HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-03/22-09/28
URBROJ: 65-22-02

Zagreb, 1. travnja 2022.

ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA HRVATSKOGA SABORA

PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA RADNIH TIJELA

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem ***Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2021. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 29. ožujka 2022. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Broj: POSI.R.-018-10-34/22-01/01
Zagreb, 29. ožujka 2022.

HRVATSKI SABOR
Trg sv. Marka 6, 10 000 Zagreb
n/p predsjednik Gordan Jandroković

Predmet: **Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2021. godinu**
- dostavlja se

Poštovani,

sukladno čl. 17. st. 1 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine", br. 107/07) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavlja Vam tekst Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2021. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na USB-sticku.

Na temelju Uredbe o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i Izvještaja o primjeni fiskalnih pravila („Narodne novine", br. 95/19) dostavljamo Vam Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku 2021. godinu te ispunjeni upitnik.

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Anka Slonjšak

PRILOZI:

1. Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2021. u pisanom obliku i digitalnom na USB-u
2. Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2021., sažetak u pisanom obliku i digitalnom na USB-u
3. Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2021. u pisanom obliku i digitalnom na USB-u
4. Upitnik o fiskalnoj odgovornosti 2021. u pisanom obliku i digitalnom na USB-u

PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD 2

1.1. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM 5

1.1.1. STATISTIČKI PODACI 5

1.1.2. PODACI O AKTIVNOSTIMA U SVRHU PROMICANJA PRAVA..... 10

2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM 12

2.1. UTJECAJ EPIDEMIJE COVID-19 NA POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM 12

2.1.1. CIJEPLJENJE 19

2.1.2. OBRAZOVANJE NA DALJINU 26

2.2. OSVRT NA PODRŠKU OSOBAMA S INVALIDITETOM NA PODRUČJIMA POGOĐENIM POTRESOM 32

2.3. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA 38

2.3.1. PRIJEDLOZI ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA 38

2.3.2. PREPORUKE I UPOZORENJA 43

2.4. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA 49

2.5. PRISTUP PRAVOSUĐU 59

2.6. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST 65

2.7. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA 69

2.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM 71

2.8.1. POSLOVNA SPOSOBNOST I SKRBNIŠTVO 71

2.8.2. POSEBNI SKRBNIK U POSTUPKU ZA LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI 75

2.8.3. UPRAVLJANJE PRIHODOM OSOBA LIŠENIH POSLOVNE SPOSOBNOSTI 76

2.9. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI 78

2.10. ŽENE S INVALIDITETOM 81

2.11. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA 84

2.11.1. GOVOR MRŽNJE PREMA DJECI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I OSOBAMA S INVALIDITETOM 92

2.12. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE 94

2.13. ZDRAVSTVO 95

2.14. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU 110

2.14.1. STANJE LJUDSKIH PRAVA OSOBA S POREMEĆAJEM IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA 110

2.14.2. NEDOSTUPNOST USLUGA RANE INTERVENCIJE 115

2.15. ODGOJ I OBRAZOVANJE 118

2.15.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ 118

2.15.2. OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE 123

2.15.3. VISOKO OBRAZOVANJE 142

2.16. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA 152

2.17. ZAPOŠLJAVANJE I RAD 156

2.17.1. DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA ZAPOŠLJAVANJA 157

2.17.2. DISKRIMININACIJA NA RADNOM MJESTU 164

2.18. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST 172
2.18.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA 172
2.18.2. CESTOVNI PRIJEVOZ 191
2.18.3. POMORSKI PRIJEVOZ 200
2.18.4. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ 205
2.18.5. ZRAČNI PRIJEVOZ 210
2.18.6. PRISTUPAČAN TURIZAM 212
2.18.7. DIGITALNA PRISTUPAČNOST 222
2.18.8. PRISTUPAČNO STANOVANJE 225
2.19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI 231
2.19.1. USLUGE U ZAJEDNICI 234
2.20. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA 246
2.21. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA 257
2.22. MIROVINSKO OSIGURANJE 263
2.23. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU 279
2.24. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA 281
2.25. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU 285
2.25.1. KULTURA 285
2.25.2. SPORT 290
2.26. MEĐUNARODNA SURADNJA 294
2.27. PODRUČNI UREDI 302
2.28. RAD 4. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE 318
2.29. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI 321
2.29.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA O SPECIFIČNOSTIMA OSOBA S INVALIDITETOM 325
2.29.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA 327
2.30. POPIS STANOVNIŠTVA I REGISTAR OSOBA S INVALIDITETOM 330
3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE 334
3.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE 334
4. ZAKLJUČAK 335
5. PRILOZI 336
PRILOG 1. POPIS OPĆIH PREPORUKA I UPOZORENJA U 2021. GODINI 336
PRILOG 2. SUDJELOVANJE U DOGAĐANJIMA 347
PRILOG 3. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA 357

0. POPIS KRATICA

Kratica	Naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DTUR	Djeca/e s teškoćama u razvoju
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
MPUGDI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Područni ured
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZZODS	Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

1. UVOD

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom podnosi ovo izvješće Hrvatskom saboru na temelju čl. 17. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, broj 107/07). Uz prikaz rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, izvješće će predstaviti i stanje prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u 2021. godini u svim područjima života. U praćenju povreda prava i dosegnutih standarda rukovodili smo se obvezama koje smo preuzeli ratificiranjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i definirali ih nizom strateških dokumenata, koji i dalje vrlo često za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj nisu pretočeni u stvarnost.

Stanje ljudskih prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj danas nije u potpunosti na zadovoljavajućoj razini niti u jednom području, a prema podacima iz ovog izvješća vidljivo je da se i dalje najčešće ne poštuju i krše prava u područjima od prioritetne važnosti za njihov život kao što su socijalna zaštita, obrazovanje, pristupačnost i mobilnost, zapošljavanje i rad te neovisni život i život u zajednici.

Podatke i saznanja na temelju kojih donosimo ovu ocjenu stanja dobivali smo na osnovi pristiglih pritužbi i predstavki građana, podataka dobivenih od različitih institucija, analizom i prikupljanjem različitih podataka i izvješća, terenskim obilascima i različitim oblicima suradnje s predstavnicima organizacija civilnog društva, državnim i javnim tijelima te međunarodnim organizacijama i institucijama. U odnosu na 2020. godinu zabilježili smo **povećanje od 20%** više obraćanja građana koji su nam se **obratili 2.720 puta** povodom čega smo imali 5.826 postupanja. Najviše obraćanja odnosilo se na područje socijalne skrbi, njih 502; zatim na područje zapošljavanja i rada 329; pristupačnosti i mobilnost 280; višestrukih pritužbi bilo je 278; na mirovinsko osiguranje odnosilo se 240 pritužbi; na odgoj i obrazovanje 208; zdravstvo 180; na imovinsko-pravne poslove 135; pravosuđe 91; a preostala obraćanja odnosila su se na rad udruga, suzbijanje nasilja, skrbništvo, život u zajednici, obiteljsko-pravnu zaštitu, sport te ostala područja. **Proveli smo 37 obilazaka** prostora u kojima borave, rade ili su smještene osobe s invaliditetom i/ili djeca s teškoćama u razvoju u 10 županija. U suradnji s institucijama i organizacijama civilnog društva **organizirali smo i sudjelovali na 175 događanja**, a na njih 151 smo aktivno sudjelovali uvodnim izlaganjem ili raspravama. Tijekom 2021. godine sudjelovali smo i na 67 različitih međunarodnih aktivnosti.

Na osnovi podnesaka građana **uputili smo 536 preporuka i upozorenja** od kojih se **195** odnosilo na opće preporuke upućene državnim tijelima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te drugim pravnim i fizičkim osobama. U potpunosti ih je prihvaćeno samo 33%, a djelomično 20%. I nakon upućivanja požurnica nismo zaprimili odgovore državnih tijela i jedinica lokalne/područne samouprave na 25 općih preporuka. Preporuke su najviše upućivane u područjima pristupačnosti i mobilnosti, odgoja i obrazovanja, socijalne zaštite te zapošljavanje i rada.

Uputili smo 135 komentara, prijedloga izmjene i dopune propisa putem e-Savjetovanja, koji također u većem dijelu nisu bile prihvaćene, odnosno 23 prijedloga je prihvaćeno u potpunosti, 6 djelomično, 47 ih je primljeno na znanje, a 53 nisu prihvaćena.

Prema podacima HZJZ – u Republici Hrvatskoj je na dan 9. ožujka 2022. godine evidentirano ukupno 612.212 osoba s invaliditetom.

Kao i ranijih godina, najintenzivnije područje rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom svakako je područje socijalne zaštite. Najčešća obraćanja pravobraniteljici, njih 502 što je gotovo 20% od ukupno zaprimljenih obraćanja u 2021. godini, a odnosila su se na područje pristupa socijalnim naknadama i stambenom zbrinjavanju, upitima o pravima koja mogu ostvariti zbog invaliditeta ili materijalne

ugroženosti te siromaštva. Iz sadržaja pritužbi mogu se uočiti najveći problemi s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom, a to je prvenstveno siromaštvo, niski iznosi socijalnih naknada, nemogućnost podmirivanja osnovnih životnih troškova – hrane i režija, financiranja školovanja djece, nedostupnost socijalnih usluga u urbanim a posebno ruralnim sredinama i na otocima i dr. Zajamčena minimalna naknada je niska i ne omogućava zadovoljavanje životnih i stambenih potreba građana.

Tijekom prošle godine nismo utvrdili značajnije pomake u procesu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za dugotrajni smještaj. Kao što smo i u prethodnim izvješćima naglašavali, očigledno zaustavljanje započetih procesa transformacije institucija izravno je vezano uz nerazvijanje izvaninstitucionalnih socijalnih usluga podrške nužnih za ostvarivanje prava na izbor mjesta življenja. Nužnost života u ustanovi zbog nedostatka usluga podrške predstavlja izravno kršenje temeljnog ljudskog prava na život u vlastitom domu, koje se podrazumijeva za sve građane – sa i bez invaliditeta. Smještaj u ustanovu je za mnoge osobe s invaliditetom nametnuta nužnost. Podaci pokazuju da većina osoba s invaliditetom koje jednom uđu u ustanovu ostaju tamo do kraja života. I dalje ostaje neriješeno pitanje osiguranja socijalnih usluga, posebice boravka i smještaja. Osobama s poremećajem iz autističnog spektra i unatrag više od desetljeća nije odgovarajuće riješen status centara za autizam na što kontinuirano upozoravamo.

Osobe s psiho-socijalnim teškoćama koje se liječe ili su dugotrajno smještene u zdravstvenim ustanovama još uvijek su podvrgnute primjeni mjera prisile, za čije je ukidanje Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a dao hitnu preporuku još 2015. godine. Također smo zaprimili i pritužbe u vezi pokretanja postupaka radi lišenja poslovne sposobnosti osoba s ovom vrstom invaliditeta. Naročito su glasne bile njihove pritužbe na razloge pokretanja ovih postupka od strane centara za socijalnu skrb, potom na provedeno vještačenje tijekom sudskog postupka te na manjkavost zastupanja njihovih interesa od strane posebnih skrbnika.

Tijekom 2021. godine su pristupačnost i mobilnost bile na trećem mjestu najčešćih pritužbi osoba s invaliditetom, udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju. U više od 280 slučajeva diljem Hrvatske građani su upozoravali na nedostupnost proizvoda i usluga, otežano kretanje zbog nepristupačnosti građevina javne i poslovne namjene, javnih površina, stambenih jedinica te nepristupačnog prijevoza. U Republici Hrvatskoj i dalje nije u dovoljnoj mjeri dostupan, a niti pristupačan javni prijevoz – željeznički, pomorski i cestovni; i dalje je većina autobusnih i željezničkih kolodvora neprilagođena za kretanje osoba s invaliditetom, a nedostatan je i broj prilagođenih kombi vozila u jedinicama lokalne samouprave koje imaju organizirani javni prijevoz za osobe s invaliditetom. Brojne pritužbe odnosile su se i na nepropisno parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom kao i zlouporabe znaka pristupačnosti.

Kvalitetno, otvoreno i dostupno obrazovanje osoba s invaliditetom jedno je od temeljnih pretpostavki za otklanjanje svih oblika isključenosti, deprivacije i segregacije. Međutim, u Republici Hrvatskoj prema zadnjim podacima gotovo 67% osoba s invaliditetom nema završenu osnovnu školu, a manje od 1% imaju završeno visoko obrazovanje. Diskriminaciju u području odgoja i obrazovanja učestalo smo uočavali već u predškolskom odgoju i obrazovanju da bi se ona nastavila i u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju i to najčešće odbijanjem uključivanja djece i učenika s teškoćama u redovne odgojno -obrazovne ustanove te osiguravanja potrebne prilagodbe i podrške. To dovodi do još manjeg broja uključivanja djece s teškoćama u razvoju u sustav srednjoškolskog obrazovanja koji ocjenjujemo kao najslabiju kariku obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj, a podzastupljenost je vidljiva i u sustavu visokog obrazovanja. Cjelokupni sustav odgoja i obrazovanja unatoč zakonskim propisima još uvijek obilježavaju predrasude u odnosu na sposobnosti učenika s teškoćama u razvoju te stručno i strukturno nepripremljeni sustav obrazovanja. Intenzivirali smo svoj rad i u odnosu na najavljene izmjene Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi te Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu. Na problematiku zapošljavanja pomoćnika u nastavi i stručnih suradnika,

srednjoškolskog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju te nedostatka zakonskih okvira u visokom obrazovanju upozorili smo i resornog ministra i njegove suradnike.

Pitanje zapošljavanja i ulaska u svijet rada bolno je pitanje za sve nezaposlene osobe s invaliditetom u radno-aktivnoj dobi. Na dan 31. prosinca 2021. godine u Očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom je evidentirano 11.694 zaposlenih osoba s invaliditetom što pokazuje porast u zapošljavanju od samo 269 osoba s invaliditetom više u odnosu na 31. prosinac 2020. godine. Pritužbe u području zapošljavanja odnosile su se uglavnom na provođenje natječajnih postupaka u državnim i javnim službama i njihovu netransparentnost. Pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta i dalje se u većini slučajeva koje smo razmatrali smatra traženjem povlaštenog statusa, a ne kao pravo na jednake mogućnosti. Jednako tako se pravo prednosti pri zapošljavanju u praksi gotovo i ne realizira. Zabrinjava nas problem diskriminatornih stavova komisija u natječajnim postupcima koji predstavljaju osjetnu prepreku za ulazak u svijet rada. Dok s jedne strane razvijamo institucionalni i zakonodavni okvir podrške za zapošljavanje osoba s invaliditetom, s druge strane se suočavamo s predrasudama pojedinaca u odnosu na rad osoba s invaliditetom, a koji odlučuju o zapošljavanju.

Jedan od značajnijih alata za postizanje socijalne inkluzije osoba s invaliditetom bila bi i usluga osobne asistencije, ali tek ukoliko bi se ova usluga sustavno osigurala i definirala zakonom. O svim problemima koji se odnose na projektno osiguravanje usluge govore i obraćanja pojedinaca osoba s invaliditetom, udruga i osobnih asistenata kao i naša izvješća o radu u proteklim godinama. Donošenje Zakona o osobnoj asistenciji smatramo prioritetnom aktivnosti za koju očekujemo da će do kraja 2022. godine biti u potpunosti dovršena, kako smo to predložili i nadležnom ministarstvu i Vladi RH.

Pandemija je dovela do ograničavanja niza prava, izloženosti rizicima, nedostupnosti zdravstvenih i drugih usluga, na što je ukazivano višestrukim pritužbama koje smo zaprimali. Prestanak ili ograničeno pružanje usluga, otežani kontakti s obitelji smještenih osoba s invaliditetom, ograničeni izlasci i kretanje iz ustanova često puta paušalno se određuju protuepidemijskim mjerama i uputama. S više preporuka Stožeru civilne zaštite, nadležnim ministarstvima i osnivačima ustanova, ukazivali smo na nužnost određivanja razmjernih ograničenja pojedinih prava, odnosno zahtijevali da se ulože dodatni napori kako bi se potreba zaštite zdravlja stavila u primjerenu korelaciju s potrebom zaštite prava.

Rizici, ugroze s kojima smo se kao društvo suočili u prethodnom razdoblju (pandemija, potresi), ali i moguće buduće ugroze, ne smiju više biti izlika za usporavanje nužnih aktivnosti kojima bi se u većoj mjeri približili zadanim standardima jednakosti, nediskriminiranja, socijalne inkluzije, neovisnosti i dostojanstvenog života te načela univerzalnosti i nedjeljivosti ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Neizmjeran doprinos u kriznim situacijama, svojom prilagodbom načina rada, snalažljivošću, ali i odgovornošću u protekloj godini, ponovno su pružile udruge civilnog društva. No, unatoč njihovoj iznimnoj važnosti u životu osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kao često jedinim dostupnim izvorima informacija i pružateljima socijalnih usluga inače nedostupnih u lokalnoj zajednici, i dalje se suočavaju s problem nedostatka sustavnog financiranja. Navedeno često dovodi do diskontinuiteta u nastavku provođenja usluga, ali i do slabljenja njihove zagovaračke uloge.

U nastavku ovog izvješća prikazat ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te dati prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su nam se obraćali. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

1.1. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Sukladno ovlastima koje proizlaze iz odredbi Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica je tijekom 2021. godine postupala po predstavkama građana koji su se najčešće obraćali osobno – poštom, elektroničkom poštom, telefaksom i telefonom, dok je osobnim dolaskom zaprimanje predstavki svedeno na minimum, a sve sukladno epidemiološkim mjerama. Pravobraniteljica je postupala po zaprimljenim predstavkama, pritužbama, zamolbama, prijedlozima i dr. u skladu s Ustavom RH, zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima. U Tablici 1. prikazani su podaci o obraćanjima građana pa je vidljivo da je u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu došlo do porasta za **20%** odnosno obratili su se **2.720** puta.

Tablica 1. Komparativni prikaz ukupnog broja obraćanja građana u 2017., 2018., 2019., 2020. i 2021. godini

	2017.	**2018.**	**2019.**	**2020.**	**2021.**
Broj obraćanja građana	1.827	1.951	2.172	2.266	2.720
Broj postupanja POSI	2.913	3.200	3.398	4.538	5.826

1.1.1. STATISTIČKI PODACI

A) PODACI O POVREDAMA PRAVA

Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba odnosi se na ukupno **1.085 predmeta** (293 predmeta iz prethodnih razdoblja i 792 predmeta iz 2021. godine).

U **99 predmeta** ili njih **9,1%** zaključenih nije bilo povrede prava. U **620 predmeta** ili njih **57,1%** nije se utvrđivala povreda prava.

U sljedećim grafikonima prikazana su **najčešća područja** u kojima se po zaprimljenim pritužbama utvrđivala povreda prava - ukupno **366 predmeta** ili njih **33,8%.**

Grafikon 1. Prikaz utvrđenih povreda prava u područjima socijalne zaštite, zapošljavanje i rada, pristupačnosti i mobilnosti te mirovinskog osiguranja

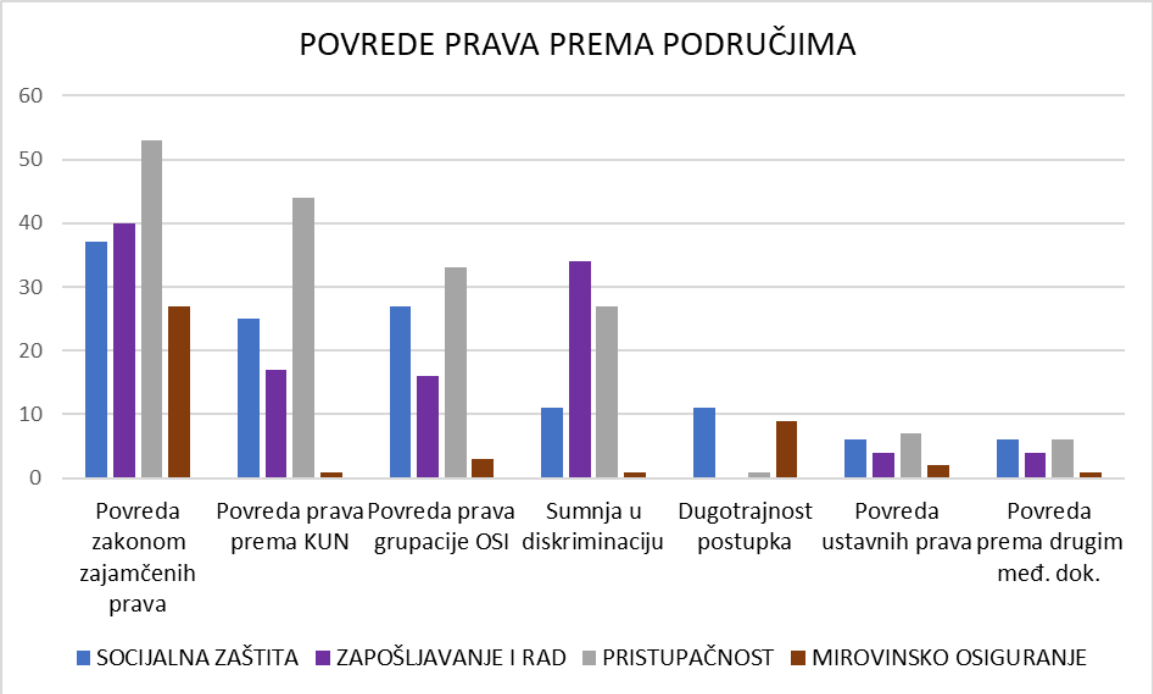

Iz gore navedenih podataka vidljivo je da u području socijalne zaštite – gdje smo zaključili 86 pritužbi u kojima je bilo povrede prava, najviše je bilo povreda vezano uz zakonom zajamčenih prava i povrede grupacija osoba s invaliditetom. U području zapošljavanja i rada – 59 pritužbi, najviše je bilo povrede prava zajamčenim zakonom, te sumnje na diskriminaciju. U području pristupačnosti i mobilnosti – 71 pritužbi, bilo je povrede prava zajamčenih zakonom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te pritužbi u kojima sumnjamo na diskriminaciju. U mirovinskom osiguranju – 38 pritužbi najčešće se radilo o povredama zakonom zajamčenih prava kao pojedinaca. Kada govorimo o dugotrajnosti postupaka vidljivo je da je bilo najviše povreda prava u područjima socijalne zaštite i mirovinskog osiguranja.

Grafikon 2. Prikaz utvrđenih povreda prava u područjima obrazovanja, zdravstva, imovinsko pravnih poslova te višestrukih pritužbi

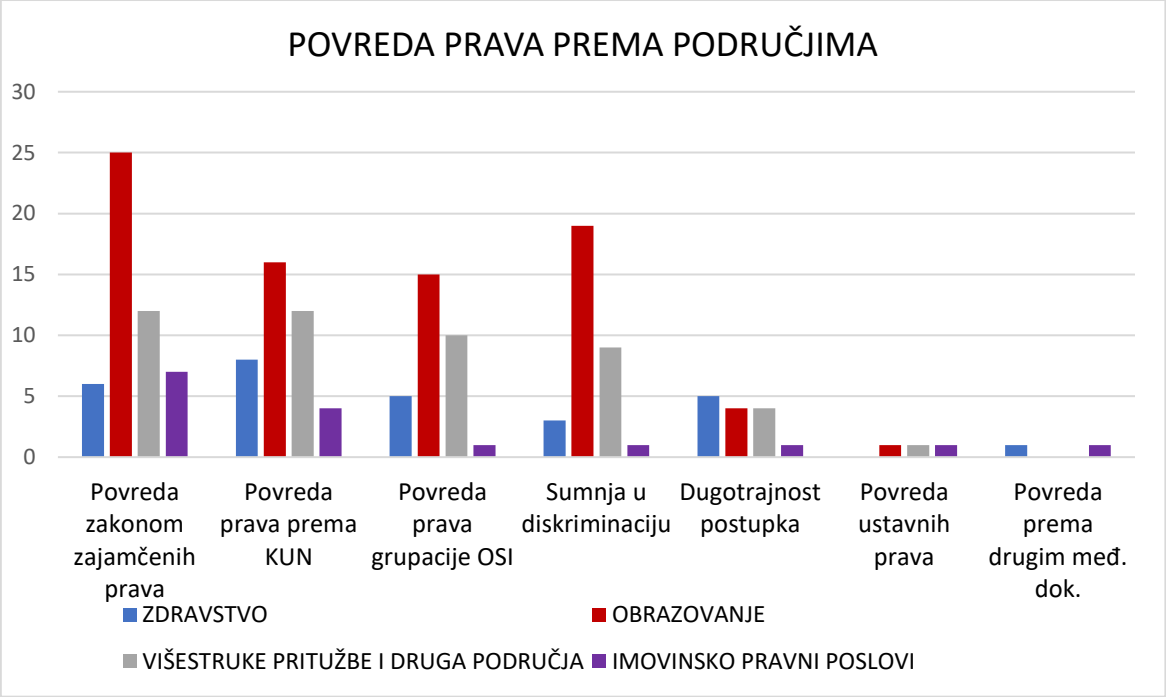

U području odgoja i obrazovanja gdje su obrađene 42 pritužbe – najčešće su bile povrede prava zajamčene zakonom te sumnja na diskriminaciju. U području zdravstva – gdje smo obradili 18 pritužbi, najčešće povrede prava bile su zajamčene zakonom te prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Osim navedenih područja, povrede prava su i u drugim područjima: život u zajednici, imovinsko pravni poslovi, suzbijanja nasilja i pravosuđa.

Prema gore navedenim podatcima u kojima smo istaknuli najčešća područja u kojima su povrijeđena prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, vidljivo je kako je najveći broj povreda zakonom zajamčenih prava bio u svim područjima. Povrede prava prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, bila su najčešća u području **pristupačnosti i mobilnosti te obrazovanju**. Kada govorimo o povredi prava zbog dugotrajnosti postupka najčešće je to bilo u područjima **socijalne zaštite i mirovinskog osiguranja**. Značajan broj povrede prava, odnosno sumnje na diskriminaciju odnosio se na područja **odgoja i obrazovanja, zapošljavanja i rada te pristupačnosti i mobilnosti.**

B) PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA

U Tablici 2. prikazani su podaci iz 2021. godine o obraćanjima građana, udruga kao i svih drugih podnositelja u svrhu zaštite, promicanja i praćenja prava i interesa OSI – **ukupno 2.720 puta,** što je 20% više u odnosu na 2020. godinu.

Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih **990,** imali smo **2.614** pisanih postupanja i **1.031** telefonskih savjetovanja. Od 2.614 pisanih postupanja po pritužbama – 536 se odnosilo na preporuke i upozorenja upućenih različitim pravnim osobama.

Tablica 2. Podaci o obraćanjima građana

Vrste kontakta	Pritužbe upućene pisanim putem	Obraćanja građana koja nemaju karakter pritužbe	Nenedležnost POSI	Osobni dolazak i telefonom	UKUPNO
Broj obraćanja	990	355	22	1353	2720
Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija	3645	298		1883	5826

U ukupno **355** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **298 puta**, od čega se njih **89** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **1.353** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **1.883** postupanja**.** U **22** obraćanja građana nije bilo postupanja.

Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja

Pravobraniteljica je tijekom 2021. godine postupala u **293 pritužbi** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

Podaci o pritužbama građana vezano uz COVID-19

Od ukupno 85 zaprimljenih pritužbi pisanim putem u 2021. godini, njih 81 (zaprimljeno od pravnih i fizičkih osoba) se odnosilo na sumnju na povredu prava vezano uz širenje bolesti COVID-19, i cijepljenja. Na temelju zaprimljenih pritužbi pravobraniteljica je uputila 40 preporuka i upozorenja.
Također su nam se obratile stranke i putem telefona te je postupano u 41 slučaju.
Pritužbe su zaprimljene u područjima zapošljavanja i rada, zdravstva, neovisnog življenja i života u zajednici, obrazovanja te ostalog poput zaštitne opreme (maske, odijela, rukavice i dr.).

B1) Podaci po područjima

Od ukupno **2.720** obraćanja građana, Grafikon 3. prikazuje **2.698** po područjima od pravnih i fizičkih osoba (u 22 nije bilo postupanja).

Grafikon 3. Obraćanja građana po područjima

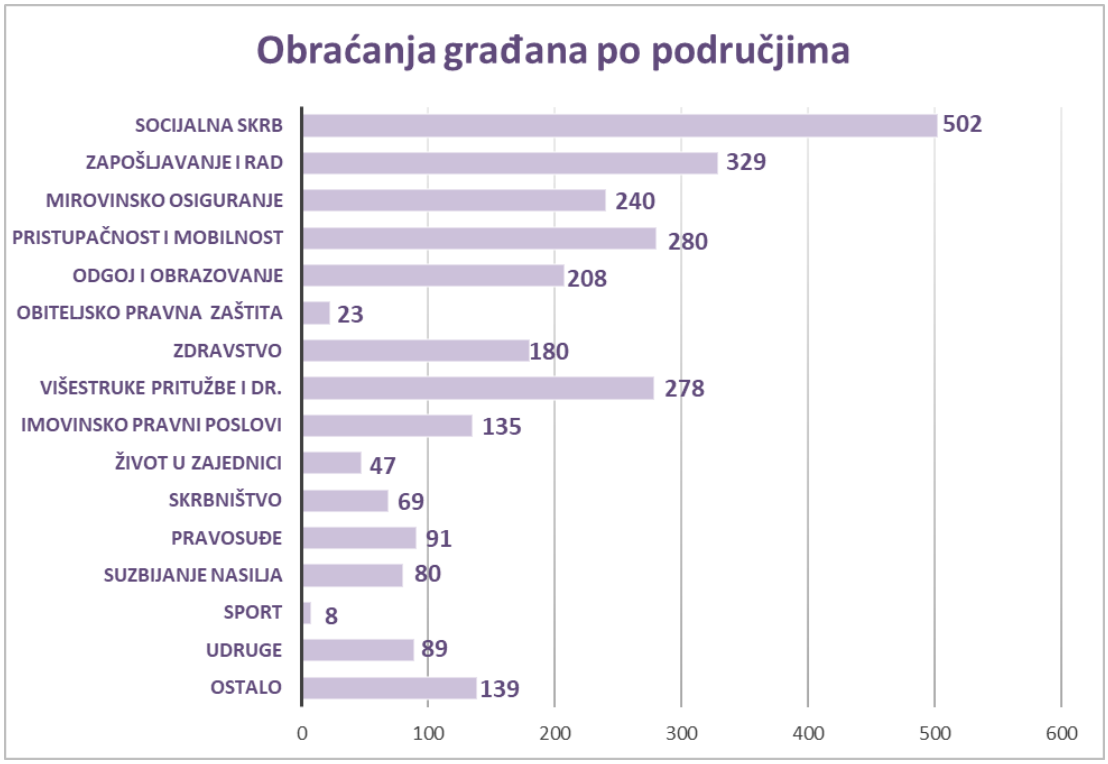

B2) Podaci po županijama

Grafikon 4. Prikaz obraćanja građana u 2021. godini po županijama

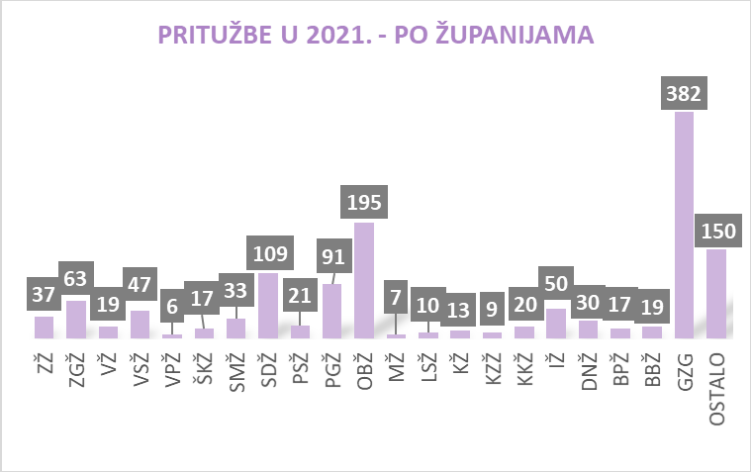

Legenda: BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, ZŽ - Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZG - Grad Zagreb

Gornji grafikon 4. prikazuje obraćanja građana pisanim putem po županijama tijekom 2021. godine – njih 1.345. Kao i prethodnih godina, najviše ih je pristiglo s područja Grada Zagreba – **382**, zatim iz Osječko-baranjske županije – **195** te Splitsko-dalmatinske županije – **109.** Najmanji broj pritužbi – **6**, zaprimljen je iz Virovitičko-podravske županije. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Međimurske županije - njih **7.**

U *„ostalo“* se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo **150.**

B3) Podaci po podnositelju

Grafikon 5. Prikaz obraćanja građana u 2021. godini po podnositelju

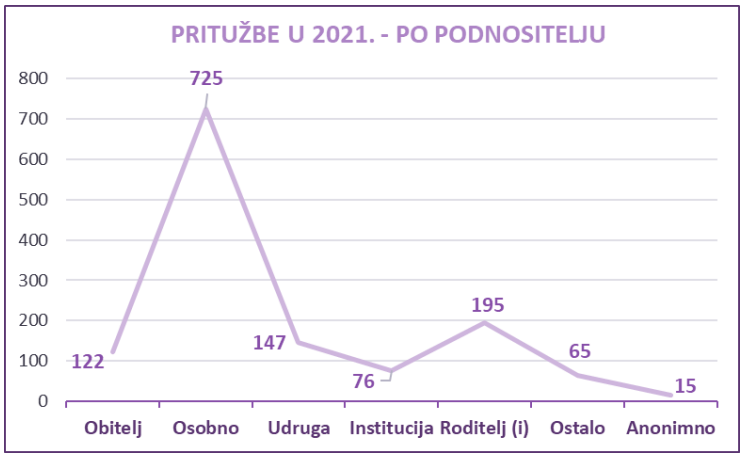

Prema podacima prikazanim u Grafikonu 5. od ukupno **1.345** obraćanja – osobe s invaliditetom (dalje u tekstu: OSI) su podnijele najviše pritužbi pisanim putem – osobno **725**, odnosno njih **54%**. U **14,4%** odnosno **195** pritužbe postupalo se na zahtjev roditelja DTUR ili odraslih OSI. Od saveza i udruga OSI zaprimljeno je **147** pritužbi odnosno njih **11%**, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U **122** slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji OSI, što je **9%.** Zabilježeno je **76** pritužbi, odnosno njih **6%,** proslijeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima proslijeđene pravobraniteljici. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja, putem medija te ostalih fizičkih i pravnih osoba, njih **65**. Nepoznato ih je **15**.

B4) Podaci o radu na ostalim podnescima

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2021. godini bilo je ukupno zaprimljeno **355** podnesaka građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještavanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i

drugo. U **89** podnesaka pravobraniteljica je dala pisma potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja OSI i njihovih obitelji.

Savjetovanje putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2021. godine telefonom i osobnim dolaskom se obratilo **1.353** osoba. Pravobraniteljica je stranke savjetovala **1.883** puta telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. S obzirom na epidemiološke mjere zbog širenja bolesti COVID-19, tijekom 2021. godine uz elektroničku poštu, telefonska savjetovanja, odnosno zaprimanje predstavki putem telefona činile su najvažniji način obraćanja građana. Upravo u ovakvim teškim kriznim stanjima, pokazuje se kolika je važnost informatike odnosno tehnologija i pismenosti korištenja različitih načina komunikacije. Ponovno se ističe činjenica kako velik broj osoba s invaliditetom ne raspolaže informatičkim znanjem ili nema računalo. Osobni dolasci su svedeni na minimum, a u razdoblju između ožujka do lipnja, te listopada do prosinca, gotovo da ih uopće nije bilo. Zbog kompleksnosti individualnih slučajeva i životnih situacija, često im je vrlo teško opisati i podnijeti pisanu pritužbu.

C) IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA

Tijekom 2021. godine sudjelovali smo u **28** e-Savjetovanja (na nacionalnoj razini i vezano uz jedinice lokalne samouprave), mrežnim stranicama na kojima tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja gdje smo predložili izmjene **135** odredbi. Od predloženih odredbi prihvaćeno je **22**, djelomično je prihvaćeno **6** i **47** je primljeno na znanje. **59** prijedloga nisu prihvaćena, a **1** je prethodno izbačena od strane predlagatelja.

Pravobraniteljica je dala i mišljenja i/ili prijedloge izmjena i dopuna **27** propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Od tog broja prihvaćeni su prijedlozi u 4 propisa, djelomično je prihvaćeno u 6, na znanje 4, u tijeku je donošenje 11 propisa, u 2 propisa nisu prihvaćeni prijedlozi.

Više o navedenom se nalazi u ovom Izvješću u području pod nazivom *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava.*

D) PREPORUKE I UPOZORENJA

Tijekom 2021. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila **639** preporuka/upozorenja jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim i fizičkim osobama. Od tog broja **195** preporuka odnosi se na opće preporuke i mišljenja upućena na državna tijela i institucija kao i na sve jedinice lokalne i područne samouprave, dok smo upućivanjem **341** preporuka predlagali rješavanje ostvarivanja prava u pojedinačnim slučajevima, a koji su posljedično imali utjecaj i na veću grupaciju osoba s invaliditetom. **63** je bilo na vlastitu inicijativu institucije dok se **40** odnosilo na preporuke udrugama osoba s invaliditetom u svrhu prijave projekata.

Više o navedenom se nalazi u ovom Izvješću u području pod nazivom *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava te u Prilogu 1.*

E) UVID U PROSTORE U KOJIMA BORAVE, RADE ILI SU SMJEŠTENE OSOBE S INVALIDITETOM I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem Pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o OSI koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno, smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, obavljena su **37 obilaska u 10 županija**. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga OSI. Kao neke od primjera ističemo: Udruga za promicanje inkluzije – organizirano stanovanje u Ivanji Reki, javne površine u gradu Osijeku, Trgovina Supermarket Osijek, Udruga Vukovarski leptirići, Vukovar, Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem Golubica, Vukovar, privatna osoba, stambeni

prostor i parkiralište, Slavonski Brod, CZR Silver, Zagreb, OŠ Frana Galovića, Zagreb, CZR Goljak, Zagreb, CZR Slava Raškaj, Split, CZA, Split, CZR Vinko Bek, Zagreb, CZR Juraj Bonači, Split, CZR Mir, Rudine, Dom za odrasle osobe Trogir, Trogir, OŠ Banija, Karlovac, OŠ Dobriša Cesarić, Požega, privatna osoba, Split, UOSI SMŽ, Petrinja, objekt Mala kuća, Petrinja, Općinski sud, Požega, DV Cipelica, Čakovec, Psihijatrijska bolnica Lopača, Lopača, Društvo osoba s multiplom sklerozom PGŽ, Rijeka, Udruga osoba s mišićnom distrofijom, Rijeka, Udruga za mlade i studente s invaliditetom PGŽ "Znam", Rijeka, Udruga osoba sa spinalnim ozljedama „Karoca“, Rijeka, Plaža Bene; Plaža Žnjan; Plaža Bačvice; Plaža kod hotela Le Merdiane; Split, privatna osoba, stambena zgrada, Zagreb.
Poslodavci: Ivančica d.d., Ivanec, Hrvatska pošta d.d., ispostava Varaždin, „Hedona“, Križevci, Lada d.o.o., Zagreb.

F) POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Tijekom 2021. godine pravobraniteljica je postupala u ukupno **212** pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica od ukupnog broja zaprimljenih pritužbi sumnja na diskriminaciju u njih **143.** *Više se nalazi u području - Jednakost i nediskriminacija.*

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Na temelju čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14) psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika obavijestiti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. U 2021. godini zaprimljene su ukupno **644** obavijesti i to od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti **575** obavijesti, a od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe **69** obavijesti.
Obavijesti su dostavile: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb; Klinički bolnički centar Rijeka; Klinika za psihijatriju Vrapče; Klinički bolnički centar Split; Opća bolnica Virovitica.

1.1.2. PODACI O AKTIVNOSTIMA U SVRHU PROMICANJA PRAVA

Na nacionalnoj i međunarodnoj razini neizmjerno je važna aktivnost promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: OSI). Promicanjem pozitivnih praksi, podizanjem razine svijesti kao i uklanjanjem stereotipa i predrasuda u društvu, mijenjamo percepciju javnosti o sposobnostima OSI; potičemo i osnažujemo same OSI i njihove bližnje da se aktivno uključe u zajednicu te informiramo i upoznajemo institucije i druge pravne osobe o društvenom modelu kroz sva područja djelovanja. U razdoblju od početka širenja bolesti COVID-19, od ožujka do kraja 2021. godine, značajan broj aktivnosti je odgođen, otkazan ili je održan online odnosno virtualnim putem.

A) ORGANIZIRANJE I SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

Pravobraniteljica je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama organizirala događanja uživo ili putem online platformi, te sudjelovala na raznim događanjima koje su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe u Republici Hrvatskoj. Takvih događanja je bilo **175.**
Aktivno smo sudjelovali na **151** događanju – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.
Pravobraniteljica i njezini suradnici održali su predavanja i interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.
Zbog utjecaja COVID-19 značajan broj sastanaka nije održan uživo, već online putem, a da su se ticali izmjene propisa i drugih aktivnosti promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom.
Osim navedenog, pravobraniteljica i suradnici su održali sastanke sa Stručnim savjetom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o čemu se više nalazi u području ovog Izvješća - Rad stručnog savjeta.
Više se nalazi u području ovog Izvješća pod nazivom Podizanje razine svijesti, Sudjelovanje na događanjima, zatim po područjima te u Prilogu 2.

B) SUDJELOVANJE U MEDIJIMA

Prisutnost pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **60** medija, a odnosilo se na minimalno **317** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također je objavljeno **28** priopćenja i reagiranja pravobraniteljice.
Više se nalazi u području ovog Izvješća pod nazivom Podizanje razine svijesti i u Prilogu 3.

C) IZRADA I PROMOCIJA VIDEO MATERIJALA

Pravobraniteljica je u svrhu podizanja razine svijesti i uklanjanja predrasuda izradila u 2021. godini dva video zapisa:

1. „Pristupačnost kao ljudsko pravo“

https://drive.google.com/file/d/1fwhoHWGUSzliIi1EaojqArphBQ2pu3NW/view?usp=sharing

2. „Informacije za poslodavce: Pozitivna praksa zapošljavanja osoba s invaliditetom“

https://drive.google.com/file/d/1I_tBbwjA07cqmYYLvB47nii5c9COzuXu/view?usp=sharing

D) MEĐUNARODNA SURADNJA

Tijekom 2021. god. imali smo **67** međunarodnih aktivnosti i sudjelovanja na događanjima.
Više možete pogledati u području ovog Izvješća pod nazivom „Međunarodna suradnja”.

2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

2.1. UTJECAJ EPIDEMIJE COVID-19 NA POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM

Od izbijanja epidemije Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom svakodnevno zaprima upite, pritužbe i prijedloge građana RH kojima ukazuju na brojne probleme s kojima se osobe s invaliditetom, roditelji djece s teškoćama u razvoju i svi oni koji skrbe o osobama s invaliditetom svakodnevno susreću zbog epidemiološke situacije uzrokovane pojavom bolesti COVID-19.

Pravobraniteljica putem preporuka upućenih nacionalnom i županijskim stožerima, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo, Ministarstvu zdravstva, nastavnim zavodima za hitnu medicinu i domovima zdravlja po županijama itd. nastoji utjecati na aktivnosti i mjere kako bi donesene mjere što manje utjecale na isključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju iz životnih aktivnosti. Naglašava se da je prilikom donošenja epidemioloških mjera potrebno voditi računa o potrebama osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, kako ne bi izostale prijeko potrebne usluge i podrške u svakodnevnom funkcioniranju.

Prema podatcima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u Hrvatskoj je na dan 9. ožujka 2022. godine bilo 612.212 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, od kojih je njih 110.683 bilo zaraženo bolešću COVID-19, a 2.411 osoba je preminulo od te bolesti.

U nastavku navodimo primjere utjecaja epidemije na položaj osoba s invaliditetom na temelju pritužbi koje su osobe s invaliditetom, članovi obitelji djece s teškoćama u razvoju i stručnjaci upućivali Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

A) ZABRANA IZLASKA IZ USTANOVA

Primjer iz prakse: Početkom studenoga 2021. godine PU POSI Split zaprimio je pritužbu korisnice Doma za starije i nemoćne Split da je slijedom obavijesti ravnatelja ustanove od 6. studenoga 2021. ponovno uvedena **zabrana posjeta korisnicima u vanjskim i unutarnjim prostorima ustanove kao i izlasci korisnika** izvan prostora pružatelja usluge, bez obzira na procijepljenost ili preboljenje bolesti COVID-19 počevši od 8. studenoga 2021. godine u trajanju od sljedećih 14 dana.

U svom odgovoru navedeno je potvrdio ravnatelj ustanove, koji je naveo da je određeni broj korisnika u posljednje vrijeme obolio od bolesti COVID-19 unatoč procijepljenosti, te je tražio i dobio suglasnost županijskog Stožera civilne zaštite za strože mjere i zabranu izlaska i posjeta korisnika Doma.
Tada važećim Uputama za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja za starije osobe i osobe s invaliditetom nije bio ograničen izlazak ili posjeti korisnika izvan prostorija pružatelja usluge uz predočenje EU digitalne COVID-potvrde, odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju, odnosno testiranju. Uputama je propisano i da se u slučaju pojave epidemije COVID-19 kod pružatelja socijalne usluge primjenjuju posebne epidemiološke mjere prema preporuci nadležnog epidemiologa, a te dodatne mjere u skladu sa specifičnom epidemiološkom situacijom na pojedinom području može propisati Stožer civilne zaštite Republike Hrvatske na prijedlog lokalnog stožera civilne zaštite.
S obzirom na gore predviđeni okvir postupanja u slučaju pogoršanja epidemiološke situacije koji je propisan uputama nacionalnih tijela, smatrali smo zabrinjavajućim da se drastično postroženje mjera i ograničenje temeljnoga ljudskog prava na slobodu kretanja i svojevrsni „*lockdown*“ za korisnike Doma provodi na temelju obavijesti ravnatelja ustanove i uz formalnu paušalnu suglasnost županijskog

Stožera; dakle u formi koja nema snagu pravnog akta koji bi se mogao na ijedan način osporavati ili preispitati od strane viših (nacionalnih) instanci.
Napomena ravnatelja ustanove, iznesena u odgovoru POSI, da svi korisnici koji to žele mogu privremeno napustiti ustanovu za vrijeme trajanja mjere uz oslobođenje od plaćanja troškova prehrane, ne uzima u obzir da korisnici možda nemaju kamo otići na period od 14 dana, već su prisiljeni pokoriti se odluci čelnika ustanove i ostati zaključani u ustanovi bez kontakta s vanjskim svijetom. Zanemarena je pritom i činjenica da posebice korisnici apartmanskog dijela smještaja u domovima u minimalnoj mjeri koriste zajedničke prostorije ustanove u kojima bi došli u kontakt s drugim korisnicima. S druge stane, zaposlenici ustanova slobodno se kreću, svakodnevno odlaze s posla i dolaze na posao te koriste COVID-potvrdu koju uostalom imaju i stanari Doma, uključujući i potvrdu o testiranju, koja se također može koristiti kao jedna od individualiziranih mjera prevencije zaraze, a koja bi omogućila uživanje slobode kretanja.

U navedenom primjeru zabrinjavajuća je praksa čelnika ustanove socijalne skrbi da samoinicijativno, suprotno važećim Uputama za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja za starije osobe i osobe s invaliditetom, uz formalno pokriće lokalnog stožera civilne zaštite donosi odluku o potpunom zatvaranju Doma. No još je problematičnija činjenica da ne postoji sustav brze ni učinkovite (ikakve) pravne zaštite protiv takvih odluka kojima se grubo krši pravo pojedinaca na slobodu kretanja.

Iako smo svjesni da aktualna epidemiološka situacija predstavlja velik izazov i odgovornost za tijela državne vlasti i odgovorne osobe u ustanovama socijalne skrbi, zaštita temeljnih ljudskih prava i sloboda ne smije se bezrezervno isključiti bez prethodnoga podrobnog preispitivanja drugih manje restriktivnih mogućnosti u svrhu ostvarenja istog cilja (kao npr. testiranja dvaput tjedno).

Stoga je preporuka pravobraniteljice bila da se u postojećim uvjetima pronađu odgovarajuća rješenja kojima bi se omogućilo korisnicima domova, posebno korisnicima apartmanskog smještaja koji su višekratno (neki i triput) cijepljeni, da uz pridržavanje svih propisanih mjera zaštite od zaraze bolešću COVID-19 ostvare slobodu kretanja, a da se istovremeno odgovarajućom organizacijom rada domova za starije i nemoćne osigura zaštita zdravlja svih korisnika.

B) ZABRANA POSJETA

Primjer iz prakse: Snažne prigovore izazvale su i **zabrane posjeta obitelji korisnicima na smještaju**. U jednom podnesku se ističe:
„…Na uvjete u domu u kojem je moja majka smještena nemam prigovora… ali prigovor se odnosi isključivo na neke odluke koje ugrožavaju ljudska prava i dostojanstvo kako moje majke, tako i moje, te mnogih drugih korisnika… svjesna sam vrlo osjetljive situacije s obzirom na pandemiju koja nas je svih pogodila, te mnogima uskratila posjete i posljednje pozdrave sa svojim najmilijima… ali jednostavno ne prihvaćam da mi se s obzirom da je situacija s Covidom19 ipak bolja nego je bila pred mjesec dana, onemogućuje posjet majci, ionako ograničen na svega 15 minuta, dvaput tjedno, uz najavu dan ranije i to samo u vremenu od 18 do 19 sati… u pratnji djelatnice doma… tako su posjete limitirane na svega četiri posjetitelja ponedjeljkom i srijedom. Napominjem da je moja majka cijepljena dvaput, ja sam preboljela i primila prvu dozu cjepiva i smatram da sam učinila sve s najboljom vjerom da ću moći mamu posjećivati češće, ali jedino opravdanje koje su mi ponudili je da su posjete limitirane zbog kroničnog nedostatka djelatnika. U stacionaru imaju oko 100 korisnika, a posjete su limitirane na 8 posjetitelja tjedno! Koliko god imala razumijevanja za takvo generalno stanje socijalne skrbi u RH, nemam razumijevanje za one koji bi trebali štititi a ne gaziti osnovna ljudska prava i dostojanstvo…“

U navedenom slučaju ustanova navodi da poštivanje propisanih mjera za pružatelja socijalne usluge smještaja svakako zahtijeva izravni nadzor zaposlenika nad načinom odvijanja posjeta: *„Kad su po smjernicama navedenih posjete omogućene, istih smo se pridržavali. I za posjete u vanjskim prostorima u uputi je preporučeno ograničeno trajanje i organiziranje prema unaprijed utvrđenom rasporedu. Pružatelj usluga dužan je paziti da za svaku osobu ima isplanirano najmanje 3 m^2 vanjskog prostora. Kako će se na to paziti ako zaposlenik nema posjete pod nadzorom?“*

Pravobraniteljica je preporučila u navedenom slučaju da je fleksibilnost jedna od osnovnih vrijednosti rada u instituciji kojoj je primarna zadaća skrb za čovjeka te da je zbog potencijalno izrazito negativnih posljedica udaljavanja korisnika od članova obitelji nužno da svaki pružatelj poduzme sve moguće razumne i individualizirane mjere kako bi se uvažavajući preporučene mjere HZJZ-a posjeti članova obitelji mogli odvijati u razumnom obimu. Za ograničenje trajanja posjeta, obveznu prisutnost djelatnika, obveznu najavu posjeta, ograničen broj posjeta koji Dom može odobriti, ovoga časa ne vidimo razumno opravdanje. Dapače, za ovog pružatelja u temelju organizacije protokola radi provedbe mjera HZJZ-a općenito je nepovjerenje da bi članovi obitelji smještenih korisnika mogli biti jednako oprezni za sigurnost, život i zdravlje svojih najmilijih, te se čak niti u pojedinačnim slučajevima (cijepljeni korisnik i posjetitelj) nisu omogućile fleksibilnije procedure za posjete.

C) EPIDEMIOLOŠKE MJERE I BORAVAK

Od rujna 2021. godine POSI se obraćao sve veći broj korisnika usluga boravka u sustavu socijalne skrbi, njihovih roditelja, ali i ravnatelja ustanova koje pružaju navedenu uslugu, pritužujući se da su usprkos dostupnosti cjepiva i relativno visokom postotku procijepljenosti korisnika i djelatnika u ustanovama i dalje dužni provoditi **restriktivne mjere kod pružanja usluge boravka**, odnosno da se predmetnim Uputama od 24. i 26. srpnja 2021. godine ne cijeni u dovoljnoj mjeri činjenica procijepljenosti djelatnika i korisnika usluga kao najučinkovitija mjera zaštite i prevencije razvoja težih oblika bolesti COVID-19.

Primjer iz prakse: Na isto ukazuje i Udruga roditelja koja je dostavila podnesak sljedećeg sadržaja:
„…obraćamo vam se pitanjem kada će se osigurati poludnevni smještaj punoljetnih osoba s invaliditetom… Naime, našim članovima se objašnjava da se novi korisnici ne primaju jer imaju takve preporuke nadležnog ministarstva, bez obzira da li su korisnici cijepljeni ili ne. Još uvijek vrijede preporuke od srpnja 2021. kada je broj cijepljenih bio puno manji od današnjeg. Nitko ne vodi računa o mentalnom zdravlju naše djece koja su već 1,5 godinu zatvorena u obiteljskim domovima, bez mogućnosti ikakve socijalne interakcije. Jasna nam je zabrinutost sustava za zdravlje i živote naše djece, ali ovako dalje više ne ide. Ako ne može ići na stari način jer imamo novo normalno, sustav se u međuvremenu nije potrudio da išta pruži svojim korisnicima i našoj djeci. Imamo veliko ništa! ... Virus je prisutan, mutira i moramo se prilagoditi tome, ali ne na način da naša djeca gljivare kod kuće…“.
Jedna majka obraćala se gotovo svim državnim institucijama ukazujući na štetnost smanjenog intenziteta kojim se pruža usluga poludnevnog boravka:
„…2 godine od početka covida-19 najugroženija skupina djece s poteškoćama još ne idu u radionicu svaki tjedan nego svaki drugi… covid mjere se trebaju poštovati, ali ne da ispašta najugroženija skupina!! ... zar mislite da meni roditelju nije važno da se čuvamo i pazimo covida 19, zar mislite da se sve to skupa nije moglo regulirati bolje? ...Ovakva djeca mentalno zamiru… kakva je to država koja ne može djeci s teškoćama osigurati siguran i bezbrižan boravak…“

Unatoč tomu što je i uputama od 24. srpnja 2021. i 15. lipnja 2021. godine pružateljima usluga smještaja i boravka preporučeno pružanje usluga boravka cijepljenim korisnicima i korisnicima koji su preboljeli bolest COVID-19 unutar roka od šest, odnosno devet mjeseci (što je promjena u odnosu na Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje izvaninstitucijskih socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi od 30. ožujka 2021. godine), kojima je bila preporučena obustava pružanja izvaninstitucijskih usluga [boravka, savjetovanja i pomaganja i psihosocijalne podrške] odraslim osobama, osim u iznimnim slučajevima), i dalje su na snazi ograničavajuće epidemiološke mjere koje vrlo često *de facto* onemogućuju osiguranje pružanja ove vrste usluga unatoč relativno visokom postotku procijepljenosti djelatnika i korisnika usluga.

Velik broj pružatelja usluga boravka zbog ograničenih prostornih i ljudskih kapaciteta nema mogućnost zadovoljiti zahtjeve iz preporuka HZJZ-a, što ima za posljedicu smanjenje opsega pružanja usluga, a u najgorem slučaju potpuno se obustavlja pružanje usluge boravka „*kod pružatelja koji nisu u mogućnosti osigurati gore navedene uvjete za pružanje ove usluge*“ (Uputa od 24. srpnja 2021. godine).

Odgovorne osobe pružatelja socijalnih usluga do sada su se, prema informacijama koje imamo, na različite načine (organizacijski, prostorno i kadrovski) snalazile kako bi pružatelji socijalnih usluga omogućili uslugu boravka što većem broju korisnika, no i dalje u većini slučajeva ne mogu ispuniti sve zahtjeve koje postavljaju Upute i primorani su organizirati pružanje usluge u smanjenom opsegu ili obustaviti pružanje usluge u cijelosti. S druge strane, pojedini roditelji korisnika i ravnatelji ustanova postavljaju opravdano pitanje iz kojeg razloga nadležna tijela ne preporuče drugačije, manje restriktivne mjere za one korisnike i djelatnike koji su cijepljeni i koji su cjepivom zaštićeni od razvoja težih oblika bolesti COVID-19.

Navedeno bi ustanovama znatno olakšalo organizaciju rada, a korisnicima omogućilo korištenje usluga u punom opsegu, posebice uvažavajući relativno visok postotak procijepljenosti djelatnika i korisnika. Ovdje posebno naglašavamo da se radi o populaciji čije teškoće zahtijevaju redovito sudjelovanje u rehabilitacijskim aktivnostima koje su osnova za njihovo funkcioniranje i mentalno zdravlje (analogno djeci u obrazovnom sustavu), zahtijevaju redovitu rutinu dolaženja i sudjelovanja, a roditeljski kapaciteti i nemogućnost cjelodnevne skrbi o djeci upravo su dodatni razlog i osnova za njihovo uključivanje u programe boravka izvan obitelji. Umjesto postavljanja ograničenja, smatramo da je na svim razinama odlučivanja o uvjetima i načinu provođenja mjera potrebno uložiti dodatni napor i stvoriti uvjete za provedbu mjera ili staviti mjere u razumne okvire sukladno epidemiološkim rizicima. Ako s epidemiološkog stajališta procijepljenost djelatnika i korisnika ne može činiti osnovu za preispitivanje Uputa i izmjenu preporuka, preporučujemo nadležnom Ministarstvu da pružateljima usluga pruži dodatnu organizacijsku i financijsku podršku u provedbi postojećih mjera kako bi se osigurala redovitost i kontinuitet pružanja usluga prema potrebama korisnika.
POSI je stoga preporučila MROSP-u, Ministarstvu zdravstva, Ravnateljstvu civilne zaštite i HZJZ-u da u okviru svoje nadležnosti razmotre navedena pitanja i preispitaju relevantne aktualne Upute, vodeći se pritom potrebom i interesom korisnika za osiguranjem redovitosti i kontinuiteta pružanja ove vrste socijalne usluge.

D) PRUŽANJE USLUGA POLUDNEVNOG BORAVKA I EPIDEMIOLOŠKE MJERE

Kako bi se pravobraniteljica detaljnije upoznala sa stanjem i bitnim informacijama koje se odnose na odvijanje redovne djelatnosti pružatelja usluge poludnevnog boravka u ovim specifičnim okolnostima epidemije, zatražila je podatke koji se odnose na pružanje usluge boravka tijekom 2021. godine. Podatke prikazujemo na osnovi 37 zaprimljenih odgovora na upite iz ankete dostavljene pružateljima usluge poludnevnog boravka, pri čemu je anketirano 14 pružatelja čiji je osnivač Republika Hrvatska, a 23 drugih osnivača.

Grafikon 6. Razdoblje potpunog prekida prema osnivačima

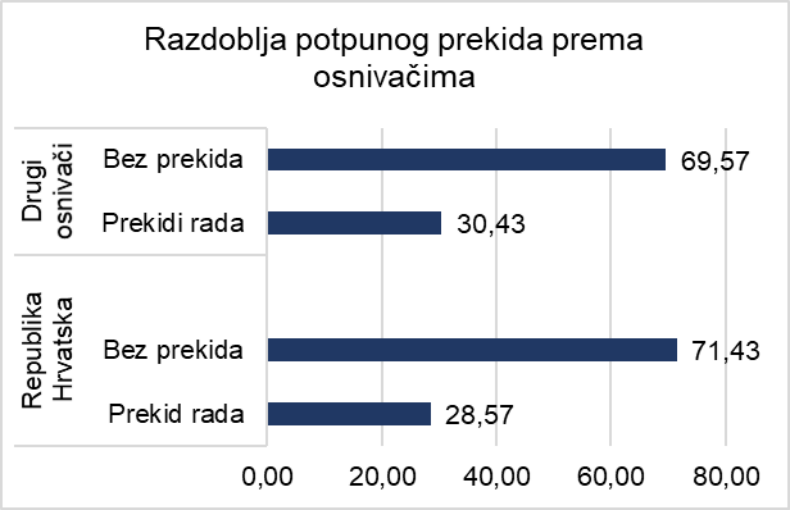

Zaprimljeni podatci pokazuju da je 30% pružatelja imalo razdoblja potpunog prekida pružanja usluge boravka zbog epidemiološke situacije, pri čemu gotovo nema razlike ovisno o tome je li osnivač ustanove Republika Hrvatska ili se radi o drugom osnivaču.
Detaljnije analizirajući trajanje prekida pružanja usluge, dobili smo podatak o ukupnom broju dana prekida. Činjenica je da se intenzitet epidemioloških mjera i preporuka Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo tijekom godine mijenjao, ovisno o cjelokupnoj epidemiološkoj situaciji u zemlji, ali iz dobivenih podataka proizlazi da 70% pružatelja usluge nije prekidalo svoj rad.

Kod nekih pružatelja na kraći je prekid utjecao veći broj zaraženih korisnika i/ili djelatnika.

Ukazano nam je i na posebnu situaciju na područjima pogođenim potresom (Banija, Zagreb, Zagrebačka županija), a na kojima posebice ustanove koje uz dnevne programe provode i program obrazovanja ili smještaja i nisu ni na koji način mogle osigurati puni kapacitet usluge boravka. Udruga s područja Slavonije navodi da ima sve uvjete za pružanje usluge uz mjere propisane za COVID-19, ali zbog ograničenog kapaciteta za prijevoz korisnika u boravak (također propisanih od strane HZJZ-a), korisnici nisu mogli svakodnevno boraviti u poludnevnom programu.

Grafikon 7. Ukupan broj prekida

Svega 14% pružatelja imalo je prekide rada dulje od dva mjeseca.
Jedan pružatelj usluge boravka (udruga) detaljnije obrazlaže okolnosti koje su utjecale na intenzitet rada. Navodi se da je najteža situacija bila tijekom siječnja 2021. godine, kada su još uvijek bile na snazi mjere zatvaranja objekata poput kafića, restorana i drugih u kojima istovremeno boravi veći broj osoba. U tom periodu niti sami korisnici nisu bili zainteresirani za dolazak u grupu, s obzirom na to da ni roditelji niti korisnici u to vrijeme nisu bili cijepljeni u većoj mjeri.

Grafikon 8. Na koji se način pružala usluga boravka

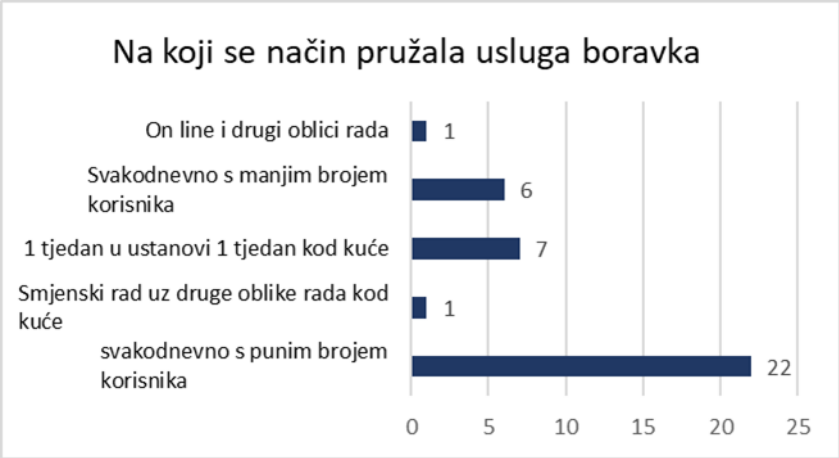

Pobliže su nas zanimali načini odvijanja programa boravka tijekom godine, prilagodbe i promjene u organizaciji rada te na koji su način ispunili razdoblja u kojima korisnici nisu dolazili u ustanovu. Iz dobivenih podataka uočavamo da su se samo dva pružatelja usluge odlučila na *online* i telefonsku komunikaciju s korisnicima kada nisu dolazili u ustanovu.

Od onih koji uslugu nisu pružali u punom opsegu kontinuirano, preferirani oblik organizacije rada bio je rad u smjenama ili rad s manjim brojem korisnika.

Grafikon 9. Drugi oblici rada za vrijeme prekida

U vremenu kada korisnici nisu dolazili u program osobno, najčešće su se koristili drugi oblici rada, prvenstveno *online* i telefonska komunikacija, komunikacija preko društ. mreža, šest korisnika je provodilo program radionica preko ZOOM-a, dok devet pružatelja nije uspostavilo neki drugi oblik rada s korisnicima koji nisu boravili u programu. Pravobraniteljica je u više svojih preporuka isticala potrebu da pružatelji socijalnih usluga pronađu i druge načine kako bi mogli istovremeno pružati uslugu u punom opsegu, uz poštivanje mjera za zaštitu zdravlja korisnika. Smatrali smo da u planiranju načina rada treba uzeti u obzir činjenicu da je s vremenom tijekom 2021. godine sve veći broj cijepljenih osoba, čime prestaju biti u izrazitom riziku zbog zaraze.

Područnom uredu POSI obratio se zamjenik ravnateljice CZR Josipovac iz općine Župa dubrovačka koji pruža usluge smještaja i boravka za ukupno 50 korisnika. Zbog preporuka vezano za COVID-19 i zabranu „miješanja“ korisnika usluga smještaja i boravka, kao i djelatnika na različitim odjelima, neko vrijeme su bili primorani obustaviti pružanje usluge boravka zbog nedostatnih prostornih uvjeta. Uspjeli su s vremenom osigurati bez naknade dodatni prostor u kojemu su nastavili s pružanjem usluge boravka, ali zbog male kvadrature prostora mogli su obuhvatiti uslugom samo polovicu dotadašnjih korisnika, pa su uslugu boravka pružali naizmjenično svaki drugi tjedan za drugu grupu korisnika, zbog čega su korisnici i njihovi roditelji negodovali.

Zamjenik ravnateljice naglašava da je u tom trenutku bilo cijepljeno 90% korisnika smještaja, oko 50% korisnika usluge boravka i gotovo svi djelatnici te postavlja pitanje zašto i cijepljeni korisnici moraju naizmjence svaki drugi tjedan dolaziti na boravak u Centar kada su se, među ostalim, cijepili upravo zato da bi mogli normalno koristiti usluge i nastaviti s uobičajenim aktivnostima.
Povodom ove pritužbe obratili smo se preporukom MROSP-u, MZ-u, Ravnateljstvu civilne zaštite i HZJZ-u s prijedlogom za preispitivanje epidemioloških mjera za korisnike usluga boravka u sustavu socijalne skrbi s obzirom na njihov cijepni status.

U odgovoru zaprimljenom u studenom 2021. godine navedeno je da su povodom preporuke POSI prilagođene Upute za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja za starije osobe i osobe s invaliditetom te je izdana nova verzija od 7. listopada 2021. godine. Međutim, i predmetnim Uputama od 7. listopada 2021. godine zadržano je pravilo o osiguranju fizičkog odvajanja korisnika i zaposlenika koji dolaze na uslugu boravka od korisnika kojima se osigurava smještaj i zaposlenika koji skrbe o njima, i to neovisno o cijepnom statusu korisnika i zaposlenika.

Grafikon 10. Utjecaj cijepljenja na način rada

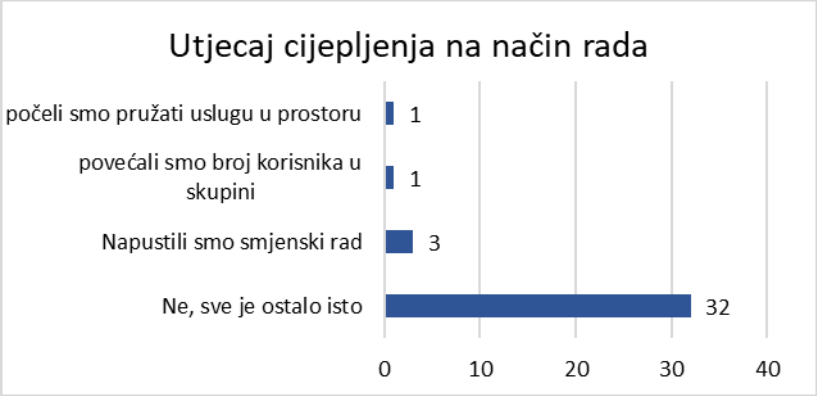

Što se tiče utjecaja broja cijepljenih korisnika i djelatnika u boravku, podatci koje smo zaprimili jasno govore kako veći broj cijepljenih korisnika ili djelatnika nije gotovo uopće utjecao na organizaciju i način rada, s jedne strane zato što su ionako radili punim kapacitetom, a s druge strane ukazuje da neovisno o cijepnom statusu korisnika i zaposlenika nisu bili ispunjeni neki drugi epidemiološki uvjeti za rad. Svega pet pružatelja u nekoj je mjeri promijenilo način rada s povećanjem broja cijepljenih korisnika.

Grafikon 11. Utjecaj epidemioloških mjera na način rada za vrijeme epidemije

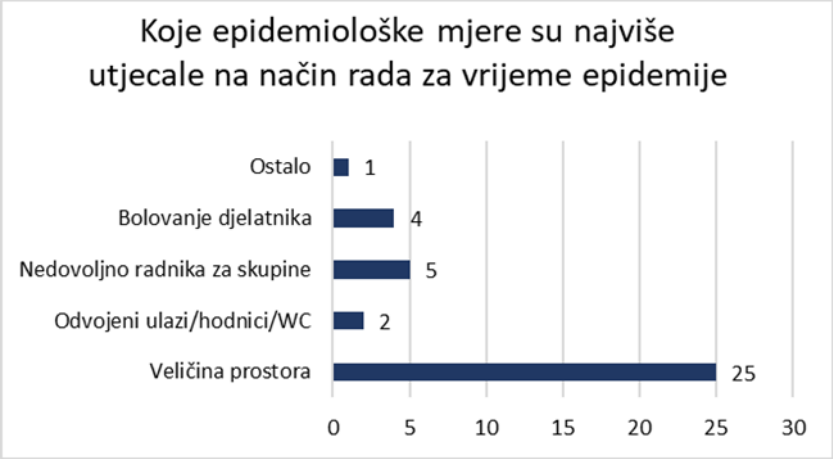

Što se tiče ostalih epidemioloških mjera, čini se da je na kontinuitet provođenja programa u najvećoj mjeri utjecala veličina prostora u kojem se programi odvijaju. S jedne strane, to je omogućilo kontinuirani rad onima koji prostorom raspolažu, ali i onemogućilo rad zbog nemogućnosti održavanja fizičke distance među korisnicima. Stoga je 14 pružatelja radilo s manjim brojem korisnika, odnosno uslugu pružalo u smjenama (po jedan tjedan u programu, a jedan tjedan kod kuće).

Grafikon 12. Aktivnosti koje su poduzimane radi što većeg opsega pružanja usluge

Zanimalo nas je jesu li poduzimane neke aktivnosti kako bi se omogućilo da što veći broj korisnika u kontinuitetu može dolaziti u programe boravka. S obzirom na to da epidemija može potrajati, nije prihvatljivo da se protiv zaraze borimo isključivo izoliranjem korisnika socijalnih usluga. Gotovo svi pružatelji socijalnih usluga slažu se da korisnici nisu u zdravstvenoj ugrozi zato što su korisnici socijalne usluge, iako se prema epidemiološkim mjerama čini da ih se u rizičnu skupinu svrstava isključivo zbog te činjenice.

Međutim, naglašavaju da su u opasnosti od narušavanja mentalnog zdravlja ako se ustraje na epidemiološkim mjerama koje je nemoguće ispuniti te zbog toga ostaju kod kuće.

Osim toga, ne treba zaboraviti da korisnici socijalnih usluga dolaze iz obitelji koje nemaju kapacitete za potpunu skrb za svoje članove, pogotovo ako su roditelji starije životne dobi ili njihova djeca imaju zahtjevno oštećenje (npr. autizam). Stoga je i u slučaju nastanka novih kriza neizostavno potrebno voditi računa da se u što većoj mjeri izbjegne prekid pružanja usluga i ostanak korisnika kod kuće. I prošle godine od pružatelja usluga boravka dobili smo jasne poruke kako ostanak kod kuće, prekid aktivnosti i izolacija drastično utječu na mentalno zdravlje korisnika i regresiju svih stečenih vještina.

2.1.1. CIJEPLJENJE

U prosincu 2020. godine započelo je cijepljenje protiv bolesti COVID-19 za korisnike domova za starije i nemoćne osobe, a široj populaciji cjepivo je postalo dostupno od kraja siječnja i tijekom veljače 2021. godine. Do druge polovine srpnja 2021. godine, kada su donesene aktualne Upute za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja za starije osobe i osobe s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi od 24. srpnja 2021. – Verzija 15 (Upute od 24. srpnja 2021.) i Upute za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje izvaninstitucijskih socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi od 26. srpnja 2021. (Upute od 26. srpnja 2021.), cjepivo je postalo potpuno dostupno svim punoljetnim građanima u Republici Hrvatskoj. Cjepivo je ujedno dostupno i preporučeno i djeci starijoj od 12 godina koja koriste uslugu smještaja ili višesatnog boravka u ustanovama socijalne skrbi (Upute od 26. srpnja 2021.).
Nakon što su u Hrvatski zavod za javno zdravstvo stigle prve **doze cjepiva protiv bolesti COVID-19,** krajem prosinca 2020. godine započela je distribucija prvih doza cjepiva i cijepljenje građana u svim županijama. Cijepljenje je provođeno prema Planu cijepljenja prema kojemu je prvo planirano cijepiti djelatnike i korisnike domova za starije osobe (i drugih ustanova za pružanje usluge smještaja u sustavu socijalne skrbi) i zdravstvene djelatnike, zatim sve osobe starije od 65 godina i sve osobe s kroničnim bolestima, te na kraju cjelokupno stanovništvo.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo objavio je 1. ožujka 2021. godine uputu *Cijepljenje nepokretnih i teže pokretnih osoba te ostalih izrazito vulnerabilnih skupina bolesnika uključujući osobe s invaliditetom koji uvećava rizik za razvoj težih oblika bolesti COVID-19 – Dodatne napomene*, prema kojoj vulnerabilne skupne bolesnika, među kojima su i osobe s invaliditetom, treba prioritetno cijepiti uzimajući u obzir dinamiku pristizanja cjepiva. Organizaciju cijepljenja nepokretnih i teže pokretnih osoba provode liječnici obiteljske medicine u okviru kućnog posjeta. Ako to nije moguće zbog organizacijskih prepreka, cijepljenje treba organizirati zavod za javno zdravstvo u dogovoru s liječnikom obiteljske medicine i patronažnom zdravstvenom zaštitom, na takav način da mobilni timovi cijepe nepokretne i teže pokretne osobe s u njihovom kućanstvu.

PU POSI Split je tijekom ožujka i travnja 2021. godine zaprimio nekoliko pojedinačnih pritužbi nepokretnih i teško pokretnih osoba koje tvrde da njihovi **liječnici obiteljske medicine odbijaju provesti cijepljenje u kućanstvu** u okviru kućnog posjeta pravdajući se organizacijskim teškoćama (nedostatkom vremena ili brojem doza cjepiva u bočici), a s druge strane navode da ih odbijaju i mobilni timovi jer ih je premalo na razini pojedine županije (primjerice jedan mobilni tim na razini cijele Splitsko-dalmatinske županije) te da se cijepljenje ove vulnerabilne skupine provodi presporo.

Pravobraniteljica je, svjesna potencijalnih teškoća i izazova u organizaciji cijepljenja nepokretnih i teže pokretnih osoba, predložila Hrvatskoj liječničkoj komori da dodatno potakne liječnike obiteljske medicine da intenzivnije provode cijepljenje u kućanstvu nepokretnih i teže pokretnih osoba, a HZJZ da utječe na povećanje broja mobilnih timova po županijama, a sve u svrhu intenzivnijeg procjepljivanja najugroženije skupine građana.

U zaprimljenom odgovoru navodi se da su propisani uvjeti koje mora zadovoljavati prostor u kojem se provodi cijepljenje protiv bolesti COVID-19, posebno da mora biti osiguran set za reanimaciju, što liječnici u kućnim posjetima ne mogu osigurati te da *„odluka da li će odabrani liječnik otići u kuću osiguranika i aplicirati cjepivo protiv COVID-a 19 stoga trenutno ovisi o njegovoj hrabrosti i spretnosti u liječenju mogućih nuspojava koje mogu gradirati do teškog anafilaktičkog šoka i smrti. Realno bi bilo da se u takve kućne posjete ide uz podršku timova Hitne medicinske pomoći, za što trenutno nema pozitivnih propisa niti mogućnosti".*

Iako nije povećan broj mobilnih timova na području Splitsko-dalmatinske županije, nakon travnja 2021. godine pravobraniteljica nije dalje zaprimila pritužbe zbog nemogućnosti cijepljenja nepokretnih ili teže pokretnih osoba u kućnim posjetima ili od strane mobilnih timova. No, iz predmetnih slučajeva razvidno je da se prilikom donošenja Uputa HZJZ-a od 1. ožujka 2021. godine koje su predviđale organizaciju cijepljenja nepokretnih osoba u kućnim posjetima, bilo putem liječnika primarne zdravstvene zaštite bilo mobilnih timova, nije vodilo računa o mogućnostima i kapacitetima potrebnim za provedbu Uputa.
Preporuka je pravobraniteljice da se prije izdavanja sličnih uputa razmotre pravne i stvarne mogućnosti za njihovu provedbu, jer se u suprotnom deklarativno priznanje nekog prava odnosno mogućnosti ne može realizirati i postaje bespredmetno.

PU POSI Split je zaprimio i nekoliko upita o načinu ostvarenja **prava na izuzeće od cijepljenja**. Strankama je pojašnjeno da cijepljenje nije obvezno pa da u tom smislu nije potrebno ni ishoditi potvrdu o izuzeću od cijepljenja.

Sljedeći primjer govori o cijepljenju osoba lišenih poslovne sposobnosti:
Primjer iz prakse: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je upit jedne zdravstvene ustanove u kojoj se na dugotrajnom liječenju nalazi pacijent koji je lišen poslovne sposobnosti u dijelu donošenja odluka o zdravlju. Prema dostavljenim podatcima, štićenik se želi cijepiti, odnosno pristaje na cijepljenje, za koje prema mišljenju ovlaštenog liječnika nema kontraindikacija, ali ustanova ne može pribaviti suglasnost skrbnika koji ove zahtjeve ignorira.

U odnosu na donošenje odluke o cijepljenju osoba koje su lišene poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o zdravlju, mišljenja smo kako je potrebno krenuti od temeljnih načela skrbništva propisanih Obiteljskim zakonom (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19; dalje u tekstu: ObZ), ali i prava koja osobama s invaliditetom jamči Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, broj 06/07, 03/08 i 05/08; dalje u tekstu: Konvencija).

Mišljenja smo stoga kako je svakog štićenika potrebno informirati, na njemu primjeren (pristupačan) način, kako o prednostima i koristima cijepljenja, tako i o mogućim do sada poznatim rizicima, odnosno nuspojavama. Svakako je potrebno primijeniti individualizirani pristup, ovisno o težini oštećenja zdravlja štićenika, te zatražiti i mišljenje njegovog liječnika obiteljske medicine je li za njega cijepljenje preporučljivo s obzirom na njegovo zdravstveno stanje, odnosno je li s obzirom na to isto stanje cijepljenje možda kontraindicirano.
Nakon što su štićeniku na njemu razumljiv odnosno primjeren način predočene relevantne informacije, potrebno je utvrditi može li štićenik iskazati svoju volju ili želju, odnosno je li sposoban dati svoj pristanak na cijepljenje. U ovom postupku primijenit će se standardi iz čl. 3. st. 1. toč. 13. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14).
Ako štićenik nije sposoban iskazati svoju volju, primijenit će se konvencijski standard „najboljeg tumačenja volje i sklonosti te osobe" (Komentar Odbora za prava osoba s invaliditetom na čl. 14. Konvencije, dio: Slobodni i informirani pristanak u hitnim i kriznim situacijama: *Odbor je također pozvao države stranke da osiguraju da osobama s invaliditetom ne bude uskraćeno pravo na ostvarivanje poslovne sposobnosti na temelju analize njihovih „najboljih interesa" od treće strane i da se, ako nakon znatnih napora nije moguće utvrditi volju i sklonost te osobe, prakse povezane s „najboljim interesom" zamijene standardom „najboljeg tumačenja volje i sklonosti te osobe"*.)
ObZ u čl. 259. predviđa dodatnu zaštitu interesa štićenika od samovolje skrbnika, u smislu traženja prethodnog odobrenja centra za socijalnu skrb za poduzimanje važnijih mjera, među ostalim i o

zdravlju štićenika. Sukladno mišljenju Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Klasa: 550-06/20-11/56 od 7. prosinca 2020. godine te mišljenju Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama Ministarstva pravosuđa i uprave, Klasa: 701-01/18-01/4 od 28. prosinca 2020. godine, cijepljenje protiv COVID-19 predstavlja mjeru o zdravlju štićenika za koju je skrbniku potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb u smislu čl. 259. st. 1. i 3. ObZ. Mišljenja smo da je stoga za svaku odluku skrbnika vezanu uz cijepljenje štićenika potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb, pa tako i za odluku o uskraćivanju suglasnosti za cijepljenje.

Mišljenje pravobraniteljice: Smatramo da je nužno primijeniti jedno od temeljnih načela skrbništva za punoljetne osobe, a to je dužnost skrbnika da prihvati želje i osobne stavove štićenika, osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti. Kako je ranije naglašeno, mogućnost iskazivanja volje i želje štićenika utvrđuju se prema standardima Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ili standardu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Na taj način se u najvećoj mogućoj mjeri štiti autonomija štićenika i pravo na odlučivanje. Centar za socijalnu skrb na temelju ovlasti iz čl. 267. Obiteljskog zakona ima mogućnost razriješiti skrbnika dužnosti ako utvrdi da je u obavljanju dužnosti nemaran, da ugrožava štićenikove interese, da zloupotrebljava svoje ovlasti ili ako procijeni da bi za štićenika bilo korisnije da mu se imenuje drugi skrbnik. Kako se osobi sukladno odredbi čl. 247. st. 3. Obiteljskog zakona može imenovati više skrbnika, pri čemu se može odrediti da svaki skrbnik samostalno donosi odluke za posebno određene radnje, tako smo mišljenja da se skrbnik može i razriješiti skrbničke dužnosti djelomično, odnosno moguće je imenovati drugog skrbnika za obavljanje određenih radnji.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se majka i skrbnica osobe s invaliditetom, korisnika stalnog smještaja u jednoj instituciji. Navodi kako je s pojavom cjepiva protiv bolesti COVID-19 od strane centra za socijalnu skrb obaviještena da se i njezin sin treba cijepiti te da za isto trebaju njezinu suglasnost. Poučena ranijim negativnom iskustvom vezanim uz cjepivo (sumnja da je invaliditet izravna posljedica cjepiva koje je sin primio u dobi od četiri godine), odbila je dati suglasnost za cijepljenje.

Centar za socijalnu skrb je stoga njezinom štićeniku imenovao posebnu skrbnicu, zaposlenicu centra za socijalnu skrb, te je dao prethodno odobrenje skrbnici da u ime štićenika potpiše odnosno izjavi suglasnost kojom prihvaća cijepljenje protiv bolesti COVID-19. Skrbnica obrazlaže kako niti jednim propisom nije propisana obvezatnost cijepljenja protiv bolesti COVID-19 niti za jednu skupinu zdravstveno ugroženih osoba, te ovakvo postupanje centra za socijalnu skrb smatra diskriminatornim.

Centar za socijalnu skrb je majci štićenika povjerio obavljanje skrbničke dužnosti nad sinom. Prije imenovanja na ovu dužnost centar se sukladno zakonskim odredbama uvjerio da se od majke, s obzirom na njezino ponašanje i osobine te odnose sa štićenikom, može očekivati da će pravilno obavljati dužnost skrbnika. Također je utvrdio da je ona sposobna skrbiti o svome punoljetnom djetetu lišenom poslovne sposobnosti. Prema podatcima kojima raspolažemo, štićenik nije sposoban ni na koji način izraziti svoju volju, odnosno osobni stav i dati pristanak na cijepljenje. Umjesto njega, svoj stav izrazila je njegova skrbnica.

Valja pretpostaviti da je majka do sada dulji niz godina obavljala skrbničku dužnost donoseći odluke u najboljem interesu štićenika, odnosno vodeći se „najboljim tumačenjem volje i sklonosti te osobe“ (konvencijski standard), jer bi je u protivnom centar za socijalnu skrb već razriješio skrbničke dužnosti. Kao što bi i štićenik, da je sposoban izraziti svoju volju, imao pravo odbiti cijepljenje, i kao što to pravo ima svaka osoba, neovisno o svom zdravstvenom stanju ili drugim okolnostima, tako je i majka s uvjerenjem da postupa u najboljem interesu svog djeteta i štićenika donijela odluku uskratiti suglasnost za cijepljenje. Ona svoju odluku razumno i obrazlaže činjenicom da je kod njezinog tada zdravog četverogodišnjeg djeteta neposredno nakon primitka cjepiva nastalo teško oštećenje zdravlja, odnosno invaliditet koji je prisutan i danas. Iako veza između cjepiva i invaliditeta nije dokazana, majka je donijela odluku da ne želi dodatno riskirati cijepljenjem štićenika, kako ne bi moguće došlo do daljnjeg pogoršanja njegovoga zdravstvenog stanja.

Centar za socijalnu skrb ovlašten je sukladno zakonskim odredbama imenovati posebnog skrbnika štićeniku kada postoji sukob interesa između njega i njegovog skrbnika u imovinskim postupcima ili

sporovima, odnosno pri sklapanju pojedinih pravnih poslova. U navedenom slučaju nije nedvojbeno utvrđeno da između štićenika i skrbnika postoji sukob interesa, a niti se cijepljenje ne može podvesti pod zakonsku definiciju imovinskog postupka ili spora niti sklapanja pravnog posla.

U konkretnom slučaju dolazi do nesuglasja između centra za socijalnu skrb i skrbnika o tome što je najbolji interes štićenika, a to nesuglasje ili sukob ne može se, prema mišljenju pravobraniteljice, razriješiti jednostranom radnjom centra za socijalnu skrb kojom će imenovati treću osobu da donese odluku o štićeniku, protivno mišljenju njegovog skrbnika. Posebni skrbnik kojega je imenovao centar za socijalnu skrb *de facto* je samo izvršitelj odluke centra za socijalnu skrb, on nije neutralna strana koja će donijeti odluku po svome najboljem znanju, uzevši u obzir stavove suprotstavljenih strana.

Stoga je pravobraniteljica preporučila centru za socijalnu skrb da preispita svoju odluku o imenovanju posebnog skrbnika. Centar za socijalnu skrb obavijestio nas je kako je skrbnica uložila žalbu na rješenje centra te štićenik nije cijepljen. Žalba skrbnice je odbijena te je drugostupanjsko tijelo potvrdilo odluku prvostupanjskog tijela. Upravni spor je u tijeku.

Cijepljenje protiv bolesti COVID-19 dobrovoljno je za sve kategorije građana i ne postoji obvezatnost cijepljenja za niti jednu kategoriju, pa tako niti za osobe s invaliditetom. Nisu se obvezni cijepiti niti građani kod kojih postoji dokazani rizik od teških ishoda bolesti, niti primjerice zdravstveni radnici koji su u svakodnevnom kontaktu s pacijentima, a koji su u većem riziku od nepovoljnih ishoda bolesti. Iz tog razloga prisilno cijepljenje štićenika, samo zato što je osoba s invaliditetom, pod skrbništvom, protivno volji i stavu njegovog skrbnika moglo bi predstavljati zakonom zabranjeno diskriminatorno postupanje i povredu prava na osobni integritet osobe.

A) COVID-POTVRDE

Primjer iz prakse: Nakon što je uvedena obveza predočavanja COVID-potvrde kojom se dokazivao status cijepljenja dvjema dozama ili preboljenja bolesti COVID-19, osoba s invaliditetom obratila se pravobraniteljici tražeći tumačenje o tome jesu li i osobe s invaliditetom izuzete od obveze predočavanja COVID-potvrde.

Iz HZJZ-a su na zahtjev pravobraniteljice pojasnili da se to odnosi samo na osobe koje su u pratnji osobe koja se ne može brinuti za sebe (dakle, ne u pratnji svih osoba s invaliditetom) da se ne bi događalo da te osobe ne mogu ući u neku ustanovu za koju se traži COVID-potvrda zbog toga jer je osoba u njihovoj pratnji nema, na što ne mogu utjecati.

Budući da je jako teško, posebno u kratkom vremenskom roku, osigurati pratnju ili neki drugi oblik asistencije, namjera je bila da se osobama kojima je ona potrebna još više ne otežava osiguravanje asistencije. Dakle, izuzeće od predočenja COVID-potvrde predviđeno je samo za pratnju onih osoba s invaliditetom koje se ne mogu brinuti za sebe, odnosno za to im je neophodna druga osoba. Pojasnili smo i da se izuzeće od obveze predočenja COVID-potvrde ne odnosi na osobe s invaliditetom samo na temelju njihovog statusa osobe s invaliditetom. Kao i ostali građani koji imaju neku kontraindikaciju za cijepljenje, i osobe s invaliditetom bit će u tom slučaju izuzete od obveze predočenja COVID-potvrde.

Međunarodna iskustva su pokazala da je većina nacionalnih programa cijepljenja u trenutku kad je cjepivo postalo dostupno uzela u obzir invaliditet i uključila osobe s invaliditetom u prioritetne grupe. Kako je vrijeme odmicalo, društva su se sve više polarizirala i određeni broj ljudi odbio se cijepiti, dok su vlade cijepljenje promicale kao jedini znanstveno dokazani način borbe protiv pandemije. Kad je cijepljenje omogućeno većem broju ljudi, vlade su i status cijepljenosti počele koristiti kao preduvjet korištenju određenih usluga i službi umjesto restriktivnih epidemioloških mjera, nadajući se da će se uz veliku procijepljenost stanovništva stvoriti preduvjeti za njihovo ukidanje. U takvim su uvjetima tijela za ravnopravnost uglavnom usvojila mišljenje da se razlikovanje cijepljenih i necijepljenih osoba može smatrati izravnom diskriminacijom na temelju zdravstvenog statusa, osim u slučajevima kada je takvo razlikovanje opravdano. Kao niti u Hrvatskoj, niti u drugim europskim zemljama cijepljenje nije bilo pravno obvezno, unatoč tomu što ga se snažno poticalo.

Govoreći o situaciji osoba s invaliditetom u vrijeme pandemije, direktor fondacije *Validity* Steven Allen iznio je zaključke istraživanja o iskustvu osoba s invaliditetom u vrijeme pandemije, koje je pokazalo da je najteža situacija bila za osobe s invaliditetom smještene u ustanove koje doprinose širenju virusa. Zbog toga su predlagali da se sredstva usmjere na preseljenje osoba s invaliditetom iz ustanova, odnosno da se ubrzaju procesi deinstitucionalizacije. Međutim, pandemija je dovela do stroge izolacije osoba s invaliditetom u ustanovama.

Prema podatcima HZJZ-a cijepljeno je 338.737 OSI starijih od 18 godina, što je 61,3% od ukupnog broja punoljetnih OSI, te 3.463 djece s teškoćama u razvoju, odnosno 5,8% od ukupnog broja registrirane djece s teškoćama u razvoju zabilježenih u Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom.

B) KOMUNIKACIJA GLUHIH I NAGLUHIH OSOBA I COVID-19

Primjer iz prakse: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu predsjednika Centra UP2DATE i gluhe osobe upućenu jednoj kliničkoj bolnici u kojoj se izražava nezadovoljstvo postupcima liječnika prema osobi s oštećenjem sluha prilikom obavljanja liječničkog pregleda, budući da liječnik specijalist nije dopustio prevoditeljici znakovnog jezika koja je bila u pratnji osobe ulazak u ambulantu za vrijeme pregleda, zbog čega osoba nije razumjela liječnika, osjetila se poniženo, uvrijeđeno i uskraćeno za osnovna prava.

Pravobraniteljica je preporučila KB-u da upozna sve zdravstvene djelatnike s mišljenjem HZJZ-a od 25. lipnja 2020. godine, te ih upozori na obvezu primjene opisanih epidemioloških mjera uz korištenje odgovarajuće zaštitne opreme (prozirnih vizira) u kontaktu s pacijentima s oštećenjem sluha, kao i s obvezom osiguranja/omogućavanja prisutnosti prevoditelja znakovnog jezika ili osobnog asistenta prilikom liječničkog pregleda na zahtjev pacijenta s oštećenjem sluha. U preporuci HZJZ-a se navodi da *„kod razgovora sa zdravstvenim djelatnikom osoba s oštećenjem sluha mora imati masku i biti udaljena dva metra od zdravstvenog djelatnika, a zdravstveni djelatnik pri tome ima vizir. Kod pregleda zdravstveni djelatnik mora imati masku (i ostalu opremu ako treba ovisno o postupku) kao i pacijent/osoba oštećena sluha, osim kada ju treba skinuti zbog pregleda/postupka".*

Pravobraniteljica je uputila upozorenje i preporuku navodeći da je u zdravstvenim uvjetima učinkovita komunikacija između pacijenta i liječnika neophodna za uspješnu dijagnostiku i uspješno liječenje te da pacijentu s oštećenjem sluha treba osigurati/omogućiti svaku vrstu pomoći i podrške potrebnu za uspješan prijenos informacija, uključujući i prisutnost tumača za znakovni jezik. U povratnoj informaciji doznajemo da je sukladno preporuci svim ustrojstvenim jedinicama bolnice upućena uputa u kojoj su upozorili na obvezu osiguranja prevoditelja za znakovni jezik ili osobnog asistenta osobama s oštećenjem sluha te upoznali s time sve zdravstvene djelatnike, a posebice liječnike specijaliste, te da se bolnica ujedno ispričava zbog stečenoga negativnog dojma pacijentice, a isprika je pacijentici i osobno dostavljena.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je prigovor roditelja djece s teškoćama u razvoju koji se odnosio na nemogućnost korištenja zaštitnih maski za lice, budući da im ona stvara respiratorne probleme, a mjere koje radi suzbijanja zaraze donosi Stožer civilne zaštite prema uputama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo negativno utječu na njihove živote.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je roditelja na Odluku o nužnoj mjeri obveznog korištenja maske za lice ili medicinskih maski za vrijeme trajanja proglašenja epidemije bolesti COVID-19 Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo od srpnja 2020. godine, koja ujedno navodi **i izuzeća od obveza nošenja zaštitne maske.**
Sukladno navedenoj Odluci izuzeća se odnose na one osobe koje uslijed zdravstvenog stanja i značajki razvojne dobi ne mogu nositi masku ili mogu nositi masku samo uz određena ograničenja. Riječ je o situacijama kod kojih nošenje maske može dovesti do otežanog disanja, opasnosti od gušenja ili do

toga da se maska nosi nepravilno, što može povećati izglede za zarazu. Navedena izuzeća se između ostalog odnose na *„osobe s određenim oblicima invaliditeta kao što su: određena oštećenja mentalnog zdravlja uključujući teškoće iz autističnog spektra, ako osobe pružaju otpor ili ne podnose masku na licu, osobe s intelektualnim teškoćama, osobe s većim tjelesnim/motoričkim oštećenjima zbog možebitnih teškoća disanja ili nemogućnosti da skinu masku bez pomoći druge osobe, osobe s teškoćama disanja uslijed kroničnih bolesti…“*.
Roditelju je preporučeno da se obrati liječniku obiteljske medicine kako bi ishodovao potvrdu o zdravstvenom stanju svoje djece i nemogućnosti nošenja zaštitne maske.

U lipnju 2020. godine uputili smo preporuku Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo u kojoj smo ih upoznali s teškoćama na koje nailaze **gluhe i nagluhe osobe u svakodnevnoj komunikaciji s pružateljima raznih usluga kao i zdravstvenim djelatnicima** uslijed epidemioloških mjera propisanih u svrhu suzbijanja epidemije COVID-19. HZJZ nas je tom prilikom izvijestio kako u potpunosti podržava potrebu da se gluhim i nagluhim osobama tijekom epidemije COVID-19 osigura mogućnost primjerenog kontakta sa zdravstvenim djelatnicima te su predložili preporuku s načinom na koji bi se trebala odvijati interakcija sa zdravstvenim djelatnicima kako bi se spriječilo širenje zaraze uz istovremeno omogućavanje komunikacije gluhim i nagluhim osobama.

Unatoč tomu, i kroz 2021. godinu gluhe i nagluhe osobe prituživale su se pravobraniteljici zbog nemogućnosti ostvarivanja komunikacije u slučajevima kada pružatelji usluga, pravdajući se epidemiološkim mjerama, ne žele spustiti zaštitnu masku. Gluhe osobe navode kako im je svakodnevni život uvelike otežan zbog obveze nošenja zaštitnih maski do razine koja je iracionalna i nepotrebna, a ponekad i ponižavajuća.

Djelatnici u raznim uslužnim djelatnostima odbijaju skinuti masku i traže pismene potvrde o bolesti i invaliditetu unatoč održavanju distance i pleksiglasu i činjenici da je osoba s invaliditetom cijepljena i nosi masku. S tim u vezi obratili smo se Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo koji nas je upoznao s uputama koje su objavili 13. srpnja 2020. pod nazivom *Tko ne treba nositi masku?*
Izuzeće od obveze nošenja maske (https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Tko-ne-treba-nositi-masku-izuze%C4%87e-od-obveze-no%C5%A1enja-maske.pdf):
„Pojedine osobe uslijed zdravstvenog stanja i značajki razvojne dobi ne mogu nositi masku ili mogu nositi masku samo uz određena ograničenja. Najčešće se radi o situacijama kod kojih nošenje maske može dovesti do otežanog disanja, opasnosti od gušenja ili do toga da se maska nosi nepravilno, što može povećati izglede za zarazu. *Kod navedenih stanja neophodno je omogućiti osobi da ne nosi masku. Riječ je o sljedećim stanjima i okolnostima:*

- *osobe koje trebaju prenijeti informaciju osobi s oštećenim sluhom, uključujući prevoditelje za gluhoslijepe osobe i druge osobe u pratnji, u situaciji kada poruku osobi s oštećenim sluhom ne mogu napisati ili prenijeti znakovnim jezikom, već isključivo čitanjem s lica i usana*
- *osobe s oštećenim sluhom u situacijama u kojima maska onemogućuje učinkovitu komunikaciju i primjereno razumijevanje prenesene poruke“*.

Iz uputa proizlazi da bi se opisana okolnost trebala odnositi i na djelatnike koji rade u uslužnim i drugim djelatnostima, ali praksa pokazuje da oni u velikom broju s time nisu upoznati. S tim u vezi konzultirali smo se i sa Savezom gluhih i nagluhih Grada Zagreba, čiji su predstavnici sudjelovali u izradi upute HZJZ-a i smatraju da je ona dobra. Nismo iznašli drugačiji način osim pozvati stranke da prijave svaki pojedinačni slučaj u kojem se krši njihovo pravo na pristupačnu komunikaciju odbijanjem da se skine maska.

C) ZAŠTITNE MASKE OTEŽAVAJU KRETANJE VISOKOSLABOVIDNIH OSOBA

Primjer iz prakse: Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora proslijedio je Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom predstavku visokoslabovidne osobe koja se pritužila na teškoće koja ova kategorija osoba s invaliditetom ima uslijed obveze nošenja zaštitnih maski.

Kako je u vrijeme upućivanja predstavke bila povoljna epidemiološka situacija, dodatno su istaknuli da je većina visokoslabovidnih osoba cijepljena, a nošenje maski značajno utječe na njihov život jer im otežava kretanje uslijed zamagljivanja naočala, što je posebno istaknuto u zimskim mjesecima. Do trenutka pisanja ovog izvješća nismo dobili odgovor HZJZ-a, a u međuvremenu je epidemiološka situacija ponovno pogoršana uz dodatnu zabrinutost oko pojave nove varijante koja nije osjetljiva na raspoloživo cjepivo.

D) IZUZIMANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU OD OBVEZE PROVOĐENJA TESTIRANJA NA SARS-CoV-2 PRILIKOM PRELASKA PREKO GRANIČNIH PRIJELAZA RH

Primjer iz prakse: Roditelji djece s teškoćama u razvoju upoznali su Pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom s teškoćama na koje djeca s teškoćama u razvoju nailaze prilikom prelaska preko graničnih prijelaza RH u vrijeme kada su takvi prelasci ograničeni zbog posebnih epidemioloških mjera. Naime, PCR-testiranje i testiranje brzim antigenskim testovima na SARS-CoV-2 za djecu su vrlo neugodni postupci, što je još dodatno naglašeno kod djece s različitim teškoćama u razvoju koja uslijed svojih teškoća testiranje doživljavaju dodatno traumatizirajućim, a i vrlo im je teško objasniti o čemu se radi i tako umanjiti njihov strah i traumu.

Zbog toga smo Ravnateljstvu civilne zaštite uputili preporuku da se razmotri da se u kategoriju osoba koje su izuzete od obveze provođenja testiranja prilikom prelaska preko graničnih prijelaza RH uvrste i djeca s teškoćama u razvoju do 18. godine života koja ionako granicu prelaze u pratnji svojih roditelja koji su obvezni predočiti negativne testove. Napomenuli smo da se njihova situacija neće promijeniti niti nakon što cijepljenje bude omogućeno većem broju građana, jer u tom trenutku cjepiva nisu bila odobrena za korištenje kod djece.

Iz Ravnateljstva civilne zaštite su nas povratno obavijestili da će prilikom sljedeće izmjene uputa razmotriti preporuku pravobraniteljice, a u međuvremenu je dobna granica za djecu koja su oslobođena provođenja testiranja pomaknuta na 12 godina.

E) KAKO OSIGURATI PRATNJU ZA TESTIRANJE NA COVID-19 SLIJEPOJ OSOBI?

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se slijepa osoba s molbom za savjet za postupanje u sljedećoj situaciji: zbog simptoma zaraze virusom SARS-CoV-2 upućena je na testiranje. Međutim, kako bi došla do ambulante u kojoj se odvija testiranje potrebna joj je pomoć druge osobe u kretanju. Ujedno, osoba ne može upravljati osobnim vozilom, nego mora koristiti neko od sredstava javnog prijevoza ili taksi-službu. Boji se da će pritom, ako se pokaže da je zaražena virusom i uz pridržavanje preporučenih epidemioloških mjera (nošenja maske i održavanja razmaka koliko je moguće u datim uvjetima), zarazi izložiti osobu u pratnji i druge putnike ili vozača. Ujedno se boji da će u slučaju pozitivnog nalaza osobi u njezinoj pratnji biti propisana mjera samoizolacije. U sličnoj situaciji osim slijepih osoba mogu se naći i osobe s drugim vrstama invaliditeta koje će, da bi došle do testiranja u slučaju sumnje na zarazu, trebati pratnju druge osobe i korištenje sredstva javnog prijevoza.

Na naš upit HZJZ-u o tome kako postupiti u sličnim situacijama dane su opsežne upute. Osobe u pratnji osoba s invaliditetom neminovno ostvaruju bliski kontakt s osobom s invaliditetom jer je bliski kontakt u srži podrške koju pružaju, a isto se odnosi na sve članove kućanstva svake pozitivne osobe. Zbog toga se nužnost samoizolacije odnosi na sve osobe u pratnji kao i na sve članove kućanstva ako nisu cijepljeni te ako nisu preboljeli COVID-19 unazad devet mjeseci. Svaka pozitivna osoba zarazna je dva dana prije pojave simptoma ili prije pozitivnog testa. Jedini način na koji se osobe u pratnji i osobe s invaliditetom mogu zaštiti od potencijalnog prijenosa zaraze s osobe s invaliditetom na osobu u pratnji i obrnuto jest da se osobe s invaliditetom i osobe u pratnji cijepe.
Mišljenja smo kako u pratnji osobe s invaliditetom kod odlaska na testiranje treba biti osoba koja je cijepljena ili koja je preboljela bolest COVID-19 unazad devet mjeseci. Ako navedeno nije moguće organizirati, u pratnji treba biti osoba koja inače boravi i dolazi u kontakt s osobom s invaliditetom koja odlazi na testiranje, bilo da se radi o članu kućanstva ili o osobi u pratnji. Osoba koje je bila u kontaktu

s osobom s invaliditetom unazad 48 sati prije kretanja na testiranje ionako je bila u riziku od zaraze te dodatan kontakt do testiranja i nazad neće povećati taj rizik. Nužno je izbjegavati javni prijevoz. Nužno je poticati cijepljenje svih osoba s invaliditetom u dobi od 12 i više godina te cijepljenje svih osoba u pratnji kao i članova kućanstva.

F) COVID-DODATAK

Umirovljenicima kojima mirovina ne prelazi 4.000,00 kn, koji nisu u radnom odnosu i imaju prebivalište na području RH isplaćivan je u prvom roku u travnju i svibnju 2021. godine tzv. COVID-dodatak. Isplata COVID-dodatka bila je tzv. pozitivna mjera usmjerena na najugroženije skupine umirovljenika s niskim mirovinama pa je tako u prvom roku isplaćivan automatski onima koji su ostvarili mirovine isključivo radom u Hrvatskoj, a u drugom roku u srpnju isplaćivan je onima koji su uz hrvatsku mirovinu imali i inozemnu mirovinu, za što su osobe same morale podnijeti zahtjev za isplatu s dokazima da im sveukupna mirovina ne prelazi navedeni iznos od 4.000,00 kn. Na inicijativu umirovljenika i njihovih udruga Vlada RH je omogućila i dodatan treći rok za isplatu COVID-dodatka za sve one umirovljenike koji su imali to pravo, a nisu ga ostvarili zbog bilo kojeg razloga. Iznosi COVID-dodatka ovisili su o visini mirovine, a podijeljeni su u četiri razreda. Korisnici čija je mirovina do 1.500,00 kn dobili su 1.200,00 kn, oni koji imaju 1.500,00 do 2.000,00 kn dobili su 900,00 kn, oni koji imaju od 2.000,00 do 3.000,00 kn dobili su 600,00 kn, a oni s prihodom od 3.000,00 do 4.000,00 kn dobili su 400,00 kn COVID-dodatka. Zasad je taj dodatak isplaćivan svim umirovljenicima pa i osobama s invaliditetom koje primaju obiteljsku mirovinu.

Shvaćajući Odluku Vlade RH kao socijalnu mjeru koja ima za cilj ograničavanje razmjera nesigurnosti koja se pojavom bolesti COVID-19 povećala kod svih građana RH, postavilo se pitanje ispravnosti i pravednosti kriterija isplate COVID-dodatka samo umirovljenicima kao najugroženijoj skupini građana.

S obzirom da smo po navedenoj Odluci uputili preporuku Vladi RH koja nije prihvaćena, ponovno smo na temelju zaprimljenih pritužbi osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju nezadovoljnih s ovakvom odlukom Vlade RH, preporučili isplatu COVID-dodatka i osobama s invaliditetom, odnosno obiteljima čiji su članovi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, vodeći se kriterijem ostvarenih prihoda po članu obitelji neovisno o izvoru prihoda, statusu ili drugim obilježjima, smatrajući prihod jedinim ispravnim i pravednim kriterijem.

Pozdravili smo odluku Vlade RH o otvaranju novoga roka za dostavu dokaza o korištenju inozemne mirovine za umirovljenike koji to nisu učinili u prvotnom roku. Međutim, istaknuli smo i druge ranjive skupine društva koje su, uz umirovljenike, izložene siromaštvu i socijalnoj isključenosti. Stoga smo preporučili Vladi RH i Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da razmotre mogućnost da se isplatom COVID-dodatka u drugom odnosno trećem valu isplate obuhvate i osobe s invaliditetom, odnosno obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, vodeći se isključivo kriterijem prihoda po članu obitelji.

Vlada RH odnosno MROSP ponovnu preporuku nisu prihvatili, već su najavili poboljšanje postojećih zakonskih rješenja kroz izradu novog nacrta prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi kojim će se nastojati ublažiti teškoće svakodnevnog života te osiguranje njege i skrbi djece s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

2.1.2. OBRAZOVANJE NA DALJINU

Potaknuti brojnim upitima i pritužbama roditelja i udruga vezano za organizaciju nastave tijekom epidemije bolesti COVID-19 i zamolbama da se razmotre drugi oblici i modeli školovanja učenika s teškoćama u razvoju tijekom epidemije COVID-19, u razdoblju od 25. svibnja 2021. do 9. srpnja 2021. godine proveli smo *online* anketu o organizaciji nastave za učenike s teškoćama u razvoju tijekom epidemije bolesti COVID-19. Samostalno smo izradili zasebno anketu za osnovne, zasebno za srednje škole te zasebno za ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Anketu je ispunilo 30 ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, 472 osnovne škole i 209 srednjih škola.

Ankete i detaljni prikaz dobivenih rezultata vidljivi su u posebnom dokumentu na našim mrežnim stranicama na poveznici https://posi.hr/anketa-o-organizaciji-nastave-za-ucenike-s-teskocama-u-razvoju-tijekom-epidemije-covid-a-19/ .
U školskoj godini 2020./2021. odgojno-obrazovni rad odvijao se sukladno *Odluci Vlade RH o načinu izvođenja nastave u osnovnim i srednjim školama kao i na visokim učilištima te obavljanju rada u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja u uvjetima epidemije COVID-19* (*Narodne novine*, br. 99/20). Škole su prema navedenoj Odluci bile dužne postupati sukladno *Modelima i preporukama za rad u uvjetima povezanim s COVID-19* Ministarstva znanosti i obrazovanja (dalje u tekstu: MZO): https://mzo.gov.hr/vijesti/modeli-i-preporuke-za-rad-u-uvjetima-povezanima-s-bolesti-covid-19-u-pedagoskoj-skolskoj-godini-2020-2021/3916 te *Uputama za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2012.* Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo:
https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/03/Upute_vrtici_i_skole_24_08_2020_HZJZ-1.pdf.

U dokumentu *Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s COVID-19* opisuju se tri modela oblika nastave: model A: svi učenici nastavu imaju u prostorima škole, model B: učenici od 1. do 4. razreda te učenici s teškoćama u razvoju nastavu imaju u školi pod epidemiološkim uvjetima, a učenici od 5. do 8. razreda te od 1. do 5. razreda srednje škole dijele se u dvije skupine i prate dijelom nastavu u prostorima škole, a dijelom na daljinu/*online*, model C: svi učenici nastavu imaju na daljinu.
U navedenim dokumentima bilo je naglašeno da se za učenike s teškoćama u razvoju treba omogućiti njihovo uključivanje u ustanove, odnosno nastavni proces u školskim prostorima. Prije početka drugog polugodišta, u siječnju 2021. godine MZO je na svojim mrežnim stranicama ponovno naglasilo i dalo preporuku da se za učenike u posebnim razrednim odjelima i odgojno-obrazovnim skupinama nastava organizira u prostorima škole, a za učenike s teškoćama u razvoju koji su uključeni u redovite razredne odjele da se nastava organizira *online* uz stručnu podršku u školi ili domu učenika uz pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika. Niti nakon toga situacija u nama poznatima slučajevima nije se mijenjala, jer se epidemiološki uvjeti nisu mogli zadovoljiti, odnosno pritužbe roditelja upućivale su na to da **učenici s teškoćama u razvoju često nisu bili u prostorima škole, a nastava na daljinu im nije bila prilagođena**.

Anketom smo ispitivali po kojem je modelu nastava bila organizirana, kao i na koji način se organizirala nastava i podrška za učenike s teškoćama u razvoju kada je nastava bila na daljinu za sve učenike, jesu li pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici pružali podršku učenicima tijekom nastave na daljinu u prostorima škole ili kod kuće te jesu li imali osigurana potrebna pomagala za nastavu na daljinu. Zanimljivo je pogledati usporedne podatke osnovnih i srednjih škola te ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja u odnosu na pojedina pitanja.

Prosječna ocjena primjerenosti nastave za učenike s teškoćama u razvoju

OSNOVNE ŠKOLE	**3,43**
SREDNJE ŠKOLE	**3,48**
USTANOVE S POSEBNIM UVJETIMA ODGOJA I OBRAZOVANJA	**2,86**

Prosječna ocjena primjerenosti nastave za sve učenike

OSNOVNE ŠKOLE	**3,76**
SREDNJE ŠKOLE	**4,13**

Kako na skali od 1 do 5 ocjenjujete primjerenost organizirane nastave i nastave na daljinu u školskoj godini 2020./21. u vrijeme epidemije COVID-19?

Grafikon 13. Primjerenost organizirane nastave i nastave na daljinu

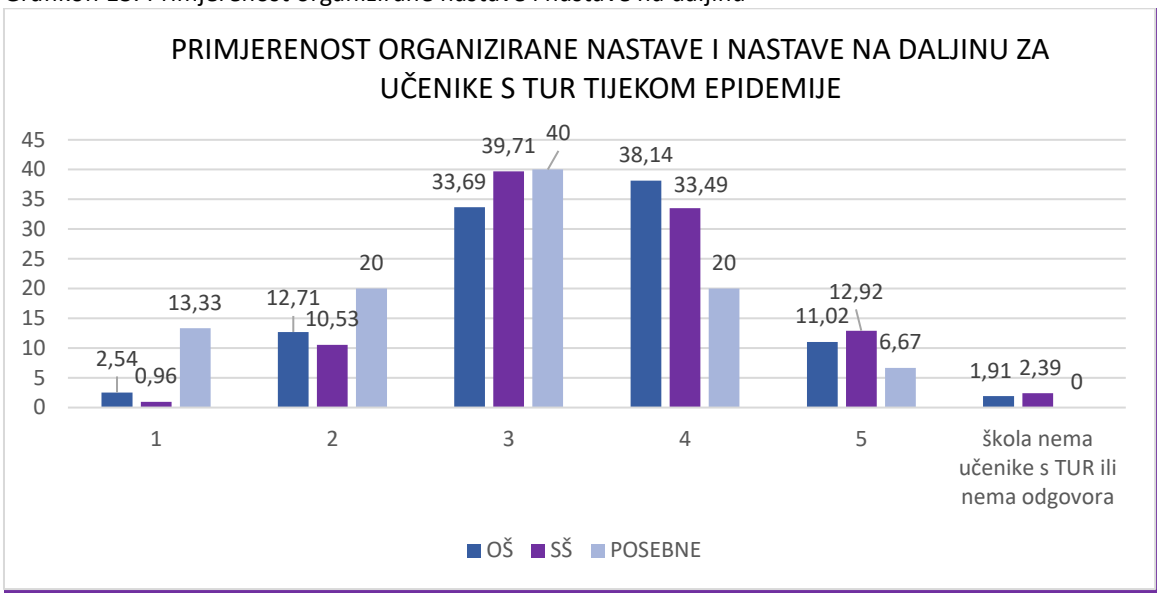

Sukladno dobivenim rezultatima vidljivo je da ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja najlošije ocjenjuju organiziranu nastavu tijekom epidemije COVID-19 za učenike s teškoćama u razvoju, odnosno najviše smatraju da *online* nastava nije primjerena za ovu kategoriju učenika. I osnovne i srednje škole i ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja zaključno su konstatirale da je za sve učenike najbolje da imaju nastavu uživo u prostorima škole, a posebice za učenike s teškoćama u razvoju. No, prostorni i tehnički uvjeti u kojima škole rade nisu uvijek dozvoljavali mogućnost i realizaciju onoga što su smatrali najboljim, što znači da je bila potrebna potpora osnivača, lokalne zajednice i slično. Jednako tako vidimo da srednje škole, što su učenici stariji, smatraju da je nastava bila primjereno organizirana kada govorimo općenito o svim učenicima. Osnovne škole također nešto bolje ocjenjuju organizaciju nastave za sve učenike u odnosu na učenike s teškoćama u razvoju.

Prema zaprimljenim podacima vidljivo je da su sve škole najčešće radile po modelu A, povremeno uz model C sukladno epidemiološkoj situaciji.

Prema zaprimljenim podatcima vidljivo je da su osnovne škole i ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, što se može i očekivati, češće radile samo po modelu A od srednjih škola. No, ono što je vidljivo jest i 16,67% ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja koje su prema uputama i epidemiološkim mjerama imale nastavu kroz cijelu školsku godinu po modelu B – dakle učenici su cijelu školsku godinu dio tjedna bili u školi, a dio kod kuće. Upravo jedan dio roditelja tih ustanova izrazio je svoje nezadovoljstvo takvom organizacijom nastave.

Prostorni uvjeti ustanova, uvjeti prijevoza učenika, a potom i raspoloživa pomagala te veliki rizik za zdravlje učenika nisu uvijek omogućavali zadovoljavanje epidemioloških uvjeta.

Je li se moglo iznaći drugo rješenje?

Nitko nije očekivao da će epidemija tako dugo trajati, a još smo manje mogli pomišljati da ćemo učiti živjeti s tim. Na epidemiju se gledalo kao na privremenu i kratkoročnu pojavu, da bi na kraju trećina školske godine 2019./20. i cijela školska godina 2020./21. prošla u tom razmišljanju. Sasvim je sigurno da je, s obzirom na nova saznanja o COVID-u-19 i saznanja o psihološkom učinku epidemije i svih epidemioloških mjera, potrebno razmatrati druge oblike školovanja i života.

Također, prema zaprimljenim podatcima vidljivo je da su učenici s teškoćama u razvoju u srednjoškolskim programima i u redovnim srednjim školama i ustanovama s posebnim uvjetima češće imali nastavu na daljinu kada i svi ostali učenici u županiji, dok su učenici nižih razreda od 1. do 4.

razreda osnovne škole te posebnih razrednih odjela i odgojno-obrazovnih skupina češće imali nastavu u prostorima škole.
Ipak je velik broj učenika s teškoćama u razvoju, kako smo i prethodno više puta naglasili, imao nastavu na daljinu kod kuće. **Škole su same naglasile da je za sve, a posebno za učenike s teškoćama u razvoju primjerenija nastava u prostorima škole uživo, no u situacijama kada nisu mogli zadovoljiti epidemiološke mjere najčešće su izabrali zdravlje i sigurnost učenika te organizirali nastavu na daljinu**. Nastava je najčešće bila dijelom putem videokonferencije uživo, a dijelom slanjem zadataka putem aplikacija. Pritom je bitno istaknuti da je češće slanjem zadataka putem aplikacije upravo bila organizirana nastava kod učenika s većim teškoćama u razvoju. Ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja nisu uopće imale nastavu samo videokonferencijom uživo, što je najčešće bio oblik koji se koristio u srednjim školama.

U svojim viđenjima školovanja na daljinu škole nadalje ističu da su se učenici s teškoćama u razvoju koji su kod kuće imali podršku ukućana bolje snalazili u nastavi na daljinu. Ovisiti o ukućanima nije primjereno jer su roditelji različitih mogućnosti, vještina i talenata. Škole ističu da je kod nastave na daljinu jako važna bila dobra suradnja razrednika s roditeljima. Kad je suradnja bila dobra, nije bilo problema oko organizacije nastave te to smatramo bitnim pokazateljem onoga na čemu je svakako potrebno raditi. Pritom veća odgovornost stvaranja dobrog i kvalitetnog odnosa pripada stručnjacima, dakle djelatnicima škole, jer su oni ti koji bi trebali biti manje emocionalno obojeni u tom odnosu, a više stručni i s razumijevanjem da je roditelj samo jedan zabrinuti i brižni roditelj.

Pomoćnici u nastavi najvećim dijelom su osigurani i u prostorima škole i kod kuće za one koji trebaju tu potporu, no postoji određeni broj učenika koji je trebao tu potporu, ali je nije imao te su škole predlagale da se u okolnostima nastave na daljinu odobri veći broj pomoćnika u nastavi i učenicima koji inače u prostorima škole nemaju potrebe za pomoćnikom u nastavi. Kao mogućnost navode i uključivanje studenata da budu s njima u prostorima škole, da dolaze individualno na konzultacije u školu, da ispite imaju u prostorima škole jer smatraju da je određeni dio učenika s teškoćama u razvoju povučen tijekom nastave *online* na daljinu. Predlažu da se organizira dopunska nastava, dodatno plate sati nastavniku kako bi tijekom nastave na daljinu dodatno radio s učenikom s teškoćama u oblicima koji su mu potrebni. Jednako tako škole općenito naglašavaju potrebu osiguravanja materijalnih i tehničkih uvjeta za nastavu na daljinu, osmišljavanje novih platformi i digitalnih alata, moderne opreme te edukacija nastavnika i učenika o njihovom korištenju.

Što se tiče specijalnih pomagala, škole najvećim dijelom tvrde da učenici ili nemaju potrebe ili imaju pomagala. Broj onih koji bi trebali određena pomagala, a nemaju ih, značajno je veći u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja u odnosu na redovne osnovne i srednje škole te bi trebalo razmotriti što je moguće učiniti te i na taj način olakšati nepovoljnu situaciju u kojoj smo se svi našli.

Mnoge škole su istaknule da bi im bilo korisno dobiti sustavniju podršku institucija, stručnu podršku Agencije za odgoj i obrazovanje i centra za socijalnu skrb te konkretnije i jasnije upute osnivača u odnosu na organizaciju nastave za učenike s teškoćama u razvoju vezane uz odluke lokalnih stožera. Škole ističu i potrebu da se na razini županije organiziraju stručni timovi koji bi pratili potrebe i probleme učenika s teškoćama u razvoju i surađivali sa školama.

Na kraju, svakako je bitno naglasiti da škole ipak navode da su u uvjetima u kojima su se našli svi kvalitetno odgovorili na potrebe učenika s teškoćama u razvoju. Pojedine škole su za učenike s teškoćama u razvoju organizirale, kako smo već i spomenuli, dodatne konzultacije u školi, dodatne konzultacije na daljinu, koristili su razne platforme kojima su omogućavali stjecanje znanja i za one učenike koji imaju određene poteškoće u savladavanju i razumijevanju nastavnih sadržaja, organizirali su radne grupe za pojedince i slično.

PREPORUKE - OBRAZOVANJE UČENIKA S TEŠKOĆAMA U UVJETIMA EPIDEMIJE

Slijedom dobivenih rezultata za školsku godinu 2021./22. sukladno odgovorima i promišljanjima škola, ali i potrebama iskazanih od strane roditelja i udruga, Ministarstvu znanosti i obrazovanja predložili smo:

- ✓ da se nastava za učenike s teškoćama u razvoju, posebice učenike s većim teškoćama u razvoju u posebnim programima odgoja i obrazovanja odvija u prostorima škola te da se prema potrebama osiguraju dostatni prostori i potreban prijevoz za osiguravanje epidemioloških mjera; naime, naglašava se da učenici s teškoćama u razvoju tijekom praćenja nastave trebaju interaktivno praćenje i vođenje od strane učitelja kako bi mogli razumjeti i svladati nastavno gradivo
- ✓ da se nastava, ako zbog zdravstvenih razloga mora biti organizirana na daljinu, svakako održava videovezom/konferencijom u realnom vremenu, a da se prethodno ostvare svi potrebni tehnički uvjeti (potrebna adekvatna računala, kvalitetna internetska veza, posebice kada je više učenika u jednoj obitelji, specijalna pomagala) kako u obitelji učenika tako i edukacija učitelja/nastavnika; edukacija nastavnika o novim platformama i alatima nešto je što se ističe kao bitno; značajno je i učenike i roditelje informatički opismeniti za kvalitetnu nastavu na daljinu; ističe se da je bitna i dodatna individualna podrška učenicima s teškoćama u razvoju na daljinu nakon nastave kao provjera razumijevanja gradiva ili u obliku dodatnih konzultacija u školi barem jednom tjedno
- ✓ da se osigura potpora pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika kod kuće ili prostorima škola
- ✓ da se učenicima koji nemaju pomoćnike u nastavi osigura potpora drugih djelatnika škola (škole daju primjer dodatnih zapošljavanja, angažiranja učitelja koji nemaju pune satnice, dodatno zapošljavanje pomoćnika u nastavi tijekom epidemije) ili studenata na praksi, bilo u prostorima škole tijekom trajanja nastave na daljinu, bilo u obliku individualnih konzultacija; pritom ističu da je bitno učiteljima/nastavnicima navedeno definirati kroz zaduženja te prema potrebi ukoliko prelazi satnicu dodatno financirati
- ✓ da se ispitivanja odnosno vrednovanja znanja odvijaju u prostorima škole
- ✓ da Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Agencija za odgoj i obrazovanje daju konkretne smjernice za rad s učenicima s teškoćama u razvoju tijekom nastave na daljinu
- ✓ da osnivači škola u suradnji s lokalnim stožerima daju konkretnije upute o organizaciji nastave za učenike s teškoćama u razvoju; naime, najčešće se odlučivalo o organizaciji nastave ovisno o tome je li riječ o osnovnoj ili srednjoj školi te o dobi učenika, a često su izostale dodatne upute organizacije nastave za učenike s teškoćama u razvoju
- ✓ da se osmisle i izrade prilagođeni digitalni alati i platforme, digitalni udžbenici, kako bi se i u nastavi na daljinu omogućile prilagodbe te kako smo i prethodno naglasili, potrebno je osigurati primjerenija računala i pomagala (navode se kao primjer i grafički tableti)
- ✓ da se omogući provođenje uključivanja učenika koji se školuju po posebnom programu dijelom u posebnom, a dijelom u redovnom razrednom odjelu i u redovne razredne odjele
- ✓ da se tijekom trajanja nastave na daljinu za učenike s teškoćama u razvoju omogući dopunska nastava u školi
- ✓ da se zaposle potrebni stručni suradnici i izgradi mreža stručnjaka u određenoj lokalnoj zajednici – potreba za nedostatnim stručnim suradnicima u vrijeme epidemije i nastave na daljinu pokazala se još većom u vidu potrebne podrške učiteljima/nastavnicima, učenicima i roditeljima.

Ono što je značajno, a što su škole također istaknule jest da je svaki učenik s teškoćama u razvoju individua i da se pojedini uspješno snalaze u nastavi na daljini koja im čak omogućava da sve obveze usklade sa svojim mogućnostima i potrebama te osobitostima svojih teškoća u razvoju. S druge strane, pojedini učenici se uopće ne snalaze i uz to najčešće zbog objektivnih razloga nemaju kvalitetnu podršku obitelji. Stoga je potrebno za svakog učenika zasebno razmotriti koje su sve njegove potrebe te prema tome organizirati nastavu. Ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja ističu da je za svaku ustanovu potrebno razmotriti najprimjereniji model s obzirom na uvjete i učenike. Mišljenja smo da svakako treba zadovoljiti individualne potrebe, ali da se pritom treba voditi najboljim interesom djeteta/učenika, a ne tehničkim uvjetima u školi koje je potrebno osigurati. Naime, uvjerili smo se da zbog tehničkih uvjeta organizirana nastava nije bila primjerena za učenike s teškoćama u razvoju.

U organizaciji nastave tijekom epidemije kao značajan čimbenik kvalitete ističe se dobra suradnja i dogovaranje s roditeljima. Isto tako škole ističu kao bitno i to da je osim školske bitna podrška svih

razina, te tako navode da je potrebna podrška Agencije za odgoj i obrazovanje, centra za socijalnu skrb, zdravstvenih službi, osnivača i drugih.

Kada govorimo o novoj školskoj godini 2021./22., sve preporuke i upute Ministarstva znanosti i obrazovanja i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo za školsku godinu 2021./22. ponovno su naglasile potrebu da učenici s teškoćama u razvoju nastavu imaju u prostorima škole te da se osiguraju svi potrebni uvjeti prostora i prijevoza kako bi bili osigurani epidemiološki uvjeti. Učenicima koji se školuju po modelu djelomične integracije omogućeno je također da se nastava provodi i u redovnim razrednim odjelima. U prvom polugodištu školske godine 2021./22. nismo zaprimili niti jedan prigovor u odnosu na nastavu tijekom epidemije COVID-19 s obzirom na to da je, kako vidimo, u društvu prevladalo mišljenje da svi učenici, a ne samo učenici s teškoćama u razvoju trebaju što više imati nastavu u školama.

ENNHRI je 10. studenoga 2021. organizirao *webinar* na temu ***Pravo na obrazovanje osoba s invaliditetom tijekom pandemije COVID-19*** na kojemu je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predstavila i dobivene rezultate ankete o organizaciji nastave za učenike s teškoćama u razvoju tijekom epidemije bolesti COVID-19. Nekoliko predstavnika pravobraniteljskih i sličnih institucija iz europskih država iznijelo je iskustva svojih država u organizaciji obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom: Latvija, Češka, Irska. Na skupu je naglašeno kako su restrikcije povezane sa sprječavanjem širenja zaraze imale neproporcionalno veći negativni utjecaj na prava osoba s invaliditetom diljem svijeta. Pravo na obrazovanje preduvjet je ostvarivanju drugih prava i neovisnog života u zajednici. Jedna od najčešćih mjera tijekom pandemije bilo je uvođenje nastave na daljinu. Pritom su učenici s teškoćama u razvoju imali nove izazove, kao što su otežan pristup Internetu i tehničkoj opremi, kao i uspostavljanju učinkovite komunikacije. Zaključeno je kako pandemija može poslužiti kao prilika da se drugačije organizira obrazovni sustav kako bi bio inkluzivniji i pristupačniji učenicima s teškoćama u razvoju. Upravo su navedeni zaključci na tragu onoga što smo i mi dobili anketom – da su pojedini učenici bili daleko uspješniji u radu na daljinu te je svakako potrebno promišljati o novim oblicima nastave u RH.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Svjesni smo da nam je općenito u društvu potreban prilagodljiviji sustav koji bi u većoj mjeri amortizirao teškoće s kojima se danas susreću osobe s invaliditetom, djeca i roditelji djece s teškoćama u razvoju i svi oni koji pružaju podršku osobama s invaliditetom u uvjetima koronakrize.

1. Mjere i postupci kojima se uz zaštitu istovremeno ograničavaju, ugrožavaju i umanjuju osnovna ljudska prava treba podrobno preispitati.
2. Nužno je da kao društvo i dalje razvijamo učinkovite modele djelovanja u uvjetima budućih, ne samo zdravstvenih kriza, a kojima će se osobama s invaliditetom osigurati zaštita i sigurnost u rizičnim situacijama, ali im i omogućiti jednakost, nediskriminaciju i ljudska prava.
3. Preporučujemo da epidemiološka služba i pružatelji usluga, sukladno pravilima struke, pronađu odgovarajuća rješenja kojima bi se omogućilo korisnicima ustanova socijalne skrbi da uz pridržavanje svih propisanih mjera zaštite od zaraze koronavirusom ostvare slobodu kretanja, a da se istovremeno odgovarajućom organizacijom rada osigura zaštita zdravlja svih korisnika i zaposlenika.
4. Preporučujemo Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvu zdravstva, Ravnateljstvu civilne zaštite i Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo da u okviru svoje nadležnosti preispitaju relevantne epidemiološke upute, vodeći se pritom potrebama i interesima korisnika poludnevnih boravaka za osiguranjem redovitosti i kontinuiteta pružanja ove vrste socijalne usluge. Epidemiološke mjere je potrebno propisati i primjenjivati proporcionalnije, bez unaprijed određenih diskriminatornih stavova kako su osobe s invaliditetom zbog same činjenice da su korisnici usluga u socijalnoj skrbi samim time i posebno ranjive, kao i sa sviješću o važnosti koje pojedini terapijski i rehabilitacijski postupci imaju za njih. Poludnevni i dnevni boravci ne samo da nisu manje važni, već za pojedine kategorije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju imaju jednaku važnost kao i pohađanje škole.

5. Iako je zaštita zdravlja najbitnija, zbog dugotrajno loše epidemiološke situacije potrebno je iznaći drugačije načine izvođenja nastave za učenike s teškoćama u razvoju kako bi se osiguralo njihovo pravo na kvalitetno obrazovanje. Učenici s teškoćama u razvoju, posebice oni s većim i višestrukim teškoćama, trebali bi nastavu pratiti uživo.
6. Osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju treba obuhvatiti kompenzacijskim mjerama namijenjenim prevladavanju dodatnih troškova i pada prihoda izazvanih pandemijom i ostalim kriznim situacijama.
7. Potrebno je informirati javnost o osobama koje su izuzete od obveze nošenja zaštitnih maski, kao i o pravu gluhih osoba da se u svrhu osiguravanja njihove komunikacije maske mogu kratkotrajno skinuti.

2.2. OSVRT NA PODRŠKU OSOBAMA S INVALIDITETOM NA PODRUČJIMA POGOĐENIM POTRESOM

Od proljeća 2020. godine do danas, brojne osobe s invaliditetom su se kao i ostali građani suočili s posljedicama potresa koji su pogodili Grad Zagreb, Zagrebačku i Krapinsko-zagorsku županiju u ožujku 2020. godine i krajem prosinca te iste godine Sisačko-moslavačku, Karlovačku i ponovno Zagrebačku županiju. Mnogima od njih do danas nisu obnovljeni domovi, svakodnevno se suočavaju s različitim problemima koji još više otežavaju njihovu svakodnevicu koja je ionako bila teška zbog prepreka na koje kao osobe s invaliditetom nailaze u gotovo svim područjima života. U Izvješću za 2020. godinu istaknuli smo neke od pritužbi osoba s invaliditetom zbog neriješenog stambenog pitanja, imovinsko -pravnih poslova kao i izazove pred kojima su se našle udruge osoba s invaliditetom zbog gubitka prostora i sredstava za rad kao i teškoća s očuvanjem radnih mjesta.

Potres je aktualizirao permanentno prisutan problem nedostatka stanova pristupačnih za osobe s invaliditetom i izostanak promišljene stambene politike koja bi uključivala različite modele dostupnog i pristupačnog stanovanja za osobe s invaliditetom.

Koliko je spora obnova otežala trajnije rješavanje stambenog zbrinjavanja nakon potresa, pokazuje sljedeći primjer: POSI se obratila udruga koja je prije nekoliko godina od Grada Zagreba dobila na korištenje pristupačan stan u svrhu provedbe programa treninga socijalnih vještina za osobe s motoričkim smetnjama, ali i za potrebe svojih članova iz drugih područja koji zbog obavljanja višednevnih pregleda ili drugih potreba na nekoliko dana trebaju smještaj u pristupačnom prostor.

Nakon potresa udruga je omogućila privremeno smještaj jednom svom članu i njegovoj majci čija je kuća stradala u mjeri da je opasna za boravak. Privremeni boravak se prolongirao na dvije godine, a nema izgleda da će se kuća uskoro obnoviti. Iako su se udruga i POSI obraćali Gradu Zagrebu za žurno iznalaženje rješenja za ovu obitelj kako bi se oslobodio stan za svrhu zbog koje je i dodijeljen, problem još nije riješen, a kao razlog u Gradu Zagrebu navode da nemaju na raspolaganju stan koji bi u pogledu pristupačnosti odgovora potrebama obitelji.

Za OSI suvlasnike stanova u višestambenim zgradama dodatni problem predstavlja obnova samog stana budući da se ovi troškovi ne pokrivaju iz javnih izvora (sredstvima države i JLS) već bi sami suvlasnici trebali snositi troškove adaptacije. Budući da većina OSI živi sa skromnim prihodima ili na rubu siromaštva, ovo za njih postaje nerješiv problem osobito u slučajevima kada troškovi takve adaptacije premašuju iznos koji bi se mogao odobriti kao uvećana jednokratna pomoć. Napominjemo da je Nacionalnom razvojnom strategijom RH do 2030. godine koju je Hrvatski sabor donio u veljači 2021. godine, na popisu akata strateškog planiranja predviđeno donošenje Strategije stambene politike Republike Hrvatske do 2030. godine. U strateškom cilju 5. Strategije „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“, prioritetnom području 4. „Socijalna solidarnost i odgovornost“ navodi se: *„U pogledu skupina koje nisu pokrivene deinstitucionalizacijom, pogotovo u rijetko naseljenim ruralnim regijama s većim udjelom starijeg stanovništva, ulagat će se u bolje stambeno zbrinjavanje i skrb izgradnjom stanova i unaprjeđenjem usluga u zajednici. Poticat će se socijalno uključivanje, društveno poduzetništvo,*

socijalne inovacije, zapošljavanje i veća konkurentnost na tržištu rada te ulagati u stambeno zbrinjavanje najugroženijih.“

U kolovozu 2021. godine suradnice POSI obišle su Grad Petrinju i održale sastanak s gradonačelnicom, izvršnom direktoricom Udruge osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije i predstavnicama Centra za socijalnu skrb. U udruzi su tom prilikom posebno istaknuli probleme s kojima se susreću obitelji s djecom ili odraslim osobama s autizmom, koji zbog specifičnosti ovoga poremećaja imaju ozbiljne teškoće prilagodbe na smještaj u kontejnerima i gubitka dnevne rutine na što reagiraju burnim promjenama ponašanja.
Stoga je istaknuta potreba da se njihovi domovi prioritetno obnavljaju. Predstavnici udruge upoznali su gradonačelnicu s problemima upisa DTUR u dječje vrtiće te izostanak financiranja projekata udruge kao jedinog pružatelja terapijskih i rehabilitacijskih usluga za djecu s teškoćama. Uvažavajući objektivne razloge, a to su primarno nedostatna financijska sredstva za ubrzanje obnove kako stambenih jedinica tako i infrastrukture, istaknuli su da se neki problemi mogu otkloniti određivanjem prioriteta. Kao primjer istaknuli su ambulantu smještenu u skučenom kontejneru, tako da svi pacijenti čekaju izloženi nepovoljnim vremenskim uvjetima ugrožavajući zdravlje te su predložili da se ambulanta zbog važnosti usluga koje pruža preostalom stanovništvu Petrinje preseli u čvrsti neoštećeni objekt. Gradonačelnica je obećala da će poduzeti konkretne mjere kako bi se realizirao ovaj prijedlog. Važno je istaknuti da udruga raspolaže s vrijednim prostornim i stručnim resursima koje treba podupirati kako bi se osiguralo pružanje neophodnih usluga podrške DTUR i OSI i time spriječilo iseljavanje stanovništva Petrinje.

Zahvaljujući donaciji UNICEF-a, Hrvatska – udruga je dobila kontejner gdje su smjestili opremu potrebnu za provedbu rehabilitacijskih programa. UNICEF je prepoznavši važnost udruge također osigurao jednogodišnje financiranje plaća stručnog tima u dijelu koji nije pokriven ostalim ugovorenim projektima. Dugoročna održivost vrijednih programskih sadržaja udruge ne može se osigurati bez potpore različitih dionika na nacionalnoj i lokalnoj razini i realizaciji izgradnje dnevnog centra i kontejnerskog naselja. POSI je uputila preporuku nadležnom Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da im se omogući ulazak u mrežu pružatelja usluga čime bi se dugoročno osigurao kontinuitet izvaninstitucionalnih usluga.

POSI je Ravnateljstvu civilne zaštite uputila prijedloge na **Nacrt Državnog plana djelovanja civilne zaštite** s naglaskom na potrebu konkretiziranja u smislu ne samo broja OSI nego i vrste invaliditeta te specifičnosti koje iz njega proizlaze kao i drugih obilježja poput potrebne podrške s propisanim jasnim protokolima postupanja što bi doprinijelo da planovi na svim razinama budu operativni i provedivi. Zaključno smo predložili da se Državnim planom djelovanja civilne zaštite jasno propiše način usklađivanja lokalnih planova civilne zaštite s Državnim planom djelovanja civilne zaštite nadzor te provjera njihove izvedivosti (edukacije lokalnog stanovništva i operativnih snaga, periodične vježbe i sl.) pri čemu se mora voditi računa da to bude prilagođeno osobama s različitim vrstama invaliditeta.

PROCJENA HUMANITARNIH POTREBA I SOCIJALNIH RIZIKA OSOBA S INVALIDITETOM U SISAČKO-MOSLAVAČKOJ ŽUPANIJI

POSI je davanjem prijedloga sudjelovao u izradi ankete kojom su procijenjene humanitarne potrebe u Sisačko-moslavačkoj županiji nakon što je tu županiju uz epidemiju izazvanu bolesti COVID-19, 29. prosinca 2020. godine pogodio i razorni potres. U anketi smo specificirali pitanja koja se odnose na situaciju OSI i DTUR. U nastavku ćemo citirati dijelove izvještaja koji na temelju provedenog upitnika donose pregled izazova s kojima se suočava ova kategorija stanovništva. OSI su uz ostale ranjive skupine i korisnike kontejnerskih naselja i grupnih smještaja bili skupina kojoj je tijekom procjene potreba posvećena posebna pažnja. Analiza potreba u kontejnerskim naseljima i grupnim smještajima provedena je uz partnerski rad Koordinacije humanitaraca SMŽ s ADRA Hrvatska, lokalnim društvima Crvenog križa gradova Petrinje, Siska i Gline, udrugom IKS, Udrugom slijepih SMŽ, SKAC-om Osijek, Zakladom Solidarna, Uredom pučke pravobraniteljice i velikim brojem volontera. Analiza je obuhvatila 66.56% stanovnika u svih 14 kontejnerskih naselja (Sisak, Petrinja i Glina) te dva grupna smještaja (Sisak). Analizom je obuhvaćeno 251 kućanstvo i 424 osobe. Provedena je i terenska anketa među

ranjivim skupinama izvan privremenih smještaja/kontejnerskih naselja uz partnerski rad članica Koordinacije humanitaraca SMŽ s Uredom pučke pravobraniteljice, Udrugom IKS, Udrugom slijepih SMŽ, PGP Sisak, ADRA Hrvatska, gradskim društvima Crvenog križa gradova Glina, Sisak, Petrinja i Hrvatska Kostajnica te brojnim volonterima. Analiza je obuhvatila 139 kućanstava, u kojima ukupno žive 373 osobe.[1] U izvještaju se zaključuje kako su potresom najviše pogođene ranjive skupine društva u Sisačko-moslavačkoj županiji: siromašni i nezaposleni, starije osobe, djeca i mladi, osobe s invaliditetom i etničke manjine.

Karakteristike osoba s invaliditetom u SMŽ prikazane su kako slijedi: Prema Izvješću o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (HZJZ, 2015.), u Sisačko moslavačkoj županiji živjelo je 19.416 osoba s invaliditetom od čega je 65% muškaraca, a 35% žena, a ukupno osobe s invaliditetom čine 11,3% stanovništva županije. Iako je njih 53% u radno aktivnoj dobi, njihova uključenost u tržište rada je poražavajuća. Zaposleno je tek 668 osoba ili 3,44% osoba. To proizlazi iz značajne „podobrazovanosti“ s obzirom da čak 72% osoba s invaliditetom nema uopće ili ima završenu samo osnovnu školu, a tek 2% ima visoku ili višu stručnu spremu. 5% njih je obrazovano prema specijalnom programu obrazovanja. OSI su u najvećoj mjeri usmjerene na podršku obitelji: 79% ih živi u obitelji, a 18% žive sami. Životni uvjeti su za 21% osoba nezadovoljavajući. Čak 29,8% OSI ima višestruka oštećenja i trebaju višestruku podršku okoline. U potresom pogođenim područjima najviše je evidentiranih nezaposlenih OSI u Sisku (114 osoba ili 30,2 %) i Petrinji (49 osoba ili 13,0 %). Najveći udio osoba s invaliditetom je u gradu Sisku njih 10%.

Analizom potreba stanovnika smještenih u kontejnerska naselja i grupne smještaje utvrđeno je kako velik broj tih ljudi ovisi o socijalnim naknadama, naknadama za invaliditet, povremenim/neformalnim primanjima te mirovinama koje su za trećinu te populacije niže od 2.000,00 HRK (266 EUR).[2]
Analiza stanja u pojedinim segmentima javnih usluga nakon potresa daje prikaz složenosti problema s kojima se suočavaju stanovnici Sisačko-moslavačke županije od problema smještaja, opskrbe hranom, pitkom vodom i higijenskim potrepštinama, siromaštva i nezaposlenosti , a za osobe s invaliditetom posebno su istaknuti problemi u pristupu zdravstvenim, rehabilitacijskim i socijalnim uslugama kao i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

Zdravstvo
Analizom potreba utvrđeno je kako je problem pristupa zdravstvenim ustanovama poseban izazov za ranjive skupine društva, prvenstveno starije stanovništvo koje živi u ruralnim krajevima i OSI i to **zbog otežane prometne povezanosti** ne samo s zdravstvenim ustanovama već i ljekarnama. **Dvije trećine ispitanih OSI, u analizi potreba ranjivih skupina izvan kontejnerskih naselja i grupnih smještaja, izjasnilo se kako im prava, usluge i različiti oblici podrške na temelju invaliditeta koje su imali prije potresa nisu dostupni u punom opsegu. To se posebno odnosi na nužne terapijske i rehabilitacijske postupke u lokalnoj sredini**. Kao razloge za to ispitanici su navodili oštećenje zgrada u kojima su se ti sadržaji održavali u potresu, ali i nedostatak prostora prilagođenih za pristup OSI, nedostatak adekvatnih stručnjaka, prometnu udaljenost postojećih sadržaja te nepostojanje organiziranih sadržaja.

Iako se sljedeći zaključci odnose na sve ranjive skupine, posebno teško pogađaju OSI. Tako se analizom potreba ranjivih skupina izvan kontejnerskih naselja i grupnih smještaja **37% ispitanika izjasnilo da nemaju dostupnu zdravstvenu zaštitu, posebno ističući problem opskrbe i nabavke lijekova.** Uzrok navedenog problema je nedostupnost javnog prijevoza i velika udaljenost od smještaja do ljekarne i/ili specijalističkih pregleda dostupnih samo u većim gradovima. Osiguravanjem opskrbe lijekovima i organizacijom prijevoza do liječnika, kako korisnika u organiziranim smještajima, tako i onih u ruralnim sredinama, uvelike bi se doprinijelo poboljšanju zdravlja pogođenog stanovništva.[3]

[1] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 11
[2] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 16. i 17.
[3] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 38.

S obzirom na opseg štete nastale kao posljedica potresa u Sisačko-moslavačkoj županiji, potrebe stanovnika su višestruke i bitno im je osigurati raznovrsne forme podrške – od psihosocijalne, do one u građevinskim radovima. Ispitanici su naveli i sljedeće oblike podrške koje su im značajne: organiziranje kulturnih sadržaja, pomoć u obnovi domova, osiguravanje videće pratnje za slijepe osobe, pomoć u pronalasku posla nakon završene škole, osiguravanje pojedinih zdravstvenih usluga (fizioterapeut). 93% ispitanika iz ranjivih skupina naveli su kako su dobili pomoć nakon potresa i to najviše kroz rad humanitarnih udruga, prvenstveno Crvenog križa, lokalnih udruga, pa onda grada i stožera.

Zaključno, na navedene potrebe može se odgovoriti na način da se osigura bolja prometna povezanost i/ili organizira prijevoz do ustanova koje pružaju socijalne usluge za starije osobe i OSI. Besplatna pravna pomoć za pogođeno stanovništvo i ranjive skupine velik je iskorak u humanitarnom odgovoru. Osmišljanje i organiziranje različitih društvenih i sportskih aktivnosti i sadržaja pomoglo bi ranjivim skupinama u nošenju s vlastitim ograničenjima i doprinijela boljem psihosocijalnom statusu. Kadrovski problem, deficit stručnjaka te usluga, može se kompenzirati stručnjacima iz organizacija civilnog društva, na način da se istima osiguraju financijska i druga sredstva za rad.[4]

Na području županije nalaze se domovi socijalne skrbi u kojima su smještene i OSI: Dom za starije i nemoćne osobe Sisak, Dom za starije i nemoćne osobe Petrinja, Dom za psihički bolesne osobe Petrinja, Centar za rehabilitaciju Komarevo. Premda u županiji postoje brojne organizacije civilnog društva, napose one koje zastupaju OSI, svega nekoliko ih je razvilo kapacitet za pružanje socijalnih usluga. Samo tri udruge pokrivaju područje županije, a to su Udruga OSI SMŽ Petrinja, Centar za žene Adela i Udruga slijepih Sisačko-moslavačke županije.

Posebno je istaknut i **izrazit deficit dostupnosti informacija OSI**, što je svakako područje na kojem je nužan napredak, s obzirom na nezanemariv broj ispitanika u uzorku koji su starije dob i/li imaju neki oblik invaliditeta (osobito zastupljene poteškoće s vidom – slijepe osobe).

Obrazovanje

U izvještaju se navodi kako velik broj djece u periodu neposredno nakon potresa nije pohađao školu ili vrtić. Također, velik broj djece zbog nedostupnosti širokopojasne infrastrukture nije mogao pratiti nastavu niti putem interneta. 1.921 djece moralo je promijeniti školu, te je veći dio bio primoran pohađati škole izvan svoje matične županije. Dok se s jedne strane povećala potreba za profesionalnom psihosocijalnom pomoći stručnjaka kako bi se riješili potencijalni posttraumatski stresni poremećaji, u kontekstu potresa, u kombinaciji s pandemijom bolesti COVID-a 19, smanjena je dostupnost psihosocijalne pomoći i podrške u obrazovnom sustavu. Zbog premještaja učenika škole bi mogle sve više ovisiti o radu u više smjena čime se dodatno smanjuje ionako nizak broj sati koje učenici provode u nastavi i smanjuje kvaliteta nastave. Nagli prekid u kontinuitetu učenja i premještaj djece u novu školu može negativno utjecati na učinkovitost i jednakost u obrazovanju, što dovodi do pada kvalitete samog obrazovanja. Za djecu nižeg socioekonomskog statusa, djecu koji odrastaju u ruralnim sredinama, etničke manjine, djecu s teškoćama u razvoju, djecu s raznovrsnim oblicima internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju takva promjena ostavlja još negativniji učinak.[5]

Analizom potreba u kontejnerskim naseljima i grupnim smještajima te među ranjivim skupinama utvrđeno je kako velik broj učenika nema adekvatne uvjete za učenje. Prvenstveno, prostor za učenje, potrebnu IT opremu, stručnu literaturu i knjige te lak pristup knjižnici. Loša prometna povezanost i neorganizirani prijevoz utječu na dolazak do škole, posebno djeci koja žive u ruralnim i izoliranim sredinama, ranjivim skupinama društva i dijelu korisnika kontejnerskih naselja i grupnih smještaja.[6]

Polovica kućanstava sa školskom djecom u kućanstvu navela je kako im djeca nemaju adekvatne uvjete za učenje, prvenstveno odvojeni prostor za učenje, a onda ni osnovna sredstva za rad (internet, IT

[4] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 36.
[5] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 39. i 40.
[6] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 13.

oprema). Ispitanici su se izjasnili i oko problema prometne povezanosti jer im je otežan pristup do škole i fakulteta. Može se samo pretpostaviti kako takvi uvjeti dodatno pogađaju DTUR. Za DTUR pri praćenju nastave dobrom se pokazala praksa pomoćnika u nastavi. Kao posljedica potresa i dislociranja djece, ako tome još pridodamo i ograničenja zbog pandemije COVID-19, otežan je kontakt pomoćnika u nastavi s djecom korisnicima. Analizom potreba ranjivih skupina utvrđeno je kako **u kućanstvima koja imaju DTUR nije korišten ni jedan oblik podrške u obrazovanju.**

U izvješću se predlaže donošenje žurnih programa i usluga kako bi se djeca, kao posebno ranjive skupine društva, zaštitili. Zadovoljenje potreba osnovnih uvjeta za učenje djece u kontejnerskim naseljima i grupnim smještajima razriješilo bi se osiguravanjem potrebne IT opreme za online nastavu i učenje na daljinu te osiguravanje dostupnosti literature (stručnih knjiga, lektira). Također, za kontejnerska naselja i grupni smještaji na većoj udaljenosti od škole potrebno je organizirati prijevoz djece do škole i fakulteta.[7]

Obveza osiguranja pristupačnosti svih oblika smještaja za osobe s invaliditetom

Početkom 2021. godine ukazali smo Nacionalnom i lokalnim stožerima civilne zaštite na obvezu osiguranja pristupačnosti svih oblika smještaja koje će stanovnici potresom pogođenih područja koristiti u predstojećem razdoblju. Naime, nakon najave o izgradnji kontejnerskih naselja na lokacijama na području Petrinje, Siska i Gline, koja će poslužiti kao privremeni smještaj tijekom razdoblja obnove i izgradnje domova stanovnika potresima pogođenih područja POSI je upoznat da je među osobama koje su u potrebi za privremenim smještajem i koji su potencijalni korisnici kontejnerskih naselja veliki broj OSI različitih vrsta oštećenja, veliki broj starijih osoba, kao i osoba koje se otežano kreću ili se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala. Tim povodom, Nacionalnom i lokalnim stožerima civilne zaštite ukazano je da neosiguravanje pristupačnosti OSI predstavlja povredu ne samo međunarodnih dokumenata, posebice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, nego predstavlja diskriminaciju te podliježe sankcijama i na temelju nacionalnih propisa, posebice Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12). Također, nabavka i uporaba smještajnih objekata, odnosno izgradnja naselja koja nisu pristupačna OSI, osim što predstavljala diskriminaciju, OSI dodatno izolira iz zajednice i uskraćuje mogućnost neovisnog življenja, a ukazuje i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom. Stoga, nadležnim tijelima koja sudjeluju u nabavci privremenih smještajnih objekata, planiranju i izgradnji kontejnerskih naselja te osiguranju svih usluga i sadržaja u istima, POSI je preporučio da osmisle i realiziraju rješenja kojima će se – poštujući načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna – osigurati potpuna pristupačnost OSI. Navedeno podrazumijeva pristupačnost samih objekata/kontejnera (ulazi, prostorije, namještaj i oprema, sanitarni čvorovi i dr.), pristupačnost površina za kretanje u privremenim naseljima (nogostupi, pješački prijelazi, parkirališta, prilazi objektima i dr.) te informacijska i komunikacijska pristupačnost (znakovi, obavijesti i druge informacije važne za siguran i samostalan život).

Pod osiguranjem pristupačnosti podrazumijeva se projektiranje i izgradnja svih navedenih sadržaja primjenom tehničkih rješenja koja će osobama s invaliditetom osigurati nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad, na jednakoj razini kao i ostalim osobama.
Ukazano je na važnost osiguranja pristupačnosti za sve OSI, bez obzira na vrstu oštećenja koje imaju. Također, uzimajući u obzir da će korištenje privremenih smještajnih objekata i naselja potrajati određeno razdoblje (do obnove i izgradnje uništenih domova) preporučeno je da se obvezni elementi pristupačnosti objekata i površina poštuju ne samo prilikom nabavke i izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove istih. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard te je stoga preporučeno da prilikom nabavke objekata (kontejnera i druge opreme) i ugovaranja radova (izgradnje, opremanja, održavanja i rekonstrukcije) nadležna tijela obvežu proizvođače i izvođače na poštivanje obveze osiguranja pristupačnosti kao obvezni uvjet. POSI je istaknuo da je uvažavanje upućenih preporuka nužno kako se iznimno teška životna situacija u kojoj su se našle OSI i njihove obitelji koje žive na

[7] Procjena humanitarnih potreba SMŽ, Koalicija humanitaraca SMŽ, prosinac 2021., str. 40.

potresima pogođenim područjima ne bi još više otežala, te kako bi sve osobe, bez obzira imale invaliditet ili ne, mogle na ravnopravnoj osnovi uživati temeljna ljudska prava i slobode.

Opisane preporuke i upozorenja upućeni su Nacionalnom i lokalnim stožerima u više navrata (siječanj i veljača 2021. godine), o njima je izdano i javno priopćenje POSI, ali odgovor i izvješće o poduzetim mjerama i aktivnostima nismo dobili. S obzirom na izostanak odgovora o provedenim mjerama, POSI je o tome bila dužna izvijestiti Vladu RH, kojoj je tom prilikom (u travnju) također upućena preporuka o poduzimanju radnji kojima će se žurno i bez odgode osigurati provođenje mjera i aktivnosti usmjerenih na osiguranje pristupačnosti svih sadržaja u kontejnerskim naseljima. Do dana pisanja ovog Izvješća nismo dobili odgovor o provedenim mjerama i aktivnostima povodom ove preporuke.

Primjer iz prakse: Pravobranitelju za osobe s invaliditetom se zamolbom obratila udruga OSI s područja pogođenim potresom vezano za problem smještaja njihovog člana, koji je OSI sa značajnim teškoćama u kretanju i koji je ostao bez vlastitog prostora za stanovanje, a dodijeljen mu je neodgovarajući stambeni kontejner. Naime, kao privremeno rješenje osiguran mu je kontejner koji se sastoji samo od jedinice za spavanje i nema sanitarni čvor.

Kako se u ovom slučaju radi o OSI sa 100%-tnim tjelesnim oštećenjem i bitno smanjenim mogućnostima kretanja, takvo je rješenje, iako privremeno, bilo u potpunosti neodgovarajuće. Udruga je prethodno sama pokušala intervenirati kod nadležne JLS i stožera civilne zaštite, ali nisu dobivali povratne informacije, a postojala je potreba za žurnim postupanjem. POSI je uputila preporuku, svjesni činjenice da se mnoge osobe na područjima pogođenim posljedicama potresa nalaze u situaciji potrebe za osiguravanjem privremenog smještaja, međutim naglašena je težina situacije. Preporuka POSI je uvažena, informacije dobivene pismenom su iskorištene na način pronalaska i osiguravanja boljeg odgovarajućeg privremenog smještaja za OSI u konkretnom slučaju.

Primjer iz prakse: POSI se sa zamolbom za postupanjem obratila obitelj s više djece od koji je jedno DTUR koja živi u stanu dodijeljenom na korištenje od Grada Zagreba. Nakon potresa u Zagrebu u stanu su nastala manja oštećenja koja su uspjeli otkloniti u vlastitom angažmanu i trošku i stan urediti za stanovanje. Međutim, nakon potresa s epicentrom kod Petrinje nastala su nova, znatna oštećenja zbog kojih je stan dobio oznaku „neupotrebljivo“. Obitelj nema druge mogućnosti za smještaj zbog čega se obratila POSI.

POSI se pismenom koje je sadržavalo informacije o ovoj obitelji i preporukom za postupanje obratio nadležnom Gradu Zagrebu koji je preporuku prihvatio i u najhitnijem mogućem roku pristupio otklanjanju nastale štete. S obzirom na vrstu oštećenja nastala šteta je mogla biti sanirana, zbog čega je na temelju intervencije Grada Zagreba kao nadležne JLS i preporuke POSI obitelj mogla nastaviti tamo živjeti.

ZAKLJUČAK:

Ovi potresi, posebice u uvjetima pandemije, imali su znatan utjecaj na ljudska prava: brojnim građanima ograničeno je pravo na obiteljski život i dom, osobnu sigurnost, vlasništvo, ali i pristup brojnim uslugama, dok su najteže pogođeni upravo oni građani koji su i prije potresa bili najranjiviji: osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi, samci, građani slabijeg imovnog stanja i obitelji s više djece.
POSI će u narednom razdoblju pratiti realizaciju ne samo planiranih i dogovorenih aktivnosti obnove, nego i poštivanje upućenih preporuka za otklanjanje uočenih problema i nepravilnosti i poboljšanjem kvalitete života za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom.

2.3. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA

2.3.1. PRIJEDLOZI ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA

Tijekom 2021. godine sudjelovali smo u **28** e-Savjetovanja (na nacionalnoj razini i vezano uz jedinice lokalne samouprave), mrežnim stranicama na kojima tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja gdje smo predložili izmjene **135** odredbi. Od predloženih odredbi prihvaćeno je **22**, djelomično prihvaćeno **6** i **47** primljeno na znanje. **59** prijedloga nisu prihvaćena, a **1** je prethodno izbačen.
Pravobraniteljica je dala i mišljenja i/ili prijedloge izmjena i dopuna **27** propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Od tog broja prihvaćeni su prijedlozi u 4 propisa, djelomično je prihvaćeno u 6, na znanje 4, u tijeku je donošenje 11 propisa, u 2 propisa nisu prihvaćeni prijedlozi. U nastavku se nalazi navedeno:

I. TEKSTUALNI PREGLED E-SAVJETOVANJA NA KOJIMA JE SUDJELOVAO PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM TIJEKOM 2021. GODINE

1. e-Savjetovanje o **Nacrtu pravilnika o izmjeni Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 06.04. do 06.05. 2018. godine, objava izvješća je bila očekivana 06.07. 2018. godine, izvješće je objavljeno 23.04. 2021. godine, **predloženo 5, djelomično prihvaćeno 3, nije prihvaćeno 2.**

2. e-Savjetovanje o **Nacrtu pravilnika o izmjeni Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 07.06. do 13.06. 2019. godine, objava izvješća je bila očekivana 14.06. 2018. godine, izvješće je objavljeno 23.04. 2021. godine, **predloženo 2, primljeno na znanje 2.**

3. e-Savjetovanje o **Nacrtu Smjernica za planiranje i izradu individualiziranih kurikuluma za učenike s teškoćama,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 28.01. do 27.02. 2020. godine, objava izvješća je bila očekivana 31.03. 2020. godine, izvješće je objavljeno 22.04. 2021. godine, **predloženo 8, prihvaćeno 1, primljeno na znanje 7.**

4. e-Savjetovanje o **Nacrtu Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 20.02. do 11.03. 2020. godine, objava izvješće je bila očekivana 31.03. 2020. godine, izvješće je objavljeno 19.04. 2021. godine, **predloženo 1, primljeno na znanje 1.**

5. e-Savjetovanje o **Nacrtu pravilnika o dopuni Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi,** Ministarstvo zdravstva, od 16.07. do 15.08. 2020. godine, objava izvješće je bila očekivana 15.10. 2020. godine, **predloženo 1.**[8]

6. e-Savjetovanje o **Nacrtu prijedloga zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata,** Ministarstvo hrvatskih branitelja, od 14.10. do 14.11. 2020. godine, objava izvješća je bila očekivana 09.04. 2021. godine, izvješće je objavljeno 10. travnja 2021. godine, **predloženo 7, nije prihvaćeno 7.**

7. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjenama Zakona o prosvjetnoj inspekciji,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 27.10. do 11.11. 2020. godine, objava izvješća je bila očekivana 31.01. 2021. godine, izvješće je objavljeno 8. travnja 2021. godine, **predloženo 3, primljeno na znanje 3.**

[8] Izvješće o provedenom e-Savjetovanju nije objavljeno.

8. e-Savjetovanje o **Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prosvjetnoj inspekciji,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 17.12. do 31.12. 2020. godine, objava izvješća je bila očekivana 31.01. 2021. godine, izvješće je objavljeno, 19.01. 2021. godine, **predloženo 3, primljeno na znanje 3.**

9. e-Savjetovanje o **Protokolu o postupanju u slučaju zločina iz mržnje,** Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, od 14.01. do 29.01. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 15.02. 2021. godine, izvješće je objavljeno, 11.03. 2021. godine, **predloženo 1, primljeno na znanje 1.**

10. e-Savjetovanje o **Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji,** Ministarstvo hrvatskih branitelja, od 29.01. do 11.02. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 11.04. 2021. godine, izvješće je objavljeno 09.04. 2021. godine, **predloženo 5, primljeno na znanje 1, nije prihvaćeno 4.**

11. e-Savjetovanje o **Nacrtu odluke o utvrđivanju ovlaštenih zdravstvenih ustanova u kojima se obavlja stručna procjena radi ostvarivanja statusa hrvatskog ratnog vojnog invalida po osnovi bolesti, pogoršanja bolesti odnosno pojave bolesti kao posljedice sudjelovanja u obrani suvereniteta Republike Hrvatske, za 2021. godinu,** Ministarstvo zdravstva, od 23.02. do 10.03. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 10.05. 2021. godine, izvješće je objavljeno 11.05. 2021. godine, **predloženo 1, nije prihvaćeno 1.**

12. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene učinaka propisa za Nacrt prijedloga Zakona o radu,** Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 23.05. do 07.06. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 21.06. 2021. godine, izvješće je objavljeno 07.07. 2021. godine, **predloženo 1, primljeno na znanje 1.**

13. e-Savjetovanje o **Prijedlogu Zakona o obrazovanju odraslih,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 13.05. do 12.06. 2021. godine, objava izvješća se očekuje 12.07. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 12.07. 2021. godine, izvješće je objavljeno 09.07. 2021. godine, **predloženo 2, prihvaćeno 1, djelomično prihvaćeno 1.**

14. e-Savjetovanje o **Nacrtu Smjernica za rad s učenicima s teškoćama,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 09.06. do 09.07. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 09.07. 2021. godine, izvješće je objavljeno 12.07. 2021. godine, **predloženo 1, prihvaćeno 1.**

15.e-Savjetovanje o **Pravilniku o načinu postupanja policijskih službenika,** Ministarstvo unutarnjih poslova, od 23.06. do 22.07. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 08.08. 2021. godine, izvješće je objavljeno 03.08. 2021. godine, **predloženo 3, prihvaćeno 2, primljeno na znanje 1.**

16. e-Savjetovanje o **Pravilniku o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom,** Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 04.05. do 16.06. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 09.07. 2021. godine, izvješće je objavljeno 06.08. 2021. godine, **predloženo 16, prihvaćeno 8, primljeno na znanje 6, nije prihvaćeno 2.**

17. e-Savjetovanje o **Nacrtu Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskog statusa,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 25.08. do 24.09. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 24.10. 2021. godine, izvješće je objavljeno 27.09. 2021. godine, **predloženo pet, prihvaćeno 1, nije prihvaćeno 4.**

18. e-Savjetovanje **o Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije i Zagrebačke županije, Sisačko-moslavačke županije i Karlovačke županije s Konačnim prijedlogom Zakona,** Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 30.09. do 07.10. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 01.12. 2021. godine, izvješće je objavljeno 13.10. 2021. godine, **predloženo 1, nije prihvaćeno 1.**

19. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene za Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 01.10. do 17.10. 2021. godine, objava izvješće je

bila očekivana 16.11. 2021. godine, izvješće je objavljeno 28.10. 2021. godine, **predloženo 1, primljeno na znanje 1**.

20. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene za Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu,** Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 01.10. do 17.10. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 16.11. 2021. godine, izvješće je objavljeno 28.10. 2021. godine, **predloženo 1, primljeno na znanje 1.**

21. e-Savjetovanje o **Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obrtu,** Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, od 27.09. do 27.10. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 03.11. 2021. godine, izvješće je objavljeno 29.10. 2021. godine, **predloženo 1, primljeno na znanje 1.**

22. e-Savjetovanje o **Prijedlogu Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2021. do 2027.,** Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 04.10 do 19.10. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 19.11. 2021. godine, izvješće je objavljeno 19.11. 2021. godine, **predloženo 24, prihvaćen 2, djelomično prihvaćen 2, primljeno na znanje 8, nije prihvaćeno 12.**

23. e-Savjetovanje o **Nacrtu prijedloga zakona o socijalnoj skrbi,** Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 04.10. do 03.11. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 03.12. 2021. godine, izvješće je objavljeno 03.12. 2021. godine, **predloženo 26, primljeno na znanje 9, nije prihvaćeno 17.**

24. e-Savjetovanje **o Nacrtu prijedloga Zakona o registru osoba s invaliditetom,** Ministarstvo zdravstva, od 14.10. do 14.11. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 15.02. 2022. godine, izvješće je objavljeno 09.12. 2021. godine, **predloženo 4, primljeno na znanje 1, nije prihvaćeno 3.**

25. e-Savjetovanje o **Prijedlogu Pravilnika o početnoj i periodičnoj izobrazbi vozača,** Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 15.11. do 10.12. 2021. godine, objava izvješća je bila očekivana 17.12. 2021. godine, izvješće je objavljeno 03.01. 2022. godine, **predloženo 1, prihvaćeno 1.**

Tablica 5. Pregled sudjelovanja Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u e-Savjetovanjima

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao*	Neobjavljena izvješća*	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća**)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno
25	1	123	17	6	47	53

* Jedno izvješće o provedenom e-Savjetovanju iz 2020. godine nije objavljeno do danas.

** U broj ukupno predloženih odredbi nisu uključeni prijedlozi odredbi neobjavljenog izvješća.

U Tablici 5. prikazani su podaci o sudjelovanju u **25 e-Savjetovanja.**

II. TEKSTUALNI PREGLED E-SAVJETOVANJA NA KOJIMA JE SUDJELOVAO PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM TIJEKOM 2021. GODINE – GRAD ZAGREB

1a. Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću Grada Zagreba, **Odluka o Stipendiji Grada Zagreba za učenike i studente s invaliditetom, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom,** od 15.09. do 15.10. 2021. godine, **predloženo 9, prihvaćeno 5, nije prihvaćeno 3, prethodno izbačeno 1.**

2a. Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću Grada Zagreba, **Odluka o Stipendiji Grada Zagreba za učenike i studente na temelju socio-ekonomskog statusa,** Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, od 15.09. do 15.10. 2021. godine, **predloženo 2, nije prihvaćeno 2.**

3a. Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću Grada Zagreba, **Nacrt prijedloga odluke o Stipendiji Grada Zagreba za učenike i studente koji se obrazuju za deficitarna zanimanja,** Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, od 15.09. do 15.10. 2021. godine, **predloženo 1, nije prihvaćeno 1.**

Tablica 6. Statistički pregled predloženih izmjena i dopuna u savjetovanjima tijekom 2021. godine – Grad Zagreb

Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao*	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća**)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno	Prethodno izbačeno
3	0	12	5	0	0	6	1

II. PRIJEDLOZI IZRAVNO DOSTAVLJENI PISANIM PUTEM NADLEŽNIM TIJELIMA

1. **Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem**; većina prijedloga je prihvaćena, donesen je tijekom 2021. godine
   Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
2. **Nacrt prijedloga izmjena Zakona o registru osoba s invaliditetom**; većina prijedloga iznesenih tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnosti nije prihvaćena, a Zakon nije donesen tijekom 2021.
   Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
3. **Izrada Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine**; sudjelovanje u radnoj skupini u praćenju provedbe
   Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
4. **Nacionalni plan za zaštitu i promicanje ljudskih prava za razdoblje od 2018. do 2020. godine**; nije donesen tijekom 2020. godine. POSI je uključen i sudjeluje u radu radne skupine. U međuvremenu su promijenjeni naziv i referentno razdoblje predmetnog dokumenta u: Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Na temelju predmetnog Nacionalnog plana u tijeku je izrada Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2021. do 2023. godine.
   Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
5. **Zakon o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata**; prijedlozi nisu prihvaćeni, donesen u 2021. godini
   Nadležnost: Ministarstvo hrvatskih branitelja
6. **Izrada Pravilnika o znaku pristupačnosti**; sudjelovanje u početku rada radne skupine; nije donesen tijekom 2021. godine
   Nadležnost: Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
7. **Izrada Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za razdoblje od 2021. do 2027. godine**; Nacionalnog plan i Akcijski plan za provedbu Nacionalnog za 2021. i 2022. su doneseni tijekom 2021. godine; sudjelovanje u radu radne skupine
   Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
8. **Izrada Državnog plana djelovanja civilne zaštite**; donošenje propisa u tijeku; sudjelovanje u radu radne skupine, nemamo saznanja o prihvaćanju prijedloga, nije donesen tijekom 2021. godine
   Nadležnost: Ministarstvo unutarnjih poslova
9. **Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje**; prijedlozi su prihvaćeni, donesen u 2021.
   Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH

10. **Izrada Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu**; nije doneseno u 2021., sudjelovanje u radu radne skupine.
    Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
11. **Odluka o davanju u najam stanova u vlasništvu Grada Dubrovnika**; prijedlozi su prihvaćeni, donesena je u 2021**.**
    Nadležnost: Grad Dubrovnik
12. **Odluka o socijalnoj skrbi Grada Splita**; nemamo saznanja o prihvaćanju prijedloga, nije doneseno u 2021.
    Nadležnost: Grad Split
13. **Nacionalni plan za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine**; prijedlozi su djelomično prihvaćeni, donesen krajem 2021. godine
    Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
14. **Zakon o radu**; predloženo više izmjena, nemamo saznanja, nije donesen u 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
15. **Zakon o socijalnoj skrbi;** predloženo više izmjena, većina prijedloga je prihvaćena, nije donesen u 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
16. **Nacrt prijedloga Zakona o asistenciji;** upućeno više prijedloga, nemamo saznanja o prihvaćanju, nije donesen u 2021. Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
17. **Nacrt prijedloga Zakona o inkluzivnom dodatku;** nije donesen u 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
18. **Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava redovitih studenata na državnu stipendiju u stem područjima znanosti,** prijedlog primljen na znanje, donesen 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
19. **Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava redovitih studenata na subvencionirano stanovanje,** prijedlog primljen na znanje, donesen 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
20. **Opća pravila za provedbu natjecanja i smotri učenika osnovnih i srednjih škola,** prijedlog prihvaćen, donesen 2021.
    Nadležnost: Agencija za odgoj i obrazovanje
21. **Odluka Rektorskog zbora RH za ostvarivanje za ostvarivanje prava prednosti upisa na visoka učilišta u statusu redovitog studenta izvan odobrene kvote upisa,** prijedlozi prihvaćeni, donesena 2021.
    Nadležnost: Rektorski zbor RH
22. **Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole**, prijedlog nije prihvaćen, nije donesen u 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
23. **Smjernice za rad s učenicima s teškoćama u razvoju,** rad u Radnoj skupini za izradu Smjernica za rad s učenicima s teškoćama u razvoju, većina prijedloga je prihvaćena, doneseno u 2021.
    Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
24. **Zagrebačka strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2021.-2027.,** prijedlozi su djelomično prihvaćeni, nije donesena tijekom 2021.
    Nadležnost: Grad Zagreb
25. **Nacionalni plan stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2021. do 2027.**, sudjelovanje u radu radne skupine, nije donesen u 2021. godini
    Nadležnost: Ured za Udruge Vlade RH
26. Prilikom postupanja u predmetu upućena je preporuka s **prijedlogom izmjene Zakona o javnobilježničkim pristojbama** vezano za o nužnost uspostavljanja pravednog i jednakog zakonodavnog okvira za sve osobe s invaliditetom, preporuka je pozitivno primljena na znanje, nije provedena tijekom 2021. godine. Nadležnost: Ministarstvo pravosuđa i uprave

27. **Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju**, prijedlozi upućeni u više navrata, isti su primljeni na znanje, nije donesen u 2021. godini
    Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
28. **Pravilnik o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom,** prijedlozi nisu prihvaćen, isti je izmijenjen u 2021. godini
    Nadležnost: Grad Zagreb, Zagrebački električni tramvaj d.o.o.

Predstavnici Ureda također su sudjelovali kao promatrači na raspravama vezano uz praćenje i provođenje operativnih programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.-2020.

2.3.2. PREPORUKE I UPOZORENJA

U nastavku se nalazi pregled 195 preporuka i upozorenja upućenih tijelima državne vlasti, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i drugim pravnim i fizičkim osobama.

U području predškolskog odgoja te osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja upućeno je 30 preporuka pri čemu se u predškolskom odgoju odnosilo na razmatranje zakonitosti sklapanja Opservacijskih ugovora između dječjih vrtića i roditelja djece s teškoćama u razvoju te preispitivanja zakonskog temelja za sporne dijelove Opservacijskih ugovora u pojedinačnim slučajevima, sufinanciranje podrške u privatnom vrtiću te usklađivanja Odluke o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u DV Grada Zadra sa zakonskim propisima. Također preporuke su se odnosile na poduzimanje aktivnosti kako bi se napustila nepovoljna praksa upisa djece s TUR, a postupanje svih vrtića u RH uskladilo sa pozitivnim zakonodavstvom, dobrom inkluzivnom praksom i zabranom diskriminacije po osnovi razvojnih teškoća djeteta. Kada govorimo o obrazovnom sustavu preporuke su se odnosile na upis učenika s TUR prema njihovim sposobnostima u redovne škole te osiguravanje potrebne razumne prilagodbe i primjerenih oblika pomoći, osnivačima i školama za osiguravanje pristupačnosti građevina i pristupa. MZO, AZOO i Vladi RH su najčešće upućivane preporuke u odnosu na potrebu unaprjeđivanja područja obrazovanja kako kroz propise tako i osiguravanje potrebnog broja stručnih djelatnika i različitih vrsta potrebnih prilagodbi.
4 preporuke su prihvaćene u cijelosti, 7 djelomično, 5 nisu prihvaćene, 8 je u tijeku, a za 6 nismo zaprimili odgovore.

U području visokog obrazovanja upućeno je 9 preporuka i 1 upozorenje. Najčešće su preporuke upućivane MZO te Rektorskom zboru, sveučilištima i Vijeću veleučilišta i visokih škola u odnosu na unaprjeđivanje i usklađivanje zakonskih propisa i provedbenih akata u cilju osiguravanja potrebne razumne prilagodbe i podrške. Navedene preporuke biti će razmotrene kroz donošenje novog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i provedbenih propisa.
3 preporuke i upozorenje su prihvaćene u potpunosti, 2 je djelomično prihvaćena, 3 su u tijeku, a za 1 nismo zaprimili odgovor.

U području zapošljavanja i rada upućeno je 9 preporuka, u najvećem broju slučajeva HZZ-u i MROSP-u. Preporuke su se odnosile na: promjenu uvjeta/kriterija za mjeru aktivne politike zapošljavanja kako bi OSI koje su korisnici obiteljske mirovine na temelju statusa OSI s preostalom radnom sposobnosti bile u ravnopravnom položaju na tržištu rada, prava OSI u postupcima zapošljavanja, diskriminaciju prilikom zapošljavanja, prava OSI u postupcima zapošljavanja i na radnom mjestu, potvrdu liječnika obiteljske medicine o zdravstvenom stanju kao uvjet za zapošljavanje, prilagodbu u postupku testiranja, izmjenu zakona o radu vezano uz prava OSI tijekom radnog odnosa te pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima.
Na 2 preporuke nije zaprimljen odgovor, a 2 su prihvaćene djelomično, također za 2 preporuke je postupanje u tijeku, a 3 su prihvaćene u potpunosti.

U području podizanja razine svijesti upućeno je 6 preporuka, u najvećem broju slučajeva jedinicama lokalne, područne i regionalne samouprave te medijima. Preporuke su se odnosile na: korištenje odgovarajuće terminologije za OSI te u jednom slučaju za slijepe osobe.
2 preporuke su prihvaćene u potpunosti, 3 su djelomično prihvaćene te na 1 nije zaprimljen odgovor.

U području suzbijanja nasilja upućene su 3 preporuke MUP-u. Preporuke su se odnosile na: neprimjereno ponašanje policijskih službenika, sumnju na obiteljsko nasilje te diskriminaciju i govor mržnje prema djeci s autizmom.
2 preporuke su prihvaćene u cijelosti te je za 1 preporuku postupanje u tijeku.

U području mirovinskog osiguranja upućene su 3 preporuke HZMO-u, MROSP-u te Ustavnom sudu RH. Preporuke su se odnosile na: dostavu mirovine 100% OSI putem pošte, nezakonitu uskratu naknade za bolovanje te prijedlog za pokretanje ocjene suglasnosti pojedinih odredbi Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. od 157/13 do 84/21).
Nijedna od preporuka nije prihvaćena.

U području zdravstva upućeno je 19 preporuka i to najviše MZ, HZZO-u, HZJZ-u, jedinicama lokalne, područne i regionalne samouprave te specijalnim bolnicama. Preporuke su se odnosile na: odgodu početka primjene Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o utvrđivanju dopunske liste lijekova HZZO-a vezano uz nastavak primjene bezglutenskog brašna na recept, sustavniju organizaciju cijepljenja protiv COVID-19 u kući za nepokretne ili teško pokretne osobe i povećanje broja mobilnih timova za provođenje cijepljenja po županijama, izmjenu indikacija za ostvarivanje prava na prijenosni koncetrator kisika koji bi uključivao osobe koje se ne mogu samostalno kretati i osobe koje su na trajnoj mehaničkoj ventilaciji, uvrštavanje lijekova za osobe s cističnom fibrozom na listu lijekova odobrenih od HZZO-a, osiguranje usluge prijevoza za onkološke bolesnike, načelo razumne prilagodbe prilikom liječničkih pregleda i liječenja, sanitetski prijevoz i dugotrajnost čekanja, VKO Hrvatska, priznavanje višestruke kemijske osjetljivosti kao bolesti, pravo na zdravlje djeca s teškoćama u razvoju (sumnja na ukinuće odjela za ortopediju Split), neposredni osobni pregled korisnika tijekom vještačenja, Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (Narodne novine, br. 18/78 i 88/09), pristanak na operativni zahvat osobe s duševnim smetnjama, imenovanje Spinalnog centra po pok. Mandi Knežević, uvrštavanje transfer dizalice i kreveta na listu pomagala, smještaj u bolnici bez medicinskih indikacija, postavljanje znaka prednosti za OSI na centralnom i prijemnim šalterima u ambulantama, ugradnju liftera na rekreacijskom bazenu SB Biokovka te omogućavanje korištenja D1 uputnice za medicinsku rehabilitaciju roditeljima djece i odraslih OSI za vrijeme dok u SB Biokovka borave u svojstvu pratitelja djeteta koji je na stacionarnom liječenju.
4 preporuke su prihvaćene u cijelosti, 5 ih je djelomično prihvaćeno, a 2 nisu prihvaćene. Za 2 preporuke je postupanje u tijeku, a na 4 nije zaprimljen odgovor. Kod preporuke osiguranja usluge prijevoza za onkološke bolesnike, koja je upućena 576 JLP(R)S, postoji više zaprimljenih odgovora od JLP(R)S: 7 JPS. i 18 JLS. - prihvatili, 1 JPS. i 4 JLS.- djelomično prihvatili, 1 lok. - na znanje, 5 JPS. i 525 JLS. - nismo zaprimili odgovor.

U području socijalne zaštite upućeno je 34 preporuke i to najviše centrima za socijalnu skrb, MROSP-u i ustanovama za socijalnu skrb. Preporuke se odnose na: cijepljenje protivno volji skrbnika, raspolaganje prihodom osobe lišene poslovne sposobnosti, cijepljenje protiv COVID-19 OSI lišenih poslovne sposobnosti, prava osoba s duševnim smetnjama, podršku i stručnu pomoć u poboljšanju roditeljskih kompetencija OSI, prava osoba s duševnim smetnjama u obiteljskim domovima, nesposobnost korisnika za potpisivanje ugovora o smještaju, smještaj OSI u prihvatilište za beskućnike, povreda Zakona o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine, br. 169/04 i 37/08), prijedlog za omogućavanje statusa njegovatelja uz istovremeno primanje mirovine, ograničenje slobode kretanja unutar ustanove za smještaj, ostvarenje dodatnih bodova na temelju invaliditeta u nacrtu Odluke o davanju u najam stanova u vlasništvu JLS, poboljšanje uvjeta pružanja usluge organiziranog smještaja u ustanovi socijalne skrbi, proširenje kapaciteta zdravstvenih i socijalnih usluga za osobe s mentalnim teškoćama na području Splitsko-dalmatinske županije, preispitivanje epidemioloških mjera za

cijepljenje korisnika usluge boravka u sustavu socijalne skrbi, osnivanje podružnice COO Juraj Bonači na otoku Braču, ne utvrđivanje prekida korištenja prava na osobnu invalidninu kod ostvarenja usluge privremenog smještaja te preporuka za izdavanjem uputa centrima socijalne skrbi za isključivanje obveze participacije u plaćanju troškova smještaja u tim slučajevima, propisivanje kraćih rokova za osiguranje zamjene privremeno nesposobnih radnika/ca zaposlenih u ustanovama socijalne skrbi.
Također, preporuke se odnose na: izmjenu Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama (Narodne novine, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20) za omogućavanje prava na rad u skraćenom radnom vremenu ne samo za roditelje već i za druge osobe koji žive i skrbe o punoljetnoj OSI, ukidanje kolizije prava na naknadu za korisnike osobne invalidnine i prava na potporu umirovljenicima u sklopu projekta Moj zlatni Split, ukidanje autonomne odluke ravnatelja ustanove o ograničenju slobode kretanja za korisnike Doma za starije i nemoćne osobe Split i poštivanje Uputa za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja za starije osobe i OSI, nepravilnosti u provođenju postupka ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, osiguravanje usluge dugotrajnog smještaja, usklađivanje/povećanje cijena socijalnih usluga, pružanje socijalnih usluga i sustav rane intervencije, izmjenu Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. od 157/13 do 138/20), ugovaranje usluge poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške, prijedlog izmjene zakonske odredbe - uzdržavanje odraslih OSI te otklanjanje nepravilnosti i osiguravanje efikasnijeg provođenja postupaka ostvarivanja prava na usluge iz sustava socijalne skrbi.
7 preporuka su prihvaćene u cijelosti, 8 su djelomično prihvaćene, a 6 nisu prihvaćene. Za 2 preporuku je postupanje u tijeku, a za 11 njih nije zaprimljen odgovor.

U području pristupačnosti i mobilnosti upućeno je 57 preporuka i to najviše komunalnim i prijevozničkim tvrtkama, nadležnim ministarstvima (npr. MUP-u, MMPI-u), županijama, gradovima i općinama te drugim pravnim osobama. Preporuke su se odnosile na: osiguravanje pristupačnosti javnih površina (nogostupa, šetnica, pješačkih prijelaza, trgova, pristupnih putova i cesta, prometne signalizacije i dr.), osiguravanje pristupačnosti stambenih zgrada (ulazi, rampe, dizala), osiguravanje pristupačnosti objekata javne namjene (škole, bolnice, domovi zdravlja, državne, regionalne i lokalne jedinice, privatne tvrtke i institucije), osiguravanje pristupačnosti sakralnih objekata, osiguravanje pristupačnosti poslovnih objekata (banke, benzinske postaje, trgovački i ugostiteljski prostori) i osiguravanje pristupačnosti sadržaja koji se nalaze u tim objektima (npr. sanitarni čvorovi, dizala, naplata parkinga i sl.), a posebna preporuka upućena je radi osiguranja pristupačnosti kontejnerskih naselja za OSI stanovnike potresima pogođenih područja. Također, preporuke su se odnosile i na pristupačnost poštanskih i bankarskih usluga (mobilne aplikacije, terenski rad, prilagodba načina pružanja usluge), a više preporuka odnosilo se na ukazivanje potrebe za edukacijom službenika i djelatnika tvrtki i institucija o primjerenom načinu komunikacije s OSI te o specifičnostima potrebnih prilagodbi radi osiguranja dostupnosti usluga OSI. Preporukama se u više navrata ukazivalo i na nužnost osiguranja pristupačnosti svih turističkih usluga, proizvoda i sadržaja (smještaj, plaže, bazeni, znamenitosti, ugostiteljski i trgovački sadržaji i dr.) te na potrebu za provođenjem aktivnosti i događanja kojima će se podizati razina svijesti o važnosti osiguravanja pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga OSI. Upućeno je više preporuka kojima se ukazivalo na potrebu osiguranja pristupačnog stambenog zbrinjavanja za OSI i njihove obitelji. Brojne preporuke odnosile su se na uređivanje i osiguravanje dovoljnog broja parkirališnih mjesta za vozila OSI, oslobađanje od naplate parkiranja za OSI, provođenje aktivnosti usmjerenih na prevenciju i sankcioniranje zlouporabe znaka pristupačnosti, a upućivane su i preporuke kojima se ukazivalo na potrebne izmjene i usklađivanja normativnog okvira kojim su uređena pojedina prava iz područja mobilnosti i prijevoza (npr. prava OSI na oslobađanje od plaćanja cestarine, povlašteni prijevoz u unutarnjem putničkom prometu, prijevoz prilagođenim ZET prijevozom i dr.).
31 preporuka je prihvaćena u cijelosti, 6 ih je djelomično prihvaćeno dok 3 nisu prihvaćene. Za 8 preporuka je postupanje u tijeku, a za njih 10 nije zaprimljen odgovor.

U raznim područjima upućene su 24 preporuke i to najviše Vladi RH, MROSP-u te JLP(R)S u Slavoniji, Baranji i Srijemu. Preporuke su se odnosile na: uklanjanje prepreka za početak provedbe projekata pružanja usluga osobne asistencije, poboljšanje postojećeg načina prodaje ulaznica OSI u kazalištu,

osiguravanje usluge asistencije putnici (OSI) u zračnom prijevozu, prilagodbu servisa e-Građani za OSI i njihove zakonske zastupnike, opremanje Ferijalnog saveza u Zadru za OSI, uspostavu sustava podrške OSI u kriznim situacijama, oslobađanje od plaćanja upravnih pristojbi za sve kategorije OSI, neovisno o uzroku invaliditeta, nepravilnosti u radu vještaka, isplatu COVID dodatka DTUR i OSI, poštivanje dostojanstva OSI, proširenje potpora za očuvanje radnih mjesta na udruge za OSI, osiguravanje sredstava za sanaciju prostora u kojima rade udruge OSI na području stradalom u potresu, izjednačavanje mogućnosti za OSI na području JL(R)S, kontrolu pružatelja usluge osobne asistencije, sustavnu skrb za odrasle osobe s autizmom, ranu intervenciju – aktivnosti na uspostavi sustava, specifičnost vještačenja hrvatskih branitelja i HRVI, primjerena komunikacija sa OSI, redovito financiranje projekata osobne asistencije, PDV, oslobađanje od plaćanja javnobilježničkih pristojbi za sve kategorije OSI neovisno o uzroku invaliditeta, uvrštavanje sportaša s invaliditetom na Aleju velikana hrvatskog sporta na Jarunu u Zagrebu, postavljanje brončanih ploča na Stazi slave olimpijskog sporta u Splitu paraolimpijcima i osvajačima medalja na Olimpijskim igrama gluhih.
7 preporuka je prihvaćeno u cijelosti, 6 ih je djelomično prihvaćeno, a njih 4 nije prihvaćeno. Za jednu preporuku je postupanje u tijeku dok na njih 6 nije zaprimljen odgovor.

U Prilogu 1. se nalazi popis svih gore navedenih preporuka i upozorenja upućenih u 2021. godini.

Zaključak i mišljenje pravobraniteljice: **Od upućenih 195 preporuka i upozorenja, prihvaćeno ih je 64 (33%), djelomično prihvaćeno 39 (20%), nije prihvaćeno 23 (12%), nije zaprimljen odgovor od njih 41 (21%), dok je u tijeku njih 27 (14%).**
Kada gledamo prema područjima, najviše ih je prihvaćeno u području suzbijanja nasilja (od 3, 2 su prihvaćene, a jedna je u tijeku) i pristupačnosti i mobilnosti (od 57, prihvaćene su 31 preporuka/upozorenje, odnosno 54%), a nisu prihvaćene najviše u područjima mirovinskog osiguranja (od 3, nisu prihvaćene 3) i socijalne zaštite (od 34 preporuke samo su 3 prihvaćene, 6 nisu, a čak na 11 preporuka nismo uopće zaprimili odgovor).
Zabrinjavajuće je da u područjima zdravstva, socijalne zaštite, mobilnosti i pristupačnosti, nismo zaprimili odgovore na ukupno 25 preporuka – od čega je 11 u području socijalne zaštite. Također, naglašavamo, kako je tijekom 2021. godine upućeno ukupno 159 požurnica državnim tijelima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te drugim pravnim i fizičkim osobama. Od kojih je najviše upućeno ministarstvima – Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te Ministarstvu zdravstva kao i centrima za socijalnu skrb, a zatim gradovima i općinama.

Primjer preporuke upućene jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave Slavonije, Baranje i Srijema:
Krajem listopada 2021. godine svim općinama, gradovima i županijama (dalje u tekstu: JLP(R)S) Slavonije, Baranje i Srijema (pet županija u kojima živi preko 103.000 OSI i DTUR) uputili smo preporuku kojom su istaknuti problemi zbog kojih se osobe s invaliditetom najčešće obraćaju Područnom uredu POSI u Osijeku te su **upućeni prijedlozi mjera i aktivnosti kojima lokalne i regionalne vlasti mogu osigurati izjednačavanje mogućnosti za OSI na svom području**. Preporučeno je da analiziraju potrebe svojih građana – OSI i DTUR, te da kroz otvorenu komunikaciju i aktivnu suradnju sa organizacijama civilnog društva i pojedincima koji su kroz dugogodišnji rad identificirali njihove potrebe, definiraju prioritete i primjerene mjere kojima će se te potrebe ispuniti. Preporučeno je da se na temelju tako provedene analize izradi strateški dokument s konkretnim i mjerljivim ciljevima, realnim rokovima njihove provedbe i nosiocima mjera, kako bi takav dokument bio podloga za raspodjelu proračunskih sredstava, na način da se prilikom te raspodjele ne zanemari ona skupina građana kojoj je najteže definirati i nametnuti svoje potrebe. Lokalne i regionalne strateške dokumente poželjno je uskladiti sa Strategijom o pravima OSI za razdoblje 2021. - 2030., kao i s Nacionalnim planom izjednačavanja mogućnosti za OSI od 2021. do 2027. godine, ali konkretni ciljevi i primjerene mjere najbolje se mogu definirati upravo sa samim OSI koje žive području pojedine općine, grada i županije, a za zastupanje svojih interesa i samostalno pružanje podrške organizirale su se u udruge čija iskustva, primjedbe i prijedloge treba uzeti u obzir prilikom izrade strateškog dokumenta.

S obzirom na iznimno važnu ulogu JLP(R)S u izgradnji pristupačnog okruženja za OSI, preporučeno je da osiguraju posebnu proračunsku poziciju na kojoj će se planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje arhitektonskih i drugih prepreka uzevši u obzir uvođenje i korištenje univerzalnog dizajna. Navedeno bi omogućilo brže i učinkovitije osiguranje pristupačnosti, posebno u onim slučajevima u kojima nije potrebno provoditi veće infrastrukturne ili građevinske radove i zahvate, već se pristupačnost može osigurati uz minimalne intervencije uz neznatne troškove. U planiranje i provedbu radova kojima se osigurava pristupačnost preporučeno je uključiti predstavnike OSI, a preporučeno je i intenzivnije osmišljavanje i provođenje projekata kojima će se pomoću sredstava dostupnih putem EU fondova i/ili putem sredstava osiguranih kroz posebnu proračunsku poziciju MHB-a. Ukazano je da osiguravanje bezuvjetnog poštivanja važećih propisa kojima su određeni obvezni elementi pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene treba biti nezaobilazni standard, ne samo prilikom izgradnje, nego i prilikom svake rekonstrukcije i/ili obnove.
Nadalje, preporučeno je osiguravanje mobilnosti za OSI i DTUR kroz organiziranje besplatnog cestovnog prijevoza prilagođenim kombi vozilima te omogućavanje korištenja besplatnog javnog gradskog i međugradskog prijevoza. Također, ukazano je na obvezu osiguravanja potpune pristupačnosti vozila, stajališta i informacija potrebnih za neometano korištenje javnog prijevoza.
U odnosu na rad i zapošljavanje, preporučeno je preispitivanje i ispunjavanje obveze kvotnog zapošljavanja OSI u JLP(R)S te u pravnim osobama kojih je JLP(R)S osnivač. Također, ukazano je na obvezu osiguravanja razumne prilagodbe prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka te obvezu osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta, uvjeta i organizacije rada.

Preporučeno je uspostavljanje otvorene komunikacije i suradnje s udrugama koje svojim djelovanjem pomažu OSI i DTUR u uključivanju u svakodnevni život zajednice. Na taj način moguće je identificirati teškoće s kojima se susreću u svom radu te u skladu s time osmisliti i realizirati mjere i aktivnosti kojima će se osigurati kontinuitet njihova djelovanja. Preporučeno je iznalaženje rješenja i donošenje mjera kojima će se osigurati kontinuitet i opstojnost udruga u razdobljima između pojedinih projekata putem kojih se u pravilu financiraju, a posebno se to odnosi na kontinuitet i dostupnost usluga koje pružaju OSI i DTUR.

Svim jedinicama preporučeno je imenovanje tijela i/ili osobe (npr. povjerenstvo, povjerenik, koordinator) koje će se baviti koordiniranjem, poticanjem i praćenjem provođenja mjera i aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja OSI i identificiranjem njihovih potreba na području pojedinog grada, općine i županije. Navedeno tijelo trebalo bi biti poveznica između donositelja odluka i samih građana te bi svojim radom doprinijelo unaprjeđenju lokalnih i regionalnih politika vezano uz OSI putem kvalitetnih i konstruktivnih prijedloga i preporuka. Preporučeno je da se u takva tijela imenuju reprezentativni predstavnici OSI i relevantni stručnjaci iz različitih područja te da se osiguraju potrebni preduvjeti za rad ovih tijela i njihovo uključivanje u planiranja i rasprave o donošenju mjera i odluka koje se tiču lokalne i regionalne razine.

O svemu navedenom izvijestili smo lokalne udruge te je izdano priopćenje za medije kako bi cjelokupna javnost mogla pratiti i propitkivati nositelje lokalne i područne (regionalne) vlasti o tome što poduzimaju kako bi deklarativna opredijeljenost za prava OSI bila prenesena u konkretne postupke kojima se izjednačavanju njihove mogućnosti za uključenost u sve životne aktivnosti.
Opisane preporuke upućene su prema 132 JLP(R)S (5 županija, 22 grada i 105 općina) s područja Slavonije, Baranje i Srijema, a do pisanja ovog Izvješća svoje odgovore pravobraniteljici je dostavilo njih 78. U odnosu na strateške dokumente, od svih zaprimljenih odgovora samo jedna JLP(R)S ima strateški dokument koji je trenutno na snazi, dok pojedine jedinice navode da su im prethodne strategije prestale važiti te da su za donošenje novih čekali donošenje Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2021. do 2027. godine (koji je donesen 23. prosinca 2021. godine), nakon čega planiraju pristupiti donošenju vlastitog strateškog dokumenta, a pojedine će povodom preporuke pravobraniteljice strateški dokument ove vrste izraditi po prvi puta.

U odnosu na pristupačnost i mobilnost, u većini sredina uočeni su pozitivni pomaci, ali još uvijek nedovoljni u odnosu na brojne prepreke na koje OSI svakodnevnom nailaze.
Nadalje, samo tri jedinice odgovorile su da ispunjavaju obvezu kvotnog zapošljavanja, većina OSI zapošljava kroz projekte (npr. javni radovi), a kao najčešći razlog neispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja ističu neprijavljivanje OSI na natječaje.
U odgovorima jedinica o podršci koju pružaju udrugama i aktivnostima kojima osiguravaju dostupnost usluga za DTUR i OSI u pravilu su nabrajani projekti u kojima su jedinice sudjelovale ili pružale podršku u provedbi te su navođene mjere i iznosi koje su jedinice namijenile u tu svrhu.
Od zaprimljenih odgovora samo četiri jedinice navele su kako imaju imenovanog koordinatora i/ili povjerenstvo koje se bavi koordiniranjem, poticanjem i praćenjem provođenja mjera i aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja OSI i identificiranjem njihovih potreba na području pojedinog grada, općine i županije. Također, deset jedinica očitovalo se da uvažiti preporuku pravobraniteljice i u narednom periodu imenovati povjerenika odnosno tijelo koje će obavljati tu ulogu.

Kada uzmemo u obzir ukupan broj od 132 JLP(R)S na ovom području i činjenicu da je svoje odgovore (i nakon požurnice) dostavilo njih 78, možemo zaključiti kako kod velikog broja JLP(R)S i dalje ne postoji potrebna razina svijesti o ulozi koju imaju u izjednačavanju mogućnosti za OSI na svom području. Također, poražavajuća je činjenica da je samo 12 JLP(R)S pozitivno odgovorilo na preporuku o donošenju strateškog dokumenta, a u odnosu na imenovanje povjerenika/povjerenstva ili koordinatora pozitivno je odgovorilo samo 14 JLP(R)S.

Činjenica da čak 54 JLP(R)S nisu uopće dostavile svoj odgovor POSI, kao i odgovori poput *„…Općina nije provodila mjere Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, nismo zaprimili niti jedan zahtjev za isto…“* ili *„…Općina nije planirala poduzimanje mjera vezano za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom…“,* potvrđuju da kod velikog broja nositelja lokalne vlasti i dalje ne postoji svijest o važnosti i značaju njihove uloge u osiguravanju preduvjeta koje će omogućiti OSI sudjelovanje u svim životnim aktivnostima.
Na ovaj način pokazale su se opravdane pritužbe brojnih udruga koje su tijekom 2021. godine ukazivale na nerazumijevanje nositelja lokalnih vlasti za probleme s kojima se susreću, a kao primjer su se navodile neodazivanje na različite stručne skupove, okrugle stolove i slična događanja na kojima se upravo predstavnici lokalne i regionalne vlasti mogu upoznati s problemima DTUR i OSI te mogu čuti prijedloge za rješavanje tih problema. Odgovori koje smo zaprimili potvrdili su da upravo one JLP(R)S koje kontinuirano surađuju i komuniciraju s predstavnicima OSI – donose i provode konkretne mjere i aktivnosti kojima omogućuju izjednačavanje mogućnosti OSI na svom području. Također, iz zaprimljenih odgovora se može zaključiti da za poduzimanje potrebnih mjera i aktivnosti nisu bitni veličina, broj stanovnika i financijski kapacitet JLP(R)S, nego prihvaćanje OSI kao ravnopravnih građana i svijest nositelja vlasti o obvezi osiguranja jednakih mogućnosti. Zaključno, analizirajući dostavljene odgovore, primjetno je kako se i dalje u velikoj mjeri koristi neprimjerena i zastarjela terminologija (npr. *„invalidne osobe“*, *„invalidi“*, *„djeca s potrebnim potrebama“* i sl.), a gledanje na OSI isključivo kao na primatelje milosrđa, umjesto kao nositelje prava – i dalje prevladava u velikom broju JLP(R)S.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Dok izneseni broj upućenih općih i pojedinačnih preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom različitim izvršnim i upravnim tijelima s jedne strane govori u prilog intenzitetu rada Ureda pravobraniteljice na svim područjima zaštite i unapređenja položaja osoba s invaliditetom, s druge strane visoki postotak neuvaženih preporuka, a posebno neodgovorenih i požurenih preporuka odaju dojam nezainteresiranosti za rad i mišljenje Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07) predviđena uloga pravobranitelja nije samo evidentiranje i izvještavanje o zabilježenim povredama prava po osnovi invaliditeta već kao najvažnije uključuje predlaganje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite osoba s invaliditetom i predlaganje mjera za unapređenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. S obzirom na Zakonom predviđene ovlasti prema kojima Pravobranitelj za osobe s

invaliditetom nema djelotvornih mehanizama izravne implementacije donesenih preporuka, učinkovitost njegovog rada ovisi u najvećem dijelu o pozitivnoj povratnoj reakciji adresata preporuka. Ako usporedimo podatak od 53% preporuka koje su u cijelosti ili djelomično prihvaćene sa 47% preporuka koje nisu prihvaćene ili u odnosu na koje nije zaprimljen odgovor ili je postupanje po njima u tijeku (što vrlo često podrazumijeva negativan odgovor), ne možemo biti zadovoljni postignutim. Navedeno se ponajviše odnosi na područje socijalne zaštite koje, na čelu s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, predvodi u broju neodgovorenih i neprihvaćenih preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, a da pritom predstavlja jedan od temeljnih stupova zaštite osoba s invaliditetom. Velika je stopa neodgovaranja i neprihvaćanja preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i kod jedinica lokalne samouprave, posebice općina, kod kojih i dalje ne postoji razvijena svijest o važnosti i značaju njihove uloge u osiguravanju preduvjeta za ravnopravnost osoba s invaliditetom u lokalnoj zajednici.

1. Pravobraniteljica stoga ponovno poziva sva tijela državne vlasti, a posebice jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, centre za socijalnu skrb te Ministarstvo zdravstva da deklaratornu opredijeljenost za unapređenje položaja osoba s invaliditetom i zaštitu njihovih prava prenosi u konkretne postupke i mjere; odnosno da intenzivnijim uvažavanjem i implementiranjem preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom koje su usmjerene rješavanju realnih i ozbiljnih problema s kojima se ova populacija suočava (a u najmanju ruku odgovaranjem na iste), omogući puni učinak uloge ove pravobraniteljske institucije u ispunjavanju Zakonom predviđenih ovlasti i stvarnom (opipljivom) poboljšanju položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

2. Vladi Republike Hrvatske preporučujemo intenzivniji nadzor nad ispunjenjem obveze suradnje s uredom Pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao i davanje snažnijeg poticaja međuresornoj suradnji na najvišoj razini koja je vrlo često neophodna kod rješavanja pojedinih problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom.

2.4. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Tijekom 2021. godine POSI je postupao u ukupno 254 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta od kojih se njih 143 odnosilo na utvrđivanje kršenja prava i/ili sumnje na diskriminaciju sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12; dalje u tekstu: ZSD) i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08).

U 2021. godini zabilježeno je daljnje povećanje ukupnog broja zaprimljenih pritužbi i postupanje prema ZSD što su uzrokovale još uvijek prisutne izvanredne okolnosti življenja u uvjetima pandemije bolesti COVID-19 (posebno u područjima socijalne skrbi i obrazovanja). Također, povećanju broja zaprimljenih predstavki/pritužbi, odnosno postupanja uopće, doprinijela je prisutnost naše institucije izvan Zagreba otvorenjem i početkom rada područnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci.

Tablica 7. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2016. do 2021. godine, prema područjima diskriminacije:

PODRUČJE	BROJ					
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	0	0	1	0	0	0
Javno informiranje i mediji	2	2	0	6	2	1
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	0	0	0	0	0	0
Obrazovanje	6	15	8	6	16	29
Sport	0	0	0	0	0	3
Znanost	0	0	0	0	0	0

Pravosuđe	0	4	5	0	4	2
Uprava	0	0	0	0	2	2
Pristup dobrima i uslugama	13	9	11	14	30	40
Rad	3	10	5	19	18	13
Zapošljavanje	1	2	4	2	15	11
Mirovinsko osiguranje	0	0	2	2	4	1
Socijalna skrb	4	4	8	2	17	15
Zdravstveno osiguranje	0	0	0	0	3	0
Stanovanje	4	3	1	4	7	3
Zdravstvena zaštita	0	3	4	2	6	7
Pritužbe s višestrukim područjima	0	0	0	2	3	3
Diskriminacija - općenito	0	7	20	10	8	13
Ukupno	33	59	69	69	135	143

Prema području obraćanja stranka, koji ukazuju na **najčešće prijavljivana područja diskriminacije** i s obzirom na postupanja POSI, najveći broj pritužbi na diskriminaciju i u 2021. godini (kao i u prethodnim razdobljima od 2016. do 2021.) odnosio se na **pristup dobrima i uslugama**. Nadalje, podaci pokazuju i kako je evidentan **porast postupanja povodom diskriminirajućih postupanja u području obrazovanja** DTUR (prilikom upisa i uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u redovne škole najbliže mjestu stanovanja, osiguravanja potrebne razumne prilagodbe i podrške posebice pristupačnosti škola, prijevoza, osiguravanja prilagođenih udžbenika za učenike s oštećenjima vida, osiguravanja i organiziranja nastave u kući zbog zdravstvenih razloga, osiguravanja podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i sl.; u visokom obrazovanju gdje neravnopravni položaj studenata s invaliditetom najčešće proizlazi iz činjenice da u osnovnom zakonu koji pokriva visoko obrazovanje nije određeno tko su studenti s invaliditetom niti pravo i obveza osiguravanja razumne prilagodbe i podrške) o čemu detaljnije možete pronaći u području pod nazivom *Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje*.

Kada govorimo o pritužbama u kojima je POSI postupao prema ZSD-u prema osnovama diskriminacije, u 2021. godini sve **143** pritužbe su se odnosile na invaliditet.

Tablica 8. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2016. do 2021. godine, prema spolu pritužitelja/ice:

PRITUŽITELJA/ICE SPOL	**BROJ**					
	2016.	**2017.**	**2018.**	**2019.**	**2020.**	**2021.**
Žena	17	27	27	28	52	47
Muškarac	10	29	30	27	44	51
Nepoznato (anonimno)	0	0	1	2	2	1
Grupa	3	1	6	10	20	37
Vlastita inicijativa	3	2	5	2	17	7
Ukupno	**33**	**59**	**69**	**69**	**135**	**143**

Podaci o postupanjima prema vrsti pritužitelja/ce ukazuju na to da je zbog pandemije došlo do urušavanja temeljnih ljudskih prava OSI i DTUR zbog čega je evidentan porast postupanja iz nadležnosti POSI u predmetima utvrđivanja postojanja sumnje na diskriminirajuće ponašanje prema OSI kao grupe, odnosno dijela društva. Ovi predmeti odnose se na veće dijelove populacije OSI.

Tablica 9. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2016. do 2021. godine, prema prituženim tijelima/osobama:

VRSTA PRITUŽENOG TIJELA / OSOBE	BROJ					
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Fizička osoba	1	0	2	6	8	11
Pravna osoba	3	7	9	17	15	37
Pravna osoba s javnim ovlastima	16	34	37	23	60	37
Tijelo državne uprave	8	4	11	11	23	30
Pravosudno tijelo	2	7	5	0	5	3
Organizacija civilnog društva	0	0	1	2	1	1
Tijelo jedinice lokalne i područne samouprave	0	4	4	9	19	23
Drugo	3	3	0	1	4	1
Ukupno	**33**	**59**	**69**	**69**	**135**	**143**

Prema gore navedenim podacima pritužbe su se najčešće odnosile na pravne osobe i pravne osobe s javnim ovlastima poput centara za socijalnu skrb, Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zavoda za zdravstveno osiguranje i Zavoda za mirovinsko osiguranje, te obrazovnih ustanova.

Dostupnost javnih usluga i razumna prilagodba

Od 2017. godine POSI kontinuirano traži očitovanja, ali i upućuje upozorenja i preporuke nadležnim ministarstvima (Ministarstvima rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvu pravosuđa i uprave te Ministarstvu zdravstva), kao i drugim nadležnim tijelima (Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom) ukazujući na nedostupnost usluga koje se pružaju u objektima ustanova od prioritetnog značaja za ostvarivanje prava OSI na području zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, vještačenja te mirovinskoga osiguranja, koja su najčešća područja u kojima OSI ostvaraju svoja određena prava na osnovi invaliditeta.
Najčešće se pritužbe i dalje odnose na pristup dobrima i uslugama uskraćivanjem razumne prilagodbe, čime se OSI i DTUR stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta, i onemogućuje se ostvarivanje pojedinih prava. Više o navedenom nalazi se u područjima pod nazivom *Pristupačnost, stanovanje, mobilnost, Pristup dobrima i uslugama.*

PREPORUKE:

S obzirom na navedeno preporučujemo Vladi RH te nadležnim ministarstvima da u planiranju proračuna kao i putem EU fondova za sljedeće financijsko razdoblje od 2021. do 2027. godine predvide i osiguraju dostatna financijska sredstva, kojima će se u bližoj budućnosti osigurati potpuna dostupnost dobara i usluga osobama s invaliditetom neovisno o oštećenju i području pružanja usluge.

Primjeri iz prakse:

U nastavku donosimo primjere postupanja u slučajevima sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta u područjima pristupa javnim dobrima i uslugama, obrazovanju i diskriminacije uznemiravanjem.

Primjer iz prakse: POSI se predstavkom obratila OSI vezano za mogući slučaj diskriminacije OSI prilikom kupnje/prodaje ulaznica putem mrežne (internetske) stranice. U svojoj predstavci OSI navodi kako je uočila da se ulaznice prema povlaštenim cijenama mogu kupiti samo i isključivo fizičkim dolaskom na blagajnu kazališta.

Uvidom u cjelokupni sadržaj mrežne stranice i postojanje određenih povlaštenih kategorija POSI je pohvalila prepoznavanje mogućnosti kupnje ulaznica za pojedine društveno ranjive skupine (posebno

za OSI i osobe starije životne dobi) po nižim cijenama, kao i predviđenu mogućnost za OSI koje se kreću u invalidskim kolicima, koje uz najavu dolaska, uopće ne plaćaju ulaznice. Nakon provedenog ispitnog postupka POSI je dostavila stranci mišljenje u kojem je navedeno da KPOSI (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) koja je u RH stupila na snagu 2007. godine, propisuje u čl. 2. st. 1. toč. 4.:*„"Razumna prilagodba" znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima."* Vezano za sudjelovanje OSI u kulturnom životu odredbe čl. 30. navedene KPOSI propisuju:
„1. Države stranke priznaju osobama s invaliditetom pravo na sudjelovanje u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom: (a) uživaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima, (b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima, (c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i turističke usluge, te, koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja."
Slijedom svega navedenog i s obzirom na utvrđeno zaključeno je kako se u predmetnom slučaju ne radi o diskriminaciji povlaštenih kategorija (OSI) budući da se radi o ulaznicama koje se upravo zbog postojanja određenih osnova mogu kupiti po povlaštenim (nižim) cijenama. Isto tako cijeneći kvalitetne i svrsishodne prijedloge stranke sadržane u predmetnoj predstavci preporučeno je kazalištu razmotriti druga moguća i danas dostupna tehnička i tehnološka rješenja kojima se kao vrstom razumne prilagodbe može omogućiti i internetska prodaja ulaznica po povlaštenim cijenama uz potrebnu kontrolu osnove ostvarivanja ovog prava. Dodatno je predloženo da se kao alternativa uvede praksa da se nakon kupnje ulaznice putem servisa mrežne stranice, a naknadno prilikom dolaska u kazalište na predstavu mora predočiti dokaz o ostvarivanju prava na ulaznicu prema povlaštenoj cijeni ili osmisli odgovarajući način registracije kojim će se unaprijed one osobe koje pripadaju skupinama građana koje mogu kupiti ulaznice prema povlaštenoj cijeni davanjem svojim podataka uz dobrovoljni pristanak i u skladu s GDPR-om biti kod kazališta evidentirani.

Primjer iz prakse: Stranka koja je OSI i kreće se u invalidskim kolicima, državljanka RH koja ima i državljanstvo druge države članice EU u kojoj živi zbog čega često putuje zrakoplovom, obratila se POSI predstavkom koja se odnosila na dvije situacije u kojima je bila/biti će moguće diskriminirana kao OSI. Jedna prošla situacija i jedna buduća situacija (za najavljeno putovanje).

Predstavka se meritumom odnosila na nemogućnost ostvarivanja prava na pomoć i asistenciju u zračnim lukama tranzita kada se takva asistencija putniku s invaliditetom mora najaviti i dogovoriti od strane kompanije s kojom putuje što je situacija koja zahtjeva suradnju između zrakoplovne kompanije i zračne luke.
U pismenu kojim je od odgovornog zračnog prijevoznika zatraženo očitovanje upućena je i preporuka u kojoj je navedeno da KPOSI u čl. 5. st. 1., 2. i 3. propisuje: *„JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA ,1. Države stranke prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom te imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu i jednaku korist na temelju zakona. 2. Države stranke će zabraniti bilo kakvu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i jamčit će osobama s invaliditetom jednaku i djelotvornu zaštitu od diskriminacije po svim osnovama. 3. Da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države stranke će poduzeti sve primjerene korake radi osiguranja provedbe razumne prilagodbe*" Nadalje, čl. 9. KPOSI u st. 1. propisuje: *„PRISTUPAČNOST, 1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na: (e) osiguranja drugih oblika pomoći u vidu osobnih asistenata i posrednika, uključujući vodiče, čitače i*

stručne tumače za znakovni jezik, kako bi se olakšao pristup javnim objektima i prostorima otvorenim za javnost, (f) promicanja drugih odgovarajućih oblika pomoći i potpore osobama s invaliditetom kako bi im se osigurao pristup informacijama, (g) promicanja pristupačnosti novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava, uključujući internet, …" Nadalje, zračni prijevoznik je upozoren kako Uredba (EZ) br. 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. godine o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti u zračnom prijevozu, koja je na snazi od 26. srpnja 2008. godine, propisuje različite oblike pružanja nužne pomoći/asistencije putnicima s invaliditetom, kao i putnicima smanjene pokretljivosti (niti u jednom slučaju ne odnosi se samo na osoba koje se kreću u invalidskim kolicima).
U svom odgovoru zračni prijevoznik je naveo kako se kao prijevoznik i pružatelj usluga uvijek trudi uvažiti sve zahtjeve putnika od trenutka prodaje prijevozne isprave sve do završetka putovanja. Kako bi sve to bilo moguće ostvariti tijekom svakog trenutka putovanja, iznimno je važno osoblje koje je uvijek na raspolaganju putniku, a prilikom čega prijevozniku pomažu i pružatelji zemaljskih usluga na zračnim lukama. Pružatelji zemaljskih usluga dužni su raditi u korist zračnog prijevoznika, te putnicima pravovremeno pružati i potrebne informacije i razne dodatne usluge ili asistenciju prilikom određenih situacija.

U nastavku očitovanja prijevoznik se ispričao radi previda i neugodnosti tijekom prijave leta i istaknuo važnost dogovorene usluge i činjenicu kako se navedenom zahtjevu trebalo pristupiti s više pažnje. Stranka se naknadno javila POSI i potvrdila kako je tijekom sljedećeg putovanju sve bilo izvrsno organizirano od trenutka kupnje zrakoplovne karte do trenutka izlaska iz zračne luke na odredištu.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se majka učenika s Down sindromom na postupanje srednje škole prilikom upisa u 1. razred. Učenik je završio osnovnu školu po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke te je upisu u srednju školu pristupio sukladno mišljenju profesionalne orijentacije HZZ-a u ljetnom upisnom roku za učenike s teškoćama u razvoju. Županijski upravni odjel nadležan za obrazovanje zaprimio je njihov obrazac za upis u 1. razred te unio u NiSpuSŠ sustav. Majka navodi *„…Nekoliko dana nakon toga zvao me gospodin, predstojnik stručnog tima za profesionalno usmjeravanje HZZ-a i obavijestio kako ravnateljica srednje škole traži od njih da se promijeni mišljenje stručnog tima za svu djecu s Down sindromom kojima je preporučen program….jer prema njenom mišljenju djeca s Down sindromom taj program ne mogu naučiti. Stručni tim je to odbio učiniti. Zbog tako negativnog pristupa ravnateljice dvoje roditelja djece s Down sindromom je odustalo i promijenilo listu prioriteta i prijavilo djecu druge srednje škole u kojima su bili pozitivno prihvaćeni."* Majka navodi da je ravnateljica zvala i druge roditelje pri tome govoreći da nema ništa protiv djece s Down sindromom, ali da oni neće ići u tu školu. Nadalje ističe da oni i još jedni roditelji nisu odustali i da su predali upisnice u školu te su oni prva djeca s Down sindromom koji su upisani u tu školu. S obzirom na postupanje ravnateljice boji se *„…kako će mojem djetetu izgledati svaki dan proveden u toj školi koja mu je preporučena od stručnog tima, a u kojoj ravnateljica širi negativno ozračja i trudi se maknuti ih iz te škole samo zato jer su djeca s Down sindromom. Molim Vas za savjet na koji način se možemo izboriti da upišemo djecu u preporučenu (i željenu) srednju školu, da dobiju mogućnost pokazati što mogu kroz program koji će im biti prilagođen bez straha i prijetnji od strane ravnateljice škole."*

Po zaprimanju pritužbe zatražili smo inspekcijski nadzor Prosvjetne inspekcija Ministarstva znanosti i obrazovanja pri tome upozoravajući na sumnju na diskriminaciju, pa i u dijelu stvaranja negativnog okruženja.

Učenik je s početkom školske godine krenuo u željenu srednju školu, osiguran mu je i pomoćnik u nastavi te roditelji ističu da na početku školske godine nemaju nikakvih prigovora. Samostalni sektor prosvjetne inspekcije dostavio je izvješće da nisu utvrđene nepravilnosti u radu škole iz nadležnosti prosvjetne inspekcije, a ravnateljica je inspekciji izjavila da nikada nije sprječavala upis učenika s Down sindromom te da su svi prijavljeni učenici i upisani. Naglasila je da su zaposlenici škole i ona posebno empatični prema djeci s teškoćama u razvoju. No, u okviru Zapisnika o izvršenom nadzoru se navodi: *„Ravnateljica je također izrazila svoju zabrinutost u vezi svladavanja zahtjevnog programa*

obrazovanja…s obzirom da isti nije pomoćno zanimanje, a s čime je upoznala roditelje djece s kojima je kontaktirala. Nadalje, navela je kako je o navedenom razgovarala i sa zaposlenicima HZZ-a, pročelnicom županijskog upravnog odjela nadležnog za obrazovanje te se pisano obratila za očitovanje liječnici školske medicine." Iz navedenog možemo zaključiti da ravnateljica ipak smatra da je nastavni program pretežak za učenike s Down sindromom i da je kontaktirala roditelje koji su njezine pozive doživjeli kao odgovaranje da upišu svoju djecu u tu školu unatoč mišljenjima profesionalne orijentacije. S obzirom da se druge roditelje ipak ne poziva i ne razgovara o zahtjevnosti srednjoškolskog programa dok još učenik nije krenuo u školu po našem mišljenju ovo je ipak slučaj diskriminacije na osnovi invaliditeta. Kada bi se tijekom školovanja pokazalo da učenik neovisno o teškoćama ne može svladati nastavni plan i program navedeni razgovori su primjereni. Jednako tako upoznavanje djelatnika profesionalne orijentacije s kurikulumom, odnosno sa zahtjevima određenog programa je primjereno, ali to nikako ne znači da učenik zbog teškoća u razvoju ne može svladati neki program, kao što niti učenik bez teškoća ne mora nužno svladati taj isti program.
U dijelu Izvješća koji govori o obrazovanju opisujemo još uvijek prisutne otpore škola prilikom upisa učenika s teškoćama u razvoju te sumnju u njihove mogućnosti i sposobnosti na temelju njihovih teškoća kao i nepripremljenost našeg obrazovnog sustava te dajemo preporuke u odnosu na unaprjeđivanje sustava.

Primjer iz prakse: POSI se obratio brat i skrbnik osobe s psiho-socijalnim teškoćama, pod skrbništvom, navodeći kako su nepoznate osobe po mjestu u kojem žive oblijepile plakate s fotografijom njegova brata kojeg prikazuju kao budućeg načelnika općine, a snimili su i video iz kojeg je vidljivo da mu se izruguju.

POSI je mišljenja kako su nepoznati počinitelji svojim postupanjem – lijepljenjem plakata po mjestu i snimanjem videa na kojem se zabavljaju izrugivanjem i ismijavanjem OSI imali za cilj povrijediti njegovo dostojanstvo kao i dostojanstvo njegove obitelji te stvoriti ponižavajuće i uvredljivo okruženje što može predstavljati diskriminaciju po čl. 25. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12). Počinitelji su za žrtvu ovog neželjenog ponašanja odabrali oštećenika upravo zbog njegovog invaliditeta. Počinitelji su oštećenika uvjerili kako će postati budući načelnik općine, odnosno ohrabrivali su ga da ustraje u svojim nastojanjima.
Ovakvo postupanje smatramo diskriminacijom jer je izazvalo ponižavajuće i uvredljivo okruženje za oštećenika i članove njegove obitelji. Ukoliko kao društvo toleriramo opisano ponižavanje OSI, odašiljemo poruku da je u redu izrugivati se OSI dok one same ne shvaćaju u kakvom uvredljivom i ponižavajućem položaju se nalaze i nemoćne su zaštiti sebe od takvog postupanja. Smatramo da se jedino primjernim sankcioniranjem slučajeva poput ovog može ostvariti svrha kažnjavanja kako u smislu specijalne tako i u smislu generalne prevencije i poslati poruka da počinitelji koji odabiru svoje žrtve zbog invaliditeta neće proći nekažnjeno. POSI je nadležnoj policijskoj postaji podnijela prijavu protiv nepoznatih počinitelja o utvrđenoj sumnji na počinjenje diskriminacije u obliku uznemiravanja - prekršaja opisanog i kažnjivog po čl. 25. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12). Nadležna policijska postaja obavijestila je POSI kako policijski službenici nisu uspjeli doći do korisnih saznanja o osobi ili osobama koju su počinile prekršaj iz čl. 25. Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka s oštećenjem sluha s pritužbom na postupak zapošljavanja u školi na temelju natječaja za zasnivanje radnog odnosa na radnom mjestu spremača/ice. U pritužbi navodi da je zaprimila SMS poruku kojom je pozvana na razgovor, no umjesto razgovora, upućena je na liječnički pregled kod specijaliste medicine rada. Prema ocjeni zdravstvene sposobnosti stranka je zdravstveno nesposobna za poslove spremačice.

Na upit POSI jesu li svi kandidati upućeni na ocjenu zdravstvene sposobnosti i u kojoj fazi selekcijskog postupka, škola se nije na tu okolnost očitovala niti je dostavila preslike ocjena zdravstvene sposobnosti kandidata koje je uputila na liječnički pregled u okviru ovog natječajnog postupka. Cijeneći navedeno, zaključuje se, s obzirom da se u odgovoru pojašnjava da se sposobnost radnika u pogledu zdravstvenog stanja ili psihičke sposobnosti utvrđuje prije njegovog rasporeda na radne poslove, da su

na zdravstveni pregled bile upućene samo izabrane kandidatkinje, dok ostali kandidati koji su stekli pravo pristupa razgovoru nisu bili upućeni na pregled kod specijaliste medicine rada, kao što je bila stranka. Škola navodi da se stranka jedina pozivala na pravo prednosti pri zapošljavanju na osnovi invaliditeta i kao dokaz dostavila rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Područne službe u Osijeku o postojanju tjelesnog oštećenja od 100%: *„Kako se radi o 100% - tnom invaliditetu upućena je na pregled kod izabranog liječnika medicine rada, kojeg mora imati svaka ustanova…“.* Školi je dostavljena potvrda o ocjeni zdravstvene sposobnosti u kojoj je navedeno da stranka nije sposobna za obavljanje poslova radnog mjesta spremačice. *„Unatoč izdanoj potvrdi, koja nije bila uvjet za pristupanje razgovoru, imenovana se nije odazvala pozivu na razgovor koji je s kandidatima proveden dana 28. listopada 2021. godine. Za kandidata koji se ne odazove na razgovoru, smatra se da je odustao od prijave na natječaj.“*, navodi se u odgovoru. Zaključno se u odgovoru škole ističe da je natječaj proveden sukladno općim aktima, te da niti u jednom trenutku provedbe natječaja nije došlo do diskriminacije i povrede prava na rad i zapošljavanja na osnovi invaliditeta.

Po okončanju ispitnog postupka, pravobraniteljica je utvrdila sumnju da je stranka u postupku zapošljavanja bila diskriminirana na osnovi invaliditeta.

Zakon o suzbijanju diskriminacije se primjenjuje na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, te se njime osigurava zaštita od diskriminacije na osnovi invaliditeta i promiče jednakost u svim područjima ljudskog djelovanja, a osobito u području rada, *uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju.* Iz spisa proizlazi da je upravo zbog invaliditeta stranka bila stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na druge kandidate tijekom provođenja natječajnog postupka. Naime, iz očitovanja škole proizlazi da je poslodavac jedino za stranku sa sigurnošću znao da je OSI, budući da se jedina pozivala na pravo prednosti pri zapošljavanju i dostavila dokaz o invaliditetu. Stoga je stranka bila drugačije tretirana u odnosu na ostale kandidate na način da je bila jedina kandidatkinja koja je na početku selekcijskog postupka upućena na ocjenu zdravstvene sposobnosti (škola nije dostavila dokaz da je i ostale kandidate uputila na ocjenu zdravstvene sposobnosti u ovoj fazi postupka niti se na tu okolnost očitovala). Nadalje, prednost pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima sukladno čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20) je pravo, a ne dužnost i kandidati sami odlučuju hoće li se pozivati na navedeno pravo. Ukoliko se kandidat pozove na pravo prednosti, onda dužnost davanja prednosti nastupa za potencijalnog poslodavca sukladno zakonskim odredbama. Stoga je među ostalim kandidatima također moglo biti OSI koje su odučile ne konzumirati ovo pravo i čiji invaliditet nije vidljiv, pa je različitost postupanja još očiglednija u odnosu na stranku koja je odlučila pozvati se na pravo na osnovi invaliditeta. Paralelno, ostalim kandidatima je pružena mogućnost natjecati se do kraja selekcijskog postupka u jednakim uvjetima i predstaviti svoje kompetencije za radno mjesto poslodavcu, iako je i među njima potencijalno moglo biti kandidata s invaliditetom ili zdravstvenim teškoćama uslijed kojih ne bi mogli ishoditi pozitivnu ocjenu zdravstvene sposobnosti za izvršavanje poslova spremača/ice.

Škola navodi da se unatoč izdanoj potvrdi, koja nije bila uvjet za pristupanje razgovoru, stranka nije odazvala pozivu za razgovor koji je s kandidatima proveden 28. listopada 2021. godine, te da se za kandidata koji se ne odazove razgovoru smatra da je odustao od prijave na natječaj. Međutim, iako je imala mogućnost pristupiti razgovoru, prema stanju spisa u toj fazi selekcijskog postupka stranka više nije imala status potencijalnog kandidata koji se natječe ravnopravno s ostalim kandidatima za radno mjesto, budući da je jedino u odnosu na nju izvršena svojevrsna predselekcija s učinkom eliminacije. U njezinom slučaju primarni je fokus stavljen na invaliditet, a ne na njezine radne kompetencije, stoga ni razgovor s njom ne bi bio vođen s istim ciljem kao s ostalim kandidatima – utvrditi znanja, sposobnosti i vještine potrebne za radno mjesto. Stoga je okolnost da stranka nije pristupila razgovoru samo formalno utjecala na njezin status kandidata.

Nije sporno da poslodavac radi utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za obavljanje određenih poslova može uputiti radnika na liječnički pregled. Pregled mora imati isključivi cilj utvrditi je li kandidat za posao, odnosno radnik sposoban za obavljanje poslova određenog radnog mjesta na kojemu se planira zaposliti ili koji već obavlja. U praksi se najčešće na pregled upućuju izabrani kandidati, radi

ekonomičnosti i kako bi se u zadnjoj fazi selekcijskog postupka utvrdilo udovoljava li izabrani kandidat i posebnim uvjetima za sklapanje ugovora o radu. Kako bi se izbjegla diskriminacija u postupku zapošljavanja i radi jednakog postupanja prema svim kandidatima bilo je potrebno sve kandidate uputiti na liječnički pregled u istoj fazi selekcijskog postupka radi odabira kandidata koji u potpunosti udovoljavaju natječajnim uvjetima ili po završetku selekcijskog postupka, samo izabrane kandidate. Troškovi liječničkog pregleda ne smiju biti opravdanje za nejednako postupanje.

Pravobraniteljica je upozorila školu da je postupak selekcije potrebno provoditi po ujednačenim kriterijima kako bi se izbjegla diskriminacija na osnovi invaliditeta. Budući da je stranci zbog diskriminacije povrijeđeno pravo na jednako postupanje, savjetovano joj je zatražiti zaštitu toga prava u sudskom postupku i obratiti se inspekciji. Nemamo saznanja o daljnjem tijeku postupka.

Više primjera utvrđene sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta može se detaljnije pogledati u područjima *Odgoj i obrazovanje, Zapošljavanje i rad* te *Pristupačnost, mobilnost i stanovanje.*

Tijekom 2021. godine Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je nastavio sudjelovati kao **umješač na strani tužitelja u više antidiskriminacijskih parničnih postupaka koji su pokrenuti kod sudova opće nadležnosti zbog diskriminacije kod koje je kao diskriminacijska osnova prepoznat invaliditet.** U ovim parničnim postupcima osobe s invaliditetom su kao fizičke osobe na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12) tužile pravosudna tijela, jedinicu lokalne samouprave, pravne osobe te kulturne i obrazovne ustanove zbog fizičke nepristupačnosti, kao i zbog propuštanja primjene načela razumne prilagodbe. Više parničnih postupaka je nepravomoćno okončano tijekom 2021. godine, međutim zbog izjavljenih žalbi na sve donesene odluke prvostupanjskih sudskih tijela samo su dva postupka iz ranijih razdoblja pravomoćno i okončana s ishodom usvajanja tužbi zbog utvrđene diskriminacije na osnovi invaliditeta i određenih naknada štete. Pokrenuti parnični postupci ukazuju da se među osobama s invaliditetom nastavlja trend povećavanja svjesnosti i prepoznavanja diskriminacije. Međutim, najveće prepreke pokretanju većeg broja antidiskriminacijskih parničnih postupaka zbog diskriminacije na osnovi invaliditeta svakako su loše i/ili lošije materijalno stanje osoba s invaliditetom, razmjerno dugo vrijeme trajanja sudskih postupaka i neizvjesnost koju stvara vrijeme iščekivanja odluke.

Primjer iz prakse: Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sudjeluje kao umješač na strani tužitelja, odnosno roditelja, u sudskom postupku radi utvrđenja diskriminacije jer poslodavac nije roditelju djeteta s teškoćama u razvoju koji ostvaruje pravo na rad s polovicom punog radnog vremena omogućio potrebnu prilagodbu radnog vremena, organizacije i mjesta rada kako bi se roditelju dala mogućnost da u cijelosti izvršava sve zahtjeve roditeljske skrbi u odnosu na dijete, uz nesmetano izvršavanje radnih obveza. Unatoč tome što roditelj koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena, morao je učestalo koristiti pravo na bolovanje kako bi mogao kćer redovito voziti na potrebna bolnička liječenja i kontrole u udaljeniji grad, pa samo pravo nije služilo svojoj svrsi. Osim zbog toga što nemamo saznanja o postojanju sudske prakse o slučajevima s ovom problematikom, ovaj slučaj nalazimo posebno zanimljivim budući da zastupamo mišljenje o proširenoj dužnosti osiguravanja razumne prilagodbe sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom zaposlenicima koji su povezani s osobama s invaliditetom i u slučaju razumne prilagodbe, koja je u ovom trenutku ograničena samo na zaposlene osobe s invaliditetom. Sličan stav je zauzeo kalifornijski prizivni sud u slučaju Castro-Ramirez v. Dependable Highway Express, Inc.

O razlozima neprijavljivanja diskriminacije kao i o važnosti sudskih postupaka u kojima se utvrđuje diskriminacija kao i o važnosti postupaka strateške litigacije na kojima u RH još treba poraditi razgovaralo se i na webinaru koji je organizirao Equinet pod nazivom *Popunjavanje praznina u zakonodavstvu vezanom uz ravnopravnost u zemljama članicama EU-a.* S obzirom da su na skupu izneseni brojni važni zaključci vezani uz položaj žrtava diskriminacije, učinkovitost sankcioniranja, ulogu tijela za ravnopravnost i važnost strateške litigacije u nastavku donosimo pregled tih zaključaka.
Direktiva o jednakom postupanju koja bi trebala proširiti zabranu diskriminacije na razini EU-a i na ostala područja osim rada i zapošljavanja u blokadi je od 2008. godine. Usprkos tome,

antidiskriminacijsko zakonodavstvo trebalo bi unaprjeđivati na nacionalnoj razini. Stoga je Equinet 7. rujna u suradnji s međugrupom Europskog parlamenta za antirasizam i raznolikost i španjolskim Savezom za zakon za jednako postupanje organizirao webinar na kojem se razgovaralo o nužnim koracima koje bi zemlje članice trebale poduzeti u područjima kao što su međusektoralnost, otklanjanje diskriminacije i sankcioniranje kao i standardi za tijela za ravnopravnost. Predstavnik Agencije za temeljna prava EU (FRA) govorio je o rezultatima istraživanja o pojavnosti diskriminacije u EU koje Agencija kontinuirano provodi. Istaknuo je da prikupljeni podaci ukazuju na to da je i 20 godina nakon usvajanja Direktive za suzbijanje diskriminacije na osnovi rase i Direktive o jednakom postupanju u području rada i zapošljavanja diskriminacija u EU i dalje široko rasprostranjena. Mišljenje FRA može se pronaći na poveznici: https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fra-opinion-eu-equality-20-years Pri tome OSI često doživljavaju diskriminaciju prilikom zapošljavanja i na radu i to žene češće nego muškarci. Žrtve diskriminacije ne prijavljuju diskriminaciju jer često ne znaju kome se obratiti. Postojeći sustavi prijavljivanja nisu dostatni i učinkoviti. Različite grupacije nisu upoznate s tijelima za ravnopravnost i zaštitom koju im ona mogu pružiti. Uloga tijela za ravnopravnost i njihova struktura se znatno razlikuju među državama članicama. Potrebne su im šire nadležnosti i dodatni ljudski i financijski resursi s obzirom na brojne zadaće koje su im namijenjene. Potrebno je prikupljati podatke o ravnopravnosti, ojačati tijela za ravnopravnost i proširiti zabranu diskriminacije na druga područja.
Martin Mörk, zamjenik ombudsmana i čelnik odjela za parničenje pri švedskom ombudsmanu za ravnopravnost govorio je o motivima za traženje sudske zaštite među kojima je istaknuo da su želja žrtava da se njihovo dostojanstvo povrati i da se slične situacije ne ponove njima ili drugima važnije od novca. Naveo je kako je slučajeve diskriminacije teško procesuirati i dokazati. Žrtve nemaju novaca za angažiranje odvjetnika, a troškovi i rizici gubitka spora su preveliki. Čak i kad je slučaj snažan, zbog odnosa moći morat će se prihvatiti nagodbe u kojem se štiti počinitelj i kupuje šutnja žrtve koja ne smije govoriti o slučaju u javnosti. Tijela za ravnopravnost mogu izmijeniti odnos moći svrstavanjem na stranu žrtve. Pritužbe ombudsmanu nisu sve vezane uz diskriminaciju određene osobe već ombudsmani dobivaju informacije o diskriminatornim praksama kojima se odvraća kandidate od prijave na posao, a algoritmi mogu isključivati određenu nacionalnu manjinu u dobivanju kredita. Žrtve ne znaju zašto im je odbijen zahtjev za kredit i nemaju alate ni znanje da zaključe da se radi o neizravnoj diskriminaciji. Neovisno o tome postoji li identificirana žrtva, tijela za ravnopravnost trebala bi moći postupati. I individualna i strukturna diskriminacija treba se adresirati. Više o diskriminacija kroz algoritme može se pronaći na poveznici: https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fra-opinion-eu-equality-20-years

Tamás Kádár, zamjenik direktora Equineta i načelnik sektora za parničenje i politike naglasio je da ne samo što zakonodavstvo ne pokriva sve slučajeve diskriminacije, već i za ono zakonodavstvo koje postoji ne postoji učinkovita provedba ili je potrebna osobna, emocionalna i financijska žrtva prijavitelja što dovodi do neprijavljivanja. Treba se usmjeriti na slučajeve bez pojedinačne žrtve, strukturne i institucionalne diskriminacije, odnosno diskriminacije koja zahvaća veliki broj ljudi. U tom slučaju borbu protiv diskriminacije trebale bi preuzeti institucije, a ne pojedinci i to ne umjesto pojedinaca nego kao nadopuna. Učinkoviti ispitni postupak i sankcije su jako važni. Važne su i odvraćajuće, učinkovite i proporcionalne sankcije. Danas to nije slučaj jer sankcije nisu proporcionalne diskriminaciji i neće odvratiti buduće počinitelje. Čak ukoliko i nema žrtve koja bi se mogla identificirati, diskriminaciju je potrebno procesuirati. Što bi bile odgovarajuće sankcije? Pisano upozorenje npr. neće biti dovoljno odvraćajuće. Novčane kazne nisu česte u pravnim sustavima u Europi i istovremeno neće imati utjecaj na društvo, a nekad se njima kupuje šutnja žrtve. Često ta kompenzacija nije ono što žrtve trebaju. Bez administrativnih sankcija i objave presuda kompenzacija nije dovoljna. Tijela za ravnopravnost mogu biti zamjena za sudove iako njihove odluke nisu obvezujuće i sud će ih revidirati. Odluke tijela za ravnopravnost trebale bi biti pravno obvezujuće i ona bi trebala moći davati sankcije. U SAD-u su sankcije i kompenzacije drugačije nego u Europi. Primjer zakona s učinkovitim sankcijama je Zakon o zaštiti podataka GDPR. Svi potencijalni prekršitelji znaju da su administrativne kazne u značajnim novčanim iznosim ili izražene kroz 4% prometa i zbog toga se boje prekršiti zakon.

Cilj strateške litigacije nije samo dobiti slučaj već i podići razinu svijesti pa čak i pokazati da pravne zaštite nema. Slučaj može generirati veliku pozornost javnosti i potaknuti promjene u društvu podizanjem razine svijesti o problemu. Zbog toga su takvi slučajevi važni za društvo u cjelini.

Višestruka diskriminacija osoba s invaliditetom – zamjenik pravobraniteljice upozorio je na ovu pojavu na konferenciji izlaganjem teme *„Pravni i institucionalni okviru i izazovi sprečavanja– iskustva Republike Hrvatske“.* U riziku od višestruke diskriminacije su posebno žene i djevojke s invaliditetom, žene i djevojke s invaliditetom koje su ujedno žrtve nasilja u obitelji, osobe s invaliditetom starije životne dobi, mladi s invaliditetom, osobe s invaliditetom pripadnici nacionalnih manjina, osobe s invaliditetom pripadnici LGBT zajednice, ali i osobe s višestrukim oštećenjima. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprima razmjerno mali broj pritužbi građana na slučajeve višestruke diskriminaciju osoba s invaliditetom i pri tome se radi uglavnom o slučajevima žena s invaliditetom, a izazove u sprečavanju višestruke diskriminacije i diskriminacije uopće predstavljaju neprepoznavanje da se radi o diskriminaciji ili pogrešno navođenje svakog postupanja ili povrede prava kao diskriminacije, nesklonost prijavljivanju, nepovjerenje građana u institucije, prihvaćanje diskriminatornog ponašanja kao uobičajenog obrasca ponašanja, te konačno i strah od viktimizacije.

S obzirom na to da je za praćenje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i njihove izloženosti diskriminaciji, važno prikupljanje podataka o tim slučajevima, korisno je bilo čuti iskustva o situaciji vezanoj uz prikupljanje **podataka o ravnopravnosti** o kojima se raspravljalo na okruglom stolu koje je organizirala Europska komisija u rujnu 2021. godine. Okrugli stol je okupio 180 stručnjaka predstavnika država članica, tijela za ravnopravnost, akademske zajednice, međunarodnih organizacija, organizacija civilnog društva, institucija i tijela EU-a, FRA-e, kao i drugih agencija EU-a. Okrugli stol bio je usmjeren na ispitivanje prepreka postupcima prikupljanja podataka o ravnopravnosti i načina poticanja razmjene najboljih praksi država članica Europske unije, kako bi se sve države članice potaknulo da uz puno poštovanje njihovog nacionalnog konteksta, započnu s prikupljanje podataka razvrstanih na osnovu svih relevantnih osnova diskriminacije.

Europska unija uspostavila je napredni pravni okvir kojim se promiču ravnopravnost i nediskriminacija. Međutim i dalje značajan dio građana redovito doživljava diskriminaciju. Ovaj izazov zahtijeva preispitivanje načina na koji se provode zakoni i politike za promicanje ravnopravnosti i kako se može na odgovarajući način pratiti napredak na terenu. Podaci o ravnopravnosti ključni su element takvog preispitivanja i moćni alati za podršku borbi protiv diskriminacije i društvene isključenosti. Tijekom rasprave istaknuto je kako bez odgovarajućih podataka nema niti kvalitetnog oblikovanja javnih politika niti promjena, odnosno izmjena zakona i drugih propisa. Podaci o ravnopravnosti sadrže informacije koje omogućuju opis, analizu i ocjenu uvjeta i pitanja vezanih uz ravnopravnost u društvu. Više je sudionika istaknulo kako GDPR nije zapreka prikupljanju podataka o jednakosti ukoliko se ti i takvi podaci prikupljaju na odgovarajući i pravilan način. Podaci o diskriminaciji osoba s invaliditetom navedeni su kao primjer dobro prikupljanih podataka u državama članicama koji su međusobno usporedivi i koji se zbog načina prikupljanja i načina obrade mogu kvalitetno pratiti. Za prikupljanje podataka o ravnopravnosti potreban je sustavan pristup koji je utemeljen na jednoobraznoj metodologiji, klasifikaciji podataka u područja, pokazateljima i kategorijama. Unatoč tome i dalje nedostaje usporedivo i redovito prikupljanje podataka o ravnopravnosti i nediskriminaciji, što ograničava učinkovito praćenje primjene važećih pravnih okvira i instrumenata politike. Prepreke najčešće uključuju probleme u uspostavljanju zajedničke metodologije, pri čemu neke države članice prikupljaju takve podatke, dok druge svjesno izbjegavaju kvalitativan pristup. Prikupljanje podataka o ravnopravnosti od ključne je važnosti u borbi protiv diskriminacije, kao i svih drugih srodnih oblika netolerancije te u promicanju jednakosti. Više informacija i smjernice Europske unije za poboljšano prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti na hrvatskom jeziku može se pronaći na sljedećoj poveznici:
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/hr-smjernice_za_poboljsano_prikupljanje_i_upotrebu_podataka_o_jednakosti.pdf

Odgovarajući na upitnik Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) koja je zatražila primjere odluka sudova viših instanci donesenih u 2021. godini koje se u svom obrazloženju pozivaju na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, upozorili smo na primjere presuda u kojima se presuđuje o pravima osoba s invaliditetom zajamčenim Konvencijom bez da se sudovi na nju pozivaju ili je spominju. Naveli smo primjer odluke Visokog upravnog suda RH koja se odnosi na povredu prava osobe s invaliditetom na zapošljavanje kroz osiguravanje zakonom zajamčenog prava prednosti pri zapošljavanju. Iako se u presudi spominje razumna prilagodba kao i pravo na zapošljavanje koje je predmet Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, sama Konvencija se ne spominje iako bi po našem sudu trebala (Poslovni broj: Usž-692/20-3, Visoki upravni sud RH, tuženik Državni inspektorat, tužitelj Dom za odrasle osobe Nuštar). Općinski sud u Osijeku utvrdio je diskriminaciju osoba s mentalnim invaliditetom, ali na temelju zdravstvenog stanja odnosno kao osoba s teškim duševnim poremećajima ne uviđajući da se radi o osobama s invaliditetom sukladno definiciji osoba s invaliditetom iz Konvencije (Broj: 10.Pn-48/2021-6, Općinski sud u Osijeku). Iako se nije radilo o odluci sudova viših instanci kao primjer rijetke pozitivne prakse istaknuli smo odluku Državnog inspektorata u kojoj je viša inspektorica rada utvrdila obavezu poslodavca da prilikom testiranja osigura razumnu prilagodbu osobi s invaliditetom citirajući pri tome odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom o zabrani diskriminacije i obavezi osiguranja razumne prilagodbe.

Završno, ponavljamo preporuke istaknute u ranijim izvješćima budući da još uvijek nije došlo do njihova usvajanja i provedbe kao ni uklanjanja negativnih i diskriminatornih praksi na koje upozoravamo više godina.

PREPORUKE VLADI RH I NADLEŽNIM MINISTARSTVIMA:

1. Prava s osnove invaliditeta trebaju biti jednaka za osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se isplaćivati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.
2. Zakonodavac se jasno mora odrediti da svako isključivanje osoba s invaliditetom institucionalizacijom predstavlja segregaciju. Potrebno je osigurati mrežu usluga u zajednici koje će osobama s invaliditetom omogućiti osobne izbore u svrhu aktivnog uključivanja u zajednicu i života koji nije ni od koga nametnut.
3. Uvjete i resurse iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova treba preusmjeriti u redovni sustav obrazovanja. Centre za odgoj i obrazovanje kao posebne odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama treba transformirati u centre potpore redovnom sustavu obrazovanja.
4. Potrebno je zakonodavno urediti fleksibilne uvjete rada i prilagodbe koje će osigurati veću zapošljivost i održivost osoba s invaliditetom u svijetu rada.
5. Potrebno je unaprijediti prikupljanje podataka o diskriminaciji i analizirati sudsku praksu.
6. Potrebno je dodatno osnažiti i kapacitirati tijela za ravnopravnost kako bi im se omogućila veća vidljivost i učinkovitija zaštita žrtava diskriminacije kao i vođenje postupaka strateške litigacije.

2.5. PRISTUP PRAVOSUĐU

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 13. koji se odnosi na pristup pravosuđu propisuje dužnost države stranke u „*osiguranju djelotvornog pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka*“. Kako bi se zajamčio učinkovit pristup pravosuđu, u postupcima mora biti omogućeno potpuno i ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom, bez obzira u kojoj se postupovnoj poziciji pojavljuju, imaju pravo na pravično suđenje i kvalitetnu obranu. Svako suprotno postupanje predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava i moguću diskriminaciju.

Radnje koje omogućuju sudjelovanje osoba s invaliditetom u postupcima obuhvaćaju:

1. pružanje informacija na razumljiv i pristupačan način,
2. priznavanje i prilagodbu raznovrsnih oblika komunikacije,
3. fizičku pristupačnost u svim fazama postupka,
4. financijsku pomoć u slučaju pravne pomoći, gdje je to primjenjivo, i podložno obveznim provjerama sredstava i zakonskih prava.

Upravo zbog ove prepoznate potrebe, a s ciljem kako bi se osobama s invaliditetom omogućio bolji pristup pravosuđu, POSI se kao partner uključio u projekt ***ARVID – Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom*** (eng. *Advancing access to Rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities*). Projekt je bio financiran sredstvima Programa za pravosuđe Europske unije, a bio je prihvaćen na pozivu Europske komisije 2019. s planiranom provedbom tijekom 18 mjeseci u 2020. i 2021. godini u Hrvatskoj i Sloveniji. Međutim, zbog situacije s koronavirusom trajanje projekta je produženo do 30. rujna 2022. godine. Sudionici i partneri na projektu bili su Hrvatski pravni centar, Ministarstvo pravosuđa i uprave, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Hrvatske te Mirovni institut i ALTRA – *Commite for Inovationin Mental Health* iz Slovenije. U okviru projekta istražena je razina i načini sudjelovanja OSI kao žrtava i svjedoka u kaznenopravnim postupcima, kao i sve teškoće koje ograničavaju njihovo potpuno i ravnopravno sudjelovanje. Projekt se između ostalog sastojao od provedbe, objave rezultata istraživanja i donošenja pripadajućih preporuka, izrade modula za obuku, kampanje informiranja i zagovaranja te konačno završne konferencije na kojoj su javnosti bili predstavljeni rezultati projekta. U sklopu projekta održano je šest zagovaračkih sastanaka s dionicima na kojima su, uz četiri okrugla stola održana u svibnju 2021. godine, raspravljeni rezultati empirijskog istraživanja na uzorku osoba s invaliditetom, žrtava kaznenih djela te organizacija civilnog društva koje zastupaju interese i prava osoba s invaliditetom ili pružaju podršku žrtvama kaznenih djela i prekršaja. Kroz sastanke s dionicima željelo se osigurati prihvaćanje projektnih preporuka temeljenih na dokazima te osigurati suglasnost glavnih dionika za početak njihove realizacije. Održano je šest zagovaračkih sastanaka: sastanak s predstavnicima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike; sastanak s predstavnicima Ministarstva pravosuđa i uprave; sastanak s djelatnicima Odjela za podršku žrtvama i svjedocima pri županijskim sudovima; sastanak s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i udruga aktivnih u području podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela i prekršaja; sastanak s predstavnicima Policijske akademije te sastanak s predstavnicima/ama Odvjetničke akademije Hrvatske odvjetničke komore. Relevantni rezultati zagovaračkih aktivnosti integrirani su u projektne preporuke nakon dodatne rasprave na završnoj konferenciji projekta. Preporukama i zaključcima projekta predložen je način sustavnog pristupa poboljšanju provedbe Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom. Glavna projektna aktivnost bilo je empirijsko istraživanje s ciljem rješavanja nedostatka relevantnih podataka koji se odnose na sudjelovanje žrtava osoba s invaliditetom u kaznenom i prekršajnom postupku u Hrvatskoj i u Sloveniji. Ova analitička aktivnost omogućila je i popunjavanje praznine u podatcima koja je bila jedna od važnih prepreka razvoju i usvajanju odgovarajućeg pristupa pružanju podrške i osiguranju pristupa pravosuđu žrtvama osoba s invaliditetom u punoj provedbi Direktive o žrtvama. Više informacija o projektu, istraživanjima i preporukama može se pronaći na poveznici: https://www.hpc.hr/2021/07/19/projekt-arvid-bolji-pristup-pravima-iz-direktive-o-zrtvama-za-osobe-s-invaliditetom-izvjestaj-o-provedenom-empirijskom-istrazivanju-preporuke-za-unaprjedenje-sustava-pod/

Osobe s različitim vrstama invaliditeta, u pravilu i lošijeg imovinskog statusa, kao **korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć** i tijekom 2021. godine nastavili su se prituživati POSI na teškoće kod pronalaska odvjetnika koji će ih zastupati u sudskim postupcima. Ponavljamo i dalje smatramo kako je jedan od glavnih razloga manje motiviranosti odvjetnika za zastupanje na temelju instituta besplatne pravne pomoći u manjoj naknadi za njihov rad u odnosu na odvjetničku tarifu, a što nedvojbeno utječe i na učinkovitost pravne zaštite. Smatramo kako se time pojačava neravnopravnost i nejednakost između osoba nižega i višega imovinskog statusa. Samim činom nižega imovinskog cenzusa takve osobe

su stavljene u nepovoljniji položaj te postoji vjerojatnost da će njihov odvjetnik biti manje zainteresiran za aktivni angažman, budući da je za isti posao bolje plaćen ako zastupa stranku na temelju redovite punomoći i naplaćuje sukladno odvjetničkoj tarifi. Zbog navedenog i dalje smo mišljenja kako je za jednak rad potrebno pružiti i jednaku naknadu, a sve kako bi se očekivala jednaka angažiranost i pružila učinkovita pravna zaštita.

U 2021. godini POSI je prema zaprimljenim predstavkama postupao u više predmeta koji su se odnosili **na ostvarivanje prava oslobađanja od plaćanja upravnih pristojbi za osobe s invaliditetom,** odnosno pritužbe na neravnopravan odnos koji u pogledu oslobađanja od plaćanja upravnih pristojbi postoji prema osnovi uzroka nastanka invaliditeta. Naime, odredbom čl. 8. st. 1. toč. 6. Zakona o upravnim pristojbama (Narodne novine, br. 115/16) propisano je kao opće oslobođenje da su od plaćanja upravnih pristojbi *oslobođeni „…civilni invalidi Domovinskog rata i hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata“*. S obzirom na to da su među svim osobama s invaliditetom kao posebna skupina za oslobođenje od plaćanja javnobilježničkih pristojbi prepoznati i priznati samo civilni invalidi Domovinskog rata i hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata, navedenom odredbom je učinjena razlika među osobama s invaliditetom, ne na primjer prema osnovi težine invaliditeta, nego s obzirom na uzrok nastanka invaliditeta. U preporuci upućenoj nadležnom Ministarstvu financija naveli smo kako smatramo da bi sva prava s osnove invaliditeta trebala biti jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta te preporučili poduzimanje radnji usmjerenih na izmjene normativnog okvira kojima će se pravo na oslobađanje od plaćanja upravnih pristojbi proširiti na sve osobe s invaliditetom, neovisno o uzroku nastanka invaliditeta. Također, posebno je istaknuto kako se osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu i nadalje susreću s različitim pismenima/radnjama za koja su dužni plaćati upravnu pristojbu. Ministarstvo financija je dostavilo odgovor kako Planom zakonodavnih aktivnosti Vlade RH za 2022. godinu nije planirana izmjena Zakona o upravnim pristojbama, ali da je preporuka s prijedlogom POSI primljena na znanje te da će se razmotriti sa svih relevantnih aspekata prilikom sljedeće izmjene Zakona o upravnim pristojbama.

Isto tako, POSI je tijekom 2021. godine zaprimio više upita građana koji su se željeli informirati o mogućnostima **ostvarivanja oslobađanja od plaćanja javnobilježničkih pristojbi za osobe s invaliditetom,** kao i predstavki građana koji su se prituživali na neravnopravan odnos koji u pogledu oslobađanja od plaćanja javnobilježničkih pristojbi postoji prema osnovi uzroka nastanaka invaliditeta. Naime, odredbom čl. 10. st. 1. toč. 3. Zakona o javnobilježničkim pristojbama (Narodne novine, br. 72/94, 74/95, 87/96, 112/12 i 110/15) propisano je da su od plaćanja pristojbi oslobođeni invalidi Domovinskog rata na temelju odgovarajućih isprava kojima dokazuju svoj status. S obzirom na to da su među svim osobama s invaliditetom kao posebna skupina za oslobođenje od plaćanja javnobilježničkih pristojbi prepoznati i priznati samo invalidi Domovinskog rata, navedenom odredbom je učinjena razlika među osobama s invaliditetom ne prema osnovi težine invaliditeta, nego s obzirom na uzrok nastanka invaliditeta. Nadležnom Ministarstvu pravosuđa i uprave i Hrvatskoj odvjetničkoj komori upućena je preporuka da je propisanim načinom neosnovano zanemareno načelo da bi sva prava s osnove invaliditeta treba biti jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta, kao što je to na primjer izmijenjeno 2019. godine važećim Zakonom o sudskim pristojbama (*Narodne novine*, br. 118/18) odredbom čl. 11. toč. 5. U svom odgovoru Ministarstvo pravosuđa i uprave je navelo kako je sukladno Planu zakonodavnih aktivnosti Vlade RH za 2022. godinu predviđeno donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnobilježničkim pristojbama, slijedom čega će ovo Ministarstvo kao stručni nositelj izrade Nacrta prijedloga, sukladno preporuci POSI, doraditi osnovu oslobođenja od plaćanja iz članka 10. važećeg Zakona o javnobilježničkim pristojbama na sve osobe s invaliditetom.

Tijekom 2021. godine POSI je nastavio sudjelovati kao **umješač na strani tužitelja u više antidiskriminacijskih parničnih postupaka koji su pokrenuti kod sudova opće nadležnosti zbog diskriminacije kod koje je kao diskriminacijska osnova prepoznat invaliditet.** Više o toj ulozi može se naći u poglavlju *Jednakost i nediskriminacija*.

Vezano uz **dostupnost usluga u prostorima pravosudnih tijela,** Ministarstvo pravosuđa i uprave je 23. veljače 2022. godine na preporuku pravobraniteljice i traženje informacija dostavilo sljedeće očitovanje:

„1. Županijski sud u Šibeniku: *završeni su radovi na izgradnji lifta, pripremljena je projektna dokumentacija za intervencije na rješavanju manjih arhitektonskih barijera unutar zgrade koje su odobrene od strane konzervatorske struke, izveden je invalidski WC*

2. Općinski sud u Splitu: *rekonstrukcija zgrade „Prima Stande" za potrebe Općinskog suda je u tijeku, predviđena je izgradnja lifta*

3. Vrhovni sud: *pripremljena je projektna dokumentacija za izgradnju lifta, ali nastavno na potres radove će biti moguće izvesti nakon cjelovite obnove*

4. Općinski sud u Požegi*: pripremljena je projektna dokumentacija za uređenje zgrade, izvedena je rampa*

5. Općinski sud u Vukovaru, Stalna služba u Vinkovcima*: u završnoj fazi je izrada projektne dokumentacije za adaptaciju zgrade Suda, predviđena je ugradnja lifta*

6. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske u Zagrebu: *pripremljena je projektna dokumentacija za rješavanje arhitektonskih barijera, dobivena je potvrda konzervatorske struke*

7. Općinski sud Virovitica, Stalna služba u Slatini: *u završnoj fazi je izrada projektne dokumentacije za izgradnju lifta*

8. Županijsko državno odvjetništvo u Osijeku: *u završnoj fazi je izrada projektne dokumentacije za izgradnju lifta*

9. Općinski građanski sud z.k. odjel: *u završnoj fazi su radovi na rekonstrukciji i dogradnji zgrade, izgrađeni su liftovi*".

U svom očitovanju, Ministarstvo između ostalog navodi*: „…Napominjemo da vezano uz proračunom osigurana sredstva, a u skladu s građevinskom regulativom, Ministarstvo pravosuđa i uprave osigurava pristupačnost zgradama pravosudnih tijela. Rješavanje arhitektonskih barijera sastavni je dio projektne dokumentacije po kojoj se izvode radovi na izgradnji novih zgrada i rekonstrukciji postojećih zgrada pravosudnih tijela. Nastavno na prostorna ograničenja unutar nekih zgrada pravosudnih tijela nije moguća ugradnja lifta te se uglavnom u takvim zgradama prijem stranaka organizira u prizemlju.* ***U zgradama koje nisu u vlasništvu Republike Hrvatske planira se nabava gusjeničara (pomagala za savladavanje stepenica), kako bi se na primjeren i racionalan način savladala arhitektonska barijera…****"*

Mišljenje pravobraniteljice: U Izvješću za 2020. godinu Ministarstvo pravosuđa i uprave je navelo kako su od 2015. do 2020. godine u postupku rješavanja pristupačnosti na dvadeset i dvije lokacije na kojima se nalaze prostori pravosudnih tijela. Uspoređujući s podatcima dobivenim za 2021. godinu uočili smo kako se radi o minimalnim pozitivnim pomacima i to: na Županijskom sudu u Šibeniku (dobivene potvrde konzervatorske struke i izveden sanitarni čvor za osobe s invaliditetom), na Općinskom sudu u Požegi (izvedena rampa) i na Visokom trgovačkom sudu RH u Zagrebu (dobivena potvrda konzervatorske struke), dok na tri suda nisu bile poduzete nikakve mjere u 2021. godini (Vrhovni sud u Zagrebu, Općinski sud u Splitu te Općinski sud u Vukovaru, Stalna služba u Vinkovcima).

Osim navedenog, Ministarstvo pravosuđa i uprave je istaknulo kako planiraju nabaviti gusjeničare kako bi se *„na primjeren i racionalan način svladale arhitektonske prepreke"*. Mišljenja smo da to nije primjereno rješenje, a niti racionalno, jer se radi o uređaju za koji je potrebna minimalno još jedna osoba uz osobu s invaliditetom koja u ovom slučaju korištenja gusjeničara nije samostalna u kretanju kao što bi bila da se koristi neki drugi oblik savladavanja visinske razlike. Navedeni gusjeničar se može upotrebljavati po stepenicama koje su određenih mjera (visina). Međutim, upoznati smo s činjenicom da su zgrade za koje bi se navedeni uređaj nabavljao, a u kojima se nalaze prostori pravosudnih tijela, većinom stare gradnje ili zaštićena kulturna dobra, čime ovaj uređaj postaje beskoristan. Napominjemo da je ova preporuka upućena nadležnom ministarstvu prije nekoliko godina u više navrata.

U odnosu na **pristupačnost kaznenih tijela i odgojnih zavoda osobama s invaliditetom** te u odnosu na mjere koje se planiraju poduzeti u 2022. godini za uključivanje osoba s invaliditetom, Ministarstvo pravosuđa i uprave dostavilo nam je 23. veljače 2022. godine podatke za 22 lokacije te izdvajamo neke od primjera gdje uočavamo pozitivne pomake:

Zatvor u Osijeku: Prema sljedećim navodima, vidljivi su pozitivni pomaci u osiguranju elemenata pristupačnosti za osobe s tjelesnim i osjetilnim oštećenjima:
*„…ima postavljene pristupne rampe i zaštitne ograde kako bi se zatvorenici s invaliditetom mogli nesmetano kretati zatvorom. Također je osigurana soba koja je u potpunosti opremljena i prilagođena smještaju osoba s invaliditetom. U suradnji s Caritasom Đakovačko-osječke nadbiskupije, Zatvoru u Osijeku donirana su invalidska kolica koja po potrebi koriste zatvorenici s tjelesnim invaliditetom. Za naredno razdoblje predlaže se osiguravanje pisanih obrazaca **na Brailleovom pismu** kako bi se slijepe i slabovidne osobe mogle informirati o zakonskim i podzakonskim propisima vezanim za izdržavanje kazne zatvora te organiziranje **edukacije za službenike o znakovnom jeziku** za potrebe komunikacije sa zatvorenicima s oštećenjem sluha."*
Zatvor u Šibeniku: Prema navodima, vidljiv je pomak u odnosu na 2020. godinu*: „…za zatvorenike smanjene pokretljivosti, sukladno planiranom, osigurao je sobu u prizemlju u sklopu koje je i tuš (sve ostale sobe imaju samo sanitarni čvor). Planira se izrada rampe na glavnom ulazu u cilju omogućavanja neometanog ulaska osoba sa invaliditetom u tzv. visoko prizemlje zgrade zatvora, za koju se očekuje početak izgradnje u proljeće ove godine."*

Odgojni zavod u Turopolju: *„Prilikom izgradnje nove zgrade odgojnog zavoda financirane kroz IPA projekt vodilo se računa o pristupačnosti osoba s invaliditetom na način da je izgrađen prilaz za osobe s invaliditetom ispred ulaza u novu zgradu te je u prostoru za obrazovanje sanitarni čvor prilagođen potrebama osoba s invaliditetom. Tijekom 2022. godine planira se na ulazu objekta internata napraviti pristupne rampe propisanog nagiba s pripadajućim rukohvatima kako bi se omogućio pristup primjerenom smještaju osoba s invaliditetom. Unutar objekta za smještaj maloljetnika u zgradi internata, planira se prilagoditi sanitarni čvor (tuš i WC) potrebama osoba s invaliditetom. Također se tijekom 2022. godine planira napraviti pristupne rampe propisanog nagiba s pripadajućim rukohvatima na ulazu u ambulantu i blagovaonicu Zavoda."*

Kaznionica u Lipovici – Popovači: U izvješću za 2020. godinu vidljive su poduzete mjere u svrhu pristupačnosti osobama s invaliditetom prostora Kaznionice, također je vidljivo da su se i u 2021. godini sustavno poduzimale mjere da se i novi sadržaji učine pristupačnim: *„…sustavno poduzima mjere na prilagodbi prostora osobama s invaliditetom sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću, budući da je značajan broj zatvorenika koji izdržavaju kaznu u poluotvorenim uvjetima starije životne dobi, slabije su pokretljivi ili im je utvrđen određeni stupanj invaliditeta. Do sada je prilagođena soba za osobe s invaliditetom koja ima svoj sanitarni čvor te prilagođene krevete, postavljeni su rukohvati na prilazu na Odjel I, kao i prilazne kosine za ulaz na Odjel I te dnevni boravak zatvorenika i zatvoreničku prodavaonicu. Jedan dio sanitarnog čvora je odvojen te je u njega postavljena zahodska školjka za slabije pokretne zatvorenike. U novoj prostoriji za posjete postavljena je drvena kosina za ulaz osoba s invaliditetom. U kaznionici se trenutno uređuje objekt koji je predviđen za zatvorene uvjete izdržavanja kazne te za smještaj istražnih zatvorenika. U navedenom objektu je u izradi soba za smještaj osoba s invaliditetom koja ima vlastiti sanitarni čvor s proširenim ulazom u koji bi mogle ulaziti osobe u invalidskim kolicima. U planu izrade navedenog objekta je betonska kosina s rukohvatom na ulazu. Prostorija za posjete je prilagođena tako da joj lako pristupaju i osobe u invalidskim kolicima. Zatvorenicima s invaliditetom kao i onima sa smanjenom pokretljivošću na raspolaganju su zatvorenici raspoređeni na **poslove pratitelja** koji im pomažu u obavljanju dnevnih aktivnosti."*

Kaznionica u Požegi: *Provodi završnu fazu radova na građevinskoj adaptaciji objekta u kojem će u zatvorenim uvjetima boraviti zatvorenici. Već u okviru izrade samog projekta planirana je prilagodba prostora za boravak osoba s invaliditetom, koja će završetkom radova biti u cijelosti realizirana i omogućiti nesmetano kretanje u svim prostorijama za boravak zatvorenika, kao i pristup svim drugim*

prostorijama, kako bi im se omogućili kontakti i komunikacija sa službenicima (ambulanta, tretman, pravosudna policija), kao i svim drugim zatvorenicima. U skladu s navedenim, u potpunosti je i sukladno standardima uređena soba sa sanitarnim čvorom za osobe s invaliditetom, u kojoj će (prema potrebi) boraviti i zatvorenik – ***pomoćni njegovatelj****. Na svim objektima Kaznionice, u kojima se nalaze zatvorenice, ove se godine očekuje početak radova prema projektu energetske obnove, a sukladno mogućnostima planira se i prilagodba prostora za boravak osoba s invaliditetom.*

Kaznionica u Glini: *Tijekom 2021. godine zatvorenici s invaliditetom smještani su u prilagođene sobe s odgovarajućim sanitarnim čvorovima. Zatvorenici s invaliditetom imaju osiguran pristup liftu, prilagođenu telefonsku govornicu, postavljena je fiksna rampa za pristup ambulanti, šetalištu te ulazima u zgrade. Kao i svim ostalim zatvorenicima, omogućeno im je i sudjelovanje u slobodnim aktivnostima. Nadalje, nabavljena su kolica za prijevoz zatvorenika s invaliditetom, izrađene su rampe za pristup ulazu u zgradu zatvorenicima s invaliditetom te se na svakom odjelu (6) nalazi ćelija sa sanitarnim čvorom (tuš, WC školjka) prilagođena zatvorenicima s invaliditetom. U sobama namijenjenim boravku zatvorenika s invaliditetom napravljena je prilagodba inventara na način da su postavljena ogledala na nižu razinu kako bi bila prilagođena zatvorenicima u kolicima te su postavljeni dodatni rukohvati pored već postojećih. Zatvorenici s invaliditetom mogu koristiti dizala pri obavljanju kupnje u zatvorskoj kantini kao i pri izlasku na slobodne aktivnosti i šetnju. Svaki zatvorenik koji koristi kolica za osobe s invaliditetom ima i* ***pomoćnika*** *(drugog zatvorenika), a svi obroci im se dostavljaju u sobu. Prema potrebi u kaznionici imaju organiziranu* ***fizikalnu terapiju.***

Zatvor u Zagrebu*: Ima određen broj soba uređenih na način koji olakšava dostupnost i korištenje sanitarnog čvora osobama s invaliditetom. Pristup u prostoriju za posjete omogućen je alternativnim načinom ulaska u zgradu zatvora, a obavljanje posjeta realizira se u prostoru koji omogućava nesmetano kretanje osobe s invaliditetom te potpun vizualni i slušni kontakt posjetitelja i zatvorenika. Odjel zdravstvene zaštite koji je već od prije opremljen potrebnim pomagalima (sanitarne stolice, invalidska kolica, štake i duga pomagala), tijekom 2021. godine je dodatno opremljen s tri sanitarne stolice za osobe s invaliditetom. Utvrđene su potrebe prilagodbe prostora u cilju olakšavanja boravka osoba s invaliditetom u zatvoru i u Centru za dijagnostiku te bi bilo potrebno urediti još najmanje jednu sobu u potpunosti prilagođenu zatvorenicima s invaliditetom kao i ugraditi rukohvate u sanitarnim čvorovima. Utvrđena je također potreba za nabavom natpisa odnosno oznaka za lakšu orijentaciju* ***na Brailleovom pismu****. Za potrebe Zatvora u Zagrebu i Centra za dijagnostiku, utvrđena je potreba ugradnje posebnih dizala za osobe s invaliditetom s vanjske strane zatvora u cilju povećanja pristupačnosti za ulaz posjetitelja s invaliditetom te istovremeno osoba lišenih slobode s invaliditetom kojima bi se omogućilo korištenje dizala prilikom realizacije sprovođenja izvan oba kaznena tijela. Isto tako utvrđena je potreba za ugradnjom posebnog dizala unutar zatvora radi olakšavanja kretanja unutar samog zatvora (odlazaka na šetnje, posjete, sudska ročišta koja se održavaju video-linkom, preglede u ambulanti i si.). Za naredno razdoblje također se predlaže* ***educiranje znakovnim jezikom*** *dijela službenika Centra za dijagnostiku i Zatvora u Zagrebu. Slijedom pandemijskih uvjeta, povremenu prekapacitiranost oba kaznena tijela tijekom 2021. godine te primame usmjerenosti na aktivno suzbijanje proširene bolesti COVID-19 unutar oba kaznena tijela, što je dodatno utjecalo na nedostatak smještajnog kapaciteta, predviđene radove i dodatne prilagodbe u vidu navedenih prijedloga nije bilo moguće poduzeti. Plan za 2022. godinu odnosi se na provedbu uređenja dodatne prostorije za osobe s invaliditetom te nabavu natpisa na Brailleovom pismu.*

Mišljenje pravobraniteljice: U zatvorima i kaznionicama nalaze se osobe s različitim vrstama invaliditeta. Tijekom njihovog boravka u kaznionicama i zatvorima OSI se ne odvajaju posebno od opće zatvorske populacije nego ih se nastoji integrirati u sve dnevne aktivnosti u kojima mogu i žele sudjelovati zajedno s ostalim zatvorenicima. Opisani pristup predstavlja postupanje u skladu s KPOSI. Prema zaprimljenim podatcima koji se odnose na zatvorski sustav, odnosno prostore kaznionica, zatvora i odgojnih odjela, vidljivi su značajni pozitivni pomaci u osiguravanju elemenata pristupačnosti za osobe s tjelesnim i osjetilnim oštećenjima. Neke kaznionice i zatvori poput Požege i Gline imaju, osim osiguravanja pristupačnih soba, sanitarnih čvorova i komunikacije između prostora, pomoćnike –

njegovatelje i u Lipovici – Popovači pratitelje, a Kaznionica u Glini osigurava i fizikalnu terapiju. Kaznionice i zatvori poput Osijeka i Zagreba uvode i edukacije znakovnog jezika i korištenja Brailleovog pisma za zaposlenike. Moramo naglasiti da ima i kaznionica i zatvora koji su poduzeli minimalne aktivnosti ili uopće nisu poduzeli nikakve aktivnosti, kao što su Rijeka, Split, Bjelovar te Kaznionica u Turopolju.

Napomena: Ministarstvo pravosuđa i uprave je dostavilo informacije o pristupačnosti svih pravosudnih tijela, kaznenih tijela kao i odgojnih zavoda osobama s invaliditetom, stoga ukoliko postoji interes za ostale podatke možete se obratiti POSI, s obzirom na to da je Ministarstvo dostavilo POSI i cjelokupni tablični prikaz svih pravosudnih tijela u RH.

Dodatno, POSI kontinuirano sudjeluje u provedbi programa **temeljnih tečajeva za pravosudnu policiju** na kojima sudjeluju vježbenici i službenici pravosudne policije odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima. Izlaganje ***Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu*** posebna je nastavna cjelina u sklopu koje se izlažu teme vezane za pristupačnost zatvorskog sustava, posebnosti postupanja s osobama različitih vrsta invaliditeta koje su lišene slobode, načinima djelotvorne i ispravne komunikacije, praktičnim primjerima i vježbama kojima se ukazuje na moguće izazove u radu. Sudjelovanje POSI u realizaciji ove vrste edukacija nastavak je uspješne suradnje s Centrom za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave sa zajedničkim ciljem osvješćivanja pravosudnih policajaca i poboljšavanja pristupačnosti zatvorskog sustava u fizičkom, komunikacijskom i informacijom smislu.

MIŠLJENJE I PREPORUKE:

1. Zaključno i nastavno na preporuke iz Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom od 2017. do danas, i dalje postoji izražena potreba zbog koje preporučujemo Ministarstvu pravosuđa i uprave nastaviti intenzivno poduzimanje mjera kojima će se prostori tijela cjelokupne pravosudne mreže što je moguće prije i u kraćem roku ili učiniti pristupačnim ili službe i tijela izmjestiti u pristupačne prostore, sve s ciljem kako se financijska sredstva umjesto osiguravanja pristupačnosti ne bi izdvajala u svrhu naknada dosuđenih u antidiskriminacijskim parničnim postupcima.
2. Preporučujemo Ministarstvu financija da se prilikom donošenja izmjena i/ili dopuna važećeg Zakona o upravnim pristojbama (Narodne novine, br. 115/16) razmotri izmjena osnove oslobođenja od plaćanja upravnih pristojbi za osobe s invaliditetom na takav način da se ne čini razlika među osobama s invaliditetom prema uzroku nastanaka invaliditeta.
3. Preporučujemo Ministarstvu pravosuđa i uprave sukladno preporuci POSI da prilikom donošenja izmjena i/ili dopuna važećeg Zakona o javnobilježničkim pristojbama (Narodne novine, br. 72/94, 74/95, 87/96, 112/12 i 110/15)doradi osnovu oslobođenja od plaćanja iz članka 10. za osobe s invaliditetom bez činjenja razlike na osnovi uzroka nastanka invaliditeta.

2.6. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Sve osobe s invaliditetom imaju pravo na slobodu temeljem odredbe čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.
Čl. 14. *„…2. Ukoliko osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države stranke osigurat će da im se na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i da će se s njima postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući i osiguravanje razumne prilagodbe.“*

PRAVNI POLOŽAJ POČINITELJA KAZNENIH DJELA LIŠENIH SLOBODE KOJI SU KAZNENO DJELO POČINILI U STANJU NEUBROJIVOSTI

Problem smještaja maloljetnih počinitelja koji su počinili kazneno djelo u stanju neubrojivosti nastavio se i u 2021. godini.

Primjer iz prakse: Zaprimili smo zamolbu Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb koja je trebala primiti na smještaj neubrojivoga maloljetnog muškog pacijenta koji se nalazio u zatvorskoj bolnici. Između ostalog u zamolbi je navedeno: *Naša bolnica jedina ima zatvoreni psihijatrijski odjel za liječenje maloljetnih pacijenata sa psihijatrijskim (mentalnim) poremećajima. Ističemo da naša bolnica nema nikakve uvjete za liječenje forenzičnih/neubrojivih pacijenata, s obzirom da smo za cijelu Republiku Hrvatsku jedina bolnica u kojoj se liječe djeca do 18 godine života s psihijatrijskim poremećajima koji zahtijevaju liječenje na zatvorenom odjelu, a uključuju autističnu djecu, djecu i mlade sa psihotičnim i suicidalnim idejama, namjerama i pokušajima, djecu s intelektualnim poteškoćama. Liječenje takve djece trenutno se provodi na jednom odjelu u kojem su 4 bolničke sobe i 1 soba za akutne pacijente. Također u našim prostorima osiguravamo liječenje pacijenata koji su COVID-19 pozitivni, a imaju indikaciju za liječenje na zatvorenom psihijatrijskom odjelu, kao i one pacijente koji su u samoizolaciji. Nemamo prostornih mogućnosti osigurati neubrojivim pacijentima zaseban prostor. Takvim pacijentima također je potrebno osigurati stalnu prisutnost pravosudne policije, a naša bolnica čak nema niti zaštitarsku službu. Također, ovime bi bila ugrožena i kršena prava sve djece koja se liječe na našem zatvorenom odjelu, a potencijalno i sigurnost njihova zdravlja i života jer ne znamo o kakvom se opasnom pacijentu radi. Predlažemo da se ovo pitanje smještaja neubrojive djece u psihijatrijsku ustanovu riješi na dobrobit te djece i voljni smo u rješavanju istog sudjelovati.*

Proslijedili smo pritužbu između ostalog i Ministarstvu zdravstva, koje je maloljetnom počinitelju koji je počinio kazneno djelo u stanju neubrojivosti osiguralo smještaj u jednoj od velikih psihijatrijskih ustanova koja ima forenzični odjel.

Usprkos činjenici da je u konkretnom slučaju pronađeno rješenje, problem smještaja neubrojivih maloljetnih počinitelja prisutan je i nadalje.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo jasno propisati koje zdravstvene ustanove mogu pružiti smještaj maloljetnim neubrojivim počiniteljima kaznenih djela koji su lišeni slobode, budući da isto nije regulirano Pravilnikom o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi (Narodne novine, br. 13/15 i 55/15). Zdravstvene ustanove koje bi bile određene za takav smještaj moraju pružiti smještaj sukladno čl. 10. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14).
2. Ujedno je potrebno i educirati dječje psihijatre za rad kao što su educirani i psihijatri za rad s odraslim počiniteljima kaznenih djela na forenzičnim psihijatrijskim odjelima.

LIJEČENJE OSOBA S MENTALNIM OŠTEĆENJEM

Primjer iz prakse: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se centar za socijalnu skrb sa zamolbom za dostavom mišljenja vezano za liječenje osobe s mentalnim oštećenjem/duševnim smetnjama kojoj po mišljenju liječnika jednoga kliničkog bolničkog centra (dalje u tekstu: bolnica) treba izvršiti obostranu potkoljeničnu amputaciju.

Prema navodima bolnice, pacijent je u potpunosti nekritičan prema svom zdravstvenom stanju, ali nije lišen poslovne sposobnosti te izričito odbija dati svoj pristanak na amputaciju potkoljenica. Njegova kći i sestra ne žele biti imenovane posebnim skrbnicama koje bi dale pristanak na amputaciju jer pacijent to izričito odbija.

Mišljenja smo kako imenovanje posebnog skrbnika sukladno odredbama Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19) samo da se zaobiđe volja i pristanak pacijenta nije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (Narodne *novine* - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) i Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br.76/14). Također smatramo kako u ovoj situaciji naglasak treba biti stavljen na nužnost i hitnost medicinskog postupka zbog ugroženosti

zdravlja i opasnosti od težeg oštećenja zdravlja, a ne na pronalaženje načina kako zaobići volju pacijenta.

Stoga smo preporučili centru za socijalnu skrb da se opisana situacija razmotri s aspekta Zakona o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine, br. 169/04, 37/08) i čl. 18. koji propisuje: ako se zbog hitne situacije ne može dobiti suglasnost zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika *„…pacijent će se podvrći dijagnostičkom, odnosno terapijskom postupku samo u slučaju kada bi zbog nepoduzimanja postupka bio neposredno ugrožen njegov život ili bi mu prijetila ozbiljna i neposredna opasnost od težeg oštećenja njegovoga zdravlja. Postupak se može provoditi bez pristanka zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika pacijenta samo dok traje navedena opasnost.“*

Iz navedenog proizlazi da liječnici, ako smatraju je potrebno izvršiti obostranu potkoljeničnu amputaciju, imaju zakonsku mogućnost primjene navedene odredbe u kojoj je jasno navedeno pod kojim uvjetima pristanak pacijenta nije potreban. Potrebno je da liječnici jasno i nedvojbeno obrazlože medicinsku potrebu za takvim zahvatom. Smatramo kako je prije konačne odluke s čijim će se posljedicama prvenstveno nositi pacijent, pa onda posljedično i obitelj, potrebno iscrpiti sve mogućnosti koje liječenje pruža za pojedinu vrstu bolesti. Potrebno je pacijenta emocionalno pripremiti te na njemu razumljiv i prihvatljiv način prilagoditi informacije i upoznati ga s njegovim zdravstvenim stanjem kao i posljedicama odluke ako prihvati zahvat i posljedicama odluke ako odbije zahvat te je u tom smislu centru za socijalnu skrb i dostavljena preporuka.

Potrebno je pružiti podršku osobi s invaliditetom prilikom donošenja odluke o zdravlju.

Razmatrajući identična pitanja centara za socijalnu skrb proteklih nekoliko godina, dolazimo do zaključka kako se radi o praksi iste bolnice te izražavamo sumnju da bolnica ovakvim traženjima nastoji zaobići volju same osobe te prebaciti odgovornost za odluku na skrbnike. U tom smislu potreban je daljnji rad na ovoj problematici.

Situacija o kojoj je POSI obavijestila jedna specijalna bolnica za psihijatriju i palijativnu skrb, a koja se odnosi na zadržavanje pacijenata u zdravstvenim ustanovama bez medicinskih indikacija zbog nemogućnosti pronalaska pravovremenoga adekvatnog smještaja izvan bolničkog sustava, problem je koji je prisutan, prema našim saznanjima, u većini psihijatrijskih ustanova, neovisno o težini oštećenja i činjenici liječe li se u tim ustanovama odrasli ili djeca. Načelno možemo reći da je razlog navedenom nedostatak smještajnih kapaciteta za smještaj u ustanove socijalne skrbi odnosno nedostatak podrške u zajednici za osobe koje imaju takvu težinu mentalnog oštećenja da je za njih primjerenije da nastave život izvan ustanova, ali uz podršku. Međutim, praksa pokazuje, pogotovo što se tiče psihijatrijskih ustanova, da mnoge osobe provedu dio života, ako ne i cijeli život u nametnutom bolničkom okruženju bez stvarne potrebe za liječenjem.
Što se tiče palijativnih bolesnika kojima je je potrebna pojačana skrb koju obitelj često ne može pružiti na odgovarajući način, sustav skrbi niti za takve bolesnike nije razvijen te i takvi bolesnici često provedu ostatak života u bolničkom okruženju (primjerice, na odjelu gerijatrije).

Pružanje usluga medicinskih sestara, fizioterapeuta, psihijatara ili psihologa u bolnicama ili kod kuće dio je zdravstvene skrbi i ne bi se trebalo smatrati da predstavlja ispunjenje obveze države u smislu čl. 19. Konvencije i obveze države da osobi s mentalnim oštećenjem osigura što neovisniji život.

Sa stajališta zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom smještaj osoba s invaliditetom u zdravstvene ustanove bez potrebe za bolničkim liječenjem predstavlja povredu prava osoba s invaliditetom i opterećuje zdravstveni sustav. Ovaj problem potrebno je riješiti na nacionalnoj razini.

PREPORUKA:

1. Preporučujemo Ministarstvu zdravstva i Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da pronađu način koji bi osobama s invaliditetom omogućavao primjereni palijativni smještaj izvan bolničkog sustava za osobe u teškom zdravstvenom stanju odnosno pravo na izbor mjesta gdje će živjeti za sve one osobe s mentalnim oštećenjem koje su sposobne živjeti izvan bolničkog sustava uz podršku.

MENTALNO ZDRAVLJE U ZAJEDNICI

Svjetska zdravstvena organizacija predstavila je u lipnju 2021. godine smjernice *Promicanje osobno usmjerenih pristupa utemeljenih na pravima* koje su dio zbirke izdanja pod nazivom *Smjernice i tehnički paketi o uslugama za mentalno zdravlje u zajednici*. Smjernice daju informacije i podršku svim dionicima koji žele razviti ili transformirati svoje sustave i usluge u području mentalnog zdravlja kako bi bili usklađeni sa standardima ljudskih prava uključujući Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. U dokumentu su predstavljene dobre prakse utemeljene na pravima koje poštuju pravo osobe da donosi odluke o svom liječenju i životu, zatim primjeri dobre prakse koji ne primjenjuju mjere prisile te podržavaju uključivanje osoba u njihove zajednice.

Ured visokog povjerenika za ljudska prava održao je u studenom 2021. godine konzultacije o mentalnom zdravlju i ljudskim pravima. Na konferenciji je istaknut neproporcionalni negativan utjecaj pandemije na osobe s psihosocijalnim invaliditetom, koja je dodatno pogoršala njihovu izolaciju u ustanovama i dovela do prekomjernog korištenje psihofarmaka. Govorilo se o tome kako razviti politiku usluga mentalnog zdravlja koja je u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i o nužnosti ubrzavanja reformskih procesa u području mentalnog zdravlja. Naglašeno je da ako osoba u stanju emocionalne krize naiđe na nasilje kad traži pomoć, neće je više ni tražiti. Kad bi naišli na sustav koji bi poštivao njihovo dostojanstvo, osnažio ih i podupirao na njihovom putu prema oporavku, osobe bi spremnije tražile pomoć. Kako bi se to ostvarilo, potrebno je napraviti pomak od institucionalizacije prema uslugama u zajednici. *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom* dala je imperativ da se provedu reforme u području mentalnog zdravlja i da se ono uskladi s njezinim načelima. Stoga je potrebno provoditi usluge koje poštuju ljudska prava.

Na nacionalnoj razini i nadalje nema pozitivnih pomaka u smjeru razvijanja izvaninstitucionalnih usluga. Podsjećamo kako je u 2019. godini u organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Udruge za psihosocijalnu pomoć Susret i Udruge Ludruga održana konferencija *Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?.* Na kraju konferencije je zaključeno kako sustav mora biti usmjeren na potrebe osoba s psihosocijalnim teškoćama i mora pronaći mogućnost sustavnog financiranja, uspostave i razvoja mobilnih timova kao i širenja usluga u zajednici na području cijele Republike Hrvatske. Naglašena je potreba suradnje raznih institucija, a kako ta suradnja ne bi ostala samo deklarativna, potpisom *Izjave o suradnji* dionici su preuzeli odgovornost za osiguravanje uvjeta za sveobuhvatnu, pristupačnu i pravovremenu intervenciju i podršku prilagođenu potrebama korisnika.

PREPORUKE:

1. Smatramo kako bi bilo potrebno preuzeti pozitivne primjere iz drugih zemalja kao i smjernice na koji način pristupiti rješavanju problema i podizanju zaštite mentalnog zdravlja na višu razinu, kako bi se počela razvijati izvaninstitucionalna podrška osobama s mentalnim oštećenjem.
2. Prema posljednjim saznanjima nova *Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja* je izrađena, ali još uvijek nije donesena, slijedom čega preporučujemo Ministarstvu zdravstva žurno postupanje kako bi se postupak donošenja što prije završio.

PODATCI O BROJU ZAPRIMLJENIH OBAVIJESTI TEMELJEM ČL. 26. ZZODS-A

Postupajući po ovlasti iz čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14; dalje u tekstu: Zakon) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, pravobraniteljica je u 2021. godini primila ukupno **644 obavijesti**. Od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti zaprimljeno je **575 obavijesti**, a od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe zaprimljeno je **69 obavijesti**.

Tablica 9. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2021. godini od ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti

Naziv psihijatrijske ustanove/kliničkog bolničkog centra/psihijatrijskih odjela općih bolnica	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež	481
Klinički bolnički centar Rijeka	94
Ukupno	**575**

Tablica 10. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2021. godini od specijaliziranih psihijatrijskih ustanova/odjela

Naziv psihijatrijske ustanove/kliničkog bolničkog centra/psihijatrijskih odjela općih bolnica	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka
Klinika za psihijatriju Vrapče	6
Klinički bolnički centar Rijeka	4
Klinički bolnički centar Split	2
Opća bolnica Virovitica	57
Ukupno	**69**

Vezano za smještaj bez pristanka temeljem čl. 26. Zakona koji se odnosi na hospitalizaciju djece i adolescenata te odraslih osoba dostavili smo mišljenje Radnoj skupini za ocjenu učinka primjene Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (dalje u tekstu: Radna skupina) osnovanoj kod Ministarstva pravosuđa i uprave. Mišljenje se odnosi na potrebu revidiranja i pojašnjenja čl. 26. ZZODS-a kako bi se postupanje psihijatrijskih ustanova ujednačilo i pojednostavilo, a sve iz razloga navedenih u Godišnjem izvješću za 2020. godinu.

2.7. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

PRIMJENA MJERA PRISILE U ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA I USTANOVAMA SOCIJALNE SKRBI

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike prošle godine je obavijestilo pravobraniteljicu kako je u okviru Godišnjeg programa stručnog usavršavanja stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi u 2019. godini proveden ciklus edukacija pod nazivom *Primjena restriktivnih mjera i zaštita od ponižavajućeg postupanja prema korisnicima socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi* te kako su vezano uz primjenu mjera prisile pružatelji usluga upućeni na primjenu Pravilnika o standardima kvalitete socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi (Narodne novine, br. 143/14) s naglaskom na potrebu izrade internih protokola o postupanju u situacijama kako agresivnog tako i suicidalnog ponašanja korisnika sukladno zahtjevima standarda 9. *Restriktivni postupci*.

S obzirom na to da je Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske, u travnju 2015. godine, u vezi čl. 15. Konvencije o pravima osoba s

invaliditetom (Sloboda od mučenja ili okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne) dao hitnu preporuku da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja, **od nadležnog MROSP-a zatražili smo izvješće o mjerama koje su poduzete radi ispunjavanja zahtjeva iz preporuke Odbora UN-a.** Zatražili smo i podatke o provedenim edukacijama zaposlenika ustanova tijekom 2021. godine, a vezano uz primjenu restriktivnih mjera te koliko je internih protokola izrađeno od strane pružatelja usluga, a na temelju uputa Ministarstva. Također smo zatražili obavijest o izvršenim nadzorima nad primjenom restriktivnih postupaka, odnosno u koliko slučajeva je utvrđeno postupanje protivno pozitivnim propisima te koje su mjere poduzete protiv prekršitelja.

MROSP je dostavilo odgovor kako edukacije zaposlenika ustanova tijekom 2021. godine nisu provedene zbog epidemiološke situacije uzrokovane virusom SARS-CoV-2. U 2022. godini planira se provođenje radionica na temu *Pristup u radu s korisnicima s teškoćama mentalnog zdravlja* kojem je sastavni dio postupanje u situacijama agresivnog i suicidalnog ponašanja i primjena restriktivnih postupka. Ministarstvo nas je obavijestilo kako gotovo svi pružatelji usluga svih korisničkih skupina imaju interne akte/protokole o postupanju u situacijama kako agresivnog tako i suicidalnog ponašanja korisnika. Prema podatcima Službe za inspekcijski nadzor vezanima za izrečene mjere rješenjem koje se odnose na primjenu mjera prisile nad korisnicima usluge smještaja, tijekom 2021. godine bilo je 10 zabrana primjene mjera prisile obiteljskim domovima i trgovačkim društvima te 10 naredbi da se donese protokol o primjeni mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi. Nisu podneseni optužni prijedlozi od strane Ministarstva radi kršenja odredbi čl. 67. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14; dalje u tekstu: Zakon).

S obzirom na obvezu psihijatrijskih ustanova, ali i ustanova socijalne skrbi iz čl. 64. st. 4. Zakona te nadležnost Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama propisanu čl. 74. st. 2. toč. 4. Zakona, a na temelju čl. 10. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07) **pravobraniteljica je od Povjerenstva zatražila podatke o primijenjenim mjerama prisile u ustanovama** tijekom 2021. godine, o pojedinačnim slučajevima primjene mjera prisile koje je povjerenstvo ispitalo, kao i o preporukama koje je eventualno predložilo radi otklanjanja uočenih nepravilnosti, odnosno o eventualnim sankcijama izrečenima sukladno čl. 77. st. 1. toč. 20. Zakona.

Povjerenstvo je pravobraniteljici dostavilo podatke s napomenom da pojedine ustanove nisu podatke iskazale na takav način da je iz istih moguće razaznati konkretan broj primijenjenih mjera prisile, a neke podatke dostavljaju na način da isti nisu zbirno navedeni prema obrascu, slijedom čega nije moguće navesti ukupan broj primijenjenih mjera prisile. Istaknuto je kako će Povjerenstvo s obzirom na uočene nedosljednosti prilikom dostave podataka od strane pojedinih ustanova u sljedećem razdoblju uputiti ustanovama dopis uz napomenu da se prilikom dostave izvješća o primjeni mjera prisile koristi standardni obrazac, uz uputu o popunjavanju traženih podataka.

Prema dostupnim podatcima uočen je uglavnom silazni trend broja primijenjenih mjera prisile. Međutim, značajno je za uočiti **iznimno velike razlike u broju primijenjenih mjera prisile između zdravstvenih ustanova.** Razloge zbog kojih neke ustanove primjenjuju mjere prisile višestruko češće, a druge ustanove uspijevaju liječiti svoje pacijente bez primjena mjera prisile ili uz višestruko manju učestalost primjene ovih mjera, ostaje da se istraži u sljedećem razdoblju.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

1. Preporučujemo ključnim dionicima da nastave s provođenjem edukacija kako u ustanovama socijalne skrbi tako i u zdravstvenim ustanovama kako bi se primjena mjera prisile smanjila, do stjecanja uvjeta za njihovo konačno i potpuno ukidanje u skladu s preporukom Odbora, odnosno zahtjevom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Do tada je potrebno ustanoviti pravilno vođenje evidencije kako bi se pratila primjena ovih mjera u pojedinim ustanovama.
2. Potrebno je osnažiti Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama – u materijalnom i kadrovskom smislu – radi provođenja učinkovitog nadzora nad primjenom mjera prisile u zdravstvenim

ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, ali i radi izvršavanja drugih njihovih ovlasti sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14).

2.8. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

2.8.1. POSLOVNA SPOSOBNOST I SKRBNIŠTVO

U ovom izvještajnom razdoblju pravobraniteljica je zaprimila više pritužbi osoba za koje je pokrenut postupak lišenja ili preispitivanja poslovne sposobnosti. Pritužitelji su se pravobraniteljici obratili nezadovoljni radi samog pokretanja postupka, smatrajući da za lišenje njihove poslovne sposobnosti nema osnove, jer su sposobni brinuti se o svojim pravima, potrebama ili interesima. Također su navodili kako nisu dobili dovoljno podataka o razlozima pokretanja ovog postupka od strane nadležnog centra za socijalnu skrb, a mnogi od njih pritužili su se i na postupanje vještaka, kao i da nisu dobili nikakvu pomoć, odnosno učinkovito zastupanje svojih interesa od strane posebnih skrbnika imenovanih za zastupanje u tim postupcima. Pravobraniteljica je, želeći ispitati razloge za pokretanje navedenih postupaka kao i osnovanost pritužbi na rad vještaka, ali i posebnih skrbnika, zatražila od institucija dostavu očitovanja i relevantne dokumentacije.

U provedenim postupcima pravobraniteljica je utvrdila kako su u pojedinim slučajevima **centri za socijalnu skrb** pokrenuli ove sudske postupke protivno temeljnim načelima skrbništva propisanima Obiteljskim zakonom (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19) tj. iz tih prijedloga nije bilo razvidno da se osoba ne može brinuti o svojim pravima, potrebama ili interesima niti koja je svrha lišenja poslovne sposobnosti, odnosno kako će stavljanje pod skrbništvo doprinijeti zaštiti prava i interesima pojedinca. **Vještačenja** u koja smo obavili uvid imaju mnoge manjkavosti. Pritužitelji iskazuju kako su vještačenja trajala „pet minuta“, a i iz nalaza i mišljenja vidljivo je kako se uglavnom sastoje od citiranja medicinske dokumentacije i ostale dokumentacije iz sudskog spisa, a osobnim pregledom nije utvrđeno kako prisutno mentalno oštećenje utječe na kognitivno funkcioniranje i kapacitet za odlučivanje pojedinca niti kako bi skrbništvo doprinijelo ili riješilo poteškoće s kojima se predloženik susreće i zbog kojih je postupak za lišenje poslovne sposobnosti pokrenut.
Iz pritužbi osoba s invaliditetom koje je razmatrala pravobraniteljica proizlazi kako se **sud** kod donošenja odluke o lišenju poslovne sposobnosti oslanja isključivo na mišljenje vještaka. Sud tijekom postupka treba uzeti u obzir sve utvrđene činjenice i sukladno načelu slobodne ocjene dokaza ne mora se nužno prikloniti nalazu i mišljenju vještaka. On njime nije vezan te može od njega odstupiti i/ili zatražiti drugi nalaz i/ili mišljenje, a što suci u praksi prema našim saznanjima ne čine. Sudac je također dužan promišljati o tome je li lišenje poslovne sposobnosti nužno ili se cilj može postići i manje restriktivnim mjerama, hoće li lišenje poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo biti učinkovita mjera potrebne zaštite te treba voditi računa da se što manje zadire u prava osobe s invaliditetom, a vezano uz opseg lišenja poslovne sposobnosti.

Posebni skrbnici imenovani za zastupanje predloženika u postupku često ne ostvaruju nikakav ili ostvaruju nedovoljan kontakt sa strankom, uglavnom ne prisustvuju ročištima te su često i pasivni i ne zastupaju volju stranke, već iskazuju svoje mišljenje, ono za što misle da je u najboljem interesu stranke. Iz Centra za posebno skrbništvo obaviješteni smo kako svaki posebni skrbnik ima doista iznimno velik broj predmeta u radu te da svi u Centru za posebno skrbništvo ulažu nadljudske napore da izvrše sve svoje zakonske obveze.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se pritužila osoba s invaliditetom na pokrenuti postupak djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti te na neprimjerenu skrb o njezinim interesima od strane predlagatelja lišenja i nadležnog centra za socijalnu skrb.

S obzirom na sadržaj pritužbe, zatraženo je izvješće nadležnoga centra za socijalnu skrb iz kojeg je razvidno da je postupak djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti pokrenut na temelju obraćanja člana obitelji OSI, a zbog oštećenja zdravlja koje za posljedicu ima otežano kretanje i govor, tj. mogućnost

uspostave usmene komunikacije, o čemu je nadležni centar sastavio službenu bilješku i podnio prijedlog sudu za djelomično lišenje poslovne sposobnosti stranke u vidu odluka o provođenju zdravstvene zaštite (brige za zdravlje, liječenja i smještaja), upravljanja imovinom, plaćom ili stalnim drugim novčanim primanjima, do iznosa od 3.500,00 kn mjesečno, poduzimanja radnji pred sudskim, javnim i upravnim tijelima te davanja izjave ili poduzimanja radnji koje se tiču promjene osobnog imena, sklapanja i prestanka braka, roditeljstva, odluka o zdravlju, mjesta prebivališta odnosno boravišta, zapošljavanja. Stranka nije osobno upoznata s pokrenutim postupkom ocjene poslovne sposobnosti, značenjem skrbništva te ovlastima i pravima posebnog skrbnika, a što se opravdalo poteškoćama stranke u ostvarivanju usmene komunikacije. Prvom ročištu nije prisustvovala imenovana posebna skrbnica, a koja u očitovanju podnesenom POSI navodi da je: *„stranku u telefonskom razgovoru obavijestila o predmetu postupka, dokazima koji će se u postupku provoditi i njegovim pravima, ali budući da stranka teško ostvaruje usmenu komunikaciju, ne može se očitovati o tome je li isti razumio sva pojašnjenja“.*

Iz izvješća nadležnog centra za socijalnu skrb proizlazi da se prijedlog lišenja poslovne sposobnosti stranke temelji isključivo na socioanamnestičkim podatcima centra koji nikada nije stupio u kontakt sa strankom niti je na bilo koji način poduzeo radnje sukladno odredbi čl. 233. Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19) u smislu zaštite osobe s invaliditetom, pritom ne utvrdivši može li se osigurati ista zaštita drugim sredstvima i mjerama predviđenima posebnim propisima prije no što se podnese prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti.

Iz zaprimljenog izvješća centra za socijalnu skrb nije bio vidljiv niti jedan razlog za lišenje poslovne sposobnosti, a niti svrha koja se želi postići ovim postupkom. Navedene su dijagnoze, procjene zdravstvenog stanja stranke: otežana usmena komunikacija i pokretljivost, ali ne i na koji način osoba ugrožava svoja prava i interese u odnosu na upravljanje i raspolaganje imovinom, vođenje brige o liječenju, mogućnost neovisnog življenja, a koja se ne bi mogla postići primjenjujući načela socijalne skrbi.

Mišljenje pravobraniteljice: Prilikom pokretanja postupka za lišenje poslovne sposobnosti, centar za socijalnu skrb mora imati konkretne dokaze da se osoba nije sposobna brinuti o nekom od svojih prava, potreba ili interesa ili da ugrožava prava i interese drugih osoba.

Lišenje poslovne sposobnosti predstavlja ozbiljno i izravno ograničavanje temeljnih ljudskih prava pojedinca i kao takvo mora se svesti na samo ono ograničenje koje je prijeko potrebno radi zaštite interesa same osobe. Nemogućnost osobe da se brine o nekom od svojih prava, potreba i interesa mora biti aktualna, specificirana, dokazana i detaljno obrazložena da bi se uopće pokrenuo postupak.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom **preporučila je centru** preispitivanje prijedloga djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti stranke, s obzirom na to da u dostavljenom izvješću nismo nalazili razloge za djelomično lišenje poslovne sposobnosti stranke, a niti svrhu koja se želi postići ovim postupkom. Narušenost zdravstvenog stanja i nemogućnost osobe da štiti svoja prava i interese moraju neupitno biti dovedeni u svezu, a nemogućnost usmene komunikacije i otežano kretanje stranke ne mogu biti razlog istome. Ujedno je preporučeno da se u svrhu cjelovite procjene potreba korisnika izradi individualni plan skrbi za stranku te provede usmjeravanje i praćenje istog, jer samo učinkovita i pouzdana skrb, socijalna zaštita te socijalna sigurnost vode ka poboljšanju životnih uvjeta i preveniraju socijalnu isključenost korisnika.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom **preporučila je posebnom skrbniku** da stupi u kontakt s imenovanim i pruži mu potrebnu pravnu zaštitu, osigura zastupanje interesa stranke u postupku, kao i da stranku upozna s predmetom sudskog postupka, s pravom na izražavanje mišljenja i mogućeg krajnjeg ishoda postupka.

Također je dano mišljenje da je stranku bilo potrebno upoznati s pokrenutim postupkom lišenja poslovne sposobnosti, značenjem skrbništva, pravima štićenika te dužnostima, ovlastima i pravima skrbnika na način kojim je sa strankom bilo moguće ostvariti komunikaciju s obzirom na prisutna oštećenja, a posebno uzimajući u obzir da u mišljenju socijalnog radnika u postupku prijedloga za

djelomično lišenje poslovne sposobnosti također stoji da *„zbog otežanosti komunikacije imenovani nije osobno upoznat sa pokrenutim postupkom ocjene poslovne sposobnosti, značenjem skrbništva i ovlastima i pravima posebnog skrbnika“.* Tehnička dostignuća, informatička povezanost i elektronička komunikacija te napredne asistivne tehnologije otvaraju nove mogućnosti uspostave komunikacije, a kojima se stranku moglo upoznati s pokrenutim postupkom ocjene poslovne sposobnosti i sa sigurnošću utvrditi razumijevanje istog.

Pravobraniteljica je **preporučila da se stranci omogući sudjelovanje u postupku** na takav način da se osigura kontradiktornost postupka kroz aktivno sudjelovanje posebnog skrbnika, u smislu pravične ravnoteže stranaka.

Nakon upućenih preporuka i mišljenja pravobraniteljice, stranka na temelju samo jednoga održanog ročišta rješenjem nadležnog suda biva djelomično lišena poslovne sposobnosti u svim predloženim područjima lišenja. No, po posebnom skrbniku stranke sudu biva podnesen podnesak protustranke te se rješenjem suda odredilo preotvaranje zaključene glavne rasprave radi dopune postupka.
Do kraja pisanja ovoga izvješća glavna rasprava nije održana.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu u ime osobe koja je u siječnju 2021. godine lišena poslovne sposobnosti te navodi propuste u postupanju službi. Navodi kako je centar za socijalnu skrb učinio propuste prilikom procjene treba li uopće pokrenuti postupak radi lišenja poslovne sposobnosti, ali i kako je predloženik u tom sudskom postupku bio neadekvatno zastupan. Kada je pritužiteljica od centra zatražila da se predloženiku vrati poslovna sposobnost, dobila je odgovor da se sada ništa ne može učiniti tri godine, odnosno da se mora čekati tri godine do slijedećeg vještačenja kako bi mu se vratila poslovna sposobnost.

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je kako je predloženik lišen poslovne sposobnosti u vrlo širokom obimu, isključivo na temelju nalaza i mišljenja vještaka, koje je manjkavo. Iz rješenja nije razvidna uloga posebnog skrbnika u postupku, odnosno kako je isti zastupao mišljenje i interese stranke. Također nije razvidno niti da je imenovani sudjelovao u postupku niti je izrazio svoje mišljenje o lišenju poslovne sposobnosti.

Stav nadležnog centra za socijalnu skrb da ne može pokrenuti postupak preispitivanja poslovne sposobnosti prije isteka tri godine od donošenja odluke o lišenju poslovne sposobnosti nema zakonsko uporište. Naime, ako se centar referira na odredbu čl. 238. Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19) kojom je propisano da je centar za socijalnu skrb dužan svake tri godine preispitati potrebu skrbničke zaštite i o tome sastaviti izvješće, mišljenja smo kako je smisao ove odredbe zaštita prava štićenika na redovito preispitivanje potrebe skrbničke zaštite te je dužnost centra za socijalnu skrb to učiniti najmanje svake tri godine. Nema zapreke da centar za socijalnu skrb i prije isteka ovog roka preispita potrebu skrbničke zaštite te pokrene postupak preispitivanja poslovne sposobnosti štićenika na sudu ukoliko ima saznanja da su se okolnosti na strani štićenika promijenile, odnosno ukoliko se pojave indicije da on radi promijenjenih okolnosti sada može samostalno brinuti o svojim pravima i interesima.

Lišenje poslovne sposobnosti ozbiljno je i izravno ograničavanje ljudskih prava pojedinca i kao takvo mora se izricati u najmanjem mogućem obimu, u najkraćem mogućem roku te ukoliko se sa skrbničkom zaštitom može postići svrha.

Prema navodima pritužiteljice, zdravstveno stanje štićenika i njegove okolnosti značajno su se promijenile u odnosu na one koje su postojale u vrijeme kada je postupak pokrenut.

Pravobraniteljica je centru za socijalnu skrb **uputila mišljenje** kako je ove promjene nužno potrebno uzeti u obzir i preispitati daljnju potrebu skrbničke zaštite te **preporučila** da se poduzmu mjere kako bi se utvrdilo jesu li na strani štićenika nastupile bitno promijenjene okolnosti koje opravdavaju pokretanje postupka preispitivanja potrebe skrbničke zaštite.

Zatraženo je i očitovanje Centra za posebno skrbništvo o ulozi posebnog skrbnika u postupku i njegovom zastupanju interesa štićenika. U očitovanju Centra za posebno skrbništvo navodi se kako

posebna skrbnica nije ostvarila nikakav kontakt s predloženikom, i to stoga što su zbog epidemije bolesti COVID-19 bile na snazi mjere koje su zabranjivale ulazak u ustanovu u kojoj je isti bio smješten, a telefonski kontakt skrbnica nije mogla obaviti „s obzirom na njegovo zdravstveno stanje“. Navodi se kako je posebna skrbnica zaključila da su nalaz i mišljenje vještaka objektivni i dani u skladu s pravilima struke te je izrekla svoj stav da primjedbi nema, što se smatra aktivnim sudjelovanjem posebnog skrbnika u postupku sukladno odredbi čl. 498. st. 2. Obiteljskog zakona. Posebna skrbnica u svom očitovanju navodi kako s protustrankom nije obavljala razgovor *„s obzirom da je vještak zaključio da nije sposoban shvatiti značenje sudskog postupka niti sudjelovati u njemu“*. Zaključno se navodi kako je lišenjem poslovne sposobnosti zaštićeno njegovo pravo na život, pravo na zdravlje te mu je osiguran život dostojan čovjeka, a osigurana mu je i pomoć kod redovitog uzimanja lijekova i hrane te održavanja osobne higijene.

Pravobraniteljica je u **upozorenju koje je upućeno Centru za posebno skrbništvo** u odnosu na navedeno očitovanje upozorila kako uloga skrbnika nije pružati štićeniku pomoć oko održavanja osobne higijene i uzimanja lijekova, odnosno ovakva se pomoć osobi s invaliditetom osigurava drugim sredstvima i načinima. Pravobraniteljica je nadalje izrazila mišljenje kako zabrana posjeta korisnicima u domovima socijalne skrbi koja je bila na snazi u vrijeme provođenja postupka radi lišenja poslovne sposobnosti predloženika nikako nije mogla biti opravdanje posebnoj skrbnici da ne stupi u osobni kontakt s predloženikom u skladu sa svojim obvezama, a naročito ne vidimo razumnog opravdanja za činjenicu da posebna skrbnica nije ostvarila niti telefonski kontakt s istim, pozivajući se na (neutemeljeno) obrazloženje vještaka da predloženik nije sposoban shvatiti značenje sudskog postupka niti sudjelovati u njemu. Ovakva tvrdnja vještaka ne izuzima posebnog skrbnika od obveze da se sam uvjeri o tome postoji li osnova za lišenje poslovne sposobnosti predloženika i da provjeri može li predloženik sudjelovati u postupku u kojem se odlučuje o njegovoj poslovnoj sposobnosti.
Uvidom u nalaz i mišljenje vještaka razvidno je kako je nalaz manjkav, a nedostaje mu uzročno-posljedična veza između utvrđenog stanja ispitanika i opsega lišenja poslovne sposobnosti. Vještakinja u „psihičkom profilu“ navodi kako je ispitanik pri svijesti, orijentiran, u kontaktu. Odgovara na pitanja jednostavno, ali suvislo i u skladu s pitanjem i okolnostima. Prati zbivanja oko sebe, ali otežane komunikacije, pokretan, izrazito kahektičan radi dugotrajno neadekvatnih životnih uvjeta. Navodi i da je na redovitoj terapiji, što je rezultiralo uklanjanjem paranoidnih ideja. Zaključno vještakinja navodi kako bi ispitanik mogao doći u situaciju u kojoj će postati žrtvom drugih osoba i ugroziti vlastita prava i interese, a zbog kronificiranih promjena u sklopu psihoze i reducirane sposobnosti testiranja realiteta pa predlaže lišenje u gotovo svim segmentima odlučivanja.

Lišenje poslovne sposobnosti predstavlja ozbiljno i izravno ograničavanje temeljnih ljudskih prava pojedinca i kao takvo mora se svesti na samo ono ograničenje prijeko potrebno radi zaštite interesa same osobe. Nemogućnost osobe da se brine o nekom od svojih prava, potreba i interesa mora biti aktualna, specificirana, dokazana i detaljno obrazložena – da bi se uopće pokrenuo postupak radi lišenja poslovne sposobnosti. Lišenje poslovne sposobnosti mora biti zadnja i jedina učinkovita mjera za zaštitu prava i interesa neke osobe, kada se isto ne može postići drugim, blažim mjerama.

Protivno navedenim postavkama, vještakinja u svom nalazu predviđa da bi predloženik u neodređenoj budućnosti mogao doći u poziciju nemogućnosti zaštite svojih prava i interesa te ne obrazlaže kako on trenutno nije zbog svog invaliditeta, odnosno zdravstvenog stanja u mogućnosti štititi svoja prava i interese te koja su to prava i interesi koji su trenutno ugroženi, a stavljanjem pod skrbništvo će biti zaštićeni. Iz nalaza i mišljenja nije vidljivo da je vještak zaključio da stranka nije sposobna shvatiti značenje sudskog postupka niti sudjelovati u njemu. Međutim, i ovakva konstatacija vještaka ne opravdava propust posebnog skrbnika da se sam uvjeri o tome postoji li osnova za lišenje poslovne sposobnosti predloženika i može li on sudjelovati u postupku u kojem se odlučuje o njegovoj poslovnoj sposobnosti.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je mišljenja kako posebna skrbnica u postupku nije primjereno zastupala predloženika, prije svega jer uopće nije niti na koji način stupila u kontakt s imenovanim kako bi doznala njegovo mišljenje i stavove o pokrenutom postupku, a bez razumnog opravdanja. Nadalje, posebna skrbnica nije uopće kritički propitivala vještački nalaz i mišljenje, koje je neuvjerljivo, nelogično i nepotpuno te mu nije prigovorila. Nije poduzela niti potrebne mjere da bi osigurala predloženiku da sudjeluje u sudskom postupku.

Zbog svega navedenog predloženik nije ostvario svoje pravo na pristup pravosuđu. Zanemarivanjem načela jednakosti oružja povrijeđeno je i njegovo pravo na pravično suđenje zajamčeno čl. 29. st. 1. Ustava.

2.8.2. POSEBNI SKRBNIK U POSTUPKU ZA LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Iz prakse sudova pred kojima su vođeni postupci radi lišenja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom čija su prava na pravično suđenje bila povrijeđena, a što je utvrdio Europski sud za ljudska prava pa i Ustavni sud RH, proizašla je nužnost da se prilikom izrade Obiteljskog zakona 2013. godine iznađe način da se osobama za koje je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti osigura učinkovito zastupanje njihovih interesa. Naime, kako je bilo propisano ranijim Obiteljskim zakonom centar za socijalnu skrb u najvećem broju slučajeva bio je predlagatelj lišenja poslovne sposobnosti, a poseban skrbnik u postupku čija je uloga bila zastupati interese osobe protiv koje je postupak pokrenut bio je stručni radnik toga istog centra za socijalnu skrb. U praksi je taj postupak izgledao tako da je posebni skrbnik bio apsolutno pasivan, često se složio s prijedlogom za lišenje poslovne sposobnosti, a i ako bi mu se protivio, to je bilo samo „opreza radi“, bez poduzimanja drugih radnji u postupku i aktivnog zastupanja.

U predmetu *M.S. protiv Hrvatske* (Zahtjev br. 36337/10) Sud navodi:
104. Glede zastupanja podnositeljice u tom postupku, Sud primjećuje da je jedan zaposlenik Centra imenovan podnositeljičinim skrbnikom za poseban slučaj. Međutim, s obzirom da je sam Centar pokrenuo postupak za lišenje podnositeljice poslovne sposobnosti, bilo bi teško očekivati od zaposlenika Centra da se protivi takvom zahtjevu ili ga pobija. Sud također ima na umu činjenicu da nacionalno pravo ne predviđa da neovisni odvjetnik obvezno zastupa dotičnu osobu, usprkos vrlo ozbiljnoj naravi pitanja o kojima je riječ i mogućih posljedica tog postupka.

Ustavni sud RH u svojoj odluci, Broj: U-III-4536/2012 navodi: *Pri zaštiti jamstva na štovanje osobnog života iz čl. 35. Ustava važno je osigurati da svaki postupak lišavanja poslovne sposobnosti u postupovnom smislu udovoljava zahtjevima pravičnog postupka, koje jamči ustavno pravo sadržano u čl. 29. st. 1. Ustava. To između ostaloga znači da se postupak mora okončati u razumnom roku, da osoba koja se lišava poslovne sposobnosti mora sudjelovati u tom postupku osobno te da joj se dostavljaju rješenja u vezi s postupkom, kao i da se osigura kontradiktornost postupka kroz aktivno sudjelovanje skrbnika. Nužna postupovna sigurnost nalaže da se u vezi s tim rizik proizvoljnog odlučivanja svede na minimum. Da bi zakonske odredbe kojima je uređen pravni položaj stranaka, odnosno njihovih zastupnika, u postupcima pred sudom udovoljile zahtjevu kojeg postavlja čl. 29. st. 1. Ustava, pravni položaj stranaka i njihovih zastupnika mora biti jednak, odnosno sudovi u postupku moraju osigurati jednakost stranaka u mogućnosti korištenja procesnih sredstava.*
Prethodna utvrđenja Ustavnog suda dodatno dobivaju na težini kada se promatraju u svjetlu praktički potpune pasivnosti podnositeljičine skrbnice za poseban slučaj u razmatranom postupku lišavanja poslovne sposobnosti. Naime, imenovana je skrbnica podnijela sudu podnesak u kojem je navela da joj činjenično stanje nije poznato pa opreza radi osporava navode iz prijedloga za lišenje poslovne sposobnosti te predlaže sudu da provede dokaze navedene u tom prijedlogu i ocjenom istih donese na zakonu utemeljenu odluku. Nakon toga se sva njezina "aktivnost" u postupku svela na tvrdnju da nema primjedbi na nalaz i mišljenje vještaka, izrečenu na jedinom (doslovno petominutom) ročištu održanom u predmetnom postupku. Iz navedenog je razvidno ne samo da skrbnica tijekom više od četiri i pol godine postupka uopće nije vidjela podnositeljicu, razgovarala s njom ili barem pokušala ostvariti

kontakt s njom, nego i da nije na bilo koji drugi način pokušala otkloniti svoj problem nepoznavanja činjeničnog stanja, naveden u svom prethodno spomenutom podnesku te da je, kao što je već navedeno, u razmatranom postupku bila praktički posve pasivna.
U svjetlu svega navedenoga, Ustavni sud ocjenjuje da je zbog neobrazlaganja podnositeljičinog isključivanja iz postupka te načina zastupanja (koje je pozitivna obveza države u djelotvornoj zaštiti osobnog života podnositelja), podnositeljici zanemarivanjem načela jednakosti oružja povrijeđeno pravo na pravično suđenje zajamčeno čl. 29. st. 1.

Svrha osnivanja Centra za posebno skrbništvo kao tijela koje će zapošljavati posebne stručnjake, koji posjeduju specifično stručno znanje za zastupanje osoba u postupku za lišenje poslovne sposobnosti, bila je upravo da se ovim osobama osigura stručno i učinkovito zastupanje, a s obzirom na citirane presude Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda RH u kojima je zbog sukoba lojalnosti i pasivnosti posebnog skrbnika utvrđena povreda prava na pravično suđenje.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obvezuje države članice na promjenu paradigme i prijelaz sa sustava skrbništva na sustav odlučivanja uz podršku. U vezi s ovim, Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim zaključnim primjedbama na Inicijalno izvješće RH o provedbi Konvencije 2015. godine, u odnosu na relevantni čl. 12. Konvencije primjećuje: *„Odbor je zabrinut zbog činjenice da zamjensko donošenje odluka nije zamijenjeno odlučivanjem uz podršku u zakonima i socijalnoj praksi te da predviđene zakonske izmjene i dopune još uvijek predviđaju „najbolji interes“ osobe umjesto njegove odnosno njezine volje i želja i održavaju modificirani režim zamjenskog donošenja odluka.“*

U skladu s promjenom paradigme, kao i odlukama Ustavnog suda RH i Europskog suda za ljudska prava, mišljenja smo kako bi uloga posebnog skrbnika trebala biti pružanje učinkovite podrške osobi u zastupanju njezinog mišljenja/volje/stavova pred sudom, čime bi se toj osobi pružio i učinkovit pristup pravosuđu na jednakoj osnovi s drugima, odnosno sudjelovanje u postupku sukladno čl. 13. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Obiteljskim zakonom (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19) predviđeno je da će predloženika u postupku zastupati posebni skrbnik koji ima položaj specifičnog zakonskog zastupnika, koji po definiciji nije dužan postupati po uputama osobe koju zastupa. Tu se njegova uloga značajno razlikuje od uloge punomoćnika koji je dužan postupati po uputama stranke.

Mišljenje je pravobraniteljice kako se svrha imenovanja posebnog skrbnika te ispunjenje načela jednakosti oružja može postići samo ako bi on zastupao, odnosno prenosio sudu, mišljenje i želje osobe za koju se postupak vodi, a ne zastupao svoje vlastito mišljenje i ono što on smatra najboljim štićenikovim interesom. Posebni skrbnik koji u postupku za lišenje poslovne sposobnosti izrazi svoj vlastiti stav da je osobu radi zaštite njezinih interesa potrebno lišiti poslovne sposobnosti, a da se nije uopće upoznao s njezinim mišljenjem ili unatoč tomu što se sama osoba za koju se postupak vodi tome protivi, ne ispunjava svoju svrhu, osobi nije omogućeno primjereno zastupanje i nisu ispunjeni uvjeti jednakosti oružja i pravičnog suđenja.

2.8.3. UPRAVLJANJE PRIHODOM OSOBA LIŠENIH POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u čl. 12. propisano je, između ostaloga, kako će države potpisnice poduzeti odgovarajuće i svrsishodne mjere osiguranja jednakih prava osoba s invaliditetom da kontroliraju svoje vlastite financijske poslove.

Osobama s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti onemogućeno je samostalno upravljanje vlastitim prihodom ako su u tom dijelu lišene poslovne sposobnosti. U tom slučaju njihov skrbnik mora odobriti raspolaganje prihodom, o čemu isti odlučuje diskrecijskom ocjenom, sukladno svome

mišljenju o tome što je u štićenikovom najboljem interesu te sukladno svojim vrijednosnim stavovima vezanima za upravljanje novcem.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratio mladić s pritužbom vezanom za raspolaganje njegovim novčanim sredstvima. On pojašnjava kako je lišen poslovne sposobnosti, ali ne zna u kojem dijelu. Navodi da iznosom od 2.500,00 kuna mjesečno raspolaže samostalno. Njegov ukupni prihod iznosi 4.400,00 kuna. Navodi kako mu iznos od 2.500,00 kuna mjesečno nije dovoljan za podmirivanje njegovih potreba te se nekoliko puta obratio skrbnici radi odobrenja dodatnog iznosa, primjerice za održavanje motocikla koji posjeduje i vozi, ali skrbnica mu isti iznos nije odobrila s objašnjenjem da „motor nije od životne važnosti". Pojašnjava kako su motori njegova strast i hobi i kako ima potrebu i želju ulagati svoj novac upravo u motor.

Temeljna načela skrbništva za punoljetne osobe sadržana u čl. 233. Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19) navode kako je u provođenju skrbničke zaštite potrebno težiti što je moguće manjim ograničenjima prava štićenika; u postupanju sa štićenikom moraju se uzeti u obzir osobnost te sadašnji ili ranije izraženi stavovi osobe, kao i zaštita njezina dostojanstva i dobrobiti; potrebno je poticati samostalno donošenje odluka od strane štićenika te mu pružati podršku u donošenju odluka, kao i sudjelovanju u životu zajednice; skrbnik je dužan prihvatiti želje i osobne stavove štićenika osim ako je to u suprotnosti s njegovom dobrobiti.

S obzirom na navedeno, uskraćivanje štićeniku mogućnosti da svoj novac koji posjeduje troši na hobi, odnosno ulaže u pokretninu u vlasništvu jer to nije „od životne važnosti", odnosno ne predstavlja njegovu osnovnu životnu potrebu, može se smatrati nezakonitim postupanjem, jer se time ne poštuju želje i osobni stavovi štićenika, a nije razvidno da bi omogućavanjem trošenja većeg iznosa bila ugrožena njegova dobrobit. Naime, štićenik ima pravo na svoje mišljenje, vrijednosne stavove, stil života koji se mogu razlikovati od vrijednosnih stavova njegovog skrbnika ili socijalnog radnika. Trošenje novca umjesto njegovog stavljanja na štednju životni je stil i odluka mnogih ljudi te se ne smatra da time ugrožavaju svoju dobrobit.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je nadležnom centru za socijalnu skrb preporučila da radi zaštite prava i interesa štićenika razmotri njegov zahtjev.

PREPORUKE:

1. Centrima za socijalnu skrb prilikom postupanja u odnosu na osobe s invaliditetom kod donošenja odluke o pokretanju postupka radi lišenja poslovne sposobnosti, tijekom trajanja sudskog postupka te prilikom izvršavanja skrbničkih ovlasti preporučuje se primjenjivati načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te temeljna načela skrbništva propisana Obiteljskim zakonom (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19).
2. Hrvatskoj liječničkoj komori preporučuje se provoditi specijaliziranu edukaciju vještaka za provođenje vještačenja u postupcima radi lišenja poslovne sposobnosti.
3. Pravosudnoj akademiji preporučuje se provoditi edukaciju sudaca koji provode postupke radi lišenja poslovne sposobnosti.
4. Centru za posebno skrbništvo preporučuje se provoditi edukaciju zaposlenika o zastupanju predloženika u postupcima radi lišenja poslovne sposobnosti te o pravima osoba s invaliditetom sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.
5. Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike preporučuje se da osiguraju dodatno zapošljavanje posebnih skrbnika u Centru za posebno skrbništvo kako bi isti mogli učinkovito zastupati osobe za koje je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti pred sudom.

2.9. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08), u čl. 23. *Poštivanje doma i obitelji* propisano je kako će *„… Države stranke pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. … Države stranke će osigurati da dijete ne bude odvojeno od svojih roditelja protivno njihovoj volji, osim ako nadležna tijela, čija je odluka podložna preispitivanju od strane pravosuđa, u skladu s pozitivnim pravom i postupcima, ne utvrde da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu djeteta. Ni u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja…“*

U ovom izvještajnom razdoblju poduzete su određene mjere s ciljem razvoja usluga potrebnih za podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom. Odlukom Vlade Republike Hrvatske, na sjednici održanoj 10. prosinca 2021. godine donesen je Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijski plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine. Nacionalnim planom je pored postojećih socijalnih usluga utvrđena potreba za razvojem novih socijalnih usluga namijenjenih podršci roditeljstvu i obitelji te prevenciji institucionalizacije djece i mladih. U tu svrhu planirano je između ostalih i uvođenje usluge koju pruža **obiteljski suradnik,** a koja ima za cilj unaprijediti kapacitete obitelji za pružanje sigurnih i stabilnih uvjeta za rast, razvoj i dobrobit djeteta u njegovu obiteljskom okruženju. Namijenjena je obiteljima s djecom, s brojnim i složenim potrebama (primjerice ekstremnim siromaštvom, nezaposlenošću, vrlo lošim stambenim uvjetima, izazovima vezanim uz teškoće mentalnog zdravlja roditelja i/ili djece, invaliditetom roditelja i/ili djeteta, prisutnošću nasilja, zanemarivanjem djetetovih potreba i dr.), u kojima postoji opasnost od izdvajanja djece iz obitelji ili opasnost od pojave rizika, kao i obiteljima u kojima se planira povratak djeteta u obitelj nakon mjera izdvajanja. Usluga obiteljskog suradnika pruža se u obitelji najmanje jednom tjedno, njihovoj zajednici, osiguravanjem praktične podrške ili savjetodavne pomoći povezane sa savladavanjem aktivnosti svakodnevnog življenja.

Primjeri iz prakse: Pravobraniteljica je zaprimila više pritužbi roditelja s invaliditetom, uglavnom sa psihosocijalnim teškoćama, kojima je roditeljsko pravo ograničeno upravo zbog postojanja ovih teškoća odnosno njihovog utjecaja na mogućnost izvršavanja njihovih roditeljskih dužnosti.

Roditeljima s invaliditetom koji su se pritužili pravobraniteljici oduzeta su prava na stanovanje s djetetom ili je nakon razvoda braka odlučeno da će djeca živjeti s drugim roditeljem, a roditelju s invaliditetom određeno je održavanje osobnih odnosa.

Česte su pritužbe upravo na nemogućnost ostvarivanja osobnih odnosa. Tako jedna majka navodi kako unatoč postojanju sudske odluke kojom je određeno održavanje osobnih odnosa ne može uspostaviti kontakt s djecom jer to brani njihov otac, odnosno i sama djeca odbijaju takav susret.

Ocu s invaliditetom, s psihosocijalnim teškoćama, sudskim putem su zabranjeni susreti s djetetom, a za preispitivanje ove odluke trebao je čekati pune tri godine, tijekom kojeg razdoblja se njegovo zdravstveno stanje poboljšalo te su prestali razlozi zbog kojih mu je bilo zabranjeno održavati osobne odnose s djetetom. Prilikom kasnijih rijetkih susreta koji su se održavali pod nadzorom stručne osobe, zaposlenika centra za socijalnu skrb, otac i sin nisu uspjeli uspostaviti adekvatnu povezanost te je s vremenom došlo do njihovog udaljavanja i otuđivanja, tako da je mladić počeo nalaziti izgovore kako bi izbjegao susret s ocem.

Majka koja nam se pritužila radi oduzimanja prava na stanovanje s djetetom mogla je viđati dijete koje je bilo smješteno u udomiteljsku obitelj također vrlo rijetko, pod nadzorom stručne osobe te je nakon nekog vremena donesena odluka da se lišava prava na roditeljsku skrb jer bi povratkom djeteta u obitelj istome prijetila opasnost za život, zdravlje i razvoj, jer majka unatoč svojoj velikoj ljubavi i emocijama prema sinu nema kapaciteta za svakodnevnu skrb o djetetu.

Majci kojoj je dijete oduzeto odmah po rođenju, za vrijeme dok se ista liječila u psihijatrijskoj ustanovi te ga je prvi put vidjela kad je navršilo četiri godine, zabranjeno je održavanje osobnih odnosa s djetetom nakon više godina održavanja rijetkih susreta s djetetom pod nadzorom druge osobe u službenim prostorijama centra za socijalnu skrb, jer je utvrđeno kako majka nije s djetetom uspjela razviti emocionalni odnos te kako bi daljnje održavanje osobnih odnosa za dijete predstavljalo stres i strah te bi njegov mir i stabilnost bili ugroženi.

Pravobraniteljica je zaprimila još jednu pritužbu vezano uz ostvarivanje roditeljskih prava osobe s osjetilnim oštećenjem kojoj je oduzeto pravo na stanovanje s djecom, ona su smještena u ustanovu te je majci određeno održavanje osobnih odnosa samo jednom tjedno u trajanju od dva sata, isključivo u službenoj prostoriji ustanove, uz nadzor stručne radnice ustanove. Iz navoda pritužiteljice, ali i iz izvješća ustanove proizlazi kako je kvaliteta tih susreta nezadovoljavajuća, između ostaloga zbog neprimjerenog mjesta održavanja susreta te očito izostanka stručne podrške pritužiteljici i djeci kako bi se odnos između majke i djece održavao na primjerenoj razini. Mišljenja smo kako postoji bojazan da će održavanjem ovakvog stanja, ako se ne promijene okolnosti odvijanja osobnih odnosa, doći do otuđivanja djece od majke te će biti teško zadovoljiti uvjete za njihov povratak u obitelj. Iz pritužbe se nadalje stječe dojam kako ista ne sudjeluje u donošenju odluka vezano uz svoja roditeljska prava pa čak niti u smislu da se istu pita za mišljenje. Također nije razvidno da ista ima komunikaciju sa stručnim osobljem doma u kojem su djeca smještena.

Mišljenje pravobraniteljice: U svim slučajevima nije utvrđeno da bi roditeljska prava osobe s invaliditetom bila ograničena neosnovano, odnosno samo na temelju postojanja invaliditeta roditelja. Utvrđeno je kako su ispunjene zakonske pretpostavke za izricanje mjera ograničavanja ili oduzimanja roditeljskih prava. Međutim, ono što je nedostajalo i na što je pravobraniteljica ukazivala i upozoravala jest podrška roditeljstvu osobama s invaliditetom u izvršavanju njihove roditeljske uloge, upravo kako bi se spriječilo ograničavanje ili oduzimanje njihovih roditeljskih prava. Ovakva podrška nije ustrojena u domaćem pravnom sustavu. Osobe koje su nam se pritužile dobile su vrlo malo stručne pomoći i savjetovanja o tome kako poboljšati svoje roditeljske kompetencije kako bi mogli preuzeti skrb o djetetu. Kod ograničavanja roditeljskih prava, gdje se oduzima pravo na stanovanje s djetetom i određuju susreti u vrlo malom obimu (dva puta tjedno po sat vremena), koji se redovito održavaju u okruženju neprimjerenom za dijete (službene prostorije centra za socijalnu skrb) ne može se niti očekivati da će roditelj uspjeti zadržati ili stvoriti emocionalnu ili bilo koju drugu vezu s djetetom, kao niti da će pokazati i dokazati da je sposoban izvršavati svoje roditeljske dužnosti. Stoga se postavlja pitanje može li se postići svrha izrečene mjere – stjecanja uvjeta za povratak djeteta u obitelj.

Primjer iz prakse: Otac s invaliditetom, s psihosocijalnim teškoćama, obratio se Pravobranitelju za osobe s invaliditetom radi zaštite svojih roditeljskih prava u kolovozu 2017. godine. Tada se pritužio na nemogućnost ostvarivanja osobnih odnosa sa sinom koji živi s majkom.

Rješenjem općinskog suda iz svibnja 2017. godine pritužitelju je izrečena privremena mjera zabrane održavanja osobnih odnosa s djetetom, do pravomoćnog okončanja postupka ili do drugačije odluke suda. Iz obrazloženja rješenja vidljivo je kako osobni odnosi oca s djetetom, a s obzirom na karakter očeve bolesti, njegovu nemogućnost da unaprijed predvidi svoje psihičko stanje, pretjerani intenzitet u namjeri oca da ostvari kontakt s djetetom u vrijeme progresije bolesti, nisu u skladu s dobrobiti djeteta. Iz obrazloženja je nadalje vidljivo kako su sva neadekvatna ponašanja oca prema djetetu posljedica njegove bolesti, odnosno faze pogoršanja zdravstvenog stanja.

Pravobraniteljica je tada preporučila nadležnom centru za socijalnu skrb da osigura adekvatnu pomoć i podršku ocu u provedbi njegovih dužnosti u podizanju djeteta te da predloži sudu oblik ostvarivanja roditeljske skrbi oca koji će biti u najboljem interesu djeteta, uz istovremeno zadržavanje roditeljskog prava oca.

Iz dokumentacije koja je dostavljana pravobraniteljici vidljivo je kako kod oca s obzirom na njegovu bolest postoje razdoblja kada zbog pogoršanja bolesti nije u interesu djeteta viđati se s ocem.

Međutim, kada je njegova bolest u remisiji, njegovo ponašanje je primjereno te nema opasnosti po dijete.

Pritužitelj sa svojim djetetom nije ostvario nikakav osobni odnos gotovo tri godine – od svibnja 2017. godine do veljače 2020. godine. U tom razdoblju imenovani je boravio i na bolničkom liječenju i evidentno je kako je kroz ovo dugačko razdoblje bio i dobrog zdravstvenog stanja, kada je mogao ostvarivati osobne odnose s djetetom. Međutim, sud nije tri godine donio odluku o održavanju osobnih odnosa djeteta s roditeljem, uslijed čega su zasigurno nastupile štetne posljedice ne samo za oca, nego i za dijete koje se kroz to razdoblje otuđilo od oca. Održavanje osobnih odnosa oca i djeteta određeno je jednom mjesečno, u trajanju od dva sata, pod nadzorom, u prostorijama centra za socijalnu skrb. Pritužitelj ovaj prostor smatra neadekvatnim, htio bi sa sinom boraviti bez prisutnosti treće osobe i u primjerenijim uvjetima.

Pritužitelju nije pružen niti jedan oblik savjetovanja, pomoći niti podrške kako bi prevladao teškoće koje kao osoba s invaliditetom ima vezano uz ostvarivanje svojih roditeljskih prava.
Iz izvješća o provođenju mjere nadzora nad osobnim odnosima pritužitelja sa sinom navodi se kako isti ne napreduju, kako dijete koje će uskoro postati punoljetno na susret s ocem reagira kao na „suvišnu obvezu, bez naznaka nekog stvarnog interesa“, kako je dijete ambivalentno vezano uz susrete s ocem te glavninu motivacije za održavanje susreta predstavlja sažaljenje radi očeve bolesti. Stoga postoji bojazan da će doći do nastavka otuđivanja djeteta od roditelja.

Mišljenje pravobraniteljice: Smatramo kako su zbog nerazumno dugog trajanja sudskog postupka te nedostupnosti stručne pomoći i podrške pritužitelju povrijeđena njegova prava na roditeljstvo.
Osobe s invaliditetom koje nisu u mogućnosti u potpunosti samostalno izvršavati sve svoje roditeljske obveze trebaju pomoć društva u smislu osiguravanja različitih usluga, ovisno o njihovim individualnim potrebama.

RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE

Pravobraniteljici se obratio veći broj osoba koje žive u zajedničkom kućanstvu s osobama s invaliditetom koje nisu osposobljene za samostalan život, a nisu njihovi roditelji, već eventualno srodnici (braća ili sestre odnosno drugi srodnici) koji vode o njima svakodnevnu brigu. Pritužuju se da im zbog aktualnog zakonskog rješenja nije omogućeno da istovremeno ostvaruju pravo na rad i pojačano brinu o osobama s invaliditetom s kojima žive i koje o sebi ne mogu samostalno brinuti. Naime, odredbom čl. 23. st. 2. u vezi sa st. 1. Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama (Narodne novine, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20) propisano je da jedan od zaposlenih ili samozaposlenih roditelja pravo iz stavka 1. ovoga članka može iskoristi i kao pravo na rad s polovicom punog radnog vremena te nastaviti njegovo korištenje i nakon navršene osme godine djetetova života, sve dok ta potreba traje, a na temelju nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom sukladno posebnom zakonu.

Osobe koje se pritužuju ne spadaju u gore navedenu kategoriju osoba, već su najčešće najbliži srodnici punoljetnih osoba s invaliditetom – braća, sestre, bliža rodbina, koji su nakon smrti roditelja ili zbog njihove nemoći uslijed starosti preuzeli brigu o osobama s invaliditetom i s njima žive u zajedničkom kućanstvu. Njihova odluka da zadrže posao u svrhu zadovoljavanja egzistencijalnih primanja nauštrb zadovoljenja potrebe osobe s invaliditetom za pomoći i njegom posljedično povlači za sobom jedinu alternativnu mjeru – institucionalizaciju osoba s invaliditetom i određivanje smještaja u neku od ustanova socijalne skrbi.

Mišljenje pravobraniteljice: Pravobraniteljica je mišljenja kako je *ratio* prava na rad s polovicom punog radnog vremena omogućavanje adekvatne pomoći i brige o osobi koja za tim ima potrebu od strane osobe koja o njoj brine, sve dok ta potreba traje, a neovisno o činjenici roditeljstva nositelja prava. Roditeljska skrb prestaje punoljetnošću djeteta pa prema tome zaposleni ili samozaposleni roditelj koji ostvaruje pravo na rad s polovicom punog radnog vremena nakon punoljetnosti djeteta ne derogira to pravo iz činjenice roditeljske skrbi, odnosno iz činjenice srodstva s djetetom, već mu Zakon omogućuje

ostvarenje prava na rad s polovicom punog radnog vremena zbog činjenice da se dijete zbog težih smetnja u razvoju ne može brinuti o sebi i zadovoljenju svojih životnih potreba. Osoba koja živi s punoljetnom osobom, a koja nije roditelj, *de facto* i *de lege* obavlja istu ulogu kao i roditelj kojem se priznaje pravo.

Stoga je pravobraniteljica Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike uputila **prijedlog da se pristupi izmjenama Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama,** kako bi se osobama koje su preuzele brigu o osobama s invaliditetom i s njima žive omogućilo ostvarenje prava na rad s polovicom punog radnog vremena na jednakoj osnovi kao i roditeljima.
Unatoč višekratnim požurnicama Središnjem uredu za demografiju i mlade na koje nas je s predmetnom preporukom uputilo MROSP, nismo dobili odgovor o planiranim aktivnostima povodom predmetne preporuke.

PREPORUKE:

1. Radi zaštite roditeljskih prava osoba s invaliditetom potrebno je poduzeti mjere na zakonodavnoj razini kojima će se odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom implementirati u nacionalno zakonodavstvo i time ustrojiti sustav podrške osobama s invaliditetom kako bi im se pomoglo u ostvarivanju njihovih roditeljskih dužnosti i prava i time spriječilo ograničavanje odnosno oduzimanje njihovih roditeljskih prava.
2. Osobama koje brinu za osobe s invaliditetom u svom kućanstvu potrebno je osigurati prava koja će im omogućiti da OSI pružaju potrebnu skrb i time spriječe njihovu institucionalizaciju, uz istovremeno zadržavanje radnog odnosa.

2.10. ŽENE S INVALIDITETOM

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) u općim načelima između ostalog, propisuje poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske različitosti i čovječnosti; poštivanje urođenog dostojanstva i temeljnih ljudskih prava.

Prethodne dvije godine koje su bile izuzetno teške na svim razinama zbog pandemije, dodatno su pokazale nedostatke sustava i nepovoljan položaj u kojem se nalaze žene s invaliditetom. Uz svakodnevne prepreke, učestalu diskriminaciju od područja zdravstva do zapošljavanja i rada, omalovažavanja i marginaliziranja u raznim životnim okolnostima te nedostatka podrške od najbližih i sustava, pojavili su se i problemi mentalnog zdravlja. Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj nije niti približan konvencijskim zahtjevima, stoga smo kao nezavisna institucija u više navrata preporučili državi da sukladno Konvenciji poduzme mjere kojima bi se ženama s invaliditetom priznala temeljna ljudska prava.

Primjer iz prakse: Žena s invaliditetom nam se pritužila na neprimjereno ponašanje pojedinih djelatnika Stožera civilne zaštite prilikom cijepljenja protiv zaraze bolešću COVID-19.

Iz dostavljene pritužbe proizlazi kako su se pojedini djelatnici podcjenjivalački odnosili prema osobama s invaliditetom, vrijeđali te u svom obraćanju bili bahati i arogantni:

„Riječi koje je gospodin uputio osobama s invaliditetom i meni ne dolikuje da ih itko napiše, a kamoli što su izrečene vrijeđajući i podcjenjujući sve osobe s teškoćama“.

Imenovana je u svom obraćanju dalje navela kako je zbog upućenih komentara pojedinih djelatnika, a vezano za spol i izgled imala osjećaj nelagode i poniženja. S obzirom na navedeno, mišljenja smo kako komentari na temelju spola i izgleda, a uzimajući u obzir i invaliditet žene, predstavljaju dodatnu otegotnu okolnost i oblik su višestruke diskriminacije.

S tim u vezi istaknuli bi kako takvo ponašanje, osim što ukazuje na izostanak opće kulture u ophođenju prema ljudima, upućuje i na nedostatak svijesti o ravnopravnosti osoba s invaliditetom i daljnjem doživljavanju istih kao „manje sposobnih/vrijednih“. Navedeno ponašanje predstavlja kršenje temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom uključujući i djecu s teškoćama u razvoju. Isto je diskriminatorno kako sa konvencijskog gledišta tako i sa stajališta Zakona o suzbijanju diskriminacije. Uputili smo preporuku Stožeru civilne zaštite da upozori djelatnike na potrebu pristojnog komuniciranja i ophođenja prema osobama s invaliditetom, poštivanja njihova dostojanstva i prihvaćanja različitosti koje proizlaze iz različitih vrsta invaliditeta (tjelesnog, osjetilnog, intelektualnog i mentalnog) kao i na dužnost uvažavanja rodne ravnopravnosti. Nije zaprimljen odgovor.

Akcijski plan za zdravlje žena

U organizaciji udruge Roditelji u akciji-RODA održana je radionica za izradu Akcijskog plana za zdravlje svih žena u Republici Hrvatskoj. Akcijski plan jedna je od aktivnosti u okviru projekta **„RADAR – Osnaživanje zagovaračkih potencijala udruga za zaštitu ženskih prava u zdravstvu“, kojeg udruga RODA provodi u suradnji s partnerskim organizacijama.**

Zdravstveni sustav u RH nije prilagođen potrebama žena što je vidljivo iz niza ozbiljnih sustavnih problema koji mogu narušiti mentalno i fizičko zdravlje žena: izostaje edukacija o seksualnom zdravlju, ginekološka skrb nije dostupna svim ženama (posebice na otocima i u udaljenim krajevima), postojanje arhitektonskih i komunikacijskih barijera za žene s invaliditetom, diskriminacija nekih skupina žena (Romkinja i žena koje su dobile međunarodnu zaštitu), neodgovarajuća primjena analgezije i anestezije prilikom različitih ginekoloških postupaka, priziv savjesti, kršenje Zakona o zaštiti prava pacijenata, verbalno i fizičko nasilje u rodilištima, uskraćivanje pratnje na porodu.
Cilj radionice je prepoznati važne teme, ciljeve i mjere koje trebaju biti dio prijedloga nacrta Akcijskog plana za zdravlje svih žena u Republici Hrvatskoj, a što uključuje i zdravlje žena s invaliditetom, a koje čine dio ukupne populacije.

Podaci o ženama s invaliditetom

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo objavljeno u zasebnom izvješću o ženama s invaliditetom, u Hrvatskoj (stanje na dan 16.11.2021.) živi **255.236 žena s invaliditetom** (42,8% od ukupnog broja osoba s invaliditetom) te na taj način žene s invaliditetom čine oko 12,3% ukupnog stanovništva ženskog spola RH.

Najveći broj žena s invaliditetom, njih 126.746 (50%), je u dobnoj skupini 65+, dok je 101.889 (40%) žena u radno-aktivnoj dobi, 20-64 godina, te je invaliditet prisutan i u dječjoj dobi, 0-19 godina, i to u udjelu od 10%.
Najveći broj žena s invaliditetom ima prebivalište u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. U te dvije županije živi 32,1% od ukupnog broja žena s invaliditetom. No ukoliko se razmotri koliki je udio žena s invaliditetom u ukupnom ženskom stanovništvu županije dolazimo do podatka da je najveći udio u Krapinsko-zagorskoj županiji, s time da je najviša prevalencija u dječjoj dobi u Sisačko-moslavačkoj županiji, a u radno-aktivnoj dobi te u dobi iznad 65 godina u Krapinsko-zagorskoj županiji.

Imajući u vidu zastupljenost žena s invaliditetom potrebno je od najranije dobi kontinuirano otklanjati prepreke kako bi postigli maksimalni zdravstveni učinci i kontinuirano preventivno djelovalo. Kako bi se navedeno ostvarilo, a što je posebno istaknuto na Rodinoj radionici temelji se na dugogodišnjem radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a odnosi se na potrebu poduzimanja daljnjih radnji za opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom, rad na pristupačnosti u pogledu obavljanja pregleda dojki u zdravstvenim ustanovama na području cijele države, a pogotovo na pristupačnosti zdravstvenih ustanova u ruralnim krajevima.
Specifičnosti pojedine vrste invaliditeta zahtijevaju određene prilagodbe koje je potrebno uvažavati.

Mišljenja smo kako zdravstvena zaštita treba biti pružena u ozračju povjerenja, sigurnosti i primjerene komunikacije.
Podržavamo inicijativu Udruge Roda te ćemo i dalje aktivno sudjelovati u daljnjim fazama izrade Akcijskog plana za zdravlje žena.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo i nadalje osigurati pristupačnost zdravstvenih ustanova (prilaz, kretanje unutar prostora, komunikaciju, opremu, pomagala te sanitarni čvor kao i sve drugo potrebno ovisno o specifičnostima žene s invaliditetom).
2. Preporučujemo unaprijediti komunikaciju medicinskog osoblja s osobama s invaliditetom, u prvom redu da se osoblje obraća osobi s invaliditetom, a ne pratnji. Nužne su prilagodbe za osobe oštećenog vida i sluha, osobe s intelektualnim i mentalnim teškoćama kako bi razumjele informacije o svom zdravstvenom stanju.
3. Preporučujemo podizanje svijesti u medijima, ali i u institucijama o zdravstvenim specifičnostima žena s invaliditetom kao i temeljnim ljudskim pravima, a posebice o roditeljstvu i reproduktivnom zdravlju žena s invaliditetom.
4. Preporučujemo brinuti o mentalnom zdravlju žena s invaliditetom kao dijelu razumne prilagodbe u svim područjima života, a ne samo u zdravstvu, te im osigurati psihološku podršku (nedostatak podrške predstavlja nedostatak razumne prilagodbe).

Sudjelovanje u događanjima vezanim uz žene s invaliditetom

Organizacija UN Žene, koja djeluje unutar Ujedinjenih naroda, povodom Međunarodnog dana žena za 2021. godinu odaslala je snažnu poruku temom **"Žene liderice: Postizanje jednake budućnosti u svijetu COVIDa-19."** Navedena je tema bila usmjerena na zalaganje žena i djevojaka u svijetu u borbi protiv pandemije uzrokovane COVIDom-19 te zalaganja za ravnopravnost. Ta je tema usklađena s prioritetnom temom 65. zasjedanja Komisije za položaj žena Opće skupštine UN-a *„Potpuno i učinkovito sudjelovanje i odlučivanje žena u javnom životu, kao i uklanjanje nasilja, za postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i djevojaka“* i Kampanjom Generacija ravnopravnosti koja poziva na pravo žena na odlučivanje u svim područjima života, jednaku plaću, jednaku podjelu neplaćene njege i kućanskih poslova, ukidanje svih oblika nasilja nad ženama i djevojkama i zdravstvene službe koje odgovaraju njihovim potrebama. Zbog pandemije izazvane COVIDom-19 dodatno su žene s invaliditetom marginalizirane u svim područjima života. Položaj žena s invaliditetom u svijetu obrazovanja, rada i liderstva još je teži, a njihov mogući doprinos na području liderstva, neprepoznatljiv. Na rukovodećim mjestima gotovo da i nema žena s invaliditetom, dok je u zastupničkom tijelu samo jedna žena s invaliditetom.

U organizaciji **SOIH-ove Mreže žena s invaliditetom** i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom održan je putem Zoom platforme webinar na kojem se, također, raspravljalo na temu **položaja žena s invaliditetom i COVID-19.** Tema je izabrana zbog toga što su žene s invaliditetom u daleko težem životnom položaju, a uslijed pandemije su posebno izložene i nasilju. Pravobraniteljica je istaknula kako su žene s invaliditetom u nepovoljnom položaju te se situacija nije značajno promijenila od 2015. godine do danas, a o čemu se redovite podnose nacionalna i međunarodna izvješća.

2.11. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Od najveće je važnosti zajamčiti da usluge potpore na ostavljaju prostor za potencijalno zlostavljanje ili iskorištavanje osoba s invaliditetom ili svakog oblika nasilja nad njima. [9]

Primjer iz prakse: Postupajući po Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, određena ustanova socijalne skrbi obavijestila je Pravobranitelja za osobe s invaliditetom o sumnji na počinjenje kaznenog djela silovanja na štetu korisnice ustanove od strane drugog korisnika iste ustanove.

O događaju je ujedno obavijest dostavila i majka žrtve. Iz obavijesti proizlazi kako je ustanova odmah po saznanju o događaju obavijestila nadležne institucije. Osumnjičeni je odveden u istražni zatvor dok se žrtvi u ustanovi pružila primjerena psihološka podrška te su obavljeni potrebni zdravstveni pregledi. Postupak je u tijeku.

U prošlogodišnjem izvješću o radu prikazan je primjer postupanja psihijatrijske ustanove kada je protiv zaposlenika te ustanove pokrenut postupak zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela silovanja na štetu korisnice te ustanove. Korisnici je također, pružena zdravstvena i psihološka podrška, dok je osumnjičeni odveden u istražni zatvor.

Ako do nasilja dođe, ustanove imaju jasno propisan postupak postupanja koji se sastoji u prijavi nasilja odmah po saznanju, čime se žrtvi odmah pruža i medicinska i psihološka podrška dok se nasilnik odvaja. Kada do nasilja i dođe, postupak u ustanovi je brži i transparentniji, međutim, problem nastaje kada do nasilja dođe unutar doma – u obitelji, pitanje je hoće li se žena s invaliditetom odlučiti za prijavu. Kao što se kontinuirano naglašava, odgovor na ovo pitanje je složen i zavisi od mnogih okolnosti koje utječu na odluku žene, počevši od potreba koje proizlaze iz invaliditeta, obrazovanja, vlastitih primanja i zaposlenja, stambenog prostora, podrške obitelji i okoline pa do institucionalne podrške. Redovito upozoravamo u godišnjim izvješćima o radu, kao i u javnim nastupima, na nepovoljan položaj žena s invaliditetom u obiteljima koje su naučile „da prešute“ razne oblike nasilja jer „to je tako“, „… a gdje će, nema kamo“. Put od trenutka počinjenog nasilja pa do trenutka odluke žene s invaliditetom da prijavi nasilje ispunjen je mnogim pitanjima i strahovima te je ženi potrebno pružiti podršku na svim razinama, od ostalih članova obitelji do institucija.

Pristupačnost novootvorenih skloništa

Većina skloništa, u vrijeme kada smo provodili istraživanje objavljeno u Godišnjem izvješću o radu za 2015. godinu, nije bila pristupačna za prihvat osoba s invaliditetom koje su trebale prilagodbu prostora ili neku vrstu asistencije odnosno podrške. Nedostatak financijskih sredstava najčešći je razlog koji navode organizacije zbog kojeg nije osigurana pristupačnost odnosno nisu uklonjene postojeće prepreke u savjetovalištima i skloništima kako bi osobe s invaliditetom imale jednak pristup kao i osobe bez invaliditeta.

Skloništa i savjetovališta najčešće se nalaze u građevinama koji su starijeg datuma izgradnje i nisu izgrađene prema standardima, a organizacije su te prostore dobile na korištenje primjerice od jedinica lokalne ili područne samouprave te preinake zahtijevaju značajna financijska sredstva.

U Godišnjem izvješću o radu za 2019. godinu naveli smo kako je nadležno tadašnje Ministarstvo za demografiju, socijalnu politiku, obitelj i mlade tada planiralo otvaranje šest novih skloništa u županijama koje nisu imale skloništa, tako da bi u svakoj županiji u RH bilo po jedno sklonište.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je inicijativu, ali smo istovremeno upozorili kako je prilikom otvaranja novih skloništa Republika Hrvatska, osim obveza preuzetih *Konvencijom Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* dužna izvršavati i obveze

[9] Opći komentar Odbora za prava osoba s invaliditetom UN-a br. 5 (točka 83.).

preuzete *Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom* te se rukovoditi preporukama i zaključnim zapažanjima Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom te realizacijom mjere 4. iz tadašnje *Nacionalne strategije protiv nasilja u obitelji*, koja se odnosi na pristupačnost skloništa za osobe s invaliditetom, a što je nastavljeno mjerom 4. *Prostore u kojima djeluju skloništa za žrtve nasilja u obitelji prilagoditi i za boravak osoba s invaliditetom* (III. ZBRINJAVANJE I POTPORA ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI) *Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji* za razdoblje od 2017. do 2022. godine.

POSI je provela **istraživanje na temu pristupačnosti novootvorenih skloništa** u Krapinsko-zagorskoj, Koprivničko-križevačkoj, Ličko-senjskoj, Virovitičko-podravskoj, Požeško-slavonskoj te Dubrovačko-neretvanskoj županiji kao županijama koje dosada nisu imale skloništa.
Postavili smo sljedeća pitanja: (1) ispunjavaju li novootvorena skloništa uvjete iz Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, br. 78/13, dalje u tekstu: Pravilnik), (2) jesu li u vremenu od otvaranja skloništa imali zahtjeve za smještaj žena s invaliditetom i kojom vrstom invaliditeta te (3) jesu li skloništa u mogućnosti prihvatiti osobu s invaliditetom kojoj je potrebna 24-satna pomoć i podrška u svim aspektima života.
Iz dostavljenih odgovora Krapinsko-zagorske, Koprivničko-križevačke i Virovitičko-podravske te Dubrovačko-neretvanske županije proizlazi kako su na tim područjima tijekom 2020. godine i 2021. godine otvorena skloništa na privremenim lokacijama koja **nisu pristupačna** za osobe s invaliditetom. Međutim, sklonište će na privremenoj lokaciji djelovati samo do uređenja i opremanja objekata koji će biti trajnog karaktera te će takav objekt udovoljavati uvjetima iz Pravilnika.
Požeško-slavonska županija navodi kako je objekt skloništa **djelomično pristupačan**, ali se planira izvršiti potpuna prilagodba i pristupačnost za osobe invaliditetom na temelju projekta *Sigurno mjesto* koji se financira iz Europskoga socijalnog fonda. Partneri na projektu su Zajednica udruga Društva Crvenog križa Požeško-slavonske županije kao pružatelj usluge smještaja žrtava nasilja te Centar za socijalnu skrb Požega. Prostor je djelomično pristupačan za osobe s intelektualnim i osjetilnim oštećenjima te je na smještaju od svibnja 2021. godine, kada je sklonište počelo s radom, usluge smještaja koristila jedna odrasla osoba s oštećenjem sluha te dvoje maloljetne djece s teškoćama u razvoju koji su bili smješteni zajedno sa majkom.

Na području Koprivničko-križevačke županije smještaj ženama žrtvama nasilja u obitelji pruža Udruga „HERA“ Križevci koja je otvorila privremeno sklonište u travnju prošle godine u sklopu projekta *Novi početak* kojem je nositelj Koprivničko-križevačka županija, a partneri u projektu Udruga „HERA“ i Centar za socijalnu skrb Križevci. Sklonište je otvoreno u travnju 2021. godine i nije imalo zahtjeve za smještaj žena s invaliditetom, ali su bile smještene žene koje su imale djecu s teškoćama u razvoju.

Dubrovačko-neretvanska županija navodi kako na njenom području djeluje privremeno sklonište za žrtve obiteljskog nasilja koje nije pristupačno, ali paralelno se u sklopu EU projekta *Osiguravanje podrške za žene žrtve nasilja u obitelji* radi na osiguravanju trajnog skloništa pod nazivom „Josipov dom“ koje će biti u potpunosti prilagođeno i udovoljavati uvjetima iz Pravilnika te će se prostorije namijenjene za smještaj osoba s invaliditetom nalaziti u prizemlju. Tijekom rada privremenog skloništa nije bilo zahtjeva za smještaj žena s invaliditetom, dok su se obiteljskom savjetovalištu, koje se nalazi u pristupačnim prostorima, obraćale žene s multiplom sklerozom.
Na području Krapinsko-zagorske županije u okviru projekta pod nazivom *Osiguravanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji* čiji su nositelji Krapinsko-zagorske županija, Dom za žrtve nasilja u obitelji „Novi početak“ i Centar za socijalnu skrb Krapina djeluje Dom za žrtve nasilja u obitelji „Novi početak“ koji je počeo s radom u prosincu 2020. godine i nije zaprimio zahtjev za smještaj žene s invaliditetom.

Na području Virovitičko-podravske županije djeluje jedno privremeno sklonište, a usluge pruža organizacija SOS Virovitica. Tijekom 2021. godine zaprimljen je zahtjev za smještaj žene s invaliditetom koji zbog nepristupačnosti nije mogao biti realiziran.

Ličko-senjska županija provodi projekt *Donesimo osmijeh* kojim će se osigurati postojanje skloništa na tom području za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji. Nositelj projekta je Ličko-senjska županija, a

partneri na projektu su Udruga žena „Nit“ Korenica, Centar za socijalnu skrb Gospić i Centar za socijalnu skrb Senj. Trenutno županija raspolaže privremenim objektom skloništa, a adaptacijom i opremanjem stambenog objekta osigurat će se preduvjeti za osnivanje trajnog skloništa. Iz odgovora proizlazi kako privremeno sklonište nije prilagođeno za osobe s invaliditetom, dok će objekt koji je predviđen za trajno sklonište biti prilagođen za osobe s invaliditetom. Nije bilo smještenih korisnica s invaliditetom. Županija ističe problem zapošljavanja kadra zbog izostanka prijava na dva natječaja.

Zaključujemo kako je od šest novootvorenih skloništa njih pet u potpunosti nepristupačno, dok je jedno djelomično pristupačno. Skloništa se u svih šest županija nalaze u privremenim objektima te će svi objekti koji su u izgradnji biti pristupačni sukladno uvjetima iz Pravilnika. Nadalje, ne ulazeći u eventualne razloge, iz odgovora načelno proizlazi kako zahtjevi za smještajem žena s invaliditetom nisu u tolikoj mjeri zastupljeni (na primjer žene s invaliditetom se teško odlučuju prijaviti nasilnike, pogotovo ako o njima ovise).

Izdvajamo prijedlog jednog skloništa naveden u izvješću za 2015. godinu o potrebi utvrđivanja potreba za smještaj osoba s invaliditetom: *„Smatramo da bi bilo značajno utvrditi procjenu potreba za smještaj osoba s invaliditetom, sukladno tome osigurati najprije minimum pristupačnih objekata, a kao plan daljnje povećanje pristupačnih objekata. Navedeno je povezano s osiguravanjem dovoljnih financijskih sredstava*“.

Slažemo se s prijedlogom da bi bilo potrebno što preciznije utvrditi potrebe za smještajem osoba s invaliditetom pa razmotriti mogućnost za određivanjem pojedinih skloništa, konkretnije, novootvorenih čiji objekti su u izgradnji i koji će udovoljavati uvjetima pristupačnosti iz Pravilnika, za smještaj žena s invaliditetom kao žrtava nasilja, a koje zbog svoga invaliditeta ne mogu biti smještene u nepristupačnim skloništima. Naime, ako osoba ima invaliditet, ali on nije takve naravi da zahtjeva prilagodbu prostora ili dodatnu njegu, potrebno je naći najprimjerenije rješenje vezano uz siguran smještaj.

Ono što je problematično u dosadašnjim skloništima kao i u novootvorenim skloništima jest činjenica nemogućnosti prihvata osobe s teškim oblikom invaliditeta kojoj je potrebna 24-satna pomoć i njega druge osobe upravo stoga što nemaju dovoljno zaposlenog kadra za pružanje takve usluge, ali niti potrebnog znanja, primjerice:

„Za zbrinjavanje osoba s invaliditetom, osobito osoba s teškim tjelesnim invaliditetom koje su u potpunosti ovisne o brizi i skrbi druge osobe, potrebno je zapošljavanje stručnog medicinskog kadra te organizirati rad u tri smjene … S obzirom da ne postoji protokol o pružanju usluge organiziranog smještaja za žrtve obiteljskog nasilja s invaliditetom, osobito osobama s teškim tjelesnim invaliditetom kojima je u svakodnevnoj skrbi potrebna asistencija druge osobe su smislu zadovoljavanja osnovnih fizioloških potreba, smatramo da je potrebno pokrenuti pitanje navedene tematike i na državnoj razini. Potrebno je napomenuti problematiku neprilagođenog vozila za osobe s invaliditetom, nepokrivenost 24-satnog radnog vremena, nedovoljnu educiranost stručnog osoblja za brigu i njegu osobe s teškim tjelesnim invaliditetom.

Udruga B.a.b.e. ima arhitektonski pristupačno sklonište i savjetovalište u smislu postojanja dizala s rampom te poseban apartman s kupaonicom koja je u potpunosti prilagođena za osobe s invaliditetom. Nedostaju taktilne površine, linije vodilje, orijentacijski plan za kretanje te brajica za slijepe i slabovidne osobe. Iako je tijekom svoga četrnaestogodišnjeg rada Udruga B.a.b.e. primala na smještaj osobe s invaliditetom, ipak ističu kako je velika prepreka za smještaj osobe s teškim invaliditetom nedostatak zaposlene osobe koja bi pružala adekvatnu skrb, posebice kada je u pitanju odrasla korisnica. Prijedlog Udruge je da bi u takvim situacijama Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike pri priznavanju prava na privremeni smještaj u kriznim situacijama ujedno i osiguralo dodatna financijska sredstva za zaposlenje osobe u svojstvu asistenta/ice ili njegovatelji/ce.

Novootvorena skloništa ukazuju i na potrebu za edukacijom zaposlenika kako bi kontakt s osobom s invaliditetom bio što kvalitetniji, primjerice: *„Iz perspektive rada skloništa i savjetovališta potrebne su*

dodatne edukacije o specifičnostima u radu s osobama s invaliditetom (razvoj znanja, sposobnosti i vještina koje se mogu primijeniti u radu s osobama s invaliditetom, bonton u radu s osobama s invaliditetom, zakonska regulativa i osnovni pojmovi vezani za osobe s invaliditetom, ostvarivanje primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom). Slažemo se prijedlogom skloništa o potrebi edukacije osoba koje će pružati uslugu smještaja osobama s invaliditetom o specifičnostima koje proizlaze iz različitih vrsta invaliditeta."

Mišljenje pravobraniteljice: Mišljenja smo kako je područje Republike Hrvatske zadovoljavajuće pokriveno skloništima za žrtve obiteljskog nasilja. Međutim, i dalje vidimo nedovoljno promišljanje o pristupačnosti skloništa i savjetovališta pa time i poštivanja zakonskih odredbi. U županijama koje dosada nisu imale skloništa otvorena su privremena skloništa, dok su arhitektonski prilagođena skloništa u izgradnji. U trenutku pisanja ovog izvješća u smislu arhitektonske prilagodbe pristupačno je sklonište Udruge B.a.b.e. za prihvat osobe s teškim oblikom invaliditeta.
Načelno zaključujemo kako zahtjevi za smještajem žene s invaliditetom – žrtve obiteljskog nasilja nisu u tolikoj mjeri zastupljeni, ali je potrebno provesti detaljnije istraživanje o potrebama kako bi se mogao dalje razvijati plan smještaja žena s invaliditetom.
Što se tiče smještaja i pružanja njege ženi s teškim oblikom invaliditeta, smatramo kako je potrebno detaljnije utvrditi je li bilo takvih zahtjeva, odnosno ako je bilo na koji način su riješeni. Usprkos eventualnom izostanku zahtjeva za smještaj osobe s teškim oblikom invaliditeta kojoj je potreba 24-satna asistencija druge osobe, potrebno je pokriti i eventualne takve buduće situacije.
U svakom slučaju smatramo nužno potrebnim da sve osobe koje rade sa žrtvama nasilja budu educirane o pristupu žrtvi nasilja i još dodatno, ako žrtva nasilja ima invaliditet, o načinu ophođenja s obzirom na invaliditet.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da procijeni potrebe za pružanjem smještaja ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja.
2. Preporučujemo da se s obzirom na navedenu procjenu odredi, ako osoba s invaliditetom zbog svog invaliditeta ne može biti smještena u sklonište koje nije pristupačno, u koja skloništa žene s invaliditetom kao žrtve nasilja mogu biti smještene (novootvorena skloništa, sklonište Udruge B.a.b.e.) te da se o tome obavijeste sve potrebne institucije kako bi u slučaju potrebe mogle izravno kontaktirati skloništa.
3. Preporučujemo da se na razini države propiše jedinstveni način vođenja evidencije/statističkih podataka o smještaju osoba s različitim vrstama invaliditeta kako bi se navedeni podatci mogli što lakše objedinjavati.
4. Preporučujemo da se odrede smjernice/upute/protokol na koji način će se osigurati asistencija osobi s invaliditetom, žrtvi nasilja kojoj je potrebna 24-satna njega.
5. Preporučujemo nadležnom Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike kao i organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promicanjem prava osoba s invaliditetom organiziranje edukacija kako bi se zaposlenicima skloništa omogućilo stjecanje novih znanja o vrstama invaliditeta i olakšalo ophođenje prema osobama s invaliditetom.

PRISTUP POLICIJSKIH SLUŽBENIKA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Primjer iz prakse: Početkom svibnja prošle godine zaprimili smo pritužbu sestre osobe s invaliditetom - osjetilnim oštećenjem (sljepoća) kojoj su policijski službenici VII. policijske postaje – PP Trešnjevka zamijenili identitet te joj nanijeli tjelesne ozljede.

Navedeni slučaj je bio i medijski popraćen te je pravobraniteljica odgovarajući na novinarske upite kao i izdavanjem priopćenja utvrdila da su takvim postupanjem osobi s osjetilnim oštećenjem (sljepoćom) povrijeđena temeljna ljudska prava. Iako su ovakvi ekstremni slučajevi kršenja prava osoba s invaliditetom prilikom postupanja policije rijetki, ophođenje policijskih službenika i njihov pristup

osobama s invaliditetom od izrazite je važnosti jer svako ponižavajuće postupanje prema osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovoga urođenog dostojanstva. Iako su informacije kojima smo raspolagali upućivale na to da je do teških povreda prava slijepe osobe i nanošenja teških tjelesnih ozljeda došlo zbog pogrešnog povezivanja osobe s invaliditetom s drugom osnovom koja je čest motiv za počinjenje kaznenih djela motiviranih predrasudom (odnosno zbog pripadnosti nacionalnoj manjini), povodom ovog slučaja s aspekta invaliditeta upozorili smo na postupanje u kojem se od slijepe osobe tražilo da potpiše dokumente.
Nakon što su policijski službenici shvatili da su priveli pogrešnu osobu, prema riječima slijepe osobe postupali su prema njemu na sljedeći način: „*Na kraju sam bio primoran potpisati četiri dokumenta koja mi nisu pročitali naglas te ne znam ni što sam potpisao, čime su me opet doveli u nepovoljan položaj u odnosu na druge građane Republike Hrvatske (diskriminacija). Nisam se usudio odbiti potpisati iste zbog agresivnosti službenika. S obzirom da sam slijep, a policijski službenici su se odbili predstaviti, ne znam njihove osobne podatke*."

Kao i u drugim slučajevima u kojima nas se izvještavalo da se prema osobama s invaliditetom postupalo jednako kao i prema drugim osobama, odnosno da su im osigurani jednaki uvjeti, upozoravamo da je jednako postupanje prema osobama koje nisu jednake odnosno postupanje prema osobama s invaliditetom jednako kao i prema svim drugima povreda načela ravnopravnosti i oblik diskriminacije uskraćivanjem razumne prilagodbe. Ispravno bi bilo prilagoditi postupanje invaliditetu osobe. Iako su policajci slijepoj osobi zamijenili identitet, posebno zabrinjava što je slijepa osoba dovedena u nepovoljniji položaj jer se nije mogla zaštititi niti dokazati svoj invaliditet na način kako bi to možda mogla osoba koja nije slijepa.

Povodom ovog slučaja zatražili smo očitovanje te smo informirani da policijski službenici nisu prema slijepoj osobi opravdano i zakonito uporabili sredstva prisile te je provedeno kriminalističko istraživanje i podneseno posebno izvješće Općinskom državnom odvjetništvu, a protiv službenika bit će poduzete odgovarajuće mjere sukladno Zakonu o policiji (Narodne novine, br. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16 i 66/19).

Uputili smo **preporuku Ravnateljstvu policije** uz zamolbu da se ona proslijedi svim policijskim postajama u RH kako bi se unaprijedilo postupanje policije prema osobama s invaliditetom. Preporučili smo da se organiziraju edukacije za policijske službenike u svrhu podizanja razine svijesti o invaliditetu i upoznavanja sa specifičnim potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta, kao i da se izrade plakati i letci koji bi policijske službenike kontinuirano podsjećali na osnovne standarde ophođenja s osobama s različitim vrstama invaliditeta. Ujedno je preporučeno da se ostvari suradnja s organizacijama civilnog društva koje se bave invaliditetom kako bi se što konkretnije definiralo ophođenje/komunikacija policijskih službenika. Preporučili smo da se uvedu protokoli/smjernice u postupanju u ovakvim slučajevima koje bi bile obvezne za sve policijske postaje u Republici Hrvatskoj.

Ministarstvo unutarnjih poslova i Ravnateljstvo policije je na temelju upućene preporuke o potrebi edukacije policijskih službenika o načinu komunikacije kao i ophođenju policijskih službenika prema osobama s invaliditetom izradilo videomaterijal *Smjernice za komunikaciju s osobama s invaliditetom*. Video je nastao u suradnji s organizacijama civilnog društva koje se bave pojedinom vrstom invaliditeta te su temeljem njihovih preporuka izrađeni letci *Smjernice za komunikaciju* i *Termini koji se koriste u komunikaciji s osobama s invaliditetom* kao i videomaterijal te su ujedno izrađene i upute o postupanju. Izrađeni materijali se nalaze na poveznici:
https://mup.gov.hr/vijesti/video-medjunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom/287402 .

Primjer razumne prilagodbe u komunikaciji i ophođenju
Primjer iz prakse: Zaprimili smo pritužbu sestre u kojoj navodi kako njen brat koji boluje od cerebralne paralize trenutno živi s ocem koji je prema njemu nasilan. Brat je punoljetan i nije lišen poslovne sposobnosti, međutim, zbog invaliditeta nije u mogućnosti samostalno voditi brigu o sebi te je brigu o njemu vodila majka. Majka je prije nekoliko mjeseci oboljela i operirala srce, stoga trenutno nije u

mogućnosti voditi brigu o bratu te sada o njemu brine otac. Sestra koja živi u Njemačkoj obratila se Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužbama iz kojih proizlazi kako otac vrši fizičko i psihičko nasilje nad bratom te je on u strahu za svoj život.

Sestra je prijavila sumnju na nasilje policiji te je zamolila da se pravobraniteljica uključi u posredovanje pri uspostavljanju kontakta budući da je bratu zbog invaliditeta potreban individualizirani pristup u komunikaciji. Prema navodima iz pritužbe majka je upoznata s očevim ponašanjem prema bratu, ali ne želi da se isto prijavi te i dalje inzistira da brat živi s ocem. Želi da samo bude uključena policija i da prvi kontakt policije s obitelji bude s bratom. Postoji bojazan da će otac ili majka ako saznaju za prijavu utjecati na brata, čiji iskaz neće odgovarati realnom stanju jer se brat oca boji, a majci je privržen i neće ići protiv nje. Kako je brat traumatiziran očevim ponašanjem, ali ujedno i podložan sugestijama i manipulacijama („*Molim vas da se ne dogodi da MUP prvo ode kod oca jer je isti izuzetno agresivan i mogao bi nauditi bratu prije nego brat uspije dati ikakav iskaz*“), stoga je važno da brat ne bude pod očevim utjecajem.

U dogovoru sa sestrom preporučeno je policiji da se komunikacija prilagodi osobi s cerebralnom paralizom te da kontakt prvo uspostavi sa bratom kojemu će kao podrška biti druga sestra (osoba od povjerenja) s kojom se taj prvi susret i dogovarao. U ovoj situaciji naglašavamo kako je bilo od velike važnosti da se način komunikacije prilagodi osobi s invaliditetom te da prvi kontakt bude s drugom sestrom radi dogovora vezanog za vrijeme i mjesto davanja iskaza. Također je preporučeno da se bratu dâ vremena za razmišljanje te da policijski službenik mora pokazati strpljenje kako bi se brat osjećao što sigurnijim.

Razgovor s policijskim službenikom obavljen je izvan policijske postaje, na mjestu koje je bratu bilo poznato i gdje se ugodno osjećao. Policija je uvažila sve navode iz preporuke te je brat dao svoj iskaz na njemu prihvatljiv način. Time je ovakvim postupanjem zadovoljeno konvencijsko načelo „razumne prilagodbe“.

Iz naknadno zaprimljenog izvješća policije proizlazi kako nije utvrđen dostatni stupanj sumnje u počinjenje kaznenog djela nasilja u obitelji iz članka 179.a Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19 i 84/21). Ovaj primjer, neovisno o ishodu, predstavlja pravilno ophođenje policijskih službenika koji su u obavljanju svog posla napravili prilagodbu prema prijedlozima osoba koje najbolje poznaju osobu s invaliditetom, kako bi se tijekom razgovora (davanja iskaza) osoba osjećala zaštićeno te dala iskaz u skladu sa svojim najboljim znanjima i mogućnostima.

Prilikom izmjene **Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova**, dostavili smo mišljenje i prijedloge za dopunu Pravilnika u dijelu koji se odnosi na način postupanja prilikom prikupljanja podataka od osoba s invaliditetom. Pojedine vrste invaliditeta ili oštećenja zdravlja mogu za posljedicu imati manifestaciju ponašanja koja se mogu doimati ili se lako mogu zamijeniti za neke oblike neprihvatljivog ponašanja ili za stanje, a što može dovesti u zabludu te proizvesti štetne posljedice. Primjerice, osoba koja boluje od multiple skleroze i ima poremećaj ravnoteže može ostaviti dojam da je u alkoholiziranom stanju, osoba s intelektualnim oštećenjima se može doživjeti kao da ne razumije sadržaj svoje prijave/iskaza te je potrebno provjeriti razumijevanje i pridavati vjeru njezinom iskazu, visoko slabovidnoj/slijepoj osobi potrebno je tekst pročitati ako treba potpisati određeni podnesak. Nagluhoj ili gluhoj osobi potrebno je uz pomoć tumača ili napismeno objasniti svrhu i način prikupljanja podataka.

Smatramo kako je važno ne postupati s predrasudama te ako postoji indicija da se radi o osobi s invaliditetom, potrebno je postupanja i komunikaciju prilagoditi osobama s invaliditetom na njima pristupačan način. Ukoliko je potrebno preporučujemo kontaktirati obitelj, osobu od povjerenja, udruge koje se bave zaštitom osoba s pojedinom vrstom oštećenja. Predložili smo kako je prilikom prikupljanja podataka potrebno obazrivo postupati i prema osobama s invaliditetom uvažavajući specifičnosti koje proizlaze iz vrste i stupnja invaliditeta, prilagođavajući postupanje osobitostima s obzirom na invaliditet, poštujući njihovo urođeno dostojanstvo i zaštitu njihove privatnosti.

Prijedlog je prihvaćen te je dodan novi članak, a koji se odnosi na navedeni prijedlog.

Nadalje, u dijelu Pravilnika *Uporaba sredstava prisile* predložili smo da se koristi termin „osoba s invaliditetom“ koja sukladno Konvenciji obuhvaća osobe s tjelesnim, intelektualnim, mentalnim i osjetilnim oštećenjima, slijedom čega nije potrebno zasebno navoditi „duševni bolesnik“ i „teški invalid“. **Prijedlog je prihvaćen.**

Statistički podatci – suzbijanje nasilja

Prema podatcima Ministarstva unutarnjih poslova, Ravnateljstva policije, o zabilježenom stanju i evidencijama vezano za nasilje u obitelji, tijekom 2021. godine evidentirano je ukupno 9.588 osoba žrtava prekršaja nasilja u obitelji sukladno čl. 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, br. 70/17, 126/19 i 84/21). Navedena brojka se odnosi na 3.437 žrtava muškog spola, dok je preostalih 6.151 žrtava ženskog spola.
Od ukupnog broja žrtava prekršaja nasilja u obitelji 108 su žrtve s invaliditetom, od kojih je 48 žrtava muškog spola, dok je 60 osoba ženskog spola.

U odnosu na počinjenje kaznenog djela nasilja u obitelji zbog kojega je počinitelj kazneno prijavljen oštećeno je ukupno 1.661 osoba, od kojih je 1.430 žrtava ženskog spola, dok je 231 žrtava muškog spola, što je više za 5,3% u odnosu na isto razdoblje prošle godine, kada je evidentirano ukupno 1.578 osoba koje su žrtve kaznenog djela nasilja u obitelji.
Od ukupnog broja žrtava kaznenog djela nasilja u obitelji oštećeno je 36 osoba s invaliditetom, što iznosi 2,2% od sveukupnog broja žrtava, od kojih je 26 žrtava ženskog spola te ukupno 10 žrtava muškog spola.

Podaci - SOS - telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja za 2021.

U nastavku se nalaze podaci o pojavnosti nasilja nad ženama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju koji su prikupljeni tijekom rada na SOS – telefonu za žene s invaliditetom žrtve nasilja u 2021. godini: *„Ukupan broj poziva – 217 poziva i 17 kontakta e-mailom i/ili sms-om*
Struktura prema spolu: Muškarci – 18,60 %; Žene – 81,40 %
Struktura prema dobi - dob žena s invaliditetom koje su se javile na SOS telefon kreće se od 32 do 84 godine, a najčešće su zvale žene u dobi od 42 do 64 godine
Vrste invaliditeta – prisutne sve vrste, a najčešće su oštećenja lokomotornog sustava, multipla skleroza, neuromišićne bolesti, slijepe i slabovidne osobe te osobe s intelektualnim teškoćama
Vrste nasilja: Tjelesno – 5; Psihičko – 26; Seksualno – 2; Ekonomsko – 6; Nasilje- zdravstvo – 2; Nasilje - socijalna skrb – 1; Diskriminacija – 1.
Najčešći počinitelji su suprug i bivši partner te ostali članovi uže obitelji (sin, majka, otac)
Prijavljeno nasilje u većini slučaja je višegodišnje: 11 žena prijavilo je nasilje CZSS, 9 žena je prijavilo nasilje policiji, dvije žene su pozvale hitnu pomoć, jedna je smještena u sigurnu kuću.
Vrsta podrške koja je zatražena: Podrška kroz razgovor – 217 razgovora, 17 kontakta e-mailom i sms-om, 15 neposrednih razgovora; SOIH Centar za pravnu pomoć – 8; Pružene informacije – 19; Kontakt s Centrima za socijalnu skrb – 10; Kontakt s Uredom POSI – 1; Kontakt s Pučkim pravobraniteljem – 1; Pružene podrške članica SOIH mreže u lokalnim udrugama – 4.
I prošla godina bila je izuzetno teška za žene s invaliditetom zbog trajanja pandemije korona virusa i mjera koje su poduzete. Žene su i zbog straha od bolesti Covid-19 kao i straha od cijepljenja zbog svojih dijagnoza tražile i dobile potporu volonterki na SOS - telefonu.
Na SOS - telefon se javilo osam muškaraca. Muškarci su zvali zbog nasija nad bliskom osobom (sestra), zbog diskriminacije supruge s invaliditetom, te zbog psihičkog nasilja od strane supruge.
Uočeno je da su se žene i prošle godine u određenom broju slučajeva odlučile prijaviti nasilje institucijama ili otići od nasilnika. Imamo i primjer djevojke koja je napustila svoju obitelj koja ju je zlostavljala psihički, fizički i ekonomski te odlučila početi novi život u drugoj županiji.“

Sudjelovanje u događanjima vezanim uz suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom

Postupajući sukladno čl. 8. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sudjelovali smo na konferencijama i skupovima na kojima se progovaralo o nasilju nad ženama s invaliditetom s aspekta rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Primjerice, obilježavajući Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama održana je Konferencija visoke razine ***Integrirani pristup u borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*** u organizaciji MROSP-a. Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama održana je konferencija pod nazivom ***Obiteljsko nasilje nad ženama s invaliditetom – izazov pokretu osoba s invaliditetom, stručnjacima i donositeljima odluka*** u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH te u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Grada Zagreba. U organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova održan je okrugli stol pod nazivom ***Spriječimo nasilje nad ženama s invaliditetom***, dok je *Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama* obilježio i Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora.
Sudjelujući na svim prethodnim skupovima **upozorili smo** na problematiku položaja i prijavljivanja nasilja kada je žrtva osoba s invaliditetom, najčešće žena. Ponovno je upozoreno da niska obrazovna razina, otežan pristup tržištu rada i slabije plaćeni poslovi čine žene s invaliditetom ekonomski ili u pogledu njege ovisnima o obitelji, o socijalnim naknadama i bez utjecaja na vlastiti život, obeshrabruju žene s invaliditetom da prijavljuju nasilje, a utječu i na povjerenje u mogućnost cjelovite zaštite.
Zaključeno je da je u zakonodavnom pogledu učinjen stanoviti napredak, osobito u pogledu sankcioniranja nasilja u obitelji, ali da je potrebno unaprijediti suradnju i povezanost svih koji su u obvezi postupati te kontinuirano osnaživati žene s invaliditetom, provoditi izobrazbu stručnjaka, a javnim kampanjama stvarati sigurno i pristupačno okruženje.

Utjecaj međunarodnih i domaćih pokreta i inicijativa u osnaživanju žena u prijavljivanju seksualnog nasilja

Inozemni pokret *Me too* i domaći *Nisam tražila* ukazali su na razmjere pojavnosti spolnog uznemiravanja i drugih oblika rodno uvjetovanog nasilja u području rada i u akademskom okruženju. S obzirom na to da su žrtve u pravilu u položaju ovisnosti te strahuju od viktimizacije, rijetko prijavljuju spolno uznemiravanje nadležnim tijelima.

U organizaciji Katedre za radno i socijalno pravo Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održana je videokonferencija na temu ***Pravna zaštita od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja*.** Na skupu su sudjelovali brojni stručnjaci koji su obrađivali tematiku svaki sa svog aspekta, tako da su među ostalim prikazani i slučajevi radnih sporova o uznemiravanju i spolnom uznemiravanju u domaćoj sudskoj praksi, kao i izvansudski postupci za zaštitu dostojanstva radnika te praksa Ureda za ravnopravnost spolova. Raspravljalo se i o kaznenopravnoj zaštiti i zaštiti dostojanstva radnika u pravnoj stečevini EU, domaćem i usporednom pravu, posebnostima zaštite od spolnog uznemiravanja u akademskom kontekstu. Kako žene s invaliditetom teško pronalaze odgovarajuće radno mjesto na otvorenom tržištu rada, strah od gubitka zaposlenja je velik, slijedom čega i pritužbe izostaju, što je veliki problem.

Na okruglom stolu u organizaciji **Udruge za pomoć i edukaciju žrtava nasilja i *mobbinga*** raspravljalo se i o potrebi ratifikacije *Konvencije o iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja na radnom mjestu* (*Konvencija* br. 190 s pripadajućom *Preporukom o nasilju i uznemiravanju* br. 206), a koja bi bila dodatni mehanizam u borbi protiv nasilja na radnom mjestu. Konvencijom se nasilje i uznemiravanje u svijetu rada određuje kao raspon neprihvatljivih ponašanja i praksi ili prijetnji, bilo da su se dogodile jednom ili više puta, koje imaju cilj ili posljedicu ili je vjerojatno da će imati posljedicu u fizičkoj, psihičkoj, seksualnoj ili ekonomskoj šteti, a uključuje i rodno utemeljeno nasilje i uznemiravanje. Konvencijom se svakoj osobi priznaje pravo na rad bez nasilja i uznemiravanja; prepoznaje se da nasilje i uznemiravanje na radnom mjestu mogu predstavljati kršenje ili povredu ljudskih prava te da su nasilje i uznemiravanje prijetnja jednakim mogućnostima, neprihvatljiva i nespojiva s dostojanstvenim radom; prepoznaje se da nasilje i uznemiravanje na radnom mjestu utječu na psihičko, tjelesno i spolno zdravlje, dostojanstvo te obiteljski i društveni život žrtava te im mogu onemogućiti pristup, ostanak i napredovanje na tržištu rada, a posebno ženama s invaliditetom. Nasilje nije samo problem pojedinca i članova obitelji, već

globalni društveni problem koji zahtijeva unaprjeđenje postojećih mehanizama reagiranja u slučajevima nasilja.

2.11.1. GOVOR MRŽNJE PREMA DJECI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I OSOBAMA S INVALIDITETOM

Primjer iz prakse: Putem platforme Facebook saznali smo za govor aktivistice iz Osijeka prilikom okupljanja na prosvjedu protiv cijepljenja, a koji predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava djece s teškoćama u razvoju, njihovog dostojanstva kao i osnovnog prava na obrazovanje i uključenosti u društvo na ravnopravnoj osnovi zajedno s djecom bez invaliditeta.
Izjava poput: *„Nitko ne želi da njegovo dijete ide u školu s kljakavom djecom, kojekakvim invalidima…“* ponižavajuća je i diskriminirajuća i kao takva predstavlja govor mržnje prema djeci s teškoćama u razvoju i osobama s raznim vrstama invaliditeta.

Roditelji djece s teškoćama u razvoju ulažu puno truda i energije u razvoj svog djeteta, pogotovo u obrazovnom području, kako bi njihova djeca mogla kasnije živjeti što neovisnije i samostalnije. Na obrazovnom su području učinjeni pozitivni pomaci kako bi se djeca s teškoćama u razvoju uključila u redoviti sustav obrazovanja na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom. Upozorili smo kako je isključiv stav aktivistice u izjavi „da nitko ne želi“ njezin osobni stav i kao takav je netočan jer djeca s teškoćama u razvoju jesu uključena u redoviti obrazovni sustav i pohađaju nastavu zajedno s djecom bez teškoća u razvoju te Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nema saznanja da su (svi) roditelji djece bez teškoća u protivljenju odnosno da dijele njezino isključivo i diskriminatorno mišljenje.
Samo oslovljavanje osoba s invaliditetom na ovakav način jest omalovažavajuće i upućuje da imenovana na osobe s invaliditetom gleda isključivo kroz njihovo oštećenje, a ne na njih kao osobe i ljudska bića, već kao „ *manje vrijedne*“ i stoga nepoželjne u društvu i obitelji: *„…nemoj mi ostati invalid do kraja života i napraviti problem cijeloj obitelji*“.

Neprihvatljivo je korištenje pogrdnih izraza, ponižavajuće ili dehumanizirajuće prikazivanje, kao i svaki oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja mržnje, diskriminacije ili štetnog djelovanja prema nekoj skupini ili njezinim pripadnicima. Govor je bio dostupan javnosti i kao takav je dodatno učvršćivao postojeće predrasude i druge negativne konotacije o djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom te je stoga izrazito štetan i neprihvatljiv. Upozorili smo kako se slobodom govora i mišljenja ne smiju ograničavati i vrijeđati tuđe slobode, prava i ljudsko dostojanstvo kao što je učinjeno u javnom istupu aktivistice.

Aktivistica je naknadno kontaktirala Ured te se ispričala. Međutim, upućena je da se ispriča roditeljima djece s teškoćama u razvoju, samoj djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Govor navedene aktivistice uklonjen je s platforme. Zaprimili smo obavijest Općinskoga državnog odvjetništva da je protiv okrivljene podignuta optužnica zbog kaznenog djela protiv javnog reda - javnim poticanjem na nasilje i mržnju.

Primjer iz prakse: Nepovoljan položaj u kojem su se našla djeca koja boluju od poremećaja iz spektra autizma kada su prilikom izleta zajedno s učiteljicama ušla u slastičarnicu u Samoboru te su izbačena na ulicu umjesto da budu poslužena predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava na jednakost i ravnopravnu uključenost u društvo i kao takav je neprihvatljiv.

Djeca su u slastičarnici imala kratki napad, a situaciji nije doprinijelo niti ponašanje vlasnice slastičarnice koje je bilo usmjereno na njihovo udaljavanje iz slastičarnice uvredljivim i ponižavajućim riječima da *„takvu djecu ne vode u grad jer ona spadaju u šumu*“.

Prošle godine je od majke djevojčice sa sindromom Down i njene prijateljice zatraženo da s djetetom napuste ugostiteljski objekt u Zadru zbog *„narušavanja reputacije lokala*“.

Neprihvatljiva su ponašanja i razmišljanja koja su usmjerena prema izolaciji djece s teškoćama u razvoju od ravnopravnog sudjelovanja u svim segmentima društva i gledanja na njih kao „manje vrijednih i onih koje treba maknuti i sakriti“.

Ovakvi istupi su odraz još uvijek prisutnoga tradicionalnog i medicinskog poimanja invaliditeta koji ima za posljedicu segregaciju različitih kao društveno neprihvatljivih.

Opisan način razmišljanja i ponašanja vlasnice slastičarnice, ali i vlasnika/vlasnice zadarskog kafića koje uzrokuje strah, neprijateljsko, uvredljivo i ponižavajuće okruženje jest diskriminatoran i utuživ sukladno odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije.
U odnosu na događaj u slastičarnici podnesena je prekršajna prijava zbog sumnje u počinjenje prekršaja iz čl. 25. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije.

S obzirom na snažne osuđujuće reakcije građana Zadra i lokalnih dužnosnika, brojne pozitivne vijesti iz Zadra o integraciji djece s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom u lokalnu zajednicu, kao i reakcije na društvenoj mreži *Facebook* vezano za incident u Samoboru, proizlazi kako velik dio građana osuđuje opisana postupanja. Sve navedeno govori kako je ovakav događaj važno osvijetliti i ponovno poslati poruku o važnosti poštovanja, uvažavanja i priznavanja djece i odraslih osoba s invaliditetom koji to trebaju i zaslužuju.

U 2021. godini imali smo i slučaj vezan uz diskriminatoran govor i prema osobama s invaliditetom.

Primjer iz prakse: Na društvenoj mreži na Facebook profilu D. L. od dana 18. prosinca 2021. godine u 13:46 sati objavljen je slijedeći sadržaj:
„Prošao je proračun. Tko u njega kradomice zirne vidjet će štošta. Vidjet će tamo Most u zaklonu iza tezge nacionalnog trvenja s hadezeom, frankenštajnskih ljevičara kojima se partijska glazura davno rastopila, i gradonačelnika koji bjesomučno planira što s kreditom iz znanan filma. To mu je teže odredivo, ali njega ne brine nadnaravno. On ima za potporu invalidnog Luku nevjernika, specijalista za telekinezu i teleportaciju, frfljavog ideologa koji je završio u Gradskom vijeću da ne bi onako kljast odlutao na cestu i završio pod kakvim kamionom. Sad gradonačelnik može konačno napuniti kadu, staviti unutra patkicu i složiti nekakvu ideju kako sve to sa silnim projektima izvesti. Luku nevjernika naravno mora u najvećoj mogućoj mjeri držati izvan toga. Već je sasvim dovoljno oštećen.“
Na istom Facebook profilu D. L. je objavio dana 3. rujna 2021. još jednu izjavu: „Luka nevjerniče, druže invalidni, tko to invalidima warp u guzicu daje?!“ .

Iz konteksta objava zaključujemo da je na izrazito uvredljiv i nedopustiv način D. L. govorio o L. B., gradskom vijećniku koji je osoba s invaliditetom. Pozivanje na invaliditet vijećnika u svrhu njegovog omalovažavanja, vrijeđanja i povrede dostojanstva putem društvene mreže apsolutno je nespojivo s gradskom funkcijom koju obnaša D. L. i etičkim načelima kojih se dužan pridržavati u izvršavanju poslova koji su mu povjereni, a istovremeno predstavlja oblik govora mržnje i diskriminatornog odnosa prema osobama s invaliditetom općenito, a koji čini dostupnim široj javnosti. Takav način javnog komuniciranja i obračunavanja je zabranjen i nedopustiv te uvelike prelazi granicu slobode izražavanja, a posebno uzimajući u obzir činjenicu da kao zaposlenik Grada Splita, viši savjetnik u Službi za društvene djelatnosti, Odsjeku za kulturu, snosi dodatnu odgovornost za javno izgovorenu riječ. Umjesto vrijeđanja osoba s invaliditetom, uključujući i njegove kolege s čijim se stavovima ne mora slagati, D. L. je dužan u okviru svojih nadležnosti osigurati ostvarivanje prava, poštivanje integriteta i dostojanstva građana i drugih gradskih službenika bez diskriminacije tijekom obavljanja poslova svoga radnog mjesta. Osim toga, opisanim postupanjem narušava povjerenje građana u gradske službe.

Osim ovoga izravnog upozorenja i poziva da se ubuduće suzdrži od ponižavajućih i uvredljivih istupa i izjava o osobi (osobama) s invaliditetom, pravobraniteljica će sukladno zakonskim ovlastima pokrenuti odgovarajući postupak zbog sumnje na počinjenje prekršaja opisanog i kažnjivog po čl. 25. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12). Također smo, osim gore navedenog, direktno upozorili D. L. da zbog ovakvih ili sličnih izjava može kazneno odgovarati zbog počinjenja kaznenog djela uvrede iz čl. 147. st. 2. Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15,

61/15, 101/17, 118/18, 126/19 i 84/21) koje se progoni po privatnoj tužbi, a ujedno postoji osnova za pokretanje postupka pred Službeničkim sudom u Splitu zbog teške povrede službene dužnosti – nedoličnog ponašanja koje nanosi štetu ugledu službe prema čl. 46. st. 1. toč. 11. Zakona o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (Narodne novine, br. 86/08, 61/11, 04/18 i 112/19). Odgovor od D. L. nije zaprimljen.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo Republici Hrvatskoj, institucijama i organizacijama civilnog društva kao i svim drugim pravnim i fizičkim osobama provođenje čl. 8. Podizanje svijesti Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na način kako je to propisano odredbom:
„…1. Države stranke se obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere u svrhu:
(a) podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva,
(b) borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi,
(c) promicanja svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom.
2. Mjere za postizanje navedenih ciljeva uključuju:
(a) Pokretanje i provođenje djelotvornih kampanja podizanja svijesti javnosti s ciljem:
(i) senzibiliziranja javnosti za prava osoba s invaliditetom,
(ii) promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom,
(iii) promicanja priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom, te njihova doprinosa na radnom mjestu i tržištu rada,
(b) Njegovanje stava o poštivanju prava osoba s invaliditetom na svim razinama obrazovnog sustava, počevši kod sve djece već u ranoj životnoj dobi,
(c) Poticanje svih sredstava javnog priopćavanja na predstavljanje osoba s invaliditetom na način usklađen sa svrhom ove Konvencije,
(d) Promicanje programa za podizanje razine svijesti o osobama s invaliditetom i njihovim pravima.

2.12. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

Vjerojatnije je da će žene s invaliditetom biti podvrgnute prisilnim intervencijama od žena općenito i muškaraca s invaliditetom.

Rezolucija Europskog Parlamenta o stanju u pogledu seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u EU-u (dalje u tekstu: Rezolucija) u kontekstu zdravlja žena u djelu pod nazivom: *Seksualno i reproduktivno zdravlje i prava kao stubovi rodne ravnopravnosti, demokracije i iskorjenjivanja rodno uvjetovanog nasilja*, obuhvaća marginalizirane osobe i skupine, uključujući i osobe s invaliditetom koje se često suočavaju s dodatnim preprekama, intersekcijskom diskriminacijom i nasiljem u pristupu zdravstvenoj skrbi, što je rezultat zakona i politika koje dopuštaju prakse prisile u području seksualnog i reproduktivnog zdravlja te neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe u pristupu kvalitetnoj skrbi i informacijama; budući da ta diskriminacija dovodi do viših stopa smrtnosti rodilja i morbiditeta, većeg rizika od zlostavljanja i nasilja (za žene s invaliditetom), nedostatka pristupa informacijama i općenito nepravde i nejednakosti u pristupu uslugama u vezi sa seksualnim i reproduktivnim zdravljem i pravima, kontinuirano preporučujemo da je u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kao i Zaključnim primjedbama i zapažanjima Odbora UN-a o potrebi donošenja odluka na temelju slobodnog izbora te osobnog, potpunog i slobodnog pristanka, potrebno osuvremeniti postojeći Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (Narodne novine, br. 18/78, 31/86, 47/89 i 88/09). Postojeći zakon ne prati suvremene medicinske smjernice, usmjeren je na kršenje temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom, dok u pogledu dozvole

sterilizacije bez osobnog pristanka osobe s invaliditetom nad kojom se medicinski postupak treba provesti predstavlja mučenje, nečovječno i okrutno postupanje.

PREPORUKA:

Ponovno preporučujemo Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom saboru da se pristupi izradi novog zakona te da se Ministarstvo zdravstva prilikom izrade rukovodi odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i preporukama Odbora, ali i uvodno naznačenom Rezolucijom koja ukazuje na probleme žena s invaliditetom te predlaže rješenja koja se temelje na pravu na izbor i poštivanju temeljnih ljudskih prava žena, a pogotovo žena s invaliditetom. Primili smo odgovor Ministarstva zdravstva iz kojeg proizlazi kako je izrada novog zakona u tijeku.

2.13. ZDRAVSTVO

Opći zdravstveni sadržaji i usluge moraju biti dostupni, pristupačni, prilagodljivi i prihvatljivi za osobe s invaliditetom u njihovim zajednicama, uključujući potporu koja je potrebna nekim osobama s invaliditetom (primjerice, osobama sa složenim komunikacijskim zahtjevima, psihosocijalnim poteškoćama ili intelektualnim poteškoćama, i/ili gluhim osobama) tijekom boravka u bolnici, operacija i medicinskih savjetovanja.[10]

Opremljenost zdravstvenih ustanova radioterapijskim uređajima za liječenje onkoloških bolesnika

U cilju prikupljanja informacija o opremljenosti zdravstvenih ustanova radioterapijskim uređajima za liječenje onkoloških bolesnika, a sve u svrhu pravovremenog i kvalitetnog pristupa liječenju onkoloških bolesnika, posebno uzimajući u obzir teško narušeno zdravstveno stanje takvih pacijenata, proveli smo istraživanje o trenutačnoj opremljenosti bolnica u Republici Hrvatskoj radioterapijskim uređajima za liječenje onkoloških bolesnika i njihovom stanju.

Radioterapija se koristi kao primarni oblik liječenja onkoloških bolesnika, a o kvaliteti liječenja uvelike ovisi broj radioterapijskih uređaja u Republici Hrvatskoj, optimalne opterećenosti opreme s obzirom na broj dnevno ozračenih pacijenata, održavanja postojeće opreme čime se osigurava kontinuitet u liječenju onkološkog bolesnika. Budući da uspješnost u liječenju raka pretpostavlja i uvođenje novih tehnologija, tj. suvremenih radioterapijskih uređaja koji vode ka uspješnijem liječenju onkoloških bolesnika, postavila su se i pitanja nedostatka opreme, planiranja budućih ulaganja u nove, suvremene radioterapijske uređaje za liječenje onkoloških bolesnika kao i ispunjavanju prostornih uvjeta za iste i naravno, dostatnosti stručnog kadra za rad na istima.

U svrhu prikupljanja informacija o okolnostima značajnim za položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u području zdravstva, a sve kako bi putem zaprimljenih informacija mogli dobiti cjelovitu sliku o potrebama zdravstvenih ustanova i njihovim mogućnostima u pružanju pravovremenog i kvalitetnog liječenja onkoloških bolesnika, zatražili smo dostavu podataka o opremljenosti radioterapijskim uređajima za liječenje onkoloških bolesnika od slijedećih zdravstvenih ustanova: Kliničkog bolničkog centra Split, Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Kliničkog bolničkog centra Osijek, Kliničkog bolničkog centra Zagreb te Klinike za tumore i Klinike za onkologiju i nuklearnu medicinu Kliničkog bolničkog centra Sestre milosrdnice. Traženi podaci odnosili su se na vrstu radioterapijskih uređaja za liječenje onkoloških bolesnika kojima bolnice trenutno raspolažu, o starosti takvih uređaja, kvarovima i redovitom servisiranju istih, planiranju/predlaganju nabavke novih, suvremenijih radioterapijskih uređaja za liječenje onkoloških bolesnika, listi čekanja pacijenata za liječenje, koliko je preporučljivo da se pacijenata na pojedinom navedenom uređaju dnevno ozrači, za optimalnost i kontinuitet rada uređaja te koliko ih se zaista dnevno ozrači, upućuju li svoje pacijente na liječenje u druge zdravstvene usluge ukoliko pravovremeno i potrebno liječenje ne mogu pružiti u

[10] Opći komentar Odbora za prava osoba s invaliditetom, br.5 (točka 89)

svojoj zdravstvenoj ustanovi te raspolažu li potrebnom infrastrukturom za posjedovanje novih, suvremenijih uređaja za liječenje onkoloških bolesnika i naravno potrebnim stručnim kadrom.

U daljnjem tekstu izdvajamo zaprimljene podatke koji se odnose na broj i starost radioterapijskih uređaja za liječenje onkoloških bolesnika kojima raspolažu Klinički bolnički centri, optimalne opterećenosti opreme s obzirom na broj dnevno ozračenih pacijenata kao i listi čekanja pacijenata za radioterapiju.

Prema podacima koje smo dobili od kliničkih bolničkih centara, izuzev Kliničkog bolničkog centra Split koji nije dostavio tražene podatke, došli smo do saznanja da Klinički bolnički centri raspolažu sa sveukupno 13 linearnih akceleratora, prosječne starosti 9,5 godina (KBC Sestre milosrdnice, Klinika za tumore 2 + 1 Klinika za dječje bolesti „Klaićeva“, KBC Sestre milosrdnice, Klinika za onkologiju i nuklearnu medicinu 2, KBC Rijeka 2, KBC Zagreb 5, KBC Osijek 2,) i 3 uređaja za brahiterapiju prosječne starosti 11 godina (KBC Sestre milosrdnice, Klinika za onkologiju i nuklearnu medicinu 1, KBC Osijek 1, KBC Zagreb 1).

Prema podacima sadržanima u Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030. („Narodne novine“, br. 141/20) u Republici Hrvatskoj u funkciji je 15 linearnih akceleratora., što proizlazi da, u usporedbi s prosjekom EU, Hrvatska ima 3,5 uređaja na milijun stanovnika, dok je europski prosjek 5,3 uređaja na milijun stanovnika.

Grafikon 14. Opremljenost zdravstvenih ustanova linearnim akceleratorima

Klinički bolnički centar „Sestre milosrdnice“-Klinika za tumore koristi se još jednim linearnim akceleratorom koji je u vlasništvu Klinike za dječje bolesti "Klaićeva" s proizvodnjom uređaja iz 2019. godine. Iz zaprimljenih podataka u gornjoj slici je prikazan broj radioterapijskih uređaja kojim pojedini Klinički bolnički centar raspolaže i njihova prosječna starost.
Iz samog prikaza razvidno je da najvećim brojem linearnih akceleratora raspolaže Klinički bolnički centar Zagreb, dok Klinički bolnički centar Osijek koristi radiološke uređaje novije proizvodnje. Uređajima za brahiterapiju, koji se osim za liječenje bolesnica s ginekološkim tumorima mogu koristiti i za provođenje brahiterapije drugih tumorskih sijela ne raspolažu Klinički bolnički centar Rijeka, niti Klinički bolnički centar Sestre Milosrdnice-Klinika za tumore.

Grafikon 15. Opremljenost zdravstvenih ustanova uređajima za brahiterapiju

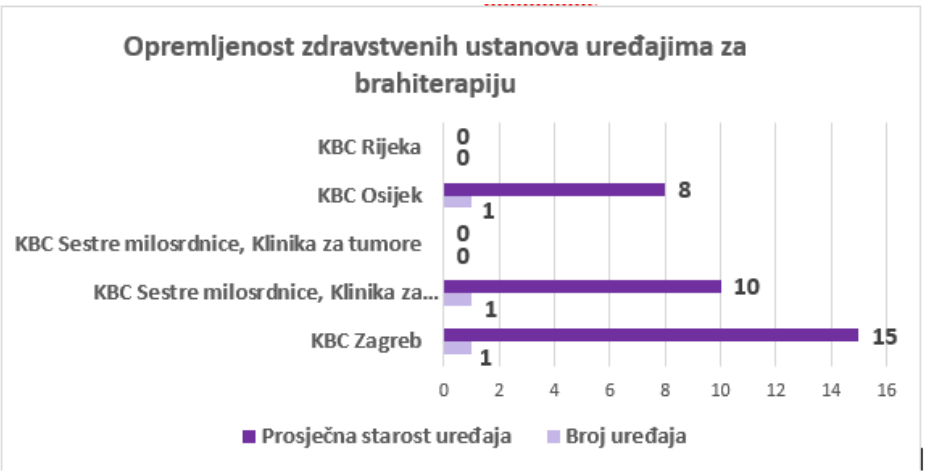

Iz zaprimljenih izvješća posebno izdvajamo Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice, Kliniku za tumore koju je proizvođač njihovih linearnih akceleratora obavijestio da je prestao s proizvodnjom i da time može osigurati tehničku podršku istih do 31. prosinca 2022. godine.

Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice, Klinika za tumore ujedno navodi da je uređaj za brahiterapiju, koji se koristio za liječenje bolesnica s ginekološkim tumorima, u srpnju 2021. godine nakon 39 godina upotrebe prestao s radom te ga više nije moguće popraviti.
Predlažu hitnu nabavu CT uređaja (CT simulatora) potrebnog za planiranje radioterapije koji može podržati mogućnosti novih akceleratora, tri (3) linearna akceleratora i uređaj za brahiterapiju *„…navedeno je nužno kako ne bismo ostali bez akceleratora i time ugrozili liječenje naših pacijenata. Sama procedura nabavke akceleratora od pokretanja postupka traje uvijek preko godinu dana!. Trenutno je najpotrebniji CT simulator. Kad postojeći prestane s radom, a to se s obzirom na starost uređaja može vrlo skoro dogoditi, više neće biti moguće planirati, a samim time ni provoditi bilo kakvu radioterapiju“.*
Opterećenost radioloških uređaja s obzirom na broj dnevno ozračenih pacijenata, održavanja postojeće opreme čime se osigurava kontinuitet u liječenju onkološkog bolesnika prikazana je sljedećom slikom.

Grafikon 16. Opterećenost opreme s obzirom na broj dnevno ozračenih pacijenata

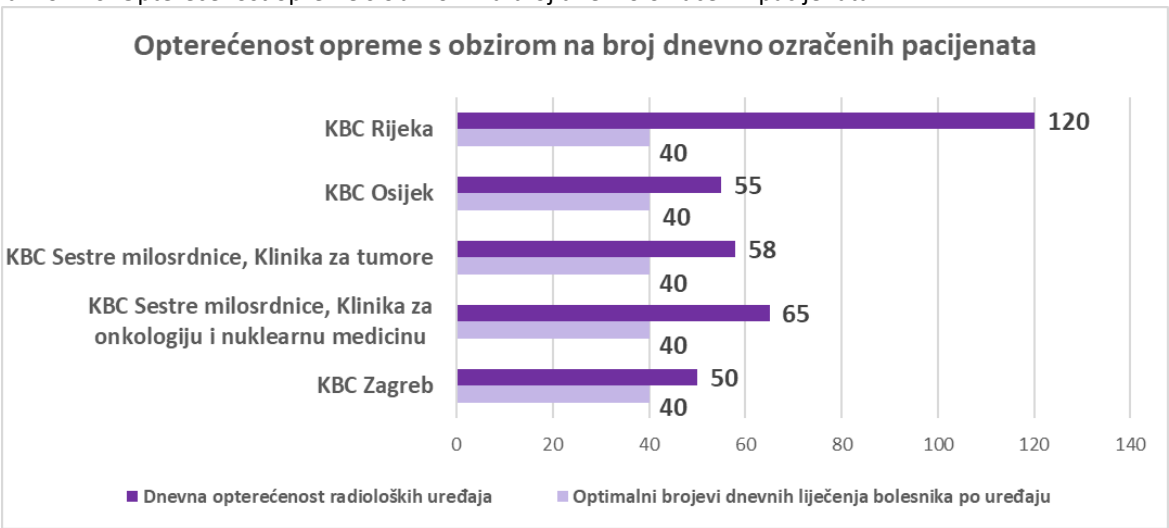

S obzirom da se preporučeni dnevni brojevi liječenja bolesnika na uređajima uvjetuju s tehničkim karakteristikama uređaja podesnog za liječenje pojedinih sijela tumora te da su optimalni brojevi

bolesnika po uređaju sukladno standardima koji se primjenjuju u radioterapijskim centrima visoko razvijenih zemalja 35 do 40 bolesnika po uređaju dnevno s maksimumom od 50 bolesnika, u slici uzeta je srednja brojka, 40 bolesnika po uređaju dnevno kao preporučenim brojem dnevnih liječenja bolesnika na uređajima i prikazana dnevna opterećenost radioloških uređaja u pojedinom Kliničkom bolničkom centru. Svi Klinički bolnički centri navode da se kvarovi uređaja događaju često te su pokriveni ugovorenim redovnim servisima, a popravci se nastoje otkloniti u najbržem mogućem roku.

U nastavku je prikaz s listama čekanja pacijenata za liječenje na radiološkim uređajima izraženim u tjednima.

Grafikon 17. Vrijeme čekanja pacijenata za liječenje na radiološkim uređajima izraženo u tjednima

U Kliničkom bolničkom centru Osijek ne postoji lista čekanja za liječenje na navedenim uređajima osim ukoliko to zahtjeva protokol liječenja, dok pacijenti s liste čekanja u Kliničkom bolničkom centru Sestre milosrdnice-Klinike za tumore, na liječenje čekaju u prosjeku do 8 tjedana (*„na listi čekanja za liječenje na radioterapijskim uređajima nalazilo se na dan 19.11.2021. godine 200 pacijenata, a 50 bolesnika ima gotov plan zračenja te čeka slobodno mjesto na uređaju“*).

Značaj ranog započinjanja terapije u bolesnika s malignim bolestima je velik, budući da može utjecati na ishod bolesti i preživljenje bolesnika. Svakako na isto utječe i sam pacijent, liječnik i dostupnost javnozdravstvenog sustava kroz usluge i opremu.

U Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030. postavljen je cilj osiguranja pružanja potrebnog radioterapijskog liječenja bez čekanja, u skladu s međunarodno definiranim standardima.

Zaključak: Prema podacima sadržanim u Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030., proizlazi da se Republika Hrvatska nalazi na dnu ljestvice država Europske unije, među pet država s najgorom stopom preživljavanja oboljelih od raka, osim kod djece, kod kojih su stope preživljavanja usporedive sa stopama u Europskoj uniji.
Vođeni procjenom sadržanom u Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030., da će na svakih 1.000 pacijenta s rakom njih 520 biti liječeno radioterapijom, a dodatnih 120 primit će radioterapiju ponovno, višekratno tijekom daljnjeg liječenja svoje bolesti tj. da se na svakih 1.000 novo dijagnosticiranih pacijenta planira se 640 radioterapijskih planiranja i liječenja, potrebna je što hitnija provedba zacrtanih reformi kako bi se povećala spremnost kao odgovor javnozdravstvenog sustava na borbu protiv raka.
Provedbom istraživanja i sukladno dostavljenim podacima došlo se do zaključka da u javnozdravstvenom sustavu postoji djelomična opremljenost radiološkim uređajima što je vidljivo na primjeru KBC-a Rijeke koji raspolaže s dva linearna akceleratora u odnosu na KBC Zagreb koji broji njih pet, a potom i nedostatak uređaja za brahiterapiju u KBC-u Rijeka i KBC-u Sestre Milosrdnice-Klinike za tumore, a koji se osim za liječenje bolesnica s ginekološkim tumorima mogu koristiti i za provođenje brahiterapije drugih tumorskih sijela.

Iz provedenog istraživanja na temelju dostavljenih podataka ustvrđuje se i neodrživost pojedinih radioterapijskih uređaja koji se koriste u kliničkim bolničkim centrima s obzirom da su proizvođači prestali s njihovom proizvodnjom i više ne mogu osigurati tehničku podršku, kao i zastarjelost uređaja koji nisu u mogućnosti podržati novije naprednije sustave, a što se sve posljedično odražava listom čekanja pacijenata na onkološko liječenje.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo što hitnije definirati potrebe nacionalnih kliničkih bolničkih centara, planirati održivost postojećih radioloških uređaja i planirati nabavku novih, suvremenijih radioloških uređaja radi održavanja i unapređenja radioterapije u javnozdravstvenom sustavu. Stoga pozdravljamo donošenje Nacionalnog strateškog okvira protiv raka do 2030. kojim su definirani ciljevi, mjere, zadaće i aktivnosti koje će se provoditi do 2030. godine kao ključnim alatom za usmjereno djelovanje protiv raka kojim se želi postići smanjenje pobola i poboljšanje u preživljenju bolesnika te na kraju bolju kvalitetu života osoba oboljelih od malignih bolesti.
2. Preporučujemo Ministarstvu zdravstva, da s obzirom na specifičnost bolesti što hitnije pristupi realizaciji definiranih ciljeva u Nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030. imajući u vidu visoku procjenu obolijevanja i nisku stopu preživljavanja u Republici Hrvatskoj.

Dostupnost zdravstvenih usluga za onkološke pacijente

Od početka pojave pandemije u javnosti se počelo govoriti o problemima onkoloških pacijenata vezanim za dostupnost lijekova i samog liječenja što izaziva strah i neizvjesnost kod samih pacijenata i članova njihovih obitelji budući da priroda bolesti ne dozvoljava odgodu niti prekide u liječenju. Međutim, nametnulo se još jedno područje za koje smatramo da je od velike važnosti za samo liječenje, a odnosi se na sam dolazak na liječenje/terapiju u zdravstvenu ustanovu i na povratak pacijenata, onkoloških bolesnika, svojim kućama. Iako je problem dostupnosti i pravovremenosti u liječenju, kao i problem nedostatnih i zastarjelih aparata za liječenje prisutan i značajan, nije manje važno kako će neki onkološki bolesnik doći na terapiju, tim više ako nema podršku obitelji, živi kao samac ili mu je jednostavno dolazak preskup.

Primjer iz prakse: Tijekom 2021. godine obratila nam se za pomoć obratila onkološka bolesnica iz ruralnog djela Republike Hrvatske koja je zbog nedostatnih novčanih sredstava za osiguranje prijevoza u zdravstvenu ustanovu bila prisiljena opet propustiti zakazanu onkološku terapiju.

Nadležnom centru za socijalnu skrb preporučeno je da onkološkoj bolesnici isplati jednokratnu naknadu iz sustava socijalne skrbi koja zbog materijalnih teškoća nije bila u mogućnosti podmiriti osnovne životne potrebe i prijevoz za odlazak na zdravstvenu terapiju i liječenje. Daljnji problem koji se ukazao pri ostvarivanju prava na jednokratnu naknadu je vrijeme njezine isplate, koja se vršila iza 20. u mjesecu, nakon zakazanog termina liječenja onkološke bolesnice. Razumijevanjem nadležnog centra za socijalnu skrb, jednokratna naknada isplaćena je onkološkoj bolesnici iz blagajne ustanove kako bi se pravovremenom isplatom, njezina svrha potraživanja i ostvarila pravo na liječenje.

Neprihvatljive su moguće situacije da zbog nemogućnosti prijevoza onkološki bolesnici uključujući i djecu koja boluju od malignih bolesti, a čiji roditelji nemaju mogućnosti, načina organizacije prijevoza, ne pristupe životno potrebnoj terapiji i liječenju. Smatramo kako se prijevoz onkoloških bolesnika kao i djece oboljele od malignih bolesti i njihovih roditelja do zdravstvene ustanove gdje se terapija treba primiti, mora učiniti socijalnom uslugom kao djelom sveobuhvatnog liječenja i pružene podrške. Mnogi onkološki bolesnici nakon primitka teških terapija, primjerice kemoterapije, u izrazito su nemoćnom i iscrpljujućem psihofizičkom stanju te nisu u mogućnosti samostalno se kretati. Zanemaruju se i egzistencijalne prilike/neprilike s kojima se onkološki bolesnici suočavaju, niskim primanjima koja proizlaze iz nesposobnosti za rad, gubitkom posla, oboljenjem u starijoj životnoj dobi, nerazumijevanjem okoline i često bez psihološke podrške. Unutar sustava zdravstva postoji mogućnost ostvarivanja prava sanitetskog prijevoza, međutim, pod uvjetom ispunjenja određenih

formalnopravnih pretpostavki, čime se dovodi do opterećenosti u organizaciji samog prijevoza, pod uvjetom da pacijent uopće i ostvari pravo na prijevoz.

U odsustvu konkretnijih rješenja na državnoj razini preporučili smo jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da zajedničkom suradnjom pokušaju iznaći primjereno rješenje za prijevoz onkoloških bolesnika na svom području, osiguravajući osobama oboljelima od malignih bolesti socijalnu uslugu prijevoza tj. besplatnog/sufinanciranog prijevoza do zdravstvene ustanove gdje se medicinska usluga treba ostvariti (kemoterapija, zračenje, pregled).
Navedenim jedinicama preporučilo se da razmotre i uvaže preporuku te da u proračunima za 2022. financijsku godinu uzmu u obzir financijske potrebe u pogledu realizacije ove preporuke kako bi osobama koje boluju od malignih bolesti olakšali ostvarivanje prava na dostupnost zdravstvenih usluga.

Zaprimili smo ukupno 16 očitovanja područnih (regionalnih) jedinica od čega je njih sedam preporuku izričito ocijenilo pozitivnom. 30 jedinica lokalne samouprave očitovalo se na upućenu preporuku Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te je njih 18 istu prihvatilo i prepoznalo važnost pružanja usluge prijevoza onkološkim bolesnicima na i s životno važnih terapija.

Grafikoni 18. i 19. Podaci o zaprimljenim očitovanjima od jedinica lokalne i regionalne samouprave

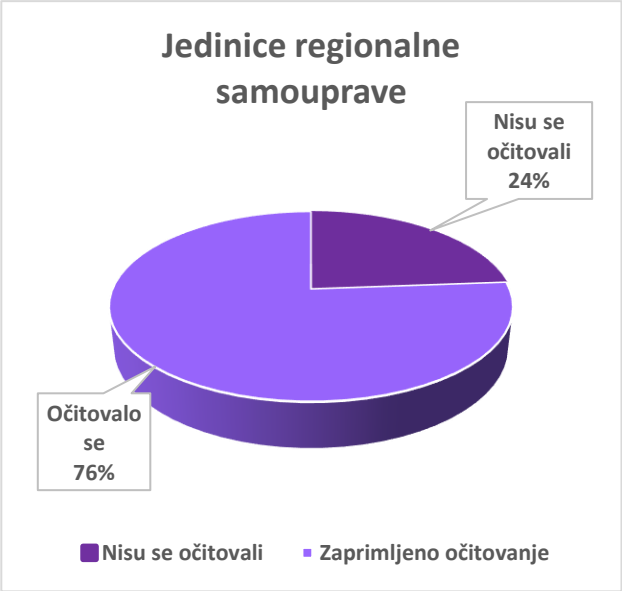

Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave očitovale su se da u slučaju potrebe za uslugom prijevoza onkoloških bolesnika istu osiguravaju kroz programe i/ili projekte koje provode samoupravne jedinice zajedno s udrugama na svome području, kroz isplatu jednokratne novčane pomoći ili da za ostvarivanje navedene usluge svoje sugrađane/sumještane upućuju na sanitetski prijevoz unutar sustava zdravstva. Pojedine samoupravne jedinice na svojim područjima financiraju udruge kojima se obavlja usluga prijevoza osoba s invaliditetom, time i u slučaju potrebe, prijevoz onkoloških bolesnika. Ostale samoupravne jedinice očitovale su se da onkološkim bolesnicima sa svojeg područja osiguravaju uslugu prijevoza na i s terapija na načine različite od prikazanih, kao što su suradnja s taksi službama, pojedinačnim odlukama čelnika jedinica, ustupanjem službenog automobila itd.

Grafikon 20. Načini osiguravanja usluge prijevoza onkoloških bolesnika

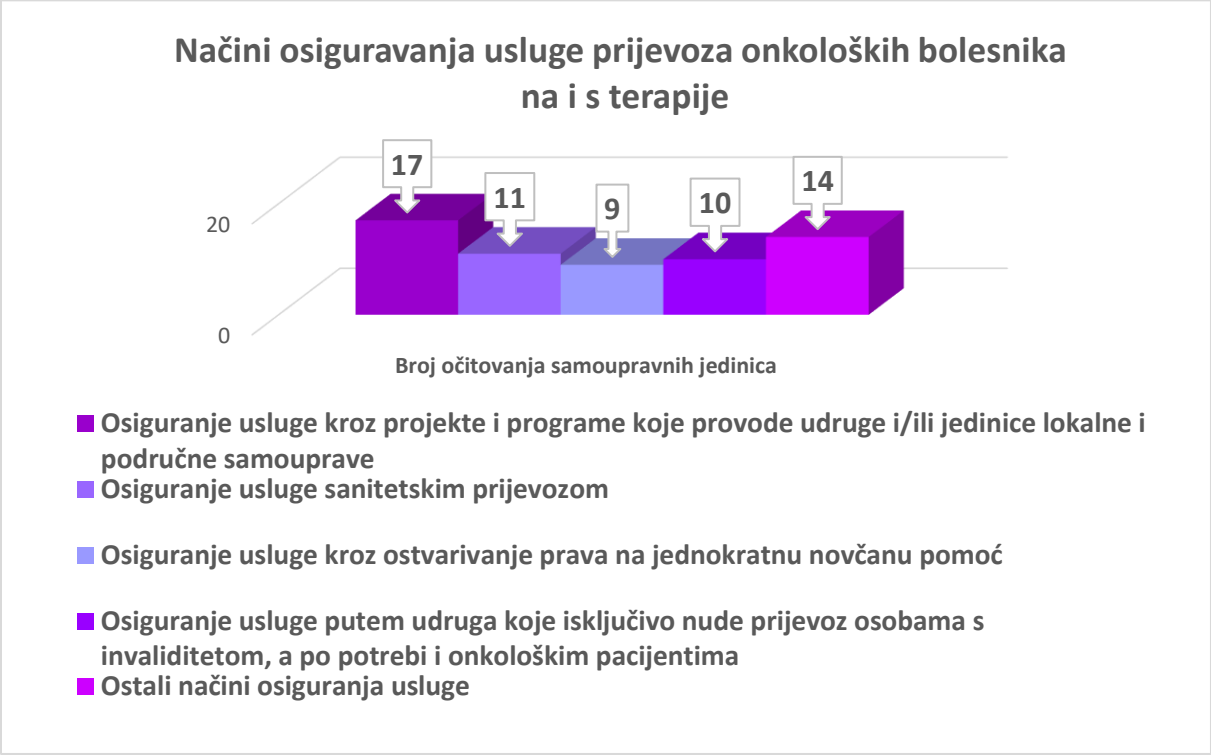

Iz zaprimljenih odgovora jedinica područne (regionalne) samouprave istaknuli bi Istarsku županija i pokrenuti projekt u 2021. godini *„Onkološka terapija u primarnoj zdravstvenoj zaštiti“* koja je prepoznavši ovaj problem, omogućila da onkološki bolesnici primaju terapiju, za koju je to moguće organizirati, u lokalnim domovima zdravlja, odnosno kod svog obiteljskog liječnika kako ne bi trebali putovati u udaljenu bolnicu.

<u>Jedan od pozitivnih primjera iz prakse:</u>
Grad Ozalj iz Karlovačke županije, osnažen sa svojim partnerima provodi trogodišnji program *„Pokupi i uključi me“*. Radi se o programu mobilnosti starih i nemoćnih te socijalno ugroženih osoba, 100% financiran putem prijave na poziv tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku pod nazivom *„Razvoj i širenje mreže socijalnih usluga koje pružaju udruge"* za razdoblje od 2020. do 2023. godine kojim se osigurala financijska podrška udrugama koje se bave socijalnom i humanitarnom djelatnošću, udrugama osoba s invaliditetom i udrugama koje djeluju u korist osoba s invaliditetom. Kako grad Ozalj navodi, cilj ovog programa je smanjiti socijalnu isključenost starijih osoba i osoba u potrebi na izabranim područjima razvojem izvan institucionalnih usluga koje na tim područjima nisu razvijene. Ovim programom poboljšava se kvaliteta života starijih i nemoćnih osoba, pogotovo u brdsko planinskim područjima, poboljšava se dostupnost različitih usluga kroz osiguranje prijevoza korisnika do njima važnih mjesta, a između ostaloga program je prilagođen i zahtjevima onkoloških bolesnika sa područja Grada Ozlja.

PREPORUKE I UPOZORENJA:

1. Preporučujemo da se osiguranje prijevoza na terapiju i s terapije onkoloških bolesnika kao i djece oboljele od malignih bolesti i njihovih roditelja, ali i za potrebe drugih liječenja, primjerice dijalize, učini socijalnom uslugom kao djelom sveobuhvatnog liječenja i pružene podrške.
2. Preporučujemo da se usluga prijevoza na terapiju i s terapije učini djelom opsega prava na zdravstvenu zaštitu koju Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje osigurava u cijelosti. Pravo na troškove prijevoza u vezi s korištenjem zdravstvene zaštite ne mogu ostvariti sve osobe s oštećenjima zdravlja, a uočavanjem ovih prepreka i osjećanjem društvene odgovornosti brojne udruge svojim

djelovanjem reagiraju uglavnom u situacijama gdje sustav zakazuje te su se i u ovom nedostatku, kao bitnog djela ka ozdravljenju onkološkog bolesnika, pokazale pokretačkim snagama koje znaju amortizirati probleme sustava.
3. Upozoravamo kako populacija onkoloških bolesnika mora imati razumne šanse za ozdravljenje koje uz pravovremenu dijagnostiku i liječenje, uključuje i prijevoz na zdravstvenu uslugu čime će se značajno unaprijediti kvaliteta života onkoloških bolesnika i njihovih obitelji.
4. Međutim, do uvažavanja prethodno navedene preporuke i nadalje **preporučujemo** jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, koje nisu dostavile svoje odgovore ili/i nemaju osiguranu pomoć kroz različite moguće oblike podrške da uvaže navode i na taj način doprinesu dostupnosti zdravstvene zaštite onkoloških bolesnika na svom području.

S obzirom na važnost problematike kao i potrebu poduzimanja daljnjih radnji, ali i osvještavanja potrebe za hitnim djelovanjem na svim razinama, **dogovorena je suradnja i održavanje tematske sjednice na temu dostupnosti zdravstvene zaštite s Odborom za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv karcinoma dojke u mjesecu listopadu.**

Primjer iz prakse: Zaprimili smo anonimnu pritužbu korisnice koja boluje od karcinoma dojke iz koje proizlazi kako je u postupku vještačenja i utvrđivanja stupnja invaliditeta zatraženo da se izvrši neposredni pregled oštećenog dijela tijela, odnosno da pokaže mjesto odstranjenja dojke. Prituženica postavlja upit da li je to uobičajena praksa prilikom vještačenja jer je samu potrebu pokazivanja mjesta odstranjene dojke doživjela kao povredu dostojanstva i ponižavajućim postupanjem koji joj je nakon cjelokupnog postupka liječenja bio dodatno iscrpljujući. Ne navodi mjesto vještačenja.

Prema podacima ZOSI-a od 12. ožujka 2021. godine dostavljenim pravobraniteljici za potrebe izrade godišnjeg izvješća za 2020. godine, detaljno je objašnjeno na koji se način provodi postupak vještačenja te u kojim je slučajevima, neposredni pregled korisnika iznimno potreban. Kao što je u pismenu navedeno, a s obzirom na trenutnu situaciju izazvanu pandemijom korona virusa, ZOSI je izdao preporuku da se vještačenje uglavnom obavljaju na temelju medicinske dokumentacije. Ukoliko dostavljena medicinska dokumentacija nije dostatna traži se nadopuna dokumentacije ili se korisnik poziva na osobni pregled. Dalje se navodi kako je pregled potreban iznimno, budući da medicinska dokumentacija u većini slučajeva odgovara psihofizičkom odnosno zdravstvenom stanju osobe koja se vještači u trenutku neposrednog pregleda.

Imajući u vidu opisani način rada tijela vještačenja kao i činjenicu da je osnova vještačenja medicinska dokumentacija dok je neposredni pregled korisnika iznimno potreban, preporukom i upozorenjem upućenim ZOSI-u izrazili smo sumnju u potrebu neposrednog pregleda anonimne prituženice. Naime, navedena boluje od teške dijagnoze (karcinom dojke) koja zahtijeva dugoročniji psihički i fizički zahtjevan proces liječenja. Medicinska dokumentacija je u ovakvoj teškoj situaciji trebala biti dostatna, a dijagnoza navedena i opisana u medicinskoj dokumentaciji nesporna. Međutim, korisnica je dovedena u podređeni i nepovoljan položaj u kojem se ona protivno svojoj stvarnoj volji morala skinuti pred nepoznatim osobama da bi iste nedvojbeno utvrdile da korisnica nema dojku, što je kod korisnice proizvelo osjećaj srama i poniženosti. Postoje različite vrste karcinoma koje nemaju vidljive fizičke promjene i koje nije moguće uočiti neposrednim pregledom. Stoga je takve vrste karcinoma (primjerice, leukemija) moguće vještačiti primarno uvidom u medicinsku dokumentaciju.

Smatramo da je na jednaki način trebalo pristupiti i u ovoj situaciji (eventualno upotpunit razgovorom) i ne izlagati korisnicu neugodnim okolnostima koje negativno utječu na njeno ionako krhko psihičko i emocionalno stanje – posebice ako činjenično stanje vezano za zdravstvenu ocjenu nesporno proizlazi iz medicinske dokumentacije.

Preporučili smo ZOSI-u da upozore tijela vještačenja o potrebi poštivanja preporuke ZOSI-a u smislu iznimnog osobnog pregleda vještačene osobe te o potrebi poštivanja integriteta i dostojanstva vještačene osobe u slučajevima neposrednog pregleda. Smatramo da je u prilikom vještačenja anonimne korisnice došlo do propusta u postupanju tijela vještačenja te da konkretna potreba za

neposrednim uvidom nije postojala već je ista zatražena automatizmom što je dovelo do povrede temeljnog ljudskog prava na dostojanstvo žene. Jednako tako je potrebno pristupiti i kada se radi o muškom korisniku ukoliko se radi o karcinomu prostate ili testisa (odstranjen testis).

Liječenje karcinoma je dugotrajno, složeno i s neizvjesnim ishodom. Osim početnog šoka uzrokuje strah u konačni ishod i daljnju kvalitetu života, a u slučaju odstranjenja dojke i potrebu da žena prihvati svoje tijelo. Emocionalna i psihološka potpora su od velike važnosti za daljnji oporavak. Smatramo kako bi vještaci u tijelima vještačenja trebali imati, pogotovo kada se radi o ovakvim situacijama, više empatije i senzibiliziranog pristupa korisnicama.

Stoga smo ZOSI-u preporučili i senzibiliziranje članova komisije o psihološkim posljedicama istih ili sličnih stanja i utjecaju koje ovakva dijagnoza, kao i sama operacija imaju na ženino samopouzdanje, te nužnost izbjegavanje traženja da se žena razodjene kako bi pokazala ranu i mjesto odstranjene dojke budući da je ta činjenica napisana u brojnoj medicinskoj dokumentaciji koja se prilaže uz zahtjev. Isto tako smatramo kako je i pristojna komunikacija i ljudski pristup članova tijela vještačenja prema korisnicima od velikog utjecaja na samu kvalitetu i ishod vještačenja.
U odgovoru na preporuku i upozorenje ZOSI je otklonio navode da se prilikom vještačenja ne poštuje dostojanstvo vještačene osobe te proslijedio preporuku i upozorenje tijelima vještačenja u Republici Hrvatskoj.

Ophođenje zdravstvenog osoblja prilikom liječničkih pregleda i liječenja po načelu razumne prilagodbe

Primjer iz prakse: Putem medija i objave na platformi Facebook saznali smo za neugodnu situaciju majke djeteta s autizmom u kojoj su se našli prilikom pregleda dječaka u jednoj od zagrebačkih bolnica: *„Danas, 27. siječnja, bili smo naručeni za pregled kod gastroenterologa u 10:40 sati. Stigli smo oko 10:30, nakon što smo kupili novi autić, grickalice, peciva i vodu, znajući koliko teško sin podnosi čekanje, gužvu, ljude i bolnice. Nakon 10-ak minuta smo primljeni na vaganje, uz sinovo konstantno negodovanje, kočenje i viku. Sestra me pita kako mislimo ići kod doktorice tako, ja odgovaram: 'A što mogu?', ona na to kaže da sam mu ja mama, a ja napominjem: 'Ali sin je autističan.' Prihvaća ona to i kaže da uđemo prvi nakon trenutnog pacijenta.*
U čekaonici sin viče, baca se, boji se, zna što je bolnica, puno je ljudi na 25m^2, razne boje su oko nas. Bježi van svim silama, ja ne dam, moramo tu stajati i obaviti pregled, evo ti novi auto, hoćeš papati, hoćeš mobitel - neće ništa, hoće van. Dok ga ja hvatam u silnoj brzini, izlazi iz neke druge sobe doktorica i kaže neka maknem to dijete negdje. Govorim joj da moramo pričekati, a ona meni neka ga smirim kako znam, napominjem njegovo stanje, ali uzalud, oni rade preglede, smetamo...", opisala je majka autističnog dječaka situaciju iz čekaonice. "Mislim okej, tu vidimo vrata kad netko izađe. Sinu se piški. Mislim, jer on ne zna pričati, ne zna se izraziti. Odlazimo u WC da obučemo pelenu koju podnosi tek toliko da obavi nuždu jer WC ne dolazi u obzir. Obavimo to i sestra nas prozove zašto nismo ušli na pregled kad je pacijent izašao. Ja se ispričavam, ali morao je piškiti, ja sam sama s njim, pa nisam znala da će netko baš u tom trenu izaći jer da jesam, unutra bih mu obukla pelenu. Sin i dalje viče, iz sve snage pokušava pobjeći. Odjednom otac nekog, barem naizgled zdravog djeteta počinje vikati neka ga maknem. A gdje ću, mislim si, sad smo se pomakli koliko smo mogli, viče da on od njega ništa ne čuje, neka ga smirim ili maknem. Na rubu suza mu govorim da se radi o djetetu s posebnim potrebama, a on odgovara da ga ne zanima i neka ga maknem jer sve uznemiravamo. Spustila sam sina na pod. On je odmah pobjegao iz čekaonice van. U suzama sam otišla za njim, na pultu ostavila naš redni broj. Otišli smo kući do koje sam cijelim putem plakala", nastavila je majka. *"Nisam ga dovela na pregled koji mu nije potreban, već onaj koji je zahtijevalo nekoliko stručnjaka. Pregled obavili nismo. Ne znam je li gore što je autistične djece sve više, što nitko ne zna uzrok, što medicinsko osoblje nije educirano…. Neopisiva tuga u meni je zbog mog djeteta, ali i svakog koje to mora doživjeti*".

Iako je navedeni slučaj brzom intervencijom bolnice riješen, smatramo da problem postoji na općenitoj razini te da su potrebne određene prilagodbe u zdravstvenom sustavu u pogledu naručivanja na pregled, ophođenja/pristupa i komunikacije medicinskog osoblja sa djecom s teškoćama u razvoju i

njihovim roditeljima te osobama s invaliditetom. Zasebna je problematika i nerazumijevanje okoline za invaliditet i specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta. Čekanje na zdravstveni pregled stresno je i teško, kako za djecu bez invaliditeta tako i za odrasle osobe. Međutim, kada govorimo o djeci s teškoćama u razvoju ili odraslim osobama s invaliditetom, a koji imaju teški invaliditet, neovisno o kojoj dobi govorimo, posebno je stresno upravo zbog specifičnosti invaliditeta i vrlo često nemogućnosti pojašnjavanja djetetu ili odrasloj osobi situacije u kojoj se nalazi. Time, takve situacije postaju jako neugodne i stresne ne samo za djecu već i za njihove roditelje odnosno pratnju.

Navedeni primjer iz medija jasno prikazuje situaciju koju želimo prevenirati/spriječiti te je nužna uspostava unaprjeđenja postojećeg sustava kada na zdravstveni pregled dolazi dijete s poremećajima iz autističnog spektra i/ili drugih vrsta teških oštećenja. Opisani primjer ukazuje na potrebu fleksibilnije organizacije rada i načina pružanja medicinskih usluga djeci s teškoćama u razvoju, upravo zbog specifičnosti koje proizlaze iz oštećenja, a zahtjeva prilagodbu. U drugoj situaciji otac djeteta s autizmom navodi: *„Svima koji su i makar površno upoznati s poremećajima iz autističnog spektra, poznato je da svaki postupak i neočekivani događaj pa tako i odlazak u nepoznatu ustanovu kod nepoznatih ljudi može proizvesti neželjene posljedice, traume pa i regresiju u daljnjem razvoju*."

Preporučili smo da se razmotri mogućnost uvođenja protokola na način da liječnik opće medicine prilikom naručivanja ili roditelj djeteta s teškoćama u razvoju/osoba s invaliditetom prilikom naručivanja napomene kako pregled treba obaviti dijete/osoba s pojedinom vrstom oštećenja te da se dogovori točan termin dolaska na pregled kako bi se izbjeglo čekanje i neugodne posljedice čekanja, pogotovo u slučaju djeteta s autizmom ili s teškim oštećenjem. Takvim načinom postupanja ispunilo bi se načelo razumne prilagodbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Smatramo kako bi se u ovom slučaju razumnom prilagodbom smatrala najava dolaska djeteta s teškoćama u razvoju na pregled, a što bi imalo za posljedicu obavljanje pregleda u dogovorenom terminu kako bi dijete bilo što kraće izloženo okruženju na koje nije naviknuto, a koje se negativno odražava na njegovo ponašanje. Na takav način bi i medicinsko osoblje imalo informaciju o dolasku djeteta primjerice, s autizmom, te bi mogli napraviti i razumnu prilagodbu u ophođenju prema djetetu i napraviti druge potrebne prilagodbe za pregled.

Primjer iz prakse: Zaprimili smo anonimnu pritužbu muškarca da kod centralnog šaltera za naručivanje pacijenata u KBC-u Split nigdje nije istaknuto da osobe s invaliditetom i trudnice, te dobrovoljni darivatelji krvi imaju prednost kod naručivanja termina za pregled.

Obratili smo se preporukom Ravnateljstvu KBC-a Split navodeći da je poznato da mnoge ustanove i pružatelji javnih usluga različitog tipa imaju na prijemnim šalterima istaknutu oznaku invaliditeta ili kratku obavijest o prednosti u redu čekanja za određene kategorije osoba (osobe s invaliditetom, trudnice). Iako pravo prednosti u redu čekanja nije zakonsko pravo, ono je običajne prirode i predstavlja oblik brige o najranjivijim društvenim skupinama. Stoga smo preporučili KBC-u Split da se na centralnom i prijemnim šalterima u ambulantama gdje se obavlja naručivanje pacijenata, postavi vidljiv znak prednosti u redu čekanja za spomenute kategorije osoba kod naručivanja i pružanja zdravstvenih usluga. KBC Split nas je obavijestio da je prijedlog prihvaćen.

Prednost kod prijema u ustanovu za osobe s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju može se smatrati razumnom prilagodbom. Kao što je i u prvom primjeru opisano, osobe s pojedinim vrstama oštećenjima imaju za posljedicu nemogućnost shvaćanja potrebe „čekanja na red" te samo čekanje izaziva nervozu, stres, nepredvidljive i impulzivne reakcije koje su otežavajuće za samo dijete, pratnju (roditelj, skrbnik) kao i za ostale osobe u čekaonicama, ali i zaposlenike ustanove.

Ophođenje medicinskog osoblja/pristup prema djeci s teškoćama u razvoju, roditeljima i osobama s invaliditetom, kao i ispravna komunikacija od izrazite je važnosti za cijeli proces liječenja jer stvara osjećaj sigurnosti i povjerenja, a koje je nužno da bi došlo do najboljeg ishoda u liječenju. O potrebi prilagodbe u pristupu, komunikaciji i edukaciji medicinskog osoblja redovito upozoravamo institucije i provodimo edukacije s pojedinim ustanovama. Odbor UN o pravima osoba s invaliditetom u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o pravima osoba s

invaliditetom između ostalog preporučuje *„da zdravstveni djelatnici moraju biti educirani o pristupačnim i alternativnim tehnikama komunikacije kako bi mogli komunicirati s osobama koje imaju mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja“*.

Roditelji djece s teškoćama u razvoju te osobe s invaliditetom pritužuju se i na ponašanje društva iz kojeg se može zaključiti koliko je prisutno nerazumijevanje okoline za pojedinu vrstu invaliditeta.

Okolina doživljava pojedino oštećenje s predrasudama i u pravilu osuđujuće jer su roditelji i dijete „krivi“ što se dijete ne ponaša u skladu s uobičajenim ponašanjem, a što potvrđuje i uvodno opisani slučaj. Razumijemo da razni oblici razumne prilagodbe za osobe invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju mogu naići na otpor ostalih koji su isto tako u zdravstvenoj potrebi, međutim, u tom je smislu potrebno raditi na senzibiliziranju, empatiji i razumijevanju društva o različitim stanjima i oštećenjima koja zahtijevaju određenu prilagodbu.

Općenito smo preporučili, na primjer, u čekaonice zdravstvenih ustanova staviti obavijest o mogućim oblicima ponašanja koja proizlaze iz pojedine vrste oštećenja, kako bi se eventualno na taj način, u ovom djelu, podigla svijest o potrebi prihvaćanja ljudske raznolikosti te pokazalo potrebno razumijevanje za drugačije ponašanje koje proizlazi iz invaliditeta.

Preporučili smo razmotriti i mogućnost da se u suradnji s udrugama izrade informativni letci koji bi bili na raspolaganju pacijentima u čekaonicama. Preporuke su upućene Ministarstvu zdravstva uz prijedlog da se dostave svim bolnicama. Ministarstvo zdravstva proslijedilo je preporuku svim komorama u zdravstvu kao i Hrvatskom liječničkom zboru da svaka institucija u okviru svoje nadležnosti razmotri i pokrene aktivnosti usmjere dodatnoj edukaciji svojih članova u suradnji s udrugama.

Sanitetski prijevoz

I dalje zaprimamo pritužbe na organizaciju sanitetskog prijevoza i samu dugotrajnost čekanja na sanitetski prijevoz, pogotovo u odnosu na odlazak iz zdravstvene ustanovu. Uvažavajući izvanrednu situaciju izazvanu koronavirusom, opterećenost zdravstvenog sustava i osoblja, mišljenja smo kako je ipak potrebno potrebe pacijenata staviti u prvi plan kako bi sam postupak liječenja bio svrhovit.

Primjer iz prakse: Iz zaprimljene pritužbe proizlazi kako postoje situacije da teško bolesni pacijenti čekaju više od pet ili šest sati na sanitetski prijevoz, primjerice: *„budući da je u razdoblju od 3. do 10. svibnja moj otac, pacijent Dnevne bolnice hematologije KBC-a Zagreb s upućivanjem na terapije fotofereze – stanje nakon transplatacije matičnih stanica uslijed AML-a, imunokompromitiran, višekratno trebao ležeći prijevoz s terapija kući (udaljenost 10km od KBC-a Zagreb) te je svaki put čekao više od 5-6 sati na prijevoz…“*

Nastavno na konkretnu pritužbu Nastavni zavod za hitnu medicinu Grada Zagreba naveo je kako se zbog opterećenosti sustava općenito kao i timova za sanitetski prijevoz primjenjuje načelo prioriteta u prijevozu, odnosno iz pismena proizlazi kako se smatra da su pacijenti koji se nalaze u bolnici zbrinutiji u odnosu na druge pacijente pa slijedom toga ti pacijenti nisu prioritetna skupina. Uvažavajući navedeni argument ipak je potrebno s druge strane uzeti u obzir i rizik koji nosi dugotrajna izloženost većem broju ljudi u bolnici, mogućnost zaraze korona virusom, ali i sam utjecaj čekanja na psihičko i fizičko zdravlje pacijenta. Pacijent, u pravilu, po nekoliko sati sam čeka prijevoz te je upitno koliko je i pod nadzorom samog medicinskog osoblja što je posebno otegotno ukoliko je pacijent teško narušenog zdravlja, ograničene mobilnosti i onemogućen u obavljanju primarnih ljudskih potreba.
Mišljenja smo kako pacijenti koji dolaze u bolnicu, a isto tako i pacijenti koji odlaze iz bolnice moraju ostvariti pravo/imati pristupačnu uslugu kada im je takva usluga potrebna jer obje situacije imaju svoje posljedice koje se mogu negativno odražavati na zdravlje pacijenta.

Preporučili smo Ministarstvu zdravstva, Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, kao i Nastavnom zavodom za hitnu medicinu Grada Zagreba i Gradskom uredu za zdravstvo Grada Zagreba da zajedničkom suradnjom pronađu najoptimalnije rješenje u organizaciji sanitetskog prijevoza uvažavajući potrebe koje proizlaze iz specifičnosti invaliditeta te na takav način učiniti sanitetski

prijevoz pristupačnim kako bi realizacija prava na zdravlje bila pravovremena, dostupna, kontinuirana i cjelovita u skladu s nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom. Postupajući po konkretnoj pritužbi Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje izvršio je izvanrednu kontrolu u Nastavnom zavodu za hitnu medicinu Grada Zagreba te je utvrđeno da je vrijeme čekanja bilo neprimjereno čime je narušena kontinuirana dostupnost zdravstvene zaštite osiguranim osobama Zavoda te sigurnost pacijenata i kvaliteta zdravstvene zaštite. Zavod je naložio otklanjanje utvrđenih nepravilnosti te predložio izricanje ugovorne mjere Ustanovi. Gradski ured za zdravstvo Grada Zagreba ne osporava postojanje problema vezano za sanitetski prijevoz te ujedno svjestan tog problema pokušava, zajedno s Nastavnim zavodom za hitnu medicinu Grada Zagreba pronaći rješenje.

Iz dostavljenog očitovanja proizlazi kako je u tijeku postupak javne nabave radi nabave 82 sanitetska vozila kako bi se riješio problem predugog čekanja na vozilo što nepovoljno djeluje na zdravlje pacijenta. Ujedno će poduzimati i druge aktivnosti koje su potrebne da bi se postojeći problem riješio.

Pravo na fizikalnu terapiju pratnje osoba s invaliditetom u specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju

Pravilnikom o izmjenama i dopuni Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući (Narodne novine, br. 09/21 od 3. veljače 2021. godine) usvojen je prijedlog POSI i udruga osoba s invaliditetom vezano za potrebu osiguravanja pratnje osobama s invaliditetom u bolnicama za medicinsku rehabilitaciju, a koje su starije od 18 godina: *Kada je u provođenju rehabilitacije osigurane osobe starije od 18 godina života zbog nužnosti pružanja pomoći koja nije obuhvaćena programom provođenja rehabilitacije (aspiracija dišnog sustava, hranjenje, samostalno obavljanje fizioloških potreba) potrebna prisutnost druge osobe, liječničko povjerenstvo Zavoda, iznimno, može odobriti boravak uz osiguranu osobu u specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju osiguranoj osobi – jednom od roditelja, skrbniku ili drugoj osobi koja može pružiti pomoć koja nije obuhvaćena programom rehabilitacije.*

Primjer iz prakse: Tijekom 2021. godine nametnulo se pitanje mogu li i osobe koje su u pratnji osobe koja obavlja rehabilitaciju istovremeno obavljati vlastitu rehabilitaciju u istoj specijalnoj bolnici. Naime, obratilo se više roditelja/pratitelja s pritužbom da ne mogu iskoristiti D1 uputnicu za fizikalnu terapiju na svoje ime dok borave kao pratnja punoljetnom djetetu/osobi s invaliditetom za vrijeme njene/njegove stacionarne rehabilitacije u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka“ (dalje u tekstu: SBMR Biokovka).

Zatražili smo očitovanje od SBMR Biokovka i zaprimili odgovor da nije moguće osigurati roditelju/pratitelju uslugu fizikalne terapije na temelju D1 uputnice dok boravi u zdravstvenoj ustanovi u svojstvu pratitelja djeteta/osobe s invaliditetom koje je na stacionarnoj rehabilitaciji iz razloga što bi se stvorio veliki organizacijski problem za ustanovu da se u istim terminima organiziraju različite terapije i za djecu i za njihove majke/pratitelje, dok različiti termini ne dolaze u obzir jer nije moguće organizirati zamjenu za pratitelja koji je na terapiji. Drugi razlog koji je SBMR Biokovka navela je da se prema pravilima HZZO-a istovremeno ambulantno liječenje putem uputnice D1 i smještaj u bolnici na temelju odgovarajuće šifre DBL, međusobno isključuju, tako da SBMR od HZZO-a ne bi mogla naplatiti usluge fizikalne terapije pružene osobi u pratnji koja istovremeno koristi ambulantnu fizikalne terapije. U vezi „preklapajućih računa“ zatražili smo pojašnjenje od HZZO-a, dok je radi preispitivanja ove prakse na nacionalnoj razini od preostalih 13 specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju zatraženo očitovanje da li omogućavaju roditeljima da za vrijeme boravka punoljetnog djeteta na stacionarnoj rehabilitaciji iskoriste D1 uputnicu za fizikalnu rehabilitaciju koja je izdana na ime roditelja.
U odnosu na „preklapajuće račune“ zaprimili smo očitovanje HZZO-a u kojem se navodi da se prema Naputku Zavoda od 21. prosinca 2015. godine u svezi istovremene naplate stacionarnog liječenja i dijagnostičko-terapijskih postupaka u specijalističko konzilijarnoj zdravstvenoj zaštiti) DBL12 smještaj i prehrana jednog roditelja uz dijete izuzimaju iz preklapajućih računa, odnosno da se uz naplatu DBL12 mogu naplatiti i SKZZ računi.

Što se tiče prakse preostalih 13 specijalnih bolnica (SBMR Kalos, Bolnica za ortopedsku kirurgiju i rehabilitaciju „Prim. dr. Martin Horvat“, SBMR „Naftalan“, SBMR Daruvarske Toplice, SBMR Krapinske toplice, SBMR Lipik, SBMR Stubičke Toplice, SBMR Varaždinske Toplice, SB za ortopediju Biograd na moru, SBMR Thalassotherapia Crikvenica, SBMR Thalassotherapia Opatija, Lječilište Topusko, Lječilište Veli Lošinj) praksa je slijedeća: Od ukupno zaprimljenih deset odgovora, osam ustanova je izričito ili načelno pozitivno odgovorilo na mogućnost istovremenog pružanja usluge fizikalne terapije roditelju/pratitelju i pružanja usluga stacionarne rehabilitacije za dijete/osobu s invaliditetom, dok je jedna ustanova obrazložila trenutnu nemogućnost pružanja navedenih usluga jer je u funkciji kao COVID bolnica i ima smanjen kapacitet za stacionarnu rehabilitaciju. Samo je jedna zdravstvena ustanova, SBMR Stubičke toplice, odgovorila negativno, navodeći da zbog kadrovskih nedostataka ne može osigurati pratnju osobi s invaliditetom za vrijeme koje bi njena pratnja koristila D1 uputnicu. Ističemo kako je u odgovoru jedne od specijalnih bolnica navedeno kako je ranije navedeni Naputak HZZO-a od 21. prosinca 2015. godine dostavljen isključivo Područnim uredima HZZO-a, ali ne i bolnicama.

Nakon što je SBMR Biokovka upoznata s Naputkom HZZO-a od 21. prosinca 2015. godine u vezi „preklapajućih računa“, prihvatili su preporuku pravobraniteljice u tom dijelu i ispričali se na previdu. Nadalje, nakon što su SBMR Biokovka dostavljeni podaci o praksi preostalih specijalnih bolnica po ovom pitanju i ponovljena preporuka pravobraniteljice, SBMR Biokovka je u posljednjem odgovoru od 20. rujna 2021. godine navela kako će nastojati organizacijski se prilagoditi kada god to bude moguće, ovisno o svakom konkretnom slučaju.

Preporučili smo savezima i udrugama osoba s invaliditetom da upoznaju svoje članove s mogućnošću da pratnja provede vlastitu fizikalnu terapiju u vrijeme kada je u pratnji osobe s invaliditetom.

Ortopedska pomagala i novi lijekovi za oboljele od cistične fibroze

Primjer iz prakse: Tijekom 2021. godine POSI je zaprimila pritužbe roditelja djece s teškoćama i osoba s invaliditetom koji koriste neinvazivni respirator (NIV), ali imaju potrebu za korištenjem prijenosnog koncentratora kisika radi povremenog izlaska iz kuće i olakšavanja povremenog prijevoza u zdravstvene ustanove na kontrolu dodatnim kisikom i čiji je zahtjev za odobravanjem pokretnog koncentratora kisika odbijen uz obrazloženje da su osiguranici na trajnoj neinvazivnoj mehaničkoj ventilaciji, a prema indikaciji broj 317 Osnovne liste pomagala za Prijenosni koncentrator kisika stoji da „osigurana osoba koja je na trajnoj mehaničkoj ventilaciji (invazivnoj ili neinvazivnoj) ne ostvaruje pravo na pomagala Obnovljeni ili Prijenosni koncentrator kisika“. Također, prijenosni koncentrator kisika ne se priznaje nepokretnim osiguranicima.

Pravobraniteljica je još 2016. godine HZZO-u dostavila preporuku s prijedlogom izmjene indikacija za ostvarivanje prava na prijenosni koncentrator kisika koji bi uključivao i osobe koje se ne mogu samostalno kretati. Preporuka i prijedlog pravobraniteljice tada nisu usvojeni.

Povodom zaprimljenih pritužbi ponovno smo se obratili HZZO-u, Hrvatskom pulmološkom društvu Hrvatskog liječničkog zbora te KBC Zagreb, Klinici za plućne bolesti Jordanovac kao nadležnom referentnom centru Ministarstva s prijedlogom dopune medicinske indikacije za propisivanje prijenosnog koncentratora kisika kako za nepokretne osobe na domicilnoj oksigenoterapiji tako i za osobe koje su na neinvazivnoj mehaničkoj ventilaciji (NIV) s potrebom dodatne oksigenacije. Hrvatsko pulmološko društvo Hrvatskog liječničkog zbora je u svom odgovoru od 20. prosinca 2021. godine iznijelo usuglašeni stav Upravnog odbora Hrvatskog pulmološkog društva HLZ-a: *„Pulmolozi koji se bave kroničnom respiracijskom insuficijencijom i propisivanjem NIV uređaja smatraju da se bolesnik na NIV-u ni u koje slučaju ne bi smio prevoziti na kontrole u osobnom vozilu već jedino i isključivo u sanitetskom vozilu… Stoga nema potrebe za propisivanje prijenosnog koncentratora kisika za traženu indikaciju….Hvale je vrijedna inicijativa za propisivanjem prijenosnog koncentratora kisika za nepokretne invalidne osobe koje imaju potrebu i za domicilnom oksigenoterapijom, koju bi isti*

povremeno koristili umjesto prijenosnih boca s kisikom koje su manje praktične i teže transportabilne … uključujući sve gore navedeno kao i hvale vrijednu inicijativu da se olakšaju tegobe našim invalidima koji su nepokretni , a imaju potrebu za trajnim liječenjem kisikom, predlažemo da se stanje SVAKOG bolesnika ponaosob razmotri te liječnik specijalist-pulmolog i izabrani liječnik obiteljske medicine upute prijedlog za odobrenje prijenosnog koncentratora kisika, uz svu bitnu medicinsku dokumentaciju, nadležnom HZZO-u na razmatranje i odobrenje. Zaključak ovog razmatranje uputiti ćemo i direkciji HZZO-a na razmatranje i odobrenje."

Odgovor Hrvatskog pulmološkog društva HLZ-a u kojem je iznesen gornji stav dostavili smo na znanje Zajednici saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH (dalje u tekstu: SOIH) i savezima članicama SOIH-a sa zamolbom da s navedenim stavom upoznaju svoje članove kako bi se u slučaju potrebe mogli pozvati na isti.

Podržavamo nastojanja osoba s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom za uvrštavanjem elektromotornog kreveta i transfer dizalice kao novih ortopedskih pomagala koja se mogu ostvariti na teret HZZO-a. Smatramo kako bi uvrštavanje elektromotornog kreveta i transfer dizalice kao novih ortopedskih pomagala bilo od velikog značaja za osobe s invaliditetom kojima je to potrebno, njihovim obiteljima, asistentima, a uveliko bi utjecalo i na kvalitetu i učinkovitost rada samih zdravstvenih djelatnika i drugog osoblja na primjer prilikom obavljanja zdravstvene njege, transfera krevet kolica i obrnuto i ostalo. Naime, Pravilnikom o zaštiti na radu pri ručnom prenošenju tereta (Narodne novine, br. 42/05) propisana su ograničenja za dizanje tereta (dalje u tekstu: Pravilnik). S obzirom na to da se mora voditi briga o zaštiti zdravlja i sigurnosti medicinskih djelatnika, radni zadaci koji se obavljaju u nefiziološkom ili prisilnom položaju tijela poslovi su s posebnim uvjetima rada pri čemu je najveća dopuštena masa, odnosno težina tereta koju smiju podizati žene i mladež (dob od 19-45) je 15 kg, dok je za žene iznad 45 godina propisano ograničenje dizanja tereta do 13 kg težine, a za trudnice do 5 kg. Za muškarce u dobi od 19-45 godina maksimalno je propisano podizanje tereta do 50 kg, a za muškarce iznad 45 godina je propisano maksimalno 45 kg. Stoga je i u interesu struke da pomagala budu uvrštena na Popis pomagala kako bi se izbjegla ozljeđivanja medicinskog osoblja, moguće i osoba s invaliditetom. Iako je postupak složen i potrebno je ispunjavanje velikog broja uvjeta kako bi se određeno pomagalo uvrstilo na Popis pomagala Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima, s obzirom na važnost elektromotornog kreveta i transfer dizalice u neovisnom življenju i svakodnevnoj pomoći osobama s invaliditetom, u potpunosti podržavamo i eventualnu inicijativu SOIH-a, kao krovne organizacije koja okuplja udruge osobe s tjelesnim invaliditetom, u provedbi procjene potreba za takvom vrstom ortopedskih pomagala među svojim članovima. Navedeno bi bilo značajno za daljnje organiziranje sastanka s određenim/izabranim distributerom koji djeluje na području Republike Hrvatske s kojim bi se detaljnije razgovaralo o samom postupku, o pojedinim uvjetima i osnovanosti prijedloga. Navedena procjena potreba stavljanja novih pomagala na Popis pomagala – elektromotornog kreveta i transfer dizalice, bila bi okvirno mjerilo i predstavljala bi početak rada na ovoj problematici.

Zaprimili smo otvoreno pismo **Hrvatske udruge oboljelih od cistične fibroze** upućeno predsjedniku Vlade Republike Hrvatske kojim apeliraju da se na listu lijekova HZZO-a uvrste potrebni lijekovi za osobe oboljele od cistične fibroze. Hrvatska udruga oboljelih od cistične fibroze svojim djelovanjem i aktivnostima nastojala je ukazati na postojanje tri vrste lijeka koji se već primjenjuju u europskim zemljama, pojedini već i 10 godina: Kaftrio, Kalydeco i Orkambi. U otvorenom pismu su naglasili da čak i osobe oboljele od cistične fibroze koje su bile kandidati za transplantaciju pluća nakon primjene lijeka skidaju se s liste, osobe ovisne o boci kisika više ne trebaju kisik, organi više ne propadaju jer ti lijekovi utječu na uzrok bolesti odnosno ispravljaju grešku nastalu na proteinu. Pružili smo podršku Hrvatskoj udruzi za cističnu fibrozu te predložila da se navedeni lijekovi, životno važni osobama s cističnom fibrozom uvrste na Osnovnu listu lijekova HZZO-a. HZZO je odobrio stavljanje lijeka Kaftrio, Kalydecu i Orkambiju na Osnovnu listu lijekova.

Općenito smatramo kako je prilagođavanje pomagala/potrebnih suvremenih lijekova individualnim potrebama svake osobe od iznimne važnosti jer izravno doprinosi njihovom uključivanju u život zajednice, omogućava neovisno življenje, osigurava osobnu pokretljivost, pristup informacijama,

olakšava procese osposobljavanja i rehabilitacije, pristup radu i zapošljavanju te omogućava sudjelovanju u javnom i političkom životu, kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu. Kako bi se ostvarila navedena temeljna ljudska prava djece s teškoćama u razvoju kao i osoba s invaliditetom potrebno je da svaka osoba ima na raspolaganju pomagalo/lijek koje će joj to u maksimalnoj mjeri omogućiti.

Sudjelovanje na događanjima

Na nacionalnoj razini predstavnici ureda pravobraniteljice sudjelovali su na raznim skupovima kojima se željelo ukazati na važnost prevencije bolesti i značajke pojedinih bolesti, ali i daljnju potrebu da i osobe s invaliditetom budu ravnopravno uključene u društvo.

Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika „JA KA“ Osijek*,* u suradnji s pravobraniteljicom organizirala je radionicu na temu „Pravni položaj i prava osoba s invaliditetom“. Kroz teorijsko izlaganje i međusobnu komunikaciju predstavnik Ureda pravobraniteljice sudionicima je predstavio temeljne promjene koje je u naše društvo unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, pobliže su im se pojasnila prava osoba s invaliditetom i kroz konkretne primjere iz prakse pokušalo ih se osvijestiti o važnosti prihvaćanja i postupanja u skladu s načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u svim područjima svakodnevnog življenja.

U okviru kampanje obilježavanja 7. rujna - *Svjetskog dana svjesnosti o Duchenne mišičnoj distrofiji (DMD)* koju provodi Svjetska organizacija osoba s Duchenne mišičnom distrofijom (eng. *World Duchenne Organization*), a u organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske (SDDH), održan je virtualni okrugli stol **„Svjetlo za Duchenne“** na kojem je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice. Duchenne mišična distrofija (DMD) je najčešća nasljedna neuromuskularna bolest u djece. Od 1990. godine očekivani životni vijek produžen je za 10 godina pa je s tadašnjeg očekivanog životnog vijeka od 15-20 godina on porastao na 25-30 pa je rezultat toga stvaranje sasvim nove populacije sa svojim specifičnim zdravstvenim poteškoćama i potrebama). Povodom podizanja svijesti o Duchenne mišičnoj distrofiji brojni su gradovi i u Republici Hrvatskoj u večernjim satima osvijetlili svoje znamenitosti, građevine i spomenike crvenom svjetlošću dajući na taj način doprinos ovoj kampanji.

Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize pridružio se organizacijama diljem svijeta u *obilježavanju Svjetskog dana cerebralne paralize* 6. listopada putem online okruglog stola na temu „Kako biti samostalan/na“. U Republici Hrvatskoj živi 20.939 osoba s cerebralnom paralizom dok u svijetu živi oko 17 milijuna osoba s cerebralnom paralizom. Kao što slogan kampanje kaže - postoje "milijuni razloga" za proslavu Svjetskog dana cerebralne paralize i prepoznavanje postignuća osoba s cerebralnom paralizom, obitelji i stručnjaka koji ih podržavaju. I Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pridružio se obilježavanju Svjetskog dana cerebralne paralize pomoću oznake @worldcpday ili hashtagova #hsucdp, #MillionsOfReasons, #WorldCerebralPalsyDay i #svjetskidancerebralneparalize. Obilježavanje Svjetskog dana cerebralne paralize usredotočuje se na razbijanje mitova o cerebralnoj paralizi.

Savez društava distrofičara Hrvatske – SDDH organizirao je dana 8. prosinca 2021. godine radionicu o mišićnoj distrofiji i izazovima s kojima se osobe s mišićnom distrofijom susreću. Radionica je provedena u sklopu provedbe europskog projekta „Rijetke bolesti – čvrsta mreža podrške“, kojega SDDH provodi u okviru poziva „Širenje mreže socijalnih usluga u zajednici – Faza 1“ Europskog socijalnog fonda. Ciljevi projekta su povećati socijalnu uključenost osoba oboljelih od mišićne distrofije, osiguravanjem sustavne podrške i provođenjem edukacijskih aktivnosti, osnažiti obitelji osoba oboljelih od mišićne distrofije za aktivnu ulogu u zajednici te povećati znanja i vještine stručnjaka uključenih u rad s osobama oboljelim od mišićne distrofije radi unapređenja znanja i kompetencija.

Na međunarodnoj razini **Europska mreža tijela za ravnopravnost Equinet** od 22. do 30. lipnja organizirala seriju webinara vezanih uz poduzimanje mjera protiv sustavne neravnopravnosti i za ravnopravniji pristup zdravstvenoj zaštiti na kojem je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice. Ispitivanje Eurobarometra pokazalo je da je zdravstvena zaštita po mišljenju Europljanina daleko najvažnije pitanje za budućnost Europe. Međutim, ravnopravnost u području zdravstvene zaštite unatoč svojoj velikoj važnosti za sveukupnu dobrobit ostaje relativno neistraženo područje u radu tijela za ravnopravnost u usporedbi s područjima kao što su zapošljavanje ili obrazovanje. To odražava i nedostatak zakonodavstva na razini EU-a koja bi pokrivala područje zdravstvene zaštite u nacionalnom antidiskriminacijskom zakonodavstvu po svim osnovama što neizravno utječe na nadležnost tijela za ravnopravnost širom Europe. Zbog tih ograničenja nadležnost i ovlasti tijela za ravnopravnost se znatno razlikuju od zemlje do zemlje.
Rezultati Equinetovog ispitivanja o ravnopravnosti, raznolikosti i nediskriminaciji u području zdravstvene zaštite koje je proveo Niall Crowley ukazuju na prepreke na koje nailaze tijela za ravnopravnost u području zdravstvene zaštite. Te su prepreke primjerice vezane uz ustroj nacionalnih sustava zdravstvene zaštite koji su često suočeni s nedostatkom resursa i nejednakom geografskom raspoređenošću usluga što izravno utječe na pristup marginaliziranih grupa. Ostale prepreke koje su utvrđene u Equinetovom istraživanju ukazuju na nedostatak posvećivanja pažnje pitanjima ravnopravnosti u sustavu zdravstvene zaštite koje upućuje na nedostatak organizacijske infrastrukture, kapaciteta i politika za ravnopravnost u organizacijama pružatelja zdravstvenih usluga.

2.14. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

2.14.1. STANJE LJUDSKIH PRAVA OSOBA S POREMEĆAJEM IZ AUTISTIČNOG SPEKTRA

Svi pokušaji da se problemu autizma pristupi cjelovito i na društveno odgovoran način su svedeni na sporadične pokušaje da se problem otkloni, a ne riješi, zbog čega smatramo da se u RH osobama s autizmom krše temeljna ljudska prava. Unatoč svim do sada poduzetim aktivnostima, činjenica je da još uvijek nisu vidljivi pozitivni pomaci i stvarna poboljšanja u području zaštite djece s poremećajima iz autističnog spektra, nije vidljiv jasan smjer i konkretni rezultati tih aktivnosti. Proces izrade nacionalnog Okvira za probir i dijagnostiku autizma započeo još 2015. godine, Nacionalni dokument donesen je 2018. godine, a implementacija u sustavu zdravstva do danas se nije dogodila.

U postojećim Centrima za autizam (Zagreb, Rijeka, Split i Osijek) donekle se zadovoljavajuće skrbi za djecu i odrasle osobe s autizmom do 21 godine života, odnosno u vremenu kada su prema važećem zakonodavstvu školski obveznici. Međutim, nakon razdoblja školovanja nije im osigurana gotovo nikakva sustavna podrška. Ukoliko je obitelj u mogućnosti skrbiti za svoje dijete susreće se s problemom pronalaska odgovarajuće izvaninstitucionalne usluge, a ukoliko je zbog obiteljskih okolnosti, dobi i zdravstvenog stanja roditelja ili teškoća u funkcioniranju djeteta potreban smještaj, poznato je da mogućnosti smještaja za osobe s autizmom uglavnom – nema.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i dalje zaprima zamolbe, pritužbe i apele roditelja djece s teškoćama iz autističnog spektra i udruga za autizam u kojima traže konkretnu pomoć, ali i konačno sustavno rješavanje pitanja zbrinjavanja odraslih osoba s autizmom nakon završenog školovanja.

Značajan broj pritužbi odnosi se na teškoće u *pristupu predškolskom odgoju*, ali i osnovnom obrazovanju. U području predškolskog odgoja većinu od svih zaprimljenih pritužbi podnose roditelji djece s poremećajem iz autističnog spektra.
Primjer iz prakse: *…"majka sam djevojčice dobi 3 god. i 8 mjeseci sa dijagnozom poremećaja u spektru autizma. Djevojčica uz mnoštvo rehabilitacija pogađa i gradski vrtić. Dijete već godinu i pol pohađa vrtić dva puta tjedno po 45 minuta uz prisustvo trećeg odgajatelja. U početku nam je rečeno da će se produljivati boravak, ali to se jedno vrijeme čak i smanjivalo…kada postavim pitanje produljenja*

boravka govori mi se da dijete nije prošlo period adaptacije…međutim dijete nema nikakvih problema s adaptacijom, navikla je na vrtić, voli ga pohađati, jako mu se veseli. Stručnom timu vrtića sam u više navrata iskazala svoje nezadovoljstvo tako rijetkim i kratkim boravkom i svoj osjećaj da smo diskriminirati, osjećamo se kao višak i kao da čekaju da se ispišemo iz vrtića jer nam tih 30-45 minuta ne znači ništa. Stalno obećavaju dulji boravak do kojeg ne dolazi…"

U konkretnom slučaju dijagnoza autizma očito je jedina odrednica na temelju koje dječji vrtić ne dozvoljava niti svakodnevni boravak djeteta, unatoč adaptiranom ponašanju i funkcioniranju djeteta. Za ograničavanje duljine boravka vrtić bi trebao zaista dokazati da je takva mjera zakonita, nužna i razmjerna cilju koji treba postići, a to je inkluzivan odgoj. U ovom slučaju ne vidimo kako bi to vrtić i dokazao, ako godinu i pol nije niti pokušao sa svakodnevnim boravkom djeteta, a kamoli boravkom u satnici koja je zakonski propisana (najmanje četiri sata dnevno). Gotovo u svim sličnim slučajevima upozoravamo predškolske ustanove na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12)

U poglavlju *Odgoja i obrazovanja* prikazujući otpore prilikom upisa učenika s teškoćama u razvoju u škole kao i teškoće tijekom obrazovanja naglasili smo da se upravo često pritužbe koje smo zaprimali odnose na učenike s poremećajima iz autističnog spektra. Škole im nisu sklone dati priliku da pokažu svoje stvarne sposobnosti te smatraju da od prvog razreda trebaju pohađati posebne razredne odjele. Jednako tako istaknuli smo da se učenici s poremećajima iz autističnog spektra školuju kod kuće kada se to u nekim slučajevima pokazalo načinom njihovog obrazovnog napredovanja te smo predložili da je potrebno razmotriti moguće i neke nove načina školovanja. Često upravo zbog neznanja, uvjerenja da ne mogu uspješno svladavati redovni program i biti među svojim vršnjacima u redovnim razrednim odjelima, ustvari im se ne pruža potrebna podrška što naravno vodi u za njih frustracijske okolnosti.
Primjer za to je slučaj učenika 7. razreda koji se od drugog razreda školuje kod kuće, a prikazan je u poglavlju *Odgoja i obrazovanja*.

Primjer iz prakse: Krajem srpnja 2021. godine, kada su već započeli godišnji odmori u školama javlja nam se majka djeteta s poremećajem autističnog spektra prosljeđujući mail škole u kojem piše, citiramo: *„Kao što ste obaviješteni, na sastanku održanom 15. srpnja 2021. u prostorima škole, Vaše dijete u jesen počinje polaziti prvi razred Područne škole… S obzirom da postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta nije dovršen zbog nepotpune dokumentacije (nalaz psihologa), učenik će do okončanja postupka, nastavu polaziti po redovnom programu bez pomoćnika u nastavi, ali će u tom slučaju učeniku biti pružena pomoć i podrška u skladu s potrebama. Kao roditelj, dužni ste školi dostaviti traženu dokumentaciju kako bi Stručno povjerenstvo škole završilo postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta za dobivanje rješenja o primjerenom obliku školovanja, a zatim i prava na pomoćnika uz nastavi."* Uz zamolbu za pomoć majka dostavlja i nalaze koje je dostavila školi, između ostalog i psihologa u kojem uz opis dobivenih rezultata piše i *„da se preporučuje dovršiti ispitivanje u kolovozu radi sigurnije procjene intelektualnih sposobnosti, ali postoje indikacije za školovanje po prilagođenom programu, uz individualizirane postupke u nastavi. Kako u vrtiću dobro funkcionira uz asistenta, to se preporučuje i u redovnoj školi – dječak ima potencijal za prilagodbu na novu sredinu."*

U konkretnom slučaju, školi nisu bili dovoljni dostavljeni nalazi, nego inzistira na dodatnoj psihološkoj obradi, iako je preporuka psihologa prilagođeni program uz individualizirani pristup. Uputili smo dvije preporuke školi ističući upravo da je za učenika bitno da polaskom u školu ima definirane potrebne oblike razumne prilagodbe što ne znači da se tijekom školovanja i njegovog razvoja one neće mijenjati i dopunjavati, pa i nakon što roditelji dostave dopunu nalaza psihologa. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja, stoga smatramo da je škola trebala poduzeti mjere kako bi učeniku omogućila školovanje po najmanje restriktivnom programu, što je sukladno i preporuci psihologa. Savjetnice pravobraniteljice posjetile su i školu i održale sastanak s ravnateljicom, stručnom službom i učiteljicom prije početka školske godine. Škola je upisala učenika, osigurala na kraju i pomoćnika u nastavi s prvim danom škole, no određeni otpor

osjeća se i nadalje u svim pritužbama koje majka podnosi i svim daljnjim razgovorima sa školom te u potpunosti razumijemo kada roditelji kažu *„da sve čine kako bi ih se riješili iz škole“*.

Još neprimjerenije postupanje je škole koja nije niti upisala učenika u 1. razred koji se u kolovozu s majkom vratio iz inozemstva govoreći roditeljima da je, dok se ne osigura pomoćnik u nastavi, bolje da učenik bude kod kuće te kreće u školu tek 20. prosinca 2021. godine. U školu ga upisuju tek krajem listopada te tada i inzistiraju da dolazi u školu, ali bez pomoćnika u nastavi. Majka svjesna da to nije za njega primjereno i da isto može predstavljati veliki stres za njega uz liječničku ispričnicu ga ostavlja kod kuće do navedenog datuma kada se osigurava pomoćnik u nastavi. Prije toga nitko u školi nije razmišljao kako ubrzati proces i postoji li neki drugi oblik do osiguravanja pomoćnika u nastavi, primjeren učeniku (dopunska nastava, dodatna nastava, individualne konzultacije i sl.) kako ne bi došlo do velikog zaostajanja u svladavanju nastavnog gradiva.

Autizam je složeno oštećenje koje u obrazovnom okruženju zahtijeva više energije i kreativnosti, ali primjerenim pristupom i podrškom učenici s autizmom mogu pokazati izuzetne sposobnosti i veliki napredak. *Stoga smatramo da se obrazovne ustanove između ostalog trebaju usmjeriti na ciljane dodatne edukacije, upravo kako bi se djelatnike osnažilo za kreativnost pristupa u radu s učenicima s autizmom, a time ovim učenicima omogućilo pravo na obrazovanje prema svojim sposobnostima.*
Posebno je teška situacija kod osoba s autizmom starijih od 21. godinu kada više nisu „u nadležnosti“ sustava obrazovanja,. Nakon izlaska iz sustava obrazovanja, mladi s težim poremećajem iz spektra autizma potpuno su prepušteni skrbi svojih roditelja i obitelji.
Zbog više pritužbi roditelja djece i odraslih s autizmom koji nisu mogli osigurati njihovu skrb u Centru za autizam Zagreb, zatražili smo od istog podatke o broju zahtjeva za smještaj u osoba starijih od 21 godine, odnosno listi čekanja za sve usluge za osobe starije od 21 godine života, kao i izvješće o tijeku aktivnosti za nova institucionalna rješenja i reorganizaciju Centra.

Centar za autizam Zagreb ističe se da je autizam težak javnozdravstveni, obrazovni i socijalni problem, u čije se rješavanje trebaju uključiti resorna ministarstva kao i lokalna i područna samouprava. Naime, Centar je osnovan kao ustanova u sustavu odgoja i obrazovanja, te je skrb za sve korisnike starije od 21. godinu života zapravo formalno-pravno upitna. Odlukom tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku od prosinca 2019. godine, Centru za autizam zabranjeno je pružanje socijalnih usluga smještaja, organiziranog stanovanja i boravka odraslim osobama s invaliditetom u roku od šest mjeseci od dana primitka rješenja s obzirom da se radi o ustanovi obrazovanja za djecu i mlade do 21. godine života. Centar za autizam u lipnju 2020. zatražio je odgodu roka izvršenja tog rješenja koji je ponovo istekao u kolovozu 2021. godine, a onda je odlukom Samostalnog sektora za upravni i inspekcijski nadzor u socijalnoj skrbi ponovo odgođen na rok od godinu dana.
Ovo proizlazi iz činjenice da ova ustanova formalno-pravno ne bi smjela pružati socijalne usluge i usluge za odrasle osobe s autizmom – smještaj, zdravstvenu skrb, pojačanu njegu, kontinuirani edukacijsko-rehabilitacijski terapijski rad, interventni smještaj za djecu i odrasle, međutim Centar za autizam za pružanje tih usluga ima specijalizirane stručnjake, takve usluge itekako nedostaju, a očito nisu pronađena rješenja za korisnike koji ove usluge ostvaruju.

U rujnu 2020. godine odlukom gradonačelnika Grada Zagreba formirana je Radna skupina za provedbu pripremnih radnji za proces statusnih promjena kojima bi se riješilo pitanje odraslih osoba u Centru. Dakle, ključni problemi Centra za autizam Zagreb odnose se na još uvijek nerješavanje statusnih pitanja vezanih za transformaciju ustanove sukladno *Sporazumu Vlade RH iz 2015. godine,* a onda i posljedičnu situaciju s pružanjem (socijalnih) usluga za koje Centar nije registriran, a za koje su im potrebni dodatni djelatnici za čije zapošljavanje od resornog ministarstva nadležnog za obrazovanje ne dobiva potrebne suglasnosti.
Iz svega navedenog proizlazi da je Centar za autizam Zagreb svojevrsni talac s jedne strane ustroja ovog Centra kao ustanove u sustavu odgoja i obrazovanja, s druge strane stvarne potrebe pružanja skrbi za korisnike s autizmom starije od 21. godine života, ali i sustavne nebriga za proces transformacije za koji su proces odgovorni Vlada RH, dva ministarstva i Grad Zagreb kao osnivač Centra za autizam.

Centar pokušava od nadležnog ministarstva ishoditi suglasnosti za popunjavanjem radnih mjesta medicinskih sestara/tehničara i njegovateljica koji su nužni zaposlenici u programima smještaja i stanovanja. Neodobravanje radnih mjesta za otvaranje nove životne zajednice u Jelkovcu otežava i probleme koji postoje u Odjelu za odrasle i Odjelu zdravstvene zaštite i stanovanja za odrasle korisnike čiji roditelji ne mogu skrbiti o njima. Iako je Grad Zagreb Centru dodijelio četvrtu stambenu zajednicu u Jelkovcu i opremio je, ona još nije u funkciji zbog neodobravanja novih radnih mjesta bez kojih nema skrbi o korisnicima. Istovremeno, kada u bilo kojoj obitelji dođe do eskalirajućeg ponašanja pronalaze se *ad hoc* rješenja u pravilu uz pomoć MROSP jer u redovnom postupku centri za socijalnu skrb u nekom od domova socijalne skrbi ne mogu pronaći slobodno mjesto. Ured pravobraniteljice MROSP i sam je uputio više preporuka da se uključi u rješavanje konkretnih situacija osiguravanjem smještaja, jer u specijaliziranom Centru za autizam takva mogućnost, kao što je rečeno, ne postoji.

Transformacija Centra za autizam

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je početkom 2015. godine podnijela Hrvatskom saboru Posebno izvješće „Zaštita prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra“. Nakon toga potpisan je Sporazum Vlade RH (ministri nadležni za obrazovanje i socijalnu skrb), te Grada Zagreba kao osnivača, te gradova Rijeka i Split, kojim će se riješiti pitanje nekadašnjih podružnica (za koje osnivačka prava preuzimaju Rijeka i Split), a Centar za autizam Zagreb treba se transformirati u dvije ustanove – jednu nadležnu za obrazovanje, a drugu u sustavu socijalne skrbi za pružanje socijalnih usluga, prvenstveno onih za odrasle osobe s autizmom.

Danas, sedam godina kasnije i dalje Centar za autizam nema riješen status. Problem nedostatka stručnih djelatnika te nedostatna briga o korisnicima posebno se ogleda tijekom pandemije. Također je upitan i obuhvat u dnevnim programima za odrasle osobe nakon 21. godine.
Na listi čekanja za smještaj u Centru je osam korisnika koji su se kod njih školovali, a ostalima koji su se javili za smještaj, zahtjevi se niti ne zaprimaju.

Posebno je teško osigurati skrb izvan vlastite obitelji kada korisnik ima značajne poremećaje mentalnog zdravlja koji se manifestiraju agresijom i autoagresijom zbog koje trpe korisnik i svi članovi obitelji, a često i šira okolina. Gotovo u pravilu takve se korisnike nema kamo smjestiti, centri za socijalnu skrb ne pronalaze slobodna mjesta u domovima socijalne skrbi, te se problem rješava pojedinačnim intervencijama nadležnog Ministarstva, pritiskom roditelja putem medija ili se uopće ne riješi.

Jedna očajna majka nam piše:
„…u zadnjih godinu dana stanje mu se pogoršalo, agresija na sve i na najmanji okidač, najveći problem je postao jer se više u takvim situacijama ne mogu obraniti….nakon što sam dobila jak udarac u glavu nogom, učestala griženja mene do krvi, čupanje kose…agresija prema meni je počela kad više nije imao što uništiti u kući….socijalna gdje god se obrati upućuju je na drugu adresi i naravno svi imaju razloge za neprimanje djeteta u ustanovu….molim pomoć gdje dalje krenuti, kome se obratiti jer je situacija tužna i krajnje hitna i treba nam pomoć što prije…“
Pa nakon dva mjeseca: *“…javljam vam se ponovo jer nam kao obitelji i našem djetetu treba vaša pomoć…naša situacija nije nimalo bolja i imamo sve manje vremena…Sve je stalo, kabinet ministarstva nam nije od godine… socijalno u Samoboru dobiva samo odbijenice za smještaj našeg djeteta….*
A onda nakon još jednog mjeseca: “…situacija svakim danom sve više izmiče kontroli, naše dijete zna da je gazda u svom domu….želim vam objasniti primjerom od prekjučer koliko je teško i opasno postalo . Dovela sam ga iz škole i nije imao strpljenja da otključam vrata kuće te je lupao me po glavi svom snagom i čupao mi kosu , udarao me nogama , nakon par minuta u suzama i pokušaju obrane uspjela sam otključati vrata i napad na mene se nastavio 20 minuta u čemu sam trčala po kući izbjegavajući udarce , kad je Ivan shvatio da bježim i spašavam se krenuo je lupati svom snagom po prozoru rukama što sam morala spriječiti da se ne ozlijedi i fizički je opet po meni udarao dok sam nemoćno plakala i čekala da prođe . Bojimo se da se ne desi veće zlo i svakodnevno živimo u strahu .

Sada je sve na ministarstvu i na njihovoj žurnoj reakciji i na nama ostalima da podsjećamo da je situacija krajnje ozbiljna . Hvala još jednom i prilažem vam par slika da vidite da ozljede na meni i suprugu u zadnjih pola godine …"

A još mjesec dana kasnije, nakon zamolbe centra za socijalnu skrb, dvije preporuke Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i preporuke Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež: Dječja psihijatrije da se žurno osigura primjereni smještaj u ustanovi koja može dječaku osigurati obrazovanje i odgovarajući stručni tretman, MROSP odgovara da je potrebno, citiramo: "…*kontaktirati sve ustanove specijalizirane za skrb za dijete s teškoćama u razvoju, te utvrditi je li moguće realizirati smještaj te s istim upoznati roditelje….upoznati roditelje s činjenicom da se smještaj možda neće moći osigurati blizu obitelji te da roditelji razmotre mogućnost smještaja na području RH….u prilogu se dostavlja popis pružatelj usluga za djecu s teškoćama u razvoju koji pružaju dugotrajni smještaj."*

Drugim riječima, roditeljima se poručuje da prihvate bilo koje slobodno mjesto, bilo gdje u Hrvatskoj, s obzirom da ga u niti jednoj ustanovi na području, Grada Zagreba, Zagrebačke, Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Karlovačke županije, centar za socijalnu skrb nije mogao pronaći.

Sedam godina nakon podnesenog Posebnog izvješća „Zaštita prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra" Hrvatskom saboru, ponovo postavljamo pitanje – kako se kao država odnosimo prema cijeloj grupaciji osoba s invaliditetom, kršeći njihova temeljna prava nepoduzimanjem već definiranih koraka? Postavlja se pitanje smisla cijelog procesa obrazovanja i rehabilitacije do 21. godine života, ako nakon toga tim mladim ljudima ne osiguravamo ništa – nemamo osigurana mjesta za njihove boravke, nemamo mobilne stručne timove za podršku u obitelji, nemamo niti smještajnih kapaciteta kada obitelj više ne može ili treba odmor.
Za sada imamo samo „gašenje vatre", osiguravanjem hitnog smještaja „bilo gdje", i to tek kada su u opasnosti sigurnost i život.

Kao što je u Posebnom izvješću već obrazloženo, što se tiče autizma trebamo raditi na više razina, stoga je donošenje nacionalne strategije o autizmu više nego nužno. Iako smo od 2015. godine o tome postigli izvjesni konsenzus i započeli aktivnosti na implementaciji jedinstvenog okvira za dijagnostiku, do danas nismo puno odmakli niti u tom, niti u svim drugim smjerovima. Osim što nam je potreban sustav dijagnostike i rane intervencije, intenzivne podrške obitelji, pristupa odgoju i obrazovanju, treba osigurati i sustav podrške onima koji bi po svojim sposobnostima mogli, raditi jednako kao i onima koji trebaju intenzivan tretman u institucionalnim uvjetima i podršku u kriznim stanjima. Zato svakom pojedinačnom slučaju treba pristupiti s velikom pažnjom i iskoristiti krizu ili izazov za pozitivne pomake.

Neki primjeri pokazuju suprotno. Jedna regionalna inicijativa za formiranje životnih zajednica organiziranog stanovanja za odrasle osobe s autizmom, također traži podršku Ministarstva koju ne dobiva.
Udruga za autizam Istre navodi da je u Istri trenutno u evidenciji centara za socijalnu skrb oko 30 osoba starijih od 21. godine života za koje smatraju da bi država hitno morala započeti tražiti rješenje, koje vide u formiranju prve životne zajednice za odrasle osobe s autizmom u Istri. Podrška Istarske županije i Grada Pule je evidentna (u smislu dodjele odgovarajućeg prostora), ali se očekuje formiranje stambene zajednice u okrilju postojećeg Centra za rehabilitaciju Pula, ustanove socijalne skrbi.
U Zagrebu, prije najmanje četiri godine najavljena je izgradnja objekta na Oporovcu, koja do sada nije niti započela.
U Rijeci i Splitu također postoji problem socijalnih usluga za odrasle osobe s autizmom.
Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka obratila se ministru socijalne politike s apelom za stavljanje u funkciju objekta Kraljevica-Oštro, u kojem navodi:
„Ovo nije samo pitanje lokacije i kvalitete ponuđenih programa za odrasle osobe s autizmom, iako bi u civiliziranom društvu jedne države članice EU trebalo biti samo po sebi razumljivo da se takvo nešto mora osigurati. Ovo je u nekim slučajevima doslovno pitanje života i smrti. Nažalost, bili smo već svjedoci situacija gdje bi nakon smrti roditelja osoba s autizmom bila smještana u krajnje neprikladnom okruženju npr. staračkom domu ili u Psihijatrijskoj bolnici u Lopači. U barem dva slučaja su mlade osobe

s autizmom preminule ubrzo nakon smrti roditelja i teško se oteti dojmu da je barem jedan od uzroka toga bio neprikladan smještaj i nedostatna njega i zdravstvena zaštita..“.

2.14.2. NEDOSTUPNOST USLUGA RANE INTERVENCIJE

S velikim problemom nedostatka rano interventnih usluga susreću se građani na područje cijele Hrvatske, a posebno u slavonskoj regiji, ruralnim sredinama i otocima. Problem nedostupnosti socijalnih usluga u izoliranijim kontinentalnim područjima i otocima, problem je na koji Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorava već duži niz godina. Podnesci ukazuju da nema primjerene dijagnostike, pružatelja usluge rane intervencije, na pregled logopeda čeka se više od pola godine, tretmani su nedovoljni, liste čekanja ogromne. Više pritužbi zaprimili smo i u sredinama u kojima postojeći pružatelji usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške smanjuju intenzitet usluge jer nemaju dovoljno stručnjaka, iako je natječaj za zapošljavanje gotovo stalno otvoren.

Što se tiče područja Slavonije, situacija je posebno teška. Ured pravobraniteljice je zaprimio apel Udruge Vukovarski leptirići za pomoć i nastavak rada na provedbi socijalnih usluga, a posebice usluga rane intervencije. Udruga Vukovarski leptirići s MROSP ima sklopljeni Ugovor o pružanju socijalnih usluga od 2. siječnja 2019. godine prema kojem je dužna pružati uslugu senzorne integracije (198 usluga mjesečno), vježbe svakodnevnih vještina (168), psihološke podrške (471), kineziterapije (84), te logopedske terapije (378). S obzirom da trenutno nemaju logopeda, ove se terapije ne provode i ne naplaćuju.
Nakon provedenog inspekcijskog nadzora doneseno je rješenje Službe za inspekcijski nadzor o zaposlenju najmanje dva logopeda u roku 30 dana od primitka rješenja. Nalaz inspekcijskog nadzora potvrđuje osim navedenog, u cijelosti kvalitetno i u skladu sa zakonom pružanje svih usluga, te zadovoljstvo korisnika. Utvrđeno je da Udruga ima dva aktivna oglasa za radno mjesto logopeda. Predsjednica Udruge navodi da svi dosadašnji pokušaji zapošljavanja logopeda (umirovljeni logopedi, prekovremeni rad i sl.) nisu bili uspješni. Potrebu za logopedima Udruga je oglasila i na radio postajama u BiH, plaćala oglase, ali bez uspjeha. Postojeći logopedi na području Vukovara nakon svog redovnog posla ili rade neprijavljeno ili svoj posao obavljaju kod privatnika ili u vlastitoj privatnoj praksi, te naplaćuju terapiju i po 200,00 kn po satu.
Iz priložene dokumentacije vidljivo je da Udruga Vukovarski leptirići od travnja 2021. godine pokušava ishoditi odobrenje za zapošljavanje i drugih stručnjaka (psiholog – neurofeedback praktičar), s obzirom da su najduže liste čekanja upravo na navedenu uslugu. Prijedlog Udruge i zamolba za sastanak s odgovornim osobama ministarstva nisu uvaženi. Nakon svega Udruga je opravdano zabrinuta zbog potencijalnog raskida/promjene Ugovora, s obzirom da i dalje nastavlja s traženjem logopeda, te u trenutku eventualnog zapošljavanja djelatnika može odmah nastaviti s pružanjem i ove usluge.
Ministarstvu smo uputili preporuku da u odnosu na Udrugu Vukovarski leptirići poduzima mjere koje ni na koji način neće ugroziti interese djece s teškoćama u razvoju, odnosno potencijalnih i sadašnjih korisnika njihovih usluga, posebno jer se radi o gotovo jedinom pružatelju usluga u Vukovaru i okolici čije su usluge u mreži, stoga i dostupne i besplatne.

Sličan problem uočavamo i na otocima. Udruga Brački pupoljci jedina je organizacija na otoku Braču koja pruža djeci s teškoćama u razvoju uslugu psihosocijalne podrške, no potrebe su odavno prerasle financijske i kadrovske kapacitete Udruge koja se prvenstveno financira donacijama građana. Zbog navedenog razloga često su primorani odbiti zahtjeve za pružanjem usluga, ponajprije djece koja nemaju najteže oblike oštećenja. Primjerice djece s težim oblicima disleksije, disgrafije, usporena razvoja i djece u riziku socijalne isključenosti. S druge strane, predškolske ustanove na otoku također ne raspolažu odgovarajućim kadrom koji bi mogao zadovoljiti narasle potrebe za pružanjem podrške djeci s teškoćama u redovnom sustavu odgoja i obrazovanja. Na cijelom području otoka Brača ne postoji niti jedan zaposlen logoped, a škole ne uspijevaju na duže vrijeme zaposliti edukatore rehabilitatore budući da se radije zapošljavaju na kopnu čim im se za to ukaže prilika.

Usluga rane intervencije također nije dostupna kao niti bilo koji druga socijalna usluga organizirana kroz sustav socijalne skrbi, te roditelji zajedno s djecom ostaju bespomoćni u pokušaju pronalaska odgovarajuće i pravovremene podrške za dijete. Jedinu odgovarajuću podršku ostvaruju najčešće u Centru za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonači“ u Splitu što podrazumijeva višekratno putovanje u Split što je vremenski i organizacijski veliki teret za roditelje i za djecu.
Udruga Brački pupoljci je stoga tijekom 2021. godine intenzivirala obraćanja resornom MROSP-u sa zahtjevom za otvaranjem podružnice COO „Juraj Bonači“ na otoku Braču (koji već ima osnovane podružnice u Sinju i Makarskoj), te za navedeno zatražila podršku i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.
Pravobraniteljica je u travnju 2021. godine MROSP-u uputila preporuku i predložila žurnije djelovanje te poduzimanje konkretnih mjera i aktivnosti u smjeru realizacije Inicijative udruge Brački pupoljci za organizacijom pružanja rehabilitacijskih programa za djecu s teškoćama u razvoju na otoku Braču osnivanjem dislocirane jedinice COO „Juraj Bonači“ (ili druge ustanove socijalne skrbi koja pruža izvaninstitucionalne usluge).

Do realizacije konkretnog pravnog i organizacijskog okvira za pružanjem izvaninstitucionalnih socijalnih usluga putem dislocirane jedinice COO „Juraj Bonači“ (ili neke druge ustanove) na otoku Braču, pravobraniteljica je predložila MROSP da u suradnji s COO „Juraj Bonači“ ili drugom ustanovom socijalne skrbi što žurnije osigura potrebne kapacitete za osnivanje mobilnog stručnog tima koji bi provodio izvaninstitucionalne socijalne usluge na otoku Braču. Osim navedenog preporučili smo da sve aktivnosti, neovisno o planiranom modelu organizacije pružanja izvaninstitucionalnih usluga na otoku Braču, budu žurno provedene i usmjerene ostvarenju cilja da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju na otoku Braču ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na zdravlje i rehabilitaciju samo zbog činjenice da živi na otoku.

Neosiguravanje primjerene stručne podrške djeci s teškoćama u razvoju u smislu ranog poticanja razvoja i neosiguravanje prevencije daljnjeg invaliditeta predstavlja nepoštivanje odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali predstavlja i razlikovanje djece s osnova zdravstvenog stanja, jer se propušta osigurati odgovarajući rani tretman, sveobuhvatnu psihosocijalnu podršku i korištenje javnih servisa na ravnopravnoj osnovi s drugima, a koje je prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije zabranjeno.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obvezuje na poduzimanje djelotvornih mjera kojima će se proširiti sveobuhvatne usluge i programi rehabilitacije, posebno na području zdravstva, obrazovanja i socijalnih usluga, na takav način da programi rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba, na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući ruralna područja i otoke.
Ukazujemo na činjenicu da Ministarstvo zdravstva niti Vlada Republike Hrvatske nisu dovoljno učinili na procesu uspostave sustava rane intervencije. Od prve inicijative za formiranje tijela odgovornog za taj proces (2017.) tek u kolovozu 2019. godine osnovano je nacionalno Povjerenstvo za ranu intervenciju u djetinjstvu pod vodstvom Ministarstva zdravstva, a njegov rad i rezultati nam do danas nisu poznati. U okviru tog procesa u listopadu 2020. godine, Ured UNICEF-a za Hrvatsku je predstavio rezultate prve sveobuhvatne „*Analize usluga rane intervencije u Hrvatskoj*“ koju je proveo RISE institut (SAD) uz podršku Ministarstva zdravstva, prema kojoj je 24.169 djece u dobi 0-5 godina u Hrvatskoj potencijalni primatelj usluga rane intervencije u djetinjstvu, a tek jedan od osam potencijalnih primatelja i prima te usluge. Naglašavamo, samo jedno od osmero djece potencijalnih korisnika prima uslugu rane intervencije.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kontinuirano u svojom preporukama ukazuje na ključna pitanja koja se izravno ili neizravno odražavaju na mogućnosti korištenja potrebnih usluga za djecu i to:

- na tržištu rada nema dovoljno stručnjaka potrebnih za pružanje usluga rane intervencije
- udruge kao pružatelji socijalnih usluga kao poslodavci nisu konkurentni za potencijalne stručne zaposlenike
- državni pružatelji za usluge rane intervencije na pojedinim područjima ne postoje ili ih nema dovoljno.

Analiza pokazuje i da jedino Grad Zagreb ima više od 10 programa rane intervencije, dok šest-hrvatskih županija nema niti jedan program rane intervencije. Cijelo područje Slavonije u tom smislu je više nego oskudno.

Konačno, zaključci ove Analize stanja upućuju da su glavne zapreke u razvoju sustava rane intervencije:

- neodgovarajuće financiranje usluga rane intervencije
- nedostatno koordinirano međusektorsko planiranje
- nedostatan broj politika, planova, zakona ili propisa kojima se podržavaju programi rane intervencije
- administrativno opterećenje i pretjerani birokratski postupci
- nepostojanje svijesti ili razumijevanja o ranoj intervenciji među vladinim dužnosnicima

Svaku od navedenih zapreka prepoznajemo i u konkretnom problemu udruga Vukovarskih leptirića i Bračkih pupoljaka i niza drugih, a najveći stvarni gubitnici ovdje jesu djeca s razvojnim teškoćama i razvojnim rizicima, te njihove obitelji!

Stoga smo predložili Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da osiguravanje socijalna usluga rane intervencije (osim što je zakonski normirana) bude i stvarno široko dostupna u svim područjima, ruralnim i urbanim kao i na otocima, svakom djetetu i obitelji. U tom smislu zatražili smo da se ispitaju liste čekanja za sve usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške svih pružatelja ove usluge, utvrde razlozi za liste čekanja, te poduzmu sve mjere da se takve liste čekanja smanje, i to prvenstveno zapošljavanjem dovoljnog broja stručnih djelatnika, što je prema našim saznanjima, sve izraženiji razlog nemogućnosti za njihovu provedbu. Isto tako, predlažemo da se mreža pružatelja usluga rane intervencije i psihosocijalne podrške proširi i sklapanjem novih ugovora o međusobnoj suradnji s drugim pružateljima kao i povećanjem kapaciteta postojećih pružatelja i na druge načine. Međutim, ono što svima najteže pada je – šutnja nadležnih.

S obzirom da je Izvršni odbor za ranu intervenciju formiran odlukom Vlade RH 2019. godine, tek nakon tri godine intenzivnih nastojanja i požurivanja i od strane Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, izražavamo zabrinutost s obzirom na dosadašnju dinamiku u radu te očekujemo što žurnije donošenje Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo svim ključnim dionicima (Vlada RH, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike), a sukladno prema Posebnom izvješću – zaštita prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra (Hrvatski sabor je raspravljao i prihvatio 2015. godine) da se donese strateški dokument za autizam i riješi status postojećih centara za autizam na način koji će odgovoriti na cjeloživotne potrebe osoba s autizmom.
2. Preporučujemo Vladi RH i nadležnim ministarstvima (Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike) da se žurno izradi strategija za ranu intervenciju.
3. Preporučujemo Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da osigura kapacitete za smještaj mladih s autizmom kod eskalacija poremećaja u ponašanju.
4. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja da profesionalno osnaži odgojno obrazovne djelatnike kroz ciljane dodatne edukacije za kreativnost pristupa u radu s djecom i učenicima s autizmom.

2.15. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Petnaest godina je prošlo kako je RH ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja naglašava jednakopravno/ravnopravno uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom na sve razine obrazovanja.
Posljednjih godina izvještavamo da su nacionalni propisi s područja odgoja i obrazovanja u RH većim dijelom integrirali uključivo obrazovanje, potrebu razumne prilagodbe i jednake mogućnosti. No, u provedbi se još uvijek borimo sa strahom, nevjericom i predrasudama da oni mogu jednakopravno sudjelovati u redovnim školama.
Zakonodavstvo RH prepoznaje i posebne programe i posebne razredne odjele/vrtićke skupine pa i ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja i slažemo se da svatko od nas pa tako i djeca s teškoćama u razvoju trebaju biti uključena u vrtiće zajedno s drugom djecom, te programe odgoja i obrazovanja prema svojim sposobnostima, vještinama i talentima kao i svi ostali učenici te najbliže mjestu stanovanja.
Također je već godinama dokazano je da su redovne sredine poticajnije za djecu/učenike s teškoćama u razvoju, da ih redovna sredina navodi da pokušaju i više, da sami o sebi saznaju da mogu i više, da razvijaju veće sposobnosti nego kada su u posebnim sredinama obrazovanja. Međutim obrazovanje u RH još uvijek nije prilagođeno tome, odgojitelji i učitelji nisu educirani, način provedbe procesa odgoja i obrazovanja/školovanja nije prilagođeno kako bi se provelo uspješno obrazovanje svih učenika. Niz potpora i podrški iako zakonski postoje, još uvijek nisu u potpunosti usmjerene prema svakom djetetu/učeniku s teškoćama u razvoju. Kako bi učenici koji se školuju po posebnom programu bili uključeni u redovite razredne odjele najbliže školi, potrebno je mijenjati obrazovni proces i educirati učitelje.

2.15.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Djeca s teškoćama u razvoju i njihovi roditelji i dalje se suočavaju s ograničenjima u pristupu predškolskom odgoju i obrazovanju, na način da im se omogućava boravak u vrtiću samo nekoliko dana u tjednu, skraćuje boravak i često onemogućava cjelodnevni boravak, ograničava ili onemogućava boravak za vrijeme ljetnih mjeseci, a početak pedagoške godine za djecu s teškoćama u razvoju vrlo često za počinje tek u listopadu.
Navedenu praksu vrtići primjenjuju kao jedan od oblika inkluzivne podrške, iako se to prema svakom propisu za područje predškolskog odgoja može smatrati samo segregacijom djeteta s teškoćama u razvoju. Stoga je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom mišljenja kako ovakve prakse predškolskih ustanova predstavljaju povredu prava djece s teškoćama u razvoju na jednako postupanje, odnosno predstavlja diskriminaciju djece s teškoćama u razvoju i njihovih roditelja.

Tijekom 2021. godine zaprimili smo više pritužbi zbog činjenice da dijete u vrtiću boravi svega dva sata dnevno čak i po više godina te izostanka odgovarajućeg pristupa djetetu koji bi omogućio da se dijete osjeća uspješnim i prihvaćenim.
Vrtići ovakvu praksu opravdavaju „dobrobiti djeteta“, „prirodom teškoća“ ili „najboljim interesom djeteta“, iako najčešće zapravo ne mogu dokazati da je takav pretjerani oprez opravdan i da proizlazi iz stvarnog funkcioniranja i razvojnih potreba djeteta.

Sve pritužbe koje se odnose na ovaj problem gotovo su identične:
„…dijete je u intenzivnoj kompleksnoj rehabilitaciji i praćenju liječnika i rehabilitatora …u svim dostavljenim nalazima u zaključnim preporukama stručnjaka istaknuta je važnost uključivanja u grupu vršnjaka radi socijalizacije djeteta u cilju njegovog daljnjeg razvoja…djetetu nije omogućen poludnevni/cjelodnevni boravak, nego…prema opservacijskom ugovoru dva puta tjedno po jedan sat…nakon još tri mjeseca dva puta tjedno po dva sata…“.

Za takve odluke stručnog tima vrtića, a koje utvrđujemo u ispitnom postupku, u pravilu ne nalazimo nikakvo stručno opravdanje. Primjer obrazloženja stručnog tima jednog vrtića gotovo je groteskan:

„…dječak je upisan u pedagoškoj godini 2020/2021., od rujna do studenoga boravio je dva sata dnevno jer su uočena značajna kašnjenja u razvoju…dječaku je smetala klima, igra je bila dosta kratka i jednostavna i bio je nespretan u pokušaju da se priključi igri".

U konkretnom slučaju ta nespretnost kod priključivanja u igru bila je od odlučujućeg značaja za stručni tim vrtića koji je kroz godinu i pol ograničavao dnevno trajanje boravka. Umjesto da se dječaku s obzirom na njegove teškoće (sporiji razvoj govora) omogući što dulji boravak s djecom kako bi u igri s vršnjacima i stekao vještine komunikacije i socijalizacije, stručni tim vrtića odlučio je da je bolje za dječaka da u vrtiću boravi što kraće te da se druži s majkom! Pretpostavljamo da takva nespretnost u priključivanju igri kod djeteta urednog razvoja zasigurno ne bi rezultirala maltretiranjem roditelja i skraćivanjem boravka na tri sata dnevno.

U godini upisa, od studenoga dijete je boravilo tri sata dnevno (vrtić navodi da dulji boravak nije bio moguć jer „*nije se moglo osigurati trećeg odgojitelja*", a čini se da bez njega cijeli stručni tim vrtića i odgojitelji u skupini jednostavno nisu bili u stanju pružiti što je potrebno za kvalitetniji boravak, „s obzirom da mu je i dalje igra bila kratka".
U novoj pedagoškoj godini vrtić je „dozvolio" boravak od pet sati dnevno, unatoč kontinuiranom molbama majke koja je zbog ograničenog trajanja boravka u vrtiću bila primorana dati otkaz:

…"ako dijete voli igru, ako se u godini dana vidi ogroman napredak djeteta koji je razlog da ne ostane duže u vrtiću…ovo što mi roditelji proživljavamo ne želim ni jednom roditelju da doživi. Kada vam dijete ujutro ustaje u sedam sati bez problema jer želi ići u vrtić, a dolazimo po njega u 11 sati kada su djeca vani a ja ga jedva odvlačim kući…zaista tužno da vam se srce slomi…"

Tek nakon obraćanja roditelja pravobraniteljici i traženja očitovanja „dopušten" mu je boravak sedam sati dnevno jer je stručni tim vrtića odjednom je da je dijete *„jako napredovalo u jezično-govornom razvoju, da je razvio igru, da je puno samostalniji u planiranju samostalne igre i da razvija i suradničku igru, da dio vremena može čak biti i bez pojačane podrške odrasle osobe."*

Na osnovu detaljnog uvida u slučaj pravobraniteljica je vrtiću uputila mišljenje o sumnji na diskriminaciju djeteta i zatražila postupanje Agencije za odgoj i obrazovanje, nakon čega je djetetu omogućen cjelodnevni boravak u vrtiću. Ovo je drastičan primjer u kojem je roditelj godinu i pol molio da vrtić osigura cjelodnevni boravak i uvjeravao da bi dulji boravak doprinio razvoju govora, da dijete izuzetno voli dolaziti u vrtić (u okruženju nema djece s kojom bi se mogao igrati), te kod odlaska iskazuje otpor i traži da ostane sa djecom.

Agencija za odgoj i obrazovanje utvrdila je da se dijete *„…uključuje u sve aktivnosti koje su bile ponuđene….lijepo surađuje se ostalom djecom, obilazi centre aktivnosti te ne narušava rad…mijenja aktivnosti svakih 15 minuta i pritom se opet mirno uključuje u ponuđene aktivnosti…ponašanjem ne odudara od ponašanja ostale djece u skupini…odaje dojam dobro uklopljenog i prihvaćenog dječaka…".*

To, kao i sve ostalo iz ovog slučaja nedvojbeno upućuje da odluka stručnog tima nije imala uporište niti u zakonskom okviru, niti u programskim dokumentima, niti su imale svoju stručnu opravdanost utemeljenu na činjenicama, jer djetetove teškoće nisu takvog intenziteta da bi bilo opravdano skraćivanje boravka djeteta u vrtiću kroz tako puno vremena (1,5 god), stoga se radi o stavljanju u nepovoljniji položaj temeljem razvojnih teškoća, odnosno diskriminaciji prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije[11].

Predškolske ustanove nas, u ispitnim postupcima koji se vode u Uredu pravobraniteljice povodom pritužbi roditelja, izvještavaju o postupku uključivanja djeteta i fazi opservacije navodeći sve mjere i postupke koje su provodili kako bi pronašli optimalni model boravka u vrtiću, ali pravobraniteljica je u gotovo svim slučajevima iste smatrala neuvjerljivim.
Iz obrazloženja vrtića ne uočavamo opravdane razloge zbog kojih bi svakodnevni boravak u skupini s posebnim programom za dijete bio štetan, niti je jasno na kojim činjenicama vrtić temelji takav izniman

[11] Narodne novine, br. 85/08 i 112/12.

oprez djetetovim potpunijem uključivanju, a zanemaruju preporuke djetetovih liječnika i rehabilitatora.

Najdrastičniji primjer propusta u osiguravanju inkluzivnog pristupa prema djeci s teškoćama u razvoju je slučaj vrtića na čiji rad se pritužilo troje roditelja zbog diskriminacije, u kojem je vrtiću u okviru ispitnog postupka provedeno više stručno-pedagoških nadzora Agencije za odgoj i obrazovanje koja je propuste i potvrdila. U navedenom vrtiću organizirana je posebna odgojna skupina za djecu s većim teškoćama razvoju, što je trebalo osigurati dodatnu kvalitetu stručnog pedagoškog rada, međutim, utvrđeno da sva djeca upisana u tu skupinu imaju isključivo individualni (1 na 1) rad s odgajateljem u trajanju 2/3 sata 2 puta tjedno, djeca su za vrijeme boravka u vrtiću izolirana od druge djece iz posebne i redovne skupine, stručni tim vrtića paušalno određuje trajanje i oblik rada u posebnoj skupini (svima jednako), a opservacijski ugovori produžuju se bez produljenja i/ili intenziviranja vremena boravka. Takvim načinom rada ne ispunjava se temeljni sadržaj boravka u predškolskoj ustanovi i ne poštuju temeljna pedagoška načela i prava djeteta na inkluzivno obrazovanje.

Jedan je roditelj protiv ovog vrtića pokrenuo sudski spor zbog utvrđivanja diskriminacije u kojem je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom umješač.
Sukladno članku 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije propisano je da će pojedine poslove iz članka 12. st. 2. toč. 1. do 6. navedenog Zakona obavljati posebni pravobranitelji. Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom između ostalog skrbi o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, suzbijanju svih oblika diskriminacije zbog invaliditeta te se zalaže za zaštitu i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom zbog čega iz svega navedenog evidentno je kako umješač ima pravni interes za miješanje u ovu parnicu.

Kada govorimo o diskriminaciji, tijekom 2021. godine zaprimili smo i nekoliko pritužbi roditelja koji opisuju na koji se način odnos vrtića prema djetetu promijenio, nakon što roditelj dostavi rezultate stručne rehabilitacijske obrade i dijagnostike.
Jedna majka se pravobraniteljici obratila ukazujući na postupke stručne suradnice psihologinje jednog dječjeg vrtića, koji ukazuju da se dijete s teškoćama u razvoju izravno diskriminira zbog njegovih razvojnih teškoća. Naime, njezino dijete je već tri godine uključeno u redovnu skupinu u kojoj uredno funkcionira, majka je izuzetno zadovoljna radom odgojiteljice s kojom ima izvanrednu suradnju i komunikaciju, te majka nikada nije bila upozorena na bilo kakve značajnije teškoće vezano uz boravak djeteta u vrtiću.
Međutim, nakon što je djetetu koje je u intenzivnoj rehabilitaciji od rođenja nedavno potvrđena dijagnoza poremećaj autističnog spektra, te nakon što je majka nalaze dostavila i vrtiću, psihologinja odjednom počinje problematizirati činjenicu da je dijete u cjelodnevnom programu, te bez ikakvog vidljivog razloga pretpostavlja probleme u slučaju da „…ne bude htjela spavati“ (dijete ima 6 godina).

Značajno je istaknuti da se takva komunikacija odvijala više puta i pred drugim roditeljima i odgojiteljima na hodniku, a pri tome se majci postavlja pitanje da li je razmišljala tražiti od poslodavca rad na četiri sata. Na zamolbu roditelja održan je sastanak o navedenom, na kojem je prisutna psihologinja iznijela da vrtić nema dovoljno educiranih radnika koji bi *„radili s djecom s teškoćama u razvoju*“, kao i da se odgojitelj *„ne može baviti s djetetom jer nije stručna osoba*“, što roditelji niti ne očekuju. Boravak djeteta u vrtiću bitan je radi interakcije i socijalizacije s drugom djecom, sa čime do sada nije bilo nikakvih problema.
Ravnateljica vrtića naglasila je roditeljima da se „i dalje trebaju boriti za pomoćnika“, iako im nije obrazloženo zbog čega bi pomoćnik u konkretnom slučaju uopće bio potreban, obzirom da nije bio potreban sve tri godine koliko je dijete boravilo u redovnoj skupini.

Ovakav pristup djetetu s teškoćama u razvoju predstavlja izravnu diskriminaciju, jer se samo zbog utvrđene dijagnoze za dijete koje inače uredno funkcionira u vrtiću u okviru svojih razvojnih teškoća, odjednom upućuje na kraći boravak ili u posebnu skupinu.

Pravobraniteljica je upoznata sa vrlo čestom praksom predškolskih ustanova da se djeci s teškoćama u razvoju određuje boravak od 4 sata dnevno zbog čega dolazi u pitanje radni odnos čak i onih roditelja koji koriste pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom, čak i kada dijete u programu primjereno sudjeluje i/ili ne treba nikakve dodatne oblike podrške, isključivo zbog djetetove dijagnoze i razvojnih teškoća.
Smatramo da je pravo svakog roditelja donijeti odluku o duljini boravka djeteta u vrtiću vodeći računa prvenstveno o interesu djeteta i njegovoj dobrobiti ali i potrebama obitelji, na temelju dobi i spremnosti djeteta za uključivanje u vrtić, dok vrtić nema pravo propitivati zahtjev roditelja o duljini boravka djeteta u vrtiću, jer to ne čini u odnosu na bilo koje drugo dijete bez dijagnoze.

Uočljiv je i povećani broj pritužbi zbog tzv. opservacijskih ugovora/ugovora o provedbi opservacijskog programa. Spornim se ugovorima definiraju neke obaveze roditelja u periodu opservacije (npr. definira se obaveza odlaska na specijalističke tretmane ili preglede), često puta uglavljuje se u ugovor i točan sat i vrijeme dolaska i odlaska iz vrtića (npr. 6:30 sati do 10:30 sati) i sl., što nije praksa kod djece bez razvojnih teškoća.
Takvi se ugovori obično terminiraju na tri mjeseca, pri čemu se u odgovarajućem članku ugovora navodi da će roditelj nakon provedene opservacije biti upoznat *„o mogućnostima daljnjeg boravka u vrtiću*".

Ovakva formulacija sugerira da postoji i prijetnja *„nemogućnosti"* daljnjeg boravka u vrtiću, a što je suprotno svim odredbama iz područja predškolskog odgoja u odnosu na djecu s teškoćama u razvoju. Ovim se ugovorima definira i da će stručni tim *„savjetovati roditeljima o potrebi upućivanja djeteta u ustanove koje se bave rehabilitacijom i edukacijom djece s teškoćama u razvoju"*. Odredbe opservacijskih ugovora neke su roditelje ponukale da ih odbiju potpisati, što je rezultiralo ispisivanjem djeteta iz vrtića, jer dijete u vrtiću ne može boraviti bez potpisanog ugovora.

Smatramo da sklapanje nekakvog opservacijskog ugovora za djecu s teškoćama u razvoju nema zakonskog utemeljenja, a istovremeno stavlja roditelje djece s teškoćama u razvoju u nepovoljniji položaj, odnosno diskriminatoran je. On je u praksi proizašao iz obaveze vrtića da izradi program opservacije za dijete s teškoćama u razvoju u kojem se osim potreba djeteta planiraju i stručni postupci i aktivnosti vrtića. U Opservacijskim ugovorima se obaveze vrtića u provedbi aktivnosti koje će poduzeti u cilju osiguravanja inkluzivne podrške ne definiraju, nego se samo definiraju obaveze roditelja i pravo da će na kraju tog procesa stručni tim dati mišljenje *„o mogućnostima boravka".*

Općenito smatramo da su takvim posebnim ugovorima djeca s teškoćama u razvoju odnosno njihovi roditelji stavljeni u nepovoljniji položaj u odnosu na djecu bez utvrđenih razvojnih teškoća, prvenstveno zbog terminiranja ugovora čije je ishodište davanje *„mišljenja o mogućnostima upisa"*, a time i formalne nesigurnosti činjenice upisa, za što unatoč učestaloj praksi nismo mogli pronaći nikakvo zakonsko uporište naprotiv, one prema našem mišljenju predstavljaju opasno razlikovanje na temelju razvojnih teškoća djeteta. Ukoliko je cilj takvim posebnim ugovorom definirati stručni proces izrade individualnog odgojno-obrazovnog programa, smatramo da je sklapanje „ugovora" u tom slučaju nepotrebno, jer planiranje individualnog programa i oblika inkluzivne podrške dio je redovnog stručnog rada predškolske ustanove u odnosu na dijete s teškoćama u razvoju.

Osim ograničenja vremena boravka djece s teškoćama u vrtiću i sporne prakse sklapanja opservacijskih ugovora, proveli smo ispitni postupak i utvrdili postojanje diskriminacije kod upisa djece s teškoćama u razvoju u redovni vrtićki program u vrtićima čiji je osnivač Grad Zadar.

Primjer iz prakse: Nakon medijskih objava u Zadarskom listu u srpnju 2021. godine o problemima s upisom djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtićke programe u dječjim vrtićima čiji je osnivač Grad Zadar, POSI je pokrenula ispitni postupak radi ispitivanja postojanja diskriminatornog postupanja.

Na temelju spomenutih navoda objavljenih u Zadarskom listu kao i po izvršenom uvidu u akte Grada Zadra i dječjih vrtića čiji je osnivač Grad Zadar a koji reguliraju postupak i mogućnosti ostvarenja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je utvrdila postojanje sumnje na diskriminaciju i uputila upozorenje i preporuku Gradu Zadru. Naime, utvrđeno je

da je Odlukom o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće Grada Zadra od 30. ožujka 2021. godine propisano da pravo prednosti pri upisu u dječje vrtiće kojima je osnivač Grad Zadar, imaju odnosno dodatno bodovanje ostvaruju, među ostalim, „djeca s lakšim teškoćama u razvoju, ako su oba roditelja u radnom odnosu“ (100 bodova), odnosno dodatna tri boda „djeca s lakšim teškoćama u razvoju, ako roditelji nisu zaposleni“.

Naspram navedenoj Odluci koja dodatne bodove pri upisu dodjeljuje „djeci s lakšim teškoćama u razvoju“, čl. 20. st. 1. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine, br. 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19; dalje u tekstu: Zakon) propisuje *da p*rednost pri upisu djece u dječje vrtiće, koji su u vlasništvu JLP(R)S ili u državnom vlasništvu imaju, među ostalim, djeca s teškoćama u razvoju. Tko se ima smatrati djetetom s teškoćama u razvoju u smislu primjene navedenog Zakona propisano je čl. 4. st. 2. Državnog pedagoškog standarda (Narodne novine, br. 63/08 i 90/10; dalje u tekstu: DPS): djeca s oštećenjem vida, sluha, s poremećajima govorno-glasovne komunikacije, promjenama osobnosti uvjetovanim organskim čimbenicima ili psihozom, s poremećajima u ponašanju, s motoričkim oštećenjima, sniženih intelektualnih sposobnosti, djeca s autizmom, s višestrukim teškoćama, djeca sa zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima (dijabetes, astma, bolesti srca, alergije, epilepsija i sl.).

Dakle, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u čl. 20. st. 1. u vezi sa čl. 4. st. 2. DPS-a daje pravo prednosti pri upisu u dječje vrtiće svoj djeci s nabrojanim teškoćama, neovisno o težini oštećenja, a ne samo djeci s lakšim oštećenjem, iz čega POSI zaključuje da je odredba Odluke Grada Zadra kojom se prednost pri upisu dodatno boduje samo kod djece s lakšim teškoćama, nezakonita i diskriminatorna, te je u tom smislu i uputila upozorenje i preporuku Gradu Zadru a ujedno dopis dostavila na znanje Agenciji za odgoj i obrazovanje.

Preporučeno je Gradu Zadru da pristupi izmjenama Odluke o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće Grada Zadra u dijelu u kojem predstavlja nezakonit akt, a ujedno je preporučeno upravnim vijećima dječjih vrtića da kroz žalbeni postupak preispitaju odbijene prijave za upis djece s teškoćama u razvoju uvažavajući gore iznesena upozorenja i preporuke POSI.

Grad Zadar je odgovorio POSI da je jedan dječji vrtić ukinuo rješenje o odbijanju upisa djeteta s težim teškoćama u razvoju i donio novo rješenje kojim se djetetu odobrava upis. Dodano je i da je vrtić preispitao sve prijave koje se odnose na djecu s teškoćama i ukinuo rješenja za još dvoje djece te i njima odobrio upis. U konkretnom slučaju još jednog djeteta odgovoreno je da nije poštovana Odluka u dijelu u kojem propisuje kako djeca prije polaska u osnovnu školu imaju pravo na izravan upis, te je i taj upis odobren. U odnosu na preporuku za izmjenom Odluke o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu u dječje vrtiće Grada Zadra, odgovoreno je da se odluka donosi svake godine prije raspisivanja natječaja i gotovo svake godine mijenja te da će se mijenjati za slijedeću pedagošku godinu u skladu s preporukama POSI.
Nadležnom Ministarstvu znanosti i obrazovanja ukazali smo na sporne i nezakonite prakse predškolskih ustanova, te preporučili poduzimanje mjera i aktivnosti kojima će osigurati da se takva nepovoljna praksa napusti, a postupanje svih vrtića u RH uskladi s pozitivnim zakonodavstvom, dobrom inkluzivnom praksom i zabranom diskriminacije po osnovi razvojnih teškoća djeteta.
Ta se neprimjerena praksa odnosi na:

1. odgođeno uključivanje djeteta – djeca se u pravilu ne uključuju od 1. rujna, nego s odgodom u nekim slučajevima i do dva mjeseca;
2. neredovito pohađanje programa – npr. dijete se u program vrtića uključuje svega jedan ili nekoliko dana u tjednu po svega 1-2 sata ili svakodnevno ali na 1-2 sata i sl.;
3. kraći boravak u vrtiću – npr. iako roditelj zahtijeva 6/10-satni boravak djetetu se omogućava po odluci vrtića boravak od samo četiri sata;
4. ugovor o ostvarivanju opservacijskog programa – na osnovu vlastitog akta kojim se uređuje postupak upisa djece u dječji vrtić s roditeljem se sklapa poseban ugovor o provedbi opservacijskog programa, s vrlo diskutabilnim odrednicama takvog ugovora i potpuno nejasnom svrhom.

Očekujemo da će se putem predstavničkih tijela/osnivača predškolskih ustanova i/ili izravno predškolskim ustanovama dostaviti odgovarajuća uputa o potrebnoj izmjeni akata i napuštanju bilo koje prakse vrtića koja može imati za posljedicu stavljanje djece s teškoćama u razvoju i njihovih roditelja u nepovoljniji položaj.

Što se tiče asistenta u predškolskim ustanovama, njihovo se angažiranje često puta postavlja kao uvjet za uključivanje djeteta s teškoćama u razvoju, ponekad i potpuno neopravdano i nepotrebno. Pravnog okvira za uključivanje osobnog asistenta/pomoćnika u ustanovama predškolskog odgoja nema. Predškolske ustanove mogu u rad odgojne skupine prema potrebi uključiti veći broj odgajatelja nego je to propisano DPS-om. Međutim, ukoliko potreba za podrškom asistenta proizlazi iz djetetovog funkcioniranja, angažiranje dodatnog odgajatelja treba osigurati vrtić i njegov osnivač. Ministarstvo upućuje i na mogućnost da se u većoj mjeri koristi pomoćni radnik za njegu, koji bi u nekim slučajevima predstavljao također kvalitetnu podršku djeci s teškoćama u vrtićima. Neosiguravanje dodatne profesionalne podrške ne smije biti prepreka djetetovom uključivanju, a ukoliko je prisutnost asistenta njegov najbolji interes, onda su dječji vrtić i njegov osnivač dužni osigurati i takav oblik podrške djetetu.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja uskladit upisnu proceduru predškolskih ustanova s antidiskriminacijskim zakonodavstvom.
2. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja definiranje pravnog okvira za profesionalnu podršku u inkluzivnom predškolskom odgoju i obrazovanju (pomoćnik/treći odgajatelj).

2.15.2. OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Uvodno smo istaknuli još uvijek prisutne teškoće prihvaćanja i uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u redovni sustav obrazovanja. No, ako pogledamo niže prikazane podatke Ministarstva znanosti i obrazovanja (dalje u tekstu: MZO) o broju učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama i ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, vidimo da su učenici s teškoćama u razvoju uglavnom uključeni u redoviti sustav obrazovanja. Ipak i nadalje postoje otpori prilikom upisa u školu pojedinih učenika s teškoćama u razvoju, kao i poteškoće i otpori tijekom njihovog školovanja, što ćemo predočiti kroz primjere. Budući da se tijekom 2022. godine planira donijeti novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, smatramo da je bitno ukazati na one karike koje je potrebno ojačati.
Prema podatcima MZO u školskoj godini 2021./2022. upisano je ukupno **29.153** učenika s teškoćama u razvoju. Od tog broja **24.025** učenika s TUR je u osnovnoškolskom, dok je njih **5.128** u srednjoškolskom programu.

U sljedećim grafikonima prikazan je broj učenika s teškoćama u razvoju prema primjerenim programima obrazovanja u osnovnoškolskom te srednjoškolskom programu obrazovanja.

Grafikon 21. Osnovnoškolski program

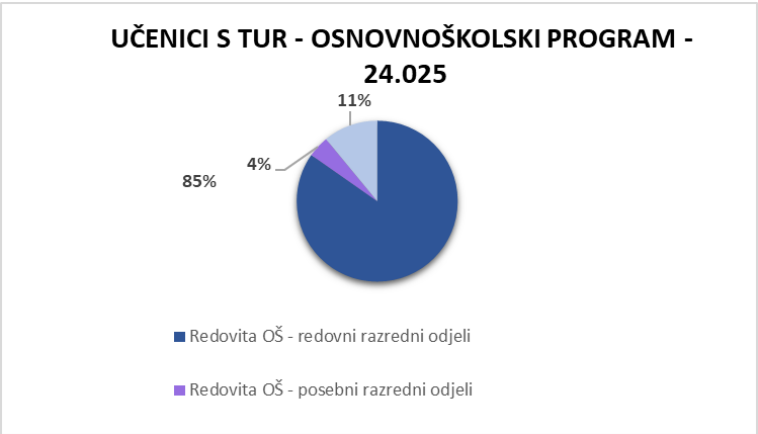

Grafikon 22. Srednjoškolski program

Tablica 11. Školska godina 2021./2022. – podatci MZO-a o broju učenika s teškoćama u razvoju u osnovnim školama u RH po programima obrazovanja

VRSTA PROGRAMA OBRAZOVANJA	RAZREDNI ODJEL I USTANOVA	BROJ UČENIKA S TUR
(REDOVITE) OSNOVNE ŠKOLE		**21.386**
Redoviti program uz individualizirane postupke	Redovni razredni odjel u osnovnoj školi	11.330
Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke	Redovni razredni odjel u osnovnoj školi	8.355
Redoviti program uz individualizirane postupke i redoviti program uz prilagodbu sadržaja	Posebni razredni odjeli u osnovnoj školi	78
Posebni program uz individualizirane postupke po principu djelomične integracije	Redovni/posebni razredni odjeli u osnovnoj školi	667
Posebni program uz individualizirane postupke	Posebni razredni odjeli u osnovnoj školi	617
Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke	Posebni razredni odjeli u osnovnoj školi	339
USTANOVE S POSEBNIM UVJETIMA ODGOJA I OBRAZOVANJA		**2.639**
Redoviti program uz individualizirane postupke	Ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja	213
Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke	Ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja	48
Posebni program uz individualizirane postupke	Ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja	741
Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke	Ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja	1.637
UKUPNO UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U OSNOVNIMA ŠKOLAMA		**24.025**

Tablica 12. Školska godina 2021./2022. – podatci MZO o broju učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama u RH po programima obrazovanja

VRSTA PROGRAMA OBRAZOVANJA	RAZREDNI ODJEL I USTANOVA	BROJ UČENIKA S TUR
SREDNJE ŠKOLE		**4.777**
Redoviti program uz individualizirane postupke i redoviti program uz prilagodbu sadržaja	Redovni razredni odjeli	4.383
Posebni program uz individualizirane postupke (TES)	Posebni razredni odjeli	394
USTANOVE S POSEBNIM UVJETIMA ODGOJA I OBRAZOVANJA		**351**
Redoviti program uz individualizirane postupke i redoviti program uz prilagodbu sadržaja	Ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja	85
Posebni program uz individualizirane postupke (TES)	Ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja	266
UKUPNO UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U SREDNJOŠKOLSKIM PROGRAMIMA		**5.128**

Oblici organizacije nastavnog procesa

Epidemija bolesti COVID-19 i organizacija nastave na daljinu još značajnije je ukazala na određene segmente neravnopravnog položaja učenika s teškoćama u razvoju i općenito slabosti sustava obrazovanja. No, ujedno je pokazala da određeni učenici pa i učenici s teškoćama u razvoju mogu više napredovati u nekim drugim oblicima školovanja, koje je potrebno osmisliti. U dijelu ovog izvješća o radu pod nazivom *Utjecaj epidemije bolesti COVID-19 na položaj osoba s invaliditetom* opisali smo provedenu *online* anketu o organizaciji nastave za učenike s teškoćama u razvoju tijekom epidemije bolesti COVID-19. Iz ankete saznajemo da se kod određenih učenika s teškoćama u razvoju nastava na daljinu pokazala kao kvalitetan način uklanjanja prepreka koje nastaju u međudjelovanju njihovih teškoća i okolinskih čimbenika, te su ti učenici mogli samostalno organizirati vrijeme i raditi kada bi bili koncentrirani, praviti češće prekide i slično. U redovnom nastavnom procesu često ćemo od učitelja čuti niz pitanja i izgovora poput: *„ako njemu/njoj dozvolimo da… onda će i ostali tražiti to“*, što nam ustvari sve više ukazuje da postoji potreba za dodatnim senzibiliziranjem i edukacijom djelatnika škola i šire javnosti o tome što predstavlja razumnu prilagodbu kao i o potrebi za razvojem drugačijih oblika potpore i organiziranih oblika nastave. Pitanje je želimo li da se djeca i mladi obrazuju i razvijaju svoje maksimalne potencijale i sposobnosti ili je bitno uklopiti se u neke „kućice“, granice i pravila. Prijedlog da je potrebno razmišljati o nekim drugim oblicima obrazovanja, drugačijem sustavu, iskazali smo i u okviru e-Savjetovanja prethodnog obrasca procjene Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, o čemu će kasnije biti zasebno riječi.

Nekoliko učenika s poremećajima iz autističnog spektra u ovom trenutku školuje se kod kuće (nastava u kući) iako ne postoji zakonski temelj za odobravanje nastave u kući učenicima s poremećajima iz autističnog spektra. Prema postojećim propisima nastava u kući može se odobriti samo učenicima koji zbog većih motoričkih teškoća ili kroničnih bolesti ne mogu polaziti nastavu. Međutim, školovanje tih nekoliko učenika s poremećajima iz autističnog spektra u prostorima škole nije se uspjelo organizirati na kvalitetan i njima primjeren način, dok istodobno škole izvještavaju o njihovim obrazovnim uspjesima tijekom nastave u kući odnosno da na taj način u potpunosti svladavaju nastavni plan i program.

Primjer iz prakse: Učenik 7. razreda s poremećajem iz autističnog spektra od 2. razreda školuje se kod kuće i sam verbalizira da ne želi u školsku sredinu koja mu očigledno predstavlja veliku frustraciju. Kod kuće uz pomoćnu tehnologiju koju su roditelji sami nabavili učenik obrazovno napreduje, a to

potvrđuju i škola i roditelji. Učenik je sretan i voli se obrazovati. Roditelji su se bojali da MZO neće produžiti nastavu u kući pa su nam se obratili:
„…Shvaćamo da bi se integracijom djeteta u školskom okruženju postigla socijalizacija, no u njegovom slučaju u potpunosti bi izostala mogućnost obrazovanja, jer on ne funkcionira u školskom okruženju. Da mi nismo izgubili dvije godine pokušavajući postići integraciju djeteta ja bih razumjela pokušaje Ministarstva da se prvo pokuša sa integracijom, no kako je pohađao 1. razred u osnovnoj školi bez ikakvih pomaka u znanju i sa zamolbom da se dijete ispiše iz njihove škole jer zbog višestrukih teškoća ne mogu odraditi gradivo s njim. Prihvatili smo i tu situaciju i nad njim je izvršena rekategorizacija i prepisan je u razredno odjeljenje druge osnovne škole. Tijekom pohađanja 2. razreda u toj školi također nije postignut nikakav napredak u znanju, pokušali smo i socijalizaciju i integriranje u razrede s drugom djecom (likovni, glazbeni, tjelesni) no zbog njegovih teškoća… takva socijalizacija nije baš bila uspješna… Dobivanjem nastave u kući situacija se promijenila na bolje. Radom s nastavnicom jedan na jedan uspio je naučiti čitati i pisati, tako da je u jednoj školskoj godini uspio naučiti gradivo 1. i 2. razreda osnovne škole. Kako je njegov napredak pokazao da je ovaj vid nastave za njega najbolje rješenje iz Ministarstva obrazovanja dopustili su sljedeće četiri godine odvijanje nastave u kući… I sad nastupa gospođa iz Ministarstva… iz nama nepoznatog razloga napada školu, doktore, nas roditelje da smo zakinuli prava našem djetetu jer ga ne integriramo u školski sustav… Od ljeta prošle godine naš sin ima noćne more, neprestano je u brizi, pita „zašto ako ja imam dobre ocjene ne mogu nastaviti na ovaj način školovanje?“ pitanje na koje ja nemam odgovora, sve s pojavom nove regresije u ponašanju, vraćanjem samo-agresije i nekontroliranog bijesa…“

Po navedenoj pritužbi uputili smo preporuku MZO-u da se učeniku omogući nastavak školovanja kod kuće, što je predložila i osnovna škola te stručnjaci koji prate učenika izvan školske ustanove. MZO je odobrio i dalje nastavu u kući kao i prethodnih godina, no njihovo mišljenje je: *„…napominjemo kako je inkluzivno obrazovanje te pravo na primjereni program odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju zajamčen UN Konvencijom, Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Traženo dugotrajno i višegodišnje praćenje kroz nastavu u kući kada je razlog traženja nastave u kući primarna teškoća učenika, … a ne zdravstveno stanje koje bi zahtijevalo izdvajanje učenika iz školske ustanove je uskraćivanje prava učenika na inkluzivno obrazovanje, a time i na cjelovit socijalni i emocionalni razvoj“.* Nadalje je MZO u svojem podnesku zatražio od nadležnih tijela utvrđivanje primjerenog programa obrazovanja, uključivanje učenika u razredni odjel prema mogućnostima i u suradnji s roditeljima radi socijalizacije te prilagodbe odgojno-obrazovnim aktivnostima u školi i pripremi za nastavak odgoja i obrazovanja u školskoj ustanovi. Naglasili su i potrebu osiguravanja asistivne tehnologije… jer kako naglašavaju roditeljima: “*…razvidno značajno obrazovno napredovanje Vašeg djeteta tijekom višegodišnje provedbe nastave u kući (no ne i njegovo socijalno napredovanje s obzirom na komunikaciju s vršnjacima i okolinom) te da je sukladno odredbama UN-Konvencije i Zakona… nužno, postupajući u najboljem interesu Vašeg djeteta, osigurati učeniku uključivanje u besplatno i obvezno osnovno obrazovanje u školi zajedno s vršnjacima odnosno osigurati pravo na primjeren program i oblik obrazovanja kao i primjerenu profesionalnu pomoć stručnjaka tijekom provedbe rehabilitacijskih programa, MZO je dužno u suradnji s osnivačem i školom osigurati Vašem djetetu: 1. primjereno inkluzivno obrazovanje (prema rješenju)…, 2. neophodnu socijalizaciju u … razrednom odjelu kao i 3. nužnu rehabilitacijsku potporu stručnih suradnika… kako bi… bio sposoban… samostalno sudjelovati u školskom i društvenom okruženju u sredini u kojoj živi te po završetku srednjoškolskog obrazovanja biti aktivan sudionik radnog procesa“.*

U potpunosti podržavamo i zalažemo se za to da je djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom potrebno omogućiti uključivo sudjelovanje u svim sferama života pa tako i obrazovanja jer je to njihovo pravo. No, iz opisanog primjera očito je da je potrebno još nešto učiniti kako bi se ovaj učenik kao i pojedini drugi mogli školovati u školskom okruženju. Potrebno je poštujući njihove potrebe omogućiti dodatne oblike prilagodbe u školskom okruženju, osmisliti nove oblike podrške ili organizirati druge oblike školovanja, kako smo već i naglasili.

Upisi u prvi razred osnovne škole i utvrđivanje primjerenih programa obrazovanja

Učenici s poremećajima iz autističnog spektra nerijetko u određenoj razvojnoj dobi pokazuju nagli napredak, što ukazuje na to da im je potrebno samo određeno vrijeme da pokažu svoje stvarne sposobnosti. No, vrlo često se upravo prilikom upisa u prvi razred osnovne škole, posebice ako su učenici s poremećajem iz autističnog spektra neverbalni, susrećemo s mišljenjem škole da oni ne mogu biti uspješni u redovnom razrednom odjelu, već da su im potrebni posebni uvjeti i to već od prvog razreda. Testiranje prilikom upisa u osnovnu školu kao i tzv. timske obrade, ako dijete nije u višegodišnjem praćenju kod nekog stručnjaka, svakako nisu prirodne situacije i ne znače da su djeca/učenici pokazali sve svoje sposobnosti i mogućnosti. **Posljedice eventualne krive procjene kod određivanja oblika školovanja za pojedine učenike mogu biti dalekosežne.**

O tome najbolje govori sljedeći primjer učenika s poremećajima iz autističnog spektra kojega smo susreli u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, koji danas ima 15 godina i koji je bio nerverbalan kada se upisivao u školu te mu je odmah određeno školovanje po posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Danas je verbalan u potpunosti i vidi se da je u toj ustanovi sretan, ali njegovi rehabilitatori navode da on može puno više od programa u kojem se nalazi, da se mogao školovati u redovitom programu uz prilagodbu sadržaja ili po posebnom programu i tako se osposobiti za neko zanimanje kroz srednju školu i dobiti priliku za samostalniji život u budućnosti. Ovako će do 21. godine biti u programu stjecanja kompetencija za samostalan život, a onda usmjeren prema nekoj od zaštitnih radionica i uglavnom će mu trebati veća podrška društva.

Tijekom 2021. godine imali smo nekoliko pritužbi roditelja učenika s poremećajima iz autističnog spektra kako na proces upisa tako i školovanja, a neke od njih smo opisali u dijelu izvješća o radu pod nazivom *Djeca s teškoćama u razvoju.*

Primjer iz prakse: POSI-u su se pritužili roditelji djeteta s poremećajem iz autističnog spektra na postupak upisa u prvi razred osnovne škole, odnosno na testiranje bez primjene potrebnih prilagodbi kao i na mišljenje stručnog povjerenstva škole da se učenik od prvog razreda školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke u posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Roditelji su nam uz pritužbu dostavili i mišljenja logopeda, psihologa i psihijatra kod kojih je dijete bilo u stručnom praćenju te mišljenje stručnog tima predškolske ustanove koju je pohađao o psihofizičkom stanju djeteta. Svi navedeni stručnjaci predložili su školovanje po redovitom programu uz individualizirane postupke i uključivanje pomoćnika u nastavi.

U Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne novine, br. 24/15) u čl. 5. st. 7. navodi se da se *„redoviti program uz individualizirane postupke u školi koja ima posebne uvjete odgoja i obrazovanja, može odrediti učenicima kojima su, s obzirom na vrstu teškoće i specifičnosti funkcioniranja, potrebni posebni uvjeti odgoja i obrazovanja, a oni se ponajprije odnose na višegodišnju habilitaciju/rehabilitaciju učenika“*. Prema tome obrazloženje da se učenika uputi u ustanovu s posebnim uvjetima obrazovanja može biti utemeljeno jedino na potrebi „višegodišnje habilitacije/rehabilitacije s obzirom na vrstu teškoće i specifičnost funkcioniranja“ učenika, a ne nekim drugim obrazloženjima.

Od škole smo zatražili da dodatno pojasni razloge svoje odluke, odnosno što je ono što je školsko povjerenstvo smatralo da će učenik postići školovanjem po redovitom programu uz individualizirane postupke u posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, a isto nije moguće ostvariti u redovnoj osnovnoj školi. S obzirom na to da su u prvom odgovoru odluku potkrijepili potrebom uključivanja edukacijskog rehabilitatora umjesto pomoćnika u nastavi, skrenuli smo im pozornost na činjenicu da i u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja redoviti program uz individualizirane postupke provode učitelji razredne nastave, a ne edukacijski rehabilitatori. Škola svoju odluku obrazlaže na sljedeći način: *„… zaključilo da je zbog dobrobiti učenika od iznimnog značaja pravovremeno osigurati integrirano obrazovanje i rehabilitaciju… Ne možemo se složiti sa skretanjem pozornosti: „da i u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja redoviti program uz individualizirane postupke provode*

učitelji razredne nastave, a ne edukacijski rehabilitatori" zbog toga što u posebnim uvjetima rade učitelji edukacijski rehabilitatori, osim za pojedine predmete u predmetnoj nastavi. Kako bismo vam odgovorili, ovu smo poznatu profesionalnu činjenicu dodatno provjerili sa Stručnim timom Centra „Slava Raškaj".

Iz odgovora škole vidimo da je škola uvjerena da redovni program u posebnim uvjetima provode edukacijski rehabilitatori, što pokazuje njihovo nepoznavanje osnovnih postojećih propisa iz obrazovanja jer, kako smo već nekoliko puta naglasili, redoviti program mogu provoditi samo učitelji razredne/predmetne nastave. U međuvremenu su roditelji odlučili otići na pregled za upis u drugu osnovnu školu te nemamo informaciju o tome gdje se učenik upisao.

O otporu prema upisu učenika s teškoćama u razvoju u osnovne škole najbliže mjestu stanovanja govore i udruge čije je djelovanje usmjereno na unaprjeđivanje uvjeta života djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.
Često se pitamo što će učenik izgubiti ako mu se omogući uključivanje u prvi razred u osnovnoj školi najbližoj mjestu stanovanja. Što će se loše dogoditi učenicima ili učiteljima ako škole nastoje odmah na početku školovanja, prilikom upisa u prvi razred osnovne škole, učenicima s teškoćama u razvoju odrediti posebni program i uključiti ih u posebne razredne odjele i ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja? Odgovor koji najčešće dobijemo od škola istog je ili sličnog sadržaja: „*Ne možete kasnije samo tako promijeniti oblik obrazovanja*". Pritom oni misle na roditelje koji neće pristati na promjenu oblika školovanja, već će naravno kao i svaki drugi roditelj u skladu sa svojim vjerovanjima i spoznajama željeti najbolje za svoje dijete. Najčešće je mišljenje roditelja da je za njihovu djecu najbolje da bude uz vršnjake s kojima su bili u vrtiću, da im se samo pruži prilika da pokažu sve što mogu i znaju, pri čemu vjeruju da trebaju samo malo više vremena, odnosno želja je roditelja da ostanu u školi najbližoj mjestu stanovanja.

Mišljenja smo da se primjereni programi obrazovanja trebaju određivati vodeći računa o principu najmanjeg ograničavanja, kako to Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže u odredbi čl. 24. alineja 2.: „*pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju*…". **Smatramo da će se uključivanjem u redovni razredni odjel od prvog razreda osnovne škole uz osiguranu potrebnu razumnu prilagodbu i druge oblike podrške jasnije pokazati stvarni učenikovi potencijali i dobiti bolji uvid u njegove potrebe i time mu dati šansu da napreduje sukladno vlastitim mogućnostima**. Ako se s vremenom pokaže da učenik s teškoćama u razvoju ne može svladavati redoviti program ili redoviti program uz prilagodbu sadržaja ili se kod učenika počinje nazirati nezadovoljstvo i frustracija, uvijek se može nastaviti školovati po posebnom programu i/ili u posebnom razrednom odjelu. Jednostavnije je s redovitog programa preći na školovanje po posebnom programu nego obratno. Pritom je bitno da je prethodno bila osigurana sva potrebna razumna prilagodba te da je učenik imao vremena i uvjete da razvije i pokaže svoje stvarne potencijale. Smatramo da ulazak u sustav redovnog obrazovanja treba što manje ograničavati, a oblike razumne prilagodbe ne treba uvijek vezivati uz rješenja o obliku školovanja.

Kada govorimo o **utvrđivanju primjerenog programa obrazovanja** i uključivanja učenika u redovne škole primjećujemo **neujednačeno postupanje u Republici Hrvatskoj od škole do škole, od povjerenstva do povjerenstva**. Sama situacija pregleda za upis i timskih obrada kada se dijete susreće s njemu novim i nepoznatim osobama svakako može utjecati na rezultate, posebice kod učenika s teškoćama u razvoju, o čemu smo već govorili.

Primjer iz prakse: Majka nam se obratila radi uključivanja djeteta u školu najbližu mjestu stanovanja. Riječ je o učeniku koji se od prvog razreda osnovne škole već četiri razreda školuje po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. U prethodnom primjeru prikazali smo da se redoviti program i redoviti program uz prilagodbu sadržaja u posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja određuje samo zbog potrebe „višegodišnje habilitacije/rehabilitacije s obzirom na vrstu teškoće i specifičnost funkcioniranja".

Stoga ovaj primjer zorno prikazuje otpor njegove škole po upisnom području uključivanju učenika s teškoćama u razvoju redovnu školu, a nije riječ o usamljenom primjeru. Majka od djetetovog početka školovanja smatra da bi redovna sredina bila poticajnija za njega i budući da mu je osigurala potrebnu rehabilitaciju izvan škole, godinama ulaže energiju da se pokrene postupak utvrđivanja primjerenog programa obrazovanja. Škola s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja koju učenik pohađa, budući da nema svoje stručno povjerenstvo, uputila je majku da se javi školi po mjestu stanovanja kako bi se pokrenuo postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja u svrhu utvrđivanja primjerenog programa obrazovanja te su joj dali ispis iz e-Dnevnika, svjedodžbu prethodno završenog razreda i mišljenje edukacijskog rehabilitatora. U mišljenju ističu da učenik svladava redoviti program uz prilagodbu sadržaja i predlažu da nastavi školovanje po tom programu.

Kada je konačno nakon više godina postupak ipak pokrenut, trajao je više od godinu dana. Takvu dugotrajnost postupka škola i upravno tijelo u županiji nadležno za obrazovanje (u daljnjem tekstu: županijski upravni odjel) opravdavaju činjenicom da nisu dobili nalaz od roditelja koji im je bio potreban, a koji majka po našem uključivanju i savjetovanju dostavlja. Ovdje je također bitno istaknuti i da se majka bojala da se od nje traži nalaz na temelju kojeg bi se odredili posebni uvjeti odgoja i obrazovanja, što joj je bilo neprihvatljivo. Na to se često pritužuju i ostali roditelji učenika s teškoćama u razvoju.

Smatramo da je bitno kako se uspostavlja komunikacija između škole i roditelja i na koji način se roditeljima pojašnjava sam postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta i donošenje rješenja o primjerenom programu obrazovanja pa je tako i u ovom slučaju majci bilo potrebno detaljnije pojasniti što je povjerenstvu potrebno za pokretanje postupka i zbog čega. Krajnji rezultat ipak je bio taj da se za učenika predlaže i donosi rješenje za posebni program uz individualizirane postupke, čime su potvrđene sumnje majke. Stručno povjerenstvo škole po upisnom području i stručno povjerenstvo pri županijskom upravnom odjelu, stručnjaci koji toga učenika uopće ne poznaju i imaju ga priliku vidjeti samo tijekom kratkotrajnog testiranja, unatoč suprotnom mišljenju škole koju pohađa i koja ga poznaje, daju prijedlog i donose rješenje za posebni program.

Rješenjem se navedenog učenika ponovno upućuje u neku drugu sredinu, a ne u školu najbližu mjestu stanovanja, iako je škola s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja koju pohađa dala mišljenje da učenik može svladavati redoviti program uz prilagodbu sadržaja, a jedina razlika u odnosu na redovne škole jest da posebna škola osigurava rehabilitacijske i habilitacijske programe, što smo više puta naglasili. Redovna škola najbliža mjestu stanovanja, koja u ovom slučaju provodi postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja i utvrđivanja primjerenog programa obrazovanja, u izvješću POSI-u navodi da nema posebne uvjete obrazovanja koji su potrebni učeniku, iako majka navodi da mu je sva potrebna rehabilitacija osigurana: *„…Napominjemo da škola nema potrebne posebne uvjete odgoja i obrazovanja, kako prostorne tako i kadrovske…“*. Iz podataka s mrežne stranice škole vidljivo je da ima zaposlene sljedeće stručne suradnike: pedagoga, psihologa i logopeda.

S obzirom na to da učenik svladava redoviti program uz prilagodbu sadržaja, kao sigurno i još nekoliko učenika u toj školi, nije nam jasno o kojim posebnim prostornim i kadrovskim uvjetima govore.

I ovdje se kao i u prethodnom primjeru pokazuje nepoznavanje postojećih propisa od strane djelatnika škola, ali i nevjerovanje u sposobnosti i mogućnosti učenika s teškoćama u razvoju. Majka je uložila žalbu te je MZO poništilo rješenje za posebni program. Slijedom navedenog učenik se i nadalje školuje po prethodnom rješenju, odnosno po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja u posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja. Majka nam kontinuirano šalje njegova obrazovna postignuća: ocjene su *odličan* ili *vrlo dobar*, a majka planira ponovno zatražiti promjenu oblika obrazovanja.

Stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika

Nerijetko nedovoljno znanje i neiskustvo učitelja o kvalitetnom poučavanju djece s teškoćama te izostanak potrebnih potpora rezultiraju profesionalnom nesigurnošću, otporima pa i predrasudama

što potvrđuje sljedeći primjer – zapažanje zabrinutog supruga jedne učiteljice: *„…Rad u kombiniranom razrednom odjelu je sam po sebi složen, a u uvjetima korone još složeniji. Kad se tome doda još i dijete s posebnim potrebama sve postaje košmar. Pretpostavite na što sliči rad u takvom razredu. Prvi razred priča svoje, četvrti razred svoje, a uz njih još i pomoćnica… Moja supruga će se razboljeti od tog košmara. Iz dana u dan vidim kako ju to pogađa sve više i više. Što napraviti? Iznijeti taj problem u javnost? Otići na bolovanje i onda nekom novom priuštiti takvu situaciju? Pustiti si mira od svega? Koje knjige izabrati za drugi razred za tu učenicu? Da li tu učenicu realno ocijeniti ili podilaziti roditeljima? Jedno su ocjene iz vjeronauka, a drugo su ocjene iz matematike, hrvatskog jezika, prirode i društva…!!! Ili si pustiti mira od svega?!*

Niz pitanja koja postavlja suprug učiteljice potvrđuju opravdanost **preporuka koje upućujemo godinama da učiteljima i nastavnicima tijekom studija, ali i kasnije tijekom rada treba osigurati usavršavanje u području obrazovanja i osiguravanja prilagodbi učenicima s teškoćama u razvoju kao i stalnu podršku u vidu supervizije tijekom rada**. Vrlo često se situacija mijenja kada učitelji dobiju znanja i „alate“ i učenik biva prihvaćen, a komunikacija s roditeljima se poboljšava. Prije toga, roditelji proživljavaju da njihovo dijete nitko ne želi prihvatiti, svi ih odbijaju cijeli život, a djelatnici škola smatraju da ne može napredovati i pohađati nastavu u redovnom razrednom odjelu i da bi i za dijete bilo bolje da je uključeno u posebni razredni odjel. Međutim, kada po prijavi Agencija za odgoj i obrazovanje (dalje u tekstu: AZOO) obavi stručno-savjetodavni posjet ili nadzor te uključi mobilni stručni tim, svojim stručnim savjetima „otvara oči“ djelatnicima škole, daje drugu perspektivu i situacija se mijenja. Još je učinkovitije kada se škola sama uvjeri iskustvom da učenik može kada mu se pruži prilika. No, što kada roditelj nije uporan, a učitelji nemaju iskustvo i znanja? Što će biti s tim učenikom koji zbog neznanja stručnjaka neće razviti svoje maksimalne potencijale? Ovi primjeri najčešće su vidljivi u školama gdje nedostaje stručnih suradnika, a ne postoji niti stručna potpora u lokalnoj zajednici.

Primjer iz prakse: **Nepoznavanje propisa, ali još bitnije i potreba za stručnom podrškom**, po našem mišljenju, pokazala se i u sljedećem primjeru učenika s teškoćama u razvoju koji je zbog zdravstvenih teškoća bio više godina odsutan s nastave u školskim prostorima i školovao se u bolnici ili kod kuće. Majka se obraća u trenutku kada dogovara sa školom povratak za sljedeću školsku godinu te navodi: *„… majka sam djeteta koje se nakon tri godine konačno vraća u školu. Dijete je liječeno od maligne bolesti i treba mu vremena da se integrira. Osim maligne bolesti dijete ima disleksiju i disgrafiju, ali zbog težine bolesti i liječenja nije mogao ići kod logopeda. Drugi razred pohađao je dijelom u bolnici, a dijelom doma. Zbog komplikacije tijekom liječenja nije stigao savladati cjelokupno gradivo i to je vidljivo u e-dnevniku. Nakon završetka te školske godine išla sam u školu na razgovor sa stručnom službom i pitala ih treba li zbog tih rupa u gradivu ponavljati drugi razred. A i zamislite samo kako je to bilo učenje pod kemoterapijom kad se doslovno za život borio. Naravno da se nije moglo niti po pitanju disleksije ništa kvalitetno radit. Samo da napomenem da sam školi do kraja prvog razreda dostavila svu potrebnu dokumentaciju tako da je rješenje o individualizaciji dobio već na početku drugog razreda. Na postavljeno pitanje od škole sam dobila odgovor da zbog dovoljnog broja ocjena nema potrebe da se razred ponavlja uz obećanje da će mu se u trećem razredu pomoći u svladavanju propuštenog nastavnog sadržaja. Taj dio nažalost nisu ispoštovali…“.*
Dalje u pritužbi, a vezano za školovanje u trećem razredu majka navodi: *„…Nadalje prvo polugodište je bio dosta odsutan iz škole zbog učestalih infekcija… tražila sam da drugo polugodište ima nastavu u kući i dobio je od Ministarstva odobrenje. Prvo polugodište je bio i štrajk pa nas je onda sviju zadesila epidemija tako da se nastava održavala online. Pred kraj školske godine, zadnjih par tjedana njegov razred se vratio u školu, a on je ostao i bez online nastave, a isto tako nije dobio nastavu u kući iako mu je bila odobrena. Na upit što ću s gradivom dobila sam odgovor da to vidim sa drugim roditeljima, tj. da mi oni slikaju i pošalju što se radilo. Četvrti razred je opet zbog svog narušenog imuniteta, epidemije… pohađao doma. Mogu reći da sam jako zadovoljna s njegovim napretkom, a i učiteljica koja je radila s njim… Nedavno sam bila na razgovoru u školi… Škola inzistira da se dijete stavi na prilagođeni program…“*

Iz navedene pritužbe je vidljivo kako škola roditeljima predlaže da se, zbog određenih zaostataka u svladavanju gradiva nastalih zbog objektivnih (zdravstvenih) razloga, a ne nemogućnosti svladavanja redovitog programa, učenik nastavi školovati po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja iako je u nastavi u kući pokazao da može svladavati redoviti program pa i nastale zaostatke, kako majka kaže, „rupe u znanju".

Uputili smo školi preporuku u okviru koje smo **pojasnili što je redoviti program uz prilagodbu sadržaja, kao i da se taj program predlaže za učenike koji ne mogu svladati redoviti program uz individualizirane postupke**. Naglasili smo da je **navedenom učeniku po povratku potrebno pružiti obrazovnu potporu u cilju kvalitetnog i uspješnog ponovnog uključivanja u obrazovni proces** te da u suradnji s AZOO-om razmotre koji bi to oblici rada učitelja i škole bili mogući: individualne konzultacije, dopunska nastava, pripreme prije početka nove školske i nastavne godine i slično.

Ujedno smo školi naglasili da je **odgovornost učitelja i škole u cilju ravnopravnog školovanja da učenike koji izostaju iz škole zbog zdravstvenih razloga upoznaju s obrađenim nastavnim gradivom i nastavnim materijalima** unatoč tomu što je učestala praksa da učenici međusobno u tim situacijama razmjenjuju nastavne materijale.
Na početku školske godine saznajemo od roditelja da se učenik ipak školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke, da su zadovoljni postupanjem škole i više se ne javljaju te pretpostavljamo da se sve odvija u najboljem interesu učenika.

Primjer iz prakse: Kako dolazi do zaostajanja u savladavanju gradiva uslijed zdravstvenih okolnosti pokazuje i primjer učenice osnovne škole koja zbog operacije kuka jedno vrijeme nema uopće organiziranu nastavu unatoč tomu što prema postojećim propisima ima pravo i na školovanje u zdravstvenoj ustanovi i pravo na nastavu u kući. U ovom primjeru uočavamo i nerazumijevanje uloge pomoćnika u nastavi o kojima ćemo kasnije govoriti. Majka navodi: *„…imala operaciju zdjelice i kuka. Pošto sam znala da ona neće moći pohađati nastavu u razredu još sam pred kraj prošle školske godine o tome obavijestila ravnatelja te sam tražila nastavu u kući. Na što mi je on odgovorio da će to biti problem i da se ne može održavati nastava u kući od 5. do 8. razreda, da je to neizvedivo. Navodno je zvao Ministarstvo i rečeno mu je da mogu predmetni učitelji dolazit doma, ali da mi nema ništa od toga jer da oni to sigurno neće htjeti. Na moj upit je li može onda ona pratit nastavu online rekao mi je da ne može od učitelja zahtijevat da je uključe u online da prati ako to nije na nivou države. Zatim smo uspjeli dogovorit da će joj dolazit doma pomoćnik u nastavi, a da će učitelji slat materijale...".*
Po pritužbi roditelja zatražili smo izvješće škole te odmah naveli i pojasnili odredbe o nastavi u kući – nastavi na daljinu prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne novine, br. 24/15), koji kaže: *„Nastava na daljinu je oblik nastave u kući ili nastave u zdravstvenoj ustanovi kojim se učeniku omogućava praćenje nastave uz pomoć telekonferencije ili videokonferencije.".*

Naglasili smo i da pomoćnik u nastavi ne može zamijeniti ulogu učitelja, štoviše, kako je propisano, pomoćnici u nastavi *„nisu samostalni nositelji odgojno-obrazovne i/ili nastavne djelatnosti".*
Unatoč našoj preporuci utemeljenoj na propisima i naglašavanju neravnopravnog položaja učenice, škola u dostavljenom izvješću ističe čuđenje zbog obraćanja roditelja drugim institucijama. Naime, oni s uvjerenjem u ispravnost svojih postupanja u izvješću prepričavaju kako je učenici odmah po povratku iz zdravstvene ustanove (prije pritužbe roditelja i našeg obraćanja) organizirala nastavu na daljinu na takav način da od predmetnih učitelja zaprima pripremljene materijale elektroničkim putem ili ih pomoćnica u nastavi donosi učenici doma te iste svladava uz pomoć pomoćnice u nastavi. I nakon našeg uključivanja učenici se odobrava nastava na daljinu kao osobi od povećanog rizika za teže simptome bolesti COVID-19, što ponovno nije sukladno našoj preporuci.

Iako su roditelji pismeno izrazili zadovoljstvo organizacijom nastave na daljinu nakon našeg podneska, smatramo da je o ovakvim primjerima nužno izvještavati jer jasno pokazuju koliko je potrebno **da se djelatnici škole upoznaju s odredbama postojećih propisa i njihovim značenjem te da je potrebno tijekom studija educirati buduće učitelje i nastavnike**. Kako se usavršavaju iz svojih bazičnih edukacija

i tijekom rada, tako je potrebno usavršavanje i u odnosu na školovanje učenika s teškoćama u razvoju, budući da se kontinuirano mijenjaju saznanja o pomagalima i dostupnim oblicima podrške koji omogućuju učenicima s teškoćama u razvoju da pokažu sve svoje potencijale.

Smatramo također da je školama potrebno osigurati i svojevrsnu superviziju kako bi ih se profesionalno osnažilo i snažnije otvorilo prema novim izazovima i mogućnostima, a istovremeno utjecalo i na kvalitetno uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u redovno obrazovanje. U odnosu na navedeno tijekom 2022. godine planiramo ostvariti suradnju s AZOO-om i MZO-om posebice u dijelu potrebne edukacije stručnih povjerenstava škola i županijskih upravnih odjela koja određuju programske, profesionalne potpore te pedagoško-didaktičke prilagodbe učenicima s teškoćama u razvoju, što smo im već predložili.

Zapošljavanje stručnih suradnika

Stručnu potporu učiteljima u radu, među ostalima i s učenicima s teškoćama u razvoju, pružaju i stručni suradnici. Postupajući po pritužbama uočavamo da je u pojedinim školama i nadalje zaposlen samo pedagog.

Primjer iz prakse: POSI-u se pritužila majka učenika s poremećajima iz autističnog spektra da škola postupa diskriminirajuće prema njoj i njezinom djetetu i da se „želi riješiti njezinog djeteta“.

Njezina pritužba odnosila se na jednomjesečne sastanke djelatnika škole s roditeljima kako bi se pratio napredak učenika s teškoćama u razvoju. Majka u odnosu na navedeno ističe: *„Jednom u mjesecu imam sastanak s timom škole kako bi lakše pratili napredak djeteta. Ni na jednom sastanku se nisam osjećala ugodno jer se svaki sastanak sveo na nekakvo zastrašivanje u smislu, što ću ja kada krenu ocjene, kako će pratiti nastavu, druga djeca ne mogu slušati niti pratiti nastavu, on ne može i ne smije izlaziti stalno iz razreda, u školi nema stručnjaka koji bi radili s takvim djetetom itd.“*

Iz navedene pritužbe vidljivo je postupanje učitelja koji je usmjeren ka isticanju negativnog. No samim time što su dogovorili susrete jednom tjedno škola je pokazala želju da mu se praćenjem njegovog napretka pravodobno pomogne, ali nisu imali znanja kako to kvalitetno činiti pozitivnim pristupom, što smo primijetili i u komunikaciji s njima.

Na prijedlog POSI-a, škola je sama zatražila stručno-savjetodavnu pomoć i mobilni stručni tim AZOO-a te se nakon toga prema riječima roditelja situacija mijenja, a s novom školskom godinom došla je i nova učiteljica s više znanja o postupanju s učenicima s teškoćama u razvoju ili možda samo većom otvorenošću i sve je bilo drugačije.

Županijski upravni odjeli, dostavljajući nam podatke vezane za pomoćnike u nastavi, istaknuli su podatak da se u školama ne odobravaju potrebni stručni suradnici, nego se kao rješenje zapošljavaju pomoćnici u nastavi te predlažu da se u školama u kojima je zaposlen samo jedan stručni suradnik i to najčešće pedagog, svakako zaposli barem još jedan.

MZO-u smo uputili preporuku da je **uključivanje potrebnih stručnjaka – stručnih suradnika bitan preduvjet za kvalitetnu inkluziju u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u RH**. Istaknuli smo da primjećujemo da najčešće djelatnicima škola nedostaju potrebna znanja o podučavanju učenika s teškoćama, što često dovodi do doživljaja roditelja da škola ne prihvaća njihovo dijete s teškoćama u razvoju, do teškoća u komunikaciji s roditeljima, i najbitnije: do teškoća u školovanju i napredovanju samih učenika s teškoćama u razvoju.
Iako se knjižničari smatraju stručnim suradnicima i ne želimo umanjiti njihov značaj u radu škole na razvoju čitalačkih sposobnosti, poticanju korištenja znanstveno-stručne literature te formiranja multimedijskog središta škole i slično, njihov rad ne obuhvaća pružanje stručne potpore učenicima s teškoćama u razvoju i učiteljima u stvaranju inkluzivnog okruženja i primjerenih načina podučavanja.

Stoga smo **predložili da se napravi plan zapošljavanja potrebnih stručnih suradnika** u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u RH te naglasili da uz knjižničara i pedagoga mora biti zaposlen još minimalno

jedan stručni suradnik: psiholog, socijalni pedagog, logoped ili edukacijski rehabilitator. Jednako tako, s obzirom na to da škole nemaju zaposlene sve profile stručnih suradnika, predložili smo da se u navedenom planu zapošljavanja na određenom području vodi računa da budu zastupljeni svi profili kako bi škole mogle međusobno pružati stručnu podršku. Osim navedenog, potrebno je razmotriti da se jedan stručni suradnik određenog profila zapošljava za potrebe više škola te na taj način jedna škola može imati zaposleno više različitih profila stručnih suradnika, odnosno da se razvija mreža stručnih suradnika različitih profila za određeno područje i tako osiguraju sve potrebne stručne potpore, podrške i znanja.
Učenici s teškoćama u razvoju uključuju se u redovne škole sukladno svojim sposobnostima te im je potrebno pružiti i kvalitetno obrazovanje, no zapošljavanje stručnih suradnika od velikog je značaja za sve učenike u njihovom razvoju i obrazovanju i preventivnom djelovanju.

Primjer iz prakse: Postupajući u drugom predmetu, zamolbi osnovne škole za potporu u zapošljavanju dodatnog stručnog suradnika, susreli smo se sa školom koja ima zaposlena tri stručna suradnika sukladno odredbama Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (Narodne novine, br. 63/08 i 90/10), ali i velik broj učenika (972 učenika) i učenika s teškoćama u razvoju (87 učenika), što je također otežalo neposredni rad stručnih suradnika s učenicima i roditeljima, pa i učiteljima.

Naime, jedna stručna suradnica edukacijska rehabilitatorica je koordinatorica 18 pomoćnika u nastavi uz sve zadaće koje to radno mjesto nosi, članica je školskoga stručnog povjerenstva, članica stručnog povjerenstva županijskog upravnog odjela, izrađuje planove individualiziranih pristupa za sve učenike s teškoćama u razvoju (njih 87) te pruža stručnu potporu učiteljima u izradi redovitih programa uz prilagodbu sadržaja te je voditeljica Županijskog stručnog vijeća za stručne suradnike i učitelje edukatore rehabilitatore na području Zagrebačke županije. Iako škola ima zaposlena tri stručna suradnika, u odnosu na broj učenika i broj učenika s teškoćama u razvoju i sve zadaće stručnih suradnika opet izostaje bitna neposredna potpora učenicima s teškoćama u razvoju, njihovim roditeljima, a i samim učiteljima.
Navedeno upućuje na potrebu promjene ili zapošljavanje dodatnih stručnih suradnika. S tim u vezi uputili smo MZO-u preporuku da nam se dostavi točan broj stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama po profilima uz broj učenika te preporuku da je osim razvijanja mreže potrebno **razmišljati i o** svim **zadaćama stručnih suradnika**, odnosno napraviti realan plan kako bi u konačnici učenici dobili kvalitetu koju trebaju.

Posebni razredni odjeli i odobrenja

Osim zapošljavanja stručnih suradnika, iz više zaprimljenih pritužbi i zamolbi uočavamo također višegodišnji problem **nepravovremenog odobravanja otvaranja novih, a potrebnih posebnih razrednih odjela i odobravanja zapošljavanja potrebnih edukacijskih rehabilitatora za rad u posebnim razrednim odjelima**. Kako se stalno ističe da se pojedini učenici s teškoćama u razvoju trebaju školovati u posebnim razrednim odjelima zbog njihovoga najboljeg interesa, iz pritužbi je vidljivo da se razredni odjeli ne otvaraju ili su prenapučeni. Mišljenja smo kako bi svakako rad s učenicima s teškoćama u redovnom razrednom odjelu bio kvalitetniji i bolji, o čemu govore sljedeći primjeri iz prakse:

Primjer iz prakse: U prvom primjeru, POSI je zaprimila zamolbu roditelja učenika koji pohađaju posebni razredni odjel u jednoj osnovnoj školi koji već više godina radi s 12 pa čak i 15 učenika. Škola je više puta slala zahtjeve MZO-u za odobravanje otvaranja novoga posebnog razrednog odjela, a ove godine je POSI poslao preporuku i dva puta zatražili izvješće, no i nadalje je odgovor MZO-a da je zahtjev u administrativnoj proceduri rješavanja. Slijedom navedenog i ova školska godina će proći bez odobrenja, a rad s tolikim brojem učenika nije kvalitetan.

Primjer iz prakse: Drugi je primjer u kojem su nam se sa zamolbom za pomoć također obratili roditelji učenika. Dvije osnovne škole u jednom gradu imale su odobrenje za posebni razredni odjel. Prema

novonastalim potrebama uputile su zahtjev MZO-u da se u jednoj školi umjesto posebnoga razrednog odjela odobri otvaranje odgojno-obrazovne skupine uz istoga zaposlenog djelatnika.

U navedenom primjeru nije bilo novih troškova niti novih djelatnika, no ipak je prvi mjesec školske godine 2021./2022. počeo bez odobrenja uz odgovor da je zahtjev u administrativnoj proceduri rješavanja. Posljedično tomu jedan je učenik s teškoćama u razvoju mjesec dana bio kod kuće bez ostvarenog prava na osnovno obrazovanje, jedan je pohađao nastavu, ali u programu obrazovanja koji nije više bio primjeren za njega, a nakon odobrenja ostali su učenici s teškoćama u razvoju mijenjali školu tijekom školske godine.

Primjer iz prakse: Treći primjer je škola koja nam je već u prosincu 2021. godine iskazala zabrinutost zbog najave upisa učenika s većim teškoćama u razvoju koji će trebati posebni razredni odjel, a boji se da neće dobiti na vrijeme odobrenje MZO-a. Postoji i pozitivna praksa da područne samouprave same financiraju posebne razredne odjele bez suglasnosti MZO-a (npr. Grad Zagreb). No, činjenica je da postoji niz ovakvih primjera gdje učenici, budući da nema mjesta u posebnim razrednim odjelima, ili ostaju u redovnim razrednim odjelima s učiteljem bez potrebnih znanja i stručne podrške u radu s njim, što često vodi u obrazovni neuspjeh, a onda ih se još u nekom trenutku seli u drugu školu, u njima nepoznatu sredinu po otvaranju odjela i nitko ne razmišlja o tome kako to utječe na tog učenika, ili su posebni razredni odjeli, kao u primjeru koji smo prikazali, prenatrpani te navedeno također nije kvalitetan rad.

Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici

Tablica 13. Podatci MZO-a – Broj osiguranih pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika po školskim godinama i iznosi osiguranih financijskih sredstava (sredstva Europskoga socijalnog fonda, lutrijska sredstva i državna sredstva)

Školska godina	Broj pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika	Broj učenika s teškoćama u razvoju	Ukupan iznos osiguranih financijskih sredstava
2013./2014.	290	290	7.150.000,00 kn
2014./2015.	1.421	1.479	57.315.868,00 kn
2015./2016.	2.303	2.711	84.627.568,00 kn
2016./2017.	2.317	2.570	85.822.617,00 kn
2017./2018.	2.955	3.599	86.783.998,00 kn
2018./2019.	3.064	3.722	91.156.118,00 kn
2019./2020.	3.224	3.571	110.743.126,00 kn
2020./2021.	3.311	3.694	115.456.952,00 kn
2021./2022.	4.468	4.628	195.994.305,42 kn

O pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima pišemo više godina. Dok je u prvim godinama najveći problem predstavljalo dobivanje suglasnosti i osiguravanje financijskih sredstava za njihovo uključivanje i rad, posljednjih se godina sve više suočavamo s teškim zapošljavanjem osoba na navedena radna mjesta. Na tržištu rada nema zainteresiranih osoba koje bi radile ovaj posao, a nema niti educiranih stručnih komunikacijskih posrednika.

Uputili smo nekoliko pitanja upravnim tijelima u županijama nadležnim za obrazovanje, da nam osim broja odobrenih pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika dostave i broj trenutno nezaposlenih pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, cijene rada, opišu ukratko probleme i izazove s kojima se susreću odgojno-obrazovne ustanove, kao i razmišljanja te prijedloge u odnosu na unaprjeđivanje instituta pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika.

Slijedom zaprimljenih odgovora županijskih upravnih odjela nadležnih za obrazovanje cijena rada pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika najčešće je 25,00 kuna neto po satu ili 31,25 kuna bruto po satu. Vrlo su rijetki navodi većih iznosa, štoviše čak imamo podatak i da je cijena sata 21,00 kuna neto po satu. Sami županijski upravni odjeli ističu da je riječ o izuzetno niskoj cijeni sata, ali da je ona određena u okviru projekta Europskoga socijalnog fonda te javnog poziva za udruge (sredstva igara na sreću). Županije, ako imaju veća proračunska sredstva, ista usmjeravaju na osiguravanje pomoćnika u nastavi koji nisu mogli biti osigurani iz sredstava Europskoga socijalnog fonda koja su ograničena po županijama ili gradovima. Pojedine županije, ali izuzetno rijetko, osiguravaju nešto veću cijenu sata.

Činjenica je da je riječ ponajprije o zanimanju koje je na nepuno i određeno radno vrijeme te s izuzetno niskom plaćom za rad i da osobama koje rade kao pomoćnici u nastavi ili stručni komunikacijski posrednici takav posao ne osigurava pokrivanje osnovnih egzistencijalnih potreba. Stoga se na navedeni posao javljaju ili osobe koje su dugotrajno nezaposlene ili mlade osobe dok tragaju za poslom odnosno studenti, a u posljednje vrijeme i osobe u mirovini koje si na taj način mogu poboljšati životni standard. Županije ističu da je sve teže izabrati osobe koje mogu u potpunosti obavljati ono što se očekuje od pomoćnika u nastavi, a stručnih komunikacijskih posrednika već više godina nema na tržištu rada.
Mlade osobe po pronalasku posla odlaze, ponekad već nakon samo dva tjedna od početka rada. Svake godine iznova se provode selekcijski postupci te se ističe da osobe koje rade taj posao osim što nemaju kontinuitet nemaju niti sigurnost hoće li biti izabrane te postoji mogućnost da tijekom ljeta traže i nađu drugi posao. Jednako tako, na drugim poslovima koji su im jednostavniji zarade veću plaću.

Primjer iz prakse: O navedenom problemu govore i primjeri pritužbi s kojima smo se susreli: višegodišnjeg pomoćnika u nastavi učenika 8. razreda osnovne škole s poremećajem iz autističnog spektra u trenutku dok je odsutan iz škole zbog bolesti upućuje se u rad s posebnim razrednim odjelom. Naime, škola nije mogla naći osobu koja bi bila zainteresirana i kvalitetno radila s učenicima s većim teškoćama u razvoju u posebnom razrednom odjelu. Istodobno učenik 8. razreda zbog navedene promjene pokazuje regresiju u ponašanju, nitko ga nije obavijestio, a škola se „muči“ pronaći još tri dodatna pomoćnika u nastavi, nitko se ne javlja na natječaje i donose teške odluke. Osim što je ovaj primjer jasno prikazao problem zapošljavanja odnosno nalaženja osoba koje bi radile kao pomoćnici u nastavi, pri čemu su prikraćeni učenici koji trebaju njihovu potporu u školi, ukazao je i na to da je prijeko potrebno da se učenika i roditelje obavijesti o navedenom prije poduzimanja aktivnosti.

Primjer iz prakse: Drugi je primjer učenice s hemiparezom u manjem mjestu na otoku, gdje pomoćnica u nastavi koja je odabrana putem natječaja kao potpora učenici odustaje s prvim danom škole. Majka koja nam se obratila s pritužbom ističe da učenica do pronalaska pomoćnika ne može pohađati nastavu ili ona kao majka mora biti s njom u školi. Škola nas je izvijestila da je ipak uspjela u najkraćem mogućem roku osigurati osobu za rad. Škola nije mogla znati i ne zna kada će netko odustati od navedenog posla jer se često, kako smo već istakli, zapošljavaju osobe samo do pronalaska novog posla. Međutim, navedeno za učenike s teškoćama u razvoju predstavlja veliki problem i veliku prepreku u pohađanju nastave, a uvjetuje često i nepohađanje nastave.

Primjer iz prakse: Primjer je i učenika s oštećenjem sluha koji treba stručnoga komunikacijskog posrednika, a na natječaj se javila jedino osoba s trogodišnjom srednjom školom koja poznaje znakovni jezik. Učenik 3. razreda prelazi u redovnu školu iz ustanove s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja i ne može funkcionirati bez prevoditelja znakovnog jezika; naravno, roditelju je ovdje potpuno nerazumljiva odredba trogodišnjeg obrazovanja kada mu škola i država ne mogu osigurati drugu osobu i razumljiva je njegova ogorčenost i ljutnja.

Slijedom navedenog MZO-u smo istaknuli **potrebu da pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici rade na neodređeno i puno radno vrijeme** te bi na taj način imali sigurnost i stabilnost, a ujedno bi i učenici imali kontinuitet ove podrške. Ističe se i **potreba jednog izvora financiranja** kako bi svi imali **jednaka prava i jednake plaće vezane uz osnovicu i koeficijent te prava po kolektivnim**

ugovorima kao i ostali djelatnici škola. Na taj način bi se iznašli načini osiguravanja i potrebnih zamjena u slučaju bolovanja pomoćnika u nastavi ili u slučaju odlaska, jer bi se tada primijenile sve zakonske odredbe kao i na ostale djelatnike škola. Nadalje, istaknuli smo problem neosposobljenosti osoba koje rade kao pomoćnici u nastavi, što su potvrdili i županijski upravni odjeli. S tim u vezi **potrebno** je žurno **donijeti program osposobljavanja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika,** koji je sukladno provedbenim propisima trebao biti donesen još prije dvije godine. Smatramo da je osim djelomične kvalifikacije odnosno kroz obrazovanje odraslih poželjno razmišljati o **srednjoškolskom strukovnom četverogodišnjem kurikulumu pod nazivom *pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici*.**

Zanimljivo je da pojedini županijski upravni odjeli naglašavaju da se pomoćnici u nastavi odobravaju na inzistiranje roditelja, ali se u pojedinim slučajevima pokazalo da to nije u najboljem interesu učenika, da su se učenici previše oslanjali na pomoćnike u nastavi i gubili motivaciju za samostalno rješavanje problema. Podsjetimo da je cilj potpore pomoćnika u nastavi izjednačavanje mogućnosti učenika u svrhu osiguravanja njemu primjerenog odgoja i obrazovanja s tendencijom osamostaljivanja učenika u školskoj sredini. Pomoćnik u nastavi pruža učeniku samo potrebnu potporu, a sve što učenik može raditi sam, potrebno je poticati i osnaživati. **Stoga smo predložili da se stručna povjerenstva škola i županijskih upravnih tijela koja donose prijedloge za uključivanje pomoćnika u nastavi educiraju o tome koja je stvarna svrha njihova uključivanja**. Predložili smo i da se u cilju jednakog načina odobravanja potpore pomoćnika u nastavi razmotri da Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom utvrđuje potrebne oblike potpore. Pritom ističemo da navedeno ne bi trebalo biti još jedno u nizu vještačenja. Naravno, osim toga, kako smo i naglasili govoreći o nezapošljavanju stručnih suradnika, potrebno je u školi stvoriti i druge potrebne uvjete kako se rješenje ne bi tražilo u pomoćniku u nastavi tamo gdje je primjereniji neki drugi oblik potpore.

Slijedom dostavljenih preporuka koje smo naglasili i tijekom sastanka s ministrom znanosti i obrazovanja i njegovim suradnicima u svibnju 2021. godine, MZO nam je dostavio podatke o sve većem broju pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i osiguravanju sve većih financijskih sredstava prikazanih u Tablici 13.
Ustvrdili su da je tako osigurana potpora svim učenicima s teškoćama u razvoju za koje su dali suglasnost. Istaknuli su i da su izradili Standard zanimanja za pomoćnika u nastavi i Standard zanimanja za stručnog komunikacijskog posrednika, Standard kvalifikacije za pomoćnika u nastavi i Standard kvalifikacije za stručnog komunikacijskog posrednika te da su izradili Program osposobljavanja za poslove pomoćnika u nastavi i Program osposobljavanja za poslove stručnog komunikacijskog posrednika. Standardi zanimanja su objavljeni, a standardi kvalifikacija su u postupku donošenja. Nakon objave standarda kvalifikacija donijet će se već izrađeni programi osposobljavanja.

Centri potpore

Iako je još Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne novine, br. 24/15) definiran **ustroj centara potpore i stručnih mobilnih timova** koji su kao jedan od ciljeva i očekivanih ishoda za područje odgoja i obrazovanja istaknuti u Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (Narodne novine, br. 42/17), oni još uvijek nisu u potpunosti zaživjeli na način kako je zamišljeno i predviđeno. AZOO najčešće formira mobilne stručne timove po zahtjevima škola od djelatnika iz ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, koje su i bile zamišljene kao centri potpore. *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*, kao što smo i naveli, posebne ustanove smatra svojevrsnom segregacijom za učenike s teškoćama u razvoju, stoga bi taj smjer bio u skladu i s općim ciljem jedinstvenoga obrazovnog sustava za sve učenike i dokidanja ustanova s posebnim uvjetima obrazovanja.

Udžbenici za učenike s oštećenjem vida

Primjer iz prakse: Iako smo već pisali o neravnopravnom položaju učenika s oštećenjem vida u osiguravanju udžbenika, ponovno smo zaprimili istovjetne pritužbe*: „Problemi su svake godine isti, Vinko Bek ne stigne nakucati udžbenike za svu slijepu djecu u Hrvatskoj jer škole same biraju ili pojedini učitelji koje će nakladnike koristiti. Tako dolazi do problema da prošlogodišnje udžbenike ove godine ne može koristiti nitko... Ako je obrazovanje dostupno svima, ako naša djeca nemaju nikakav drugi oblik invalidnosti osim sljepoće (kažem osim sljepoće jer to nije toliko teško) zašto im se otežava tamo gdje ne bi trebalo!? Zašto ih se „gleda“ i „sluša“ kao da ne postoje!? Ovaj problem bi se trebao rješavati na razini Ministarstva znanosti i obrazovanja. Mi kao roditelji gdje god da krenemo ništa ne možemo sami pa Vas zato molim za pomoć da našoj djeci olakšamo i ovako komplicirani život.“*

Obišli smo i prostore Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek gdje se udžbenici prevode na Brailleovo pismo te razgovarali o realnim mogućnostima. Slijedom navedenog, a uzimajući u obzir trenutne propise vezane uz udžbenike te izbor udžbenika iz Kataloga odobrenih udžbenika, uputili smo tri preporuke MZO-u. Predložili smo MZO-u da se u cilju **pravovremenog osiguravanja potrebnih udžbenika** te time i **kvalitetnog obrazovanja jednakih mogućnosti za učenike s oštećenjem vida**, u navedenom katalogu u suradnji s Centrom Vinko Bek, kao i ostalim institucijama ili udrugama koje izrađuju prilagodbe udžbenika za učenike s oštećenjem vida, dogovori koji će odobreni udžbenici s popisa biti prilagođeni te kao prilagođeni navedeni u Katalogu odobrenih udžbenika. Pritom govorimo o potrebnoj razumnoj prilagodbi. Iz navedenog proizlazi da bi učitelji u razredu koji pohađa učenik s oštećenjem vida trebali izabrati upravo taj komplet udžbenika koji postoji i u prilagođenoj varijanti.

Naše je mišljenje da je s obzirom na izvedbu to najprihvatljivije rješenje, posebice jer su svi udžbenici koji su na popisu odobreni od strane MZO-a kao prihvatljivi za odgoj i obrazovanje. No, ako govorimo o jednakim mogućnostima, kao druga mogućnost nameće se da izdavači imaju pripremljene sve udžbenike i radne materijale s popisa Kataloga i u oblicima potrebnim za učenike s oštećenjem vida, ali i za sve učenike s drugim teškoćama u razvoju, odnosno za sve vrste teškoća.

Kada govorimo o drugim teškoćama, naglasili smo MZO-u da bi možda bilo dobro prilikom izrade svih udžbenika odmah uzeti u obzir **univerzalni dizajn** o kojemu govori Konvencija o pravima osoba s invaliditetom te na taj način spriječiti svaku mogućnost diskriminacije i obuhvatiti veći broj korisnika istih udžbenika. Svjesni smo da MZO ulaže određena financijska sredstva u prilagodbu udžbenika kako bi se osigurale jednake mogućnosti i spriječila diskriminacija. Međutim, osim što učenici s oštećenjem vida najčešće ne dobiju prilagođene udžbenike istovremeno kad i ostali učenici, udžbenici ne prolaze niti kontrolu kvalitete, te ako je riječ o brajici teško da učitelj može biti siguran ima li tijekom nastave učenik s oštećenjem vida ispred sebe isti zadatak kao i ostali učenici. Posebno tu treba imati u vidu i česte izmjene izdanja, kada se promijeni jedno poglavlje, odlomak te tako i promijeni redoslijed zadataka, što ponovno predstavlja veliki problem za prilagodbu udžbenika na Brailleovo pismo. Rješenje ovog pitanja najavljuje se za 2022. godinu.

Pristupačnost škola i prijevoz

Iako se o temi pristupačnosti više govori u zasebnom dijelu ovog izvješća o radu, bitno je **naglasiti koliko nepristupačnost može utjecati i na školovanje**. Velik broj školskih građevina građenih prije više desetljeća zbog statike nije moguće prilagoditi i osigurati im potpunu pristupačnost. U tim su slučajevima primjeri pozitivne i dobre prakse iznalaženja drugih načina razumne prilagodbe, kao npr. organizacija nastave u učionici koja je pristupačna da bi se spriječilo stavljanje učenika s teškoćama u razvoju ili učitelja/nastavnika u nepovoljniji položaj. Međutim, ovo rješenje je neprihvatljivo onda kada je osiguravanje pristupačnosti moguće izvesti manjim zahvatima koji ne iziskuju velika financijska sredstva ili kada je osiguravanje pristupačnosti zakonski obvezno prilikom dogradnje ili rekonstrukcije zgrade škole.

Primjer iz prakse: POSI je kroz pritužbu roditelja upoznata s primjerom dogradnje i rekonstrukcije jedne škole u okviru koje nije osigurana pristupačnost za svladavanje visinske razlike unatoč zakonskim

obvezama, uputama MZO-a te uvrštavanja istog u glavni projekt. Posljedično tomu cijeli razred učenika s motoričkim teškoćama nema pristup kabinetima koji su predviđeni na katu škole. Naime, kako učenik s motoričkim teškoćama ne bi bio u nepovoljnijem položaju, škola je organizirala da njegov razred nastavu ima u učionici u prizemlju. Nakon postupanja pravobraniteljice, institucija koja je izdala uporabnu dozvolu izjavljuje da ne može *,,zaviriti u svaki kutak kako bi utvrdila je li nešto učinjeno po projektu prije izdavanja dozvole, zbog toga plaćaju komisije i sl."* Osim toga, kod osnivača izostaje želja da se nastali propust, neovisno čiji je, ispravi što prije i na najbolji način kako bi se učeniku s odličnim uspjehom i teškoćama u razvoju i njegovim kolegama u razredu omogućilo ravnopravno školovanje.

Drugi primjeri potvrđuju da se tek uključivanjem i postupanjem pravobraniteljice rješavaju manji zahvati, ugrađuju rampe koje godinama nisu bile osigurane te nam nije jasno iz kojeg razloga navedeno nije već učinjeno, odnosno zašto se ne poštuju postojeći propisi i osiguraju elementi pristupačnosti potrebni učenicima s teškoćama.

Primjer iz prakse: U sljedećem primjeru srednje škole ne radi se samo o učenicima s teškoćama, već i o zaposlenicima u školi koji mogu biti osobe s invaliditetom. Srednja škola je uz pomoć osnivača tek po uključivanju pravobraniteljice ugradila vertikalno podiznu platformu na ulazu u školu unatoč zaposlenom nastavniku s motoričkim teškoćama kojega je, kako bi mogao pristupiti radnom mjestu, fizički nosio prijatelj koji se zamolbom i obratio POSI-u. Naime, isti je istaknuo kako je njegov prijatelj – nastavnik zbog nepristupačnosti građevine bio obeshrabren čak i javiti se na natječaj. No, upravo na njegov nagovor ipak je podnio prijavu i zaposlio se.

Prijevoz je osim pristupačnosti građevina također **važan element pristupačnosti** koji može onemogućiti ili otežati redovito pohađanje nastave. Učenici s većim teškoćama u razvoju najčešće ne mogu, neovisno o svojoj životnoj dobi, dolaziti sami do škole.
MZO je omogućio financiranje pratnje učeniku, financiranje prijevoza vlastitim vozilom roditelja ili drugim pružateljima usluge prijevoza, npr. taksi prijevozom, ali u kojem je nužno potrebna pratnja roditelja ili osobe koju on ovlasti.

U pojedinim gradovima lokalna i regionalna uprava imaju organiziran prilagođeni prijevoz za osobe s invaliditetom, ali on često ne pokriva sve potrebe niti sve vrste invaliditeta. Ustanove s posebnim uvjetima odgoja u sustavu socijalne skrbi najčešće imaju vlastiti prijevoz, koji je najčešće nedostatan za sve korisnike koji ga trebaju. Tako su najčešće roditelji ti koji prate svoju djecu do škole i od škole do kuće. Međutim, ako je roditelj zaposlen, postavlja se pitanje kako to osigurati u nekim izvanrednim situacijama, kao npr. kada se roditelj teže razboli te nije u mogućnosti pratiti dijete, a nemamo osigurana rješenja za te situacije. Navodimo jednu od pritužbi : *„…zamolbu vezano za prijevoz mog slijepog sina u školu, jer sam ja narušenog zdravstvenog stanja… Moja operacija tumora na mozgu svakim danom me sve više vraća unazad kada nisam mogla stati na noge, padnem i nisam se u stanju sama ustati, a sin je dijete koje uz sav svoj hendikep… školu obožava. Ja Vas kao majka koja je samohrana, od oca nema nikakve pomoći, molim: pomozite nam, omogućite i našoj dječici da bezbrižno stignu u školu, kada smo mi roditelji spriječeni…".* Kako je učenik iz prikazanog primjera bio u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, nakon naše preporuke iznašlo se rješenje budući da ustanova ima svoja prijevozna sredstva.

U drugom slučaju, gdje su nam se pritužili roditelji učenika redovne osnovne škole također zbog zdravstvenog stanja roditelja, učenik veći dio godine nije pohađao školu samo zato jer ga nije imao tko voditi u školu, odnosno pratiti u osiguranom taksi prijevozu. Smatramo da bismo za ovakve situacije trebali imati unaprijed planirana rješenja.

Celijakija i prehrana

Pravobraniteljici se Udruga CeliVita vezano za pitanja **osiguravanja prijeko potrebne bezglutenske prehrane djeci oboljeloj od celijakije** u dječjim vrtićima i školama u RH. Naime, ako vrtići ne pripremaju bezglutensku hranu, roditelji najčešće ispisuju djecu iz vrtića, a u školama roditelji pripremaju obroke (doručak i ručak) djeci da ih nose u školu, što ih svakako čini drugačijima od drugih učenika. Predstavili

su nam i istraživanje provedeno u zagrebačkim odgojno-obrazovnim ustanovama, rezultat kojega su i nastali predloženi modeli rješavanja prehrane djece s celijakijom te je izrađen *Postupnik za postupanje s djecom oboljelom od celijakije u odgojno-obrazovnim ustanovama*. Pravobraniteljica za djecu i Hrvatsko društvo za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu Hrvatskoga liječničkog zbora podržavaju navedeni Postupnik i smatraju da bi isti pridonio kvalitetnijoj brizi za cjelokupno psihofizičko zdravlje djece s celijakijom.

S obzirom na to da sva djeca trebaju imati jednake šanse i uvjete odgoja i obrazovanja te pravo na očuvanje zdravlja, predložili smo Vladi RH, MZO-u te MZ-u da se razmotri predloženi Postupnik za postupanje s djecom oboljelom od celijakije u odgojno-obrazovnim ustanovama te da se pravnim aktom odredi obveza prilagođene prehrane u odgojno-obrazovnim ustanovama za sve učenike kojima je zbog zdravstvenog stanja potreban neki vid prilagođene prehrane.

POSI je zaprimila odgovor MZO-a u kojem nas obavještava da u postojećim propisima postoji preporuka da se osiguraju odgovarajući obroci za djecu sa zdravstvenim teškoćama. Nadalje ističu činjenicu da preporuke nisu obvezujuće te se u dijelu odgojno-obrazovnih ustanova ne primjenjuju. Stoga ističu da bi dopunom ili izmjenama postojećih propisa trebalo omogućiti svakom djetetu prehranu u skladu s njegovim specifičnim potrebama te će MZO pri izradi novih propisa za čije je donošenje nadležno, kao i onih koje donosi ministarstvo nadležno za zdravstvo, voditi računa o djeci sa zdravstvenim teškoćama.

Novi strukovni kurikulumi

Susreli smo se ove godine s jednim primjerom u kojem je MZO pokazao izrazitu spremnost i kreativnost u načinu rješavanja poteškoća koje su nastale propustom sustava tijekom obrazovanja.

Naime, jedan učenik s teškoćama u razvoju od sedmog razreda osnovne škole se školovao po posebnom programu te i završio srednju školu za pomoćno zanimanje (trogodišnji program). Nakon završetka obrazovnog procesa po sadašnjim propisima (pri čemu ne mislimo na obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje) na temelju mogućnosti i sposobnosti te interesa učenika roditelj se raspituje za nastavak obrazovanja u drugom zanimanju koje je četverogodišnji redoviti program. Navedeno je značilo prije svega da bi učenik trebao imati drugi oblik školovanja (redoviti ili redoviti uz prilagodbu sadržaja) te da se ranije trebalo razmatrati kako o promjeni rješenja o primjerenom programu obrazovanja tako i srednjoškolskog programa. Iako sama srednja škola po završetku ističe da učenik može više, tijekom obrazovanja nije promijenila primjereni program obrazovanja.

S obzirom na to da su nadležna tijela utvrdila propust škole, MZO je uzimajući sve u obzir iznašao rješenje za nastavak školovanja u programu za koji učenik ima interes i prema njegovim sposobnostima, te kako da se promijeni rješenje te polože razlikovni ispiti. Nadamo se da će MZO imati u vidu navedeni primjer prilikom donošenja novog Zakona o odgoju i obrazovanju te provedbenih propisa. Uzmemo li u obzir i činjenicu da određeni broj učenika s teškoćama u razvoju ne nastavlja obrazovanje nakon osnovne škole, potrebno je svakako poticati želju učenika koji žele nastaviti obrazovanje. Naime, kako smo i primijetili iz podataka prikazanih u Tablici 12. o broju učenika s teškoćama u razvoju dobivenih od MZO-a, broj učenika s teškoćama u razvoju znatno je manji u srednjim školama – skoro 50% ih ne nastavi školovanje. Dio učenika ostaje u posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života, no, kada imamo u vidu i taj broj, i dalje velik broj učenika s teškoćama u razvoju, odnosno onih s rješenjima o primjerenom programu obrazovanja, „nestaje“ iz sustava obrazovanja nakon osnovne škole.

Smatramo da dio učenika, vjerojatno, kako je riječ o teškoćama u razvoju, u srednjoj školi ne treba više određene potpore i prilagodbe kao što su trebali u osnovnoj školi. Isto tako, mišljenja smo i da su mnogi programi zastarjeli te da je **u skladu s tržištem rada potrebno osmišljavati nove strukovne kurikulume pa i nove kurikulume pomoćnih zanimanja/posebnih strukovnih kurikuluma**. Smatramo da je potrebno i definiranje potrebnih sposobnosti i vještina odnosno ishoda za određeno zanimanje kako bi se nastavni programi prilagođavali potrebama tržišta rada i učenicima s teškoćama u razvoju,

a istodobno školama pružila i potrebna podrška, sve s ciljem stvaranja uvjeta kvalitetnoga srednjoškolskog odgoja i obrazovanja za veći broj učenika s teškoćama u razvoju. Naime, definiranjem znanja i ishoda učenja određenog zanimanja na tržištu rada olakšat će se nastavnicima prilagođavanje nastavnih programa učenicima s teškoćama u razvoju.

U odnosu na navedeno razgovarali smo i s ministrom znanosti i obrazovanja i njegovim suradnicima tijekom sastanka održanog 10. svibnja 2021. godine na kojemu smo saznali da planiraju da se svake godine osmisle tri nova strukovna kurikuluma.

Prijedlozi izmjena ili dopune propisa

Od zakonodavnih aktivnosti na području odgoja i obrazovanja sudjelovali smo u proširenoj radnoj skupini za izradu Smjernica za rad s učenicima s teškoćama u razvoju nakon što je Ekspertna radna skupina MZO-a tražila doradu dokumenta i usklađivanje s propisima. Uključili smo se i u e-savjetovanje prije donošenja navedenog dokumenta i dali sljedeće mišljenje:

Dokument *Smjernice za rad s učenicima s teškoćama* ocijenili smo opsežnim i detaljnim te kvalitetnim vodičem u školovanju učenika s teškoćama u razvoju, ali i svih ostalih učenika budući da određena poglavlja daju osvrt na razvojne karakteristike, opće bitne informacije o učenju i poučavanju te razvoju samopouzdanja učenika, samoregulacije ponašanja, emocija i slično. Sam prikaz individualiziranog pristupa predstavlja kvalitetnu osnovu za školovanje svakog učenika budući da su sva djeca i učenici individue za sebe. Kao takav smatramo da će biti od velike pomoći učiteljima i nastavnicima, ali i roditeljima, s obzirom na to da pojedina poglavlja opisuju i postupke kao i značenja određenih programa obrazovanja, određene mogućnosti i slično. Istaknuli smo da je u svrhu učinkovite primjene navedenih *Smjernica* značajna i kvalitetna edukacija ravnatelja, učitelja/nastavnika i stručnih suradnika, bilo u okviru primarnog/inicijalnog obrazovanja tijekom školovanja, bilo kroz usavršavanja tijekom rada, edukacije mobilnih stručnih timova, savjetnika AZOO-a i drugih vanjskih suradnika.

Jednako tako, za kvalitetnu primjenu *Smjernica* bitne su i druge pretpostavke, kao što je smanjivanje broja učenika u razrednom odjelu i osiguravanje potrebnog broja stručnih suradnika u odgojno-obrazovnim ustanovama – formiranje mreže stručnih suradnika na određenom području, kao i formiranje centara inkluzivne podrške, osnivanje centara potpore i formiranje mobilnih stručnih timova radi stvaranja cjelovitoga inkluzivnog okruženja i ispunjenja obveza čl. 24. *Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*. Smatramo izrazito značajnim i važnim opisano poglavlje tranzicije odnosno prijelaza učenika od predškolskog prema osnovnoškolskom te od osnovnoškolskog prema srednjoškolskom sustavu odnosno prijelaza u sustavima obrazovanja kao i međusobno povezivanje sustava u korist kvalitetnog obrazovanja učenika.

Skrenuli smo pozornost da je prilikom prijelaza u srednju školu potrebno ranije od predloženog dati informacije o funkcioniranju učenika i potrebnim potporama. U tekstu *Smjernica* se navodi „*na početku prvog polugodišta*“, no smatramo potrebnim da sve potrebne informacije budu srednjoj školi dostupne prije početka školske odnosno nastavne godine kako bi se kvalitetno pripremili za ulazak učenika u školu. Stoga smo predložili da osnovna škola dokument mišljenja preda roditelju kako bi isti taj dokument predao prilikom upisa u srednju školu ili da srednja škola po upisu u srpnju uputi zahtjev prema osnovnoj školi koja je u obvezi dokument dostaviti najkasnije tjedan dana prije početka školske godine. Izuzetno je važno, i to ne samo za srednju školu, nego i za osnovnu školu da određeni oblici potpore i podrške budu pripremljeni prilikom ulaska učenika s teškoćama u školu.

Opisani postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja učenika te donošenja rješenja o primjerenom programu obrazovanja također smatramo bitnim sastavnim dijelom *Smjernica*. Na temelju iskustva i prigovora stranaka predložili smo da se dodatno navede tko savjetuje roditelje o tijeku i bitnim elementima upravnog postupka, posebice o mogućnosti žalbe, odricanja prava na žalbu i slično. U obrazloženju rješenja potrebno je navesti i najbližu školu koja provodi primjereni program koji mu je određen.

Istaknuli smo da u poglavlju *Primjeri individualiziranog kurikuluma, Obrazac postupaka individualizacije* – primjer za redoviti program uz individualizirane postupke ne prati poglavlje *Individualizacija postupaka učenja i poučavanja s osvrtom na sposobnosti učenika*, odnosno obrazac nije koncipiran niti prema opisanih 6 razina individualizacije, a niti prema sposobnostima, te smo predložili da se uskladi i izradi prema 6 razina individualizacije: način predstavljanja sadržaja i/ili zahtjeva za izvođenje aktivnosti, vrijeme potrebno za poučavanje, učenje ili obavljanje zadatka, aktivno uključivanje učenika u proces učenja, poučavanja i vrednovanja, načini vrednovanja razine ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda, osiguravanje primjerenih prostornih uvjeta, prilagodba materijala i primjena asistivne tehnologije.

Odgovor MZO-a: MZO je zahvalio na mišljenju i prijedlozima za poboljšanje sustava odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama (u razvoju), ali i napomenuo da su *Smjernice za rad s učenicima s teškoćama* usklađene s odredbama postojećih provedbenih propisa. Prihvatili su prijedlog vezan uz žalbeni postupak na doneseno rješenje o primjerenom programu obrazovanja te prijedlog vezan uz *Obrazac postupaka individualizacije*.

Uključili smo se u e-Savjetovanje i prethodnih obrazaca procjene za:

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi naglašavajući da predlažemo da se novi oblici školovanja ne razmatraju samo u odnosu na potrebe roditelja i njihove mobilnosti, kako je navedeno, nego i u odnosu na potrebe određene djece. Naime, činjenica je koja se u sve većem broju pokazuje da postojeći sustav školovanja često nije primjeren za određene učenike te se unatoč odredbama da se nastava u kući odobrava samo kod kroničnih bolesti i većih motoričkih teškoća odobrava često i kod učenika s poremećajima iz autističnog spektra te kod učenika koji svojim ponašanjem ugrožavaju svoju sigurnost ili sigurnost drugih učenika.

Predložili smo i da se novim zakonom predvide i pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici kao djelatnici škole jednako kao i svi drugi, da imaju prava kao i ostali zaposlenici. Kroz podzakonske akte potrebno je unaprijediti s jedne strane postupak odobravanja pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika učenicima koji trebaju tu potporu, ali s druge strane i unaprijediti sâmo zanimanje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika kako bi se omogućio rad na neodređeno i puno radno vrijeme te samim time spriječilo da osobe brzo napuštaju taj posao, gledaju na posao kao privremeno zanimanje, odnosno kako bi im se omogućila stabilnost, sigurnost i jako važna osposobljenost za rad. Osim do sada predviđene djelomične kvalifikacije za koju je potrebno što žurnije izraditi i početi provoditi program osposobljavanja, potrebno je i razmišljati o mogućem srednjoškolskom obrazovanju za pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika – strukovni četverogodišnji kurikulum.

- Vezano uz Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu predložili smo da se u okviru navedenog Zakona predvidi osiguravanje prilagođenih udžbenika za učenike s teškoćama u razvoju. Prije svega s obzirom na dugogodišnji problem nepravovremenog osiguravanja udžbenika za učenike s oštećenjem vida predložili smo da se u Zakonu predvidi način na koji će i njima udžbenici biti dostupni na početku školske godine kao i drugim učenicima. Kada govorimo o drugim teškoćama, predložili smo univerzalni dizajn prilikom izrade udžbenika kako bi dostupni udžbenici bili primjenjivi i kod učenika s disleksijom, ADHD-om i slično.

Odgovor MZO-a: u odnosu na oba komentara obaviješteni smo da su primljeni na znanje te će biti razmotreni prilikom donošenja novih zakona tijekom 2022. godine.

Uključili smo se i u e-Savjetovanje prijedloga Zakona o obrazovanju odraslih istaknuvši da se u odredbama (čl. 3. i čl. 22.) osigurava uključivost osoba s invaliditetom i razumna prilagodba sukladno *Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom*. Međutim, istaknuli smo da se razumna prilagodba odnosi samo na metode, načine i oblike rada (čl. 22.) i ne predviđa druge oblike potpore i podrške: uključivanje asistenata ili pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, neovisno koji termin koristili. Ne predviđaju se potrebna prilagođena pomagala i prilagođeni udžbenici iako bi se oni mogli definirati kao razumna prilagodba metoda, načina i oblika rada pa smo predložili da se u tom smislu dopune odredbe prijedloga zakona (čl. 22.). Nadalje smo istaknuli da smatramo potrebnim ovim Zakonom

regulirati i pitanje prijevoza osoba s invaliditetom do ustanove za obrazovanje odraslih ili škole koja će imati programe obrazovanja odraslih, što smatramo bitnim preduvjetom za pristup osoba s invaliditetom programima obrazovanju odraslih. Prijedlog smo obrazložili neujednačenim oblicima rješavanja prijevoza učenika s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom na razini Republike Hrvatske. Želimo li postići uključivo obrazovanje odraslih, motivirati osobe s invaliditetom za stjecanje potrebnih znanja i vještina i osigurati obrazovanje jednakih mogućnosti, potrebno je predvidjeti načine osiguravanja i ove potpore. Jednako tako, predložili smo da se u dijelu prijedloga zakona u kojem se govori o obrazovanju nastavnika u obrazovanju odraslih i obvezi stručnog usavršavanja i osposobljavanja u nabrojena područja usavršavanja i osposobljavanja (čl. 20) uključe i osnove edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti – upoznavanje s vrstama invaliditeta s obzirom na načine poučavanja.
Odgovor MZO-a: Prvi prijedlog je djelomično prihvaćen uz obrazloženje da, s obzirom na to da se obrazovanje odraslih u smislu ovoga zakona ne financira iz državnoga proračuna (osim programa osnovnoškolskog obrazovanja za osobe starije od 15 godina), ovim Zakonom nije moguće propisati uvjete za obrazovanje osoba s invaliditetom kao u redovitom sustavu. No, kroz zalaganje samih osnivača i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih te kroz različite projekte koji se u sustavu provode, kontinuirano se radi na poboljšanju uvjeta obrazovanja osoba s invaliditetom. Drugi prijedlog vezan uz stručno usavršavanje i osposobljavanje je prihvaćen.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja i Agenciji za odgoj i obrazovanje da kontinuirano provode stručno osposobljavanje učitelja za inkluzivno obrazovanje tijekom studija i rada.
2. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja i Agenciji za odgoj i obrazovanje da organiziraju superviziju učitelja i stručnih suradnika.
3. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja da omogući zapošljavanje stručnih suradnika – razvijanje mreže stručnih suradnika.
4. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja zapošljavanje na neodređeno i puno radno vrijeme pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika uz sva prava iz kolektivnih ugovora te stručno osposobljavanje.
5. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i školama da osiguraju potrebnu razumnu prilagodbu, pristupačnost škola, prilagođene udžbenike i pomoćne tehnologije te prilagođenu prehranu.
6. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja osmišljavanje novih oblika obrazovanja i podrške.
7. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja osmišljavanje novih strukovnih kurikuluma u skladu s tržištem rada.
8. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja, školama i stručnim povjerenstvima (škola i upravnih tijela županija nadležnih za obrazovanje) da omoguće svim učenicima s teškoćama u razvoju, osim ako im je potrebna stalna rehabilitacija i habilitacija koja nije moguća u redovnim školama ili izvan škola, upis u prvi razred osnovne škole najbliže mjestu stanovanja uz razumnu prilagodbu poznatu u tom trenutku, te tijekom prvog razreda upoznavajući učenika odrediti ostale potrebne potpore.

2.15.3. VISOKO OBRAZOVANJE

Kao i prethodnih godina, i ove godine smo uputili više preporuka MZO-u te istaknuli i tijekom sastanka s ministrom i njegovim suradnicima u svibnju 2021. godine potrebu donošenja zakonodavnog okvira u smislu definiranja studenata s invaliditetom u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju kao i o potrebi definiranja obveze razumne prilagodbe te definiranja određenih prava i potpora kroz provedbene propise. Kada govorimo o postojećim provedbenim aktima kojima se definiraju različite studentske potpore i podrška (subvencionirano stanovanje, novčana potpora za prijevoz, stipendije) također smo uputili više preporuka te se uključili i u e-Savjetovanje o potrebi usklađivanja tih akata s

Uredbom o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17, 56/08 i 16/22) u dijelu dokazivanja invaliditeta kao osnove ostvarivanja određenih prava studenata.

Potreban zakonski okvir

Nedostatak zakonodavnog okvira bio je osnovni problem s kojim su se susretali studenti s invaliditetom, a što je uočeno kroz pritužbe koje smo zaprimali te suradnju s uredima i koordinatorima za studente s invaliditetom pri sveučilištima i veleučilištima. Iako većina visokih učilišta ulaže značajne napore i poduzima aktivnosti kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo studiranje na ravnopravnoj osnovi sa studentima bez invaliditeta, upoznati smo s iznimkama. Ako ne postoji mogućnost utemeljena na odredbi zakona ili pravilnika na pojedinim učilištima, studiranje osoba s invaliditetom najčešće ovisi o dobroj volji pojedinca ili razumijevanju učilišta.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužio se student s invaliditetom koji ima prebivalište izvan mjesta veleučilišta koje pohađa. Student je tijekom 2020. godine ostvario pravo upisa na studij, prvu godinu je uspješno završio jer je za sve studente nastava bila na daljinu zbog epidemije. No, budući da akademska godina 2021./2022. počinje uživo, pokazuju se problemi pristupačnosti i nedostataka potrebne podrške: student ostvaruje pravo na prilagođenu sobu u studentskom domu, ali zbog svojeg invaliditeta treba i uslugu osobne asistencije u studentskom domu tijekom 24 sata te uslugu prilagođenog prijevoza od studentskog doma do veleučilišta.

Sveučilište osigurava 24-satnu osobnu asistenciju u studentskom domu, no kako je on student veleučilišta, navedeno ne može ostvariti. Nema osobnog asistenta, ali i da ga ima, ne bi ga imao tijekom 24 sata koliko mu je potrebno.
Prilagođeni prijevoz čak bi moguće i bio riješen i financiran iz sredstava koje studentima osigurava MZO, no bez osobne asistencije njegov boravak u studentskom domu nije bio moguć.
Na prijedlog POSI student se obraća udrugama koje osiguravaju podršku studentima s invaliditetom, no njihovi su resursi ograničeni i ne mogu ga uključiti u svoj program.
Studentski dom nam odgovara da asistenciju ne osiguravaju oni, već sveučilište. Veleučilište koje pohađa osigurava mu u potpunosti nastavu na daljinu (uz video i audiovezu) i navedeni student je zadovoljan tim rješenjem.
Mišljenje je POSI da se radi o neravnopravnom položaju zbog neosigurane razumne prilagodbe koja bi mu omogućila praćenje nastave uživo. Stoga, osim što kontinuirano MZO-u upućujemo preporuke o potrebi izmjene i dopune zakonodavnog okvira, u ovom slučaju predložili smo i uputili preporuku Vijeću veleučilišta i visokih škola i Sveučilištu u Zagrebu da međusobnim dogovorom iznađu mogućnosti osiguravanje osobne asistencije u studentskom domu kako bi student tijekom sljedeće akademske godine nastavu pohađao u prostorima veleučilišta kao i ostali studenti. Jednako tako uputili smo preporuku lokalnoj i regionalnoj samoupravi iz koje student dolazi da razmotre mogućnosti osiguravanja studentskih potpora kako bi ostvario ravnopravan položaj.
Na kraju izvještajnog razdoblja imamo informacije da se lokalna samouprava uključila i u suradnji sa studentom razmatra mogućnosti, ali i Vijeće veleučilišta i visokih škola pokreće određene aktivnosti. S obzirom na naznake da će naše preporuke biti uvažene, nadamo se da će do sljedeće godine student o kojemu govorimo imati jednake uvjete kao i ostali te mogućnost druženja sa svojim vršnjacima i prisustvovanja predavanjima uživo.

Edukacija nastavnika

Primjer **nedostatka zakonskog okvira**, ali i **samog razumijevanja pojma invaliditeta i ujedno poteškoća s kojima se visoka učilišta susreću** jest i primjer jednoga privatnog visokog učilišta o kojemu smo izvještavali i prošle godine. Prisjetimo se, udruga osoba s invaliditetom i roditelji osoba s invaliditetom obavijestili su nas i pritužili se na dokument pod nazivom *Popis dodatnih kriterija za upis na studije* koji je visoko učilište objavilo na svojim mrežnim stranicama. Kako je navedeno u izvješću iz 2020. godine, udruge i roditelji djece s teškoćama u razvoju našle su spornim što popis donosi zdravstvene kontraindikacije koje predstavljaju apsolutnu prepreku za školovanje na nekom od

studijskih programa toga visokog učilišta. Ocijenili smo takvo postupanje mogućom diskriminacijom na osnovi invaliditeta te smo sukladno zakonskim ovlastima visokom učilištu dostavili mišljenje, upute i preporuke koje su temeljene na pozitivnim propisima i u skladu su s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Visokom učilištu dostavili smo i popis stručnjaka koji im svojim znanjem i iskustvom mogu pružiti stručnu podršku u smislu upoznavanja sa specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta, njihova utjecaja na obrazovne ishode, primjeni djelotvornih metoda poučavanja i provjere znanja i vještina. Napominjemo da je riječ o visokom učilištu koje je prema našim saznanjima upisivalo osobe s invaliditetom.

Slijedom naše preporuke imenovali su radnu skupinu sastavljenu od različitih stručnjaka kako bi im pomogli u donošenju dokumenta kojim su imali namjeru osigurati da osoba koja upisuje studij odabere zanimanje koje jednog dana može i obavljati kao i svladati sve zahtjeve studijskog programa.
Međutim, navedeni dokument je opet bio diskriminirajući i navodio je ograničenja prilikom upisa u određeni program na temelju vrsta invaliditeta odnosno određenih teškoća, a ne na temelju funkcionalnih sposobnosti, odnosno vještina i znanja.
Nakon više pisanih i usmenih savjetovanja navedeno visoko učilište u potpunosti je ukinulo navedeni dokument, odnosno stavilo izvan snage Odluku o utvrđivanju popisa funkcionalnih kriterija za upis na studijske programe. Naveli su sljedeće: „*Nakon što smo dodatno sagledali sve argumente koje ste nam iznijeli te proveli još niz internih konzultacija, Stručno vijeće je odlučilo napustiti sve funkcionalne kriterije kao kriterije za upis te zadržati isključivo one kriterije koji su akademskog karaktera, uz postojeću proceduru profesionalne orijentacije te, po potrebi, korak dodatne stručne prosudbe. Time se u cijelosti napustio pristup u kojem se određena funkcionalnost, kao preduvjet za pristup visokom obrazovanju, poistovjećivala sa sposobnostima i vještinama pojedinca. Pri tome, sam upisni postupak kako je propisan Pravilnikom se nije značajnije promijenio te i dalje sadrži i ranije predviđene korake koji za sve kandidate jednako uključuju razgovor s pristupnikom, savjetodavnu pomoć i profesionalnu orijentaciju u odabiru studijskog programa procjenu informiranosti i motiviranosti za studij, procjenu specifičnih potreba pristupnika za posebnom prilagodbom. Kroz orijentacijski razgovor kandidate se pobliže upoznaje s očekivanim ishodima učenja te s potrebnim sposobnostima za ostvarivanje tih ishoda. Uz navedeno, Pravilnik predviđa mogućnost dodatne stručne prosudbe u procjeni eventualne potrebne prilagodbe koja se može, ukoliko je to potrebno, regulirati Dodatkom Ugovoru o studiranju. Tekst Pravilnika dostupan je na mrežnim stranicama Visokog učilišta. Na ovaj način smo, vjerujemo, ostvarili našu inicijalnu namjeru da zadržimo odgovarajući mehanizam orijentacije i usmjeravanja pristupnika prema onim studijskim programima koji im najviše odgovaraju te omogućimo stručnu prosudbu u pronalaženju moguće razumne prilagodbe specifično za svakog kandidata kojem je prilagodba potrebna, a da se pri tome, kao eliminatorni i diskriminatorni kriteriji ne uzimaju sposobnosti i osobna obilježja pojedinca.*
Također, namjera nam je u budućnosti uvesti i mogućnosti dodatne edukacije nastavnoga, stručnog i administrativnoga osoblja na visokom učilištu koje se odnose na specifičnosti u pristupu studentima s različitim oblicima invaliditeta te primjerene načine prilagodbe akademskih sadržaja, načina usvajanja i provjere znanja. Isto tako u planu nam je pokrenuti stipendijski fond za studente s invaliditetom kako bismo dodatno potaknuli interes i olakšali pristup visokom obrazovanju ovoj ranjivoj skupini studenata. Na kraju, zahvalni smo Vam na tome što ste nam ukazali na nedostatke i dali preporuke o tome kako izgraditi pristup temeljen na načelima i vrijednostima pravičnosti, tolerancije i poštovanja ljudske raznolikosti, nediskriminacije i jednakog pristupa prema različitim skupinama studenata. Zahvalni smo Vam na pruženoj pomoći i podršci u našim naporima da omogućimo odgovorno i ravnopravno studiranje studentima s invaliditetom na visokom učilištu."
Zaključno, navedeno je pokazatelj da se visoka učilišta susreću prvenstveno s nedostatkom znanja o različitim zdravstvenim poteškoćama, ne raspolažu informacijama koje sve razumne prilagodbe trebaju osigurati, koja pomagala i slično, te da prvenstveni problem nije u neprihvaćanju studenata s invaliditetom.

Stručni skup na temu izazova, teškoća i pozitivnih aspekata studiranja osoba s invaliditetom

O potrebi zakonske podloge govorilo se i tijekom Stručnog skupa na temu izazova, teškoća i pozitivnih aspekata studiranja osoba s invaliditetom koji je na inicijativu članova Stručnog savjeta pravobraniteljice održan 1. travnja 2021. putem platforme ZOOM. Sastanku su prisustvovali zainteresirani članovi Stručnog savjeta POSI, predstavnici Ureda za studente s invaliditetom, predstavnici i voditeljica Udruge Zamisli, suradnici na ESF projektu *Tematska mreža "Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima" (TEMCO*) te pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i savjetnice pravobraniteljice. Na poziv članova Stručnog savjeta pridružilo se i nekoliko studenata s invaliditetom te stručnjaka i predstavnika udruga koje dugi niz godina prate obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju/osoba s invaliditetom.

Raspravu stručnog skupa potaknuli su uvodnim izlaganjima članovi Stručnog savjeta: prof. dr. sc. Kristina Urbanc, dr. sc. Mirna Sabljar i prof. dr. sc. Tihomir Žiljak.

Tijekom skupa do izražaja je došlo više tema o kojima govorimo već niz godina i djelujemo u okvirima svoje nadležnosti: preporukama, izvješćima, stručnim skupovima i drugim inicijativama. Tako se kao jedna od tema istaknula potreba za senzibilizacijom i edukacijom nastavnika o potrebnim oblicima prilagodbe i podrške studentima s invaliditetom te njihovoj primjeni. Istaknuto je da je potrebna i edukacija nenastavnog osoblja koje osoba s invaliditetom ulaskom u prostore visokog obrazovanja prvo susreće.

Ponovno je istaknuta potreba za zakonskim utemeljenjima koja će definirati prilagodbe na koje studenti s invaliditetom imaju prava, kriterije njihova određivanja, tko ih određuje te ostala pitanja koja se pojavljuju u praksi. Sudionici su se složili da je značajno imati u vidu tri faze: 1. prije nego osoba s invaliditetom upisuje fakultet, kada joj je potrebno dati sve potrebne informacije o pravima, mogućnostima i očekivanjima određenog studijskog programa, 2. postupak upisa na studij u okviru kojeg se trebaju osigurati sva prava i potrebne prilagodbe te 3. faza studiranja uz potrebnu prilagodbu i podršku. Pritom je potrebno definirati i međusobno povezati sustave prilikom prijelaza iz sustava srednjoškolskog obrazovanja u sustav visokog obrazovanja. Istaknuto je da tijekom srednje škole učenici s teškoćama u razvoju imaju definirane sve potrebne prilagodbe i podrške, da bi se za to ulaskom u visoko obrazovanje ponovno trebale izboriti. Stoga je neophodno povezivanje kako bi visoko obrazovanje bilo spremno za ulazak učenika s teškoćama u razvoju/osobe s invaliditetom. U završnom razredu srednje škole učeniku s teškoćama u razvoju potrebno je dati sve potrebne informacije, ne samo one vezane uz pripremu za polaganje državne mature, nego i informacije o pravima tijekom studiranja, ali i o samim studijskim programima. S tim u vezi istaknuta je potreba izrade brošure s podatcima o ustanovama na razini određenog sveučilišta, odnosno svih ustanova visokog obrazovanja te potreba formiranja baze stručnjaka koji bi osposobljavali nastavnike i roditelje, ali i davali ove bitne informacije.

Vezano za podršku studentima s invaliditetom ponovno je naglašena potreba donošenja Zakona o asistenciji. Razgovaralo se i o potrebi dogovora o smjeru kojim će se kretati razvoj sustava podrške, odnosno hoćemo li razvijati sustav prema pozitivnoj diskriminaciji ili kompenzacijskim mjerama.

S obzirom na to da se primjećuje da ponekad roditelji odlučuju o mnogim pitanjima o kojima bi studenti trebali sami odlučivati, kao jedno od bitnih pitanja nametnulo se i pitanje samostalnog sudjelovanja studenta s invaliditetom u svim segmentima.

Govorilo se o i značaju koordinatora i potrebi određivanja tog dijela posla kroz zaduženja profesora kako to ne bi ostalo samo na volonterskoj razini.

Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju

Kako smo izvijestili u Godišnjem izvješću o radu za 2020. godinu, u prosincu 2020. godine uputili smo svim sveučilištima preporuku za osnaživanje središnje točke za studente s invaliditetom pri sveučilištima i zapošljavanje osoba s invaliditetom, kao i zamolbu za dostavom informacija vezanih uz rad te središnje točke.

Po zaprimanju podataka od strane osam sveučilišta organizirali smo 17. veljače 2021. prvi sastanak predstavnika svih sveučilišnih ureda za studente s invaliditetom i sličnih službi koje se bave pitanjima

studenata s invaliditetom s predstavnicama Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kako se pokazala velika potreba za daljnjom razmjenom iskustava i usklađivanjem praksi, tijekom 2021. godine sastanci su se kontinuirano održavali uglavnom jednom mjesečno.

Sastancima su se pridružili i studentski predstavnici, kao i predstavnici veleučilišta i visokih škola. Nametnula se i potreba da se suradnja koja se odvija kroz redovite mjesečne sastanke formalizira kao ***Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju*** (u daljnjem tekstu: Koordinacija). Koordinaciju čine predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, ureda i sličnih službi potpore za studente s invaliditetom pri sveučilištima, predstavnici (koordinatori) veleučilišta i visokih učilišta te studentski predstavnici, te smo zamolili sveučilišta da imenuju odnosno potvrde svojeg predstavnika koji je do sada sudjelovao.

Ciljevi Koordinacije definirani su kao: promicanje načela inkluzivnosti obrazovanja, nediskriminacije, univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, osiguranje uvjeta za kvalitetno i jednako dostupno visoko obrazovanje na svim razinama pod jednakim uvjetima bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, usklađivanje praksi postupanja u osiguravanju podrške studentima s invaliditetom u ustanovama visokog obrazovanja u RH, usklađivanje i zajedničko predlaganje inicijativa za unaprjeđenje položaja studenata s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja, konzultacije oko iznalaženja rješenja za izazove prilikom uključivanja studenata s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja, djelovanje kao referentna točka koju će konzultirati razni dionici prilikom donošenja odluka i zakonskih rješenja koja se tiču studenata s invaliditetom te suradnja s međunarodnim ustanovama, institucijama, tijelima i organizacija i prenošenje pozitivnih međunarodnih praksi u području osiguranja pristupačnosti visokog obrazovanja.

Jedno od prvih pitanja na kojemu se intenzivno radilo na sastancima jest pitanje definicije studenata s invaliditetom i prikupljanja podataka o njima. Kroz niz sastanaka raspravljene su prakse i mogućnosti vođenja evidencije o studentima s invaliditetom, nakon čega su definirani podatci o studentima čije bi prikupljanje bilo značajno za praćenje i razvoj mjera podrške, poštujući pritom najviše standarde zaštite podataka. Kreiran je i dokument ***Evidencija studenata s invaliditetom i drugim teškoćama*** koji bi na temelju intervjua i dokumentacije studenata s invaliditetom ispunjavale službe potpore. Navedeni dokument smo poslali sveučilištima uz preporuku da se sve službe potpore usklade u prikupljanju podataka te smo zamolili za njegovo odobrenje kako bi ga sve službe mogle koristiti od nove akademske godine.

Naime, i u Izvješću o radu za 2020. godinu istaknuli smo nepotpuno i neujednačeno prikupljanje podataka o studentima s invaliditetom, kako MZO-a, tako i sveučilišta, zbog čega nemamo točan broj studenata s invaliditetom. Naglasili smo da je navedeni broj značajan zbog kreiranja potrebnih mjera i potpora i razvoj politika na ovom području. Od MZO-a zaprimili smo broj studenata s invaliditetom koji su dali privolu da se podatak o invaliditetu evidentira u informacijskim sustavima visokih učilišta: u akademskoj godini 2020./2021. tih je studenata bilo **238**, a u 2021./2022. evidentirano je **228** studenata s invaliditetom. Brojke kojima raspolaže MZO daleko su manje od podataka o broju studenata s invaliditetom koje smo zaprimili od 9 sveučilišta.

Tablica 14. Broj studenata s invaliditetom pri sveučilištima u RH

SVEUČILIŠTE	UKUPNI BROJ STUDENATA S INVALIDITETOM
Pula	14
Dubrovnik	2
Slavonski Brod	1
Rijeka	100
Zadar	103
Split	61
Osijek	134
Zagreb	453
Sjever	13
UKUPNO	**881**

Kako vidimo, riječ je o velikoj razlici u broju studenata s invaliditetom. Dok sveučilišta vode evidenciju o studentima koji su na osnovi invaliditeta zatražili određene prilagodbe akademskog okruženja, MZO osim dostavljenog podatka raspolaže i s brojem studenata s invaliditetom koji koriste subvenciju prijevoza, studenata koji koriste subvencionirano stanovanje te studenata s invaliditetom koji su ostvarili pravo na

stipendiju. No niti jedan podatak nije potpun. Najbliži su podatci koja imaju sveučilišta, a uz njih bi bilo potrebno dodati broj studenata s invaliditetom koji studiraju na veleučilištima i visokim školama, čiju evidenciju nemamo, no započeli smo suradnju s Vijećem veleučilišta i visokih škola u odnosu na navedeno te vjerujemo da ćemo sljedeće godine imati i navedene podatke.

Pitanje evidentiranja studenata s invaliditetom usko je povezano s načinom na koji je definirano koje se sve kategorije smatraju studentima s invaliditetom. Pritom je važno imati na umu da teškoće u funkcioniranju u akademskom okruženju i posljedično potrebu za podrškom i prilagodbom mogu imati osobe s takvom vrstom i težinom teškoća zbog kojih neće imati potrebu za podrškom i prilagodbom u drugim područjima pa se shodno tomu neće ni smatrati osobama s invaliditetom u uobičajenom značenju te riječi, niti će se voditi kao takve u sustavu socijalne skrbi, ostvarivati naknade s osnove invaliditeta niti imati rješenje o postotku tjelesnog oštećenja, što se i dalje često uzima kao jedini dokaz invaliditeta i u akademskom okruženju. Primijetili smo da mnogo stručnjaka još uvijek nije usvojilo ovakvo shvaćanje invaliditeta, odnosno promjenu paradigme koju je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom te i dalje djeluju unutar medicinskog modela, bazirajući se na procjeni teškoća i bez uključivanja njihova međudjelovanja s preprekama u okolini. S tim u vezi, važno je naglasiti da je definiranje invaliditeta u svrhu ostvarivanja naknada i prava na druge ograničene resurse drugačije od definiranja u svrhu suzbijanja diskriminacije i potrebe osiguravanja prilagodbi. Kod dodjeljivanja ograničenih resursa kao što su stipendije, smještaj i druge naknade opravdano je postaviti kriterij težine invaliditeta, dok prilagodba akademskog okruženja treba biti omogućena i onima čije teškoće ne ograničavaju njihovo funkcioniranje u drugim područjima.

Podaci o studentima s invaliditetom koji su evidentirani po vrsti teškoća

Ured pravobraniteljice prati podatke o studentima s invaliditetom jer praksa pokazuje da studenti s različitim vrstama teškoća imaju i različita iskustva studiranja te da sustav ne prepoznaje u dovoljnoj mjeri i ne osigurava podršku i prilagodbe pojedinim kategorijama studenata s invaliditetom, što se u prvom redu odnosi na studente s teškoćama mentalnog zdravlja. Potvrđuju to i ovogodišnji podatci koje smo zaprimili od hrvatskih sveučilišta, prema kojima na 6 od 9 sveučilišta nisu evidentirani studenti s tom vrstom teškoća iako sva istraživanja upućuju na veliku raširenost teškoća s mentalnim zdravljem u studentskoj populaciji.

Prema zaprimljenim podacima, hrvatska sveučilišta u najvećem broju evidentiraju studente s motoričkim teškoćama - njih **208** od ukupnog broja od **881 studenata s invaliditetom**, potom slijede studenti s kroničnim bolestima - njih **126**, a značajan je i broj studenata s poremećajima pažnje i specifičnim teškoćama učenja - **91**. Najviše studenata s tom vrstom teškoća evidentiraju sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Zadru i Osijeku, dvoje ih je evidentirano i na Sveučilištu u Puli, dok na četiri sveučilišta nisu evidentirani, što može upućivati na problem osiguravanja podrške za ovu kategoriju studenata s invaliditetom u tim sredinama i svakako zahtjeva daljnju analizu njihove otvorenosti prema toj kategoriji studenata. Studenti s teškoćama mentalnog zdravlja četvrti su po brojnosti uglavnom zahvaljujući njihovom evidentiranju na sveučilištima u Zagrebu, Zadru, Rijeci i Osijeku - **74**. Za **106** studenata nije bila zabilježena vrsta teškoća, **67** ih ima višestruke teškoće, a zabilježena su **62** studenta s oštećenjem vida i **38** studenata s oštećenjem sluha. Zabilježeni su i studenti s oštećenjem jezično-glasovno-govorne komunikacije - **4**, poremećajima iz autističnog spektra - **10**, a **troje** ih ima privremene teškoće.
Potrebno je naglasiti da više od polovine svih evidentiranih studenata s invaliditetom - njih **453** od **881** studira na Sveučilištu u Zagrebu.

Preporuka POSI: Naglašavamo da u Uredu za studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Zagrebu radi samo jedna osoba, kao i kod sveučilišta gdje je taj broj manji, što svakako upućuje na hitnu potrebu za povećanjem ljudskih resursa u tom uredu, ali i u drugim službama koje osiguravaju podršku studentima s invaliditetom.

Tablica 15. Broj redovnih učenika s teškoćama kojima je osigurana prilagodba ispita državne mature

Državna matura šk./god.	Broj redovnih učenika s prilagodbom ispitne tehnologije
09/10	132
10/11	215
11/12	218
12/13	339
13/14	415
14/15	445
15/16	488
16/17	530
17/18	593
18/19	661
19/20	684
20/21	738

Od Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja (dalje: NCVVO) zatražili smo podatke o broju učenika s teškoćama u razvoju kojima je osigurana prilagodba na državnoj maturi po godinama, počevši od godine kada se ovakva vrsta prilagodbe počela osiguravati, i o broju učenika s teškoćama po godinama koji nisu niti uz osiguranu prilagodbu uspjeli položiti državnu maturu.
Iz NCVVO-a su nas obavijestili da su prema članku 65. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi učenici s teškoćama:

- učenici s teškoćama u razvoju
- učenici s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima
- učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima.

Istaknuli su i razliku između učenika koji završavaju svoje četverogodišnje ili petogodišnje srednjoškolsko obrazovanje i koji polažu ispite državne mature te kandidata izvan redovnoga sustava obrazovanja koji imaju pravo polaganja ispita državne mature. S obzirom na složenost dohvaćanja podataka o toj potonjoj kategoriji kandidata izvan redovnog sustava obrazovanja, za njih ovom prigodom nismo tražili podatke. Iz NCVVO-a dodatno su pojasnili da na državnoj maturi ne omogućavaju prilagodbu učenicima s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim i ekonomskim čimbenicima, ali je moguće odobriti prilagodbu za učenike s teškoćama uvjetovanim kulturalnim i jezičnim čimbenicima. Ovu posljednju skupinu učenika (prema Pravilniku) čine učenici koji su npr. do četvrtog razreda srednje škole živjeli i školovali se u Argentini, prilikom upisa u srednjoškolski program u Hrvatskoj položili pripremnu nastavu hrvatskoga jezika, ali njihovo znanje jezika i poznavanje tražene literature ne bi bilo dovoljno za uspješno polaganje ispita iz hrvatskog jezika kada im ne bi bila omogućena prilagodba.

Za svakog pristupnika u Središnjemu registru državne mature prikupljaju se i pohranjuju podatci u odnosu na ispit koji polaže. U digitalnim bazama nalaze se podatci o vrsti prilagodbe, ali ne i o vrsti teškoće za pristupnike koji ostvaruju pravo na prilagodbu ispitne tehnologije. Utvrđivanje prava na prilagodbu provodi se na temelju nalaza i mišljenja odgovarajućih stručnjaka i Rješenja o primjerenome programu obrazovaja (ako učenik ima rješenje), ali u našim bazama ne vidi se dijagnoza pristupnika niti se u svjedodžbi ili potvrdi o položenim ispitima može vidjeti da je pristupnik imao pravo na prilagodbu.
Stoga nisu bili u mogućnosti izdvojiti podatke samo o učenicima s teškoćama u razvoju. Za takvu analizu bilo bi potrebno puno više vremena i resursa.
S obzirom na mali broj učenika s teškoćama uvjetovanim jezičnim i kulturalnim čimbenicima, iskazani broj smatramo relevantnim.

Podatci prikazani u sljedećim tablicama odnose se na učenike s teškoćama koji su u pojedinoj godini završavali svoje redovno srednjoškolsko obrazovanje.

Iz prikazane tablice vidi se da se broj učenika s teškoćama kojima se osigurava prilagodba ispita državne mature kontinuirano povećava pa je tako od školske godine 2009./2010., otkad su se prilagodbe počele osiguravati, do šk. god. 2020./2021. taj broj povećan s 132 na 738 učenika. Jedan od razloga zbog kojih smo zatražili ove podatke jest i to što se iz njihove usporedbe s ukupnim brojem studenata s invaliditetom koji se nalaze u evidenciji svih sveučilišta kao oni koji ostvaruju neke prilagodbe nalazi daleko manji broj, s obzirom na to da podatci sveučilišta navode brojku od 881 studenta s invaliditetom na svih 5 godina studija, dok toliki broj učenika prilagodbu traži samo u jednoj godini. Budući da znamo da nema kontinuiteta osiguravanja podrške i prilagodbe na prijelazu iz srednjoškolskog u visoko obrazovanje te da postoji neujednačenost u njihovom osiguravanju i

dostupnosti u različitim ustanovama visokog obrazovanja, ove brojke mogu upućivati na to da velik broj učenika s teškoćama kojima bi bila potrebna podrška i prilagodba akademskog okruženja tu prilagodbu iz raznih razloga ne ostvaruje, što bi trebalo dodatno istražiti.

Tablica 16. Broj redovnih učenika s teškoćama koji nisu uspjeli položiti ispite državne mature

Državna matura šk./god.	Broj redovnih učenika s prilagodbom ispitne tehnologije koji nisu položili državnu maturu ni na ljetnome ni na jesenskome roku
09/10	7
10/11	14
11/12	34
12/13	49
13/14	81
14/15	68
15/16	60
16/17	122
17/18	147
18/19	176
19/20	139
20/21	162

Određeni broj učenika kojima je omogućena prilagodba ispitne tehnologije niti uz nju ne uspije položiti državnu maturu, što je prikazano u gornjoj tablici. Budući da se radi o 18% svih učenika s prilagodbom, valjalo bi istražiti razloge te njihov daljnji položaj i mogućnosti u obrazovnom sustavu.

Budući da smo angažirani na unaprjeđenju vođenja statističkih podataka o broju studenata s invaliditetom u ustanovama visokog obrazovanja kao i osiguranje kontinuiteta pružanja podrške, zamolili smo informaciju o tome omogućava li postojeći sustav davanje informacije ustanovama visokog obrazovanja o prilagodbi koju su učenici s teškoćama u razvoju koristili na državnoj maturi, kako bi se osigurao kontinuitet pružanja podrške i kako bi se sâm sustav visokog obrazovanja već u trenutku kad se učenik s teškoćama upisuje u njihovu ustanovu počeo pripremati za osiguravanje potrebne podrške i prilagodbe.

Iz NCVVO-a su odgovorili da, s obzirom na to da je sustav prilagodbi ispitne tehnologije u ispitima državne mature kreiran na način da u što većoj mjeri štiti prava pristupnika i njegove osobne podatke, svi pristupnici traže pravo na prilagodbe u nastavku svojega obrazovanja u studentskim referadama na temelju Odluke o prilagodbi koju su imali u ispitima državne mature. Naveli su da su informacije koje imaju od studenata ili studenata s invaliditetom koji su već završili svoje visokoškolsko obrazovanje pozitivne, tj. viskoškolske ustanove uvažavaju prilagodbe s državne mature te ih nastoje pružiti svojim studentima.

Osim rada na Evidencijskom upitniku te kontinuiranog rada na nekim konkretnim prigovorima, pritužbama i problemima, na sastancima Koordinacije te prethodno opisanom stručnom skupu govorilo se i o osobnoj asistenciji odnosno vršnjačkoj potpori kao velikom problemu s kojim se susreću studenti s invaliditetom. Postoje različiti modeli kojima se osigurava navedena potpora i sveučilišta se doslovno snalaze u osiguravanju usluge osobnih asistenata.

Prilikom upućivanja preporuka za pomoćnike u nastavi i stručne komunikacijske posrednike, o čemu smo govorili u okviru osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, uputili smo preporuku i da se u novom Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, čije je donošenje predviđeno tijekom 2022. godine, razmotri potreba zakonskog uređenja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika i tijekom studija, vjerojatno kroz provedbene akte uz ostale oblike podrške.

Vezano za navedeno uputili smo i nekoliko zasebnih preporuka, a posebno i nakon što je zbog promjena visine zagrebačkih stipendija u najgledanijim informativnim emisijama hrvatskih televizijskih kuća prikazan prilog o studentu s invaliditetom koji je govorio o tome kako na fakultetima ne postoje usluga osobne asistencije koja mu je potrebna te mu je stipendija bila potrebna kako bi sâm financirao navedenu uslugu. Smatramo da podršku pomoćnika/asistenta treba osigurati država i da ona ne smije ovisiti o financijskim mogućnostima lokalnih ili područnih samouprava, snalažljivosti ili razumijevanju visokih učilišta ili stipendijama studenata, jer se jedino tako može osigurati ravnopravan pristup visokom obrazovanju svih studenata s invaliditetom.

Stručni skup Studentski uspjesi – obilježavanje Međunarodnog dana osoba s invaliditetom

U suradnji s Koordinacijom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju obilježen je Međunarodni dan osoba s invaliditetom organizacijom **Stručnog skupa *Studentski uspjesi – obilježavanje Međunarodnog dana osoba s invaliditetom*** na kojem su prikazani studentski uspjesi i to kako oni akademski tako i oni u izvannastavnim aktivnostima i po završetku studija uključivanjem u svijet rada. Na skupu je u ulozi moderatora i izlagača sudjelovalo dvadesetak studenata i alumnija s invaliditetom sa Sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Osijeku, Dubrovniku i Zadru.

Na skupu su sudjelovali predstavnici Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljice za djecu, Agencije za znanost i visoko obrazovanje, Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje te Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, brojni nastavnici i studenti s naših sveučilišta i veleučilišta, predstavnici udruga koje se bave pitanjima osoba s invaliditetom, predstavnici županija i druge zainteresirane osobe.
Potencijali, kreativne i istraživačke ideje, inovacije i postignuća studenata odjeknula su među svim sudionicima skupa koji su izražavali svoje pohvale i podršku. Svojim realnim, jasno vidljivim porukama pokazali su da smo svi jednakopravni članovi društva te možemo uspješno raditi i doprinositi društvu i gospodarstvu. U ispunjavanju svoga punog potencijala osobe s invaliditetom često sprječavaju prostorne, komunikacijske i socijalne barijere kao što su skupa pomoćna pomagala, neprilagođenost stanova i okruženja, otežano ostvarivanje i nedovoljan opseg sati osobne potpore te predrasude. Posve je jasno da sve osobe treba gledati kroz prizmu njihovih sposobnosti i osobina, a ne invaliditeta ili bilo koje druge značajke, te da je korištenje univerzalnog dizajna u svim sferama ključ za olakšavanje života te ostvarivanje samostalnosti i dostojanstva svih osoba. Međusektorska suradnja te doprinos svakog od nas neizostavan je dio toga.
Neke od poruka studenata:

- „Ne želim da me se gleda kroz prizmu osobe s invaliditetom.“
- „Trudite se biti ravnopravni i opet svoji i različiti.“
- „Ne želim ulaziti sa stražnje strane.“
- „Osobe s invaliditetom, što više se uključujte, odite van, izađite iz komfort zona, nemojte izbjegavati neugodu!“

Mišljenja smo da upravo njihovo predstavljanje najviše govori o tome koliko često naše društvo ne vidi njihove stvarne sposobnosti i mogućnosti te nam je žao što novinari i mediji kojima smo se obratili nisu bili zainteresirani da ih medijski poprate.

Prijedlozi izmjena ili dopune propisa

Sudjelovali smo u e-Savjetovanju o prethodnom obrascu procjene za Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju ponovno skrenuvši pozornost u okviru *Analize postojećeg stanja* kao i u okviru *Utvrđivanja učinaka na zaštitu ljudskih prava* na potrebu usklađivanja Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju u odnosu na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Naime, činjenica da se u okviru Zakona ne definira tko su studenti s invaliditetom niti se određuju određena prava i potpore dovodi do neizravne diskriminacije, s obzirom na to da u stvarnom svijetu isto dovodi do poteškoća u osiguravanju potrebne razumne prilagodbe kako u akademskom okruženju tako i kada govorimo o pristupačnosti studija, studentskih domova, prijevoza do fakulteta, potrebne osobne asistencije i slično, o čemu svjedoči niz pritužbi i zamolbi osoba s invaliditetom.
Prijedlog je zaprimljen na znanje i bit će razmotren.

Uputili smo i preporuku u odnosu na Pravilnik **o uvjetima i načinu ostvarivanja prava redovitih studenata na državnu stipendiju u svim područjima znanosti i** Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava redovitih studenata na subvencionirano stanovanje iskazujući mišljenje da je priznavanje invaliditeta samo na temelju tjelesnog oštećenja odnosno oštećenja organizma koje se dokazuje rješenjem Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje nedostatno. Kako smo već naglašavali,

navedeno nije u skladu s Uredbom o metodologijama vještačenja (*Narodne novine*, broj 67/17; u daljnjem tekstu: Uredba) na temelju koje se vještačenjem utvrđuje između ostaloga i invaliditet kao i činjenica postojanja težeg odnosno teškog invaliditeta pa su ove činjenice sadržane i u nalazima i mišljenjima o težini i vrsti invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti, sastavni dio kojih je i utvrđivanje tjelesnog oštećenja. Shodno tomu isto bi se trebalo priznavati i kao dokaz invaliditeta. Od osoba zaduženih za osobe s invaliditetom pri sveučilištima dobili smo informacije da zbog neusklađenosti pojedini studenti s invaliditetom imaju probleme sa smještajem u studentske domove. MZO nas je obavijestilo da je posebnim odlukama u takvim slučajevima riješilo problem te da će donošenjem novog Zakona i novih provedbenih propisa voditi računa da se navedeno uskladi kako kroz ovaj pravilnik tako i kroz sve ostale.

Uključili smo se i u e-Savjetovanje o Pravilniku o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskoga statusa – također najvećim dijelom u prijedlozima, osvrćući se na potrebu usklađivanja s Uredbom o metodologiji vještačenja, te je upravo od 6 prijedloga jedino prihvaćen taj koji se odnosio na to da se kao kriterij osim *„utvrđeno postojanje oštećenja organizma“* doda i „ili oštećenja funkcionalnih sposobnosti“. Osim toga, predlagali smo i da se razmotri sustav bodovanja u odnosu na velike razlike u bodovima jer nam nije jasan kriterij kako je nešto označeno kao teži i više ugrožavajući socijalni faktor te se stoga boduje većim brojem bodova. Predložili smo da se prilikom bodovanja roditelja s tjelesnim oštećenjima prizna također i stupanj funkcionalnih sposobnosti, s obzirom na to da tjelesno oštećenje nije jedino koje predstavlja invaliditet osobe. Predložili smo i da se jednako tako prijedlog Pravilnika uskladi s drugim postojećim aktima, bilo odlukama ili pravilnicima koji govore o potrebnim ECTS bodovima za ostvarivanje određenih prava. Naime, u predloženom Pravilniku tražilo se 45 ECTS bodova za prijavu na natječaj za stipendiju, dok je studentima s invaliditetom za upis u sljedeću godinu dovoljno 30 ECTS bodova. Kod studenata s invaliditetom moguće je da zbog prirode svojih teškoća ne mogu postići veći broj bodova pa bi traženi broj ECTS bodova koji odgovara broju bodova potrebnom za upis predstavljao kompenzacijsku mjeru i izjednačavanje mogućnosti na osnovi invaliditeta.
Kako smo naveli, prihvaćen je samo jedan prijedlog, a ostali prijedlozi nisu prihvaćeni najvećim dijelom zbog povezivanja s drugim aktualno postojećim provedbenim propisima. No, zaprimili smo i odgovor MZO-a u kojemu nas obavještavaju da će prilikom donošenja novog zakona i provedbenih propisa s područja visokog obrazovanja imati u vidu sve navedene preporuke.

Odluka Rektorskog zbora RH za ostvarivanje prava prednosti upisa na visoka učilišta u statusu redovitog studenta izvan odobrene kvote upisa pod uvjetom da prijeđu bodovni prag i zadovolje eventualne dodatne provjere posebnih znanja, vještina i sposobnosti prvi je dokument koji je usklađen s Uredbom o metodologijama vještačenja. Prošle godine smo uputili preporuku da je potrebno navedeno usklađivanje te je Rektorski zbor uvažio preporuku. No, s obzirom na to da su u prvoj donesenoj ovogodišnjoj Odluci bile izravno isključene osobe s intelektualnim teškoćama, a samo se od kandidata s 2. do 4. stupnjem težine invaliditeta sukladno *Listi težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti* tražio obrazac nalaza i mišljenja o radnoj sposobnosti u svrhu ostvarivanja mogućnosti izravnog upisa, uputili smo upozorenje da je riječ o izravnoj diskriminaciji te preporuku da se navedeno izmijeni, što je Rektorski zbor RH prihvatio te navedeno izbrisao.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja da u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju definira tko su studenti s invaliditetom i pravo na razumnu prilagodbu u svim segmentima.
2. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja da odredi jedinstveni način evidencije studenata s invaliditetom.
3. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja da se kroz podzakonske akte odrede konkretna prava i potpore u okviru visokog obrazovanja: npr. uključivanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, individualizirani pristup tijekom studiranja, prilagođeni prijevoz,

prilagođeni smještaj u studentskom domu, osobna asistencija u studentskom domu i slično, kao i način/postupak ostvarivanja navedenih prava.
4. Preporučujemo Ministarstvu znanosti i obrazovanja i visokim učilištima da osnuju i/ili osnaže središnje točke za studente s invaliditetom pri visokim učilištima zapošljavanjem odgovarajućeg broja ljudskih resursa.

2.16. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: Zavod) nositelj je razvoja novog modela profesionalne rehabilitacije, dok su centri za profesionalnu rehabilitaciju (dalje: CPR) zaduženi za njegovu provedbu. Sustav profesionalne rehabilitacije je noviji sustav koji se implementira na razini države i nema predloška iz prakse po kojem su CPR-ovi osnivani, već su se svi poslovni procesi, protokoli i postupanja razvijali od nule, te je izuzetno važna kontinuirana, gotovo svakodnevna uključenost Zavoda kako bi se ostvario cilj da svi CPR-ovi imaju istu razinu kvalitete pružanja usluge i da su ujednačeni u svom postupanju.

Teškoće u radu centara za profesionalnu rehabilitaciju

Centri za profesionalnu rehabilitaciju u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku ističu otežane uvjete poslovanja zbog pandemije COVID-19. Zbog obolijevanja i straha pojedinih korisnika od zaraze koronavirusom, te povremene odsutnosti stručnih radnika zbog korištenja bolovanja i izrečene mjere samoizolacije, obrade korisnika su povremeno odgađane, a samim time se produžavalo vrijeme trajanja obrada. Zbog aktualne situacije stručni radnici su bili povremeno ograničavani u odlascima na terene kod pojedinih poslodavaca. Tijekom 2021. godine zaposlenici Zavoda su kontinuirano pružali stručnu podršku stručnim radnicima u CPR-ovima s ciljem postizanja što ujednačenije prakse i kvalitete u njihovom radu s osobama s invaliditetom.
Iako su centri u Zagrebu i Osijeku temeljem izdane suglasnosti za zapošljavanje od strane nadležnog ministarstva uspjeli zaposliti nove stručne radnike, centri se i dalje suočavaju s nedostatkom kadrova određenih struka. Centar u Rijeci ističe nedostatak stručnjaka edukacijske rehabilitacije i socijalnog rada. Tijekom 2021. godine više puta je raspisan natječaj, ali bez uspjeha. Novi stručni radnici u centru su neophodni, ali se oni ne mogu privući sadašnjim plaćama, jer su manje u usporedbi s drugim sustavima u kojima se zapošljavaju ti profili. Koeficijenti složenosti poslova stručnih radnika ne odgovaraju stvarnoj složenosti i odgovornosti poslova, što sadašnja primanja čini nepoticajnima. Centar u Rijeci ističe da u postojećoj Uredbi o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama nisu predviđena radna mjesta koja postoje u centrima, uzimajući u obzir vrstu i opseg poslova. I centar u Splitu upozorava na nužnost reguliranja koeficijenata stručnog kadra jer bi to pridonijelo boljem interesu, što podrazumijeva i izbor stručnih radnika, s obzirom na to da se radi o deficitarnom kadru koji iziskuje specifična znanja i vještine. U sadašnjim okolnostima teško će se pronalaziti potrebni kadrovi, a postojeće će biti teško zadržati.

Preporuke pravobraniteljice: Potrebno je ukloniti sve prepoznate zakonske i druge prepreke koje priječe zapošljavanje dodatnih stručnjaka za kojima postoji potreba u sustavu profesionalne rehabilitacije. Navedeno podrazumijeva i potrebu za izmjenom sadašnjih koeficijenata radnog mjesta kako bi odgovarali vrsti, opsegu i složenosti poslova stručnog radnika, a time bi se istovremeno motiviralo zainteresirane kandidate za rad u centrima za profesionalnu rehabilitaciju. Time bi ovaj izuzetno važan segment ispunio onu funkciju koju ima kako u postizanju veće zapošljivosti osoba s invaliditetom tako i u razvoju i očuvanju njihovih radnih potencijala.
Centri u Rijeci i Splitu ističu problem neodgovarajućeg prostora. Smatraju da bi se pronalaskom novih adekvatnih prostora omogućilo razvijanje novih usluga, rad većeg broja zaposlenih s više osoba s invaliditetom i stvaranje uvjeta za osnivanje radnog centra i virtualne radionice. Prostor u kojem djeluje Centar u Rijeci u vlasništvu je grada Rijeke te nikakvo ulaganje niti preinake nisu dozvoljene, pa ni kada su racionalne. Najam prostora je dugoročno nesiguran, a vlasnik može mijenjati cijene, određivati uvjete i otkazati najam. Broj prostorija nije zadovoljavajući. I dalje po dva stručna radnika dijele urede,

zbog čega je otežan individualni pristup korisnicima. Ni sadašnji radni prostor Centra u Splitu nije zadovoljavajući. Zbog neadekvatnih prostornih uvjeta, nedostatka prirodnog svjetla i nemogućnosti provjetravanja prostorija, unatoč opsegu posla, vrši se jedna obrada dnevno, osim u iznimnim situacijama. U tijeku je rješavanje novoga poslovnog prostora. Smatraju da bi se radom u odgovarajućem prostoru omogućilo razvijanje novih usluga i stvaranje uvjeta za osnivanje Radnog centra i virtualne radionice te bi imali prostorne kapacitete za zapošljavanje još novih stručnih radnika koji bi mogli provoditi paralelne obrade i aktivnije se posvetiti poslodavcima.
Sukladno Standardima usluga profesionalne rehabilitacije (dio Pravilnika) Usluga 7. i Usluga 8. su oblici rehabilitacijskih aktivnosti koje predviđaju „učenje kroz rad". Zavod ističe da provedbom ovih usluga osobe s invaliditetom praktično stječu i usavršavaju znanja i vještine potrebne za obavljanje jednostavnijih radnih operacija različitih zanatsko-industrijskih, uslužnih struka i zanimanja i ostalih pomoćnih zanimanja **(Radni centar),** te administrativnih, financijsko-računovodstvenih, komercijalno-marketinških i sličnih poslova **(Virtualna radionica**).
Osim stjecanja praktičnih znanja usluge sadržavaju i dodatne sadržaje koji imaju za cilj razvoj i poboljšanje socijalno-komunikacijskih vještina i sposobnosti.

Predviđeno je da usluge provode CPR-ovi. S uslugom Radnog centra tijekom 2021. godine započeo je CPR Zagreb. CPR Zagreb je tijekom 2021. godine dodatno uredio prostor i opremio ga za provođenje nove usluge u koju je uključio prvu grupu korisnika. Također, CPR Zagreb u planu ima i skoro pokretanje Usluge 8. (virtualna radionica) za koju je napravio sve potrebne pripreme. Ostali CPR-ovi u ovom trenutku još nemaju prostornih i kadrovskih kapaciteta za samostalno provođenje navedenih usluga, niti postoje podizvoditelji s kojima bi ih provodili u suradnji.

Zavod je tijekom 2021. godine zajedno s CPR-om i dalje intenzivno radio na iznalaženju rješenja, odnosno mogućnostima upućivanja korisnika predviđenih za uključivanje u virtualnu radionicu u neke druge usluge, te je tako neke od korisnika uključio u Uslugu 11. *Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu*. Neke od korisnika predviđenih za uključivanje u radni centar Zavod je uključio u integrativne i zaštitne radionice kroz projekt *Program radnog treninga za osobe s invaliditetom na zaštitnim radnim mjestima u okviru zaštitnih i integrativnih radionica u RH*, u kojemu su HZZ te zaštitne i integrativne radionice partneri u projektu. Uloga HZZ-a je financiranje putnih troškova i troškova osiguranja korisnika za vrijeme osposobljavanja. Novčanu naknadu korisniku isplaćuje ZOSI u iznosu od 75% minimalne plaće. Projekt je usmjeren na razvoj i provedbu prilagođenog programa osposobljavanja za osobe s invaliditetom koje su procijenjene zapošljivima samo u zaštitnim radnim uvjetima.
Također, to su osobe koje ne mogu obavljati sve radne operacije koje zahtijeva radno mjesto. Sudjelovanjem u navedenom programu, korisnici bi trebali povećati svoju zapošljivost obnavljanjem i stjecanjem potrebnih znanja i vještina i praktičnim radom na radnom mjestu u zaštitnoj ili integrativnoj radionici kroz individualiziran pristup i podršku radnih instruktora i stručnih radnika.

Preporuke pravobraniteljice: S tim ciljem potrebno je žurno CPR-ovima osigurati sve potrebne uvjete, s naglaskom na stručni kadar i odgovarajući radni prostor, i organizacijsku podršku kako bi ove usluge provodili samostalno, bez angažiranja podizvođača, a što će u konačnici biti jeftinije i racionalnije iskorišteno vrijeme, kako za korisnike, tako i za stručne radnike.

Suradnja s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje i drugim institucijama

Svi centri ističu intenziviranje suradnje s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. Višestruko povećanje zaprimljenih predmeta od strane HZZ-a utjecalo je i na aktivaciju drugih usluga. U prvoj polovini 2021. godine održani su i regionalni sastanci u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu na kojima su sudjelovali predstavnici HZZ-a, Zavoda i regionalnih centara za profesionalnu rehabilitaciju (CPR).
Cilj sastanka bio je umrežavanje svih dionika uključenih u proces profesionalne rehabilitacije na regionalnoj razini, upoznavanje s radom i uslugama profesionalne rehabilitacije koje CPR provodi s naglaskom na uslugu 1. *Rehabilitacijska procjena razine radnih sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa*.

Također je dogovorena dinamika naručivanja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije HZZ-a u centre. HZZ ima sve značajniji udio u naručenim predmetima. Na uslugu 1. *Rehabilitacijska procjena razine radne sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa* u 2021. godini od strane HZZ-a upućena je 241 osoba s invaliditetom, a utrošena financijska sredstva za troškove puta, smještaja i prehrane osoba iznosila su ukupno 30.048,52 kuna. Od strane centara za profesionalnu rehabilitaciju povratno je zaprimljeno 97 Nalaza i mišljenja (40,2% od svih upućenih).
Daljnje usluge profesionalne rehabilitacije predložene su za 11 osoba (11,3%). Ostale osobe su procijenjene kao privremeno nezapošljive ili zapošljive pod posebnim uvjetima (u zaštitnoj i integrativnoj radionici). Često se kod rehabilitacijskih procjena nezaposlenih osoba obilazila osoba u njezinom domu, kako bi se dopunila socijalna anamneza i dobio bolji uvid u obiteljsku podršku. Stručni radnici CPR-ova svakodnevno komuniciraju sa savjetnicima u HZZ-u kako bi pronašli što bolje rješenje za osobu s invaliditetom koja je na procjeni, a sukladno njezinim mogućnostima i mogućnostima sredine u kojoj osoba živi. Prilikom obrada nezaposlenih osoba s invaliditetom još jače je do izražaja došlo nepostojanje integrativnih radionica i potreba za njihovim osnivanjem u pojedinim dijelovima Hrvatske. Na to posebno upozoravaju centri u Rijeci i Osijeku. Ukazuju na problem nedostatka zaštitnih radnih mjesta, jer to velikom broju osoba kojima je potreban najveći stupanj potpore pri zapošljavanju onemogućuje pristup tržištu rada.

Preporuke centara za profesionalnu rehabilitaciju: Nužno je širiti mrežu poslodavaca koji bi zapošljavali osobe s invaliditetom sa zaključkom da su zapošljivi na zaštitnom radnom mjestu ili u posebnim uvjetima. Iako je sve više zainteresiranih poslodavaca za otvaranje integrativnih radionica ili integrativnih radnih jedinica, takvih poslodavaca je nedovoljno u područjima izvan Zagreba te je stoga potrebno raditi na proširivanju opsega i kvalitete suradnje s poslodavcima.
Centri i dalje uočavaju neinformiranost poslodavaca o ekonomskim i socijalnim benefitima zapošljavanja osoba s invaliditetom.
Centar u Splitu kroz svoj kontinuirani rad s poslodavcima uočava da obrazovne, zdravstvene i ustanove socijalne skrbi iskazuju slabu motivaciju za suradnju s Centrom i općenito rješavanjem pitanja kvotne obveze na druge načine, jer im nadležno ministarstvo subvencionira novčanu naknadu u velikom dijelu. Osim toga, Centar u Splitu fokusirao se na suradnju s udrugama, budući da smatra da bi i udruge koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom ili se bave problemima i zadovoljavanjem potreba osoba s invaliditetom i rješavanjem poteškoća koje proizlaze iz zdravstvenog stanja mogle biti potencijalni naručitelji usluga profesionalne rehabilitacije.
Centri u radu s poslodavcima naglasak stavljaju na održavanje sastanaka te ponovne kontakte s poslodavcima koji su iskazali interes za suradnju. Svi centri navode da kontinuirano ostvaruju kontakte s poslodavcima s ciljem razvijanja suradnje, ali da je potrebno, osim aktivnom ulogom i direktnim kontaktom na lokalnoj razini, razvijati suradnju i na drugim razinama, putem medija, okruglih stolova i stručnih skupova, uz angažman Zavoda.

Preporuke pravobraniteljice: S obzirom na to da je uočeno kako su zaštitne radionice i zaštitne radne jedinice (ZIR) u nejednakom položaju u odnosu na podršku lokalne i regionalne samouprave, postoji potreba za uspostavom suradnje s osnivačima ZIR-a i za razmjenom podataka o načinu financiranja. Postoji potreba za promoviranjem osnivanja novih ZIR-a kroz organizaciju blok-radionica i tribina za poslovne subjekte.

I dalje, veliki problem u poslovanju većine ZIR-a predstavlja nedostatak radne snage. Sve je veći broj poslodavaca koji se odlučuju na poslovnu suradnju sa zaštitnim i integrativnim radionicama kako bi ispunili obvezu kvotnog zapošljavanja, što rezultira većim brojem najava zamjenskog ispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja.
Potrebno je jačanje kapaciteta CPR-ova u narednom periodu, što će rezultirati većim brojem procjena o mogućnosti zapošljavanja nezaposlenih osoba s invaliditetom, te slijedom toga možemo očekivati i veći broj zaposlenih u ZIR-ovima.
S obzirom na činjenicu da u CPR-u još uvijek nema dovoljno stručnih timova, zaštitnim i integrativnim radionicama trebalo bi omogućiti zapošljavanje osoba s invaliditetom na takav način da se Nalaz i

mišljenje CPR-a može ishoditi u periodu nakon zapošljavanja, ali da se iznađe način za isplatu privremene subvencije plaće u određenom iznosu, što u sljedećem periodu zahtijeva izmjene Pravilnika o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom, Pravilnika o poticajima, te Pravilnika o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom.
Centri upozoravaju na nedostatak programa socijalnog uključivanja u koje bi mogli uključiti korisnike koji trenutno zbog različitih razloga nisu spremni za uključivanje u svijet rada. Rješenje tog problema očekuje se donošenjem novog Zakona o socijalnoj skrbi.
Iako je Zakon o mirovinskom osiguranju (ZOMO) usklađen sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te su u ZOMO unesena poboljšanja i pravni okvir je unaprijeđen, promjene u praksi nisu polučile očekivano povećanje upućivanja korisnika u proces profesionalne rehabilitacije.
Prema zaprimljenim podatcima od HZMO-a, tijekom 2021. godine nijednom osiguraniku, odnosno osiguranoj osobi nije priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju u skladu s navedenim odredbama ZOMO-a. Tijekom 2021. godine profesionalna rehabilitacija provodila se za tri korisnika kojima je pravo na istu priznato ranije, odnosno još u 2018., 2019. i 2020. godini. Unatoč poboljšanom zakonskom okviru, suradnja s HZMO-om kroz usluge profesionalne rehabilitacije ne uključuje povećani broj osiguranika.

Preporuka pravobraniteljice: Preporučujemo zakonski urediti upućivanje i ulazak u proces profesionalne rehabilitacije kao obvezu HZMO-a, osiguranika i poslodavca.
Centri se i dalje u praksi susreću sa sustavima koji nisu do kraja upoznati s procedurama koje se tiču profesionalne rehabilitacije (rad, socijalna skrb, zdravstvo…) Boljim povezivanjem sustava ubrzao bi se proces profesionalne rehabilitacije i smanjio period od nastanka invaliditeta do upućivanja u profesionalnu rehabilitaciju. Dugi period čekanja djeluje demotivirajuće za potencijalne korisnike profesionalne rehabilitacije.

Mišljenje pravobraniteljice: Različiti sustavi moraju prepoznati važnost profesionalne rehabilitacije korisnika i poduzeti sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se s uključivanjem osoba u profesionalnu rehabilitaciju započelo što ranije. Potrebno je da ti sustavi s tim ciljem predlože zakonodavne promjene radi usklađivanja svojih matičnih propisa s propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (područje mirovinskog osiguranja, zdravstva, medicine rada, područje rada…). Pravobraniteljica preporučuje iskoristiti i zakonske mogućnosti zajedničkog naručivanja usluga od različitih subjekata s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada.

Ukupno 135 osoba s invaliditetom bilo je uključeno u obrazovne programe koji su uključivali osposobljavanje, prekvalifikaciju i stručno usavršavanje. Svim nezaposlenim osobama s invaliditetom uključenim u obrazovne aktivnosti izdano je rješenje o pravu na novčanu pomoć za vrijeme obrazovanja i isplaćena naknada u svrhu povrata putnih troškova. Osobe s invaliditetom najčešće su bile uključivane u sljedeće obrazovne programe: završetak osnovne škole, pripremateljica bureka i pizze, njegovatelj/ica, Internet marketing, engleski jezik, njemački jezik, rukovatelj/ica viličarom.
Neophodno je da usluge i programi osposobljavanja započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba i jačih strana osobe. Također je nužno da budu dostupni osobama s invaliditetom na lokaciji najbližoj njihovom prebivalištu, uključujući ruralna područja.

Preporuke pravobraniteljice: S ciljem daljnjeg unaprjeđivanja profesionalne rehabilitacije u RH potrebno je u budućnosti još veću pažnju usmjeriti jačanju kapaciteta svih CPR-a (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljnog broja kvalificiranih stručnjaka, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga).

Zaključak: Uspješno provođenje usluga profesionalne rehabilitacije ključni je preduvjet za zapošljavanje i dugotrajno zadržavanje osoba s invaliditetom na tržištu rada te sprječavanje

neosnovanih i preuranjenih odlazaka u mirovinu. Ostajemo i dalje čvrsto na stajalištu da bi upućivanje u proces profesionalne rehabilitacije trebalo biti obveza i za poslodavce i za korisnike ako za isto postoji potreba. U RH imamo velik nesrazmjer između broja osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi i broja osoba s invaliditetom koje aktivno traže posao.

2.17. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

PRAVO PREDNOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU POD JEDNAKIM UVJETIMA – PROKLAMIRANO PRAVO BEZ STVARNE MOGUĆNOSTI NJEGOVOG OSTVARENJA U PRAKSI

Tijekom 2021. godine najčešće pritužbe su se odnosile na provođenje natječajnih postupaka u državnim i javnim službama, pri čemu se u većem broju pritužbi ukazivalo na redovnu nemogućnost ostvarenja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima.
Osobe s invaliditetom koje su se pritužile pravobraniteljici većinom su uvjerene da je zapošljavanje netransparentno i da se pogoduje određenim kandidatima.
Netransparentnost natječajnih postupaka onemogućuje u slučaju sumnje utvrđivanje svih bitnih činjenica i drugih okolnosti za ocjenu jesu li povrijeđena prava osobe s invaliditetom tijekom natječajnog postupka i one zbog toga ne mogu dokazati da im je oduzeto pravo prednosti pri zapošljavanju.
Uočili smo da gotovo sve pritužbe o nemogućnosti ostvarenja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima ukazuju da je razlog tome i bodovna manipulacija u natječajnom postupku koju je nemoguće dokazati. Iako poslodavci u javnim službama imaju obvezu raspisivanja javnog natječaja, o načinu provođenja natječajnog postupka uglavnom su slobodni odlučivati sami.
Postupajući po ovim pritužbama, pravobraniteljica je utvrdila da nedostaju jasni kriteriji vrjednovanja u odnosu na radno mjesto, pa stoga i mogućnost da se ispita pritužba u cijelosti. Iako nadležne inspekcije u takvom slučaju zbog nedostatka odgovarajuće zakonske podloge i sadašnjeg, manjkavog zakonskog uređenja ovog prava utvrđuju da je natječaj proveden sukladno zakonu te da se zbog ostvarenja manjeg broja bodova na testiranju nije ostvario uvjet za priznavanje prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, činjenica je da intervju kao dio testiranja u praksi ostaje „izvan zakonskog nadzora“.

Mišljenje pravobraniteljice: Prema sadašnjem zakonskom uređenju pravo prednosti pri zapošljavanju podložno je manipulacijama na štetu osoba s invaliditetom. Pritužbe iz 2021. godine i dalje potvrđuju da je pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima teorijsko i iluzorno pravo koje se u praksi ne realizira.

O tome je svoj stav iznio Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske u presudi, posl. br. Gž 1249/2017-0 od 10. srpnja 2019. godine: *„Kako su okrivljenici bili upoznati da je jedan od kandidata i osoba koja se poziva na pravo prednosti pri zapošljavanju iz članka 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, to* ***subjektivne ocjene članova Povjerenstva ne mogu biti odlučne za donošenje odluke o izboru kandidata, budući da Zakonom ustanovljeno pravo ne može biti iluzorno i ovisiti o subjektivnoj ocjeni članova Povjerenstva, bez ijednog egzaktnog pokazatelja za zauzimanje određenog stava, jer bi na taj način navedeno pravo ostalo na razini proklamiranog prava bez stvarne mogućnosti njegovog ostvarenja u praksi.*** *Naime, S. M. ispunio je sve uvjete natječaja - visoka stručna sprema, poznavanje rada na računalu i aktivno poznavanje engleskog jezika (s tim da u tekstu natječaja nije bilo navedeno da će prednost pri zapošljavanju imati kandidati koji dokažu da su imali radnog iskustva na sličnim poslovima, a niti oni koji dokažu osobnu motivaciju za rad na predmetnom radnom mjestu), te je uz prijavu na natječaj priložio i presliku rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje o stupnju invaliditeta i pozvao se na članak 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Slijedom navedenog, zaključenjem ugovora o radu za predmetno radno mjesto s V. K., kandidatu S. M. uskraćeno je pravo prednosti pri zapošljavanju.*“

Primjer iz prakse:
„Komisija je u razgovoru s kandidatkinjom utvrdila da kod nje postoji životan i praktičan način razmišljanja i komunikacije. Kroz razgovor je uočena izražena socijalna interaktivnost i motiviranost za timski rad, pa komisija vrednuje provedeni razgovor s kandidatkinjom 9 od 10 bodova, …“

Mišljenja smo da je ovo primjer takve subjektivne ocjene bez ijednoga egzaktnog pokazatelja za zauzimanje određenog stava, a pritužitelj zbog manjeg broja bodova od izabrane kandidatkinje nije uspio ostvariti pravo prednosti pri zapošljavanju tijekom provođenja natječajnog postupka za zapošljavanje sudskog savjetnika.

Preporuke pravobraniteljice: Potrebno je da nadležna ministarstva u suradnji s inspekcijama u području zapošljavanja identificiraju prepreke u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju s ciljem iniciranja potrebnih zakonskih izmjena koje će omogućiti da ovo pravo bude doista ostvarivo u praksi i služi svojoj svrsi.

2.17.1. DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA ZAPOŠLJAVANJA

Osobe s invaliditetom redovito ukazuju da su diskriminirane tijekom provođenja natječajnih postupaka. Okolnost je li osoba s invaliditetom bila diskriminirana tijekom natjecanja za radno mjesto, primjerice uskratom razumne prilagodbe, ne nadzire se. Zanemaruje se činjenica da su u trenutku kada se osoba s invaliditetom prijavila na natječaj za radno mjesto propisi glede ostvarivanja njezinih ustavnih i zakonskih prava postali neizostavnim dijelom natječajnog postupka.

Primjer iz prakse: Zaprimili smo pritužbu o poslodavcu iz javnog sektora koji je, prilikom objave oglasa za radno mjesto, u obrascu Prijava potrebe za radnikom u rubrici mogućnost zapošljavanja osobe s invaliditetom (ukoliko udovoljava uvjetima natječaja) naveo da to nije moguće.

Postupajući po pritužbi, uočili smo da i prijašnji natječaji objavljeni u arhivi zapošljavanja ovog poslodavca, primjerice za radno mjesto čistačice, sadrže napomenu o nemogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom. U svom očitovanju, poslodavac svoje postupanje opravdava pozivajući se na Pravilnik o sistematizaciji poslova, opisom poslova i uvjetima rada u specifičnoj djelatnosti kojom se bavi, opisujući ih kao zahtjevne.
Poslodavcu je upućeno upozorenje da objavljivanje oglasa na opisan način predstavlja diskriminaciju na osnovi invaliditeta i dana je preporuka za uklanjanje sporne napomene tijekom budućih objava natječaja za zapošljavanje: *„U konkretnom slučaju, proizlazi da potencijalni poslodavac uskraćuje mogućnost zapošljavanja svim osobama s invaliditetom općenito, čak i ako udovoljavaju uvjetima natječaja. Umjesto potrebnih radnih kompetencija za radno mjesto, u primarni fokus stavlja se invaliditet. Osobama s invaliditetom odašilje se poruka da ih se neće razmatrati kao potencijalne kandidate u natječajnom postupku, čime ih se stavlja u nejednak položaj u odnosu na ostale kandidate koji nisu osobe s invaliditetom. Jedini kriterij za zapošljavanje mora biti isključivo činjenica posjeduje li osoba sve tražene kvalifikacije za konkretno radno mjesto, uključujući i zdravstvenu sposobnost… važno je napomenuti da sporna napomena ima odvraćajući učinak na osobe s invaliditetom kao potencijalne kandidate za radno mjesto budući da iz nje proizlazi da invaliditet sam po sebi predstavlja zapreku za rad, neovisno o uvjetima na radnom mjestu... Zdravstveni pregled za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za poslove na kojima radnik može raditi samo nakon prethodnog i redovnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti obavlja se prema doktrini i kriterijima medicine rada. Dakle, zakonodavac je omogućio legitimnim načinom utvrditi udovoljava li osoba općim i posebnim uvjetima za zasnivanje radnog odnosa, bez prejudiciranja nečije zdravstvene nesposobnosti. Slijedom navedenog, preporučujemo prilikom prijave potrebe za radnicima izostaviti spornu napomenu kako bi poslodavac izbjegao diskriminaciju u postupcima zapošljavanja, a opće i posebne uvjete za zasnivanje radnog odnosa utvrđivati kroz selekcijski postupak te upućivanjem na liječnički pregled, ako je zdravstvena sposobnost propisana kao jedan od uvjeta. Dobra praksa bi bila u tekstu natječaja detaljno opisati zahtjeve radnog mjesta i pozvati sve zainteresirane kandidate koji posjeduju tražene vještine,*

kvalifikacije i iskustvo da se natječu za posao, uz mogućnost razumne prilagodbe osobama s invaliditetom."
Poslodavac je uvažio preporuku te je provjerom utvrđeno da se u tekstovima naknadno objavljenih natječaja za zapošljavanje kod ovog poslodavca ne nalazi sporna napomena.
O slučaju su obaviješteni nadležno ministarstvo i Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Hrvatski savez udruga za mentalno zdravlje (SUMEZ) ukazao je na praksu koja osobe s mentalnim oštećenjima dovodi u neravnopravan položaj pri zapošljavanju. Prema iskustvima njihovih članova, postoje slučajevi u kojima poslodavci traže potvrdu o fizičkom i psihičkom zdravlju kandidata pri zapošljavanju za poslove koji nisu utvrđeni kao poslovi s posebnim uvjetima rada odnosno ne podliježu obveznom liječničkom pregledu. U tim slučajevima, predmetnu potvrdu na traženje pacijenta izdaju liječnici obiteljske medicine, uz navođenje dijagnoze. SUMEZ smatra da takva praksa diskriminira osobe s invaliditetom te apelira na poslodavce da ocjenu zdravstvene sposobnosti traže isključivo od specijalista medicine rada sukladno zakonskim propisima.

Mišljenje pravobraniteljice: Diskriminacija u području rada i radnih uvjeta, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju, jest zabranjena. Svatko ima pravo natjecati se za posao pod jednakim uvjetima i biti primljen, ako udovoljava uvjetima natječaja. Kako bi poslodavac izbjegao diskriminaciju u postupcima zapošljavanja, nužno je staviti fokus isključivo na potrebne radne kompetencije za radno mjesto s naglaskom na poslove koje izabrani kandidat mora biti u mogućnosti uspješno izvršavati, a ne na invaliditet i zdravstveno stanje. Zahtjev poslodavca da kandidati u okviru natječajne dokumentacije prilože potvrde liječnika obiteljske medicine o fizičkom i psihičkom stanju iz kojih su vidljive dijagnoze može dovesti do nejednakog položaja ovih kandidata zbog ukorijenjenih predrasuda da određeni invaliditet i/ili zdravstveno stanje predstavlja zapreku za izvršavanje zadataka iz opisa poslova radnog mjesta, čak i ako bi, unatoč duševnim smetnjama ili drugoj bolesti, mogle izvršavati sve poslove bez teškoća. Osim toga, osobi koja nije liječnik nije etično dati neprerađene informacije o zdravstvenom stanju jer ta osoba nije svojim formalnim obrazovanjem savladala njihovu interpretaciju, zbog čega bi prema kandidatu mogla postupati diskriminatorski. Jedini kriterij za zapošljavanje mora biti isključivo činjenica posjeduje li osoba sve tražene kompetencije za konkretno radno mjesto, a to može uključivati i zdravstvenu sposobnost za izvršavanje poslova. Stoga u tim slučajevima poslodavac može kandidata uputiti na liječnički pregled specijalistu medicine rada kako bi se utvrdilo je li sposoban za obavljanje poslova radnog mjesta prema doktrini i kriterijima medicine rada u skladu s radnim zakonodavstvom, a bez dostavljanja medicinske dokumentacije poslodavcu. Nastavno, prema Zakonu o zaštiti prava pacijenata, pacijent ima pravo na povjerljivost podataka koji se odnose na stanje njegova zdravlja sukladno propisima o čuvanju profesionalne tajne i zaštiti osobnih podataka. Mišljenja smo da poslodavac nije ovlašten tražiti od kandidata sve podatke o zdravstvenom stanju te da takvo postupanje prelazi okvire dopuštenog prikupljanja podataka i predstavlja iznimno zadiranje u privatnost.

Postupajući po obavijesti SUMEZ-a mišljenje i preporuku uputili smo Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Hrvatskoj udruzi poslodavaca i Hrvatskoj gospodarskoj komori, a na znanje komori i udruženjima liječnika. Hrvatska gospodarska komora obavijestila nas je da su obavijest i preporuku dostavili svim članicama putem strukovnih udruženja i zajednica ustrojenih unutar HGK.

Pritužbe se već godinama odnose i na postupke zapošljavanja u bolnicama. Postupajući po ovim pritužbama, redovito smo informirali bolnice o pravima osoba s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i na radnom mjestu uz upozorenje o potrebi pridržavanja propisa kojima se uređuju ova prava. Ove godine istaknula se s pozitivnim primjerom jedna zagrebačka bolnica, budući da je prije početka testiranja za radno mjesto zatražila savjet o načinu kako učinkovito prilagoditi testiranje kandidatu koji je slijepa osoba s ciljem osiguravanja jednakih uvjeta. Preporučili smo savjetovati se o mogućnostima prilagodbe sa stručnjacima iz Centra za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb, što je bolnica i učinila, a centar je sugerirao mogućnosti primjerenih prilagodbi testiranja za slijepe osobe. Stručnjaci u centru posebno su naglasili velike individualne razlike kod svih, pa tako i kod slijepih osoba,

te savjetovali da se prije bilo kojeg oblika prilagodbe razgovara s kandidatom o izboru odgovarajuće prilagodbe i njegovim znanjima korištenja tehnologija i Brailleovog pisma. Nadamo se da će više poslodavca slijediti ovaj pozitivan primjer i nastojanja da se kandidatu koji je osoba s invaliditetom osigura natjecanje u jednakim uvjetima.

Preporuke pravobraniteljice: Preporučujemo poslodavcima da u tekstu natječaja i/ili oglasa za posao pozovu kandidate koji su osobe s invaliditetom da ih obavijeste o potrebnim prilagodbama prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua kako bi im se prilagodba pravovremeno osigurala. Koja bi vrsta prilagodbe bila odgovarajuća u okviru provođenja natječajnog postupka potrebno je utvrditi u razgovoru s kandidatom koji je osoba s invaliditetom i u suradnji sa stručnjacima, ako to zahtijevaju okolnosti konkretnog slučaja, kao i koristiti se **priručnicima s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta** Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Početkom 2021. godine tiskan je *Priručnik s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta*, III. dio u 300 primjeraka te je isti objavljen i na službenoj internetskoj stranici Zavoda (www.zosi.hr). Priručnik je proslijeđen/dostavljen HUP-u, HZZ-u, CPR-ovima, zaštitnim i integrativnim radionicama, savezima udruga i udrugama osoba s invaliditetom, poslodavcima. Tijekom 2021. godine započelo se s radom na IV. dijelu *Priručnika s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta*. Priručnik je namijenjen stručnjacima/savjetnicima u pružanju sustavne i kontinuirane podrške osobama s invaliditetom prilikom odabira zanimanja i uključivanja u radno okruženje. Koristi se i u radu s poslodavcima – informira o mogućnostima prilagodbe radnog mjesta i učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom u radnu sredinu.

Pozdravljamo izdavanje ovih priručnika i nastojanja stručnjaka iz ZOSI-ja i centara za profesionalnu rehabilitaciju da približe poslodavcima pojam razumne prilagodbe na radnom mjestu, s ciljem što dugotrajnijeg i uspješnijeg zadržavanja osoba s invaliditetom u svijetu rada, budući da implementacija prilagodbe na radnom mjestu pomaže osobama s invaliditetom da ostvare svoj puni potencijal i učinkovito izvršavaju radne zadatke.

Kroz pritužbe uočavamo da su stavovi komisija u natječajnim postupcima problem koji žurno treba rješavati ako želimo zapošljavanje osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi i bez diskriminacije. Stavovi komisija u natječajnim postupcima utječu na ocjenu kandidata koja bi trebala biti što objektivnija. Na to smo upozoravali u izvješću i prethodnih godina. Često izneseno mišljenje članova komisija odražava negative stavove prema osobama koje imaju određene zdravstvene teškoće ili invaliditet imputirajući im nesposobnost kao opravdanje uskraćivanja jednakih mogućnosti i prilika za zapošljavanje i rad. Stranke ističu da ih se tijekom razgovora nastoji obeshrabriti, izravno ili neizravno im se savjetuje da odustanu od daljnjeg natjecanja, da to nije posao za njih pa tako poslodavci opisuju radnu sredinu kao izuzetno zahtjevnu, a kolege preopterećene svojim poslom, želeći naglasiti da mjesta za osobu s invaliditetom u takvom kolektivu nema budući da se osoba „ne bi dobro snašla i uklopila“ upravo zbog invaliditeta, oduzimajući joj sve druge karakteristike i sposobnosti koje kao osoba ima. O tome svjedoči i sljedeći primjer.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila osoba s invaliditetom iz manjeg mjesta u Slavoniji s pritužbom na udrugu kojoj je poslala otvorenu zamolbu za posao slijedom koje je pozvana na razgovor. U svom obraćanju pravobraniteljici stranka izražava nezadovoljstvo načinom komunikacije odgovornih osoba iz udruge te odnosom koji su imale prema njoj kao osobi s invaliditetom prilikom razgovora. U svojoj pritužbi između ostaloga navodi: *„Dolazim na razgovor s asistenticom, dočekuju me predsjednica i administratorica udruge. Razgovor započinje pitanjima koja nemaju veze s poslom. Jesam li upoznata s tim da ako se zaposlim gubim neka socijalna prava. Odgovaram da jesam, razgovor se nastavlja s pitanjem tko meni pere i kuha, da sam nezahvalna majci što ću je ostaviti bez primanja, između ostalog, da ću ostati bez osobnog asistenta, kojeg imam preko njih. Pokušavam joj objasniti da su mi roditelji stari i bolesni i da bih se voljela osamostaliti da ne završim u nekom staračkom domu prije vremena, bez uspjeha. Između ostalog mi je rekla da mi svjedodžbe ne vrijede, da mi ih nitko neće priznati i da*

meni treba 10 000 kn da bih samostalno živjela, bilo je toga još... poslije toga sam 2 dana plakala. To je jedina udruga takve vrste na mom području i sama sam član. Pretpostavljam da osjećaju neku potrebu da bi mi trebali pomoći, ali ne žele, nije da ne kužim zašto i da nisam upoznata s njihovim radom, ali svejedno boli. Nikako ne mogu razumjeti svrhu tog sastanka, osim da me je htjela poniziti. Nikad neću zaboraviti tu volju da mi dokaže ne samo da nisam dobro došla u udrugu raditi, nego da mi dokaže da mi nije uopće mjesto u društvu. Je li ovo u duhu udruge koju oni predstavljaju?...".

Ponižavajuće i uvredljivo okruženje tijekom razgovora i povreda dostojanstva ove stranke zabrinjava još više kada ovakva ponašanja dolaze od onih koji bi joj trebali pružiti podršku i zauzimati se za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Prilikom potrage za zaposlenjem vrlo često propitkuju opravdanost želje osobe s invaliditetom za uključivanjem u svijet rada. Pritom se osobe s invaliditetom omalovažava, upozorava na gubitak pojedinih prava u slučaju zaposlenja i propitkuje podozrivo njihova sposobnost samostalnog odlučivanja.

Pravobraniteljica upozorava da osobe s invaliditetom nisu objekti o kojima odlučuju drugi članovi društva, već aktivni subjekti koji imaju prava na jednakoj osnovi s drugima. Udruga je upozorena kako pravo na rad i pravo na osobni izbor pripada svakom pojedincu ponaosob te da je isto zajamčeno i osobama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima. Invaliditet ili zdravstveno stanje ne smije predstavljati ograničenje ljudskih prava te je svako ograničavanje i isključivanje osoba s invaliditetom iz svakodnevnih životnih aktivnosti, pa tako i rada, oblik diskriminacije.
Dokle god postoje ovakvi primjeri u praksi, ne možemo govoriti o jednakim uvjetima natjecanja za radno mjesto i zapošljavanju bez diskriminacije. Diskriminacijski stavovi komisija u postupcima predstavljaju ključnu prepreku pri ulasku u svijet rada.

Pravobraniteljica preporučuje poslodavcima u javnom i privatnom sektoru imenovati za članove natječajne komisije osobe koje doista poznaju, poštuju i vjeruju u koncept ljudskih prava, a ne samo prividno, i s tim ciljem treba provoditi edukacije o pravima osoba s invaliditetom u postupcima zapošljavanja u okviru intersektorske suradnje. Tijekom provođenja natječajnog postupka potrebno je staviti naglasak na potrebne kompetencije za radno mjesto, a ne na invaliditet kandidata.

Tablica 17. Prikaz podataka ministarstava o zapošljavanju osoba s invaliditetom

MINISTARSTVO	UKUPAN BROJ ZAPOSLENIH	BROJ OSI KOJE JE OBVEZNO ZAPOSLITI PREMA PRAVILNIKU	BROJ ZAPOSLENIH OSI KOJI UDOVOLJAVAJU UVJETIMA ZA UPIS U OČEVIDNIK	NAČIN NA KOJI ISPUNJAVA OBVEZU KVOTNOG ZAPOŠLJAVANJA
MINISTARSTVO FINANCIJA	6746	198	159	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSVO RADA, MIROVINSKOG SUSTAVA, OBITELJI I SOC. POLITIKE	462	14	8	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO OBRANE	1951	58	58	**ZAPOŠLJAVANJEM**
MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA	426	13	3	**ZAPOŠLJAVANJEM I KORIŠTENJEM ZAMJENSKE KVOTE**
MINISTARSTVO TURIZMA I SPORTA	195	6	2	**ZAPOŠLJAVANJEM I KORIŠTENJEM ZAMJENSKE KVOTE**
MINISTARSTVO MORA, PROMETA I INFRASTRUKTURE	794	24	8	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE	864	26	6	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA[12]	25.869	130	220	**ZAPOŠLJAVANJEM**
MINISTARSTVO GOSPODARSTVA I ODRŽIVOG RAZVOJA	704	21	8	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO PROSTORNOGA UREĐENJA, GRADITELJSTVA I DRŽAVNE IMOVINE	463	14	3	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO ZDRAVSTVA	235	7	5	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I UPRAVE[13]	910	0	6	/
MINISTARSTVO HRVATSKIH BRANITELJA	240	7	8	**ZAPOŠLJAVANJEM**
MINISTARSTVO REGIONALNOG RAZVOJA I FONDOVA EUROPSKE UNIJE	488	14	2	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA	374	11	9	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE
MINISTARSTVO VANJSKIH I EUROPSKIH POSLOVA	1104	33	13	ZAPOŠLJAVANJEM I UPLAĆIVANJEM NOVČANE NAKNADE

Iz podataka dobivenih od svih ministarstava ističemo tri ministarstva kao pozitivan primjer ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Međutim, ovdje je važno istaknuti da neka ministarstva zapošljavaju i veći broj osoba s invaliditetom od prikazanog, ali te osobe ne udovoljavaju uvjetima za upis u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom.

Poslodavac ne može ispuniti kvotu zaposlenicima koji nisu evidentirani u očevidniku, te **se preporučuje ministarstvima u dogovoru s državnim službenicima obratiti se centrima za profesionalnu rehabilitaciju radi utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad** budući da osiguranici koji ne mogu ostvariti uvjet za upis u očevidnik ni po jednoj drugoj osnovi iz čl. 4. toč. 1. do 12. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, za potrebe upisa u očevidnik, moraju imati uvjerenje ZOSI-ja u skladu s člankom 4. toč. 13. ovoga Pravilnika.

Na upit jesu li se ministarstva obraćala centrima za profesionalnu rehabilitaciju radi korištenja usluga profesionalne rehabilitacije, odgovorili su negativno. Jedno ministarstvo je navelo da ministarstva ne mogu koristiti poticaje koje osigurava i isplaćuje ZOSI, što nije u potpunosti ispravno tumačenje. Naime sukladno Pravilniku o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 145/20) poticaje pri zapošljavanju osoba s invaliditetom propisane ovim Pravilnikom ne mogu ostvariti tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti, tijela državne vlasti i druga državna tijela, ali iznimno mogu ostvariti pravo na sufinanciranje troškova prilagodbe uvjeta rada za osobu s invaliditetom i pravo na sufinanciranje troškova stručne podrške.

Međutim, **usluge profesionalne rehabilitacije**, primjerice izrade plana prilagodbe radnog mjesta i radnog okoliša/opreme i sredstva za rad, mogu koristiti za zaposlene osobe s invaliditetom.

Na pitanje je li ministarstvo prilagođavalo radna mjesta i radne uvjete zaposlenim osobama s invaliditetom u ministarstvu, neka ministarstva izjasnila su se negativno te navedeno obrazlažu

[12] Izuzeće iz ukupnog broja radnih mjesta na temelju kojih se utvrđuje kvota prema čl. 4. Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

[13] Novoosnovani poslodavci oslobođeni su obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom u razdoblju od 24 mjeseca od dana upisa u odgovarajući registar odnosno ustrojavanja prema posebnom propisu (danom 22. srpnja 2020. prestalo je s radom Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo uprave, a poslove iz njihovog djelokruga preuzelo je Ministarstvo pravosuđa i uprave).

činjenicom da za određene prilagodbe nije bilo potrebe, što je i razumljivo jer mnoge osobe s invaliditetom ne trebaju nikakve prilagodbe da bi svoje radne zadatke uspješno izvršavale.
Iz odgovara koje su dostavila ministarstva, a kod kojih se pokazala potreba za osiguravanjem određene prilagodbe osobama s invaliditetom, vidljivo je da su bile raznolike, uključujući i prilagodbe organizacije rada.
Za razliku od prijašnjih godina, pojedina ministarstva su prepoznala benefite korištenja zamjenskih kvota. Zamjenskim kvotama također se potiče zapošljivost i uključivost osoba s invaliditetom.
Mišljenja smo da jedna od velikih vrijednosti sustava zamjenskih kvoti leži upravo u širokoj lepezi istih, pa stoga i činjenici da poslodavci mogu pronaći način ispunjavanja ove obveze na način koji im najviše odgovara s obzirom na njihovu djelatnost i financijske mogućnosti. U ovom Izvješću o radu u području *Osposobljavanje i rehabilitacija* naveli smo zaključke Centra za profesionalnu rehabilitaciju u Splitu: *„…uočava da obrazovne, zdravstvene i ustanove socijalne skrbi iskazuju slabu motivaciju za suradnju s Centrom i općenito rješavanjem pitanja kvotne obveze na druge načine jer im nadležno ministarstvo subvencionira novčanu naknadu u velikom dijelu.˝*

Pravobraniteljica preporučuje: Stječe se dojam da je umjesto angažmana radi iznalaženja mogućih rješenja i zamjenskih kvota, jednostavnije uplatiti novčanu naknadu putem sredstava koja su unaprijed osigurana. Zamjenskim kvotama također se potiče zapošljivost osoba s invaliditetom. Mišljenja smo da jedna od velikih vrijednosti sustava zamjenskih kvoti leži upravo u širokoj lepezi istih, pa stoga i činjenici da poslodavci mogu pronaći način ispunjavanja ove obveze na način koji im najviše odgovara s obzirom na njihovu djelatnost i financijske mogućnosti. Stoga, predlažemo ministarstvima kroz razmjenu iskustava sa ZOSI-jem i ministarstvima koja koriste zamjenske kvote razmotriti mogućnosti ispunjavanje kvotne obveze korištenjem zamjenskih kvota te prepoznati benefite takvog načina ispunjavanja kvotne obveze.
Pojedina ministarstva su istaknula da se osobe s invaliditetom ne javljaju na natječaje za radna mjesta. Važno je znati da osobe s invaliditetom žele raditi, ali društvo stavlja pred njih niz prepreka, pa tako i u području zapošljavanja, iako zakonodavstvo jamči ravnopravnost. Poslodavac ima pravo zahtijevati od kandidata za posao da posjeduju određene vještine, znanje, kvalitete i iskustvo za određeni posao. Međutim, tražene uvjete za obavljanje poslova određenog radnog mjesta poslodavac mora biti u mogućnosti *objektivno obrazložiti* kako bi izbjegao diskriminaciju.
Napomenuli smo da se najveći broj pritužbi odnosi na državne i javne službe. **Raditi, imati plaću na jednakoj osnovi s drugima, biti kolega, onaj koji sudjeluje i doprinosi radnom kolektivu ključna je društvena uloga**.
Uočavamo da poslodavci često imaju negativan stav i obrazlažu ga neutemeljenim zaključcima poput onih da je potrebna prilagodba, da će prilagodbe biti prezahtjevne, da osoba nikako ne može imati sposobnost izvršavati neke složenije zadatke, da je zapošljavanje osobe s invaliditetom prekomplicirano i preriskantno, ne vide poslovnu korist… To su sve neutemeljene predrasude.
Poslodavac mora imati razvijenu svijest o pravima osoba s invaliditetom na rad i ukloniti prepreke koje su u njegovoj domeni (diskriminatorne stavove komisija, neomogućavanje razumne prilagodbe pri testiranju, traženje nepotrebnih uvjeta za radno mjesto, podizanje razine svijesti o ljudskim pravima unutar radnog kolektiva, fleksibilnost u radnim procesima i organizaciji rada i drugo). Potrebno je osvijestiti da su inkluzivno okruženje i različitost radnog kolektiva vrijednosti koje pridonose uspješnijem poslovanju.

Mišljenje pravobraniteljice: Za državu kao potpisnicu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom moglo bi se reći da je u najneposrednijoj vezi s Konvencijom te poslodavci u javnom sektoru moraju imati otvoreniji pristup prema zapošljavanju osoba s invaliditetom uklanjanjem svih vrsta prepreka na koje godinama upozoravamo. Iz zaprimljenih podataka, unatoč tomu što se vidi da je zaposlen određen broj osoba s invaliditetom u ministarstvima i da su se osiguravale razumne prilagodbe ondje gdje je to bilo potrebno, razvidno je da se još uvijek u nedovoljnoj mjeri zapošljavaju osobe s invaliditetom te da se ne koriste zamjenske kvote, nego se uglavnom plaćaju novčane naknade. Primjeri pozitivne prakse na području rada i zapošljavanja dokazuju da osobe s invaliditetom, zahvaljujući svom obrazovanju i stvarnim vrijednostima, jesu konkurentna radna snaga te da neprocjenjivo doprinose razvitku tržišta

rada. **Upravo se pozitivnim primjerima iz prakse najuspješnije borimo protiv stereotipa i promičemo pozitivnu percepciju osoba s invaliditetom**.

Primjer iz prakse: Zaprimili smo pritužbu korisnika prava na obiteljsku mirovinu kao djeteta sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti, temeljem članka 69. stavka 5. Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21). Stranka navodi da se kao visokoobrazovana osoba želi zaposliti i u aktivnoj je potrazi za zaposlenjem, a kao najizvjesniji oblik zaposlenja prepoznaje pronalazak poslodavca koji bi njezinim zaposlenjem mogao koristiti mjere aktivne politike zapošljavanja koje su osigurane putem HZZ-a. Problem na koji je naišla u više navrata (npr. natječaj za javnobilježničkog vježbenika, natječaj tvrtke iz realnog sektora i sl.) očituje se u činjenici da je kao korisnik obiteljske mirovine u evidencijama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje uvedena u sustav kao „tražitelj posla“, a ne kao „nezaposlena osoba“.
S obzirom na to da su mjere HZZ-a (npr. mjera „Potpora za zapošljavanje za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništvo“) namijenjene isključivo za osobe koje se u evidencijama HZZ-a vode kao „nezaposlene“, to ju onemogućuje da uopće dođe u priliku ravnopravno se natjecati s ostalim kandidatima za posao. Stranka opisuje kako je uz trenutne uvjete za korištenje mjere aktivne politike zapošljavanja jedina mogućnost koju ima „zamrzavanje obiteljske mirovine“ prije nego uopće pronađe posao, a samo bi se tako u HZZ-u mogla upisati u sustav kao „nezaposlena osoba“. Navedeno znači da bi kroz cijelo vrijeme traženja posla bila bez primanja i egzistencijalne sigurnosti koju joj pruža obiteljska mirovina kao osobi s teškim oblikom invaliditeta.

Slijedom navedenog, pravobraniteljica se obratila Hrvatskom zavodu za zapošljavanje upozoravajući na opisani problem i ukazujući na činjenicu kako je intencija zakonodavca prilikom donošenja odredbi Zakona o mirovinskom osiguranju koje uređuju pravo na obiteljsku mirovinu djece sa statusom osobe s invaliditetom, upravo poticanje na sudjelovanje u svijetu rada, ali ujedno i sigurnost osoba koje vlastitim radom zbog zdravstvenih stanja ili invaliditeta moguće neće moći odraditi puni radni vijek, odnosno steći uvjete za vlastitu mirovinu. Navedeno potvrđuje normativni okvir prema kojemu se isplata obiteljske mirovine djetetu sa statusom osobe s invaliditetom obustavlja za vrijeme trajanja radnog odnosa (pravo na mirovinu se ne gubi, isplata se nastavlja nakon eventualnog prestanka radnog odnosa), što je dodatna potvrda želje zakonodavca za povećanjem socijalne uključenosti i poticanjem na zaposlenje, uz istovremeno osiguravanje njihove zaštite.
Stoga, pravobraniteljica je izrazila mišljenje da postavljanje uvjeta za ostvarivanje mjera aktivne politike zapošljavanja – koji osobu s invaliditetom prisiljava da se odrekne prava koje joj po zakonu pripada da bi uopće imala priliku sudjelovati na natječaju za zaposlenje – tu osobu stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta. Naime, činjenica da se osobe s invaliditetom koje su korisnici obiteljske mirovine u sustavu HZZ-a vode kao „tražitelj posla“ isključuje ih kao potencijalne kandidate za zaposlenje po natječajima poslodavaca koji žele koristiti mjere, što ih stavlja u još nepovoljniji položaj na tržištu rada općenito, s obzirom na to da su upravo mjere aktivne politike zapošljavanja brojnim poslodavcima jedan od odlučujućih preduvjeta za otvaranje novoga radnog mjesta. Opisana situacija predstavlja dodatnu otegotnu okolnost zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je preporučila HZZ-u mijenjanje uvjeta za korištenje mjera aktivne politike zapošljavanja (npr. „Potpora za zapošljavanje za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništvo“, ali i dr.) na način koji bi omogućio osobama s invaliditetom koje nisu u radnome odnosu, ali se u sustavu HZZ-a vode kao „tražitelj posla“ zbog toga što su korisnici prava na obiteljsku mirovinu, da budu prihvatljiva ciljana skupina, odnosno da budu u ravnopravnom položaju s osobama koje su u sustavu HZZ-a upisane kao „nezaposlena osoba“.

Navedeno je preporučeno jer oni zaista i jesu nezaposlene osobe koje zbog invaliditeta ostvaruju pravo (obiteljsku mirovinu) koje ih ne bi trebalo stavljati u nepovoljniji položaj na tržištu rada. Predložena promjena uvjeta omogućila bi da poslodavci koji žele biti korisnici mjera HZZ-a mogu kao potencijalne kandidate za zaposlenje prihvatiti i ovu kategoriju osoba s invaliditetom. Ravnatelj HZZ-a u svom

odgovoru pravobraniteljici ukazao je na normativni okvir temeljem kojega se propisuju provedbene mjere HZZ-a, posebno istaknuvši sljedeće: *„… naglašavamo da kriterije za mjeru aktivne politike zapošljavanja, pa tako i potpore za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništvo za narednu 2022. godinu revidira međuresorna skupina u suradnji s nadležnim ministarstvima, a donosi Upravno vijeće HZZ-a uvažavajući dostavljene prijedloge i preporuke, a u skladu s važećim zakonodavstvom…"*
Slijedom navedenog, pravobraniteljica se obratila izravno Upravnom vijeću HZZ-a ukazavši na opisani problem i ponovivši preporuku. Odgovor nismo zaprimili.

2.17.2. DISKRIMININACIJA NA RADNOM MJESTU

Primjer iz prakse: Uredu pravobraniteljice obratio se sa zamolbom za pomoć otac mlade osobe s invaliditetom. Otac navodi da je njegov sin osoba s teškim oblikom invaliditeta i da je nakon završene srednje škole uspješno upisao fakultet. Ističe da kao student sa invaliditetom na fakultetu ima osiguranu pomoć i podršku potrebnu kako bi ravnopravno s ostalim studentima mogao ispunjavati akademske zadatke, a on kao otac pruža mu pomoć prilikom odlaska i povratka s predavanja. Kao razlog obraćanja pravobraniteljici ističe nerazumijevanje njegovog poslodavca, odnosno neposredno nadređene osobe u odnosu na zamolbe za razumnom prilagodbom organizacije rada koja bi mu omogućila osiguravanje potrebne podrške njegovom sinu pri odlasku i povratku s fakultetskih predavanja. Stranka u svom obraćanju opisuje problem: *„…moj sin zbog zdravstvenog stanja i težine oštećenja (cerebralna paraliza) nije u mogućnosti samostalno odlaziti na predavanja i samostalno se vraćati kući, te sam ja zamolio da me se pusti uz dozvolu na 30 min s posla da bih obavio dovoz sina kući, ali nadređeni izjavljuje da me on ne smije i ne može pustiti, pa vas ja molim za pomoć…".* Također, ističe da je priroda njegova posla takva da nedvojbeno postoji mogućnost organizacije rada koja bi podrazumijevala povremeni izlazak na pola sata do sat vremena, a koji bi nadoknadio u dogovoru s nadređenima i tako ispunio sve obveze koje proizlaze iz radnog odnosa. Ponavlja kako je njegov povremeni „izlazak" na opisani način nužan kako bi sinu, studentu s teškim oblikom invaliditeta, pružio podršku koja mu je neophodna za odlazak i povratak s predavanja.

Slijedom navedenog, pravobraniteljica se obratila poslodavcu ukazavši na činjenicu da se mlade osobe s invaliditetom i dalje susreću s brojnim izazovima i preprekama koje onemogućuju njihovo studiranje na ravnopravnoj osnovi s drugima. Potrebna pomoć i podrška i dalje nije sustavno osigurana na način i u opsegu u kojemu je to neophodno te većina studenata s invaliditetom i dalje uvelike ovisi o podršci koju im svakodnevno pružaju roditelji, članovi obitelji i prijatelji. Oblici podrške razlikuju se ovisno o vrsti i težini invaliditeta, ali i drugim okolnostima u kojima se pojedinac i/ili obitelj nalaze. Upravo stoga, potrebno je u svakom pojedinom slučaju, uz poštivanje načela „razumne prilagodbe", pronaći odgovarajuće rješenje.
Obraćajući se poslodavcu pravobraniteljica je izrazila mišljenje kako je nužno uzeti u obzir težinu invaliditeta sina njihova zaposlenika i potrebu za pomoći i podrškom roditelja prilikom odlaska i povratka s fakultetskih predavanja, te u odnosu na navedeno omogućiti potrebne prilagodbe u odnosu na očevo radno vrijeme, iste uskladiti s potrebama koje proizlaze zbog pomoći i podrške koju pruža svom sinu, vodeći računa o tome da isto ne izazove negativan učinak na radne procese.
Zaključno, pravobraniteljica je poslodavcu uputila preporuku da u ovom konkretnom slučaju kroz otvorenu komunikaciju sa zaposlenikom – ocem studenta s invaliditetom – iznađe odgovarajuće rješenje kojim će mu se omogućiti razumna prilagodba radnog vremena, odnosno povremeni izlazak tijekom radnog vremena kako bi mogao pružiti potrebnu podršku sinu tijekom visokoškolskog obrazovanja, uz ispunjavanje svih obveza koje proizlaze iz radnog odnosa.
Poslodavac je odgovorio pravobraniteljici da je preporuka uvažena i da će se omogućiti tražena razumna prilagodba, a isto je potvrdila i sama stranka koja nam se obratila.

U drugom slučaju koji se odnosio na potrebu prilagodbe radnog vremena, u tijeku je sudski postupak radi utvrđenja diskriminacije jer poslodavac nije roditelju djeteta s teškoćama u razvoju koji ostvaruje pravo na rad s polovicom punog radnog vremena omogućio potrebnu prilagodbu radnog vremena, organizacije i mjesta rada kako bi se roditelju dala mogućnost da u cijelosti izvršava sve zahtjeve

roditeljske skrbi u odnosu na dijete, uz nesmetano izvršavanje radnih obveza. U ovom sudskom postupku Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjeluje kao umješač na strani tužitelja odnosno roditelja. Postupak je u tijeku.
Pritužbe su se odnosile i na nedostatak usluge radnog asistenta na radnom mjestu. Bez usluge radnog asistenta i odgovarajuće podrške na radnom mjestu za mnoge osobe s invaliditetom svijet rada ostaje i dalje nedostupan i time ih se dovodi u nejednak položaj.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratio profesor povijesti i geografije zaposlen u osnovnoj školi na radnom mjestu profesora povijesti. Razlog njegovog obraćanja je potreba za asistentom u svakodnevnom radu, budući da je slijepa osoba i potrebna mu podrška u onim tehničkim i administrativnim dijelovima radnog procesa u kojima mu sljepoća predstavlja zapreku. Poslovi koje izvršava u sklopu svojih radnih zaduženja, njegov znanstveni rad na pisanju udžbenika i provedba aktivnosti na popularizaciji školskog šaha zahtijevaju dostupnost i obradu ogromnog broja podataka, činjenica, informacija te aktivno korištenje interneta. Navedene poslove uspješno izvršava uz računalo prilagođeno slijepom korisniku. Prema njegovim navodima, poslovi koje u sklopu svojih zaduženja obavlja kao osoba sa stopostotnim tjelesnim oštećenjem vida uvelike bi se olakšali dodjelom asistenta zbog ručnog vođenja pedagoške dokumentacije (unos brojčanih i opisnih ocjena u imenik, vođenje dnevnika rada, pregledavanje učeničkih radova, vođenje i praćenje nastavnih programa za učenike s teškoćama u razvoju, ispravljanje pisanih provjera znanja, opis zemljovida i slikovnih materijala, pregled videomaterijala i sl.). Budući da mu je takva vrsta podrške neophodna kako bi prevladao poteškoće koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad, u dogovoru s poslodavcem povremeno mu pomaže kolegica kada joj obveze to dozvoljavaju i supruga, ali njihova podrška nije kontinuirana niti dovoljna. Unatoč njihovom nastojanju, i dalje nije u mogućnosti poslove svoga radnog mjesta i zaduženja izvršavati ravnopravno u odnosu na ostale kolege, s obzirom na to da mu je pomoć asistenta u radu svakodnevno potrebna.

Pravobraniteljica je preporučila Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te Ministarstvu znanosti i obrazovanja, kroz zajedničku suradnju s poslodavcem i drugim mogućim pružateljima usluga podrške, pronalaženje mogućnosti da se stranci osigura odgovarajuća podrška druge osobe/asistenta kontinuirano u onom vremenu tijekom radnog dana koje je potrebno za obavljanje radnih zadataka koje s obzirom na invaliditet ne može samostalno obavljati, a na temelju stručne i objektivne procjene.
Povodom dane preporuke i ovog slučaja, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom obavijestio je pravobraniteljicu da je u pripremi projekt *Osobni asistent na radnom mjestu*. Cilj projekta je da se kroz rezultate projekta izrade prijedlozi za unaprjeđenje zakonske regulative u ovom području. Osim toga, istaknuli su da je stranka u redovitom kontaktu sa Zavodom, da je upoznata detaljnije s projektom te da će biti korisnik projekta. Osim o projektu, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike očitovalo se da je poslodavac stranke informiran o mogućnostima korištenja poticaja sukladno važećim propisima i da je prethodno potrebno zatražiti stručnu procjenu nadležnog centra za profesionalnu rehabilitaciju. Iz dostavljene prepiske vidljivo je da je Ministarstvo znanosti i obrazovanja obavijestilo stranku da se kroz intersektorsku suradnju nastoje osigurati potrebne prilagodbe koje će omogućiti stranci pripremu i provedbu nastave u onom dijelu radnog procesa u kojemu mu sljepoća predstavlja zapreku.
U posebnoj emisiji HRT 1 o školstvu *Ima li što novo* u rujnu 2021. godine gostovao je ministar Radovan Fuchs. Tijekom emisije jedno od pitanja odnosilo se na mogućnost dobivanja „pomoćnika u radu“ kao podrške slijepom profesoru povijesti iz gornjeg primjera, koji je opisao svoje poteškoće vezano za održavanje *online* nastave. Odgovarajući na postavljeno pitanje, ministar je naveo: „*Mislim da profesor neće dobiti pomoćnika u nastavi. Pomoćnici su namijenjeni učenicima. Postoje stvari koje netko može ili ne može fizički obavljati, ali ne možemo za jednog profesora, za jedno radno mjesto zapošljavati dvije osobe. Profesor vjerojatno može obavljati neke druge stvari i biti raspoređen na neko drugo mjesto.*“
Pravobraniteljica je uputila reakciju: Zabrinjava nas da je ovakva izjava kao poruka javnosti došla od strane prvog čovjeka obrazovnog sustava u RH, od kojega se prvenstveno očekuje osviještenost o

pitanjima ljudskih prava, nediskriminacije, tolerancije i prihvaćanju različitosti. Ministar je javno izrekao mišljenje kako invaliditet učitelja (sljepoća) predstavlja neotklonjivu zapreku za uspješno obavljanje njegovog zvanja, umjesto da iskaže namjeru ili barem svijest o potrebi iznalaženja rješenja kako bi učitelj mogao i nadalje uspješno obavljati sve zadatke radnog mjesta u promijenjenim uvjetima, tj. *online* nastavi. Iz ministrovog odgovora proizlazi da je prihvatljivo olako se odreći kvalitetnog i kompetentnog učitelja samo zbog njegovog invaliditeta, a što bi prema antidiskriminacijskom zakonodavstvu predstavljalo ozbiljan diskriminatorni čin. Razumna prilagodba učitelju ne podrazumijeva zapošljavanje dviju osoba na istom radnom mjestu, nego osiguravanje podrške uz koju bi on unatoč invaliditetu mogao obavljati svoj posao, npr. osigurati mu videćeg asistenta samo u tehničkim i administrativnim dijelovima radnog procesa u kojima mu sljepoća predstavlja zapreku, a što nikako ne znači da bi druga osoba radila umjesto njega.

Mišljenje pravobraniteljice: Godinama se već zalažemo za zakonsko uređenje usluge radnog asistenta i vjerujemo da pilot-projekt *Osobni asistent na radnom mjestu* predstavlja korak bliže. **Ova usluga je od ključne važnosti u onim slučajevima kada se poteškoće na radnom mjestu ne mogu prevladati korištenjem asistivnih tehnologija ili nekim drugim oblicima razumne prilagodbe**. Pritužbe koje se odnose na ove slučajeve redom ukazuju da nedostatak ove usluge, posebice kada govorimo o teškim oblicima invaliditeta, predstavlja ključnu zapreku za uspješno zapošljavanje i izvršavanje radnih zadataka. Bez podrške osobnog asistenta na radnom mjestu ne možemo očekivati zapošljavanje osoba kojima je ta podrška neophodna.
Nerazumijevanje pojma razumne prilagodbe na radnom mjestu od strane poslodavaca i uskrata ovog prava bili su tema velikog broja pritužbi upućenih pravobraniteljici. Tijekom rada po ovim pritužbama utvrdili smo da je kod poslodavaca i dalje često prisutan negativan stav prema zahtjevu za ostvarenje ovog prava i ne smatraju ga zakonskim pravom, iako je ono zakonski uređeno kroz više propisa. U praksi se smatra da osoba traži povlašteni status, da on ovisi o volji poslodavca te da osoba treba biti zahvalna poslodavcu jer joj je omogućio traženu prilagodbu. Nerazumijevanje kolega posebno teško pogađa osobu koja je zatražila prilagodbu radnog mjesta zbog invaliditeta. Nakon što osoba podnese nadređenoj osobi zahtjev za razumnu prilagodbu često je meta ogovaranja, a njezine radne navike i odnosi s kolegama prikazuju se negativno te se „loše karakterne osobine“ često koriste kao izlika za uskratu ovog prava. Ako osoba nema mogućnosti tužiti, poslodavac ne trpi sankciju, jer je osobi uskratio pravo koje joj pripada.

Pravobraniteljica upozorava: odluka o poštivanju prava iz radnog odnosa, uključujući prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad, ne smije ovisiti o prosudbi poslodavca o karakteru osobe koja ta prava želi koristiti, već o propisanim uvjetima za korištenje određenog prava.

ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST OSOBA S INVALIDITETOM U BROJKAMA

Pojašnjenje vezano uz praćenje statističkih podataka – HZZ i ZOSI: U području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom, a za potrebe naših godišnjih izvješća službene podatke tražimo od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Hrvatski zavod za zapošljavanje vodi podatke samo o osobama s invaliditetom iz njihovih evidencija. Prijava u evidenciju nezaposlenih Hrvatskog zavoda za zapošljavanje nije obvezna, a osoba se može prijaviti kada se odluči za aktivno i sustavno traženje posla. Osobe s invaliditetom se zapošljavaju ne samo posredstvom HZZ-a, nego i na druge načine (npr. samostalno traženje posla) te u svojim evidencijama HZZ nema primjerice osobe koje invaliditet steknu tijekom rada i koje su u radnom odnosu. Važno je naglasiti da Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom prati ukupan broj zaposlenih osoba s invaliditetom upisanih u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom koji vodi HZMO. Stoga ukupan broj zaposlenih osoba s invaliditetom prema podatcima iz Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom ne može biti identičan podatcima HZZ-a iz njihovih evidencija. Prilikom analize ovih podataka potrebno je imati na umu da je riječ o različitim evidencijama. Za dodatna pojašnjenja i druge evidencije iz nadležnosti ovih zavoda preporučujemo obratiti se izravno nadležnom zavodu.

Statistički podatci o osobama s invaliditetom iz nadležnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za 2021. godinu[14]

Na dan 31. prosinca 2021. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje registrirano je ukupno 125.715 nezaposlenih osoba. Od tog broja 6.179 su osobe s invaliditetom, što iznosi 4,9% od ukupne populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda. U 2020. godini bila je prijavljena 6.231 osoba s invaliditetom, odnosno 0,8% više nego ove godine. Većina nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje ima završenu srednju školu. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 344 (5,6%) osobe s invaliditetom imaju više (160 osoba) ili visoko (184) obrazovanje, što je mali postotak u odnosu na opću populaciju gdje visokoobrazovane nezaposlene osobe čine 16,5% ukupnog broja nezaposlenih osoba. Kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom jest dugotrajno nezaposlen, što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada. Gledajući nezaposlene osobe s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.792 osobe ili 29% osoba s invaliditetom uopće nema radnog iskustva. Prema vrsti invaliditeta najviše je nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama, njih 1.810, odnosno 29,3% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

Tijekom 2021. godine iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 151.439 osoba, od čega 2.740 osoba s invaliditetom. U odnosu na prošlu godinu, kada je zaposleno 2.475 osoba s invaliditetom, to je povećanje za 10,7%. Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu, njih 2.224 (81,2% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom). Zaposlenih visokoobrazovnih osoba s invaliditetom (završen prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat) ima ukupno 231 osoba, odnosno 8,4%, što je povećanje za 1% u odnosu na prošlu godinu.
Najbrže su se zapošljavale osobe koje su bile kraće u evidenciji Zavoda (do 6 mjeseci), njih 1.338, što čini gotovo pola svih zaposlenih osoba s invaliditetom (48,8%) iz evidencije Zavoda. Podatci pokazuju da osobe s invaliditetom, kao i osobe u općoj populaciji, s duljim ostankom u nezaposlenosti, posebice duže od dvije godine, teže dolaze do posla te dolazi do gubitka već usvojenih znanja i vještina stečenih tijekom školovanja ili rada, što posljedično dovodi do sve veće isključenosti, a time i otežanog ponovnog pristupa tržištu rada.
Osobe s invaliditetom su se tijekom 2021. godine najviše zapošljavale u sljedećim zanimanjima: pomoćni kuhar/ica, čistač/ica, radnik/ica u održavanju, vrtlarski radnik/ica, administrativni službenik/ica, ručni pakirer/ka, kuhinjski radnik/ica, radnik/ica za pomoć u kući, radnik/ica na proizvodnoj liniji i ekonomski službenik/ica. Nakon tri godine pada (na što je svakako utjecala i pandemija COVID-19), broj zaposlenih osoba s invaliditetom u ovoj godini ponovno je počeo rasti.
Istovremeno, broj nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Zavoda počeo je nakon dvije godine opadati. U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2021. godini uključeno je ukupno 1.560 osoba s invaliditetom, što je za 53,1% više od 2020. godine, kada ih je uključeno 1.019.

Od 1. siječnja 2021. godine u mjere su novouključene 765 osobe s invaliditetom, točnije 487 muškaraca (63,7%) i 278 žena s invaliditetom (36,3%). U odnosu na prošlu godinu, broj novouključenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja povećao za 23% (u 2020. godini su novouključene 622 osobe s invaliditetom).
Najviše osoba s invaliditetom i u ovoj godini zaposleno je putem financiranja/sufinanciranja javnih radova, njih 372 (48,6% od ukupnog broja novouključenih osoba s invaliditetom u mjere). U potporu za zapošljavanje uključene su ukupno 194 osobe s invaliditetom (25,4%), što je 21,3% više nego prošle godine.
U obrazovanje nezaposlenih novo su uključene 63 osobe s invaliditetom. Povećanje broja uključenih osoba s invaliditetom u odnosu na 2020. godinu vidljivo je kod svih mjera izuzev mjere *Stalni sezonac*,

[14] Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje.

gdje je vidljivo smanjenje za 27,5%. U 2021. godini potporu za samozapošljavanje koristile su 24 osobe s invaliditetom.
S obzirom na djelatnost, najviše osoba s invaliditetom koje su koristile mjere aktivne politike zapošljavanja u 2021. godini uključeno je u djelatnost javne uprave i obrane; obvezno socijalno osiguranje (250 osoba ili 32,7%), djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (101 osoba ili 13,2%) i u prerađivačku industriju (93 ili 12,2%), dok je s obzirom na zanimanje najviše osoba uključeno na radna mjesta radnik/ica u održavanju (114), pomoćni kuhar/ica (37), vrtlarski radnik/ica (37), čistačica (35) i administrativni službenik/ica (34).
Osoba s invaliditetom, zaposlenih u zaštitnim i integrativnim radionicama za koje su poslodavci koristili mjeru *Potpora za očuvanje radnih mjesta u zaštitnim radionicama, integrativnim radionicama i radnim jedinicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom* bilo je ukupno 52. Ukupan iznos navedene potpore iznosio je 208.000,00 kuna. Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.650 osoba (96,7%) zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 90 osoba (3,3%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).
Od navedenih 2.650 osoba, 1.439 su muškarci (54,3%), a 1.211 su žene (45,7%). Prema djelatnosti zaposlenja, najviše osoba s invaliditetom u 2021. godini zaposleno je u prerađivačkoj industriji (15,9%), zatim u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (12,9%) te javnoj upravi i obrani; obveznom socijalnom osiguranju (11,1%).

Zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2021. godini[15]

Na dan 31. prosinca 2021. godine prema podatcima Zavoda evidentirano je 11.694 zaposlenih osoba s invaliditetom, koji podatak pokazuje porast u zapošljavanju od 269 osoba s invaliditetom više u odnosu na 31. prosinca 2020. godine (11.425 osoba s invaliditetom). Najviše je zaposlenih osoba s invaliditetom u privatnom sektoru.
U prosincu 2021. godine Zavod je evidentirao 9.546 obveznika kvotnog zapošljavanja, od kojih je 2.672 obveznika iz javnog sektora, 6.751 obveznika iz privatnog sektora te 123 obveznika koji su organizacije civilnog društva.
Potvrđene 1.002 najave zamjenskog zapošljavanja najavilo je 885 poslodavaca za 6.422 zamjenska ispunjenja kvotne obaveze, na sljedeći način:

- 347 najava ugovorom o poslovnoj suradnji sa zaštitnim radionicama (3.117 obveza)
- 321 najava ugovorom o poslovnoj suradnji s integrativnim radionicama (1.578 obveza)
- 314 najava ugovorom o poslovnoj suradnji s pravnim osobama u kojima više od polovine radnika čine osobe s invaliditetom (1.674 obveza)
- 3 najave ugovorom o poslovnoj suradnji s osobom s invaliditetom koja se samozapošljava (11 obveza)
- 6 najava ugovorom o praksi učenika s teškoćama u razvoju (9 obveza)
- 9 najava ugovorom o stipendiranju učenika/studenata s invaliditetom (23 obveza)
- 2 najave studentskim ugovorom (10 obveza).

Obveznik kvotnog zapošljavanja koji ne ispuni kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom ili na zamjenski način, dužan je mjesečno, prilikom obračuna plaća, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 20% minimalne plaće u Republici Hrvatskoj za svaku osobu s invaliditetom koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio propisanu kvotu. Novčana naknada za 2021. godinu iznosila je 850,00 kn.
Na ime novčane naknade za nezapošljavanje osoba s invaliditetom u 2021. godini obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su sredstva u ukupnom iznosu od 159.742.174,45 kn. Tijekom 2021. godine nisu se donosile izmjene važećih propisa. Najveće promjene vezane su uz rast zamjenske kvote, koji trend je i nadalje pozitivan bez naznaka stagnacije. Isto je omogućeno osnivanjem sve većeg broja integrativnih radionica i integrativnih radnih jedinica te drugih pravnih i fizičkih subjekata koji se pojavljuju na tržištu, a istovremeno zadovoljavaju uvjete za sklapanje ugovora u svrhu zamjenske kvote s obveznicima kvotnog zapošljavanja.

[15] Izvor: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

U 2021. godini ukupno su za zapošljavanje 2.155 osoba s invaliditetom (1.140 muškaraca i 1.015 žena), od čega 1.501 na otvorenom tržištu (845 muškarca i 656 žena), te 654 u zaštićenim uvjetima (295 muškaraca i 359 žena) isplaćeni poticaji, koje dodjeljuje Zavod prema 630 poslodavaca (608 na otvorenom tržištu te 7 zaštitnih i 15 integrativne radionice), u ukupnom iznosu od 125.287.932,53 kn. U 2021. godini poticaje je koristilo ukupno 630 poslodavaca. U 2021. godini ukupno je isplaćeno više sredstava nego u 2020. godini, a razlog tomu je što je u 2021. godini došlo do povećanja broja zahtjeva za poticaje i novčanu nagradu, a uvedene su i dvije nove vrste poticaja: sufinanciranje troškova prijevoza i sufinanciranje troškova rada stručnih radnika i radnih instruktora u zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama.

Pravobraniteljica preporučuje Vladi Republike Hrvatske provođenje kampanje radi podizanja razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom u svijetu rada i njihove pune afirmacije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Tržište rada još uvijek ne djeluje po smjernicama koje daje Konvencija, ali ni drugim međunarodnim dokumentima koje smo se obvezali ispoštovati. Uočavamo da broj zaposlenih osoba s invaliditetom raste, a da su tomu značajno pridonijeli osigurani poticaji i drugi vidovi podrške. S druge pak strane, rast broja zaposlenih i promjene se događaju suviše sporo, kako iz perspektive društva u cjelini tako i iz perspektive osoba s invaliditetom koje su željne raditi, ali im je to onemogućeno zbog vidljivih i nevidljivih barijera, zbog čega još uvijek čekaju da postanu dio radno aktivnog stanovništva i time su diskriminirane.

Prijedlozi izmjena i dopuna propisa

Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike uputili smo prijedloge u vezi donošenja novog Zakona o radu. Ministarstvo je obavijestilo pravobraniteljicu da će se dostavljeni prijedlozi razmotriti u okviru rada Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga Zakona o radu.

1. Predložili smo uvođenje mogućnosti rada u nepunom radnom vremenu za one osobe s invaliditetom koje zbog vrste i stupnja svoga invaliditeta nemaju smanjenu radnu sposobnost, ali ne mogu odraditi puno radno vrijeme, odnosno da im se omogući da rade onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet na temelju procjene centra za profesionalnu rehabilitaciju, a da za preostalo vrijeme do punog radnog vremena dobivaju naknadu plaće u vidu subvencije/poticaja, slijedom čega bi bile plaćene kao da rade puno radno vrijeme, a da za poslodavca to ne bude izdatak, odnosno trošak.

Obrazloženje: Budući da je važeći Zakon o radu uveo načelo razmjernosti prema kojemu poslodavac isplaćuje plaću i druga materijalna prava radniku razmjerno ugovorenom radnom vremenu, osoba s invaliditetom koja isključivo zbog invaliditeta nije u mogućnosti odraditi puno radno vrijeme diskriminirana je na osnovi invaliditeta u odnosu na radnike bez invaliditeta koji mogu odraditi puno radno vrijeme i zaraditi punu plaću. Osobe s invaliditetom prerano usmjeravamo prema sustavu mirovinskog osiguranja iako još uvijek posjeduju preostali radni potencijal. Prema načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, osobama s invaliditetom moramo osigurati ravnopravnu zastupljenost na otvorenom tržištu rada i smanjivati razlike u zaradi i plaćama. Unatoč poticajima i mjerama koje su u ovom trenutku dostupne poslodavcima koji zapošljavaju osobe s invaliditetom, za opisane situacije trenutno ne postoji zakonsko rješenje. Nadalje, osobe iz gore opisanih slučajeva ne moraju nužno imati umanjenu radnu sposobnost pa stoga niti ne bi trebale ostvarivati prava prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, a mnoge od njih niti ne žele napustiti svijet rada.

2. Predložili smo za osobe s invaliditetom koje su bile upućene na uslugu profesionalne rehabilitacije *Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu* mogućnost zapošljavanja u državnim i javnim službama bez raspisivanja natječaja, već uz suglasnost nadležnog Ministarstva sukladno potrebama i organizaciji rada.

Obrazloženje: Usluga *Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu* u okviru profesionalne rehabilitacije podrazumijeva usvajanje novih i usavršavanje postojećih radnih vještina kroz rad na konkretnom radnom mjestu, jačanje radnih potencijala, povećanje učinkovitosti rada i mogućnosti za uspješnu prilagodbu u radnoj okolini, pogotovo ako je osoba bila duže vrijeme izvan radnog procesa (dugotrajno bolovanje, duža nezaposlenost, iznenadne promjene u zdravstvenom stanju). U slučaju da konkretni poslodavac želi zaposliti osobu s invaliditetom koja se kod njega osposobljavala, dužan je

raspisati natječaj. Međutim, praksa pokazuje da osoba s invaliditetom često ne bude izabrani kandidat. O uočenim preprekama na koje osobe s invaliditetom nailaze tijekom zapošljavanja upozoravamo godinama. Osim što natječajni postupci nisu transparentni te osobe s invaliditetom sumnjaju u drugačiju praksu i da se pogoduje unaprijed poznatim kandidatima, pozivanje na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima već je dulje vrijeme mrtvo slovo na papiru. Diskriminacija na osnovi invaliditeta i dalje je česta u natječajnim postupcima, a otežanom zapošljavanju pridonose i stavovi kod članova komisija u natječajnim postupcima prema kojima osobe s invaliditetom nisu sposobne za rad ili predrasudama da bi njihov radni učinak u odnosu na osobe bez invaliditeta bio manji.
Budući da je ova usluga namijenjena upravo osobama kod kojih je nastupilo propadanje radnih vještina, nužno je da im se omogući ostanak u svijetu rada ako ih poslodavac kod kojeg se provodi osposobljavanje ima potrebu zaposliti, pa se predlaže da se, kao što je to praksa u Austriji, omogući u takvim slučajevima zapošljavanje bez raspisivanja natječaja uz suglasnost nadležnog ministarstva kako bi se održala postignuta razina radnih vještina. Na ovaj način spriječilo bi se propadanje radnog potencijala zbog nove nezaposlenosti, a istovremeno povećala isplativost usluge. Cilj je ovog prijedloga poticati neprekinutu povezanost radnika s tržištem rada.

3. Predložili smo da se općim propisom o radu zakonski definira pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta uz već postojeću odredbu u Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao i način njezinog ostvarenja, u skladu s *Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom*.
Obrazloženje: Navedeno ne smatramo dvostrukim normiranjem, već učvršćivanjem konvencijskih načela. U Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom odredba o pravu na razumnu prilagodbu je načelna bez dodatnih pojašnjenja, primjerice kako postupiti kada osoba s invaliditetom postavi taj zahtjev i u kojem trenutku ta obveza tijekom radnog odnosa za poslodavca nastupa. Prema našim saznanjima, poslodavci u ovim slučajevima postupaju uglavnom prema odredbama članka 41. važećeg Zakona o radu.

Prema važećim odredbama ovog zakona obveza osiguravanja prilagodbe postoji tek kada nastupi znatno propadanje radnih sposobnosti tijekom rada u postotku koji propisuje Zakon o mirovinskom osiguranju, iako bi se načelo razumne prilagodbe trebalo primjenjivati čim se uoče prepreke koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad, kako bi se na vrijeme spriječilo daljnje propadanje radnih sposobnosti i narušavanje zdravlja te time omogućio dulji ostanak u svijetu rada.
Pritužbe ukazuju da se zahtjevi za razumnu prilagodbu često ni ne razmatraju i ne shvaćaju ozbiljno, posebno u slučajevima kada kod radnika ne postoji umanjenje radnih sposobnosti prema čl. 41. ZOR-a. Ako kod radnika postoji neka od ovih okolnosti, tek u tom slučaju poslodavac mora radniku ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova za koje je radno sposoban. Poslodavac je dužan poduzeti odgovarajuće mjere da radniku osigura odgovarajuće poslove.
Pritužbe ukazuju da se opravdano nameće pitanje što su to sve odgovarajuće mjere i poznaje li poslodavac poteškoće koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad i kako ih otkloniti. Međutim, to često nije slučaj u praksi i osobe s invaliditetom u takvim slučajevima opravdano strahuju od otkaza.
Usluge centara za profesionalnu rehabilitaciju mogu se koristiti radi procjene prikladnosti radnog mjesta ili pronalaženja prikladnijeg mjesta kod istog poslodavca, radi savjetovanja i prijedloga o mogućim prilagodbama radnog mjesta, sredstava za rad ili uvjeta rada, a sve s ciljem da radnik zadrži posao i da poveća svoju radnu učinkovitost.
Slijedom navedenog, preporučujemo da se Zakonom o radu propiše obveza korištenja usluga profesionalne rehabilitacije u centrima za profesionalnu rehabilitaciju čim se uoče poteškoće iz invaliditeta u odnosu na rad kako bi se na vrijeme spriječilo daljnje propadanje radnih sposobnosti, a radnik podnio zahtjev za razumnu prilagodbu. Time bi se u najvećoj mogućoj mjeri osiguralo poduzimanje svih odgovarajućih mjera u svakom konkretnom slučaju i u skladu s preporukama stručnjaka, s ciljem osiguravanja odgovarajućih poslova i sprječavanja diskriminacije na radnom mjestu uskratom razumne prilagodbe. Mišljenja smo da bi se time povećala zaštita radnika koji su osobe s invaliditetom kod poslovno i osobno uvjetovanih otkaza.

4. Predložili smo da se zakonski uredi postupak nakon što radnik uputi zahtjev poslodavcu za razumnu prilagodbu.
Obrazloženje: Uočili smo da je teret priznavanja i ostvarenja prava na razumnu prilagodbu isključivo na osobi s invaliditetom koja tu prilagodbu traži. Naime, ako izostane dobra volja poslodavca da radniku na radnom mjestu osigura potrebne prilagodbe, a nije nastupilo umanjenje radne sposobnosti, osoba je primorana zaštitu zatražiti putem suda budući da uskrata predstavlja diskriminaciju na osnovi invaliditeta, a što podrazumijeva financijske kapacitete osobe s invaliditetom koji često nedostaju. Ako osoba nema mogućnosti tužiti, poslodavac ne trpi sankciju jer je osobi uskratio pravo koje joj pripada. Temeljno radno pravo za osobe s invaliditetom jest pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta i ne bi trebalo ovisiti o volji poslodavca te je potrebno zakonom propisati sve potrebne mjere radi osiguranja njegove provedbe, uključujući i učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće sankcije.

5. Predložili smo prilikom redefiniranja postojećeg zakonskog uređenja rada na izdvojenom mjestu rada propisati da osoba s invaliditetom može uputiti zahtjev za radom na izdvojenom mjestu i tijekom redovnih okolnosti poslovanja, odnosno i kada se ne radi o slučajevima naglih promjena u poslovnom i radnom okruženju ili kod nastanka izvanrednih ili nepredvidivih okolnosti, ako to potrebe iz invaliditeta zahtijevaju, a narav posla dozvoljava. Stoga smo predložili da se propiše obveza poslodavca da je dužan razmotriti zahtjev osobe s invaliditetom u kontekstu načela razumne prilagodbe i poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući savjetovanje sa stručnjacima za profesionalnu rehabilitaciju, kako bi osobi s invaliditetom omogućio rad od kuće, vodeći računa o potrebama radnog mjesta i potrebama radnika.
Obrazloženje: Za mnoge osobe s invaliditetom rad od kuće puno radno vrijeme ili dio radnog vremena predstavlja razumnu prilagodbu organizacije i uvjeta rada koja im omogućava da poslove svoga radnog mjesta izvršavaju ravnopravno u odnosu na ostale zaposlenike uz veće mogućnosti usklađivanja profesionalnih s osobnim potrebama koje proizlaze iz invaliditeta. Pritužbe ukazuju da osobe s invaliditetom teško ostvaruju mogućnost rada od kuće i u slučajevima u kojima narav radnog mjesta to u potpunosti dozvoljava. Zahtjevi se ni ne razmatraju ili se na njih odgovara paušalno. Unatoč pozitivnim posljedicama koje su ishod mjera, poticaja i subvencija za zapošljavanje osobe s invaliditetom, njima se ne rješavaju situacije poput opisanih u odnosu na osobe s invaliditetom. Odgovarajuća i učinkovita zakonska uređenja i stvarna mogućnost realizacije razumne prilagodbe radnog mjesta omogućit će veći broj zaposlenih osoba s invaliditetom odnosno fleksibilizaciju radnog odnosa u skladu sa specifičnostima invaliditeta i radnog mjesta.

6. Predložili smo propisati da osoba s invaliditetom može uputiti zahtjev za fleksibilnom organizacijom rada i fleksibilnim radnim vremenom i tijekom redovnih okolnosti poslovanja, odnosno da je poslodavac dužan razmotriti zahtjev osobe s invaliditetom u kontekstu načela razumne prilagodbe i poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući savjetovanje sa stručnjacima za profesionalnu rehabilitaciju, kako bi udovoljio zahtjevu ako to potrebe koje proizlaze iz invaliditeta zahtijevaju, a narav posla uz prilagodbe omogućava.
Obrazloženje: Kako bi se radnike koji su osobe s invaliditetom potaknulo da ostanu na tržištu rada, tim bi radnicima trebalo omogućiti da svoje rasporede rada prilagode osobnim potrebama koje proizlaze iz invaliditeta.

7. Osim radnika osoba s invaliditetom, trebalo bi i radnike koji skrbe o članovima obitelji koji su osobe s invaliditetom ili djeca s težim razvojnim smetnjama, a koji traže ili ostvaruju pravo na fleksibilne radne uvjete zaštititi od diskriminacije ili nepovoljnijeg postupanja po toj osnovi.
Obrazloženje: Već godinama upozoravamo da pritužbe ukazuju da osobe s invaliditetom bivaju izložene uznemiravanju i nerazumijevanju od strane nadređenih, ali i kolega, nakon što zatraže od poslodavca ostvarenje prava na razumnu prilagodbu na radnom mjestu radi uklanjanja ili umanjenja poteškoća koje proizlaze iz njihovog invaliditeta u odnosu na rad. I dalje velik broj pritužbi o uskrati razumne prilagodbe na radnom mjestu ukazuje na negativan stav prema zahtjevu za ostvarenje ovog prava te se očekuje od osobe kojoj su omogućene razumne prilagodbe svojevrsna zahvalnost prema poslodavcu, budući da se to smatra „dobrom voljom poslodavca“, zanemarujući pritom da se radi o

temeljnom pravu osoba s invaliditetom, kao i o pravu iz radnog odnosa poput primjerice prava na bolovanje. Ako osobe s invaliditetom traže dodatne prilagodbe, u više slučajeva stranke su napomenule da im je poslodavac predbacio da su nezahvalne.

8. Predložili smo dane plaćenog dopusta za radnike koji su osobe s invaliditetom i radnike koji skrbe o članovima obitelji, a koji su osobe s invaliditetom ili djeca s težim razvojnim smetnjama u trajanju od 5 dana godišnje.
Obrazloženje: Smatramo da se radi o mjeri kojom se pridonosi ravnoteži profesionalnih i osobnih/obiteljskih obveza, budući da se pokazalo da skrb o bolesnom ili funkcionalno ovisnom članu obitelji ima negativan učinak na zaposlenost pružatelja skrbi i često za posljedicu njihovo potpuno isključivanje s tržišta rada. Time bi se uklonili negativni ekonomski čimbenici.
Napomena: Uporište za navedene prijedloge nalazi se u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te Direktivi 2000/78 od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja i Direktivi EU 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi.

2.18. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST

Prepreke koje su otežavale kretanje i uključenost osoba s invaliditetom u život zajednice i ove godine su predmetom najčešćih pritužbi osoba s invaliditetom, udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju. U više od 280 slučajeva diljem Hrvatske građani su upozorili na nedostatke u privatnom i javnom sektoru, navodeći probleme od dostupnosti proizvoda i usluga, nesmetanog kretanja kao i pristupačnog stanovanja. Pristupačnost i mobilnost su područja u kojima su se najčešće utvrđivale povrede prava na osnovi invaliditeta po pritužbama fizičkih i pravnih osoba. Radilo se o povredama prava koja su zajamčena zakonom, zatim Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a u većem broju pritužbi utvrđivala se povreda prava u kojima smo sumnjali na diskriminaciju.

U području pristupačnosti najčešće su se pritužbe odnosile na nepristupačnost građevina javne i poslovne namjene, javnih površina te stambene namjene.

U Republici Hrvatskoj i dalje nije u zadovoljavajućoj mjeri dostupan, a niti pristupačan javni prijevoz – željeznički, pomorski i cestovni. Pritužbe osoba s invaliditetom iz mnogih sredina ukazuju na nepristupačnost vozila u javnom prometu (željeznica, plovila, autobusa), nedostatak prilagođenih kombi vozila u JLS koje imaju organizirani javni prijevoz za OSI, nepristupačnost autobusnih i željezničkih kolodvora, kao i na nepropisno parkiranje i zlouporabu znaka pristupačnosti.

Značajan problem i dalje predstavlja pristupačno stanovanje – od fizičkih prepreka do predrasuda sustanara i predstavnika stanara, kao i pitanja stambenog zbrinjavanja. I dalje nije riješeno pitanje stambenog zbrinjavanja obitelji s potresom pogođenih područja, a posebice ukazujemo na obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom i/ili djeca s teškoćama u razvoju. Više se nalazi u dijelu ovog izvješća o radu pod nazivom *Osvrt na podršku osobama s invaliditetom na područjima pogođenim potresom.*

U Izvješću o radu za 2020. godinu naveli smo u uvodu niz prijedloga za izmjenu i dopunu nacrta **Nacionalnog plana za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2021. godine do 2027. godine.** Donošenje navedenog dokumenta je kasnilo gotovo godinu dana, donesen je u prosincu 2021. godine. Prijedlozi POSI djelomično su prihvaćeni.

2.18.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Pristupačnost državnih tijela

Od 2017. godine prateći osiguravanje elemenata pristupačnosti u građevinama i poslovnim prostorima u kojima se provode usluge od javnog značaja kao što su usluge iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog osiguranja, mirovinskog osiguranja te vještačenja za sve sustave uočavamo pomake iz godine u godinu.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (dalje: HZZO) – U podacima koje smo zaprimili u veljači 2022., između ostalog se navodi: *„…Kao što ste već upoznati Zavod prilikom rekonstrukcija i održavanja građevina i poslovnih prostora pokušava da za dotične prostore osigura sve elemente pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, ako je tehnički moguće izvesti elemente pristupačnosti. Skrećemo pažnju da Zavod tijekom 2021. godine kao i tijekom 2020. godine nije uspio realizirati sve planirane zahvate obzirom na izvanredne okolnosti koje su nastale uslijed epidemije bolesti Covid-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 kao i nizom potresa koji su oštetili Grad Zagreb i dio poslovnih prostorija Zavoda. Također, velik dio poslovnih zgrada i prostora koje koristi Zavod upisano je u Registar zaštićenih kulturnih dobara ili se nalazi unutar zaštićene povijesne cjeline gradova... Otežavajući faktor prilikom rekonstrukcija i održavanja građevina i poslovnih prostora je i suglasnost odnosno sudjelovanje suvlasnika zgrada u uređenju odnosno prilagodbi prostora… "*. Iz tabličnog prikaza je vidljivo da su se tijekom 2021. godine poduzimale određene aktivnosti, međutim u izvješću za 2020. godinu HZZO je naveo kako planiraju učiniti poboljšanja na 17 lokacija diljem RH.
Uspoređujući podatke od HZZO za 2021. godinu u odnosu na 2020. godinu vidljivo je da su učinjena neznatna poboljšanja te da je većina radova prolongirana za 2022. godinu. Npr. u četiri prostora se radi na privremenim lokacijama jer se novo kupljeni prostori uređuju gdje je vidljivo da dokumentacija još uvijek nije gotova ili se završetak radova planira u 2022. godini. (Regionalni ured Rijeka, Područna služba Pazin, Ispostava Poreč; Regionalni ured Split, Područna služba Dubrovnik, Ispostava Metković; Regionalni ured Split, Područna služba Dubrovnik, Ispostava Ploče; Regionalni ured Split, Područna služba Zadar); dok je u Regionalnom uredu Zagreb, Područna služba Sisak u tijeku priprema za projekt cjelovite obnove zgrade nakon potresa; PS Sisak će biti privremeno izmještena.

Mišljenje pravobraniteljice: Kao i u protekloj godini, u navodima HZZO-a kao i prateći poduzete radnje vidljivo je da su mnoge mjere i aktivnosti ponovno prolongirane za buduće razdoblje. Kao razlog tome navodi se pandemija COVID-19 i potresi, odnosno obnova u Zagrebu te Zagrebačkoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. Ponovno naglašavamo zabrinutost jer mnoge aktivnosti čekaju od 2018. godine što je vidljivo prema našim Izvješćima o radu za 2018. i 2019. godinu. Međutim, zabrinjavajuće je da su neki postupci najavljeni da će biti izrađeni u 2020. godini, a mnogi od njih se povlače još od 2018. godine što je vidljivo iz naših izvješća o radu za 2018. i 2019. godinu.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (dalje: HZMO) – u svom odgovoru od 14. veljače 2022. između ostalog navodi sljedeće*: „…Svoje poslovanje HZMO obavlja u poslovnim prostorima različitih površina i namjena na području cijele Republike Hrvatske. Rad službi organiziran je u Središnjoj službi u Zagrebu, 5 područnih službi, 14 područnih ureda i 92 ispostave sa sjedištima u gradovima i općinama Republike Hrvatske. Poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost HZMO-a smještene su vrlo često u neadekvatnim prostorima koji ne zadovoljavaju uvjete modernog poslovanja i u većoj mjeri slabo održavanima zbog nedostatka financijskih sredstava. S obzirom na veliki broj građevina, stručne službe u fazama rješavaju pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama, a osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedinih prostora. Veći broj poslovnih prostora u prethodnom razdoblju je prilagođen osobama s invaliditetom, a svake godine dodatno se podižu standardi.*
Tijekom 2021. godine HZMO je preselio Područni ured u Zadru, u novi objekt gdje je u potpunosti osiguran prilagođeni sanitarni čvor kao i pristup osobama s invaliditetom te osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža objekta. Također, su pokrenuti postupci za izvođenje radova na rekonstrukciji poslovne zgrade u Bjelovaru, Masarykova 7, kojim je predviđena ugradnja dizala kako bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža koje koristi HZMO, prilagođena šalterska mjesta te ugradnja adekvatnog sanitarnog čvora. Izvođenje spomenutih radova planirano je u prvoj polovici 2022. godine. Ujedno su tijekom 2021. godine pokrenuti postupci za izvođenje radova na uređenju poslovne zgrade HZMO-a i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u Šibeniku, Dr. fra Jerolima Milete 12, koji obuhvaćaju pristupnu rampu do nivoa prizemlja, zatim dizalo kojim bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom do svih etaža objekta te prilagođena šalterska mjesta.

U planu nabave za 2022. godinu osigurana su i sredstva za izvođenje radova na uređenju poslovnih prostora HZMO-a u Dubrovniku, Dr. Ante Starčevića 3, u sklopu kojih je predviđeno izmještanje dvorane za prijem stranaka iz zone druge etaže u zonu prizemlja, također, iz razloga lakše pristupačnosti osobama s invaliditetom te osobama smanjene pokretljivosti.
Problem pristupačnosti riješen je ovisno o prostoru i uvjetima u zgradama izgradnjom rampe, ugradnjom vertikalne platforme, skalamobilima, ugradnjom dizala i slično, manji dio prostora nije riješen, a postoje i prostori u kojima prepreke pristupu nije moguće riješiti iz različitih razloga, na primjer zgrade koje su registrirane kao zaštićeni spomenik kulture, poslovni prostori u zgradama gdje građevinski nije moguće riješiti pristup i slično. Najviše problema s pristupačnošću HZMO ima u prostorima ispostava. Radi se uglavnom o manjim prostorima, u većini slučajeva s jednim do dva zaposlenika, dio prostora je zakupljen pa je uređenje tuđeg prostora problematično, a u ispostavama se uglavnom obavljaju poslovi prijave i odjave osiguranika na mirovinsko osiguranje. Budući da su poslodavci s više od tri zaposlenika dužni prijave podnositi elektroničkim putem, velika većina prijava uspostavlja se kao e-prijave, pa je u vezi toga potreba osobnog dolaska u ispostave HZMO-a smanjena na minimum. Napominje se kako HZMO i nadalje planira kontinuirano provoditi mjere radi otklanjanja prepreka u poslovnim objektima u svom vlasništvu gdje god je moguće, ovisno o građevinskim karakteristikama poslovnih prostora, njihovom pravnom odnosno zemljišnoknjižnom statusu i u skladu s raspoloživim financijskim sredstvima…“.

Mišljenje pravobraniteljice**:** Prateći planirane i provođene mjere, vidljivo je da nije došlo do značajnijih pomaka u odnosu na 2020. godinu. I dalje su određene prilagodbe i osiguravanje pristupačnosti poslovnica u postupcima bez konačne realizacije osiguranja elemenata pristupačnosti. Tu mislimo na poslovnice odnosno urede u Šibeniku i Dubrovniku koji su bili u planu aktivnosti i u proteklim godinama te su ponovno planirani za 2022. godinu. I dalje ostajemo pri stajalištu iz prošle godine, a to je: *Zabrinjavajuće je da se ne shvaća da još uvijek većina građana, a koji su korisnici usluga HZMO-a, bilo da su umirovljenici ili žele ostvariti neko pravo kao OSI zbog kojeg moraju „pokucati na vrata HZMO-a“, nisu informatički pismeni te moraju zahtjeve podnijeti osobno. Radi se o desecima tisuća građana.*
Kao zaključno smatramo da bi svakako trebalo ubrzati postupke mijenjanja prostora koji nisu pristupačni, odnosno ondje gdje je to moguće koristiti izvore sredstava iz europskih fondova te učiniti adekvatne preinake.

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI)
Prema zaprimljenim podacima ZOSI u svom odgovoru od 14. veljače 2022. navodi kao i prošle godine da**: „…***obavlja poslove iz svoje nadležnosti u Središnjem uredu u Zagrebu, područnim uredima u Zagrebu, Varaždinu, Osijeku, Rijeci i Splitu, te u izdvojenim mjestima rada u Bjelovaru, Karlovcu, Sisku, Koprivnici, Požegi, Virovitici, Slavonskom Brodu, Vukovaru, Puli, Gospiću, Dubrovniku, Šibeniku i Zadru. ZOSI u najvećem broju slučajeva posluje u prostorima koji su dodijeljeni na korištenje od strane HZMO-a, ostali prostori se koriste na temelju ugovora.“.*

Prikaz pristupačnosti pojedinih prostora prikazan je u Tablici 18.

PODRUČNI UREDI I IZDVOJENA MJESTA RADA	PRISTUP OSOBAMA S INVALIDITETOM
ZAGREB, Tvrtkova 5	pristupačno, sanitarni čvor nije prilagođen OSI
ZAGREB, Mihanovićeva 3	pristupačno
Karlovac	pristupačno
Bjelovar	pristupačno, sanitarni čvor nije prilagođen OSI
Sisak	pristupačno, sanitarni čvor nije prilagođen OSI
VARAŽDIN	pristupačno
Koprivnica	pristupačno
OSIJEK	pristupačno
Vukovar	pristupačno
Požega	nije pristupačno
Virovitica	pristupačno
Slavonski Brod	pristupačno
RIJEKA	pristupačno
Pula	pristupačno
Gospić	pristupačno
SPLIT	pristupačno
Zadar	pristupačno
Šibenik	nije pristupačno
Dubrovnik	pristupačno
SREDIŠNJI UREDI, ZAGREB	pristupačno

Mišljenje pravobraniteljice**:** Prema navedenim podacima, a uspoređujući s prethodnom godinom, došlo je do pomaka vezano uz osiguravanje elemenata pristupačnosti prostora ureda u Zadru. I dalje je zabrinjavajuće da usluga koja je od prioritetnog značaja za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom nije dostupna na pristupačan način jednako svima u RH.

Centar za socijalnu skrb – MROSP je 14. veljače 2022., a vezano uz pristupačnost prostora centara za socijalnu skrb naveo između ostalog sljedeće: *„…U Republici Hrvatskoj djeluju ukupno 82 centra za socijalnu skrb (u daljnjem tekstu: centar) s 56 podružnica, a koji na dan 14. veljače 2022. godine djeluju na ukupno 143 lokacije. Temeljem zaprimljenih odgovora centara vidljivo je da je 60 lokacija centra odnosno podružnice potpuno pristupačne osobama s invaliditetom (59 lokacija je djelomično pristupačno, a 24 su nepristupačne). Na 85 lokacija ulaz je potpuno pristupačan osobama s invaliditetom, na 22 je djelomično pristupačan, a na 36 lokacija ulaz nije pristupačan osobama s invaliditetom. Vezano uz pristup centrima napominjemo i da 109 lokacija ima u blizini parkirno mjesto za osobe s invaliditetom. Pristupačan sanitarni čvor je na 66 lokacija, dok je na njih 77 nepristupačan. Na 90 lokacija prostorije centra/podružnice se nalaze i na katu te od toga njih 55 nema dizalo do kata, a na 17 lokacija unutar prostorija postoje taktilne staze namijenjene samostalnom kretanju slijepih osoba. Dodatno ističemo da 34 centra imaju plan osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom. Na upit kako rade sa strankama koje su osobe s invaliditetom u centrima koji nisu u potpunosti pristupačni, centri izvještavaju da sa strankama komuniciraju telefonskim putem, elektroničkom poštom te primaju stranke u prostorijama u prizemlju, u uredima koji su pristupačni osobama s invaliditetom ili ispred prostora centra ili odlaze na teren. Pojedini centri na ulazu imaju posebno zvono za osobe s invaliditetom.*

Pozivom Unaprjeđivanje infrastrukture centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije - faza I sufinanciranog iz Europskog fonda za regionalni razvoj (dalje: EFRR) ugovoreno je 10 projekata centara za socijalnu skrb namijenjenih unaprjeđenju infrastrukture i opremanju prostora centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije. U okviru aktivnosti provodile su se i mjere osiguravanja pristupačnosti za osobe s

invaliditetom, kao što je prilagodba sanitarnog čvora, taktilne crte vođenja, ugradnje rampi, platformi ili dizala, postavljanje natpisa ispred ureda s univerzalnim dizajnom i si.
S tim u vezi ovo je Ministarstvo u 2021. godini osiguralo iz državnog proračuna dodatna financijska sredstva za potrebe provođenja EFRR projekata I faza: CZSS Vrbovec i CZSS Opatija, a za potrebe provođenja EFRR projekata II faza: CZSS Zadar, CZSS Đakovo, CZSS Virovitica (Podružnica Obiteljski centar) i CZSS Požega.
U 2021. godini iz državnog proračuna su se osigurala financijska sredstva za poboljšanje prostornih uvjeta (između ostalog i pristupačnosti osobama s invaliditetom) za: CZSS Imotski (izrada projektne dokumentacije gradnje novog poslovnog objekta), CZSS Ivanić Grad (izrada projektne dokumentacije za potrebe rekonstrukcije objekta) i CZSS Karlovac (izrada projektne dokumentacije za potrebe rekonstrukcije objekta)…"

Mišljenje pravobraniteljice**:** Uspoređujući podatke s proteklim razdobljem očekivali smo veće pomake s obzirom na to da su dostupna sredstva iz europskih fondova. Pozdravljamo pomake, međutim proces osiguravanja pristupačnosti treba ubrzati i iskoristiti sredstva koja su na raspolaganju.

Pristupačnost prostora ministarstava RH

Kako bi preispitali stanje pristupačnosti prostora ministarstava proveli smo anketno ispitivanje. U nastavku se nalazi tablica sa zaprimljenim podacima.

Tablica 19. Pristupačnost prostora ministarstava RH osobama s invaliditetom

Naziv tijela	Pristupačan ulaz	Kat	Prilagođen sanitarni čvor	Postojanje taktilnih staza	Parkirna mjesta za OSI	Druge prilagodbe	Postojanje plana omogućavanja pristupačnosti	Predviđenost sredstava za omogućavanje pristupačnosti te financiranje iz fondova EU ili nac. izvora
MF	NE	NE	NE	DA	NE	/	NE	NE / NE
MPUGIDI	NE	NE	NE	NE	DA	/	DA	NE / DA
MKIM	NE	DA	NE	NE	DA	/	DA	DA / DA
MO	NE	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE / NE
MINTS	NE	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE / NE
MROSP	DA	DA	DA	NE	DA	/	/	/
MUP	starogr.- NE, novogr. - DA	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE / NE
MRRFEU	NE	DA	NE	NE	DA	/	NE	NE / NE
MHB	DA	DA	DA	NE	DA	/	/	/
MMPI	DA	DA	DA	NE	DA	/	DA	DA / NE
MZO	DA	DA	DA	NE	DA	/	/	/
MGIOR	DA	DA	NE	NE	DA	/	/	NE
MP	NE	DA	NE	NE	DA	/	NE	NE / NE
MPU	DA	DA	DA	NE	NE	/	/	/
MVIEP	DA	DA	DA	NE	DA	/	DA	DA / DA
MIZ	DA	NE	DA	NE	NE	/	NE	NE / NE

LEGENDA:
MF - Ministarstvo financija; MPUGIDI - Ministarstvo prostornoga uređenja graditeljstva i državne imovine; MKIM - Ministarstvo kulture i medija; MORH - Ministarstvo obrane; MINTS - Ministarstvo turizma i sporta; MROSP - Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike; MUP - Ministarstvo unutarnjih poslova; MRRFEU - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije; MHB - Ministarstvo hrvatskih branitelja; MMPI - Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture; MZO - Ministarstvo znanosti i obrazovanja; MGIOR - Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja; MP - Ministarstvo poljoprivrede; MPU - Ministarstvo pravosuđa i uprave; MVIEP - Ministarstvo vanjskih i europskih poslova; MIZ - Ministarstvo zdravstva

Prema zaprimljenim podacima vidljivo je da od šesnaest ministarstava, **niti jedno ministarstvo nije u potpunosti** pristupačno za osobe s tjelesnim i osjetilnim oštećenjima.
Samo njih šest (MROSP, MHB, MMPI, MZO, MGIOR i MVIEP) je pristupačno za osobe s tjelesnim oštećenjima te imaju osigurana označena mjesta za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. **Jedno ministarstvo** (MPU) ima osiguran pristupačan ulaz, pristup katu te pristupačan sanitarni čvor, ali nema osigurano označeno parkirališno mjesto.
Samo jedno ministarstvo (MF) ima postavljene taktilne staze za osobe s oštećenjem vida.
Samo četiri ministarstva (MPUGIDI, MKIM, MMPI i MVIEP) su navela da imaju u planu poduzeti mjere kako bi osigurali elemente pristupačnosti i za to će iskoristiti sredstva iz EU fondova ili državnog proračuna.
Mišljenje pravobraniteljice: Ministarstva kao temeljne poluge izvršne vlasti trebaju biti primjeri dobre prakseu izgradnji pristupačnog okruženja a iz priloženih podataka je vidljivo da je trenutno stanje pristupačnosti građevina u kojem su smještena ministarstva daleko od zadovoljavajućeg. Potrebno je uložiti značajnije napore da sva državna tijela počevši od ministarstava imaju osigurane elemente pristupačnosti bez diskriminacije kako bi osobe s invaliditetom – bez obzira da li su zaposlene ili posjetitelji, mogle nesmetano kretati se ili obavljati određene poslove.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Prilagodba građevina javne namjene, posebice prostora javnopravnih tijela kojima osobe s invaliditetom moraju periodično pristupiti radi ostvarivanja pojedinih prava, od prioritetne su važnosti kada govorimo o unapređenju arhitektonske, ali i komunikacijske pristupačnosti. Upućivati osobe s invaliditetom u nepristupačne građevine da bi mogli ostvariti prava po osnovi invaliditeta nerazumno je i predstavlja logički paradoks. Ponavljana opravdanja da su građevine zaštićene (kao kulturna dobra/kulturna baština i sl.) te se zbog toga ili ne mogu učiniti pristupačnim ili vrlo teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora, neuvjerljiva su i smatramo ih opravdanjem za nečinjenje. Ukoliko ih je već nemoguće učiniti pristupačnim zbog zahtjeva konzervatora ili iz drugih razloga, moguće je organizirati pružanje usluga na drugim, pristupačnim lokacijama; bilo u suradnji s Ministarstvo državne imovine, bilo u suradnji s jedinicama lokalne i/ili regionalne samouprave. Dosadašnji tempo prilagodbe nezadovoljavajući je i o tome govorimo već godinama. Kontinuirano ponavljamo i da se propust da se osobama s invaliditetom omogući korištenja javno dostupnih resursa smatra diskriminacijom koja je utuživa prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije. Posljedično je Republika Hrvatska kao osnivač javnopravnih tijela pred kojima se ostvaruju prava po osnovi invaliditeta izravno odgovorna za ovaj oblik diskriminacije prema osobama s invaliditetom a time i potencijalno obvezna nadoknaditi imovinsku štetu žrtvama diskriminacije. Stoga je ulaganje u osiguranje pristupačnosti javnopravnih tijela neophodna mjera koja zahtijeva znatno žurnije postupanje; bilo izmještanjem predmetnih tijela u pristupačne građevine, bilo ulaganjem u unapređenje pristupačnosti postojećih građevina iz sredstava državnog proračuna ili iz drugih izvora (posebice EU fondova).

JEDINICE LOKALNE I REGIONALNE SAMOUPRAVE

Osobito važni partneri u osiguravanju pristupačnosti izgrađenog okruženja, ali i prijevoza su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje imaju osnivačka prava nad mnogim javnim ustanovama između ostalog predškolskim, školskim, zdravstvenim i drugim ustanovama kojima su osnivači. Također su nadležni za uređenje parkova i igrališta te za ugovaranje javnog linijskog - komunalnog i županijskog prijevoza putnika. Pritužbe zaprimane tijekom 2021. godine, ali i pozitivni primjeri suradnje koja je uslijedila povodom preporuka pravobraniteljice iz prethodnog razdoblja, potvrdili su značaj uloge JL(R)S.
Dalje u tekstu izdvajamo primjere dobre prakse koji su uslijedili uvažavanjem preporuka pravobraniteljice, a iz kojih je razvidno kako otvorena komunikacija sa predstavnicima osoba s invaliditetom i suradnja između institucija mogu donijeti pozitivne pomake i osigurati pristupačnost javnih površina, objekata i usluga namijenjenih javnosti.

Primjeri iz prakse:

Primjer 1: Kao pozitivan primjer ističemo Grad Osijek, koji je 2020. godine izvijestio pravobraniteljicu kako uvažava preporuku o uklanjanju prepreka na javnim površinama u užem i širem središtu grada, ali da će s radovima krenuti tek sljedeće (2021.) godine. Naime, preporuka pravobraniteljice uslijedila je nakon inicijative i suradnje lokalnih udruga i Područnog ureda POSI u Osijeku, a **preporukom su Gradu predložene mjere i aktivnosti nužne za uklanjanje prepreka na javnim površinama i osiguravanje pristupačnosti**. Uslijedio je zajednički sastanak i obilazak svih lokacija na koje je upozoreno (Ulica Hrvatske Republike, Županijska ulica, Trg slobode, Zrinjevac, prilazi Centru za socijalnu skrb Osijek i dr.), a uz predstavnike PU POSI Osijek i Grada Osijeka, sastanku i obilasku svih lokacija prisustvovalo je i desetak predstavnika lokalnih udruga osoba s invaliditetom. Tom prilikom ukazali su na brojne prepreke ističući prije svega neadekvatno izvedene pješačke prijelaze, nogostupe, prilaze parkiralištnim mjestima i dr. Ured pravobraniteljice i predstavnici lokalnih udruga zajednički su pratili provedbu radova kojima su se tijekom 2021. godine uklanjale prepreke na koje je ukazano, a rezultat navedenih aktivnosti je rekonstrukcija i uređivanje desetak pješačkih prijelaza u središtu grada na način da sadržavaju sve elemente pristupačnosti kako bi se njima neometano mogle kretati osobe s invaliditetom, premještanje nekoliko parkiralištnih mjesta na lokacije koje su pristupačnije i bliže objektima od značaja za osobe s invaliditetom, a posebno su značajni radovi kojima je uređen okoliš i pristup zgradi u kojoj djeluje Centar za socijalnu skrb (pristupne ceste, parkirališna mjesta, nogostupi i pješački prijelazi).

Primjer 2: Pozitivan primjer suradnje jedinica lokalne samouprave, civilnog društva i Područnog ureda POSI je osnivanje Povjerenstva za pristupačnost u gradu Splitu. Povjerenstvo je osnovano u listopadu 2021. godine, u sastavu od 23 člana - 6 predstavnika upravnih odjela Grada Splita, predstavnika SD županije, predstavnika TZ Grada Splita, 4 gradska vijećnika, 11 predstavnika udruga za zaštitu osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i istaknutih aktivista, te predstavnika Ureda POSI - savjetnice pravobraniteljice iz PU POSI Split u svojstvu pridruženog člana/suradnika navedenog tijela. Osnivanjem spomenutog Povjerenstva Grad Split je postao drugi grad u Dalmaciji (nakon Dubrovnika) koji ima međuresorno savjetodavno tijelo zaduženo za unapređenje položaja i poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom a koje ujedno uključuje u rad predstavnike civilnog društva. Zadaća Povjerenstva je analizirati postojeću situaciju i davati prijedloge za uklanjanje barijera i prepreka pristupačnosti u okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama na području grada Splita.
Važno je naglasiti i da je Grad Šibenik u listopadu 2021. godine donio lokalnu Strategiju za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom.

Primjer 3: POSI se pritužila osoba s invaliditetom s područja Istarske županije ukazujući na nepristupačnost građevina javne namjene na području grada Pazina. Prema navodima stranke, pristup prostorijama javne namjene u gradu nije osiguran za osobe s invaliditetom, a kretanje javnim površinama je znatno onemogućeno odobravanjem ugostiteljima proširenje otvorenih terasa na javne površine kao mjerom ublažavanja negativnih posljedica za ugostiteljstvo nastalih zbog pandemije bolesti COVID-19. Ukazujući na nepristupačnost objekata javne namjene u gradu, posebno ističući zgradu sjedišta lokalne samouprave, preporučili smo da se razumnom prilagodbom osigura osobama s invaliditetom pristupačnost službenih prostorija grada, pritom misleći na osiguranje ulaza u zgradu i urede, mogućnost kretanja istima te pristupačnost šaltera, ali i informacija i komunikacija u obliku pristupačnom svim osobama s invaliditetom. Također smo preporučili da grad koji je vlasnik zgrada i objekata danih u najam/korištenje i u dogovoru sa ostalim vlasnicima nepristupačnih objekata i prostora javne namjene postavi zahtjeve razumne prilagodbe kako bi osigurali svojim građanima koji se kreću pomoću invalidskih kolica i onima smanjene pokretljivosti uživanje temeljnih ljudskih prava.
Svjesni potrebe ublažavanja negativnih posljedica za ugostiteljstvo nastalih uslijed pandemije bolesti COVID-19, odobravanjem proširenja ugostiteljskih terasa na javnim površinama preporučili smo preispitivanje dopuštaju li prostorne mogućnosti navedena proširenja, vodeći se obavezom osiguranja pristupačnosti i neovisnosti kretanja, mobilnosti osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Učinjenim terenskim obilascima grada po upućenoj preporuci u većini slučajeva utvrđeno je da su širine javnih pješačkih površina kod ugostiteljskih terasa u skladu s pozitivnim propisima, a kod onih gdje

nisu, vlasnicima istih odaslano je upozorenje o potrebi usklađenja sa zakonskim uvjetima. Navedenim preporukama željela se apostrofirati nužnost osiguranja pristupačnosti službenih prostorija lokalne samouprave, ali i informacija i komunikacija u obliku pristupačnom svim osobama s invaliditetom budući da potreba promicanja i zaštite ljudskih prava svih osoba s invaliditetom, uključujući i one kojima je potrebna veća podrška, započinje već na lokalnoj razini vlasti, koje su najbliže svojim mještanima/građanima i kao takve su u najboljem položaju da razumiju teškoće s kojima se svakodnevno nose osobe s invaliditetom, ali i članovi njihovih obitelji te da učinkovito odgovore na njihove potrebe.

Primjer 4: Nastavno na prijašnje preporuke o potrebi uključivanja predstavnika osoba s invaliditetom u procese donošenja odluka i preporuke o otvorenoj komunikaciji i suradnji između institucija, Područnom uredu pravobraniteljice u Osijeku obratio se Grad Slavonski Brod sa zamolbom za pomoć u pripremi natječaja kojim Grad planira dati u najam gradske stanove mladim obiteljima, odnosno posebnog natječaja za dva stana namijenjena obiteljima koje imaju dijete s teškoćama u razvoju smanjene pokretljivosti. Odgovarajući na upit pravobraniteljica je preporučila da se prilikom planiranja i izgradnje stambenih objekata namijenjenih građanima, uz poštivanje i osiguravanje elemenata pristupačnosti propisanih Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, ujedno primjenjuje načelo univerzalnog dizajna, te na taj način osigura mogućnost da se osobe s invaliditetom ravnopravno sa ostalim građanima prijavljuju kao kandidati za korištenje (najam) svih stanova koje Grad nudi kroz svoje natječaje. Na taj način i odraslim osobama s invaliditetom (npr. mladi roditelji) omogućilo bi se rješavanje stambenog pitanja na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima. Ujedno, osiguranjem pristupa svim stambenim jedinicama omogućilo bi da prilikom propisivanja kriterija za najpovoljnijeg ponuditelja u natječaju za najam stana, osobe s invaliditetom, odnosno roditelji djece s teškoćama u razvoju mogu ostvariti dodatne bodove temeljem invaliditeta. S obzirom da je iz upita Grada bilo razvidno kako se natječaju za dva prilagođena i pristupačna stana planiraju raspisati isključivo za roditelje djeteta smanjene pokretljivosti, **pravobraniteljica je preporučila proširivanje potencijalnih ponuditelja i na odrasle osobe s invaliditetom** koji su smanjene pokretljivosti, odnosno kreću se uz pomoć ortopedskih pomagala/invalidskih kolica. Ukazano je na činjenicu da postoje obitelji u kojima je npr. jedan od roditelja osoba s invaliditetom te bi na ovaj način i njima omogućili ravnopravno sudjelovanje u poticajnoj mjeri Grada. Također, preporučeno je da se prilikom izrade natječaja vodi računa o terminologiji koja će biti u skladu sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnim propisima, a detaljno je pojašnjen normativni okvir koji treba uzeti u obzir prilikom propisivanja uvjeta, kriterija i dokaza temeljem kojih će se bodovati i ocjenjivati najpovoljniji ponuditelj. **Preporuke pravobraniteljice su uvažene**, Grad je raspisao natječaj za davanje u najam stanova prilagođenih osobama sa invaliditetom (osoba smanjene pokretljivosti) omogućivši da se na isti prijave obitelji u kojima je barem jedan član osoba s invaliditetom koja je smanjene pokretljivosti te se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Suradnici pravobraniteljice su u suradnji s lokalnim udrugama obavili i terenski obilazak zgrade u kojoj se nalaze navedeni stanovi te je Gradu upućena nova preporuka kojom je ukazano na određene nedostatke vezano za pristupačnost parkirališnih mjesta i pojedinih tehničkih rješenja. Grad je uvažio preporuke te će se u predstojećem razdoblju pratiti provedba preporučenih radnji.

Primjer 5: PU POSI Osijek zaprimio je pritužbu lokalne udruge kojom se ukazuje na nepristupačnost Glazbene škole Požega. U pritužbi se, između ostaloga, navodi sljedeće: *„…u školi postoji lift koji vodi do koncertnih dvorana, no postoji prepreka od 11 stepenica koje vode do lifta. S Glazbenom školom odlično surađujemo u posljednjih nekoliko godina, ravnatelj Glazbene škole također izražava veliku želju kako bi se konačno riješio taj problem pristupačnosti. Već nekoliko godina prilikom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom Škola upriliči izvrstan koncert upravo za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom. Njihova želja za sudjelovanjem na koncertima je doista velika, imaju potrebu ali i jednako pravo biti dio takvih kulturnih događanja… …upozoravamo na veliku neugodnost koju proživljavaju osobe s invaliditetom ali i mi kao predstavnici Udruge te na poseban način i djelatnici Glazbene škole kako bi teško pokretne osobe ili osobe u invalidskim kolicima prebrodili tu prepreku do lifta te mogli sudjelovati kao publika prekrasnim izvedbama mladih glazbenika. Učinjen*

je veliki propust pri izgradnji škole koja je morala u potpunosti biti pristupačna djeci s teškoćama u razvoju kao odgojno-obrazovna ustanova, a potom i kao kulturna ustanova svim osobama s invaliditetom…". Pritužbom također ističe kako se Udruga već obraćala Gradu i Županiji, ali nije došlo do pozitivnih pomaka. Stoga je **pravobraniteljica uputila preporuku** kojom su Grad i Županija upoznati s obvezom osiguranja pristupačnosti te je predloženo poduzimanje žurnih radnji kojima će se na primjeren način iznaći rješenje kojim će se osigurati pristupačnost svih prostora i sadržaja u Glazbenoj školi Požega. Također, preporučeno je da se u iznalaženje primjerenog rješenja uključe predstavnici osoba s invaliditetom (npr. lokalne udruge). **Preporuka pravobraniteljice je uvažena**, a iz odgovora Grada izdvajamo: *„…S ciljem poduzimanja žurnih radnji kojima će se na primjeren način iznaći rješenje kojim će se osigurati pristupačnost svih prostora i sadržaja u Glazbenoj školi, održan je sastanak predstavnika Požeško-slavonske županije (osnivača Glazbene škole Požega), predstavnika Grada Požege i ravnatelja Glazbene škole Požega na kojemu je ravnatelju dana preporuka za istraživanje tržišta kako bi se procijenila mogućnost i vrijednost ugradnje koso podizne platforme (prijedlog Udruge) te ostale potrebne radnje vezane uz osiguravanje pristupačnosti Glazbene škola Požega…".* Ured pravobraniteljice u suradnji sa lokalnim udrugama će pratiti provedbu najavljenih aktivnosti.

Primjer 6: POSI je uputila niz preporuka Gradu Splitu kojima je ukazivala na probleme nepristupačnosti javnih površina, među ostalim i na problem nepristupačnosti pojedinih lokaliteta u užem centru grada. Višekratno smo iznosili preporuku i predlagali da se, među ostalim, osigura pristup OSI jednom od najljepših gradskih trgova-Trgu Republike (Prokurative) i to jednostavnom ugradnjom kosine ili postavljanjem montažno-demontažne rampe. Predlagali smo i sanaciju kamenih ploča na pojedinim lokacijama kako bi se osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica omogućio samostalan prilaz mozaiku iza Katedrale Sv. Dujma i drugim dijelovima palače koji su od neprocjenjivog kulturnog i turističkog značaja. Pristupačnost užeg centra Grada Splita važna je ne samo za svakodnevno življenje OSI već je i važan dio turističke ponude. Iako je preporuka za postavljanjem montažno-demontažne rampe na Prokurativama poslana još krajem 2019., konačno je i ugrađena u rujnu 2021. čime je prihvaćena preporuka POSI u tom dijelu. Međutim predmetna rampa je u nekoliko navrata oštećena te ju je trebalo iznova popravljati, a u odgovoru Grada Splita, među ostalim se navodi *„rampu su na žalost uništili naši sugrađani koji npr. rade na električnim opskrbnim kolicima, vole se pojaviti motorom na Prokurativama ili samo skakati po njoj… …Stoga smo ponovno dali nalog da je se popravi i ojača. Naime, ona je namjerno napravljena laganom kako bi se navečer mogla spremiti u ugostiteljski objekt da bi je zaštitili od krađe. Ugostitelji su obećali u tome surađivati ali eto čini se da im je to bio preveliki teret da od tog dogovora očito ništa*". Rampa je ponovno postavljena i trenutno je u uporabi. Namjerno oštećivanje ili razbijanje ugradbenih elemenata pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika od strane neosviještenih građana je nažalost česta praksa. Posebno zabrinjava problem učestalih kvarova a i čestih namjernih oštećenja podiznih platformi koje su postavljene na javnim površinama. Podizne platforme zbog tog razloga često stoje neuporabljive i propadaju. U konkretnom slučaju spomenute podizne platforme na Prokurativama POSI je preporučila i njeno eventualno preseljenje na zaštićeniju (sigurniju) lokaciju obzirom da je pristupačnost navedene lokacije ionako osigurana sa sjeverne strane Trga. No, obzirom da je predmetna podizna platforma nabavljena iz sredstava projekta „USEFALL-UNESCO site experience for all" odgovoreno je da istu nije moguće zbog projektnih obveza preseliti na pogodniju lokaciju prije isteka određenog perioda od završetka projekta.

Primjer 7: POSI se obratilo više osoba s invaliditetom pritužbom *kako se na širem području Zagreba izgrađuju novi uspornici prometa i to na mjestima gdje su prethodno napravljeni pristupačni pješački prijelazi sa spuštenim nogostupima kako bi osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica mogle samostalno ili uz pomoć, ali lakše, prelaziti preko ceste.* Novoizgrađenim uspornicima, koji su ujedno i pješački prijelazi, ta se prilagodba u jednom potezu uništila i onemogućila kretanje OSI i dovela ih u opasnost od padova iz kolica i ozljeđivanja kod pokušaja prelaska istih.
U prvoj pritužbi, OSI navodi: *„…Razumijem potrebu dodatne regulacije prometa, no novi su uspornici rađeni na način da između nogostupa i uspornika/pješačkih prijelaza postoji razmak, što u praksi izgleda tako da se osoba u invalidskim kolicima prvo mora spustiti niz nogostup, a onda bi se odmah trebala popeti na "brdašce", odnosno uspornik prometa, što je nemoguća misija…"*

U drugoj pritužbi, POSI su se obratili predstavnici udruge te navode sljedeće: *„…Diljem Zagreba, a i ostalih mjesta, postavljaju se novi, povišeni pješački prijelazi zbog usporavanja prometa i veće sigurnosti pješaka.*
No, veoma često oni nisu izvedeni pravilno tako da su velika smetnja osobama smanjene pokretljivosti jer se ne protežu od ruba jedne strane kolnika do ruba druge strane kolnika nego je između rubova kolnika i povišenog prijelaza praznina od cca 10-20 cm, taman da kotači kolica zapnu u nju.
Kako se naš sustav poziva na EU normu i praksu, onda je u stvarnosti drugačija tj. omogućava nesmetani prijelaz osobama smanjene pokretljivosti bez zapinjanja.
Molimo vašu pomoć oko regulacije odgovarajuće izvedbe takvog uspornika/podignutog pješačkog prelaza/ležećeg policajca…"
Razmotrivši pritužbe, POSI je uputila preporuku Gradu Zagrebu te zatražila tumačenje Ministarstva mora, prometa i infrastrukture o propisima na koje se poziva Grad Zagreb prilikom izvođenja novih uspornika. Također, POSI je predložila u preporuci da se otklone novonastale prepreke, a sve u suradnji s predstavnicima udruga OSI sa područja grada Zagreba.
Preporuka je djelomično prihvaćena. Naime, uspornici na koje smo ukazali su napravljeni prema preporukama, međutim, krajem 2021. godine zaprimili smo nove pritužbe gdje je vidljivo da Grad Zagreb nije pregledao stanje na području cijelog grada već samo na ukazanim lokacijama te se također postavlja i pitanje da li su na tim lokacijama uspornici rađeni nakon našeg upozorenja ili prije.

Primjer 8: Suradnja s jedinicama lokalne i regionalne samouprave pokazala se značajnom i kod realizacije preporuke za ugradnju stropne dizalice za OSI na rekreacijskom bazenu Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka". Naime, PU POSI u Splitu još krajem 2019. obratio se veći broj OSI ali i predstavnika udruga navodeći da je rekreacijski bazen u spomenutoj zdravstvenoj ustanovi nepristupačan za pojedine kategorije OSI. Nakon obraćanja SBMR „Biokovka" s preporukom za ugradnju liftera na rekreacijskom bazenu, odgovoreno je da planirana ugradnja nije realizirana te da su sve planirane investicije zaustavljene do daljnjeg zbog epidemije bolesti COVID-19. No, potom smo se u kolovozu 2021. godine preporukom obratili SD županiji kao osnivaču ustanove, a pitanje ugradnje liftera bio je i jedan od predmeta službenog sastanka pravobraniteljice, savjetnice iz PU Split i župana SD županije koji je održan u Splitu istog mjeseca. U odgovoru SD županije zaprimljenom u rujnu 2021. godine navedeno je da je zatraženo od SBMR da se čim prije pokrene potrebna procedura za nabavku i ugradnju liftera kako bi bazen za terapije bio jednako dostupan svim korisnicima i pacijentima te ustanove. Konačno je u siječnju 2022. godine lifter i ugrađen na zadovoljstvo OSI i pravobraniteljice čime je ujedno u cijelosti prihvaćena preporuka iz listopada 2019. godine.

Primjer 9: POSI je u listopadu 2021. uputila još jednu preporuku vezano za ugradnju pomičnog liftera na bazenu i to na bazenima ŠS „Bazeni Poljud" u Splitu u svrhu proširenja športskih i rekreacijskih sadržaja za OSI obzirom na važnost rehabilitacijskog i terapeutskog učinka sporta. Ispitivanjem pristupačnosti gradskih bazena utvrdili smo da liftere za OSI imaju gotovo svi drugi veći gradovi osim Splita. Na dostavljenu preporuku zaprimili smo odgovor da je *„Grad Split kako jedini mogući prijavitelj na Natječaj Ministarstva turizma i sporta zajedno sa Športskim savezom invalida grada Splita, u spomenutom natječaju prijavio nabavku mobilnog liftera za OSI za bazene na Poljudu, uz konzultacije predstavnika PK Cipal, Športskog saveza invalida grada Splita, te relevantnih službi i Gradu Splitu oko odabira modela i tipa liftera. Na žalost, pojavom pandemije COVID-19 svi natječaji su obustavljeni i jedini razlog zbog čega do sada nije stigao navedeni lifter za OSI, leži upravo u toj činjenici*".

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Iz gornjih primjera razvidno je da je uloga lokalne samouprave ključna u stvaranju jednakosti, podrške i nediskriminacije svojih sumještana/sugrađana osoba s invaliditetom u propise, kao bitnog dionika u zaštiti temeljnih prava svakog građana. Osiguravanje pristupačnosti javnih površina (npr. nogostupa, trgova, pješačkih prijelaza, parkirališta i dr.), kao i pristup pojedinim objektima i zgradama u kojima se nalaze općinske, gradske i županijske ustanove i institucije koje pružaju različite usluge i/ili su važne za ostvarivanje prava građana (npr. ljekarne, škole, domovi zdravlja, komunalne tvrtke, upravni odjeli i

dr.), nije važno samo zbog osoba s invaliditetom kao potencijalnih posjetitelja i stranaka, nego i zbog činjenice da njihova nepristupačnost znači i onemogućavanje osobama s invaliditetom da pod jednakim uvjetima sudjeluju u obavljanju javnih poslova te im je na taj način uskraćena mogućnost i prilika za zapošljavanje i rad u županijskim, gradskim, općinskim službama i ustanovama na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta. Stvarajući pozitivne primjere, lokalne vlasti koji žele i znaju učinkovito odgovoriti na potrebe osoba s invaliditetom na području svoje zajednice, stvara se i održava nerazdvojna sprega djelovanja u zaštiti osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti na lokalnoj razini.

Uzimajući u obzir iskustva stečena prilikom suradnje s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u proteklom razdoblju, kao i odgovore na preporuke pravobraniteljice u pojedinačnim slučajevima, svim jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave ponavljamo preporuku o potrebi osiguranja posebne proračunske pozicije na kojoj će se planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih barijera uzevši u obzir uvođenje i poštivanje načela univerzalnog dizajna. Navedeno bi omogućilo brže i učinkovitije osiguranje pristupačnosti, posebno u onim slučajevima kada nije potrebno provoditi veće infrastrukturne ili građevinske radove, već se pristupačnost može osigurati uz minimalne intervencije uz neznatne troškove. Također, preporučujemo intenzivnije osmišljavanje projekata kojima bi se sredstva dostupna putem nacionalnih i EU natječaja koristila za osiguranje pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene koji su u vlasništvu JLP(R)S. Pri tome, kako se može zaključiti iz prethodno iznesenih primjera, od iznimne je važnosti da se prilikom osmišljavanja rješenja i realizacije radova kojima će se osiguravati pristupačnost - uspostavi otvorena komunikacija i suradnja sa predstavnicima osoba s invaliditetom svih vrsta oštećenja. Ponovo ukazujemo na načelo Konvencije o pravima osoba s invaliditetom „NIŠTA O NAMA BEZ NAS“, kojim je propisana obveza uključivanja udruga civilnog društva, posebice osoba s invaliditetom u procese planiranja i odlučivanja o svim pitanjima od njihova interesa. Skrećemo pažnju na ovo načelo prilikom rješavanja problema pristupačnosti objektima javne namjene budući da suradnja, komunikacija i konzultacija tijela lokalne i regionalne vlasti s osobama s invaliditetom na ovakvim pitanjima dovodi do odgovarajućih i kvalitetnijih rješenja na obostrano zadovoljstvo i uz manje troškove. Zaključno, naglašavamo važnost da se obvezni elementi pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene predviđeni propisima poštuju ne samo prilikom izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove istih. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard te stoga preporučujemo da prilikom ugovaranja radova (izgradnje, obnove, rekonstrukcije) općine, gradovi i županije obvežu izvođače na poštivanje obveza osiguranja pristupačnosti kao obveznog uvjeta. Ujedno je održavanje ugrađenih elemenata pristupačnosti na javnim površinama bezuvjetna obveza (najčešće) tijela lokalne samouprave kako bi se ostvarila stvarna pristupačnost, a ne samo formalno zadovoljenje obveze. Na koncu, ne smije se zanemariti ni potreba kontinuiranog podizanja razine svijesti građana o važnosti očuvanja i pravilne uporabe ugrađenih elemenata pristupačnosti kako značajna utrošena sredstva u svrhu njihove nabave ne bi bila uzaludno potrošena.

Pristupačnost javnih usluga i sadržaja

Tijekom 2021. godine više osoba s invaliditetom se pritužilo na nepristupačnost pojedinih javnih sadržaja i usluga što onemogućava osobe s invaliditetom u korištenju, upravljanju odnosno nesmetanom pristupu.

Primjeri iz prakse:

1. Predstavnik veće grupacije osoba s invaliditetom pritužio se na učestalu **nemogućnost korištenja sanitarnih čvorova na benzinskim crpkama** pri glavnim prometnicama jer su često puta zaključani, a pristup do njih osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju je onemogućen i/ili otežan zbog zakrčenosti prolaza i staza dodatno postavljenim policama prodajnog reklamnog materijala.

2. U drugoj sličnoj pritužbi obratila se osoba s invaliditetom ukazujući na problem **pristupa sanitarnom čvoru namijenjenom osobama s invaliditetom na Autobusnom kolodvoru** Osijek. Pritužbom se ukazuje kako su vrata sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom zaključana, bez zvona ili obavijesti o

tome gdje i kome se može obratiti kako bi se ista otključala i omogućilo korištenje sanitarnog čvora osobama s invaliditetom. Opisani problem identificiran je i Analizom pristupačnosti turističkih odredišta i destinacija koja je donesena nakon istraživanja provedenog u sklopu projekta ADOBE koji provodi Osječko-baranjska županija, uz podršku pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

3. Pritužbom se obratila osoba s invaliditetom starije životne dobi koja se kreće pomoću invalidskih kolica na **otežan pristup ordinaciji svoje liječnice opće prakse u zgradi Doma zdravlja u svom gradu.** Stranka navodi kako za ulazak u zgradu u kojoj se nalazi ordinacija njezine liječnice mora koristiti rampu (betonsku kosinu) koja se nalazi ispred ulaza za hitni prijem (radi se o zgradi koju u jednom dijelu koristi Dom zdravlja za ordinacije obiteljske medicine, a u drugom županijski Zavod za hitnu medicinu), a problem koji ističe je sljedeći*: „…pristupačan ulaz (betonsku rampu/kosinu) je moguće koristiti jedino kada se djelatnici hitne medicinske pomoći nalaze u zgradi, tako da dolaskom pred ulaz zamolim djelatnike da ga otključaju i tako mi omoguće ulaz kolicima. Onda prođem kroz hitni prijem i dođem do ordinacije svoje liječnice obiteljske medicine. Problem je što kada djelatnici hitne pomoći odu na teren, a to je često, vrata na tom pristupačnom ulazu budu zaključana i ne mogu ući u zgradu, samim time ne mogu doći ni do svoje doktorice. To mi se dogodilo više puta, tako da već mjesecima, unatoč potrebi ni ne pokušavam ići kod svoje liječnice, jer odlazak tamo, pa čekanje ispred zgrade i onda povratak bez da uspijem ući u zgradu samo pogoršavaju moje zdravstveno stanje…“.*

4. Pritužba ove prirode zaprimljena je i u odnosu na jedan trgovački centar u Osijeku. U pritužbi se navodi sljedeće: *„…ovaj trgovački centar nalazi se u središtu grada, ima brojne sadržaje i pristupačan je osobama s invaliditetom te ga zbog svega toga često posjećujem. Problem je što se na prvom katu nalazi **pristupačan toalet za osobe s invaliditetom koji je uvijek zaključan**. Jednom prilikom naišla sam na osobu koja ga je u tom trenutku čistila pa je bio otključan. Samo taj puta sam ga mogla koristiti, a koga god sam pitala nije mi znao reći kome se mogu obratiti i kako inače doći do ključa…“*.

5. U odnosu na taj isti trgovački centar zaprimljene su i pritužbe vezane za način naplate parkirne karte na parkiralištu koje pripada trgovačkom centru. Naime, osobe s invaliditetom koje se kreću iz pomoć invalidskih kolica, a ujedno i kao vozači koriste osobne automobile, ukazale su na činjenicu da je **aparat za naplatu parkirališnih karata postavljen na iznimno nepristupačnu lokaciju**. Istaknuli su kako je pohvalno što na parkiralištu centra postoji dovoljan broj uređenih i označenih mjesta za vozila osoba s invaliditetom (između ostaloga to je i jedan od razloga zbog kojih ga često posjećuju), ali nepristupačan aparat za naplatu im uvelike otežava korištenje tog parkirališta. U pritužbama je pojašnjeno kako je navedeni aparat postavljen na povišenom otoku ispred kojeg je previsoki rubnjak, a u neposrednoj blizini aparata nalazi se betonski stup na kojemu je rasvjetno tijelo. Također, iznad samog aparata za naplatu postavljena je nadstrešnica koju drže četiri stupa. S obzirom na položaj naplatnog aparata i način na koji se isti koristi, za naplatu parkirališne karte je potrebno izaći iz vozila, a uz povišeni rubnik, betonski stup i nosače nadstrešnice – osobe s invaliditetom koje se kreću pomoću invalidskih kolica nisu u mogućnosti samostalno izvršiti plaćanje.

6. Osoba s invaliditetom se pritužila na **nepristupačnost poštanskog ureda.** Stranka navodi kako ulaz u poštanski ured nije pristupačan za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti zbog čega nije mogla samostalno koristiti usluge poštanskog ureda. Stranka ujedno ističe kako je zamolila službenika poštanskog ureda da joj pomogne popuniti potrebni obrazac zbog oštećenja vida, ali službenik je takvu pomoć odbio pružiti.

7. Osoba s invaliditetom se pritužila na **nemogućnost pristupa poslovnici FINA-e.** U pritužbi stranka je istaknula arhitektonsku nepristupačnost poslovnice, a time i nemogućnost izvršavanja svojih obveza zbog nedostupnosti financijskih usluga. Također navodi kako joj je pružena mogućnost pristupa financijskim uslugama s ulice, no takav način pružanja usluge smatra diskriminatornim postupanjem i stavljanjem u nepovoljniji položaj naspram drugih na temelju invaliditeta i zdravstvenog stanja.

U svakom od opisanih primjera **pravobraniteljica je uputila pojedinačne preporuke vlasnicima i korisnicima objekata na koje su se pritužbe odnosile**. Uz ukazivanje na konkretni problem, pravobraniteljica je upozorila na međunarodni i nacionalni normativni okvir koji definiraju i propisuju

obvezu osiguranja pristupačnosti. Također, ukazano je na odredbe antidiskriminacijskih propisa i upozoreno da su uskraćivanje razumne prilagodbe i propuštanje da se osobama s invaliditetom omogući korištenje javno dostupnih resursa – oblici diskriminatornog postupanja. Stoga, preporučeno je preispitivanje navoda iz pritužbi u svakom pojedinom slučaju te su predložene konkretne radnje kojima će se žurno i bez odgode osigurati pristup predmetnim objektima, odnosno pristup i korištenje svih sadržaja (toaleti, naplata parkinga) koji su pritužbama ocijenjeni kao nepristupačni.

Preporuke i upozorenja pravobraniteljice uvaženi su u svim opisanim slučajevima, a iz odgovora vlasnika i korisnika objekata izdvajamo sljedeće:
„…U većini zaprimljenih odgovora benzinskih crpki po upućenoj preporuci provedene su provjere sanitarnih čvorova namijenjenih za osobe s invaliditetom kao i provjera pristupačnosti prolaza i staza koje vode do njih te su svi u svojim odgovorima istaknuli upoznatost s mjerama razumne prilagodbe na način da osiguravaju slobodan pristup osobama s invaliditetom i korištenje sanitarnih čvorova koji su na raspolaganju korisnicima benzinskih crpki kao i parkirališna mjesta koja su predviđena isključivo za osobe s invaliditetom, u skladu s važećim međunarodnim i nacionalnim propisima. Na pojedinim benzinskim crpkama na kojima je utvrđeno da postoji mogućnost da bi konfiguracija prostora mogla predstavljati eventualnu otegotnu okolnost za korištenje i pristupačnost sanitarnih čvorova za osobe s invaliditetom i/ili djecu s teškoćama u razvoju, prilikom budućih renovacija i rekonstrukcija razmotrit će se mogućnost poduzimanja odgovarajućih radnji u cilju osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju…“

„…obzirom da se radi o autobusnom kolodvoru koji je javno dostupan, a ranije smo bili svjedoci nanošenja materijalne štete u prostorima toaleta od strane korisnika, nužno je da WC za osobe s invaliditetom bude zaključan kako bismo prostor držali čistim i urednim za potrebe korisnika kojima je namijenjen. Ključ je dostupan na blagajni autobusnog kolodvora te je uputa izvješena na vratima toaleta…“

„…Zgrada zdravstvene stanice ima dva ulaza. Jedan ulaz prilagođen ima betonsku kosinu koju osobe s invaliditetom koriste za pristup ordinacijama obiteljske (opće) medicine i hitnom prijemu. Betonska kosina postavljena je na taj ulaz kako bi osobe s invaliditetom imale pristup ne samo ordinacijama već i hitnom prijemu ukoliko im zatreba… …Zavod za hitnu medicinu koristi prostor Doma zdravlja te smo mišljenja kako se dogodila greška u komunikaciju koju ćemo odmah ispraviti. Djelatnici Zavoda za hitnu medicinu u brzini i nehotično su zaključali ulaz i na taj način otežali ili onemogućili pristup ordinacijama obiteljske (opće) medicine Doma zdravlja… …osigurati ćemo da osobe s invaliditetom ubuduće imaju nesmetan pristup ordinacijama obiteljske (opće) medicine koristeći prilagođen ulaz u zgradu.“

„…U vezi pritužbi na koje ste nam ukazali i koje se odnose na pristupačnost sanitarnog čvora i parkirališta za osobe s invaliditetom u našem trgovačkom centru možemo Vas izvijestiti kako su istoga dana kada smo zaprimili Vaš dopis svi sanitarni čvorovi centra otključani i tako učinjeni dostupnima i na raspolaganju su za korištenje. U odnosu na pristupačnost aparata za naplatu parkirališnih karata u primjerenom roku ćemo pokušati iznaći adekvatno tehničko rješenje kako bi isti učinili dostupnijim osobama s invaliditetom…“

„…Povodom upućene preporuke, pružatelj poštanskih usluga ispričao se stranci zbog prouzročenih neugodnosti i poduzeo edukativne mjere djelatnika te u plan nabave za 2022. godinu uvrstio projekt rješavanja pristupa osobama s invaliditetom u predmetnom poštanskom uredu…“

„…nekretnina u kojoj djeluje poslovnica FINA-e izgrađena je prije postojanja normativnog okvira kojim se uređuje pristupačnost i čiji složeni imovinsko-pravni odnosi onemogućuju pristupanje uređenju. Financijski subjekt Ističe kako raspolažu uređajem za svladavanje arhitektonskih barijera koji odgovara specifikacijama pomagala na listi Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te kako korisnicima s invaliditetom ili onima smanjene pokretljivosti omogućuju pružanje financijskih usluga izlaskom djelatnika izvan poslovnice- na ulicu. Uvažavajući činjenicu da uređaj za svladavanje arhitektonskih barijera nije prilagođen za sve osobe s invaliditetom te da se pružanje usluga izvan poslovnice smatra diskriminatornim postupanjem, stavljanjem osoba s invaliditetom u neravnopravan položaj s osobama

bez invaliditeta, obavješteni smo da će navedeni financijski subjekt u što skorijem roku pristupiti iznalaženju mogućeg prihvatljivog rješenja kojim bi se osigurala pristupačnost svim osobama s invaliditetom…"

Predstavnici POSI izvršili su terenski obilazak lokacija koje su bile predmet prethodno opisanih pritužbi te utvrdili da su vlasnici/korisnici objekata zaista proveli sve preporučene radnje i osigurali pristup istima.

ZAKLJUČAK:

Opisani primjeri potvrđuju kako vrlo često diskriminacija osoba s invaliditetom uskraćivanjem razumne prilagodbe i neosiguravanjem pristupačnosti proizlazi iz neznanja osoba koje su je dužni osigurati. U opisanim slučajevima, banke, poslovni subjekti i javne ustanove su vrlo brzo reagirale i osigurale pristupačnost prostora, odnosno dostupnost svojih usluga osobama s invaliditetom, ali kako bi se takvi slučajevi prevenirali i kako do njih ne bi uopće dolazilo, potrebno je da svi poslovni subjekti koji pružaju proizvode i usluge građanima, a posebno sve javne ustanove i institucije upoznaju sve svoje djelatnike sa obvezom osiguranja pristupačnosti i prilagodbe načina pružanja usluge osobama s invaliditetom, ovisno o potrebama koje proizlaze iz invaliditeta.

Pristupačnost bankarskih usluga

Tijekom 2021. godine više osoba s invaliditetom pritužilo se na nepristupačnost bankarskih usluga osobama s invaliditetom.

Primjeri iz prakse:

1. U jednoj od pritužbi stranka se pritužuje da osobi s invaliditetom nije omogućeno unovčiti ček, obzirom da zbog svog invaliditeta nije u stanju osobno pristupiti u poslovnicu banke, a službenici banke ne prihvaćaju niti jedno alternativno rješenje. U pritužbi se između ostaloga navodi: *„…tetka mi je nepokretna u domu, problem je i kratkotrajno sjedenje. Primila je ček od USA kao covid pomoć. Ček može naplatiti u svojoj banci. Kako ček mora potpisati u prisustvu službenika banke, nemoguće joj ga je naplatiti. Nudio sam plaćanje izlaska službenika banke u dom, potpisivanje u prisutnosti javnog bilježnika, ili neki drugi način, koji banka odredi, ali uzalud. Napominjem da mi je izdala javnobilježničku punomoć za zastupanje, a i posebnu punomoć za tu banku za otvaranje računa, polaganje čekova i upravljanje računom. Molim za pomoć, jer rješenje je tehničke prirode, rješivo uz malo empatije, a spreman sam snositi sve proizišle troškove...".*

2. U drugoj pritužbi ove prirode obratio se suprug osobe s invaliditetom pritužujući se na nemogućnost raspolaganja sredstvima na supruginom tekućem računu, zbog potrebe za dopunom osobnih podataka klijenta koju njegova supruga zbog teškog zdravstvenog stanja nije bila u mogućnosti učiniti osobno u zadanom roku. Suprug navodi kako ima punomoć za uplate/isplate na tekući račun supruge, ali im je onemogućeno bilo kakvo raspolaganje sredstvima na njezinom tekućem računu te da slijedom toga supruga ne može koristiti novčana sredstva koja je zaprimila na tekući račun na ime mirovine i osobne invalidnine. U pritužbi se navodi da je *„…supruga nepokretna, osoba je s teškim oblikom invaliditeta te zbog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti osobno pristupiti poslovnici banke kako bi se obavila dopuna podataka… …prilikom osobnog dolaska u poslovnicu zamolio sam djelatnike banke da izađu na teren te da se na taj način obavi dopuna, ali mi je odgovoreno kako navedeno nije praksa banke. Rekli su mi da supruga pred javnim bilježnikom izda specijalnu punomoć kojom bi me ovlastila za obavljanje dopune osobnih podataka u banci, te su rekli da je to jedini način kako to možemo riješiti… …nisu uvažili činjenicu da supruga ne može doći u banku jer je u potpunosti nepokretna, a ne može otići niti kod javnog bilježnika dati punomoć… …nije ih briga niti to što bi zbog zdravstvenog stanja supruge te troškova liječenja i lijekova, trošak javnog bilježnika predstavljao popriličan i neplanirani trošak za naše ionako male prihode…".*

3. U trećem slučaju obratila se osoba s invaliditetom s oštećenjem vida ukazujući na nemogućnost prilagodbe mobilne aplikacije internetskog bankarstva osobama sa oštećenjem vida. U pritužbi se

između ostaloga navodi sljedeće: *„…radi se o aplikaciji za rad u mobilnom bankarstvu, gdje je do predzadnje aplikacije bilo moguće prilagoditi sučelje prema korisniku i gdje je osoba poput mene mogla donekle povećati font i koristiti ju. S najnovijom verzijom to sve nestaje, aplikacija je iznimno sitnih blijedih slova na bijeloj podlozi i vizualno je naporna, ako ne i nemoguća za koristiti...".*

4. POSI je zaprimio pritužbu stranke koja se odnosi na nepristupačnost banke i bankarskih usluga. Prema navodima stranke, istoj je onemogućena aktivacija bankovne kartice, kao i raspolaganje po računima ili depozitima, a sve zbog činjenice da kao teško pokretna osoba, s utvrđenim 100%-tnim tjelesnim oštećenjem zdravlja, nije mogla osobno pristupiti poslovnici banke.

U svakom od opisanih slučajeva pravobraniteljica je **uputila pojedinačne preporuke bankama** na koje su se pritužbe odnosile. Uz ukazivanje na konkretni problem, pravobraniteljica je banke upoznala sa međunarodnim i nacionalnim dokumentima koji definira i propisuje obvezu osiguranja pristupačnosti svih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima, posebno skrenuvši pažnju na činjenicu da je prema antidiskriminacijskim propisima uskraćivanje razumne prilagodbe osobama s invaliditetom jedan od oblika diskriminatornog postupanja.
Pravobraniteljica je bankama preporučila da žurno i bez odgode u svakom opisanom slučaju osiguraju razumnu prilagodbu i iznalaženje primjerenog rješenja na način koji će osobama s invaliditetom osigurati pristup bankarskoj usluzi koja im je bila uskraćena (npr. izlazak službenika banke na teren, prilagodba mobilne aplikacije i sl.). Također, ukazano je da se o preporukama pravobraniteljice treba voditi računa i u svim budućim situacijama u kojima osoba s invaliditetom nije u mogućnosti npr. osobno pristupiti u banku ili joj treba prilagodba mobilne aplikacije, te je preporučeno da se u svim takvim slučajevima uspostavi otvorena komunikacija sa pojedinom osobom s invaliditetom i poštujući načelo razumne prilagodbe osigura ostvarivanje prava i pristup bankarskim uslugama na jednakoj osnovi s drugima.
U svim primjerima preporuke pravobraniteljice su uvažene, a iz odgovora koje su banke dostavile pravobraniteljici izdvajamo sljedeće:
„…obavještavamo da je Banka svjesna odredbi Konvencije stoga zaposlenici Banke osiguravaju razumne prilagodbe i iznalaženje primjerenog rješenja te izlaze na teren ukoliko klijenti nisu u mogućnosti posjetiti centre Banke… …u svakom takvom slučaju nastoji se uspostaviti otvorena komunikacija s pojedinom osobom s invaliditetom i poštujući načelo razumne prilagodbe osigurati joj ostvarivanje prava i pristup bankarskim uslugama…"

„…nama kao Banci nikako nije bila namjera uskratiti razumnu prilagodbu radi ostvarivanja bankarskih usluga, pa smo danas… …telefonom kontaktirali… …i najavili dolazak našeg mobilnog bankara, bez troškova za klijenticu. Tom prilikom smo se ispričali za nesnalaženje djelatnika u poslovnici koji je dao do znanja da izlazak djelatnika Banke kod klijenta nije praksa Banke. Točno je da to nije praksa za djelatnike u poslovnici, ali upravo zato imamo mobilne bankare i očito se djelatnik nije snašao i ponudio njihovu uslugu. Poduzeli smo mjere da se takvi propusti više ne ponove…"

„…Iskreno nam je žao zbog poteškoća pri korištenju nove aplikacije koje ste opisali… …upravo radimo na promjeni fonta kako bi tekst bio čitljiviji, kao i na unaprjeđenju vezano uz preglednost aplikacije. Sigurni smo da će buduće nadogradnje aplikacije, koje će između ostalog biti usmjerene i na olakšano korištenje aplikacije od strane naših klijenata s oštećenjem vida, značajno poboljšati uslugu i da će se lakše koristiti… …razmatramo mogućnost da se pojedinim klijentima privremeno, do implementacije unaprjeđenja, omogući korištenje stare aplikacije, o čemu ćemo klijente uskoro obavijestiti…".
Osim izvješća koje su dostavile banke, pravobraniteljici su se povratno javile i stranke izvješćujući da su problemi i prepreke s kojima su se susreli otklonjeni te da im je omogućen pristup bankarskim uslugama na način koji im odgovara.

Više osoba s invaliditetom se pritužilo na **pojedince koji svojim radnjama i neodgovornim ponašanjem povećavaju prepreke i otežavaju svakodnevno kretanje** osoba s invaliditetom.

Primjeri iz prakse:

1. Jedna od takvih pritužbi odnosila se na **način parkiranja električnih romobila** tvrtke koja pruža uslugu iznajmljivanja istih za kretanje po gradu Osijeku. U pritužbi je istaknuto kako su „…*romobili vrlo često parkirani na način koji onemogućava prolazak nogostupom, što posebno otežava mobilnost i kretanje osoba s invaliditetom*…“. Uz pritužbu su dostavljene i fotografije pojedinih lokacija na kojima su romobili posred nogostupa ili ispred ulaza u različite ustanove i institucije te su na taj način stvorene prepreke kretanju osoba s invaliditetom.

2. Također, zaprimljene su i pritužbe na **postupanje djelatnika komunalne tvrtke zadužene za odvoz otpada** u središtu grada. Izdvajamo dio pritužbe: „…*u dane kada kamioni odvoze otpad ne možemo koristiti dva parkirališna mjesta označena za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom, a koja se nalaze na južnoj strani našeg naselja, ispred zgrada s kućnim brojem 5 i 8. Kante s otpadom prije odvoza stanari zgrada ostavljaju ispred zgrada na mjestu gdje ne ometaju prolaz pješacima i/ili vozilima. Problem je što djelatnici komunalne tvrtke isprazne kante i kamion ode, a tako ispražnjene kante ostavljaju na opisanim parkirališnim mjestima, najčešće na iscrtanim dijelovima koji služe za ulazak/izlazak iz vozila. Ovakva učestala praksa onemogućava parkiranje na ionako rijetka parkirališna mjesta koja su pristupačna osobama s invaliditetom, a onim osobama koje su eventualno parkirala prije odvoza otpada – onemogućava se ulazak u svoja vozila…“.*

3. Treća pritužba ove prirode zaprimljena je od stanarke stambene zgrade u Osijeku koja je ukazala na postupanja pojedinih stanara zgrade koji **blokiraju pristupnu rampu/kosinu kojom je osiguran pristupačan ulaz u zgradu za osobe s invaliditetom** i ostale osobe koje se otežano kreću. Iz pritužbe i njoj priloženih fotografija proizlazi da pojedini stanari pristupnu kosinu koja bi trebala omogućavati ulaz u zgradu osobama s invaliditetom – koriste kao mjesto za parkiranje svojih bicikala i mopeda. Pritužbom se ističe da tako ostavljeni bicikli i mopedi „…*onemogućavaju prolazak, odnosno ulaz/izlaz osobama koje se otežano kreću, a posebno osobama koje se kreću pomoću invalidskih kolica. Takvo neodgovorno ponašanje traje već duži vremenski period, a bilo je i situacija gdje npr. djelatnici hitne pomoći prilikom intervencije nisu mogli iznijeti osobu s invaliditetom iz zgrade, a stanar koji se kreće pomoću kolica nije mogao ući u zgradu i svoj stan… …obraćali smo se policiji, predstavniku stanara, upravitelju, ali bicikli i mopedi i dalje se tamo parkiraju i blokiraju rampu…“.*

U svim primjerima **pravobraniteljica je uputila pojedinačne preporuke i upozorenja** u kojima je opisala pritužbe i posljedice takvih postupanja za osobe s invaliditetom te je ukazala i na zakonodavni okvir.

Tvrtki koja iznajmljuje elektr. romobile pravobraniteljica je preporučila osmišljavanje načina prevencije neprimjerenog odlaganja romobila, odnosno upozorenja korisnicima platforme/aplikacije, bilo putem naljepnice/upozorenja/upute na samome romobilu ili upozorenja/upute u aplikaciji putem koje se romobil koristi. Preporučeno je da se na neki od opisanih načina korisnike romobila upozori na pravilan način odlaganja/parkiranja istih po prestanku korištenja, odnosno da se ukaže na obvezu ostavljanja prostora za neometan prolazak osoba s invaliditetom, posebno onih koji se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala, ali i slijepih osoba koje za kretanje koriste štap. Preporučeno je i osmišljavanje načina kojim će se sankcionirati oni korisnici koji nesavjesnim parkiranjem uzrokuju opisane probleme i poteškoće osobama s invaliditetom.

Komunalnoj tvrtki zaduženoj za odvoz otpada preporučeno je da svim djelatnicima izda uputu kojom će se jasno ukazati da prilikom odvoza svih vrsta otpada nije dozvoljeno odlaganje kanti i/ili kontejnera za otpad na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom. Posebno je ukazano na činjenicu da mjesto označeno za parkiranje vozila osoba s invaliditetom nije povlastica besplatnog parkiranja, kakvog su mnogi mišljenja, već olakšica koja osobi koja se otežano kreće omogućuje mobilnost i integraciju u društvo.

U trećem primjeru, upravitelju zgrade preporučeno je poduzimanje radnji usmjerenih na osiguravanje neometanog korištenja pristupačnog ulaza u zgradu (npr. organiziranje sastanka suvlasnika, upoznavanje svih stanara sa problemom i preporukom pravobraniteljice, iznalaženje primjerenog rješenja za odlaganje bicikala i mopeda), a obzirom da izostanak pozitivnih pomaka, pravobraniteljica

se obratila i nadležnoj policijskoj upravi s preporukom o mjerama i radnjama koje potrebno poduzeti kako bi se preveniralo i sankcioniralo postupanja kojima se krše prava osoba s invaliditetom (blokiranje pristupne rampe na ulazu u stambenu zgradu).

Preporuke pravobraniteljice u sva tri opisana primjera su uvažene. Tvrtka koja iznajmljuje elektr. romobile u svom odgovoru pravobraniteljici dostavila je iscrpno izvješće o radnjama poduzetim povodom preporuke. Detaljno su opisali kako kontinuirano provode edukacije za korisnike, izdali su pisane i govorne upute, osmislili tehnička ograničenja u slučaju nedozvoljenog korištenja, provode PR kampanje kojima ukazuju na pravilno korištenje romobila, svakodnevno provode terenske provjere načina korištenja romobila, a postoje i sankcije za korisnike koji romobile ostave na nedozvoljeni način. Također, povodom preporuke pravobraniteljice onemogućeno je parkiranje i odlaganje romobila na svim lokacijama koje su preporukom navedene kao problematične te su korisnicima kroz aplikaciju označena preferirana mjesta na kojima parkiranje neće uzrokovati prepreke za osobe s invaliditetom. Izdvajamo i dio odgovora koji glasi: *„…nastojimo unaprijediti našu uslugu i način upravljanja uslugom, stoga smo već stupili u kontakt s Udrugom slijepih u gradu Zagrebu, a isto želimo učiniti i s drugim skupinama koje predstavljaju osobe s invaliditetom…*“.

Komunalna tvrtka na čije radnike se odnosila pritužba o odlaganju kanti i kontejnera odgovorila je pravobraniteljici isti dan nakon zaprimanja preporuke istaknuvši sljedeće: *„…Temeljem Vaše preporuke izvještavamo Vas kako smo sve radnike koji obavljaju radne zadatke na odvozu komunalnog otpada obavijestiti o zaprimljenim pritužbama osoba s invaliditetom te istima izdali uputu o zabrani odlaganja spremnika komunalnog otpada na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom…“.*

U slučaju blokiranja ulaza u zgradu, pravobraniteljica je primila izvješća upravitelja i policije iz kojih je razvidno kako su poduzete sve preporučene radnje, a stranka koja je uputila pritužbu je izvijestila kako se mopedi i bicikli više ne parkiraju na ulazu.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Pristupačnost i mobilnost predstavljaju osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Potrebno je dodatno podizati razinu svijesti cijelog društva o tome da nije oštećenje osobe ono što joj onemogućava sudjelovanje u životnim aktivnostima, već su to upravo prepreke u okolini. Nemogućnost da osoba s invaliditetom uđe u stambeni objekt, zgradu, javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili da uz pomoć lifta dođe do sadržaja koji su na višim katovima, prepreke na javnim površinama (nogostupi, trgovi, pješački prijelazi, dječja igrališta i dr.), samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama s invaliditetom onemogućuju nesmetano kretanje, izlazak iz vlastitog doma, socijalni kontakt, pristup javnim uslugama, obavljanje svakodnevnih poslova i pristup proizvodima i uslugama koje koriste osobe bez invaliditeta. Suočavanje s takvim nebrojenim i svakodnevnim preprekama, a posebno kada pogoršavaju zdravstveno stanje, u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja i na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos oštećenju i teškom zdravstvenom stanju vodi aktivan i ispunjen život. Prethodno opisani primjeri kojima smo se bavili tijekom 2021. godine, osim što predstavljaju povredu međunarodnih dokumenata i nacionalnih propisa, ukazuju i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom. Upravo ovi primjeri pokazuju da je potrebno značajno više raditi na podizanju opće svijesti i osvješćivanju empatije cjelokupnog društva s obzirom na osnovne potrebe i ljudska prava osoba s invaliditetom. Stoga, u predstojećem razdoblju pravobraniteljica će nastaviti sa aktivnostima usmjerenim upravo na podizanje razine svijesti društva o ulozi svakog pojedinca u stvaranju društva jednakih mogućnosti.

Pristupačnost osobama s invaliditetom građevinama javne i poslovne namjene – podaci Građevinske inspekcije Državnog inspektorata

Vezano uz ovlasti Građevinske inspekcije Državnog inspektorata za 2021. godinu dostavljeni su na upite sljedeći odgovori: „1.„Da li je utvrđeno stanje i potrebe za prilagodbom postojećih građevina s ciljem

osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom? “
Građevinska inspekcija nije ovlaštena utvrđivati stanje i potrebe prilagodbe postojećih građevina osobama smanjene pokretljivosti. Inspekcijski nadzor obavlja se u slučajevima rekonstrukcije ili izvanrednog održavanja postojećih građevina, za koje radove je potrebno ishoditi građevinsku dozvolu ili glavni projekt. Napominje se da je sukladno Pravilniku o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (Narodne novine, br. 112/17, 34/18, 36/19, 98/19 i 31/20) vlasnicima postojećih građevina omogućeno izvoditi radove u svrhu poboljšanja pristupačnosti bez građevinske dozvole i glavnog projekta. Isto tako, jedinice lokalne samouprave koje upravljaju javnim površinama mogu bez građevinske dozvole i glavnog projekta izvoditi rampe za pristup na plaže i u more te druge elemente pristupačnosti.
2.„Broj prijava na nepristupačnost sukladno Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, br. 78/13) te koliko su od tog broja prijavile same osobe s invaliditetom i udruge osoba s invaliditetom? “
Tijekom 2021. godine građevinska inspekcija zaprimila je samo tri podneska vezana za pristupačnost osobama smanjene pokretljivosti, a koja su podnijele osobe s invaliditetom. U dva slučaja podnesci su se odnosili na „betoniranje“ plaže na području Novigrada i Tučepa, ali je građevinska inspekcija utvrdila da se radi o izvođenju rampe odnosno rukohvatu za ulaz u more invalidima te dostavila podnesak nadležnom komunalnom redarstvu. U drugom slučaju osoba s invaliditetom se pritužila na nepoštivanje Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, br. 78/13) tijekom rekonstrukcije Opće bolnice ”Dr. Ivo Pedišić” u Sisku, ali nisu utvrđene nezakonitosti u svezi pristupačnosti.
3.„Broj izvršenih intervencija na novim građevinama u kojima nisu bili osigurani elementi pristupačnosti za neovisno življenje osoba s invaliditetom, kao i na postojećim građevinama. “
Osim navedena tri nadzora povodom prijava, tijekom 2021. godine obavljena su 33 inspekcijska nadzora u svezi pristupačnosti građevina povodom prijava početka građenja. Nadzirana je usklađenost građenja s građevinskom dozvolom i elementima pristupačnosti 5 prometnih građevina, 19 stambeno-poslovnih te 12 građevina javne i poslovne namjene. Zbog nepoštivanja odredbi o pristupačnosti građevinska inspekcija utvrdila je nepravilnosti u 5 slučaja (nagib rampe, elementi neovisnog življenja u stanovima, visina rukohvata) te su nakon intervencije inspekcije investitori u zadanom roku ispravili nepravilnosti.
Iz analize podataka građevinske inspekcije razvidno je da sudionici u gradnji tijekom projektiranja i građenja novih građevina te rekonstrukcije postojećih u bitnom poštuju propise u svezi pristupačnosti građevina. U slučajevima kada se uoči nepravilnost u glavnom projektu, nadležni inspektor dostavlja prijavu protiv projektanta nadležnoj strukovnoj komori, najčešće Komori arhitekata, ali tijekom 2021. nije bilo takvih slučajeva…“. Vezano uz podatke za 20 područnih jedinica odnosno županija, napominje se da je građevinska inspekcija od 1. travnja 2019. godine ustrojena u pet Područnih ureda Državnog inspektorata (PU), koji su mjesno nadležni za više županija te su podaci razvrstani sukladno navedenom ustrojstvu: PU Osijek -1 prijava, 2 nadzora, 1 nepravilnost/intervencije; PU Rijeka -1 prijava, 4 nadzora; PU Split - 1 prijava, 6 nadzora; PU Varaždin -10 nadzora, 2 nepravilnosti/intervencije; PU Zagreb - 14 nadzora, 2 nepravilnosti/intervencije. UKUPNO RH - 3 prijave. 36 nadzora. 5 nepravilnosti/intervencija.

Projekt rješavanja pristupačnosti objekata za osobe s invaliditetom – rezultati Ministarstva hrvatskih branitelja za 2021. godinu

Prateći provođenje osiguravanja pristupačnosti u jedinicama lokalne i regionalne samouprave, svake godine uočavamo da je minimalno dvanaest jedinica iskoristilo sredstva koja se osiguravaju putem Javnog poziva za projekte kojima se rješava pitanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom, a kojeg objavljuje Ministarstvo hrvatskih branitelja.
Sukladno objavljenim rezultatima Javnog poziva za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI sredstvima Državnog proračuna RH u 2021. godini na području RH prema prikazanim podacima u tablici 20., odobrena su sredstva za 12 prilagodbi na objektima u iznosu od 1.603.140,00 kn.

Tablica 20. Prikaz podataka o Projektu rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom

PROJEKT RJEŠAVANJA PRISTUPAČNOSTI OBJEKTIMA OSOBA S INVALIDITETOM				
RB.	**Podnositelj zahtjeva**	**Objekt**	**Prilagodba**	**Odobreni iznos/kn**
1.	**Općina Virje**	zgrada zdravstvene ambulante u Virju	ugradnja vertikalno podizne platforme i rampe za prilaz zgradi	150.000,00
2.	**Općina Unešić**	OŠ Jakova Gotovca, Unešić	ugradnja koso podizne sklopive platforme	95.000,00
3.	**Grad Čazma**	zgrada udruga	ugradnja dizala i izgradnja pristupne rampe	94.000,00
4.	**Požeško-slavonska županija**	Osnovna škola Fra Kaje Adžića Pleternica	izvedba vertikalne platforme	150.000,00
5.	**Karlovačka županija**	Dom zdravlja Ozalj	ugradnja dizala	120.000,00
6.	**Osječko-baranjska županija**	Opća županijska bolnica Našice	1. Multimedijski interaktivni sustav za usmjeravanje osoba s invaliditetom te pokretnih pacijenata 2. Integrirana čekaonica s LCD displayom prilagođenim za osobe s invaliditetom 3. implementacija redomata za pacijente s različitim prioritetima prijema u kirurškoj ambulanti	185.000,00
7.	**Općina Tovarnik**	zgrada javne i društvene namjene u Ilači	izgradnja pristupne rampe	60.000,00
8.	**Grad Virovitica**	Osnovna škola Vladimira Nazora Virovitica	ugradnja koso podiznih sklopivih platformi	120.000,00
9.	**Općina Sunja**	zgrada Općine Sunja	prilagodba sanitarnog čvora i hodnika, izgradnja pristupne rampe za ulaz u zgradu, prilagodba vrata i otvora u zidovima	100.000,00
10.	**Vukovarsko-srijemska županija**	Opća županijska bolnica Vinkovci	prilagodba/zamjena postojećeg dizala u građevini "Dilatacija 2"	270.000,00
11.	**Sisačko-moslavačka županija**	Lječilište Topusko, upravna zgrada Top-terme Topusko, unutarnji bazen	pristupna rampe ugradnja dizala za bazen	100.000,00 67.140,00
12.	**Općina Kloštar Podravski**	OŠ Kloštar Podravski	ugradnja vertikalno podizne platforme	92.000,00

O navedenim rezultatima možete više pročitati na mrežnim stranicama Ministarstva hrvatskih branitelja na poveznici:
https://branitelji.gov.hr/rezultati-javnih-poziva/rezultati-javnog-poziva-za-sufinanciranje-projekata-rjesavanja-pristupacnosti-objektima-osoba-s-invaliditetom-sredstvima-drzavnog-proracuna-rh-u-2021-godini-na-podrucju-rh/4060

Mišljenje pravobraniteljice: Zabrinjavajuće je da je za 2019. godinu bilo 25 prilagodbi u odobrenom iznosu od 3.140.000,00 kn, u 2020. godini bilo je 2.055.000,00 kn, odnosno 23 prilagodbe, dok za 2021. godinu 12 prilagodbi i iznos od 1.603.140,00 kn. Uspoređujući podatke za posljednje tri godine, uočavamo konstantan pad odobrenih sredstava kao i broja prilagodbi – gotovo 50% u odnosu na 2019. godinu.

2.18.2. CESTOVNI PRIJEVOZ

Utjecaj pandemije COVID-19 na cestovni prijevoz, a time i život OSI i njihove mogućnosti korištenja prijevoza u svakodnevnom životu, bio je prisutan i tijekom 2021. godine uzrokujući niz otežavajućih okolnosti koje su dodatno otežavale i inače u pravilu ograničeno kretanje OSI. Provedbom epidemioloških mjera u mnogim sredinama ranije ukinute linije javnog prijevoza tijekom 2020. godine, često nisu vraćene u punom opsegu i dinamici. Nepristupačnost i nedostupnost javnog prijevoza za OSI i nadalje je posebno izraženo za OSI koje žive u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama te posebno na otocima. Neosporno je kako ove vrste ograničenja uzrokuju i dodatnu izoliranost i ovisnost OSI o vlastitom prijevozu (koji si u velikom broju slučajeva ne mogu priuštiti), prijevozu članova obitelji, prijevozu prijatelja i/ili poznanika ili ovisnost o prijevozu prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koji se realizira preko udruga. Također i dalje su prisutni nedostatci u normativnom okviru koji uređuje uvjete i postupak ostvarivanja pojedinih prava i olakšica koje postoje za OSI u cestovnom prijevozu kao kompenzacijske mjere zbog nepostojanja pristupačnog javnog cestovnog prijevoza. To se i dalje u najvećoj mjeri odnosi na ostvarivanje prava na znak pristupačnosti i prava na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Smart kartica). Isto tako, učestalijim korištenjem prijevoza u vlastitom aranžmanu OSI i dalje nailaze na prepreke u vidu nedovoljnog broja parkirališnih mjesta na odgovarajući način uređenih i označenih za parkiranje vozila kojima se prevoze OSI te nepropisnim parkiranjem. Naime, i tijekom 2021. godine OSI su upozoravali na nastavak negativnog trenda smanjivanja broja pristupačnih parkirališnih mjesta, posebno u velikim urbanim sredinama. I nadalje je u RH mali broj autoškola koje imaju prilagođena vozila za osposobljavanje kandidata s invaliditetom (Grad Zagreb, Istarska i Splitsko-dalmatinska županija).

Više OSI se pritužilo na organizaciju načina prijevoza OSI na području grada Zagreba, a isto tako smo zaprimili više upita od OSI vezano za mogućnosti iznajmljivanja prilagođenog vozila za OSI radi korištenja prijevoza unutar županije kao i prijevoza od zračne luke do grada. U Gradu Zagrebu, osim ZET-ovog ne postoji drugi odgovarajući alternativni specijalizirani prijevoz za OSI kojeg bi mogli koristit i posjetitelji/turisti s invaliditetom. Neosporno je da je Grad Zagreb top turistička destinacija sa stalnim porastom broja posjetitelja zbog čega smo još 2017. godine preporučili Gradu Zagrebu osiguravanje prijevoza za turiste s invaliditetom kako unutar grada tako i na relaciji od Međunarodne zračne luke - Franjo Tuđman do Zagreba, što još uvijek nije riješeno.

Primjer iz prakse: POSI se pritužbom obratila OSI koja se kreće samostalno u invalidskim kolicima i koja je u radnom odnosu. U svojoj pritužbi, između ostalog, OSI iznosi prigovor na zaprimljeno tumačenje Odluke o prijevozu putnika u javnom prometu (Službeni glasnik Grada Zagreba, br. 20/13, 25/13 i 02/17) i Pravilnika o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom iz ožujka 2018. godine. Naime, OSI godinama radi i kreće se unutar *„administrativnih granica“* područja Grada Zagreba te joj je nužan prijevoz prilagođen za OSI, ima prebivalište u Zagrebačkoj županiji i nije koristila prijevoz od kuće jer je upoznata kako specijalizirani prijevoz za OSI ne može koristiti izvan područja Grada Zagreba već isključivo za odlazak na posao i povratak s posla, a što je sve na području Grada Zagreba. U svojoj pritužbi također prilaže i odgovor Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada

Zagreba, u kojem se odbija mogućnost korištenja navedenog prijevoza budući da OSI nema prebivalište na području grada Zagreba. Također, u odgovoru navedenog Gradskog ureda navodi se da je u postupku objavljivanje novog i izmijenjenog Pravilnika u kojem je izričito navedeno kako prijevoz specijaliziranim kombi prijevozom isključivo može koristiti korisnik s prebivalištem na području Grada Zagreba na osnovu preporuke ranije spomenutog Gradskog ureda.

Nakon zaprimljene pritužbe, POSI je uputila preporuku Gradu Zagrebu i ZET-u navodeći između ostalog sljedeće: *„…mnoge OSI s područja koja su okolica Grada Zagreba i koja gravitiraju Gradu Zagrebu obavljaju određene poslove, redovne ili izvanredne na području Grada Zagreba. Posebna pažnja se posvećuje onim osobama koje mogu i žele raditi te im je za funkcioniranje nužno osigurati odgovarajući prijevoz, u ovom i drugim slučajevima sa i na radno mjesto. Međutim, jako je malo takvih osoba koje rade i smatramo da bi im sve usluge trebale biti na raspolaganju jer svojim ostvarenim prihodima podmiruju troškove kao i svi drugi građani bez invaliditeta, odnosno trebaju biti u istom položaju kao i svi drugi korisnici i potrošači svih usluga i proizvoda. ZET-ov prijevoz za građane pa tako i za građane s invaliditetom, je javni prijevoz (što je između ostalog određeno i odredbom čl. 2. st. 1. Pravilnika o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom) zbog čega smatramo da kako za građane bez invaliditeta tako i za građane s invaliditetom koji koriste specijalizirani prijevoz kombi vozilima on ne bi smio biti ograničen s prebivalištem već određen relacijama kretanja, što znači relacijama na i unutar područja grada Zagreba, a neovisno o prebivalištu korisnika. Slijedom navedenog, mišljenja smo da je potrebno u važećem Pravilniku, odnosno novom Pravilniku čije je donošenje najavljeno, prijevoz OSI urediti na način da isti ne bude kao vrsta javnog prijevoza niti formalno niti u praksi ograničen prebivalištem osobe, nego mogućnošću obavljanja prijevoza na relacijama unutar administrativnih granica grada Zagreba.“* Također smo naglasili i preporuku iz prošlih godina o prepoznatoj potrebi donošenja mjera kojim bi se potaknulo autotaksi prijevoznike za nabavu i stavljanje u promet pristupačnih vozila za prijevoz OSI, a za koji smo sigurni da bi odgovorio na potrebe posjetitelja/turista s invaliditetom, a grad Zagreb učinio još pristupačnijim mjestom za život, kao i za posjetu. U odgovoru koji smo zaprimili, prijedlozi nisu prihvaćeni.
U odgovoru od prosinca 2021. Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom navodi: *„…Grad Zagreb svojim građanima, a posebice OSI osigurava dodatna prava i usluge uz one koje mogu ostvariti temeljem propisa donesenih na razini RH, a financiraju se iz Proračuna Grada Zagreba i namijenjena su isključivo građanima s prijavljenim prebivalištem u Gradu Zagrebu. Temeljem Odluke o socijalnoj skrbi (Službeni glasnik Grada Zagreba Odluka o socijalnoj skrbi (Službeni glasnik Grada Zagreba 26/14, 19/15, 6/16, 16/16, 23/16, 4/19, 06/20, 17/20 - pročišćeni tekst, 22/20, 8/21), Grad Zagreb osigurava pravo na besplatnu godišnju pokaznu kartu ZET-a i OSI, DTUR, kao i roditeljima djeteta koji imaju status roditelja njegovatelja. Navedeno pravo ostvaruju sve OSI koje nisu zaposlene (među kojima i umirovljenici) i bez obzira na ukupne prihode ukoliko su državljani RH i imaju prebivalište u Gradu Zagrebu te ukoliko to pravo ne ostvaruju po drugoj osnovi. Uz navedeno pravo, specijalizirani prijevoz kombi vozilima za OSI i DTUR, koja se kreću pomoću invalidskih kolica, organizira se kao dodatan javni prijevoz koji nije linijski već se obavlja prema potrebama tih osoba. Za tu uslugu Grad Zagreb, Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom (bez obzira na posjedovanje važeće vozne karte) osigurava dodatna sredstva za svaku pojedinu godinu u iznosu od 7.000.000,00 kn. Vezano uz Vaš prijedlog za dopunu Izmjena i dopuna Pravilnika o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom na način da se u članku 3. iza riječi prebivališta doda i „ili boravišta“, prema članku 26. Pravilnika slučajevi koji predstavljaju odstupanja definirana u članku 3. Pravilnika mogu se rješavati pojedinačno kao iznimni slučajevi, pa tako i za osobe koje su zaposlene na području grada Zagreba, imaju prijavljeno boravište te njihov poslodavac obračunava i uplaćuje prirez porezu na dohodak po mjestu boravišta…“.*

Mišljenje POSI: Iako su u opisanom slučaju omogućili pritužiteljici korištenje prilagođenog vozila, nisu prihvatili prijedlog POSI bez jasnog obrazloženja navodeći da će u slučajevima sličnih zahtjeva iste iznimno rješavati na navedeni način. Uz razumijevanje činjenice da Grad Zagreb izdvaja značajna sredstva kako bi OSI osigurao prilagođeni prijevoz, ali i činjenicu da se ova usluga financira iz sredstava gradskog prireza, ne vidimo razloga da se mogućnost ove vrste prijevoza osigura osobi koja je zaposlena na području Grada Zagreba i u obvezi je na temelju prijavljenog boravišta plaćati prirez kao

i osobe s prijavljenim prebivalištem. Stoga ostajemo kod stajališta da dopuna Pravilnika, na način kako smo predložili, ima puno opravdanje i otklanja svako nejednako postupanje s obzirom na prebivalište/boravište.

Korištenje prava na znak pristupačnosti

Znak pristupačnosti omogućava parkiranje vozila kojim se prevoze OSI (sa 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto) na parkirališna mjesta koja su za tu svrhu posebno obilježena. Znak pristupačnosti važi u slučaju kada vozilom upravlja OSI ili ako se OSI nalazi u vozilu. Kao i prijašnjih godina, pritužbe OSI, ali i drugih savjesnih građana, ukazuju na nepropisno parkiranje na parkirališnim mjestima rezerviranim (i posebno označenim) za parkiranje vozila OSI. Pritužbe su se i ove godine odnosile na nesavjesne vozače koji neovlašteno (nemaju znak pristupačnosti) parkiraju na mjestima označenim za vozila OSI, ali i na osobe koje (zlo)upotrebljavaju tuđe znakove pristupačnosti (najčešće članovi obitelji i prijatelji OSI) i parkiraju svoja vozila na označenim mjestima iako se OSI koja je nositelj prava (na koju glasi znak pristupačnosti) tom prilikom ne služi ili ne prevozi tim vozilom. Prekršaj koji se odnosi na zlouporabu znaka pristupačnosti iznimno je teško utvrditi i sankcionirati, budući da onoga tko koristi tuđi znak pristupačnosti policijski službenik ili komunalni redar moraju zateći prilikom korištenja vozila, odnosno prilikom ulaska ili izlaska.

S obzirom na prethodno navedeno, **kao najučinkovitiji način prevencije i sankcioniranja ove vrste prekršaja pokazale su se ciljane zajedničke akcije** policije, gradova i udruga OSI, **kojima se podiže razina svijesti građana o ovom problemu, ali istovremeno i sankcioniraju prekršitelji**.

Stoga, nastavno na preporuku POSI upućenu svim gradovima i policijskim upravama 2019. godine, nastavljeno je provođenje preventivno-represivnih akcija i tijekom 2021. godine. Pojedine policijske uprave dostavljale su nam izvješća o provedenim akcijama, a izdvajamo *primjer dobre prakse suradnje Područnog ureda POSI Rijeka, lokalnih udruga, Grada Rijeke i Policijske uprave primorsko-goranske*. Naime, dana 30. studenoga 2021. godine, uoči obilježavanja Međunarodnog dana OSI, na inicijativu Područnog ureda POSI Rijeka, Udruge osoba sa spinalnim ozljedama „Karoca“, Udruge osoba s mišićnom distrofijom PGŽ i Udruge „Znam“ za mlade i studente s invaliditetom PGŽ, te u suradnji sa Policijskom upravom primorsko-goranskom i Gradom Rijekom, provedena je zajednička preventivno-represivna akcija usmjerena na utvrđivanje prekršaja nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima rezerviranim za parkiranje vozila OSI, kao i utvrđivanja prekršaja neovlaštenog korištenja (zlouporabe) znaka pristupačnosti. Kao nastavak akcije, Policijska uprava primorsko-goranska nastavila je tijekom cijelog tjedna na području užeg centra grada Rijeke provoditi pojačani nadzor te su tom prilikom zabilježeno 33 prekršaja kod vozača koji su nepropisno koristili parkirališno mjesto rezervirano za OSI, dok je evidentirano 16 prekršaja vozača koji su zloupotrebljavali korištenje znaka pristupačnosti, a utvrđena su i dva slučaja korištenja znaka pristupačnosti preminulih osoba. Tijekom akcije se putem medijskih izjava i priloga u lokalnim medijima, kao i razgovorima s vozačima koji su zatečeni u prekršaju, utjecalo na podizanje razine svijesti vozača i društva o ovoj problematici. Upozoravano je na teškoće koje takvo nesavjesno ponašanje u prometu uzrokuje OSI te u kojoj mjeri nesavjesno i nepropisno parkiranje OSI onemogućava obavljanje svakodnevnih aktivnosti.

Opisani primjer, ali i podaci i iskustva iz sličnih akcija u drugim dijelovima Hrvatske potvrđuju učestalost nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima za parkiranje vozila OSI, kao i činjenicu da se prekršaji zlouporabe znaka pristupačnosti (korištenje tuđeg znaka) najučinkovitije utvrđuju i sankcioniraju upravo za vrijeme provođenja ciljanih akcija te se i na taj način potvrdilo kako je s aktivnostima ove vrste potrebno nastaviti i u budućnosti.

Tijekom 2021. godine intenzivirale su se aktivnosti vezane za donošenje novog Pravilnika o znaku pristupačnosti. Praćenjem otvorenih e-Savjetovanja, a naknadno i obavijesti od strane nadležnog MMPI, **početkom svibnja upoznati smo sa sadržajem *Prijedloga Pravilnika o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom*** (dalje u tekstu: Prijedlog Pravilnika).

S tim vezi, obratili smo se Ministarstvu dopisom kojim je, između ostaloga istaknuto sljedeće:
„…podsjećamo kako je Odlukom ministra mora, prometa i infrastrukture, u studenom 2019. godine osnovana Radna skupina za izradu prijedloga novog Pravilnika o znaku pristupačnosti u čiji je rad uključen i predstavnik POSI. Prvi i do sada jedini sastanak ove Radne skupine održan je u prosincu 2019. godine, kada su dogovoreni sljedeći koraci koje bi trebalo poduzeti u cilju pripreme za izradu prijedloga novog Pravilnika o znaku pristupačnosti. POSI je tijekom 2020. godine iznijela prijedlog Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da u ovu radnu skupinu budu uključeni i predstavnici OSI te je dostavila podatke o načinu reguliranja prava na znak pristupačnosti prikupljen od dijela članica Europske mreže za jednakost (Equinet). Iako su tijekom 2020. godine od Ministarstva mora, prometa i infrastrukture zatražena očitovanja o razlozima prekida rada ove radne skupine, kao i informacije o nastavku planiranih aktivnosti, očitovanja nisu zaprimljena… …prema sadržaju Prijedloga Pravilnika, razvidno je kako nisu uvažene brojne preporuke POSI i predstavnika OSI o potrebi suštinskog rješavanja problema korištenja znaka pristupačnosti, odnosno prije donošenja novog Pravilnika nije se pristupilo izmjenama Zakona o sigurnosti prometa na cestama kojima bi se kriteriji i uvjeti za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti/parkirališnu kartu uskladili sa važećom Uredbom o metodologijama vještačenja. Ponavljamo da je samo na taj način moguće osigurati pravednije ostvarivanje prava na parkiranje vozila na mjesta označena za vozila OSI i postrožiti sankcioniranje zlouporabe ovog prava…“

Također, radi pripreme prijedloga i komentara u javnom savjetovanju o Prijedlogu Pravilnika, MMPI postavljena su sljedeća pitanja:

1. *Molimo pojašnjenje o razlozima donošenja Prijedloga Pravilnika, odnosno svrhu istog bez prethodnih izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama. Također molimo podatke o tome koja radna skupina je sudjelovala u izradi Prijedloga Pravilnika, odnosno da li su u izradi ovog propisa sudjelovali predstavnici OSI?*
2. *Koji su razlozi za skraćivanje roka važenja parkirališne karte u odnosu na rok važenja dosadašnjeg znaka pristupačnosti (tri umjesto pet godina)? Također molimo pojašnjenje zbog čega je određeno iznimno kratko prijelazno razdoblje od godinu dana (članak 22.), umjesto ostavljanja na snazi važećih znakova pristupačnosti do njihova isteka?*
3. *Da li će se parkirališnom kartom izdanom prema odredbama ovog Pravilnika moći ostvariti pravo na parkiranje na označena mjesta za vozila OSI u državama članicama EU?*
4. *Molimo očitovanje o razlozima propisivanja naknade za izdavanje i troška dostave parkirališne karte. Naime, iz sadržaja Prijedloga Pravilnika proizlazi kako će OSI morati podmiriti ove troškove, stoga molimo pojašnjenje odredbi članka 9. i čl. 10. u dijelu koji predviđa dodatne izdatke za OSI prilikom ostvarivanja prava za parkirališnu kartu. Također molimo pojašnjenje da li se plaćanje navedenih naknada i troškova predviđa i u slučajevima obnavljanja, nadomještanja i zamjene parkirališne karte.*
5. *Člankom 21. Prijedloga Pravilnika kao subjekti ovlašteni za provedbu nadzora kontrole i korištenja određena su tijela JLS, odnosno pravne osobe koje za tu svrhu osnuju JLS. Molimo pojašnjenje ovih odredbi u odnosu na odredbe Zakona o sigurnosti prometa na cestama prema kojima su za ovu vrstu nadzora nadležni policijski službenici, odnosno da li je predviđeno da policijski službenici i dalje mogu vršiti kontrolu i nadzor korištenja parkirališne karte?*

U očitovanju MMPI navedeno je, između ostaloga, sljedeće:
„…Tijekom provedbe aktualnog Pravilnika o znaku pristupačnosti (Narodne novine, br. 78/08 i 87/14) MMPI je, kao Središnjem tijelu državne uprave koje je nositelj izrade nacrta ovog podzakonskog akta, od strane krovnih organizacija i udruga OSI, ukazivano na probleme u provedbi aktualnog Pravilnika, posebice vezano uz falsificiranje znaka pristupačnosti, nedostatak učinkovitosti nadzora i kontrole provedbe Pravilnika kao i nužnost uspostavljanja popisa izdanih isprava i nositelja prava. MMPI je, uzimajući u obzir spomenute probleme i uvažavajući potrebu za njihovim brzim rješavanjem, a s ciljem uklanjanja uočenih slabosti važećeg Pravilnika, pokrenulo postupak donošenja novog Pravilnika, kojim će se zamijeniti postojeći Pravilnik o znaku pristupačnosti… …nakon proglašenja epidemije bolesti COVID-om19 gotovo je zaustavljen cjelokupan postupak izrade prijedloga novog Pravilnika, pa su se tako i sastanci osnovane Radne skupine sveli na najmanju moguću mjeru. Održano je desetak sastanaka, koji su uvažavajući epidemiološke mjere bili organizirani sa ograničenim brojem sudionika.

MMPI je, sukladno zaključcima sa sastanka Radne skupine te uzimajući u obzir prijedloge dobivene od POSI, udruga OSI te pravnih osoba određenih od strane jedinice lokalne samouprave, izradio prijedlog Pravilnika kojim se olakšava i digitalizira postupak izdavanja znaka pristupačnosti (odnosno po novom pravilniku - parkirališne karte za OSI) te uspostavlja jedinstveni registar/popis izdanih Isprava i njihovih nositelja. S ciljem prikupljanja prijedloga od svih zainteresiranih dionika, MMPI je prijedlog Pravilnika objavio na portalu e-savjetovanje te je o tome obavijestio sve članove spomenute Radne skupine kako bi mogli uputiti MMPI svoje prijedloge i komentare.
Vezano za izmjene Zakona o sigurnosti prometa na cestama, valja napomenuti da isti nije u ingerenciji MMPI-a, već je za njegove izmjene i dopune nadležno Ministarstvo unutarnjih poslova. U slučaju važnijih izmjena odredaba navedenog Zakona u narednom razdoblju, a koje se tiču znaka pristupačnosti/parkirališne karte, MMPI će žurno uskladiti takve odredbe s Pravilnikom.
Jedan od temeljnih zahtjeva krovnih organizacija i udruga OSI bila je učinkovita kontrola i sprječavanje falsificiranja izdanih znakova pristupačnosti. MMPI je, na prijedlog stručnjaka iz tog područja, a uzimajući u obzir najbolje prakse u EU državama članicama, skratio rok s 5 godina na 3 godine, iz razloga što se nakon treće godine gubi kvaliteta materijala iz kojeg je izrađen znak pristupačnosti/parkirališna karta pa gaje stoga teže evidentirati/kontrolirati. Napominjemo kako je upravo dosadašnja dužina trajanja isprave koja za posljedicu ima nečitkost podataka bila uzrok zlouporaba. Iz istih razloga i druge države su skratile rok trajanja isprave. Parkirališnom kartom izdanom prema odredbama novog Pravilnika moći će se ostvariti pravo na parkiranje na označena mjesta za vozila OSI u državama članicama EU. Ova isprava potpuno je sukladna preporuci Vijeća o parkirališnoj karti za OSI (98/376/EC) i dopuni iste iz 2008. Naknada za izdavanje parkirališne karte jednokratna je naknada koja pokriva troškove izrade kartice. Budući da će proces izdavanja biti digitaliziran, zahtjev će moći biti podnesen elektronski, nestati će troškovi poput biljega, fotografije, slanja zahtjeva i sl. OSI koje osobno preuzmu znak pristupačnosti ne plaćaju troškove dostave. Valja napomenuti daje to praksa koja se veže i uz druga prava koja ostvaruju OSI, npr. izdavanje smart kartice kod ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja cestarine. Policijski službenici će i dalje moći vršiti kontrolu i nadzor korištenja parkirališne karte. Za provedbu nadzora kontrole dodatnu su određena tijela JLS odnosno pravne osobe koje za tu svrhu osnuju JLS.
Zaključno, uzimajući u obzir situaciju izazvanu COVID-om19 u kojoj se Radna skupina nije mogla sastajati u dotada uvriježenom obimu i vremenu, pismenu i telefonsku komunikaciju smatramo jednako vrijednom kao i usmeno očitovanje na sastanku Radne skupine. Držimo kako smo prilikom izrade prijedloga ovog propisa uzeli u obzir svu relevantnu problematiku na koju smo upozoravani u proteklih nekoliko godina od strane krovnih i pojedinačnih organizacija OSI te Vašeg Ureda, a koja je bila u našoj nadležnosti. Također skrećemo pozornost, kako se većina Vaših primjedbi odnosi na zakonodavni okvir iz nadležnosti Ministarstva unutarnjih poslova, na što ovo ministarstvo nema mehanizme intervencije… …smatramo kako će konačni tekst prijedloga Pravilnika predstavljati značajno unaprjeđenje postupaka vezanih uz stjecanje i korištenje parkirališne karte za OSI, kao i sprječavanje zlouporabe istog…".

Osim navedenog, suradnici POSI sudjelovali su na **radnom sastanku i raspravi o Prijedlogu Pravilnika** koji je dana 15. lipnja održan u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH. Na sastanku su sudjelovali predstavnici krovnih organizacija OSI, udruga OSI, same OSI, saborski zastupnici te ostali zainteresirani dionici. Tijekom sastanka su iznesena mišljenja i iskustva sudionika vezano za ostvarivanje prava na parkiranje na mjesta označena za vozila kojima se prevoze OSI te su doneseni zaključci i usuglašeni prijedlozi koji će se uputiti u javno savjetovanje o Prijedlogu Pravilnika o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom. Također, ova problematika bila je predmet rasprave i na Stručnom savjetu POSI na kojem je zaključeno da suštinsko rješenje budućeg načina reguliranja i korištenja znaka pristupačnosti je u (1) razmatranju kriterija dodjele znaka pristupačnosti, (2) poboljšanju načina i proširenju mogućnosti načina kontrola korištenja, te (3) poboljšavanja kvalitete izrade samog znaka.

Slijedom svega navedenog, uvažavajući dosadašnja iskustva i zaključke opisanih rasprava, **kroz javno savjetovanje smo uputili prijedloge i komentare na Prijedlog Pravilnika**. Upućeno je 16 prijedloga i komentara od kojih je prihvaćeno njih osam, primljeno na znanje šest, a dva nisu prihvaćena.

Prihvaćeni su prijedlozi za terminološkim i nomotehničkim usklađivanjem teksta; dodavanjem policijskih službenika za obavljanje nadzora i kontrole korištenja parkirališne karte, uz tijelo JLS, odnosno pravnu osobu koju je za tu svrhu osnovala JLS; određivanjem obveze objavljivanja Zahtjeva za izdavanjem i u formatu koji će biti pristupačan za OSI svih vrsta oštećenja (word formatu). Nije prihvaćeno da rok važenja parkirališne karte bude kao što je to sadašnjim propisima uređeno - pet (5) godina niti da izdavanje i dostava (tamo gdje je potrebno) parkirališne karte budu bez troškova za OSI. Na znanje je prihvaćen komentar POSI da donošenjem ovog Pravilnika kojim se zamjenjuje važeći Pravilnik o znaku pristupačnosti (Narodne novine, br. 78/08 i 87/14) nije se pristupilo potrebnom suštinskom rješavanju problema korištenja prava na parkiranje na mjesta označena za vozila kojima se prevoze OSI, odnosno prije donošenja novog Pravilnika nije se pristupilo izmjenama Zakona o sigurnosti prometa na cestama kojima bi se kriteriji i uvjeti za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti/parkirališnu kartu uskladili s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja. Ponavljamo da je samo na taj način moguće osigurati pravednije ostvarivanje prava na parkiranje vozila na mjestima označenim za vozila OSI i postrožiti sankcioniranje zlouporabe ovog prava; samo je primljen na znanje prijedlog da punoljetni član kućanstva preminule osobe koja je imala važeću parkirališnu kartu bude dužan nakon smrti nositelja prava istu vratiti nadležnom tijelu zbog poništavanja, kao i prijedlog se umjesto roka za oduzimanja parkirališne karte od dvije godine, ista oduzima trajno.

Zaključno, dana 17. prosinca 2021. godine u Narodnim novinama broj 139/21 objavljen je Pravilnik o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom koji na snagu stupa u roku od 12 mjeseci od dana objave u Narodnim novinama. Novim Pravilnikom propisuju se uvjeti za stjecanje i korištenje znaka pristupačnosti, prava koja se na temelju njega mogu ostvariti, ovlaštenja i nadležnosti u postupku izdavanja, izgled i sadržaj, organizacijske, tehničke i sigurnosne mjere u postupku njegova izdavanja, te način obilježavanja parkirališnog mjesta, u dijelu koji se odnosi na uporabu parkirališne karte za OSI.

Nedovoljan broj označenih parkirališnih mjesta rezerviranih za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

Mogućnost korištenja parkirališnih mjesta za OSI jedna je od pretpostavki mobilnosti i pristupačnosti, koje se RH obvezala osigurati potpisivanjem i ratifikacijom KPOSI. Unatoč normativnom okviru koji propisuje minimalan broj parkirališnih mjesta za vozila OSI, pritužbe koje smo zaprimali tijekom 2021. godine ukazuju da je broj takvih mjesta i dalje značajno manji u odnosu na stvarne potrebe. Pritužbe su se svojim sadržajem odnosile na nedovoljan broj uređenih i označenih parkirališnih mjesta za vozila OSI u pojedinim naseljima/ulicama, na udaljenost postojećih parkirališnih mjesta od većih stambenih zgrada ili važnijih ustanova i institucija, a primali smo i pritužbe na neadekvatnu tehničku izvedbu (nepristupačnost) takvih mjesta.

Primjer iz prakse: OSI obratila se POSI s prigovorom na izdanu dnevnu parkirnu kartu. Stranka ističe da je bila primorana parkirati na neoznačeno parkirališno mjesto zbog nedostatnog broja pristupačnih parkirališnih mjesta rezerviranih za parkiranje vozila OSI koja su u trenutku dolaska stranke sva bila zauzeta. Stoga, stranka se parkirala na najbliže neoznačeno parkirališno mjesto te istaknula svoj znak pristupačnosti, a po povratku u svoje vozilo bila je istaknuta kazna plaćanjem dnevne parkirne karte.

Slijedom navedenog, POSI se obratila nadležnoj jedinici lokalne samouprave ukazujući na problematiku s kojom se susreću OSI u uvjetima odvijanja lokalnog cestovnoga prometa, posebno upozorivši na nedostatni broj pristupačnih parkirališnih mjesta i na nepropisno parkiranje nesavjesnih vozača na parkirališnim mjestima rezerviranima za vozila OSI. Upućena je preporuka da označena parkirna mjesta za OSI koja su pod naplatom, budu oslobođena od naplate, kao i da se prilikom ugovaranja i produljenja ugovornih obveza s koncesionarima predloži obvezno označavanje određenog postotka od ukupnog broja parkirališnih mjesta, sukladno zakonskim propisima, a da isto bude oslobođeno od naplate.

Također, ukazano je na **pozitivne prakse nekih gradova u RH (na primjer Zagreb, Požega, Pula, Virovitica…), koji su donijeli odluku da ukoliko nema slobodnih mjesta za parkiranje vozila na parkirališnom mjestu označenome za OSI**, vozilo u kojem se prevozi OSI **može se bez naplate, uz isticanje znaka pristupačnosti, parkirati na najbližem parkirnom mjestu** u odnosu na mjesto označeno za parkiranje vozila OSI.
Preporuka POSI u ovom slučaju nije uvažena, uz obrazloženje da prema zakonskim propisima, imaju osiguran dovoljan broj parkirališnih mjesta za vozila OSI na parkiralištima pod njihovom nadležnošću te da omogućuju OSI kupnju povlaštene, mjesečne parkirne karte kojom korisnik stječe pravo na neograničeno parkiranje na svim parkiralištima na području te lokalne jedinice, a da bilo koje vozilo koje koristi parkirno mjesto pod naplatom je dužno imati važeću parkirnu kartu.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Opisani primjeri i iskustva iz rada POSI potvrđuju da je parkiranje na označenim pristupačnim parkirališnim mjestima rezerviranim za vozila OSI problematika s kojom se suočavaju sve, a posebno urbane sredine u RH. Također, opisani primjeri potvrđuju da se povećanjem svijesti i aktualiziranjem ove problematike može potaknuti građane na poštivanje propisa vezanih za mobilnost i pristupačnost. Stoga, preporučujemo još intenzivnije provođenje zajedničkih akcija kojima će udruge, gradovi i policijske uprave uz medijsku potporu zajedno nastaviti podizati razinu svijesti društva i ukazivati kako mjesto označeno za parkiranje automobila OSI nije povlastica besplatnog parkiranja, kako to mnogi pogrešno smatraju, nego olakšica koja omogućava osobi koja se otežano kreće mobilnost, svakodnevno funkcioniranje i integraciju u društvo.
Ponavljamo preporuku policijskim i lokalnim upravama o potrebi učestale provedbe ciljanih akcija usmjerenih na sankcioniranje nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima rezerviranim za vozila OSI, te potičemo na dosljedno sankcioniranje prekršitelja ove vrste prekršaja.
Nadalje, s obzirom da novim Pravilnikom o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom nije riješen suštinski problem prava na parkiranje na mjesta označena za vozila kojima se prevoze OSI (razmatranje kriterija za ostvarivanje ovog prava), ponavljamo kako je nužna promjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama, na način da se kriteriji i uvjeti za ostvarivanje ovog prava usklade s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja te da se povećaju sankcije za prekršitelje. Samo na taj način može se osigurati pravednije ostvarivanje ovog prava i učinkovita zaštita za njegove nositelje.
Uzimajući u obzir da krajem 2022. godine započinje primjena novog Pravilnika o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom, preporučujemo da se službenicima županijskih ureda koji će obavljati poslove vezano za izdavanje parkirališnih karti – izda uputa da prilikom uručivanja nove parkirališne karte nositeljima prava ukažu na pravilan način korištenja iste te upozore na posljedice zlouporaba.
Jedinicama lokalne samouprave preporučujemo da prilikom određivanja i uređivanja parkirališnih površina na svom području, kao i prilikom sklapanja ugovora sa koncesionarima, osiguraju dovoljan broj parkirališnih mjesta za vozila OSI, ne ograničavajući se time samo poštivanjem formalno propisanog minimuma broja mjesta, nego vodeći računa o stvarnim potrebama OSI uvjetovanim specifičnostima svake pojedine lokacije.

Pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (kod registracije) i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Smart kartica)

POSI je od nadležnog MMPI zatražila i zaprimila podatke o ostvarivanju prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i prava na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom tijekom 2021. godine:
*„1. Na dan 31. siječnja 2021. godine bilo je aktivno **19.922** korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom; **33.002** korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta; te **13.876** korisnika obiju prava. U ovom trenutku (zaključno s 31. siječnjem 2021. godine) aktivno je **16.256** korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom; **35.241** korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje*

*naknade za uporabu javnih cesta; te **14.873** korisnika obiju prava. Iz navedenih podataka može se zaključiti kako je do 31. siječnja 2021. godine u odnosu na 31. siječanj 2020. godine zabilježeno smanjenje broja korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom, povećanje broja korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, te povećanje broja korisnika obiju prava.*
*2. Tijekom 2021. godine zaprimljeno je ukupno **4.852** zahtjeva za ostvarivanje prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i prava na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom, te je u 2021. godini izdano ukupno **4.749** rješenja;*
*3. U 2021. godini Državni proračun je osigurao **24.829.650,00 kn** financijskih sredstava, dok je za 2022. godinu osigurano **25.000.000,00 kn;***
*4. Tijekom 2020. i 2021. godine Služba inspekcije sigurnosti cesta i žičara nije zaprimala obavijesti o nepravilnom korištenju Smart kartice **niti je bilo postupanja** po pritužbama poštivanja prava oslobađanja plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom.*
*5. Tijekom 2020. i 2021. godine nije naplaćena **niti jedna prekršajna kazna.**"*

Unatoč višegodišnjim upozorenjima i prijedlozima organizacija OSI, OSI i POSI kojima se kontinuirano ukazuje na nužnost izmjena zakonodavnog okvira, koji na gore navedeni način propisuje uvjete za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja cestarine, isti se nije mijenjao niti u 2021. godini. Zbog toga moramo ponovno upozoriti da je ovakvo zakonsko rješenje neprihvatljivo i izravno diskriminira OSI koje ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja cestarina. Istovremeno, u nepravedni položaj se dovode i obitelji/kućanstva u kojima živi više OSI kada ovo pravo može ostvariti samo jedna OSI na koju glasi vlasništvo automobila. Naime, OSI koje imaju propisani postotak oštećenja, a nemaju vlastito vozilo, ne mogu ostvariti pravo na oslobođenje od plaćanja cestarine, dok osoba s identičnim postotkom oštećenja koja ima vlastito vozilo može ostvariti. Posebno nepotrebnu, otegotnu okolnost ovakav način ostvarivanja prava stvara kod obitelji koje imaju DTUR koje i dalje zbog ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine i prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknada vlasništvo nad vozilom moraju upisati na dijete koje je kao DTUR nositelj prava. Ovakvo rješenje koje se ostvaruje na temelju činjenice vlasništva i dalje prati automobil, a ne nositelja prava/OSI. Osim što je ovakav način ostvarivanja prava nepravedan i diskriminirajući, u svakodnevnom životu OSI stvara brojne poteškoće zbog kojih smo i tijekom 2021. godine zaprimili njihove pritužbe.

Zbog najava o uvođenju suvremenog sustava elektroničke naplate cestarine sa slobodnim prolaskom vozila na cijelom području RH i nastavno na ranije upućene preporuke POSI-a, POSI je nadležnom MMPI-u uputio preporuke i zahtjev za dostavu informacija. U preporukama je navedeno kako je pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom pravo propisano kao kompenzacijska mjera iz razloga nepostojanja odgovarajućeg i OSI pristupačnog međugradskog i međužupanijskog javnog prijevoza. Mnoge OSI, kao i DTUR žive u sredinama, vrlo često ruralnim i nedostupnim, što im otežava mogućnost uključivanja u život njihove zajednice. Također, njihov invaliditet uvjetuje povremene odlaske na terapijske i rehabilitacijske postupke u specijalizirane zdravstvene ustanove. Zaključno je istaknuto kako je o ovoj temi POSI više godina u izvješćima o radu podnesenih Hrvatskom saboru upućivala preporuku da se: *„Zbog najavljenih promjena u načinu opće naplate cestarina, nadležna će tijela trebati imati u vidu i promišljati o načinu budućeg ostvarivanja ovog prava za OSI."*
MMPI je u svom odgovoru naveo: *„U dopisu koji ste nam dostavili na očitovanje točno navodite odredbe Zakona o cestama vezano za oslobađanje od plaćanja cestarine za OSI. Međutim, zbog uvođenja novog sustava naplate cestarine koji se prije svega predviđa biti beskontaktni, morat će se značajno izmijeniti i dopuniti važeći propisi. Predviđa se čak donijeti poseban zakon koji će urediti sva pitanja vezana za naplatu cestarine, a kojem će nositelj biti MMPI. Postojeća rješenja kao što su invalidska smart kartica kao dokaz prava neplaćanja na autocesti na naplatnom mjestu te kontrola od strane blagajnika na naplatnoj kućici s početkom rada novog sustava naplate cestarine neće se moći primijeniti na autocestama. Novi sustav elektroničke naplate cestarine temeljio bi se na slobodnom protoku s više voznih trakova, bez zaustavlja vozila, s beskontaktnim načinima plaćanja. Uključuje*

kombinaciju dviju tehnologija: naplatu putem uređaja ugrađenog u vozilo (ENC) i automatskog sustava očitanja registarske oznake vozila u sustav naplate. Koju od te dvije moguće tehnologije odrediti za ostvarivanje oslobađanja od plaćanja cestarine OSI utvrdit će se temeljem analiza i usuglašavanja. Na kraju napominjemo kako je u nacionalnom planu oporavka i otpornosti planiran projekt C1.4. R1-I2 Unapređenje sustava korištenja prava OSI u području mobilnosti – u tim je pravima i besplatna cestarina. Cilj projekta je brže i jednostavnije ostvarivanje prava OSI na području mobilnosti, uvođenje jedinstvenog dokumenta kojim će OSI ostvarivati sva prava s polja mobilnosti, pojednostavljivanje administrativnog okruženja krajnjem korisniku i povećanje dostupnosti interoperabilnih digitalnih javnih usluga OSI".

Primjer iz prakse**:** POSI se obratila OSI koja prema utvrđenoj težini invaliditeta i stupnju tjelesnog oštećenja (100% TO) ispunjava sve uvjete za ostvarivanje prava na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Smart kartica). Stranka pojašnjava da unatoč navedenom, nije u mogućnosti ostvariti to pravo jer automobil koji svakodnevno koristi nije u njezinom vlasništvu, odnosno ne koristi ga na temelju ugovora u leasingu. U svom obraćanju POSI stranka između ostaloga navodi:

„…MMPI podnijela sam Zahtjev za ostvarivanje povlastice na neplaćanje cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom – tzv. SMART kartica, ali taj zahtjev nije pozitivno riješen jer je navedeno Ministarstvo svojim Zaključkom pozvalo me na dostavu preslike prometne dozvole. Presliku prometne dozvole sam uredno dostavila, ali u telefonskom razgovoru s ovlaštenom osobom u Ministarstvu mi je objašnjeno da se mogu Smart kartice izdati samo OSI koji su vlasnici vozila ili vozilo koriste na osnovu ugovora o leasingu…

…kao pravnica i odvjetnica u penziji – još 2010. godine, nakon prve fakture kralježnice, preporučen i je na komisijskom pregledu odlazak u invalidsku mirovinu, što ja nisam prihvatila, jer meni je bilo samo važno da se liječenjem toliko osposobim da mogu i dalje raditi – pogledala sam sada važeće propise i utvrdila da:

Zakon o cestama je donesen još 2011. godine i uz kasnije izmjene i dopune je zapravo zastario i diskriminatoran propis budući da:

- ZASTARIO jer ne poznaje novije oblike gospodarskog načina iskorištavanja vozila – dugoročni (ali i kratkoročni najam/rent vozila) - ali se mora naglasiti da je zakonsko reguliranje leasinga bilo tek 2013. godine pa je ipak zakonodavac ga našao za shodno uvrstiti ga u Zakon o cestama;

- DISKRIMINATORAN jer ne priznaje prava OSI na način da pravo prati osobu, već pravo prati vozilo.

Objašnjenja, usmena, koja sam dobila u Ministarstvu su da se ne može pratiti da li doista samo OSI koristio vozilo koje ima Smart karticu ili i netko drugi, odnosno da ima puno zloupotreba. Pa upravo sadašnje rješenje da Smart kartica prati vozilo a ne OSI i omogućuje zloupotrebu prava. Jer kada bi pravo pratilo OSI, vrlo je laka provjera da li se OSI nalazi u vozilu koje koristi Smart karticu – jer uvjet korištenja prava upotrebom Smart kartice je da se OSI nalazi u vozilu!! Također, smatram kako se stvarno ne želi spriječiti zloupotreba!!! Zar nije prava sramota za našeg zakonodavca da usluge rent-cara su regulirane samo Zakonom o turizmu, a da potpuno „zaboravlja" da i hrvatske OSI mogu koristiti te usluge. Usluga dugoročnog najma vozila je zaživjela u Hrvatskoj, što nam pokazuje broj tvrtki koje se bave tom djelatnošću – za koju kažu da je djelatnost sadašnjosti i budućnosti! – ali naš zakonodavac spava „zimskim snom".

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Zabrinjavajuće je da unatoč pritužbama OSI i roditelja DTUR te unatoč preporukama POSI u izvješćima o radu za 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. godinu, normativni okvir kojim se uređuje pravo na oslobađanje plaćanja cestarine do danas nije promijenjen, a samim time nije bilo niti nikakvih pozitivnih pomaka vezano za ostvarivanje ovog prava. Još jednom napominjemo da je ovakav pravni okvir nepravedan i diskriminirajući prema OSI koje ispunjavaju uvjete za ostvarivanje ovog prava, ali nemaju vlastiti automobil. Stoga, ponovno preporučujemo da se način ostvarivanja oslobađanja od plaćanja cestarine urediti kao što je to uređeno kod ostvarivanja prava na znak pristupačnosti gdje pravo slijedi nositelja prava, a ne automobil kao sredstvo prijevoza. Podataka kako tijekom 2020. i

2021. godine nije naplaćena niti jedna prekršajna kazna zbog zloupotrebe smart kartice, govori dovoljno o nedovoljnoj kontroli.
S obzirom na navedeno, predlažemo da se kroz izmjene Zakona o cestama i Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine usvoje kriteriji za ostvarivanje prava na povlasticu u cestovnom prometu po uzoru na kriterije za ostvarenje povlastica u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu. Ponovno ističemo i navodimo da će zbog najavljenih promjena u načinu opće naplate cestarina nadležna tijela trebati imati u vidu i promišljati o načinu budućeg ostvarivanja ovog prava za OSI.
Također, ponovo preporučujemo odgovarajuće usklađivanje važećega zakonskog i podzakonskog okvira s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja koja je na snazi od 2017. godine, budući da je navedeno obveza koja proizlazi iz odredbi KPOSI i uvođenja funkcionalnog kriterija oštećenja, a koje načelo je također usvojeno u normativnom okviru za ostvarenje povlastica u pomorskom prijevozu.

2.18.3. POMORSKI PRIJEVOZ

Tijekom 2021. godine u pomorskom prijevozu nastavljena je primjena **Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu (Narodne novine, br. 19/22)** s posljednjim izmjenama koje su stupile na snagu 19. prosinca 2019. godine i kojima je znatno proširena kategorija OSI s povlasticom besplatnog prijevoza u pomorskom prometu:
• OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje donjih ekstremiteta 80% ili više, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100% tjelesnog oštećenja, osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% i gluhoslijepe osobe sa 100% tjelesnog oštećenja te OSIkojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, na trajektnim linijama, uključujući i osobno vozilo kojim se navedene osobe prevoze
• DTUR s prebivalištem na otoku te sva DTUR u razvoju kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, bez obzira na mjesto prebivališta i osobno vozilo kojim se ta djeca prevoze, na trajektnim linijama
• Pratitelj OSI i DTUR u razvoju ostvaruje pravo na besplatni prijevoz, osim kada ostvaruje pravo na besplatan prijevoz u skladu s posebnim propisima.[16]
Nastavljena je ujedno i primjena **Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu** sa zadnjim izmjenama koje su stupile na snagu 17. studenoga 2020. godine (Narodne novine, br. 122/20) kojim su detaljnije propisani uvjeti i način ostvarivanja prava na povlašteni javni pomorski prijevoz za, među ostalim, OSI na trajektnim linijama s obvezom javne usluge i propisani uvjeti za izdavanje pomorske iskaznice za OSI.

Nakon početnog prijelaznog razdoblja od uvođenja pomorske iskaznice za OSI, u kojem je povlasticu besplatnog prijevoza bilo moguće ostvariti na temelju pisanog zahtjeva brodaru uz predočenje dokumentacije kojim se dokazuje invaliditet podnositelja zahtjeva, **od 1. listopada 2021. godine pravo na besplatni prijevoz na državnim trajektnim linijama moguće je isključivo uz predočenje pomorske iskaznice za OSI.**

Zahtjev za izdavanje Iskaznice za OSI omogućeno je uputiti elektroničkim putem na portalu e-Građani ili poštom na adresu: Agencija za obalni linijski pomorski promet, PP 8, 10 002 Zagreb. Sve relevantne informacije kao i obrazac zahtjeva za izdavanje iskaznice dostupan je na mrežnim stranicama Agencije za obalni linijski pomorski promet:
https://agencija-zolpp.hr/iskaznica-za-osi/ .
Kako bi provjerila da li ostvaruje li korisnik pravo na Iskaznicu za OSI, Agencija za obalni linijski pomorski promet provjerava dokumentaciju izravnim uvidom u **Hrvatski registar o osobama s invaliditetom (HROI)** koji vodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo, a ne na temelju dokumentacije koju prilaže sam podnositelj zahtjeva.

U početnoj fazi uvođenja pomorske iskaznice za OSI zaprimali smo pritužbe OSI koje unatoč tome što su u vrijeme podnošenja zahtjeva za izdavanje pomorske iskaznice za OSI ostvarivale prava iz sustava socijalne skrbi koja podrazumijevaju postojanje III. i IV. stupnja funkcionalnog oštećenja (pravo na doplatak za pomoć i njegu i osobna invalidnina), nisu mogle ishoditi pomorsku iskaznicu za OSI uz obrazloženje Agencije da podaci podnositelja zahtjeva o utvrđenom III. i IV. stupnju funkcionalnog oštećenja nisu evidentirani u HROI-u. Naime, opisani problem pojavio se zbog neusklađenosti terminologije starih propisa prema kojima se vještačila „težina oštećenja zdravlja" i važeće Uredbe o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17) prema kojoj se vještači funkcionalno oštećenje od I.-IV. stupnja.
Stoga osobe koje su ranije vještačene za potrebe ostvarenja prava u sustavu socijalne skrbi (i kojima je oštećenje zdravlja utvrđeno kao trajno stanje bez obveze pristupa kontrolnom vještačenju prema novim propisima) nisu mogle dokazati postojanje III. i IV. stupnja funkcionalnog oštećenja. Identičan problem pojavio se i kod osoba kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje, ali im nije definiran postotak tjelesnog oštećenja odnosno nije utvrđeno razgraničenje postotka tjelesnog oštećenja na donjim ekstremitetima u odnosu na postotak cjelokupnog oštećenja organizma.

Budući da je Agencija ovlaštena utvrđivati postojanje zakonskih uvjeta za izdavanje pomorske iskaznice za OSI u smislu vrste i stupnja invaliditeta isključivo dobavom podataka iz HROI-a, to nije bilo moguće rješavati pribavom dodatne dokumentacije od stranaka niti tumačenjem starijih vještačkih nalaza. Agencija za obalni linijski pomorski promet je u takvim slučajevima isključivo ovlaštena odbiti zahtjeve za izdavanjem pomorske iskaznice za OSI te uputiti stranke na podnošenje zahtjeva za provedbu novog vještačenja prema važećim propisima koji bi potom bili upisani u HROI.

U svrhu pronalaska rješenja za nastali problem, pravobraniteljica je uputila preporuku MROSP, ZOSI i HZJZ s prijedlogom za *„iznalaženjem rješenja za prevođenje „starih" vještačkih nalaza donesenih prema prijašnjim propisima (kod kojih je invaliditet utvrđen kao trajno stanje) odnosno prevođenje težine oštećenja zdravlja utvrđeno ranijim nalazima u odgovarajuće stupnjeve funkcionalnog oštećenja (nalaze i mišljenja o stupnju funkcionalnih sposobnosti prema važećim propisima), a koji bi isključili provođenje novih postupaka vještačenja, a sve u svrhu ubrzanja postupka ostvarenja prava osoba s invaliditetom i izbjegavanja novih troškova vještačenja".*

U odgovoru zaprimljenom od ZOSI (ujedno dostavljen na znanje MROSP, HZJZ, MMPI i Agenciji za obalni linijski promet) predlaže se da se za potrebe ostvarivanja prava na povlašteni pomorski prijevoz koristi ista ili slična metodologija koja je korištena kod izrade Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom gdje se kao temelj upisa koriste i podatci i nomenklature iz ranijih sustava vještačenja koji se vode u hrvatskom registru bez potrebe za novi vještačenjem.

Iako nismo zaprimili službenu potvrdu da je prijedlog ZOSI usvojen od Agencije za obalni linijski promet zaprimili smo podatak da je tijekom 2021. godine, od kada je uvedena mogućnost izdavanja Pomorske iskaznice za OSI, zaprimljeno ukupno **2.308 zahtjeva** za izdavanje iskaznica, od čega je **pozitivno riješeno 2.017 zahtjeva**, 59 zahtjeva je stornirano zbog pogrešnog podnošenja zahtjeva, 40 zahtjeva je bilo nepotpuno (nedostajala je fotografija, dokaz o uplati troška izrade iskaznice i sl.), dok je 135 zahtjeva odbačeno uz obrazloženje da podnositelj ne ispunjava zakonske uvjete za ostvarenje ovog prava, a 57 zahtjeva je odbačeno uz obrazloženje da podnositelj zahtjeva nije evidentiran u Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom.

Dakle, među 57 odbačenih zahtjeva za izdavanjem pomorske iskaznice za OSI nalazi se određeni broj slučajeva u kojima je podnositelj zahtjeva vještačen prema starijim propisima i čiji „trajni" nalaz nije bilo moguće „prevesti" u podatak u HROI koji bi bio iskoristiv za Agenciju kod izdavanja pomorske iskaznice za OSI. Prema neslužbenim informacijama koje smo prikupili od Agencije ali i samih OSI, određeni broj osoba kojima je po ovoj osnovi bio odbačen zahtjev za izdavanjem pomorske iskaznice, pokrenuli su novi postupak vještačenja radi utvrđenja vrste i stupnja invaliditeta prema važećim propisima i po evidenciji nalaza i mišljenja u HRPI podnijeli su zahtjev za izdavanje pomorske iskaznice za OSI.

U normativnom smislu, tijekom 2021. godine nisu zabilježene izmjene propisa na području pomorskog prijevoza za OSI, a nije zabilježen ni značajniji broj pritužbi u ovom području, izuzev u pogledu postupka ishođenja pomorske iskaznice za OSI kako je to objašnjeno ranije u tekstu.

Jedna od zaprimljenih pritužbi odnosila se na slučaj kada besplatnim putnim kartama za osobu s invaliditetom, pratnju i vozilo, koje izdaje Jadrolinija d.d., na temelju Pomorske iskaznice za osobe s invaliditetom, se navodi naziv „putna karta za invalidnu osobu“, „pratnja invalidnoj osobi“ te „vozilo invalidne osobe“.
O navedenom smo odmah obavijestili Jadroliniju d.d. koja nam je odgovorila da su izvršili provjere svih kanala prodaje te da nisu utvrdili da se igdje koristi neprihvatljiva terminologija, uključujući i mrežnu stranicu Jadrolinije d.d., no da će svaki eventualno naknadno uočeni propust ispraviti.

Pravobraniteljica je u svrhu raspolaganja točnim informacijama **o stanju pristupačnosti plovila i pokazatelja korištenja povlastica** u pomorskom prijevozu za OSI, od Jadrolinije d.d. i Rapske plovidbe d.d. za 2021. zatražila podatke o planiranim mjerama za povećanje dostupnosti usluga OSI, broju OSI i DTUR koje su tijekom 2021. godine koristili povlasticu besplatnog prijevoza, ukupnim utrošenim financijskim sredstvima u tu svrhu, stanju pristupačnosti plovila i popis plovila koja imaju dizalo, sklopivu platformu, odnosno pristupnu rampu na stepenicama.

U odgovoru navodi se da **Jadrolinija d.d.** svakodnevno radi na unapređenju i povećanju dostupnosti svojih usluga za OSI pa je tako u prethodnom razdoblju izdana nova Radna uputa o postupanju s OSI i osobama smanjene pokretljivosti koja je obvezujuća za sve zaposlenike Društva. Navedenom Uputom su definirani svi oblici asistencije od samog početka planiranja putovanja, osiguranja prijevozne karte, pomoći prilikom ukrcaja, tijekom putovanja, osiguranja prijevozne karte kao i iskrcaja.
Dodano je i da je za sve trajektne linije bez rezervacije omogućen direktan ukrcaj na trajekte uz očitavanje iskaznice za OSI na samom ukrcaju, dok je za trajektne linije sa rezervacijom zbog osiguranja mjesta za vozilo, omogućena kupnja prijevozne karte unaprijed putem svih kanala prodaje (web prodaja, mobilna aplikacija, slanje e-karte elektronskom poštom na osnovu zahtjeva upućenog agenciji Jadrolinije). Detaljne upute o načinu podnošenja zahtjeva za pribavu pomorske iskaznice za OSI i odgovarajući obrazac sadržani izvorno na mrežnim stranicama Agencije za obalni linijski pomorski promet https://agencija-zolpp.hr/iskaznica-za-osi/ na koju upućuju i poveznice na web stranicama Rapske plovidbe d.d. i Jadrolinije d.d.

No, osim **besplatnih putovanja trajektima s obvezom javne usluge** na temelju Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu, OSI koji putuju **brodskim i brzobrodskim linijama**, mogu ukoliko ispunjavaju uvjete prema Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (Narodne novine, br. 97/00, 101/00 i 98/19) ostvariti **pravo na povlašteni prijevoz** u visini od 75% od redovne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje brodom te besplatnu vožnju za pratitelja. No, osim na brzobrodskim i brodskim linijama istu povlasticu prema Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu OSI i DTUR mogu ostvariti i kod prijevoza trajektnim linijama s obvezom javne usluge kada ne zadovoljavaju kriterije vrste i težine invaliditeta prema Zakonu prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu, ali ispunjavaju kriterij vrste i težine invaliditeta prema Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu.

Naime, krug ovlaštenika na povlasticu u prijevozu brodom je Zakonom o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu reguliran nešto drugačije i prema čl. 2. toč. 3. obuhvaća: *„slijepe osobe koje imaju do 10% sposobnosti vida, gluhe i gluhoslijepe osobe, osobe s mentalnom retardacijom (težom i teškom), tjelesno invalidne osobe s oštećenjem organa za kretanje od najmanje 70%, kronični bubrežni bolesnici na hemodijalizi, osobe koje po posebnim propisima ostvaruju pravo na doplatak za pomoć i njegu druge osobe, invalidna djeca čiji roditelji ostvaruju pravo na dopust do sedme godine djetetova života i na rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju“*.

Dakle, OSI i DTUR koji ne ostvaruju povlasticu prema vrsti i težini invaliditeta iz čl. 32. st. 3. toč. 10. i 11. Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu i koje posljedično ne

mogu ostvariti ni pravo na pomorsku iskaznicu za OSI[17] (kao npr. kronični bubrežni bolesnici na dijalizi koji nemaju utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja ili OSI koji imaju utvrđeno tjelesno oštećenje na donjim ekstremitetima u postotku između 70%-79%, odnosno osobe s oštećenjem vida od 90%-99%), mogu i dalje ostvariti pravo na povlasticu u visini od 75% od redovne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje brodom te besplatnu vožnju za pratitelja (ali ne i besplatni prijevoz osobnog vozila) na temelju Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (čl. 6. st. 1. i 4.). Navedena mogućnost izravno proizlazi iz zakonske odredbe čl. 32. st. 2. toč. 7. Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu.

Tijekom 2021. godine na temelju prava na povlašteni (brodske i brzobrodske linije) ili besplatni (trajektne linije) prijevoz plovilima **Jadrolinije d.d. putovalo je 37.350 putnika s invaliditetom i njihovih pratitelja i 17.342 osobnih vozila**. Ukupan iznos iskorištenih prijevoznih karata iznosio je **2.181.506,50 kn.** Od navedenog iznosa naplaćeno je **4.132,25 kn** (povlašteni prijevoz) dok je **2.177.374,25 kn** iznos besplatnih prijevoznih karata. Naknada za besplatni prijevoz na državnim neprofitabilni linijama od strane Agencije za obalni linijski pomorski promet isplaćena je u iznosu od 1.469.347,79 kn dok je preostali iznos direktan trošak brodara.
Rapska plovidba d.d. nas je obavijestila da je tijekom 2021. godine na državnoj liniji 337 Mišnjak-Stinica koju održava Rapska plovidba d.d. ostvareno pravo na **548 besplatnih putovanja za OSI uz 446 pratitelja, te je prevezeno besplatno 545 osobnih vozila**. Povlaštenih prijevoza brodskim i brzobrodskim linijama (u visini od 75% od redovne cijene vozne karte) koje održava Rapska plovidba d.d. bilo je tijekom 2021. godine ukupno 409 pri čemu je bilo odobreno 161 besplatno putovanje za pratitelja. Rapska plovidba d.d. nas je također obavijestila da za 2021. godine nije dobila nikakva sredstva od strane državnog proračuna ili bilo koje druge državne institucije za naknadu troškova besplatnog trajektnog prijevoza OSI, pratitelja i vozila, a što je identično podatku koji su nam iznijeli i za 2020. godinu.

Tablica 21. Prikaz podataka o korisnicima OSI u pomorskom prometu

	2020. godina	**2021. godina**
Jadrolinija d.d. (besplatni i povlašteni pomorski promet)	19.330 OSI	37.350 OSI
Rapska plovidba d.d. (besplatni pomorski promet)	441 OSI	548 OSI

S obzirom na podatke iz 2020. godine vidljiv je znatan porast broja besplatnih i povlaštenih putovanja u pomorskom prometu kod oba brodara. Teško je u ovom trenutku utvrditi stvarne razloge tom povećanju - da li je tome doprinijela veća informiranost građana o povlasticama i posljedično veći postotak korištenja povlastice (budući da je proširenje kruga ovlaštenika na povlašteni prijevoz brodom stupilo na snagu s izmjenom Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu od 19.12. 2019. godine), i/ili je pak manji broj povlaštenih putovanja brodom u 2020. godini posljedica i općenito slabije turističke sezone u odnosu na 2021. godinu.

[17] OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje donjih ekstremiteta 80% ili više, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100% tjelesnog oštećenja, osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% i gluhoslijepe osobe sa 100% tjelesnog oštećenja te OSI kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, na trajektnim linijama, uključujući i osobno vozilo kojim se navedene osobe prevoze DTUR s prebivalištem na otoku te sva DTUR u razvoju kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, bez obzira na mjesto prebivališta i osobno vozilo kojim se ta djeca prevoze na trajektnim linijama.

Primjer iz prakse: Uredu POSI obratila se osoba s invaliditetom koja prema nalazima i mišljenjima vještaka iz 2017. godine ima utvrđeno 100% tjelesno oštećenje i III. stupanj funkcionalnog oštećenja te koja živi u Zagrebu i želi provesti odmor u Supetru na otoku Braču.
Stranka je navela da na odmor planira ići s pratnjom (suprugom) te da će do Splita doći osobnim automobilom i želi prevesti automobil na otok Brač. Stranka je postavila upit da li i na koji način može ostvariti pravo na povlasticu na temelju utvrđenog invaliditeta na prijevoz trajektom na relaciji Split-Brač-Split za sebe, pratnju i vozilo. Ured POSI je odgovorio da prema utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja (100% tjelesnog oštećenja cjelokupnog organizma) ne zadovoljava uvjet za ostvarenje prava na pomorsku iskaznicu niti za povlasticu besplatnog prijevoza trajektom, ali da obzirom da ima utvrđen III. stupanj funkcionalnog oštećenja (na temelju čega stranka ostvaruje pravo na doplatak za tuđu njegu i pomoć sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi) ima osnovu za izdavanje prava na izdavanje pomorske iskaznice i ostvarenje prava na besplatni prijevoz trajektom[18].

Stranka je upućena da prvo Agenciji za obalni linijski prijevoz podnese zahtjev za izdavanje pomorske iskaznice za OSI putem obrasca dostupnog na mrežnoj stranici Agencije. Stranci je objašnjeno da Agenciji nije potrebno dostavljati dokumentaciju o invaliditetu (rješenje ili nalaz i mišljenje) budući da Agencija sve podatke o invaliditetu prikuplja izravno od Hrvatskog registra za osobe s invaliditetom. Po ishođenju pomorske iskaznice koju će zaprimiti na kućnu adresu (i čiji je rok važenja pet godina od dana izdavanja), putne karte za sebe, pratnju i vozilo može preuzeti izravno na prodajnom šalteru brodara (Jadrolinije d.d.) uz predočenje pomorske iskaznice ili zatražiti izdavanje putnih karata digitalnim putem (web prodaja, mobilna aplikacija, slanje e-karte elektronskom poštom na osnovu zahtjeva upućenog agenciji Jadrolinije). Putne karte kao i pomorsku iskaznicu je potrebno predočiti djelatniku prilikom ukrcaja na trajekt.

U odnosu na **pristupačnost flote** oba državna brodara, stanje je uglavnom nepromijenjeno u odnosu na 2020. godinu.
Jadrolinija d.d. je na traženje pravobraniteljice za 2021. godinu dostavila informacije o prilagođenosti flote osobama s invaliditetom. Usporedbom podataka iz proteklih godina razvidno je da nije došlo do znatnijih poboljšanja. Od ukupno 54 plovila u floti, na 15 plovila je omogućen ukrcaj putnika pomagalima - eskalatorima, samo četiri plovila imaju ugrađena dizala za ukrcaj putnika, 12 plovila imaju sklopive platforme ili skalamobile, a 27 plovila imaju pristupačne sanitarne čvorove za OSI. Prema dostupnim podacima vidljivo je da je u floti Jadrolinije, **od 54 plovila u floti čak 35 u cijelosti nepristupačno za OSI.**
U odgovoru Jadrolinije d.d. još se navodi da kod starijih brodova koji nisu prilagođeni i nije osigurana pristupačnost, posade uvijek stoje na raspolaganju za sve oblike asistencije. Na svim novijim brodovima u floti osigurana je pristupačnost osobama s invaliditetom. Istim će se voditi i prilikom daljnje obnove flote gdje se izričito vodi računa da se osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti na što lakši način uključe u zajednicu te im se olakša njihova svakodnevnica.

Na upit postavljen **Rapskoj plovidbi d.d.** o stanju pristupačnosti plovila i pokazatelja korištenja povlastica u pomorskom prijevozu za OSI u 2021. godine, odgovoreno je da su kod svakog novonabavljenog ili novosagrađenog trajekta praćeni trenutni zahtjevi i trendovi u pogledu dostupnosti OSI, te je s razvojem flote rasla i kvaliteta usluge i pristupačnosti OSI. Identični odgovor dobili smo povodom traženja podataka za 2020. godinu. Nadalje, u odgovoru stoji:
„Najnoviji trajekt u floti „Rapske plovidbe", trajekt „Četiri zvonika" opremljen je najkvalitetnijom dostupnom opremom predviđenom za podizanje kvalitete putovanja osobama s invaliditetom. Na trajektu se nalazi WC za osobe s invaliditetom koji je smješten u salonu putnika, a do palube salona putnika vodi lift sa platformom za osobe s invaliditetom.

[18] Preduvjet prema čl. 32. st. 3. toč. 3. Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu je utvrđeno tjelesno oštećenje donjih ekstremiteta 80% ili više ili utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja.

Trajekt „Barbat" opremljen je WC-om za osobe s invaliditetom koji se nalazi na glavnoj palubi, te mu je pristup olakšan pristupnom rampom. Najstariji trajekt u floti, "Sveti Marin", nije opremljen liftom za osobe s invaliditetom, ali se WC-i nalazi na glavnoj palubi, te je pristupačan osobama s invaliditetom. Trajekt „Četiri zvonika" opremljen je liftom sa platformom za osobe s invaliditetom koji vodi do palube salona putnika u kojem se nalazi i WC za osobe sa invaliditetom. Trajekt „Barbat" opremljen je WC-om za osobe s invaliditetom koji se nalazi na glavnoj palubi, te mu je pristup olakšan pristupnom rampom. Trajekt "Sveti Marin" nije opremljen liftom za osobe s invaliditetom, ali se WC nalazi na glavnoj palubi, te je pristupačan osobama s invaliditetom. Usporedbom za podacima iz prethodnih godina razvidno je da nema promjene.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila udruga s područja Istarske županije pritužujući se na nepristupačnost novo uvedenog brzog putničkog broda za putnike osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti, a pomoću kojeg se obavlja javni prijevoz u linijskom obalnom pomorskom prometu na državnoj brzobrodskoj liniji 9141 Pula-(Unije-Susak)-Mali Lošinj-(Ilovik-Silba)-Zadar i natrag. U obraćanju ukazali su na nemogućnost ukrcaja/iskrcaja osoba s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao i osoba smanjene pokretljivosti tražeći da se angažira plovilo koje će biti pristupačno barem kao i prethodni katamaran, svjesni činjenice da ni ono nije zadovoljavalo sve uvjete pristupačnosti za osobe s invaliditetom.
Pravobraniteljica je povodom pritužbe preporučila Agenciji za obalni linijski pomorski promet da osobama s invaliditetom osigura pristupačnost plovila kojim se obavlja javni prijevoz u linijskom obalnom pomorskom prometu na spomenutoj relaciji te da se prilikom budućeg izbora brodara za pružanje usluge javnog prijevoza u linijskom obalnom pomorskom prometu, posveti više pažnje pristupačnosti plovila za osobe s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti i postave zahtjevi razumne prilagodbe. Prema preporuci pravobraniteljice, brodar je osigurao rampu koja omogućava ukrcaj/iskrcaj osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti.

PREPORUKA:

1. Budući da u dosadašnjim postupcima javne nabave nije istican zahtjev ponuditeljima/brodarima da plovilo bude pristupačano za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti, pravobraniteljica preporučuje da se prilikom raspisivanja postupka odabira ponuditelja/brodara sukladno Zakonu o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu (Narodne novine, br. 33/06, 38/09, 87/09, 18/11, 80/13, 56/16 i 121/19) izbor brodara među ostalim uvjetuje i elementima pristupačnosti za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti, na primjer dodatnim bodovanjem u postupku javne nabave onog ponuditelja čiji brod ima mogućnost ukrcaja/iskrcaja osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili elektromotornim invalidskim kolicima, mogućnost pristupa salonu za putnike, sanitarni čvor prilagođen za osobe s invaliditetom, ili/i dovoljno prostora na brodu za kretanje osoba s invaliditetom. Na taj način utjecalo bi se na podizanje kvalitete usluge prijevoza u linijskom obalnom pomorskom prometu, ali i kvaliteta turističke ponude koja prepoznaje važnosti razvoja „turizma za sve“ i potencijala koji postoji u obogaćivanju turističke usluge na način da je pristupačan osobama s invaliditetom.

2.18.4. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ

Tijekom 2021. godine nastavljeno je praćenje provedbi mjera i aktivnosti provođenih s ciljem osiguranja pristupačnijeg željezničkog prijevoza OSI, neovisno o stupnju i vrsti oštećenja.
Propisani uvjeti i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada OSI i smanjene pokretljivosti u građevinama javne željezničke infrastrukture i željezničke prometne namjene u svrhu izjednačavanja mogućnosti za OSI za upravitelja infrastrukture određeno je nacionalnim zakonodavstvom Zakonom o gradnji (Narodne novine, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19), Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, br.

78/13) i EU uredbama o tehničkim specifikacijama za interoperabilnost: Uredbom Komisije (EU) br. 1300/2014 od 18. studenoga 2014. o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije OSI i osobama s ograničenom pokretljivošću i Uredbom Komisije (EU) 2019/772 od 16. svibnja 2019. o izmjeni Uredbe (EU) br. 1300/2014 u pogledu inventara imovine u cilju identificiranja zapreka pristupačnosti, pružanja informacija korisnicima te nadzora i ocjene napretka u pogledu pristupačnosti. Slijedom odredbi uredaba o tehničkim specifikacijama izrađen je Nacionalni provedbeni plan za Uredbu Komisije (EU) 1300/2014 od 18. studenoga 2014. o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije OSI i osobama s ograničenom pokretljivošću dostupan na službenim mrežnim stranicama Ministarstva mora, prometa i infrastrukture:
https://mmDi.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Nacionalni%20provedbeni%20plan%20TSI%20PRM%2022-01 18.pdf.

HŽ Infrastruktura d.o.o. kao upravitelj željezničke infrastrukture i odgovorna pravna osoba za njezino upravljanje, održavanje i obnovu, obavijestila nas je o provedbi slijedećih projekata izvedbe radova i izrade dokumentacije tijekom 2021. godine u svrhu poboljšanja fizičke, informacijske i komunikacijske pristupačnosti željezničkih kolodvora i stajališta u skladu s Uredbom Komisije EU 1300/2014:

1. Tijekom 2021. godine u sklopu poslovanja HŽ Infrastruktura d.o.o. je provodila 13 projekata sufinanciranih sredstvima EU na izradi studijske/projektne dokumentacije, te izvođenja radova na prugama RH (Izvedba radova na dionicama: Dugo Selo-Križevci, Zaprešić-Zabok, Vinkovci-Vukovar, Križevci-Koprivnica-DG, Hrvatski Leskovac-Karlovac; te izrada dokumentacije za dionice: Dugo Selo-Novska, Škrljevo-Rijeka-Jurdani, Okučani-Vinkovci, Oštarije-Škrljevo, Karlovac-Oštarije, Lepoglavska spojnica, Hrvatski Leskovac -Zagreb GK i Čvor Zagreb).
Izrada dokumentacije, te izvođenje radova uz ostale zakone u skladu je s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama sa invaliditetom i smanjene pokretljivosti i tehničkim specifikacijama za interoperabilnost.
2. Tijekom 2021. godine u izvedbi je **rekonstrukcija kolodvorske zgrade Rijeka**, gdje se prilagođava blagajna osobama smanjene pokretljivosti, gluhim i nagluhim, te slijepim i slabovidnim osobama, u prostore za putnike se postavlja taktilna linija za usmjerenje i vođenje slijepih i slabovidnih osoba, a u javnim sanitarijama se uređuje sanitarni čvor za OSI. Radovi su u završnoj fazi.
3. U sklopu izgradnje **željezničkog stajališta Sesvetska Sopnica** na pruzi M102 Zagreb GK - Dugo Selo, gradi se otočni peron. Površina perona popločat će se betonskim opločnicima. Na udaljenosti 2.40 m od osi kolosijeka, paralelno s rubom perona, označit će se vodoravna signalizacija, u vidu žute trake upozorenja širine 100 mm i uz nju taktilna crta upozorenja za slabovidne osobe, širine 400 mm, kao treći red opločnika gledano od peronskog elementa. Pristup na perone osiguran je izgradnjom novog pothodnika sa stubištima i tri dizala za osobe smanjene pokretljivosti sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevinama osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Radovi su u tijeku.
4. U sklopu izvođenja radova na pothodniku za pristup na peron u **kolodvoru Laslovo - Korođ** na pruzi L208 Vinkovci - Osijek predviđena je dobava i montaža pokretne platforme za osobe smanjene pokretljivosti. Platforma je dimenzija 90/100cm, nosivosti <250kg, napona napajanja 230V, snage 1kW. U cijeni su sadržani svi potrebni radovi dobave i montaže, te atesti i certifikati, kao i tehnički pregled dizala s uporabnom dozvolom. Isto tako u sklopu radova parkirališta i pješačke staze izvode se dijelovi upuštenih rubnjaka s rampama također za pristup osoba smanjene pokretljivosti kao i taktilni opločnici na peronu za slabovidne i slijepe osobe. Radovi su u tijeku.
5. Tijekom 2021. godine **završena je izgradnja stajališta Dujmovaća** na pruzi M604 Oštarije - Knin - Split tehnička dokumentacija izrađena je sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, te je sukladno tome stajalište opremljeno: rampama za pristup OSI i smanjene pokretljivosti i taktilnim crtama upozorenja za slabovidne osobe.
6. U **kolodvoru Vrbovsko** na pruzi M202 Zagreb Gk-Rijeka u okviru projekta Obnova dionice Ogulin - Moravice uređuje se površina između 1. i 2. kolosijeka s pristupnim rampama koje su prilagođene pristupu OSI, a završeni su radovi tijekom 2021. godine u **kolodvorima Gomirie i Ogulin** gdje su

izgrađene uređene površine između 1. i 2. te 2. i 3. kolosijeka s pristupnim rampama koje su prilagođene pristupu OSI.
7. U sklopu projekta Virovitica (isklj.) - Pitomača (uklj.) tijekom 2021. godine završeni su radovi na bočnim peronima koji su sukladno TSI odrednicama, interoperabilni, dakle prema gabaritima, te prilagođeni osobama smanjene pokretljivosti, što pristupnim invalidskim rampama na sami peron, što svojom visinom za ulazak s perona u vlakove. Izvedeni su i u funkciji peroni 160 m dužine, 2,5 m širine i 55 cm iznad ruba tračnica u **stajalištima Virovitica grad, Vukosavlievica**, dva komada u **kolodvoru Špišić Bukovica** i jedan peron i jedna uređena površina u **kolodvoru Pitomača** na pruzi R202 Varaždin-Dalj. Oko kolodvorskih zgrada asfaltirana je površina, tako da je pristup i do samog perona funkcionalniji i sigurniji, te prilagođen osobama smanjene pokretljivosti.
8. U sklopu projekta oObnove dionice Savski Marof - Zagreb Zk omogućena je pristupačnost OSI u stajalištima **Zaprešić Savska, Podsused i Brdovec**, te pristupačnost zgradi i peronima u kolodvoru **Savski Marof** na pruzi M101 DG - S. Marof - Zagreb Gk.
9. Izrađena je dokumentacija Projekt Prilagodba graničnih prijelaza Schengen pravnoj stečevini za šest kolodvora **Erdut, Tovarnik, Slavonski Šamac, Volinia, Matković i Drenovci**.

U odnosu na edukaciju i/ili osposobljavanje djelatnika za pristupanje i ophođenje osobama s različitim vrstama tjelesnog oštećenja u 2021. godini, navedeno je da je na snazi Uputa o postupcima kod prijevoza osoba s posebnim potrebama i osoba sa smanjenom pokretljivošću kao sastavni dio Poslovnih redova svih kolodvora na mreži HŽ Infrastrukture s kojom su upoznati svi izvršni radnici. U program i plan redovitog poučavanja za 2022. godinu je uvrštena Uputa o postupcima kod prijevoza osoba s posebnim potrebama i osoba sa smanjenom pokretljivošću.

Nadalje, tijekom 2021. godine više OSI je **zatražilo pomoć pri ulasku/izlasku s vlaka** i to: Koprivnica 32 zahtjeva; Križevci 2 zahtjeva; Varaždin 8 zahtjeva; Split 26 zahtjeva; Rijeka 8 zahtjeva; Slavonski Brod 3 zahtjeva; Vinkovci 9 zahtjeva; Osijek 2 zahtjeva; Bizovac 27 zahtjeva i Zagreb 76 zahtjeva.

U pojedinim kolodvorima su OSI tražile pomoć pri ulasku/silasku iz vlaka bez službenog zahtjeva i svim osobama je pružena pomoć pri ulasku/izlasku iz vlaka s/bez zahtjeva. HŽ Putnički prijevoz nas je obavijestio da je u 2021. godini prevezeno 2.154 OSI, 1.348 pratitelja, 21 vojni i civilni ratni invalid i 4 njihova pratitelja. Uz navedeno prevezeno je još 2.927 članova Hrvatskog saveza slijepih, 75 članova Hrvatskog saveza gluhoslijepih Dodir i 335 članova Udruge invalida rada Zagreb.

Pravo na povlašteni prijevoz u željezničkom prijevozu osobe s invaliditetom ostvaruju na temelju Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (Narodne novine, br. 97/00, 101/00 i 98/19) i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (Narodne novine, br. 14/01) i to predočenjem objave koju izdaje nadležno upravno tijelo: nadležno tijelo uprave za Grad Zagreb odnosno nadležni županijski ured na temelju propisane dokumentacije. Propisani postupak zahtijeva osobni dolazak stranaka u nadležno tijelo. Zbog obveze osobnog dolaska zaprimili smo od stranaka veći broj pritužbi jer u uvjetima epidemije bolesti COVID-19 stranke opravdano izbjegavaju odlaske u zgrade državne i javne uprave budući da se radi o kategoriji ovlaštenika koji su zdravstveno rizična skupina.

<u>Primjer iz prakse:</u> Ured je zaprimio pritužbu stranke koja se odlučila na putovanje željeznicom, među ostalim i zbog procijenjenog manjeg rizika oboljenja od COVID-19 (manjeg broja putnika i veći volumen prometnog sredstva). Stranka ima prijavljeno prebivalište u Zagrebu no zbog epidemiološke situacije i privatnih razloga boravi u Rijeci. Stranka u pritužbi navodi:
„Obratio sam se Uredu za invalide Zagreba e-porukom s molbom da mi se izda i putem e-pošte uputi obrazac za kupnju željezničke karte na liniji Rijeka-Zagreb-Rijeka. U telefonskom razgovoru je odgovoreno da je to nemoguće, te da moram postupiti na slijedeći način:
1. Uputiti (u ovom slučaju može) e-poštom kopiju osobne iskaznice (što sam uradio)

2. Poslati u Ured u vremenu od 8-14.30 osobu koja će preuzeti ovjereni obrazac i dostaviti mi budući da Ured za invalide ne šalje poštu (!) koju nisam uspio naći
3. Usprkos višekratnom nastojanju Ured nije uspio postići s da Ministarstvo mora izraditi obrazac u digitalnoj formi što bi olakšalo proceduru
4. Budući imam prijavljeno boravište u Rijeci (vidljivo iz kopije osobne iskaznice) a Županijski ured (u Zagrebu, op.a.) se proglasio nenadležnim, zamolio sam gospođu Ž. da stupi u kontakt sa Uredom PG županije kako bi na taj način riješio problem. Gospođa Ž. je odbila posredovati.
5. Prije godine dana je izvršeno izdavanje, ovjera, skeniranje i slanje e-poštom nakon čega sam ga ispisao i realizirao kartu. Ove godine je isto nemoguće. Iz pristojnosti ću odustati od komentara, ali on je užasan. Umjesto korak naprijed, dva koraka nazad. Da li je to digitalno društvo kojim nas se obmanjuje?"

Naime, propisani postupak za ostvarenje prava na povlasticu u prijevozu željeznicom (najviše četiri povratna putovanja godišnje uz 75% popusta u 1. ili 2. razredu putničkog i brzog vlaka te besplatni prijevoz za pratitelja) predviđa da OSI za sebe i za pratitelja podnese zahtjev za izdavanje objave za povlašteni prijevoz u unutarnjem putničkom prometu i to Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba, odnosno županijskom Uredu državne uprave prema mjestu prijavljenog prebivališta. Zahtjevu je potrebno priložiti preslike osobnih iskaznica za sebe i pratitelja kao i preslik rješenja nadležnog tijela o vrsti i stupnju invaliditeta. S ovjerenim obrascem, kojeg treba prethodno osobno preuzeti u nadležnom Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba, odnosno mjesno nadležnom županijskom Uredu državne uprave, putnik treba otići na prodajni šalter HŽ-a i uz nadoplatu cijene putne karte za sebe, preuzeti putne karte za sebe i pratitelja. Propisani postupak u kojem nije predviđeno digitalno slanje zahtjeva za izdavanje objave niti preuzimanje ovjerene objave niti je predviđeno preuzimanje digitalno preuzimanje putnih karata, stvara brojne teškoće za putnike s invaliditetom koji nerijetko odustaju od korištenja prava na povlasticu u željezničkom prometu isključivo iz razloga što im je komplicirana i otegotna opisana realizacija prava na povlasticu.

Povodom konkretne pritužbe, te smatrajući da je postupak ostvarenja prava na povlasticu u unutarnjem putničkom prometu nužno pojednostavniti i omogućiti strankama podnošenje dokumentacije, slanje i obradu zahtjeva putem elektroničke pošte, web platformi ili sl., POSI je uputio **preporuku Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture kojom je predložila digitalizaciju postupka ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz u unutarnjem putničkom prometu** prema uzoru na rješenja koja se primjenjuju u postupku ostvarenja prava na povlastice u pomorskom prometu, a sadržana su u Zakonu o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu i Pravilniku o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu (*detaljnije u dijelu ovog Izvješća o radu pod nazivom Pomorski prijevoz*).

Predmetnom preporukom ujedno smo ukazali i na nužnu izmjenu Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu obzirom na neprihvatljivu terminologiju koja se koristi („mentalna retardacija", „invalidna djeca", „invalidi", „invalidne osobe" i sl.) i koja nije izmijenjena niti 2019. godine donošenjem Zakona o izmjenama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (Narodne novine, br. 98/19).

Uz navedeno, naglašeno je da pojedini postavljeni zakonski uvjeti za ostvarenje prava na povlašteni prijevoz prema osnovi invaliditeta[19]:

[19] Prema čl. 2. st. 1. toč. 3. Zakona u unutarnjem putničkom prometu, ovlaštenici prava na povlašteni prijevoz prema osnovi invaliditeta su:
- slijepe osobe koje imaju do 10% sposobnosti vida;
- gluhe i gluhoslijepe osobe;
- osobe s mentalnom retardacijom (težom i teškom);
- tjelesno invalidne osobe s oštećenjem organa za kretanje od najmanje 70%;
- kronični bubrežni bolesnici na hemodijalizi;

a) **nisu dokazivi** ispravama koje OSI uobičajeno pribavljaju kroz sustav socijalne skrbi i mirovinskog osiguranja jer se takve činjenice ne utvrđuju na gore predviđeni način (npr. „teža ili teška mentalna retardacija“) već se utvrđuju kao III. ili IV. Stupanj funkcionalnog oštećenja sukladno Uredbi o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17 i 56/18).
b) **diskriminatorni su** (*„invalidna djeca čiji roditelji ostvaruju pravo na dopust do sedme godine djetetova života i na rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju“*). U odnosu navedeno, napominjemo da pravo na povlasticu valja priznati određenim kategorijama djece s teškoćama u razvoju (umjesto „invalidnoj djeci“) neovisno o tome da li njihovi roditelji ostvaruju neko od prava iz sustava zdravstvenog ili mirovinskog osiguranja jer unatoč invaliditetu djeteta ne koriste svi roditelji neka od navedenih prava.
c) **Nepotpuni su** („osobe koje po posebnim propisima ostvaruju pravo na doplatak za pomoć i njegu druge osobe“) iz razloga što ispuštaju ovlaštenike teže vrste i stupnja funkcionalnog oštećenja od korisnika prava na doplatak za pomoć i njegu (teži invaliditet ili III. stupanj funkcionalnog oštećenja) kao što su korisnici prava na osobnu invalidninu (teški invaliditet ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja) koja prava se ostvaruju kroz sustav socijalne skrbi.

POSI je u prosincu 2021. godine sudjelovao na 4. skupu, okruglom stolu o temi **„Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu“** kojeg su zajedno organizirali Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM) i Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER). Prilikom događaja organizatori su najavili kako planiraju tijekom 2022. godine provesti istraživanje o pristupačnosti željezničkog prijevoza osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u RH, što je od sudionika događaja pozitivno ocijenjeno kao područje prijevoza u kojem se mogu i trebaju provesti poboljšanja.

PREPORUKE:

1. S obzirom na značajan napredak ostvaren u posljednje dvije godine kod reguliranja kriterija ali i postupka ostvarenja prava na povlastice besplatnog prijevoza trajektima s obvezom javne usluge (kako je detaljno pojašnjeno u dijelu ovog izvješća koji se odnosi na pomorski promet), preporuka je POSI da nadležno Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, u što skorijem roku pristupi izmjenama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu i provedbenih akata: kako u svrhu izmjene korištene terminologije tako i u pogledu pojednostavljenja postupka za ostvarivanje prava na povlašteni prijevoz željeznicom. Sam postupak je potrebno digitalizirati, ali i ujedno HŽ-u i/ili Gradskom uredu za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba, odnosno mjesno nadležnom županijskom uredu omogućiti izravno korištenje podataka o invaliditetu od Hrvatskog registra osoba s invaliditetom.
Vjerujemo da će se unatoč tome što do okončanja izrade ovog izvješća nije zaprimljen odgovor nadležnog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture na gore navedenu preporuku (i unatoč upućenoj požurnici) u skorašnjem periodu pristupiti usvajanju iznesenih preporuka kako bi se OSI olakšalo ostvarenje prava na povlašteni prijevoz željeznicom koje im formalno pripada, ali koje otežano ostvaruju.
2. Ponavljamo preporuku POSI iz 2020. godine da se slijedom izrađenih i dostavljenih konkretnih prijedloga, Glavni željeznički kolodvor Zagreb tijekom nastavka radova obnove od šteta nastalih uslijed potresa tijekom 2020. godine, učini u potpunosti pristupačnim OSI i ujedno oglednim primjerom rješavanja pristupačnosti za sve ostale kolodvore (i stajališta) željezničke mreže u RH.

- osobe koje po posebnim propisima ostvaruju pravo na doplatak za pomoć i njegu druge osobe;
- invalidna djeca čiji roditelji ostvaruju pravo na dopust do sedme godine djetetova života i na rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.

2.18.5. ZRAČNI PRIJEVOZ

Tijekom 2021. godine nije bilo značajnijih promjena u području prilagođenosti zračnog prijevoza za OSI koji je i dalje najpristupačniji oblik prijevoza za OSI i čija važnost nije značajna samo za domicilno stanovništvo već i za turiste s invaliditetom kao najbrojnije manjinske skupine turista u svijetu. U Republici Hrvatskoj postoji osam zračnih luka[20] koje su sve većinom prilagođene kretanju i boravku OSI, imaju odgovarajući broj prilagođenih sanitarnih čvorova za OSI, parkirališnih mjesta označenih za vozila kojima se prevoze OSI.

Većina ZL koje su odgovorile na postavljeni upit POSI (MZL Zagreb, ZL Split, ZL Dubrovnik, ZL Zadar, ZL Pula, ZL Osijek i ZL Rijeka) o učinjenim **poboljšanjima arhitektonske pristupačnosti zračne luke** u proteklom periodu odgovorila da nije bilo potreba za time jer da je zračna luka u potpunosti prilagođena za OSI, pojedine zračne luke su provele ili planiraju određena poboljšanja i to:

ZL Split: *„Dograđeni dio putničkog terminala s novim parkiralištem i autobusnim kolodvorom koji je u srpnju 2019. g. pušten u rad u potpunosti zadovoljava uvjete pristupačnosti. Na novom parkiralištu su 43 parkirna mjesta rezervirana za OSI (5% od ukupno 860 parkirnih mjesta). U zgradi autobusnog kolodvora postavljene su taktilne crte vođenja, postoji sanitarni čvor za OSI i dizalom je osiguran pristup do pješačkog nathodnika koji preko lokalne prometnice vodi do zgrade putničkog terminala. U zgradi putničkog terminala postavljene su taktilne crte vođenja, postoji 9 sanitarnih čvorova za OSI koji su raspoređeni po svim dijelovima zgrade, postoje dva check-in pulta prilagođena za OSI. Svi sadržaji putničkog terminala dostupni su za OSI. Postoiji i posebno dizalo kojim se osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica spuštaju prostora odlazaka do mjesta gdje se isti ukrcavaju u ambulift, koji ih dalje vozi i ukrcava na zrakoplov. Trenutno su svi objekti namijenjeni prihvatu i otpremi putnika u potpunosti pristupačni za OSI.“*

ZL Dubrovnik: *„U posljednje četiri godine smo izvršili dorade nogostupa u prostoru javnog parkinga i prilaza putničkoj zgradi na način da smo nekoliko rubnjaka spustili i označili radi bolje uočljivosti.“*

ZL Zadar: *„Budući da se planira dogradnja i proširenje terminala u narednim godinama, projekt također sadrži odgovarajuća rješenja kako bi svi dijelovi zračne luke bili i u budućnosti pristupačni osobama s invaliditetom.“*

ZL Osijek: *„Tijekom 2022/2023 planira se rekonstrukcija-prilagodba putničke zgrade schengenskoj pravnoj stečevini. Izrađen je Glavni projekt rekonstrukcije putničke zgrade ZL Osijek te je projektom predviđeno osiguravanje pristupa putničkoj zgradi i kretanje putničkom zgradom za OSI. U planu je na odgovarajućim lokacijama postaviti adekvatnu opremu, dizajniranu na način da bude jasna i vidljiva u odnosu na neposrednu okolinu, upotrebom koje će PRM putniku biti omogućen jednostavan kontakt (poziv putem telefona) dežurnom u službi koji je zadužen za prihvat i otpremu PRM putnika: na parkingu za automobile, na stajalištu lokalnog autobusa ili taxi službe, neposrednim kontaktom ispred ulaza u putnički terminal te prostorom ispred check-ina.“*

ZL Rijeka: *„2016. g. ZL Rijeka je izvršila i dodala niz prilagodbi zgrade putničkog prometa. Svi objekti ZL Rijeka u potpunosti su pristupačni za osobe s invaliditetom.“*

Poseban upit smo postavili ZL Split, ZL Rijeka i ZL Osijek koje smo prethodnih godina identificirali kao zračne luke koje nisu osigurale **pristupačnost za slijepe i slabovidne osobe**. Odgovoreno je kako slijedi:

ZL Split*: „U ZL Split postavljene su taktilne crte vođenja. To je realizirano 2019. g.“*

ZL Osijek: *„U ZL Osijek nisu postavljene taktilne crte vođenja.“*

ZL Rijeka: *„Zračna luka Rijeka nije postavila taktilne crte. Educirano osoblje pruža neposrednu i dediciranu asistenciju i vođenje slijepe osobe i slabovidne osobe kao i svih ostalih osoba s poteškoćama“.*

U odnosu na postavljeni upit odgovorila je i **ZL Dubrovnik***: „ZL Dubrovnik je tijekom 2020. g. pokrenula transnacionalni projekt DANOVA čiji je cilj unapređenje pristupačnosti postojeće infrastrukture zračne*

[20] Zračna luka Franjo Tuđman MZLZ (Upravitelj Međunarodna Zračna luka Zagreb d.d.), Zračna luka Split (Zračna luka Split d.o.o.), Zračna luka Zadar (Zračna luka Zadar d.o.o.), Zračna luka Dubrovnik (Zračna luka Dubrovnik d.o.o.), Zračna luka Rijeka (Zračna luka Rijeka d.o.o.), Zračna luka Pula (Zračna luka Pula d.o.o.), Zračna luka Osijek (Zračna luka Osijek d.o.o.) i Zračna luka Brač (Aerodrom Brač d.o.o.).

luke slijepim i slabovidnim osobama. U sklopu projekta, a tijekom prvog polugodišta 2022., zračna luka će ugraditi nove taktilne trake vodilje, taktilne trake upozorenja, orijentacijske planove te znakove na Braillevom pismu na područja koja su identificirana ključnima za unapređenje pristupačnosti."

Na pitanje da li su bitne informacije namijenjene putnicima u zračnom prometu priređene u alternativnim oblicima koji su dostupni osobama s invaliditetom (**komunikacijska pristupačnost)** odgovoreno je :

ZL Osijek: *„Na službenim stranicama ZL Osijek objavljene su informacije za putnike s posebnim potrebama, odnosno za putnike ograničene pokretljivosti, oštećenog vida i/ili sluha. Tijekom cijelog boravka u ZL Osijek, osobama s invaliditetom je na raspolaganju djelatnik ZL Osijek (propisan je program i procedura prihvata i otpreme putnika sa smanjenom pokretljivošću i invalida koji je sastavni dio Operativnog priručnika koji je odobren od Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo)."*

ZL Split: „*Sve bitne informacije putnicima su javno dostupne i prisutne na svim zajedničkim mjestima, a isto tako i na točkama za prihvat i otpremu putnika s invaliditetom. Po potrebi osoblje osigurava dodatne informacije i pratnju kroz procese u zračnoj luci."*

ZL Dubrovnik: *„Postojeće informacije nisu u cijelosti prilagođene različitim vrstama oštećenja. Mrežna stranica prilagođena je slijepim i slabovidnim osobama."*

ZL Pula: *„Za sve osobe s invaliditetom postoje dodatne obavijesti kako na službenim stranicama tako i u terminalu a iste imaju za cilj olakšati boravak u zračnoj luci te dolazak i odlazak sa zračne luke."*

MZL Zagreb*: „Informacije putnicima s invaliditetom mogu se pronaći na linku web stranice MZL Zagreb https://www.zagreb-airport.hr/putnici/informacije-za-putnike/putnici-s-posebnim-potrebama/169 , posterima, naljepnicama unutar i izvan zgrade terminala te putem telefona ili ih mogu dobiti osobno upitom Službi informacija."*

ZL Rijeka: *„Nisu, osoblje Zračne luke Rijeka educirano je u pružanju asistencije osobama s invaliditetom i pruža izravno i osobno pomoć takvim putnicima."*

Gotovo sve anketirane zračne luke koje su dostavile odgovor imaju specijalizirana vozila za ukrcaj putnika u invalidskim kolicima u zrakoplov tzv. **ambulifteve** i to: ZL Osijek (1), ZL Dubrovnik (3), ZL Zadar (1), ZL Pula (2), MZL Zagreb (najmanje 1[21]), ZL Split (2), osim ZL Rijeka koja je odgovorila da su *„u ZL Rijeka svi putnički tokovi od ulaska u putničku zgradu do zrakoplova prilagođeni osobama s invaliditetom, dok se u zrakoplov isti unose/iznose na specijaliziranim kolicima ručno"*. Također sve zračne luke koje su dostavile odgovore na postavljeni upit POSI (njih sedam) odgovorile su da redovito provode ili ponavljaju **osposobljavanje odnosno educiranje djelatnika** (po zapošljavanju djelatnika te potom svake dvije-tri godine) za pružanje usluga osobama s različitim vrstama oštećenja.

Od anketiranih zračnih luka sve su navele da **nisu zaprimile** ni jednu **pritužbu u vezi pristupačnosti sadržaja zračne luke i/ili načina pružanja asistencije osobama s invaliditetom. MZL Zagreb** je navela da je u 2021. godine zaprimila pritužbu koja se odnosila na cijenu parkiranja vozila osobe s invaliditetom na komercijalnim parkiralištima MZL Zagreb te da je na prigovor odgovoreno da je cijena parkiranja za vozila jednaka za sve korisnike parkirališta budući da vozila u posjedu i/ili vlasništvu OSI nisu izuzeta od naplate usluge parkiranja niti imaju mogućnost plaćanja povlaštene cijene, odnosno s popustom. **ZL Rijeka** je odgovorila da nisu zaprimili pritužbe u vezi pristupačnosti sadržaja zračne luke i/ili načina pružanja asistencije, ali da su *„zaprimili pritužbu da su na natječajima naznačili da iste poslove ne mogu raditi osobe s invaliditetom sukladno Procjeni rizika jer naprosto isto nije moguće. Vaša institucija je po istom pitanju uputila Upozorenje ZL Rijeka bez mogućnosti pravnog lijeka što držimo nedopustivim."* Navedena pritužba i postupanje pravobraniteljice obrađeni su detaljnije u ovom izvješću u području Rad i zapošljavanje.

Posljednje anketno pitanje odnosilo se na organizaciju pristupačnog **shuttle prijevoza** u organizaciji zračne luke odnosno osiguranju pristupačnosti **gradskog/međugradskog javnog prijevoza do/od zračne luke.** S obzirom na odgovore koje smo na ovo pitanje zaprimali i prethodnih godina utvrdili smo da se radi o najslabijoj karici u organizaciji zračnog prijevoza za osobe s invaliditetom. U prethodnom izvještajnom periodu (za 2020. godinu) na identični upit dobili smo povratnu informaciju od četiri

[21] U odgovoru je potvrđeno da MZL Zagreb raspolaže ambuliftom no nije preciziran broj vozila.

zračne luke: ZL Zadar, ZL Rijeka, MZL Zagreb i ZL Pula. Od spomenutih dvije zračne luke (ZL Rijeka i ZL Pula) nisu imale organiziran pristupačan shuttle prijevoz od/do zračne luke niti je na tim relacijama bio osiguran pristupačan gradski/međugradski javni prijevoz. ZL Zadar je prethodno odgovorila da „putnici koji koriste usluge ZL Zadar mogu koristiti uslugu javnog autobusnog prijevoznika Liburnija d.o.o. koji svi imaju „rampu za invalide“, dok je MZL Zagreb naveo da je od/do područja MZL Zagreb osiguran redovit javni gradski prijevoz (ZET) s niskopodnim autobusima na liniji Kvaternikov trg-Velika Gorica sa stajalištem ispred zgrade terminala.
U odnosu na prošlu godinu, **ZL Pula** je odgovorila da postoji organizirani shuttle prijevoz na relaciji grad-zračna luka no da nije u stanju prihvatiti invalidska kolica u putnički prostor dok su *„dva autobusa za stajanku u stanju prevoziti putnike u invalidskim kolicima*“. **ZL Rijeka** je odgovorila da *„shuttle prijevoz obavlja vanjski pružatelj usluga a u slučaju da postoji potreba da zračna luka nekoga prevozi također se osoblje ZL Rijeka maksimalno posvećuje osobama s invaliditetom kao i maloljetnicima.“* **ZL Split** je odgovorila da ima ugovoren shuttle prijevoz koji obavlja tvrtka Pleso prijevoz d.o.o.; *„U svakom autobusu se nalaze označena mjesta za invalidne osobe međutim manjkavost je utvrđena u nedostatku rampe za kolica, odnosno autobusi nisu niskopodni. Ukrcaj osoba s invaliditetom se po potrebi obavlja uz asistenciju osoblja. Vozila u gradskom i međugradskom javnom prijevozu su prilagođena osobama s invaliditetom*.“ Međutim povodom zatražene informacije od Promet Split d.o.o. o pristupačnom prijevozu javnom autobusnom linijom na relaciji Split-Zračna luka-Trogir (linija broj 37) dobili smo informaciju da na predmetnoj liniji prometuje više autobusa od kojih su samo neki prilagođeni prijevozu osoba koje se kreću u invalidskim kolicima (niskopodni). **ZL Dubrovnik** ima organiziran shuttle prijevoz koji također nije prilagođen osobama u invalidskim kolicima *„već pružatelj usluge na zahtjev osigurava prijevoz sa prilagođenim vozilom“*, dok u pogledu organizacije prijevoza na međugradskim javnim linijama ne raspolažu *„traženim informacijama u pogledu pristupačnosti osoba s invaliditetom obzirom da je ista u nadležnosti jedinica regionalne samouprave.“* **ZL Osijek** *također „nema organiziran prilagođeni prijevoz od/do grada“,* dok u odnosu na ZL Zadar i MZL Zagreb nije bilo promjena u odnosu na prethodni period.

MIŠLJENJE I PREPORUKE:

Unatoč zadovoljavajućem stanju arhitektonske pristupačnosti zračnih luka, putničkih terminala kao i pristupačnog ukrcaja/iskrcaja putnika u/iz zrakoplova i dalje je potrebno uložiti dodatne napore za postavljanje taktilnih crta vođenja za slijepe i slabovidne osobe u pojedinim zračnim lukama, a posebno je potrebno buduća ulaganja usmjeriti na osiguranje pristupačnog prijevoza od/do zračne luke. Potonje se odnosi na shuttle prijevoz kao i na gradski/međugradski javni prijevoz koji posredno predstavljaju sastavni dio prava na pristupačan zračni prijevoz. Iz pribavljenih podataka razvidno je da samo Grad Zagreb ima organiziran prijevoz od/do zračne luke specijaliziranim vozilima ZET-a i to organizaciji Grada Zagreba sukladno Pravilniku o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom Grada Zagreba (iz ožujka 2018. godine). Pristupačan javni prijevoz redovnom autobusnom linijom od grada do zračne luke i natrag ima Grad Zadar, a pristupačan javni prijevoz do ZL Split nije u cijelosti zadovoljavajući budući da su samo neki autobusi koji prometuju na redovnoj liniji Split-Zračna luka-Trogir i natrag niskopodni i prilagođeni za prijevoz osoba u invalidskim kolicima (slično kao i Pula). Prema podacima ZL Dubrovnik također ne postoji prilagođen shuttle prijevoz već se isti osigurava na zahtjev putnika, mada nemamo podataka o realizaciji takvih zahtjeva u praksi. Problem prijevoza osoba koje se koriste invalidskim kolicima od /do zračnih luka ostaje najveći izazov na području zračnog prometa stoga predlažemo da se navedeno rješi zajedničkom suradnjom jedinica lokalne samouprave i zračnih luka.

2.18.6. PRISTUPAČAN TURIZAM

Osiguranje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom od iznimne je važnosti za izjednačivanje mogućnosti i ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u svakodnevnim životnim aktivnostima. Stoga smo tijekom 2021. godine nastavili s intenzivnim provođenjem aktivnosti usmjerenih na ostvarenje tog cilja, a iste su podrazumijevale postupanja prema pritužbama, ali i

praćenje postupanja različitih dionika u pružanju turističkih usluga u odnosu na preporuke Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine i u odnosu na mišljenja i preporuke pravobraniteljice upućene prethodnih godina. Također, sudjelovali smo u promotivnim aktivnosti kako bismo utjecali na organizacije, institucije i pružatelje turističkih usluga da učine pozitivne pomake u svijesti, ali i uklanjanju fizičkih i drugih prepreka.

Pritužbe koje smo zaprimali tijekom 2021. godine ukazuju da unatoč manjim pozitivnim pomacima proteklih godina i dalje postoje brojne prepreke zbog kojih turistički sadržaji nisu u potpunosti dostupni osobama s invaliditetom.
Iz zaprimljenih pritužbi možemo zaključiti da osoba s invaliditetom kao turist nailazi na prepreke i poteškoće već prilikom pokušaja pronalaska smještaja i planiranja putovanja i boravka. Vrlo često **ne postoje informacije o razini pristupačnosti** smještajnog objekta i ostalih sadržaja na željenoj destinaciji, a imali smo pritužbi i na **pogrešne ili nepotpune informacije**, odnosno oglašavanje npr. nekog smještajnog objekta pristupačnim – a da to u stvarnosti nije tako.
Također, u većem dijelu Republike Hrvatske i dalje je **iznimno teško, gotovo nemoguće, pronaći u potpunosti pristupačan smještajni objekt**, jer dolaskom na odredište turisti se susreću s brojnim preprekama od kojih su najčešće arhitektonske prepreke koje onemogućavaju kretanje invalidskim kolicima, npr. visoki pragovi, stepenice, nepostojanje dizala ili pristupačne kosine, nepristupačan krevet, neadekvatne površine za kretanje, nepostojanje pristupačno uređenog parkirališnog mjesta i sl. Čak i kada pristupačan smještaj postoji, najčešće se radi o skupljim hotelskim objektima, dok je u potpunosti pristupačan privatni ili jeftiniji hotelski/motelski smještaj po prihvatljivim cijenama iznimno teško, a u nekim dijelovima RH i gotovo nemoguće pronaći.
Osim na smještajne objekte, pritužbe su se u najvećoj mjeri odnosile na **fizičke (arhitektonske) barijere** koje onemogućavaju npr.: ulazak u more i/ili bazen, kretanje plažom, javnim površinama i prilaz znamenitostima, ulazak u objekte (ugostiteljske, trgovačke i dr.), a i dalje su brojne pritužbe na rješenja kojima se formalno ispunjava obveza osiguranja pristupačnosti, ali u stvarnosti nisu primjenjiva (npr. nisu univerzalno rješenje za osobe svih vrsta oštećenja) ili se zbog neodržavanja često nalaze u kvaru i nisu na raspolaganju za korištenje. Najčešće se takve pritužbe odnose na ugradnje koso podiznih platformi umjesto betonskih rampi, a primali smo i pritužbe na objekte i sadržaje kojima se ne može pristupiti jer su zaključani, a nije omogućen pristup ključu (npr. sanitarni čvorovi za osobe s invaliditetom na autobusnim kolodvorima i u trgovačkim centrima).

Unatoč saznanjima i podacima prema kojima broj i opremljenost plaža prilagođenih za osobe s invaliditetom na Jadranu s godinama raste, izdvajamo primjer koji potvrđuje kako su ti pozitivni pomaci još uvijek premali u odnosu na potrebe i stanje na terenu.

Primjer iz prakse: Tijekom svog boravka u gradu Splitu i razgovora sa građanima – osobama s teškim tjelesnim ili višestrukim oštećenjima koji su članovi udruga – pravobraniteljica je upoznata s pritužbama na neprilagođenost plaža zbog koje značajan broj građana i turista (odraslih i djece) moraju ostati u svojim domovima/apartmanima ili s obale gledali kako se njihovi bližnji kupaju u moru. Slijedom navedenog, POSI je Gradu Splitu uputila preporuku sljedećeg sadržaja:
„…Tijekom boravka u Splitu kao osoba s invaliditetom koja se kreće u invalidskim kolicima i u potpunosti ovisna o pomoći druge osobe željela sam, kao i drugi građani bez invaliditeta, osjetiti blagodati Dalmacije te se okupati na jednoj od prilagođenih plaža na području grada Splita. U obilasku plaža Žnjan, Bene i Bačvice uočila sam kako su sve tri plaže opremljene uređajima (lifterima) koji su namijenjeni osobama koje se mogu samostalno primiti za ručke, odnosno kolicima koja nisu univerzalna već samo za pojedina tjelesna oštećenja.
Plaža Žnjan, odnosno sunčalište je pristupačno, blizu su označena parkirališna mjesta, prilagođen sanitarni čvor, međutim nema hlada osim dva/tri suncobrana, u more se ne može preko plaže jer je zbog valova obala prestrma da bi se prišlo kolicima do mora, a postojeće prilagodbe/uređaji nisu dovoljna rješenja za osobe koje su potpuno ovisne o pomoći drugih osoba, kao što su osobe s

tetraplegijom, cerebralnom paralizom i pridruženim oštećenjima, osobe s distrofijom, ugl. sve one koje se kreću uz pomoć inv. kolica i trebaju pomoć drugih osoba.
Plaža Bene nalazi se u prekrasnom okruženju, međutim, osobe koje trebaju pomoć druge osobe, uopće ne mogu pristupiti jer je teren prestrm i ukoliko se parkiraju vozila uz plažu (na drugom mjestu i ne mogu jer se osobu u kolicima ne može spustiti s ceste zbog strmosti terena), kada se iziđe iz vozila, osobi u kolicima je ograničeno kretanje zbog oštrog betoniranog kamena i ne može se pomaknuti ako nema jake pomagače. Osim navedenog, zbog same konfiguracije terena ne može se pristupiti plaži da bi se preko zračnog madraca ušlo u more (jer je to, uz prilagođena kolica ili ležaj na spuštanje pomoću elektromotora jedina opcija za u potpunosti nepokretnu osobu).
Plaža Bačvice, spust u more, nije adekvatan za osobe s invaliditetom koji ovise o pomoći druge osobe, već isključivo za one koji su samostalni ili koji imaju „jaku pratnju". Naime, postoji uređaj za spuštanje u more, ali je za osobe koje se mogu samostalno primiti za držače.
Pa tako nakon cjelodnevnog traženja te neostvarenog cilja, predloženo mi je da odem na plažu hotela Le Meridien Lav. Plativši dnevnu kartu od 200,00 kn, isključivo zato da se konačno okupam, uz izrazito dobru volju osoblja hotela, nažalost isto se nije dogodilo jer je njihova plaža zapravo neprilagođena, šljunak je mekan i jako dubok i nisam mogla pristupiti kolicima do mora kako bi me prebacili na zračni madrac i ponovno prebacili u more (imam prsluk za spašavanje), jer se to činilo jedinom mogućom opcijom…"
Također, Gradu Splitu je, između ostaloga, predloženo da se *„…u suradnji s Udrugom osoba sa cerebralnom paralizom "Srce" i Udrugom roditelja za djecu najteže tjelesne invalide i djecu s teškoćama u razvoju Anđeli, razmotri opisani problem i planiraju rješenja kako bi 2022. godine njihovi članovi, sugrađani, kao i turisti s invaliditetom, konačno imali mogućnosti kupanja u moru kao i drugi građani bez invaliditeta*."
Na preporuku je zaprimljen odgovor Grada Splita gdje navode kako su organizirali sastanak prema prijedlogu POSI te da će na istom razmatrati je li moguće postojeće plaže prilagoditi prema parametrima koje će dobiti od nadležnih iz pozvanih udruga, ili će se pristupiti projektiranju nove plaže na nekoj drugoj lokaciji. Također su naveli kako su voljni omogućiti osobama s teškim tjelesnim oštećenjima pristup plažama u ljetnim mjesecima, a sve u skladu sa svojim financijskim mogućnostima i da će nas obavijestiti o dogovorenom. Do kraja izvještajnog razdoblja nismo informirani što je dogovoreno odnosno što se planira poduzeti u 2022. godini.

Kao turistička zemlja Republika Hrvatska ugošćuje sve više domaćih i stranih osoba s invaliditetom koje rado koriste i ostale sadržaje kao što su i zoološki vrtovi.

Primjer iz prakse: Stranka se pritužila pravobraniteljici da njezinim rođacima nije omogućen besplatan ulaz u Zoološki vrt u Zagrebu. Njihov dojam je bio da kao i na većini drugih turističkih mjesta na kojima su dotad bili postoji besplatan ulaz za osobe s invaliditetom i da je problem u tome što se on može ostvariti jedino ako se unaprijed napravi rezervacija.
Povodom tog upita zatražili smo informacije iz Europskog foruma osoba s invaliditetom o praksi u zemljama članicama EU-a. U EU većina zooloških vrtova daje popust koji ne prelazi 50 %, a naglasak je na osiguranju pristupačnosti.
Kako bismo gostima s invaliditetom olakšali snalaženje u dostupnoj ponudi u Hrvatskoj, poslali smo upit svim zoološkim vrtovima u RH vezano uz ulaznice za osobe s invaliditetom, ali i općenito i vezano uz arhitektonsku i komunikacijsko-informacijsku pristupačnost i prilagođenost prostora osobama s invaliditetom. Budući da neki izvori uz zoološke vrtove u Zagrebu, Splitu i Osijeku navode i Safari park Brijuni i druga manja mjesta na kojima se čuvaju životinje kao zoološke vrtove, uz ove ustanove upit smo poslali i na ZOO obitelji Bitak, Križevačko čuvalište tigrova, Prirodoslovni muzej i ZOO grada Splita i ZOO obitelji Milec. Odgovore smo dobili samo iz Zagreba, Osijeka i s Brijuna. U nastavku su prikazani rezultati provedene ankete.
Prema navodima, Zoološki vrt u Zagrebu jedini nema nikakav predviđeni popust na ulaznice osobama s invaliditetom. Iz ZOO-a Osijek su nas obavijestili da je ulaz za osobe s invaliditetom i umirovljenike besplatan samo ponedjeljkom, a za Nacionalni park Brijuni osobama s invaliditetom odobrava se

popust od 50 ili 65 % ukoliko su dio grupe izvan sezone. Za ostvarivanje popusta na osnovi invaliditeta u Nacionalnom parku Brijuni potrebno je izvršiti rezervaciju, a prilikom kupnje na blagajni u turističkoj poslovnici predočiti dokaz o invaliditetu - invalidsku iskaznicu ili odgovarajuće rješenje o invaliditetu dok u Osijeku prethodna rezervacija nije potrebna. Informacije o popustu na osnovi invaliditeta i načinu na koji se on može ostvariti u NP Brijuni mogu se naći na internetskoj stranici, dok se u Osijeku informacije mogu dobiti na ulazu ili telefonom. U onim slučajevima gdje se ostvaruje, popust je omogućen svim osobama koje predoče određeni dokaz invaliditeta bez navođenja radi li se specifično o osobama s teškoćama kretanja, osobama s teškoćama vida, sluha, osobama s intelektualnim teškoćama, autizmom ili psihičkim teškoćama.
Sve tri ustanove navele su kako imaju prilagođen ulaz i sanitarni čvor za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao i prilagođen prilaz ostalim objektima namijenjenim posjetiteljima. Dok NP Brijuni organizira ture namijenjene osobama oštećena vida i sluha na upit, ustanova u Osijeku nema takve programe, a Zoološki vrt u Zagrebu ima u ponudi nekoliko programa prilagođenih slijepim i slabovidnim osobama, a u pripremi su i programi za gluhe i gluhonijeme osobe, u koji svrhu dvije edukatorice pohađaju tečaj učenja znakovnog jezika.
Iz svih ustanova su naveli kako su otvoreni prijedlozima za unaprjeđenje iskustva boravka osoba s invaliditetom. Zanimljivo je primijetiti da su, na pitanje o tome na koje teškoće nailaze prilikom osiguravanja boravka posjetiteljima s invaliditetom, iz dviju ustanova odgovorili kako nemaju pritužbi osoba s invaliditetom i ne znaju za eventualne teškoće koje bi mogle imati dok su iz NP Brijuni odgovorili da je problem nedostatak mjesta za smještaj invalidskih kolica na brodu i izletničkom vlaku.
S obzirom na navedeno, možemo zaključiti da je prilagođenost u ove tri ustanove dobra, a Zoološki vrt u Zagrebu prednjači po razvoju programa za gluhe i slijepe osobe iako jedini ne daje popust na ulaznice. Iako popust ili oslobađanje od plaćanja ulaznica ne spada u kategoriju prava pa se ne može sankcionirati one koji ga ne osiguravaju i nemamo temelj za inzistiranje na tome da se popust ili oslobađanje osiguraju, s obzirom na to da je prevladavajuća praksa da ustanove tog tipa osiguravaju neke povlastice osobama s invaliditetom, uputit ćemo preporuku Zoološkom vrtu u Zagrebu u tom smislu.

Nadalje, pritužbe ukazuju na **izostanak pristupačno uređenih sanitarnih čvorova**, kako u smještajnim objektima, tako i u objektima javne namjene (npr. muzeji, koncertne dvorane, sportski objekti, kafići, restorani i sl.) te na manifestacijama koje se održavaju na javnim površinama.
Obraćale su nam se i osobe s oštećenjem vida, osobe s oštećenjem sluha te roditelji djece s teškoćama u razvoju pritužujući se kako su iznimno rijetke prilagodbe prostora i sadržaja koje bi omogućile uživanje u turističkoj ponudi svima, neovisno o vrsti oštećenja koje imaju. Takve prilagodbe su npr. natpisi na Brailleovom pismu, taktilni indikatori, glasovni vodiči, reljefni prikazi i različiti interaktivni sadržaji, ali i educirano osoblje.

Opisane pritužbe potvrđuju kako **pružatelji turističkih usluga**, posebice oni koji pružaju usluge smještaja (npr. vlasnici apartmana, OPG-ova) i dalje **ne uočavaju priliku za privlačenje turista osoba s invaliditetom** te zanemaruju činjenicu da je ova kategorija najveća manjinska skupina turista na svijetu, da su turisti s invaliditetom u pravilu „vjerni“ gosti koji se često vraćaju na destinacije na kojima budu zadovoljni uslugom, često putuju „izvan sezone“ i ostvaruju više noćenja.
Uvažavajući činjenicu da pojedine objekte (pogotovo starije) zbog postojeće arhitekture nije moguće učiniti pristupačnim, valja istaknuti da postoji velik broj novoizgrađenih ili adaptiranih objekata u turizmu koji imaju prostora za osiguranje pristupačnosti poštujući načelo univerzalnog dizajna. Tako uređen smještajni objekt mogu ravnopravno koristiti sve kategorije gostiju, od prosječnog turista, obitelji s malom djecom u dječjim kolicima, starijih osoba, osoba koje imaju privremene fizičke teškoće pa do gostiju koji koriste invalidska kolica. Iako se privatnim iznajmljivačima na prvi pogled može činiti da su tehnički zahtjevi za osiguranje pristupačnosti brojni i skupi, često se radi o manjim preinakama i montaži namještaja i/ili uređaja na propisane pozicije koje bi olakšale korištenje apartmana osobama s invaliditetom.

Možemo zaključiti kako pružatelji usluga u turizmu, ali i drugi dionici važni za osmišljavanje turističke ponude, još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri svjesni kako je **pristupačan turizam širok pojam koji uz pristupačne i točne informacije o destinaciji podrazumijeva pristupačnost smještajnih kapaciteta, kao i pristupačnost svih drugih sadržaja koji su uključeni u turističku ponudu**. Pri tome mislimo na sve moguće znamenitosti, plaže/bazene, sportske, rekreacijske, kulturne i umjetničke objekte i sadržaje, ali i pristupačnost javnih površina, općenito objekata javne namjene, pristupačnost trgovačke i ugostiteljske ponude te dostupnost pristupačnog i prilagođenog prijevoza osobama s invaliditetom. Pristupačnost spomenutih sadržaja od podjednakog je značaja i za lokalno stanovništvo s invaliditetom kao i za turiste s invaliditetom.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno, osim postupanja po opisanim pritužbama i tijekom 2021. godine **aktivno smo sudjelovali u osmišljavanju i provođenju aktivnosti usmjerenih na podizanje razine svijesti svih dionika u turizmu o važnosti osiguranja pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga te potencijalu koji se nalazi u tako osiguranoj ponudi**. Na taj način željeli smo potaknuti i dodatno motivirati sve dionike u turizmu da svatko u svom području doprinese osiguranju pristupačnosti cjelokupne turističke ponude. Stoga, dalje u tekstu iznosimo nekoliko primjera dobre prakse koji se odnose na projekte i aktivnosti u kojima je sudjelovala i POSI.

Provedba projekta *ADOBE – pristupačna turistička odredišta i usluge u pograničnim područjima*. Uvažavajući preporuku i uz podršku pravobraniteljice, Osječko-baranjska županija uspješno je prijavila projekt ADOBE kojim se želi poboljšati pristupačnost turističke ponude, odnosno pristupačnost svih proizvoda i usluga koji se nude turistima u pograničnom području Hrvatske i Mađarske. Uz Osječko-baranjsku županiju kao nositelja projekta, u istomu sudjeluju Županija Baranja kao partner iz Mađarske te Pravobanitelj za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske i Ministarstvo za ljudske potencijale Mađarske kao podržavajući partneri. Projekt se od svibnja 2019. godine provodi u sklopu prekogranične suradnje Interreg V-A Hungary-Croatia Co-operation Programme 2014-2020, a trajanje je produljeno do kolovoza 2022. godine. Tijekom 2021 godine provedene su brojne aktivnosti, a posebno izdvajamo detaljno i stručno **istraživanje o pristupačnosti provedeno među 100 odabranih objekata turističke namjene** u Osječko-baranjskoj županiji (gradski objekti, sakralni objekti, kulturna i prirodna baština, imanja, proizvođači vina i mesnih delicija, iznajmljivači privatnog smještaja, seljačka domaćinstva, hotelski smještaj i ugostiteljski objekti). Na temelju istraživanja izrađena je ***Analiza pristupačnosti turističkih atrakcija Osječko-baranjske županije*** koja je javno dostupna putem mrežne stranice projekta i mobilne aplikacije, te na taj način osobe s invaliditetom imaju pristup detaljnim i relevantnim informacijama o razini pristupačnosti objekata i usluga na tom području. Također, zaključci istraživanja i preporuke iz Analize daju kvalitetan temelj za brojne mjere i aktivnosti kojima se može poboljšati pristupačnost turističke ponude, ne samo Osječko-baranjske županije, već i svih ostalih područja RH. Analiza i informacije o projektu su dostupni putem poveznica: https://adobe-huhr.com/ i https://adobe-huhr.com/wp-content/uploads/2021/05/analiza_pristupacnosti_ADOBE.pdf

Sudjelujući u provedbi istraživanja svjedočili smo kako kod većine vlasnika objekata i turističkih djelatnika postoji volja za obogaćivanjem svoje turističke ponude osiguranjem pristupačnosti, ali do sada nisu imali informacije kako i na koji način to mogu učiniti, a većina nije ni bila svjesna prepreka koje onemogućavaju osobe s invaliditetom u korištenju njihovih usluga. Osim navedenog istraživanja i analize, tijekom 2021. godine kroz projekt ADOBE **nabavljeni su oprema i pomagala za osobe s invaliditetom** koji će biti dostupni turistima i pružateljima turističkih usluga (npr. lifteri za krevete, pomagala za kretanje, aktivna invalidska kolica, prijenosne rampe za svladavanje barijera i sl.), a provedene su i brojne **promotivne aktivnosti** (sudjelovanje na manifestacijama u Hrvatskoj i Mađarskoj, promotivni spotovi, intervjui i dr.).
Kao rezultate opisanih aktivnosti ističemo obraćanja vlasnika smještajnih objekata i pojedinih ugostitelja kako bismo ih detaljnije savjetovali o tome što konkretno oni mogu učiniti kako bi osigurali pristupačnost svoje ponude. Također, u proteklom razdoblju obratilo nam se više lokalnih turističkih zajednica i agencija kojima su upravo informacije do kojih su došli putem mrežne stranice projekta i objavljene analize pristupačnosti turističkih atrakcija – pomogle u privlačenju grupa turista s

invaliditetom i organizaciji njihova boravka na području istočne Hrvatske. Sve to potvrđuje da se **projektima poput ovog znatno može utjecati na senzibiliziranje svih dionika u turizmu**, od samih pružatelja usluga pa do nositelja lokalnih i regionalnih vlasti koji im mogu i trebaju pružiti podršku u nastojanjima da obogate turističku ponudu.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 2021. godine, Ministarstvo turizma i sporta organiziralo je 3. prosinca online konferenciju pod nazivom **„Turizam za sve“**. Konferencija je predstavila odgovore na brojna pitanja vezana za pristupačnost hrvatske turističke ponude turistima s invaliditetom, bilo da se radi o infrastrukturnoj pristupačnosti ili o vještinama pružatelja turističkih usluga potrebnim za adekvatno pružanje usluga turistima s invaliditetom te na mogućnosti uključivanja osoba s invaliditetom na turističko tržište rada.

Pristupačnost, zbog svoje univerzalnosti višestruko koristi svima, a posljedično donosi veću dobit i ekonomski pomaže razvoju sredina kao turističkih destinacija, jer što je pristupačno osobama s invaliditetom biti će pristupačno i osobama starije životne dobi, roditeljima s djecom, a konačno i svima ostalima. Opravdano se nameće pitanje zašto se u Hrvatskoj u većoj mjeri ne koristi univerzalni dizajn koji označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Dakle rampe umjesto stepenica, niskopodni autobusi, niskopodni tramvaji, digitalno pristupačne aplikacije i mrežne stranice. Poseban problem za turiste s invaliditetom predstavlja i nepostojanje odgovarajućeg pristupačnog javnog prijevoza, a kao turisti i kao gosti svi želimo tijekom svoga boravka što je moguće toga više vidjeti, upoznati i doživjeti. Između ostalog tijekom konferencije zaključeno je kako se Republika Hrvatska, potpisivanjem UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, obvezala poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala da osobe s invaliditetom, između ostaloga, imaju pristup turističkim uslugama, turističkim odredištima te turističkim aktivnostima. Turizam je idealan sektor za pokretanje pozitivnih promjena u društvu, socijalno uključivanje, interakciju, upoznavanje kultura i običaja, učenje, ali i odmor i razonodu za sve, bez iznimke. Organizatori konferencije, Ministarstvo turizma i sporta, istaknuli su kako u svom djelovanju poseban naglasak stavljaju na doprinos socijalnom uključivanju ranjivih skupina i kroz turizam i kroz sport, a aktivnosti su u tom segmentu brojne. Najavljeno je kako će „Turizma za sve“ biti prepoznat i u novoj Strategiji razvoja održivog turizma do 2030. godine, kao i kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti te Višegodišnji financijski okvir, pomoću kojih će se nastojati dodatno koristiti svi dostupni mehanizmi i poduzimati mjere s ciljem smanjivanja i uklanjanja prepreka zbog kojih određene društvene skupine ne mogu pod ravnopravnim uvjetima konzumirati turističke proizvode.
U turizmu imamo različite vrste poslova, opsega, razdoblja trajanja i vremena obavljanja. Navodimo neke primjere prepoznatih poslova koje mogu raditi osobe s invaliditetom: hotelijersko-turistički tehničar, kuhar, pomoćni kuhar/kuharica, pomoćni pripremateli glavnih jela, pripremateli jednostavnih jela i slastica, sobar/sobarica. Uz odgovarajuću podršku, određena prilagođavanja i pristup bez predrasuda od strane poslodavca, osobe s invaliditetom mogu biti zaposlenici koji obavljaju u potpunosti svoje poslove i postavljene radne zadatke.

Za poslodavce sada postoje i brojni poticaji koje mogu koristiti za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ti su poticaji od subvencije plaće, sufinanciranja troškova obrazovanja, sufinanciranje troškova prilagodbe radnog mjesta i uvjeta rada, naknade uplaćenog doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje, sufinanciranje troškova stručne podrške i tako dalje. Također se na konferenciji postavilo pitanje zašto kao poslodavci ne biste zaposlili osobe invaliditetom, koristili dostupne poticaje i zbog svega toga više ne plaćali novčane kazne za nepoštivanje kvota.

Slijedom pozitivnih povratnih reakcija nakon opisane Konferencije te zaprimljenih upita pružatelja turističkih usluga koji su iskazali interes za dodatnim informacijama i podrškom kako bi svoje proizvode i usluge učinili pristupačnim i osobama s invaliditetom, predložili smo Ministarstvu turizma i sporta nastavak aktivne suradnje usmjerene na poboljšanje pristupačnosti turističke ponude osobama s invaliditetom. Između ostaloga, krajem prosinca **upućena je preporuka kojom je predloženo zajedničko organiziranje događanja** kojima bi se pružatelje turističkih usluga upoznalo s preprekama

s kojima se osobe s invaliditetom susreću kao turisti, ukazalo na potencijal turizma obogaćenog ponudom koja je pristupačna za osobe s invaliditetom, kao i na učinkovite i ekonomski prihvatljive načine uklanjanja tih prepreka primjenom načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, a tom prilikom ukazalo bi se i na mogućnosti koje proizlaze iz poticajnih programa. Ministarstvu je predloženo da se takva događanja usmjere na pružatelje turističkih usluga (npr. vlasnike smještajnih i ugostiteljskih objekata, OPG-ova, domaćinstava i dr.), na djelatnike turističkih zajednica, ali i druge dionike koji sudjeluju u kreiranju turističke ponude (npr. lokalne i regionalne vlasti). Također, s obzirom na bogatstvo i raznolikost turističke ponude te velik broj pružatelja usluga u cijeloj Republici Hrvatskoj, predložili smo održavanje ovakvih događanja u više gradova u svim dijelovima RH.
Ministarstvo turizma i sporta uvažilo je preporuku pravobraniteljice i prihvatilo prijedlog o zajedničkom organiziranju opisanih događanja i provođenju aktivnosti kojima će se nastaviti raditi na podizanju razine svijesti o pristupačnom turizmu i ujedno motivirati sve dionike u turizmu da svatko u svom području doprinese osiguravanju ponude koja će biti pristupačna turistima s invaliditetom.

Vezano za temu pristupačan turizam, u Zagrebu je u listopadu 2021. godine u organizaciji turističke agencije specijalizirane za turizam osoba s invaliditetom „TravAbled“ održan i seminar o pristupačnom turizmu **„Potencijali pristupačnog turizma za ugostitelje“**. Tijekom seminara istaknuto je kako Republika Hrvatska kao turistička destinacija ne čini dovoljno da bi bila pristupačna i pristupačnija osoba s invaliditetom i njihovim obiteljima. Na nekim drugim tržištima kao što je na primjer Australija 11% od ukupnog broja turista su osobe s invaliditetom, u Ujedinjenom Kraljevstvu 12% domaćih turista su osobe s invaliditetom ili osobe s dugotrajnim zdravstvenim teškoćama, a u Sjedinjenim Američkim Državama odrasle osobe s invaliditetom i/ili osobe sa smanjenom pokretljivošću godišnje na putovanja potroše gotovo 13,6 milijardi dolara.

Istraživanja pokazuju kako danas u svijetu živi gotovo milijardu osoba s invaliditetom od kojih njih 300 milijuna često putuje te da oni gotovo uvijek putuju u pratnji od najmanje jedne osobe, što udvostručuje potencijal ovog tržišta. Također, istaknuti su i brojni izazovi s kojima se na svojim putovanjima susreću osobe s različitim vrstama invaliditeta, kao i prepreke na koje nailaze putničke agencije i drugi pružatelji usluga usmjereni na stvaranje pristupačnih ponuda. Pristupačni turizam kao turizam je sveobuhvatan i inkluzivan, on treba voditi računa i o potrebama privremeno ozlijeđenih osoba, obitelji s malom djecom, kao i starijih osoba i osoba s teškoćama u kretanju. Pristupačnost zbog svoje univerzalnosti višestruko koristi svima, a posljedično donosi veliku dobit i ekonomski pomaže razvoju sredina kao turističkih destinacija. Naime, osobe s invaliditetom su jako dobri gosti, jer gotovo uvijek putuju u pratnji, često troše više i putuju izvan sezone. Ne smijemo zaboraviti kako se pojam pristupačnosti odnosi na fizičko okruženje, ali i na pristupačan način komunikacije i pristupačnost informacija. Najveći izazovi pristupačnog turizma u Hrvatskoj su i dalje smještajni kapaciteti, (ne)prilagođenost prijevoza, (ne)prilagođenost infrastrukture, te što je vrlo važno postojanje predrasuda i neodgovarajući odnos prema turistima/gostima s invaliditetom.

Osim prethodno opisanih aktivnosti, tijekom 2021. godine nastavljeno je **praćenje implementacije mjera i aktivnosti predloženih prijašnjih godina od strane Odbora za turizam Hrvatskog sabora i pravobraniteljice**. Stoga, Ministarstvu turizma i sporta postavili smo pitanja i zatražili podatke o načinu provođenja predloženih mjera i aktivnosti u praksi, a Ministarstvo je dostavilo iscrpan odgovor i detaljno izvješće o mjerama i aktivnostima koje su se provodile tijekom 2021. godine s ciljem osiguranja pristupačne turističke ponude za osobe s invaliditetom. Dalje u tekstu **prikazujemo upućena pitanja i dijelove odgovora** na ista.

1. Koliki je broj kategoriziranih objekata vrste: Hotel baština (heritage), Difuzni hotel, Hotel, Aparthotel, Turističko naselje, Turistički apartmani i Integralni hotel (udruženi), za koje je na temelju odredbi čl. 46. Pravilnika o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine Hoteli (Narodne novine, br. 56/16 i 120/19) utvrđen posebni standard pod nazivom „ZA OSOBE S INVALIDITETOM“? Molimo i podatak koliki je ukupni broj kategoriziranih objekata te vrste (neovisno o tome da li imaju utvrđen ovaj posebni standard)?

MINT: „…utvrđen je sljedeći ukupan broj razvrstanih i kategoriziranih objekata po vrstama: 53 Hotel baštine, 2 Difuzna hotela, 712 Hotela, 21 Aparthotel, 63 Turistička naselja, 45 Turistička apartmana i 26 Integralnih hotela. Također, utvrđeno je da niti za jedan kategorizirani objekt nije izdano, niti je zatraženo izdavanje rješenja za posebni standard vrste „ZA OSOBE S INVALIDITETOM" sukladno članku 46. Pravilnika… …kojim je propisano da se kategoriziranim objektima koji imaju dodatne sadržaje, uređenje, opremu, uređaje i usluge prilagođene posebnim zahtjevima gosta mogu utvrditi posebni standardi…"

2. Da li Ministarstvo turizma i sporta ili neko drugo tijelo prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih objekata i usluga za osobe s invaliditetom? U odnosu na Vaše prijašnje odgovore vezano za projekt „Hrvatski digitalni turizam – e-Turizam", molimo informaciju o tome da li su razvijene i realizirane e-usluge/aplikacije/web rješenja pomoću kojih bi građani i turisti mogli pristupiti informacijama o pristupačnosti destinacija, objekata, turističkih usluga i proizvoda?
MINTS: *„…Ministarstvo turizma i sporta je nositelj projekta Hrvatski digitalni turizam - e-Turizam. Partneri na projektu su Hrvatska turistička zajednica, Turistička zajednica u Splitsko- dalmatinskoj županiji te Splitsko-dalmatinska županija, a projekt se sufinancira iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ERDF i ESF). Cilj projekta je poboljšati komunikaciju između građana i javne uprave u turizmu te povećati učinkovitost i transparentnost javne uprave u pružanju javnih usluga u turizmu prema građanima… …U svrhu ostvarivanja svih planiranih ciljeva projekta s pokazateljima te s ciljem uspješne realizacije projektnih aktivnosti produljeno je razdoblje provedbe projekta Hrvatski digitalni turizam - e-Turizam te se završetak provedbe projekta očekuje do polovice sljedeće godine… …Tako možemo istaknuti uspostavu Središnjeg turističkog registra koji će… …primjerice sadržavati informaciju o utvrđenom posebnom standardu oznake „za osobe s invaliditetom" koji se utvrđuje i dodjeljuje na zahtjev ugostitelja… …Središnji turistički registar će nakon uspostave također omogućavati automatsku razmjenu podataka s drugim sustavima javne uprave ili drugih relevantnih dionika. Svrha turističko-informacijskog portala 'croatia.hr' iz nadležnosti Hrvatske turističke zajednice, je na jednom centralnom mjestu pružiti turističke informacije i podatke te promocija hrvatskog turizma. Turistima će se omogućiti pristup svima informacijama i sadržajima relevantnim za pripremu i planiranje njegovog posjeta i boravka u Hrvatskoj. Sustav turističkih zajednica u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom bit će zadužen za unos informacija na portal croatia.hr ukoliko pojedini pružatelj usluge nudi sadržaj i usluge prilagođene osobama s invaliditetom. Projekt je naslonjen na socijalnu inkluziju osoba s invaliditetom s dva aspekta kao korisnika: aplikacije prilagođene potrebama određenih invaliditeta s jedne strane te informacije o pristupačnosti destinacija, objekata, turističkih usluga i proizvoda, s druge strane. Sva aplikativna rješenja razvijena kroz ovaj projekt imat će prilagođen dizajn osobama s invaliditetom. Osiguranje pristupačnosti aplikacija za sve ranije spomenute e-usluge osigurat će se prije puštanja u produkciju kroz postupke certificiranja (testiranja i usklađivanja)."*

3. Koje mjere i aktivnosti Ministarstvo turizma i sporta poduzima radi podizanja razine svih dionika u turizmu (pružatelja turističkih usluga, vlasnika objekata, djelatnika, turističkih zajednica i dr.) o pristupačnom turizmu, prije svega o sljedećim temama: o preprekama s kojima se osobe s invaliditetom susreću kao turisti te o učinkovitim i ekonomski prihvatljivim načinima uklanjanja tih prepreka primjenom načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna; o obvezi osiguranja pristupačnog turizma; o potencijalu turističke ponude koja će biti pristupačna osobama s invaliditetom svih vrsta oštećenja; o mogućnostima koje nude različiti EU i nacionalni poticajni programi, natječaji, mjere i sl.?
MINTS: *„…Od 2013. godine, Ministarstvo turizma i sporta provodi Program razvoja javne turističke infrastrukture (namijenjen javnom sektoru) te su predmetni javni pozivi uključivali i kriterij prilagođenosti projekata osobama s invaliditetom, a koji je donosio dodatne bodove (u onim točkama gdje je to i moguće - npr. plaže i kupališta te centri za posjetitelje i interpretacijski centri). Tako se kod projekata plaža i kupališta dodatno bodovala pristupačnost projekta osobama s invaliditetom: omogućen pristup i kretanje osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću (rampe/liftovi za osi*

sanitarni čvorovi za osi) i prilagođenost projekta drugim ranjivim skupinama. Kod centara za posjetitelje i interpretacijskih centara dodatno se bodovala pristupačnost projekta osobama s invaliditetom: omogućen pristup i kretanje osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću (rampe/liftovi, sanitarni čvorovi, oznake na brajevom pismu, taktilne crte vodilje, pristupačnost projekta informacijama i komunikaciji za gluhe i slijepe osobe) i prilagođenost projekta drugim ranjivim skupinama.
Na taj način se posredno utječe na razvoj svijesti o pristupačnom turizmu."

4. Koje mjere i aktivnosti su poduzimane s ciljem educiranja svih dionika, posebno djelatnika u turizmu - o načinu komunikacije i ophođenja prema osobama s invaliditetom, posebno vodeći računa o specifičnostima u odnosu na vrstu invaliditeta?

MINTS: *„…Ministarstvo je 3. prosinca 2021. u Zagrebu organiziralo konferenciju TURIZAM ZA SVE namijenjenu pružateljima usluga u turizmu (gospodarskom sektoru u turizmu, turističkim zajednicama) ali i srednjim strukovnim školama koje sudjeluju u programu Ministarstva pod nazivom Promocija zanimanja, a koje nerijetko u svojim projektima obrađuju upravo ovu temu. Glavni cilj ove konferencije je razvijanje svijesti o pristupačnom turizmu. Konferencija je dotakla, s jedne strane, pristupačnost hrvatske turističke ponude turistima s invaliditetom (bilo da se radi o infrastrukturnoj pristupačnosti bilo o vještinama pružatelja turističkih usluga potrebnim za adekvatno pružanje usluga turistima s invaliditetom) te, s druge strane, turizam kao potencijalno tržište rada za osobe s invaliditetom u cilju socijalnog uključivanja osoba s invaliditetom na poslove u turizmu, koje su eventualne prilagodbe potrebne i sl. Tijekom konferencije predstavljeni su primjeri dobre prakse nastali kroz projekte financirane od strane Ministarstva, kao i iz drugih izvora…*
…U okviru Poziva „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva", koji se provodi od travnja 2018. godine, Ministarstvo turizma i sporta ugovorilo je 41 projekt ukupne vrijednosti 61.756.151,93 HRK (85% Europski socijalni fond, 15% Državni proračun). Projektne aktivnosti odnose se na provedbu obrazovnih programa u sektoru turizma i ugostiteljstva kroz koje se osposobljavaju ranjive skupine (mlađi od 25, stariji od 54, osobe s invaliditetom, dugotrajno nezaposleni) za rad u sektoru te stručnjaci iz sektora turizma i ugostiteljstva za rad s ranjivim skupinama. S provedbom su završila sveukupno 33 projekta, od toga u 2021. godini 19 projekata, dok je još u provedbi 8 projekata. Do sada je ukupno korisnicima isplaćeno 52.238.952,74 HRK, od toga je 5.701.057,10 HRK isplaćeno u 2021. godini. Zbog pandemije uzrokovane virusom COVID-19 u 2021. godini za još 3 projekta omogućeno je produljenje razdoblja provedbe. Što se tiče ranjive skupine osobe s invaliditetom, do kraja ugovornog razdoblja planirana je edukacija 189 osoba s invaliditetom, a do kraja 2021. godine educirano je njih 148.
U ožujku 2021. godine objavljena je druga faza Poziva „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva" pod nazivom „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva 11". Poziv je namijenjen isključivo ciljnoj skupini osoba s invaliditetom, a namjera je da se obuhvati najmanje 1350 nezaposlenih OSI-ja te najmanje 18 stručnjaka u sektoru turizma i ugostiteljstva (predavači i mentori), koji će u sklopu projekta unaprijediti svoja stručna i andragoška znanja za rad s osobama s invaliditetom. Ukupna financijska alokacija u okviru ovog Poziva iznosi 27.655.000,00 HRK, od toga najniži iznos bespovratnih sredstava koji se može dodijeliti pojedinom projektu iznosi 500.000,00 HRK, a najviši 2.500.000,00 HRK. U okviru Poziva predviđeno je financiranje najmanje 14 projekata, a potpisivanje ugovora o dodjeli bespovratnih sredstvima očekuje se u prvom kvartalu 2022. godine.
Iako zbog pandemije uzrokovane virusom COVID-19 Ministarstvo turizma i sporta nije bilo u mogućnosti održavati aktivnosti vezane uz podizanje svijesti o socijalnom uključivanju osoba s invaliditetom, promovirati i prezentira takve projekte/nositelje projekata, no Ministarstvo je u travnju 2021. godine održalo online informativnu radionicu za Poziv „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva II." te je za potrebe potpisivanja ugovora u studenome izradilo promotivne materijale, koji će biti podijeljeni budućim Korisnicima projekata unutar ovog poziva.
U okviru Poziva „Uspostava regionalnih centara kompetentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva", koji je u provedbi od lipnja 2020. godine, a financira se sredstvima Europskog socijalnog fonda, razvijat će se standardi zanimanja, standardi kvalifikacija i strukovnih kurikuluma za programe ne samo redovnog

obrazovanja u sektoru turizma i ugostiteljstva, nego i obrazovni programi prilagođeni djeci s teškoćama te osobama s invaliditetom, koji će se obrazovati i osposobiti upravo tim programima, a predviđeno je i korištenje posebno dizajnirane opreme. Ukupno ugovorena sredstva u okviru ovog Poziva iznose 388.251,944,33 HRK, a u 2021. godini ukupno je korisnicima isplaćeno 23.061.823,83 HRK."

5. Koje poticajne mjere je Ministarstvo turizma i sporta tijekom 2021. godine osiguralo s ciljem povećanja razine pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom? Molimo i podatak o tome u kojoj mjeri su navedeni poticaji i potpore korišteni (omjer osiguranih i utrošenih sredstava, kao i broj korisnika).

MINTS: „…*Ministarstvo turizma i sporta u 2021. godini nije provodilo natječaj koji bi bio isključivo namijenjen projektima pristupačnosti, već je kroz natječaje i javne pozive u dodatnim bodovima poticao na ovaj segment, bilo da se radilo o bodovima za zapošljavanje osoba s invaliditetom na projektu, bilo da se radilo o bodovima za elemente pristupačnosti kroz projekt.*

Ministarstvo turizma i sporta je kroz Program Konkurentnost turističkog gospodarska u prethodnom razdoblju dodjeljivalo potpore male vrijednosti subjektima malog gospodarstva (trgovačka društva izvan javnog sektora, obrti i zadruge) i OPG-ima za projekte koji su imali prihvatljivu aktivnost - povećanje i poboljšanje standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom. Svi subjekti koji su se prijavili na Javni poziv Konkurentnost turističkog gospodarstva, a imali su projekt koji je uključivao i predmetnu aktivnost vezanu za povećanje i poboljšanje standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom te ukoliko su zadovoljili sve druge kriterije ostvarili su pravo na dodjelu potpore male vrijednosti. Takvih je projekata koji su uključivali predmetnu stavku u razdoblju 2016.-2019. godine sufinancirano je 35 sa ukupnim iznosom od 1,7 milijuna kuna. Među sufinanciranim i provedenim aktivnostima većinom se radi o pristupnim rampama i putevima za osobe s invaliditetom, sobama i sanitarnim čvorovima za osobe s invaliditetom te ugradnji dizala u smještajne objekte.

Ministarstvo zbog situacije s pandemijom bolesti Covid-19, uslijed koje je došlo do preraspodjele sredstava u proračunu, nije objavljivalo Javni poziv Konkurentnost turističkog gospodarstva u 2020. i 2021. godini.

U proračunu za 2022. godinu su planirana sredstva za Program Konkurentnost turističkog gospodarstva u okviru kojeg se planiraju sufinancirati aktivnosti povezane s povećanjem i poboljšanjem standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom…".

Primjer iz prakse: Uredu pravobraniteljice javila se gošća, osoba s invaliditetom koja se kreće u invalidskim kolicima, državljanka Ujedinjenog Kraljevstva, koja po dolasku u Zagreb u pratnji supruga nije uspjela nigdje pronaći odgovarajući automobil ili kombi vozilo koje bi unajmili i koristili tijekom svog višednevnog boravka u svrhu obilaska znamenitosti i lokalnih turističkih destinacija. Tražeći informacije istovremeno se i pritužila kako putem interneta po dolasku u Zagreb nije mogla pronaći niti informacije o pristupačnom taksi prijevozu za osobe s invaliditetom ili o agenciji za iznajmljivanje automobila koja u ponudi ima i vozila prilagođena za prijevoz osoba u invalidskim kolicima.

Prilikom postupanja stranka je informirana o kontakt podacima taksi prijevoznika kojih je zaista malo, a koji raspolažu vozilima odgovarajućim za prijevoz osoba u invalidskim kolicima. Rad na predmetu ukazao je i na nedostatak pristupačnog javnog prijevoza koji bi omogućio gostima/turistima/posjetiteljima korištenje pristupačnih kombi vozila kojima raspolaže ZET, a koja su namijenjena i koriste se samo za prijevoz osoba s invaliditetom koje imaju prijavljeno prebivalište/boravište na području grada Zagreba.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Saznanja i iskustva stečena provodeći opisane aktivnosti tijekom 2021. godine potvrđuju da je diskriminacija neosiguravanjem pristupačnosti i uskraćivanjem razumne prilagodbe najčešće uzrokovana nedostatnom educiranošću, niskom razinom svijesti o preprekama na koje osobe s invaliditetom nailaze kao turisti te predrasudama kako uklanjanje tih prepreka i osiguranje pristupačnosti podrazumijeva velike financijske izdatke.

Podaci koje je dostavilo Ministarstvo turizma i sporta također potvrđuju kako pružatelji turističkih usluga – o kojima ponajviše ovisi u kojoj mjeri će njihova ponuda (objekti, usluge, oprema, proizvodi) biti pristupačna osobama s invaliditetom – i dalje ne koriste u dovoljnoj mjeri mogućnosti koje proizlaze iz normativnog okvira i poticajnih mjera usmjerenih na poboljšanje pristupačnosti turističke ponude, posebno uzimajući u obzir brojne prepreke koje je potrebno ukloniti.

1. Preporučujemo provođenje dodatnih aktivnosti (edukacije, radionice, medijske kampanje i sl.) kojima će se sve dionike u sektoru turizma upoznati s tim mogućnostima i motivirati na korištenje raspoloživih mjera i potpora.
2. Također, vodeći računa o pozitivnim pomacima koji su uslijedili nakon opisanih aktivnosti i projekata, ponovno preporučujemo još intenzivnije provođenje aktivnosti usmjerenih na podizanje razine svijesti kod pružatelja turističkih usluga (posebno privatnih iznajmljivača) o važnosti razvoja „turizma za sve“ i proširenja turističke ponude na način da se omogući svakoj osobi s invaliditetom ili obitelji čiji je član osoba s invaliditetom da slobodno bira turističku destinaciju po vlastitoj želji, a ne prema dostupnom smještaju.
Mišljenja smo kako napore i dalje treba usmjeravati u motiviranje i poticanje pružatelja usluga kako bi ih se osvijestilo o potrebama koje osobe s invaliditetom imaju kao turisti te kako bi im se ukazalo na potencijal koji postoji u obogaćivanju turističke ponude na način da je pristupačna osobama s invaliditetom. Ujedno, preporučujemo nastaviti i intenzivirati provođenje edukacija svih dionika, posebno djelatnika u turizmu, o načinu komunikacije i ophođenja prema osobama s invaliditetom.
3. Preporučujemo da se u aktivnosti podizanja razine svijesti, ali i u sve aktivnosti kojima se osmišljavaju i realiziraju rješenja za osiguranje pristupačnosti uključe i osobe s invaliditetom (svih vrsta oštećenja). Naime, upravo njihova iskustva i prijedlozi mogu na najbolji način ukazati na prepreke koje treba ukloniti, ali i na učinkovite i ekonomski prihvatljive načine uklanjanja tih prepreka primjenom načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna.

2.18.7. DIGITALNA PRISTUPAČNOST

Okolnosti rada u digitalnom okruženju zbog pandemijskih uvjeta dobrim su se dijelom nastavili i tijekom 2021. godine slijedom čega su nastavljeni i trendovi prilagodbi mrežnih stranica, mobilnih aplikacija, kao i prilagodbi različitih digitalnih dokumenata s ciljem da im što veći broj korisnika može pristupati, da ih mogu koristiti i razumjeti bez obzira na eventualno postojanje vizualnih, slušnih, motoričkih i/ili kognitivnih teškoće, bile da su one privremene ili trajne vrste.

U prosincu 2021. godine Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva i Povjerenik za informiranje objavili su *1. Izvješće RH o usklađenosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora sa zahtjevima pristupačnosti,* koje su bili dužni izraditi sukladno Zakonu o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (Narodne novine, br. 17/19; dalje u tekstu: Zakon). Naime, 23. rujna 2019. godine u RH je na snagu stupio ovaj Zakončesto nazivan i „Zakon o pristupačnosti“. Na taj način je u hrvatsko zakonodavstvo preuzeta Direktiva (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora (SL L 327, 2. 12. 2016.). Slijedom navedenog tijela javnog sektora dužna su prilagoditi svoje digitalne sadržaje i usluge sukladno europskoj normi EN 301 549. Kao pomoć u prilagodbi svojih stranica, tijela javnog sektora mogu koristiti izrađene i objavljene *Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti* koje je izradila Hrvatska akademska i istraživačka mreža (CARNET). Ove smjernice sadrže podatke i informacije o minimalnim zahtjevima za digitalnom pristupačnosti i CARNET ih kontinuirano revidira i nadopunjuje, uz prethodne konzultacije sa stručnom zajednicom i svim drugim relevantnim dionicima. Sukladno Zakonu krajnji rok primjene istekao je 23. rujna 2020. za sve mrežne stranice (prilagodbe se odnose na njihov izgled, način navigacije, sadržaj, načine pretraživanja i strukturu) objavljene prije 23. rujna 2020., a od 23. rujna 2021. godine Zakon se počinje primjenjivati i na programska rješenja za pokretne uređaje.

1. Izvješće RH o usklađenosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora sa zahtjevima pristupačnosti odnosi se na referentno razdoblje od 1. siječnja 2020. do 22. prosinca 2021. (za mrežne stranice) i na razdoblje 23. lipnja 2021. do 22. prosinca 2021. godine (za mobilne aplikacije). Sukladno definiciji tijela javnog sektora (čl. 3. toč. 1. Direktive i uzimajući u obzir odredbu čl. 3. st. 1. toč. c) Zakona o pristupačnosti kojim su (sukladno čl. 1. st. 5. Direktive) od primjene Direktive isključene mrežne stranice dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova (osim za sadržaje koji se odnose na ključne internetske administrativne funkcije) i udruga, utvrđeno je da se obveza usklađivanja sa zahtjevima pristupačnosti odnosi na **2.669 tijela javnog sektora.** Temeljni uzorak za praćenje prilikom izrade ovog Izvješća sastojao se od **155 mrežnih stranica za pojednostavljeno praćenje, 18 mrežnih stranica za dubinsko praćenje i 10 mobilnih aplikacija.**
Izvješćem je utvrđeno sljedeće: *„Sukladno prikazanim rezultatima vidljivo je kako je najveća prosječna pristupačnost u djelatnosti zdravstva (86%) i socijalne zaštite (82%), dok su najniže srednje vrijednosti zabilježene u području odgoja, obrazovanja, znanosti i sporta (69%).*

Najviše vrijednosti pojedinačnih mrežnih stranica tijela javnog sektora svih djelatnosti visokih je 90% do 100%, dok su najmanje pristupačne stranice utvrđene u djelatnosti prijevoza (31%), zaštite okoliša, rekreacije i kulture (31%), te unapređenja stanovanja i zajednica (33%).

Gledajući po regijama, u Jadranskoj regiji i Sjevernoj Hrvatskoj (81% odnosno 80%) utvrđena je najviša prosječna vrijednost pristupačnosti, dok su niže vrijednosti zabilježene u Panonskoj regiji (71%) i Gradu Zagrebu (74%).

Za praćena tijela javnog sektora po razinama (uključujući lokalnu razinu - Grad Zagreb), središnja i županijska razina ostvarile su prosječno najbolje rezultate (81% odnosno 83%), dok su niže vrijednosti zabilježene na lokalnoj razini (75%) te lokalnoj razini - Grad Zagreb (72%).

Za potrebe dubinskog/detaljnog praćenja određene su mrežne stranice izabranog uzorka tijela javnog sektora (18 tijela). Svaka od praćenih mrežnih stranica također je provjeravana po 87 zahtjeva definiranih Normom EN 301 549.

Rezultati potvrđuju uglavnom vrlo visoku utvrđenu digitalnu pristupačnost većine praćenih tijela, no i nešto nižu kod ZOSI-a (62%), Grada Zagreba (60%) i HZZ-a (58%). Utvrđeno je kako postotak zadovoljenja svih praćenih zahtjeva svih mrežnih stranica ne prelazi 50%, a isto vrijedi i za negativan odgovor na zahtjev. Tome je zasigurno pogodovao podatak kako je gotovo 50% praćenih zahtjeva bilo neprimjenjivo za sve praćene mrežne stranice tijela javnog sektora.

Praćenje mobilnih aplikacija obavljalo se provjerom 102 zahtjeva definiranih Normom EN 301 549 na uzorku od osam aplikacija. Utvrđena je najveća razina digitalne pristupačnosti kod aplikacija MerlinMobile Sveučilišnog računskog centra (Srce) (95%) te CovidGO Ministarstva zdravstva (87%).

Kao i kod dubinskog/detaljnog praćenja mrežnih stranica tijela javnog sektora i ovdje je utvrđen vrlo veliki postotak zahtjeva koji nisu primjenjivi niti na jednoj praćenoj mobilnoj aplikaciji (čak 61%), no 12 zahtjeva zadovoljeno je za sve aplikacije.“

„Rezultati pojednostavljenog praćenja po djelatnosti tijela javnog sektora prikazan je grafikonom 3.1.“

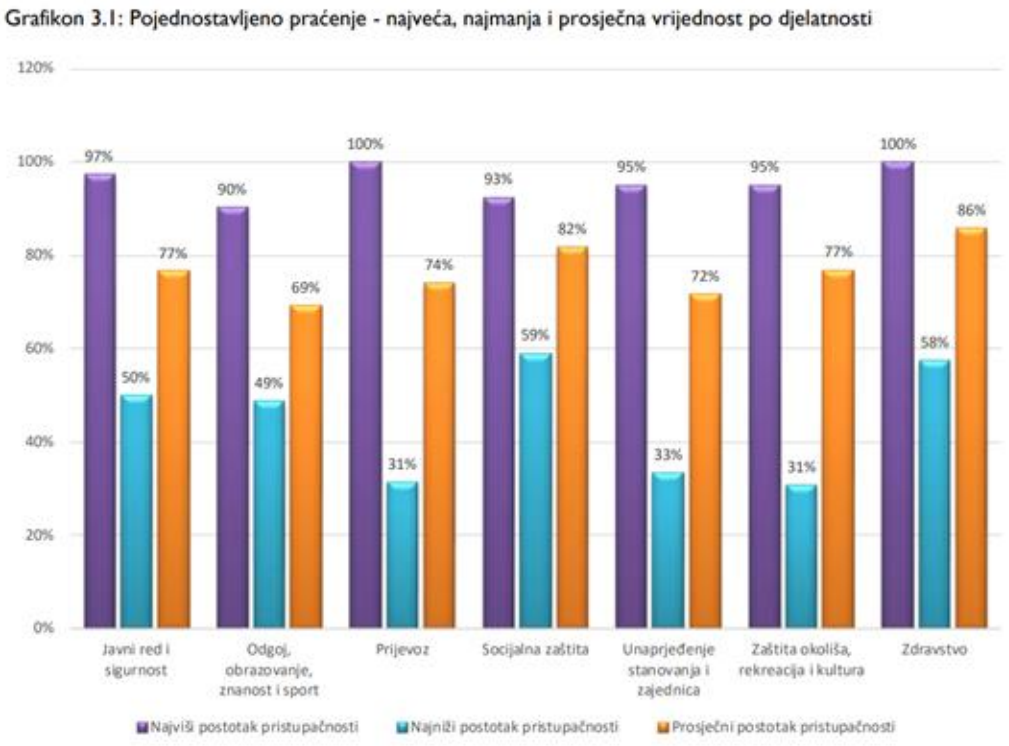

Cjelokupno izvješće dostupno je na poveznici: https://rdd.gov.hr/UserDocsImages/SDURDD-dokumenti/2021-12-22%201.%20IZVJE%C5%A0%C4%86E%20REPUBLIKE%20HRVATSKE%20O%20%20DIGITALNOJ%20PRISTUPA%C4%8CNOSTI.pdf

Primjer iz prakse: Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je tijekom 2021. godine zaprimio više upita osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji vezano za postupak ishođenja EU digitalne COVID potvrde putem sustava e-Građani za osobe koje su cijepljenje protiv SARS-CoV-2. Naime, u sustavu e-Građani za ishođenje ove potvrde traži se visoka sigurnosna razina. Prije upućivanja preporuke zatražene su informacije i od Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva koji administrira sustav e-Građani te je utvrđeno da je za klasifikaciju potrebne sigurnosne razine za izdavanje ove potvrde nadležno Ministarstvo zdravstva. S obzirom da ne vidimo razlog zbog kojeg bi ishođenje EU digitalne COVID potvrde zahtijevalo visoku sigurnosnu razinu, preporučili smo Ministarstvu zdravstva razmatranje uvođenja promjenu na temelju koje bi ishođenje ovog dokumenta bilo moguće i s niske sigurnosne razine sustava e-Građani. Prema mišljenju POSI takva promjena bi značajno većem broju osoba s invaliditetom (koje npr. sustav e-Građana koriste samo na temelju e-Pass-a umjesto mToken ili Pametne kartice s certifikatom) olakšalo ishođenja ove potvrde, a postupak učinila svim korisnicima pristupačnijim. Iako je predmetna preporuka dostavljena na temelju čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, broj 107/07) Ministarstvo zdravstva nije odgovorilo.

Sudjelovanje u aktivnostima:

Okrugli stol „Digitalna pristupačnost od zakona do prakse“ - Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva u suradnji s Povjerenikom za informiranje, Hrvatskim savezom slijepih, SOIH - Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Državnom školom za javnu upravu, organizirao je 22. rujna 2021. godine virtualni okrugli stol „Digitalna pristupačnost od zakona do prakse“. Gotovo 150 sudionika bili su predstavnici državnih, javnih i sudskih tijela, jedinica lokalne i područne samouprave, te predstavnici udruga i organizacija civilnog društva. Iz Ureda POSI događanje su pratili zamjenik i savjetnik pravobraniteljice. Panelisti su govorili iz različitih perspektiva o izazovima osiguravanja pristupačnosti digitalnih sadržaja. Tako smo na primjer mogli čuti kako se svakog dana sve više

poboljšava kvaliteta i brojnost pristupačnosti mrežnih stranica. Svjesni važnosti pristupačnosti prilikom prodaje i prezentacije svojih proizvoda na internetu se mogu pronaći brojni primjeri pristupačnih stranice različitih web trgovina, ali protivno tome neke društvene mreže još uvijek nemaju ponuđene opcije za poboljšanje pristupačnost. Za osobe s motoričkim teškoćama, važno je voditi brigu da veličina slova ne bude presitna, da predviđena područja za upisivanje teksta ili obilježavanja željene funkcije nisu malena, da nema vremenskog ograničenja za unos (npr. sigurnosnih zahtjeva), da se ne koristi automatsko listanje stranica i slično. Vrlo je važno za osobe s tjelesnim, kao i za osobe s osjetilnim invaliditetom da na mrežnim stranicama postoji mogućnost navigacije tipkovnicom, da su jasno prikazane opcije „Klikni ovdje“, te da se koriste jasni i čitljivi fontovi. Za slijepe i slabovidne korisnike neophodno je omogućiti čitanje sadržaja stranice njihovim čitačima na način da se kod skočnih prozora fokus stavlja na prvo polje, da postoji mogućnost promjene veličine korištenog fonta i kontrasta boja, kao i da se u elektroničkoj komunikaciji ne koriste dokumenti u pdf formatu koje ovi čitaći čitaju kao jedinstveni prikaz bez mogućnosti čitanja njihovog sadržaja. Kao dobri primjeri pristupačnih mrežnih stranica istaknuti su **Središnji državni portal – Postani e-Građanin** i mrežna stranica **Hrvatskog sabora.** Tijekom okruglog stola istaknuto je kako je nepristupačnost mrežnih stranica javnih tijela diskriminacije, jer korisnici u takvim slučajevima ne mogu dobiti određenu informaciju ili ostvariti određenu uslugu na nekom drugom mjestu.

U organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) i Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER), 9. prosinca 2021. godine održan je online **okrugli stol o temi „Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu“.** Nakon organizacije ranijih okruglih stolova 2017. i 2018. godine u Zagrebu, te 2019. godine u Osijeku, ovo je tradicionalno četvrti skup koji je zbog epidemiološke situacije održan putem ZOOM platforme. Skup je okupio relevantne sugovornike, među ostalim i predstavnike udruga osoba s invaliditetom, Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, predstavnike operatora, obrazovnih ustanova i sve one koji provode projekte vezano za teme digitalne pristupačnosti, ali isto tako rade na podizanju opće svijesti društva u cjelini. Na skupu su predstavljene aktivnosti i projekti ostvareni tijekom dugogodišnje suradnje HAKOM-a i FER-a, a najavljeno je kako će se pozitivna iskustva iz područja elektroničkih komunikacija u nadolazećem razdoblju pokušati na odgovarajući način pretočiti i u područja željezničkog prijevoza ili kod korištenja poštanskim uslugama. Tijekom skupa operatori su također predstavili svoje aktivnosti koje poduzimaju da olakšaju pristup svojim uslugama svim korisnicima pa je tako predstavljen virtualni shop s prodavačem, uvođenje taktilnih oznaka na prodajna mjesta ili usluga kojom se može upravljati glasom. Na skupu je bilo govora i o trenutno važećem zakonodavnom okviru, ali i o najavljenim izmjenama, kao i o Direktivi o pristupačnosti proizvoda, roba i usluga čija bi primjena trebala započeti u lipnju iduće godine. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na skupu su sudjelovali zamjenik i savjetnica pravobraniteljice. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom okrugom stolu su prisustvovali zamjenik i savjetnik pravobraniteljice.

2.18.8. PRISTUPAČNO STANOVANJE

Tijekom 2021. godine POSI je u radu imao brojne predmete koji su se odnosili na nemogućnost OSI na ostvarivanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja što je prepreka ostvarivanja prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu (čl. 19. KPOSI), a na što su se prituživali OSI, obitelji koji za člana imaju DTUR i/ili OSI, ali i osviješteni građani koji su takve pojave primjećivali u svojoj okolini. U većini slučajeva izravni razlozi obraćanja bili su **nepostojanje dizala u višeetažnim stambenim građevinama starijeg datuma izgradnje, nepristupačnost nekretnina u privatnom vlasništvu (i kuća i stanova), nepristupačnost zajedničkih dijelova nekretnine u višeetažnim stambenim građevinama (posebno i najviše ulaznih prostora), ali i nadalje nedostatak razumijevanje susjeda za potrebe osiguravanja dodatnih elementa osiguravanja pristupačnosti.**
Poseban problem predstavljaju kućanstva u kojima samostalno živi samo jedna OSI, odnosno osoba starije životne dobi, osobito u slučajevima kada invaliditet i /ili narušeno zdravstveno stanje ima za posljedicu i smanjenu mogućnost samostalnog kretanje. U takvim situacijama OSI se uglavnom moraju

oslanjati na vlastite mogućnosti i snalažljivost uz pomoć i ovisnost od članova uže ili šire obitelji, prijatelja, poznanika i susjeda, ukoliko imaju sreće da u svojoj okolini imaju osobe s kojima imaju dobre odnose i koji su im voljni pomoći s vlastitim angažmanom i vremenom.

Dokument EK donesen tijekom 2020. godine pod nazivom ***„Zeleni plan“,*** kao strateški dokument strategije ***„Renovacijski val - ozeljenjivanje zgrada, otvaranje radnih mjesta, poboljšanje života“*** nije u 2021. godini utjecao na poboljšanje uvjeta života OSI i njihovih obitelji u RH. Podsjećamo kako je osnovni cilj donošenja ovog strateškog dokumenta (iako on ne sadrži zasebna financijska sredstva) udvostručiti energetsku obnovu javnih, komercijalnih, ali i stambenih zgrada, s zajedničkim ciljem smanjenja emisija stakleničkih plinova i smanjenjem računa za grijanje i hlađenje stambenih i poslovnih prostora u sljedećih deset godina (od 2020. do 2030. godine) kroz tri prioriteta: (1) dekarbonizaciju grijanja i hlađenja zgrada, (2) rješavanje energetskog siromaštva osoba koje nisu u stanju snositi troškove za energiju te (3) obnovu javnih zgrada poput škola, bolnica i upravnih zgrada.

Primjer iz prakse: POSI je zaprimio predstavku zainteresirane građanke koja je dostavila obavijest kako je upoznata sa slučajem iz svog susjedstva (jednog zagrebačkog kvarta gdje živi) da osoba starije životne dobi i bitno smanjene mogućnosti kretanja živi u vlastitom stanu s odraslom kćerkom, koja je također OSI, koji se nalazi u visokom prizemlju stambene višeetažnea zgrade s potpuno nepristupačnim ulazom.

Prilikom pokretanja ispitnog postupka POSI je zatražio i dobio kontakt podatke OSI s kojom je uspostavljena izravna komunikacija. Prilikom obilaska na terenu utvrđeno je kako nesmetani pristup onemogućavaju stepenice visoko izvedenog ulaza u stambenu zgradu starijeg datuma izgradnje koje vode izravno na nogostup ispred kojeg se nalaze parkirališna mjesta, a pristupačnost nije riješena na odgovarajući način (rampom, platformom ili drugim odgovarajućim rješenjem). Stranka je navela kako je prijašnjih godina bilo više pokušaja rješavanja pristupačnosti ulaznog prostora zgrade u kojoj živi, ali unatoč obećanjima Grada Zagreba kao nadležne JLS, kao i zbog nerazumijevanja predstavnika suvlasnika te izostanka suglasnosti ostalih suvlasnika, ništa se nikada nije realiziralo. Ono što je bilo posebno zabrinjavajuće je činjenica da stranka iz vlastitog prostora stanovanja izlazi samo uz pomoć sanitetskog prijevoza kada odlazi na kontrole k liječniku. Svoje vrijeme inače već godinama provodi samo unutar svoja četiri zida.

U preporuci koju je POSI uputila predstavniku suvlasnika i zatražila očitovanje navedeno je kako Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, br. 78/13) određuje uvjete i način osiguranja jednostavne prilagodbe građevina stambene i stambeno-poslovne namjene.
Navedenim Pravilnikom propisuje se sljedeće: *„Čl. 7., Obvezni elementi pristupačnosti su: A. elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika, B. elementi pristupačnosti neovisnog življenja i C. elementi pristupačnosti javnog prometa. Obvezni elementi pristupačnosti primjenjuju se odabirom najpovoljnijeg rješenja u odnosu na namjenu i druge značajke građevine.* Također, Zakon o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12) u čl. 1. propisano je: *„Ovim se Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka RH, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi … dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, …“.*
Nadalje, navedeno je kako KPOSI (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) propisuje u čl. 2. st. 1. toč. 3. i 4.: *„Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe, »Razumna prilagodba« znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se OSI osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.“*

Isto tako predmetnom preporukom suvlasnicima je skrenuta pozornost kako suočavanje s nebrojenim i svakodnevnim preprekama, a posebno onima koji uzrokuju pogoršavanje zdr. stanja u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva, htijenja i na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos oštećenju i teškom zdr. stanju vodi aktivan i ispunjen život. Suvlasnicima je preporučeno da razmotre potrebe svoje susjede, koje mogu biti potreba i drugih susjeda, jer je moguće da u budućnosti to postanu i budu njihove potrebe.

Nakon zaprimljenog odgovora predstavnika suvlasnika kojim je u bitnome navedeno kako poduzimanje mjera za rješavanje pristupačnosti ulaznog prostora stambene građevine nije realizirano zbog izostanka suglasnosti potrebnog dijela suvlasnika i zbog nedostatka financijskih sredstava, prije upućivanja upozorenja dostavljeno je pismeno s dodatnim informacijama da sukladno odredbama čl. 87. st. 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Narodne novine, br. od 91/96 do 152/14) pristanak svih suvlasnika nije potreban za provođenje poboljšice u okviru izvanrednih poslova kojom se na zajedničkim dijelovima i uređajima nekretnine osigurava nesmetan pristup, kretanje i rad osobama smanjene pokretljivosti.
Također, dana je uputa kako Pravilnik o jednostavnim i drugim građevinama i radovima (Narodne novine, br. 112/17, 34/18, 36/19, 98/19 i 31/20) u čl. 3. st. 1. toč. 6. određuje da se bez građevinske dozvole, kao i bez glavnog projekta mogu izvoditi radovi na stubama, hodnicima i drugim prostorima na pristupima građevini i unutar građevine te na javnim površinama radi omogućavanja nesmetanog pristupa i kretanja osobama s teškoćama u kretanju ako se time ne narušava funkcija i namjena građevine, ukoliko se ne utječe na ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu mehaničke otpornosti i stabilnosti ili sigurnosti u slučaju požara ili zadovoljavanje lokacijskih uvjeta, te na denivelaciji, ugradbi zvučnih semaforskih uređaja i ugradbi taktilnih površina u građevinama i na javno-prometnim površinama. Neposredno nakon otpreme pismena s dodatnim informacijama nažalost obaviješteni smo kako je stranka u međuvremenu preminula.
Ovaj slučaj prikazuje s kakvim se izazovima susreću OSI kada žive u višestambenim građevinama pa i onda kada je moguće da postoje sredstava pričuve, ali ne postoji razumijevanje ostalih suvlasnika za životnim potrebama svojih susjeda kojima treba pristupati i s dužnom pažnjom i žurnosti.

Nakon više upita vezano uz stanovanje u gradu Rijeci uputili smo preporuku kako bi ukazali na prepreke s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom, a vezano uz pristupačnost prostoru za stanovanje, pravu na dom, pravu na razumnu prilagodbu, a time i uključenost u zajednicu. Kao što smo već naglasili nemogućnost pristupa vlastitom domu, kretanja uz stepenice, ovisnosti o drugima, osobama koje se kreću pomoću invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti, onemogućuje se uživanje temeljnih ljudskih prava. Mnoge osobe s invaliditetom susreću se s problemom pristupa vlastitome domu, posebice stanovanjem u višeetažnim stambenim zgradama. Budući da je lokalna jedinica prepoznata kao sveučilišni grad, posebna naglasak u sadržanoj preporuci stavljen je na studente s invaliditetom koji su prepoznali sveučilište grada kao grad svojeg visokog obrazovanja, studiranja upravo zbog podrške koja im je osigurana kroz smještaj, asistente, pristupačnost, prijevoz i uključenost u društvo.

Studenti s invaliditetom često produžuju vrijeme studiranja, na takav način zadržavanjem uvjeta koji su im prijeko potrebni, kako ne bi ostali bez pristupačnog i financijski dostupnog stambenog prostora, ali i svih ostalih potrebnih potpora. Cilj nam je da se osobe s invaliditetom uključe i na tržište rada, što se odgađa, ali ne zbog nemogućnosti završavanja studija nego straha od daljnje budućnosti i ponovnog povratka u stanove koji nisu pristupačni. Naime, nakon što se sami upoznaju s mogućnostima i svojom većom samostalnošću u prilagođenim sobama u studentskim domovima teško je ponovno vratiti se u ovisnost o drugima.

Primjer je i osoba koja je završila studij i upisala doktorat te se zaposlila na fakultetu, no završetkom ove akademske godine nema više mogućnost boravka u studentskoj sobi, a stanova u Rijeci nema. Znači li to da će i posao, dakle samostalno privređivanje, potpuna uključenost u radni svijet isto biti dovedena u pitanje?

Imajući u vidu prepoznatost sveučilišta grada od strane studenata s invaliditetom kao sveučilišta koje pruža potporu u životnim i radnim aktivnostima, preporučeno je gradu kao jedinici lokalne samouprave da osigura osobama s invaliditetom pristupačnost i povoljnost stanova nakon završetka studija.
Pružanjem navedene podrške omogućiti će se i ostvarivanje ciljeva i htijenja studenata s invaliditetom nakon završetka studija, a to je samostalnost i neovisnost življenja te vođenje aktivnog i ispunjenog života.

S obzirom na odgovor grada koji opisuje da veći broj osoba s invaliditetom na području jedinice lokalne samouprave nema odgovarajuće prilagođen stambeni prostor i da se stambeni fond grada uglavnom sastoji od stanova starije gradnje koji većinom ne odgovaraju potrebama osoba s invaliditetom, predložena je organizacija proširenog sastanka na temu stambenog zbrinjavanja osoba s invaliditetom na području lokalne jedinice u predmetu, s proširenim dionicima koji svojom nadležnošću, znanjima i iskustvu rada mogu pridonijeti u ovom značajnom području života osoba s invaliditetom.

Tema pristupačnosti i pristupačnog stanovanja odnosi se i izravno je povezana s mjerama za osiguravanjem socijalnog stanovanja.

POSI godinama (od 2008. i početka rada institucije POSI) u svojim općim preporukama sadržanim u izvješćima o radu preporučuje i ponavlja preporuku za razmatranjem potrebe donošenja Zakona o socijalnom stanovanju kao posebnoj vrsti stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja.

U velikom broju postupanja svake godine, upravo se OSI i njihove obitelji obraćaju POSI s predstavkama, pritužbama i zamolbama za pomoć u rješavanju pitanja vezanih za kvalitetu i način njihovog stanovanja.
Ovu temu kao posebno važnom za veliki broj OSI prepoznao je i pokret OSI koji je u sklopu 8. Centar znanja za društveni razvoj u području unapređenja kvalitete življenja OSI tijekom 2021. godine pokrenuo kampanju „**Je li osobama s invaliditetom u RH primjereno stanovanje lutrija“.** Kampanju je provodilo 13 nacionalnih saveza OSI, a njome je istaknuto kako je socijalno stanovanje jedan od najvažnijih zadataka svake vlade. Prikladne javne politike i mjere koje podupiru odgovarajuće stambeno zbrinjavanje presudne su za uravnoteženje i jačanje gospodarskog razvoja stanovanja kako bi čitavo društvo imalo koristi i da bi se svima osiguralo pristupačno i primjereno životno okruženje, a OSI neovisno življenje. Mjere koje se poduzimaju moraju biti promišljene, konkretne i usmjerene na ostvarivanje prava na stanovanje u razumnom roku. RH mora osigurati dovoljno resursa i na prvo mjesto staviti potrebe ugroženih i marginaliziranih pojedinaca ili skupina koje žive u nesigurnim uvjetima stanovanja, osobito OSI.

Vezano za temu socijalnog stanovanja u nastavku su prikupljene informacije o pristupima i različitim rješenjima iz pojedinih država članicama EU koje cijenimo važnima:
Austrija, Danska i Nizozemska tradicionalno imaju **univerzalne modele** te imaju najveće sektore socijalnog stanovanja i veliki fond socijalnih stanova (najmanje 20% ukupnog stambenog fonda).
Republika Austrija: Subvencioniranim stanovanjem ili komunalnim stanovima upravljaju različiti davatelji usluga koji slijede ista pravila o određivanju stanarine i kriterije prihvatljivosti. Kriteriji prihvatljivosti temelje se na relativno visokim pragovima dohotka, što sektor čini dostupnim za oko 80% svih kućanstava.
Kraljevina Danska: Socijalno stanovanje definira se kao opće stanovanje namijenjeno širokom spektru danskog stanovništva (sva kućanstva su prihvatljiva), a osigurava se po najamninama temeljenim na troškovima putem različitih stambenih udruga od javnog interesa. Omogućuju ga brojne neprofitne stambene udruge. Iako neovisan o vladi, danski sustav socijalnog stanovanja reguliran je politikama središnje vlade. Subvencija je usmjerena na osiguravanje stambenih naknada, a manje na izgradnju

socijalnih stanova. Socijalno stanovanje u Danskoj regulirano je u okviru tzv. Objedinjenog Zakona o socijalnim uslugama.

Kraljevina Nizozemska: Nizozemska ima jedan od najvećih udjela socijalnih stanova u ukupnom stambenom fondu (40%). Grade ih i njima upravljaju neprofitna stambena udruženja, a u njihov rad uvedeni su elementi tržišnoga poslovanja. Prijelaz na ciljaniji pristup uslijedio je nakon odluke EK o državnim potporama koja je zahtijevala da se jasnije definira dodjela socijalnih stanova. EK je odobrila naknadni prijedlog Nizozemske da stambene udruge od tada ciljaju kućanstva ispod određene razine dohotka. Ipak, više od polovice nizozemskog stanovništva i dalje ispunjava uvjete za socijalno stanovanje prema novim gornjim granicama dohotka. Nizozemska također ima Zakon o socijalnom stanovanju.

Umjereni fond socijalnih stanova (između 10 i 19% ukupnog stambenog fonda) **imaju Francuska, Irska i Finska.** Prihvatljivost korisnika je u teoriji univerzalna, ali u praksi se temelji na socijalnoj osnovi i potrebama.

Republika Francuska: Francuski sustav socijalnog stanovanja pruža stanarima s nižim i srednjim dohotkom stanove čije se najamnine temelje na troškovima. Zbog velikog i rastućeg fonda te sve većeg broja inicijativa za socijalno miješanje, socijalno stanovanje pokriva širok spektar društvenih situacija zbog relativno visokih pragova dohotka (oko 60% francuskog stanovništva ima pravo na to).

Mali socijalni stambeni fond (između 2 i 9% ukupnog stambenog fonda) imaju **Njemačka, Belgija, Mađarska, Italija, Malta, Poljska, Portugal te Slovenija.**

Savezna Republika Njemačka: Iako se modeli socijalnog stanovanja razlikuju među njemačkim regijama, pojam se općenito odnosi na davanje subvencije najmodavcima koji iznajmljuju stanove na određeno vrijeme kućanstvima pod reguliranima uvjetima. Njemačka ima Zakon o prilagodbi stanarine, Zakon o promicanju socijalnog stanovanja te Zakon o osiguravanju namjene socijalnog stanovanja.

Republika Slovenija: Slovenija ima sustav neprofitnog najamnog stanovanja za slovenske državljane s nižim ili srednjim dohotkom uz dodatne uvjete, a prioritet imaju obitelji s djecom, kućanstva s nezaposlenim članovima, mlade osobe i obitelji, OSI te podnositelji zahtjeva čija se struka ili aktivnost smatra važnim za lokalnu zajednicu. Javne stanove iznajmljuju neprofitni stambeni fondovi (republički i lokalni), a Slovenija ima Zakon o stanovanju te Pravilnik o dodjeli neprofitnih stanova u najam. Pojam socijalnog stanovanja zamjenjuje pojam neprofitnog stana. Od ukupnog broja neprofitnih stanova 10% stanova se odnosi na OSI od kojih se 70% uspješno realizira. OSI jesu prioritetna skupina pri čemu se procjenjuje imovinski cenzus te drugi potrebni kriteriji za zadovoljavanje uvjeta za neprofitni stan. Financiranje neprofitnih stanova ovise o svakoj lokalnoj zajednici, te one osiguravaju svoj stambeni fond. Država djelomično subvencionira za takve stanove. Grad Ljubljana je nadprosječno uspješna po stambenom fondu i zbrinjavanju te ulaže godišnje 10 milijuna eura. Državni proračun Slovenije od ukupnog proračuna od 13,5 milijardi eura, odvaja tek 6 milijuna eura za stambeni fond. U Sloveniji nema puno novogradnje, osim Ljubljane i još ponekog većeg grada, a niti ne postoje neprofitne organizacije ili zadruge koje bi se bavile stambenim zbrinjavanjem. Povećanje stambenog fonda nužno je za blagostanje jedne države. Slična intervencija vladala je i za vrijeme bivše države, što raspadom; nove države nisu nastavile primjenjivati.

Događanja i informacije iz međunarodne prakse:

Međunarodna panel rasprava pod nazivom *„Primjereno stanovanje osoba s invaliditetom u RH i regiji – primjeri dobre i loše prakse“* organizirana je 15. studenoga 2021. godine u okviru kampanje "**Je li osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj primjereno stanovanje lutrija?".**

Tijekom rasprava panelisti, među kojima su bili predstavnici pokreta OSI iz Slovenije, Srbije, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske, predstavnice MRMSOSP i MPUGDI RH i predstavnik akademske zajednice, odgovarali su na pitanja o načinima omogućavanja i uređivanja socijalnog stanovanja i govorili o primjeni različitih zakonskih okvira u svojim zemljama kojima su na različite načine regulirana pitanja OSI u odnosu na socijalno stanovanje. Prof. dr. sc. Gojko Bežovan, redoviti profesor socijalne politike na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, kao jedan od vodećih hrv. stručnjaka za socijalnu politiku koji dugi niz godina socijalno stanovanje ima u fokusu svoga djelovanja, istaknuo je kako u RH ne postoji niti zakon niti sustav ili sustavni pristup temi socijalnog

stanovanja. Upravo zbog toga pokret OSI dugi niz godina zagovara inicijativu, a POSI preporučuje donošenje Zakona o socijalnom stanovanju. U međuvremenu, u pojedinim gradovima stihijski se rješavaju pitanja stanovanja određenog broja OSI i njihovih obitelji, ponekad dodjelom prilagođenog stana, međutim najčešće dodjelom djelomično prilagođenog ili neprilagođenog stambenog prostora. Uz to OSI uglavnom nemaju mogućnosti unajmiti odgovarajući stan zbog postojećih predrasuda, ali i činjenice da takvih stanova ima izuzetno malo natržištu. Kako je cijena stanova zadnjih godina rapidno rasla najveći broj OSI ne može si priuštiti stan prema tržišnoj cijeni, a to ne može niti velik broj građana RH kao što su mladi, osobe starije životne dobi i ostale društveno ranjive skupine. U ime POSI u raspravama ovog panela je sudjelovao zamjenik POSI koji je istaknuo kako je jedan od gl. problema i pitanje nadležnosti ili nenadležnosti brojnih institucija koje se bave ili bi se trebale baviti ovom temom. Naime, POSI od 2008. godine ukazuje na potrebu omogućavanja socijalnog stanovanja. Preporuke vezane za donošenje Zakona o socijalnom stanovanju i osnivanjem fonda iz kojeg bi se mogla koristiti sredstva za osiguravanjem elemenata pristupačnosti se iz godine u godinu ponavljaju.

Informacije o rješenjima iz susjednih država - Republika Srbija: na snazi je Zakon o stanovanju i održavanju zgrada koji pod pojmom stambenog stanovanja podrazumijeva pojam stambene podrške za OSI kao oblik pomoći osobama koje ne mogu svoje stanovanje riješiti po tržišnim cijenama. Ovaj Zakon se više bavi održavanjem zgrada i stanova, a u manjem opsegu socijalnim pravima. OSI jesu prioritetna skupina ukoliko nemaju riješeno stambeno pitanje, a uzimajući u obzir broj članova obitelji, socijalni i zdravstveni status. Financiranje stanova kao oblika podrške pokriva država iz budžeta, kredita i donacija. Prosječna cijena najma stana iznosi 200,00 Eur-a pri čemu država doplaćuje cijenu stana putem tzv. socijalnog dodatka. Socijalni stanovi se ne mogu kupiti, već ih je moguće zakupljivati na određeni broj godina, a u ovisnosti od uvjeta koje zadovoljava OSI. Postoji velik broj izgrađenih stanova koje koriste osobe u socijalnom riziku.

Republika Sjeverna Makedonija: Država stalno gradi nove stanove koje daje na korištenje besplatno ili putem najma. Na natječaj za dobivanje stana javljaju se osobe u potrebi. OSI na neki način pripadaju prioritetnim skupinama, iako u zadnje vrijeme se većinom rješavaju zahtjevi pripadnika romske nacionalne manjine. Mnogi dodijeljeni stanovi nisu prilagođeni za OSI, pa oko toga ima dosta problema. Kriteriji da dodjelu stana uključuju uvjete koji se odnose na imovinski cenzus, biti bez vlasništva nekretnine, socijalne i zdravstvene kriterije. Procedura za dodjelu stanova je iznimno složena i vrlo zahtjevna. Iako se stanovi neprestano grade, većinom je to u manjim gradovima i sredinama, dok u većim gradovima i centrima takva gradnja izostaje. Socijalni stan dodijeljen na korištenje ne može se kupiti tj. prodati. Stanovi se financiranju putem države, donacija i fondova. Ministarstva određuju gdje će se stanovi graditi, a centri za socijalnu skrb donose odluke prema kojima se određuje tko će i pod kojim uvjetima dobiti stan na korištenje. Najčešće se radi o stanovima od 30-50m2, po cijeni najma od 25,00-100,00 eur-a po stanu. Prosječna cijena tržišnog najma stana iznosi 200,00 eur-a. Potreban je jači sustav kontrole za dodjelu stanova.

Bosna i Hercegovina (Republika Srpska): postoji Zakon o socijalnom stanovanju kojim su propisani nositelji aktivnosti, uvjeti za ostvarivanje prava na stan, imovinski cenzus i drugi uvjeti. Problem je što su kriteriji općeniti. OSI nisu posebno prioritetna skupina za dodjelu stanova.

Republika Crna Gora: Socijalno stanovanje je definirano Zakonom o socijalnom stanovanju.

Online predavanje o temi „Univerzalni dizajn“ održano je 13. srpnja 2021. godine u organizaciji Sveučilišnog savjetovališnog centra Sveučilišta u Rijeci u sklopu YUFE Akademije (eng. *Young Universities for the Future of Europe*). Iz Ureda POSI predavanju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice. Nakon pozdravnih riječi organizatora, doc. dr. sc. Iva Mrak s Građevinskog fakulteta u Rijeci održala je uvodno izlaganje o samom pojmu univerzalnog dizajna i njegovim načelima. U nastavku su predstavnici Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišnog savjetovališnog centra, Tino Vodanović i Mladen Bošnjak, predstaviti primjere loše i primjere dobre prakse s područja grada Rijeke koji se odnose na osmišljavanje i korištenje različitih javnih prostora. **Univerzalni (inkluzivni) dizajn je, u najširem smislu, dizajn za svakog korisnika, bez obzira na njihove sposobnosti i kao takav je primjenjiv na gotovo sve djelatnosti. Pojam univerzalnog dizajna predstavlja dizajn proizvoda i okruženja koji omogućuje da svi oni budu u najvećoj mogućoj mjeri dostupni za uporabu svima bez**

potrebe za dodatnom prilagodbom ili potrebom upotrebom specijaliziranog dizajna. (Pre)često samo jedna stepenica, prestrma rampa ili prekinuti rukohvat postaju (pre)velika prepreka za samostalno kretanje. U dijelu predavanje namijenjenom raspravi, zamjenik POSI je zahvalio na pozivu i čestitao organizatorima predavanja na odabiru ove važne i uvijek aktualne teme univerzalnog dizajna koji osobama s različitim vrstama invaliditeta osigurava pristupačnost prostora i pristupačnost usluga u fizičkom okruženju, ali isto tako i pristupačnost u komunikacijskom i informacijskom smislu. Istaknuo je da proširenje upotrebe univerzalnog dizajna tema preporuka POSI koje se već godinama ponavljaju.

PREPORUKE:

1. Kao i svih prethodnih godina (od 2008. godine) ponovno preporučujemo donošenje Zakona o socijalnom stanovanju kao posebnoj vrsti stanovanja s odgovarajućim standardima kojima se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih opravdanih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja. Vezano za to preporučujemo i razmatranje osnivanja zaklade/fonda financirane iz različitih izvora (Državnog proračuna RH, fondova EU, donacija, dotacija i sl.) kojim bi se sredstvima mogle barem sufinancirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.
2. Preporučujemo Vladi RH, odnosno nadležnom Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, da se na temelju dostupnih i provedenih analiza postojećeg stanja i potreba osiguraju odgovarajuća financijska sredstva za provedbu mjera *„Zelenog plana“* u cilju operacionalizacije rješenja za ostvarivanje postavljenih ciljeva za koje treba imati i u vidu predviđanje mogućnost financiranje ili sufinanciranje ugradnje dizala sredstvima iz fondova Europske unije u narednom financijskom razdoblju od 2021. do 2027. godine ili isto omogućiti sredstvima iz drugih izvora,
3. S obzirom na kontinuitet nastavka neprimjene načela „univerzalnog dizajna“ potrebno je educirati stručnjake o važnosti njegove primjene prilikom osiguravanju pristupačnosti za OSI, te olakšavanja pristupačnosti svim građanima.

2.19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

U RH osobe s invaliditetom koje bez pomoći ne mogu prevladati svoje životne teškoće nemaju puno izbora ako nemaju članove obitelji koji im pomažu i pružaju potrebnu njegu i pomoć. Kada se takve osobe obrate za pomoć centru za socijalnu skrb zbog potrebe za njegom, pomoći u kućanstvu i sl., gotovo u pravilu im se prvenstveno nudi smještaj u domu ili udomiteljskoj obitelji, dok oni koji su u instituciji, iako se opetovano obraćaju zahtjevima za izlaskom iz institucije i povratkom u vlastiti dom, uglavnom u tome ne uspijevaju. Sustav socijalne skrbi, koji je i jedan od najpozvanijih i nadležan za stvaranje preduvjeta za život u zajednici, nedovoljno čini u stvaranju dostupne mreže izvaninstitucijskih usluga koja bi svakoj osobi s invaliditetom dala mogućnost da potrebnu podršku dobiva u vlastitom domu i vlastitoj obitelji. Umjesto toga, sustav socijalne skrbi nudi smještaj u dom ili udomiteljsku obitelj.

Život u zajednici naspram smještaja

Usluga smještaja u zakonodavstvu RH usluga je kojom se korisniku osigurava intenzivna skrb koju nije moguće osigurati u obitelji i korištenjem drugih izvaninstitucionalnih socijalnih usluga. Novim Zakonom o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 18/22) dodatno je naglašeno da se socijalne usluge pružaju prvenstveno kao izvaninstitucionalne, a tek iznimno, u točno definiranim slučajevima kao institucionalne. Međutim, jasno je da će smještaj u instituciju biti jedina mogućnost u okolnostima nedostatka izvaninstitucionalnih usluga, posebno u ruralnim sredinama. Centri za socijalnu skrb u nedostatku raspoloživih usluga na terenu odlučuju se za uslugu smještaja u instituciji, u kojoj su sve primarne potrebe korisnika zadovoljene.

Paradigma koju donosi Konvencija o pravima osoba s invaliditetom naglašava obavezu društva da osmisli načine i mogućnosti da se svakoj osobi omogući život u vlastitom domu. To u konačnici znači da stanje korisnika samo u izvanrednim okolnostima može biti prihvatljiv razlog zbog kojega osobu treba zbrinuti kroz institucionalnu skrb. Međutim, ako centri za socijalnu skrb nemaju na raspolaganju najrazličitije usluge koje mogu koristiti u podršci osobi s invaliditetom, okreću se „sigurnom" dugotrajnom smještaju. POSI neprekidno zaprima i pritužbe korisnika koji žele izaći iz ustanove i vratiti se u vlastitu obitelj.

Primjer iz prakse: Korisnik jednog doma za odrasle nam piše: *"…Poštovana, molim vas da mi pomognete riješiti moj status… Imam 49 godina, pokretan sam, dobrog sam zdravlja. Poslovna sposobnost mi je oduzeta djelomično. Nedavno mi je umrla majka, naslijedio sam obiteljsku mirovinu. Ostala mi je i kuća i imanje na selu, te bih htio prekinuti smještaj u ustanovi. Gospođe iz centra za socijalnu skrb to ne prihvaćaju… ja mislim da se mogu o sebi sam brinuti. Znam kuhati, obavljati kućanske poslove, raditi poslove na imanju. Zato vas molim da utječete na djelatnice Centra kako ne bih morao do kraja svog života boraviti u ovoj ustanovi. Lijepi pozdrav"*

POSI zaprimila je u navedenom slučaju izvješće centra za socijalnu skrb o svim aktivnostima i mjerama poduzetim u odnosu na zahtjeve ovog korisnika. Iz izvješća i zaprimljene dokumentacije vidljivo je da je korisnik smješten u ustanovu 2017. godine nakon što je hospitaliziran u psihijatrijskoj bolnici zbog pogoršanja zdravstvenog stanja. Pokojna majka tada je pokrenula postupak radi prava na dugotrajni smještaj sina u ustanovi zbog njezinoga narušenog zdravstvenog stanja. Unatoč višekratnom obraćanju molbom za prekidom smještaja, centar za socijalnu skrb se poziva na činjenicu da je lišen poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o smještaju te da iz mišljenja psihijatra, djelatnika doma i zbog svih drugih okolnosti ne proizlazi mogućnost da se korisniku omogući život u vlastitom domu. Iako u izvješću doma stoji da je korisnik suradljiv, marljiv, uredan i nekonfliktan (jedino se nije adaptirao na smještaj i želi ići kući), centar za socijalnu skrb navodi da te pretpostavke *„nisu dovoljne da bi centar procijenio da bi imenovani mogao samostalno živjeti"*. Kao jedan od razloga navode se i dosta loše stambene prilike kao i nedostatak primjerenih usluga u lokalnoj zajednici (ruralna, slabo naseljena sredina).

Mišljenja smo da odluka o prekidu smještaja i procjena da je netko dovoljno „oporavljen" za izlazak iz ustanove ne smije biti isključiva odgovornost centra za socijalnu skrb. Međutim, centar ne može očekivati niti da će netko drugi umjesto njega „odobriti" prekid smještaja (npr. psihijatar ili ustanova). Stoga smatramo da je potrebno uspostaviti načine za multidisciplinarnu i međuresornu, zajedničku procjenu okolnosti za novu odluku, vodeći se socijalnim modelom i modelom ljudskih prava. Bez toga, teško je očekivati da će ijedan smješteni korisnik dobiti mogućnost povratka u vlastitu obitelj.

Primjer iz prakse: Osoba s invaliditetom željela je izaći iz ustanove i vratiti se u obitelj. Nakon višekratno upućenih molbi korisnik smještaja je zbog poboljšanog funkcioniranja i na zamolbu majke vraćen u obitelj, ali istovremeno nije doneseno rješenje o prekidu usluge smještaja. Nadležni centar za socijalnu skrb objašnjava da se formalni prekid smještaja odgađa zbog bojazni da bi u slučaju pogoršanja njegovog funkcioniranja bilo poteškoća u pronalaženju novog smještaja. Istovremeno, korisnik za to vrijeme ne ostvaruje osobnu invalidninu, a troškovi smještaja se podmiruju. Također, kao dodatni razlog odgađanja formalne odluke o prekidu smještaja centar navodi da se očekuje ishod sudskog postupka preispitivanja poslovne sposobnosti i mišljenje sudskog vještaka o štićenikovoj „sposobnosti" za život izvan ustanove.

Ovo je primjer uobičajene, ali loše prakse centara za socijalnu skrb da osobe s ciljem smještaja u instituciju prethodno u pravilu liši poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o smještaju, kao što i odluku o prekidu smještaja uvjetuju prethodnim vraćanjem poslovne sposobnosti, iako izravno o usluzi smještaja ne odlučuje sud pa niti sudski vještak, nego centar za socijalnu skrb. U konkretnom slučaju, čak i uredno višemjesečno funkcioniranje štićenika i podrška njegove majke nisu bili dovoljni za formalni prekid usluge smještaja. S negiranjem prava na samostalno donošenje odluke gdje će i s kim

živjeti susreću se mnoge osobe s invaliditetom, čak i kada nisu lišene poslovne sposobnosti. Pravo na odlučivanje uskraćuju im bliski članovi obitelji, pravdajući ovakvo postupanje brigom za njihovu dobrobit. Mnoge ustanove postupajući po nalozima članova obitelji ograničavaju slobodu kretanja, ali i mnoge druge slobode i prava svojim korisnicima, tako da se oni nerijetko nađu u položaju zatočenika ustanove, a sve bez pravnog temelja.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila osoba s invaliditetom starije životne dobi, smještena u domu za starije i nemoćne osobe, u kojem je skrb o osobama s invaliditetom često neadekvatna. Ona između ostaloga navodi: *„Nakon operacije u kojoj su mi amputirane obje potkoljenice, u dogovoru sa kćeri smještena sam u dom za starije i nemoćne osobe. U tom trenutku to je bilo najbolje rješenje, a prilikom smještaja u dom moja kćerka je nešto potpisala, ne znam točno što. Sada je prošlo neko vrijeme nakon operacije, mogu se kretati pomoću kolica i fizički sam dosta bolje, želim ići svojoj kući… Molim Vas da mi pomognete da me puste odavde. Kada sam ovdje u domu rekla da želim ići svojoj kući, rekli su mi da to nije moguće i da ako odem bez pristanka svoje kćerke, ona će odgovarati i moguće je da će završiti u zatvoru. Nije mi jasno kako je to moguće. Svjesna sam da moja kćerka nema vremena i mogućnosti stalno brinuti o meni, ali ja sam već pronašla osobu koja bi mi pomagala kod kuće i brinula o meni, ja bih nju platila kao što sada plaćam dom, tako da ne vidim razloga da me ne puste kući…“.*

U provedenom postupku utvrđeno je kako stranka ima s kćerkom sklopljen ugovor o doživotnom uzdržavanju, a da je ugovor o smještaju stranke u dom sklopljen s kćerkom. Dom navodi kako stranka ne govori istinu te da je ne mogu spriječiti da dom napusti. Njihovo je mišljenje kako se gospođa ne može sama o sebi brinuti. POSI je savjetovala stranku više puta, kao i članove obitelji, gdje im je ukazano na njezina zakonska prava da donese odluku gdje će i s kim živjeti, ali i na ograničenja koja proizlaze iz njezinog invaliditeta, a na koja bi mogla naići ako napusti stalni smještaj u domu. Pritužiteljica je ipak odlučila napustiti dom i vratiti se u svoj stan. Centru za socijalnu skrb upućena je preporuka da provede aktivnosti iz svoje nadležnosti – provođenje savjetovanja i pomaganja te da se stranku informira i upozna sa svim pravima i uslugama koje bi eventualno mogla ostvarivati u sustavu socijalne skrbi, ali i u lokalnoj zajednici i drugim sustavima.

Centar za socijalnu skrb dostavio nam je iscrpno izvješće u kojem se navodi: *„…obavljen je terenski izvid na adresi… osim stranke u stanu je zatečena i osoba koja jednom tjedno dolazi pospremati stan…. U razgovoru stranka navodi da se jako dobro osjeća te da je presretna jer se ponovo ujutro budi u svom stanu. Utvrđeno je da spremačica dolazi svakog utorka pospremati stan, a sestra za njegu dolazi svaki radni dan kako bi joj pomogla pri kupanju. Stranka je ponosno pokazivala koliko vješto uspijeva samostalno se transportirati s invalidskih kolica na krevet i obrnuto, te navodi da je isto tako vješta pri korištenju toaletne stolice. Sa kćerkom, navodi, ponovno ima jako dobar odnos, te su uspjele zajedno organizirati zadovoljavanje svih njenih osnovnih potreba. Kćerka svakodnevno donosi namirnice i ostale potrepštine, te gotove obroke, a povremeno si stranka pripremi jednostavna jela, navodeći kako uživa kuhajući…“.*

Sama stranka nas je u više navrata u sljedećih nekoliko mjeseci ovako izvijestila: *„…zahvaljujem na pomoći mojoj obitelji, ja se kod kuće osjećam odlično, svaki dan kuham domaću hranu, nedavno sam i pekla kolače, po stanu se odlično snalazim, imam medicinsku sestru zahvaljujući vašim savjetima i to mi puno znači… s članovima obitelji se dobro slažem, donesu mi sve namirnice… cijeli dan sam u pokretu, volim ručni rad, gledam TV i radio, konačno radim ono što želim i tako mi brzo prođe dan. Moja svakodnevica me konačno čini radosnom i sretnom, kako bi jedna gospođa u trećoj dobi života trebala provoditi sretne, radosne i ispunjene dane života…“*

Sustav socijalne skrbi svoje djelovanje prvenstveno treba temeljiti na socijalnom modelu invaliditeta i modelu ljudskih prava, stoga institucije sustava u planiranju podrške i osnaživanju korisnika trebaju imati na raspolaganju različite resurse, za što je prvenstveno odgovorno nadležno Ministarstvo i

ukupna socijalna politika u smislu promicanja deinstitucionalizacije i razvoja neinstitucionalnih alternativa utemeljenih u zajednici za podršku osobama s invaliditetom.

Nacionalnim planom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine prepoznati su i predviđeni prioriteti javnih politika u području socijalnog uključivanja i neovisnog življenja te ostvarivanja ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u svim segmentima života u srednjoročnom razdoblju. S obzirom na postavljene očekivane ishode posebnog cilja 4 – *Deinstitucionalizacija i prevencija institucionalizacije osoba s invaliditetom*, navedeno je, nastavit će se i s transformacijom ustanova za smještaj, pri čemu se do isteka roka provedbe Nacionalnog plana (2027. godine) očekuje smanjenje broja dugotrajno smještenih osoba za 700 (sedamsto osoba), što možemo smatrati vrlo neambicioznim ciljem.

Iako su sve ustanove imale obvezu izrade individualnih planova transformacije, koje su i izradile, činjenica je da je od početka procesa do danas svega nekoliko domova za dugotrajni smještaj osoba s invaliditetom u potpunosti transformirano u pružatelje nekih drugih usluga osim dugotrajnog smještaja, a ukupan broj smještenih osoba u RH nije značajnije smanjen. Institucija je i dalje preferirani oblik skrbi, nisu razvijeni alternativni oblici skrbi, a nedovoljno su razvijene i dostupne usluge kojima bi se skrb o osobama s invaliditetom osigurala izvan institucije, u njihovim domovima.

POSI je mišljenja da se radi prvenstveno o propustu u vođenju i odgovornosti za sam proces od strane nadležnog MROSP-a i Vlade RH, koji nisu svim dionicima u sustavu pružili potrebnu podršku kako bi se postigli zadani ciljevi u procesu deinstitucionalizacije, za koje su bila osigurana sredstva u europskim fondovima. Deklarativno opredjeljenje za deinstitucionalizaciju treba biti vidljivo u stvarnom napuštanju dugotrajnog smještaja kao preferirane usluge u socijalnoj skrbi, povećanju kapaciteta u organiziranom stanovanju za odrasle osobe sa svim vrstama invaliditeta kao i povećanju kapaciteta i dostupnosti svih dnevnih usluga, te uspostavu sustavne mobilne stručne podrške u domu korisnika, uključujući i osobnu asistenciju i njegu u kući.
POSI u pogledu dosadašnjih aktivnosti u cilju ostvarenja prava na život u zajednici izražava krajnju zabrinutost. Od nadležnog MROSP-a zatražili smo očitovanje o razlozima svojevrsnog neuspjeha u provedbi zadanih ciljeva u odnosu na pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici i neovisno življenje, kao i nedvojbene dokaze na osnovi kojih bi se moglo pretpostaviti da će MROSP intenzivirati procese za postizanje zadanih ciljeva te odrediti prioritete i planove na tom području, ne čekajući posljednju godinu nacionalnih strateških planova kojima su ti ciljevi zadani. *Do zaključenja izvješća odgovor ministarstva nije zaprimljen.*

Na mrežnim stranicama MROSP-a više nisu dostupna aktualna statistička izvješća, koja su sadržavala podatke o svim pravima i uslugama u sustavu socijalne skrbi iz kojih je bilo vidljiv broj pruženih izvaninstitucionalnih usluga, između ostalog i broj korisnika usluge smještaja. Smatramo da Ministarstvo treba poraditi na razvoju toga vrlo značajnog alata, prvenstveno radi kreiranja vlastitih politika u području deinstitucionalizacije i razvoja usluga, kao i transparentnosti napretka provedbe svih aktivnosti koje se u tom smislu poduzimaju.

2.19.1. USLUGE U ZAJEDNICI

IZVANINSTITUCIONALNE USLUGE KAO PREVENCIJA DUGOTRAJNOG SMJEŠTAJA

Činjenica je da sustav socijalne skrbi nije odgovorio niti na potrebe velikog broja osoba s invaliditetom koje nakon smrti roditelja ili članova obitelji žele ostati živjeti u vlastitoj nekretnini. Velik broj naših građana s invaliditetom obraća nam se zbog zabrinutosti u vezi budućnosti, nakon eventualne smrti roditelja koji trenutno brinu o njima. Usluga osobnog asistenta u priličnoj mjeri je nedostatna za stvarne potrebe osoba s najtežim invaliditetom. Kada se radi o nekoj manjoj ili ruralnoj sredini, situacija je gotovo bezizlazna.

Primjeri iz prakse: *„…Obraćam Vam se ovim putem jer sam stjeran u kut svog života i gotovo da više ne vidim izlaz iz te za mene bezizlazne situacije… imam 60 godina, živim sa starim (86) i vrlo bolesnim ocem koji se sa krajnjim naporom kreće po kući te uz put i meni pomaže. Koristim uslugu osobnog asistenta 8 sati dnevno i 5 dana u tjednu što mi je kao nepokretnoj osobi nedovoljno…*

„…Imam 53 godine… potpuno sam nepokretan… živim u istoj kući sa majkom koja ima 81 godinu i koja me njeguje 24 sata dnevno… Brinu me godine moje majke, odnosno moja situacija nakon njezine smrti. Nemam ženu, nemam djecu, nemam brata ni sestru. Nakon smrti moje majke ja ću ostati bez svega. Ostat ću bez 24 satne njege koja mi je životno potrebna, a i bez značajnih sredstava koja sada dolaze iz mirovine moje majke. Nakon njezine smrti htio bih ostati živjeti u kući u kojoj i sada živim. Majke više neće biti ali ja vjerujem da bih mogao pronaći neku osobu koja bi živjela sa mnom i pomagala mi 24 sata dnevno… Ali osoba koja bude došla sigurno će biti bez posla, bez plaće, bez mirovine, bez prihoda. Kako nam možete pomoći… osnovno što bi nam trebalo je topli obrok, podmirene režije. Mislim da bi to bila bolja i jeftinija varijanta nego da me se smjesti u udomiteljsku obitelj ili dom. Najradije bih ostao u svojoj kući i tamo bih se najbolje osjećao. “

Na raspolaganju trenutno nemamo dovoljno različitih opcija (dostupnih servisa, mobilnih timova, osobnih asistenata) koje bi svakoj osobi s invaliditetom bile dostupne u mjeri koja je potrebna da bi ona doista i ostvarila svoje pravo izbora mjesta življenja, odnosno ostanka u svom domu. Kombinacija različitih mogućnosti iz različitih sustava bi mogla biti najpovoljnija opcija – korištenje patronažne pomoći, osobnog asistenta, prava iz sustava zdravstva na pomoć i njegu u kući, novčanih naknada (osobna invalidnina/inkluzivni dodatak).

PREPORUKA:

Važno je poduzeti aktivnosti za povećanje opsega i dostupnosti različitih izvaninstitucionalnih usluga kao podrške životu u zajednici, a posebno na područjima na kojima te usluge nisu dostupne i pristupačne, kako je to definirano Nacionalnim planom razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. godine do 2027. godine.[22]

Osiguravanje izvaninstitucionalnih usluga treba biti prioritet svih nacionalnih planova i dokumenata koji se odnose na osobe s invaliditetom. U pritužbama koje zaprimamo učestalo se ukazuje na nedostatak slobodnih mjesta za npr. uključivanje u boravak ili smanjenje intenziteta stručne rehabilitacijske podrške zbog velikih lista čekanja i nedostatka stručnih djelatnika.

O tome smo upozoravali i prošle godine, kada smo upozoreni da ustanove unatoč raspisanim natječajima za zapošljavanje ne mogu dobiti odgovarajuće stručnjake, zbog njihova nedostatka na tržištu rada.

Na to ukazuje i odgovor u slučaju korisnika kojemu je usluga poludnevnog boravka prekinuta nakon pet godina, zbog činjenice da njegovo psihofizičko stanje zahtijeva intenzivnu njegu za koju pružatelj usluge više nema kapaciteta.

Nadležni centar za socijalnu skrb, iako svjestan da u okruženju ne postoji drugi odgovarajući pružatelj primjerene dnevne usluge za korisnika, bio je prisiljen donijeti rješenje o prekidu poludnevnog boravka, jer kao što navodi: *„…nemamo mogućnost zadržavati uslugu koja se ne može ostvariti. Kao i vas, i nas žalosti da se radi organizacijskih i prostornih problema ne mogu pružati sve potrebne socijalne usluge, međutim osiguravanje istih nije u nadležnosti Centra*“. I još naglašava: *„…korisnici kojima je usluga boravka, smještaja ili organiziranog stanovanja utvrđena potrebnom, a isti radi težine svoje bolesti, svoje osobnosti ili drugih većih teškoća, takvu uslugu teško ostvaruju, jer su pružatelji usluga u prilici birati korisnike koje će primiti, a centri nemaju mogućnost prisile. Centri se čestu nađu u gotovo*

[22] Odluka o donošenju Nacionalnog plana razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. godine do 2027. godine i Akcijskog plana razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. godine do 2024. godine (Narodne novine, br. 136/21).

bezizlaznim situacijama između teških životnih situacija korisnika i ustanova ili drugih pružatelja socijalnih usluga. I kada donesemo procjenu za hitnim socijalnim zbrinjavanjem, nismo je u mogućnosti tako hitno i izrealizirati. Osvješćivanje ovog problema koristilo bi našem radu, koristilo bi našim korisnicima."

Usluge u zajednici nisu široko dostupne, a kao što je naveo gore spomenuti centar za socijalnu skrb – svaki „zahtjevniji" korisnik teže će doći do slobodnog mjesta i individualizirane usluge. A znamo da je u takvim slučajevima jedina alternativa – dugotrajni smještaj.

USLUGA ORGANIZIRANOG STANOVANJA

Organizirano stanovanje je usluga u sustavu socijalne skrbi kojom se osigurava stanovanje u stambenoj jedinici uz stalnu ili povremenu stručnu i drugu pomoć i potporu u osiguravanju osnovnih životnih potreba te socijalnih, radnih, kulturnih, obrazovnih, rekreacijskih i drugih potreba radi uspostavljanja i održavanja njihovih socijalnih uloga, izjednačavanja njihovih mogućnosti, poboljšanja kvalitete života, poticanja aktivnog i samostalnog življenja te socijalnog uključivanja.
Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga[23] definira da se ovisno o potrebnoj podršci usluge organiziranog stanovanja mogu pružati u sljedećem opsegu i trajanju:

1. pojačana podrška funkcionalno potpuno ovisnim korisnicima 24 sata dnevno (organizirano stanovanje uz sveobuhvatnu podršku)
2. pojačana podrška funkcionalno djelomično ovisnim korisnicima do 16 sati dnevno (organizirano stanovanje uz svakodnevnu intenzivnu podršku)
3. podrška funkcionalno djelomično ovisnim korisnicima 2,5 sata dnevno (organizirano stanovanje uz svakodnevnu kratkotrajnu podršku)
4. podrška funkcionalno neovisnim korisnicima 2 sata dva do tri puta tjedno (organizirano stanovanje uz povremenu podršku).

Navedenu uslugu pružaju neki domovi socijalne skrbi i drugi pružatelji, a podrazumijeva život u stanu ili kući u vlasništvu ili najmu pružatelja usluge. POSI godinama predlaže da se usluga treba regulirati prvenstveno kao potpuno mobilna i prvenstveno izvaninstitucionalna usluga (u razinama kao što je gore navedeno) koju može ostvariti osoba s invaliditetom i u vlastitom domu, a ne isključivo donošenjem rješenja o smještaju kod nekog od pružatelja usluge organiziranog stanovanja. Nedostatak raspoloživih stambenih jedinica jedna je od zapreka širenju pružatelja usluge organiziranog stanovanja te bi se pružanjem usluge podrške na predloženi način mogao djelomično otkloniti. Naime, izvjestan broj osoba s invaliditetom posjeduje vlastite nekretnine u kojima žele ostati, ali zbog nemogućnosti osiguravanja potrebne podrške, završe u instituciji. Jednostavnim zakonodavnim promjenama naglasak treba biti na „podršci samostalnom stanovanju", pri čemu bi se predviđene propisane četiri razine podrške mogle pružati i u vlastitom stanu ili kući korisnika pod određenim uvjetima. Do takve promjene do sada nije došlo.

Institucionalna kultura – Uslugu organiziranog stanovanja pruža i dio domova za smještaj odraslih kao izvaninstitucionalnu uslugu. Velik dio domova osigurao je stambene jedinice u mjestu u kojem se nalaze. Bitna razlika između smještaja u instituciji i usluge organiziranog stanovanja trebala bi se ogledati u *napuštanju bitnih odrednica institucionalnog oblika skrbi,* što često nije slučaj iako korisnici žive u stanovima i kućama izvan ustanove.

Tijekom obilaska, na isto smo ukazali Domu za odrasle Trogir, koji je za gotovo 50% svojih korisnika osigurao uslugu organiziranog stanovanja te sada korisnici žive u stanovima i kućama u najmu u samom gradu. Međutim, način pružanja podrške korisnicima organiziranog stanovanja odražava u značajnoj mjeri institucionalnu kulturu, s nedovoljno podrške korisnicima u donošenju vlastitih odluka, kao i ograničavanjem samostalnog kretanja i naglašenim prezaštićivanjem korisnika, što kod njih stvara i

[23] Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (Narodne novine, br. 40/14, 66/15, 56/20, 28/21 i 144/21).

manjak, a možda i gubitak početnog samopouzdanja. Utvrdili smo da dio stručnih radnika nema dovoljno kapaciteta, čak niti utjecaja na organiziranje skrbi o korisnicima prema načelima samostalnog života uz podršku, a asistentima se nameće provođenje zastarjelih metoda skrbi o korisnicima. Uočljiv je izrazito „neinkluzivno“ organiziran život stanara neusmjeren na individualne potrebe i interese korisnika:

… svaki stan je zaključan, vrata uvijek otvara asistent, asistente oslovljavaju „sestre“ umjesto imenom; izlazi se isključivo u skupini i uz pratnju asistenta, što korisnike čini negativno uočljivim, umjesto uklopljenim u zajednicu; u stanovima u kojima živi više korisnika različitih interesa nemoguće je zadovoljiti jednostavne individualne potrebe pojedinca, kao što je odlazak u šetnju jer asistent ima uputu da ni u kojem slučaju ne može bilo kojeg od korisnika ostaviti bez nadzora, stoga u šetnju idu svi ili nitko; ne potiče i ne priznaje se pravo korisnika na izbor, ne prihvaćaju se uobičajeni rizici kojima je izložen svaki čovjek, naziv projekta („povratak u samostalnost“) u potpunom je neskladu s praksom i pristupom korisnicima.

… nedovoljno se koriste resursi zajednice (npr. zbor, teretana, kreativne aktivnosti, sportski događaji, povremeni ili sezonski rad i sl.). Jedna korisnica koja želi barem sezonski raditi u tome nije dobila podršku iako je potpuno samostalna. Korisnici nemaju pravo ni na odlazak u trgovinu u neposrednoj blizini Doma, nego im potrepštine donose stručni djelatnici.

Očito je da se kod dijela radnika nije uspjela postići promjena stavova te su zadržali institucionalnu kulturu postupanja, koja uključuje i zastarjele stavove primarno patronizirajućeg pružanja skrbi umjesto podrške korisniku u donošenju kvalitetnih izbora i odluka.

Preporuke koje smo nakon obilaska uputili ovom domu univerzalne su smjernice za sve institucije, kada postaju pružatelji usluge organiziranog stanovanja:

Prvenstveno je nužno da djelatnici napuste stavove koji potječu iz medicinskog modela poimanja invaliditeta, što znači prvenstveno napuštanje patronizirajućeg i autoritarnog odnosa osoblja prema korisnicima. Također treba veću pažnju posvetiti edukaciji radnika, prvenstveno s ciljem promjene njihovih stavova o osobama s invaliditetom, njihovim pravima i potrebama – edukaciju asistenata i drugih djelatnika osigurati putem ovlaštenih odnosno licenciranih ustanova ili u suradnji s drugim ustanovama socijalne skrbi s iskustvom organiziranog stanovanja.

Osoblje treba kontinuirano educirati za odnošenje prema korisniku s poštovanjem, uvažavajući naročito pravo na osobne izbore, vrijednosne stavove i navike, autonomiju, samoodređenje.

Vrlo je važno poticati osobnu odgovornost i preuzimanje rizika za osobne odluke.

S ciljem uključivanja u život zajednice korisnike je potrebno usmjeravati putem individualno prilagođene podrške, poštujući individualne razlike.

Potrebno je donošenje individualnih planova zajedno s korisnicima, bazirati ih na korisnikovom sudjelovanju, a ne samo potvrditi ga njegovim formalnim potpisom. Osim svega navedenog, posebnu pozornost potrebno je posvetiti uspostavljanju učinkovite zaštite korisnika i ostvarenju prava na žalbe i prigovore.

Resursi pružatelja usluge organiziranog stanovanja - Navedeni pristup u pružanju podrške, naglasak na pružanje potpore i poticaja za razvijanje vještina, motivacija, interesa, postizanja što veće samostalnosti te postupno smanjivanje intenziteta pružene podrške jačanjem samostalnosti korisnika, pružanje usluge na principima ljudskih prava i socijalnog modela zahtijeva dostatne ljudske i financijske kapacitete. Posebno se to odnosi na pružatelje čiji su osnivači druge pravne i fizičke osobe, a kojima se davno ugovorena cijena usluge smještaja nije mijenjala iako paralelno, uz uslugu dugotrajnog smještaja, razvijaju i uslugu organiziranog stanovanja.

Zadovoljavajuća kvaliteta usluge ne može se postići s ograničenim resursima pružatelja ovih usluga. U mnogim kontaktima POSI s pružateljima socijalnih usluga drugih osnivača ukazuje nam se na nesrazmjer u cijeni usluge za različite vrste pružatelja (npr. dom za smještaj odraslih osoba s mentalnim oštećenjima/centar za rehabilitaciju, organizirano stanovanje i sl.), a posebno nesrazmjer u materijalnim uvjetima državnih i nedržavnih pružatelja, iako svi oni skrbe o istoj populaciji osoba s invaliditetom kojima je na jednaki način potreban visoki intenzitet različitih oblika stručne podrške.

Tako smo od jednoga privatnog pružatelja ovih usluga zaprimili podnesak u kojem jasno obrazlaže potrebu za povećanjem sadašnje cijene usluge smještaja koja je od osnutka iznosila 3.550,00 kn po korisniku, a tek 2018. godine korigirana je za dodatnih 550,00 kn po korisniku, ali je i takvo povećanje nedovoljno za osiguravanje propisanih uvjeta iz Pravilnika o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (Narodne novine, br. 40/14, 66/15, 56/20, 28/21 i 144/21) . Usklađivanje s propisanim mjerilima za pružatelja usluge znači novo zapošljavanje i osiguravanje drugih propisanih uvjeta, što je nemoguće provesti s do sada ugovorenom cijenom usluge. Bez povećanja ugovorene cijene usluge ustanovi prijeti i nemogućnost daljnjeg rada, odnosno zatvaranje.

Još u izvješću o radu za 2020. godinu pravobraniteljica je istaknula da se u teškoj situaciji nalazi cijeli nevladin sektor zbog financijske neodrživosti provedbe programa i nemogućnosti sklapanja ugovora o međusobnim odnosima, što bi omogućilo sustavno financiranje njihovih programa i usluga. Onima koji imaju ugovor o međusobnoj suradnji za pružanje usluga ugovorena cijena usluga često ne daje mogućnost za angažiranje kvalitetnijega stručnog kadra, bez kojega nema niti kvalitetne podrške i kvalitetnih programa. Neke udruge gotovo su obustavile svoje programe zbog nedostatka sredstava, a mirenju s takvom situacijom doprinijela je samo epidemija i stroge epidemiološke mjere koje su u dijelu vremena isključivale dolazak korisnika na njihove programe.
Zabrinjava što mnoge udruge osoba s invaliditetom u svojim obraćanjima naglašavaju da će *„ako se tako nastavi, daljnji rad biti nemoguć“*, a korisnici njihovih programa i projekata relativno su brojna skupina osoba s invaliditetom – onih koji nemaju pristup tržištu rada, nisu osposobljeni za rad, nemaju razvijenu socijalnu mrežu i koji jedinu sustavnu podršku dobivaju kroz programe i usluge koje im osiguravaju udruge.

USLUGA OSOBNOG ASISTENTA

Osobna asistencija jedan je od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života, odnosno ukidanje nejednakosti po osnovi invaliditeta. Uslugu osobnog asistenta, tumača znakovnog jezika te videćih pratitelja mogu ostvariti osobe s najtežim invaliditetom, starije od 18 godina, koje zasigurno možemo tražiti među osobama s invaliditetom s utvrđenim IV., a možda i III. stupnjem oštećenja funkcionalnih sposobnosti.

Prema podatcima Registra osoba s invaliditetom Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (stanje na dan 9. rujna 2021.) u Hrvatskoj žive 586.153 osobe s invaliditetom[24] te na taj način osobe s invaliditetom čine oko 14,4% ukupnog stanovništva RH. Najveći broj osoba s invaliditetom, njih 263.526 (45%), je u radno aktivnoj dobi, 20 – 64 godine, dok je 258.564 (44%) osoba u dobnoj skupini 65+. Invaliditet je prisutan i u dječjoj dobi, 0 – 19 godina, i to u udjelu od 11%. Najveći broj osoba s invaliditetom ima prebivalište u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. U te dvije županije živi 29,5% od ukupnog broja osoba s invaliditetom.

[24] Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – stanje 09./2021., HZJZ.

Tablica 22. Prikaz prema oštećenjima funkcionalnih sposobnosti – razrada prema razinama oštećenja[25]:

Vrste oštećenja	3. razina	4. razina	Ukupno
Psihičke bolesti	7 526	2 822	10 348
Kronične bolesti	32 955	11 122	44 077
Tjelesno oštećenje	8 347	4 840	13 187
Intelektualne teškoće	2 732	4 294	7 026
Poremećaj glasa, jezika i govora	804	640	1 444
Oštećenje vida	1 357	1 498	2 855
Oštećenje sluha	1 232	530	1 762
Razvojne teškoće koje nisu definirane Listom oštećenja	5 294	1 537	6 831
Poremećaji iz autističnog spektra	620	1 764	2 384
Gluhosljepoća	6	26	32
UKUPNO	**60 873**	**29 073**	**89 946**

Iz navedenih podataka vidljivo je da gotovo 30.000 osoba s invaliditetom s utvrđenim IV. stupnjem oštećenja funkcionalnih sposobnosti jesu potencijalni korisnici usluge osobnog asistenta i drugih pomoćnika radi ostvarivanja mogućnosti za što neovisniji život izvan institucije.
Danas, prema podatcima nadležnog MROSP-a osobe s invaliditetom koriste uslugu osobnog asistenta i to:
- uslugu osobnog asistenta koristi **2.338** osoba s invaliditetom
- uslugu tumača znakovnog jezika koristi **2.947** gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba
- uslugu videćih pratitelja koristi **2.161** slijepa osoba.

Prema ovim podatcima, **7.446** osoba ima neku vrstu pomagača kao podršku što neovisnijem životu. Je li učinjeno dovoljno? Je li usluga dostatna, kvalitetna, prilagođena potrebama? Je li dostupna? U nastavku ćemo pokušati odgovoriti na ova pitanja.

Kada govorimo o usluzi osobne asistencije, teško je ne osvrnuti se na različite probleme s kojima su se susretali i potencijalni i aktualni korisnici osobne asistencije, ali i cijeli niz udruga koje ovu uslugu provode, o čemu smo upoznati kroz niz obraćanja udruga, osoba s invaliditetom te izravno u razgovorima s predstavnicima nadležnog MROSP-a. Tako u veljači zaprimamo podnesak SOIH-a (upućen i odgovornima u nadležnom Ministarstvu), da se *„situacija vezana za pružanje usluge osobne asistencije ponovo vratila na neodrživo stanje. Udruge su potrošile sredstva s drugih projekata… Sredstva za uslugu osobne asistencije kroz ESF nisu uplaćena… Usluga će se morati otkazati, a neke udruge su već i raskinule ugovore. Također nisu uplaćena niti sredstva za uslugu osobne asistencije koja je ugovorena putem MROSP. Broj intervencija s terena u SOIH-u tako je velik da je jednostavno nemoguće funkcionirati. Molimo žurno riješite ovaj problem u protivnom udruge i savezi će otkazati uslugu, jer je ovo model po kojem se ne može funkcionirati….“*
Nadležno Ministarstvo navodi da je održan sastanak s predstavnicima udruga radi *„iznalaženja rješenja za nastavak pružanja usluge i isplate plaće asistentima. S dvije udruge potpisani su prijelazni ugovori u vrijednosti od milijun kuna radi premošćivanja perioda između dvije faze poziva financiranog EU sredstvima, te intenzivno radimo i na pronalaženju rješenja za udruge koje se nisu na vrijeme prijavile na fazu 3 ili nisu prošle administrativnu provjeru, kako bismo njihove korisnike zbrinuli kroz druge udruge sa nepopunjenim mjestima u okviru raspoloživih sredstava*“. To znači da neke udruge nisu prošle na natječaju u administrativnoj proceduri, neke su prošle, a imaju nepopunjenih mjesta pa se korisnike „prebacuje“ u druge udruge, a jasno je i da za to vrijeme strepe i korisnici, i udruge i njihovi asistenti:

[25] Izvadak iz Tablice 5. Izvješća HZJZ.

„…javljam vam se ponukan gledajući okrugli stol o osobnoj asistenciji… moja supruga radi u udruzi kao osobni asistent i već 6 mjeseci nije dobila plaću… probajte urgirati jer teško je raditi a ne primati zarađenu plaću…“

„…moja sestra čija sam skrbnica ostvaruje pravo na osobnog asistenta preko udruge… prije dva tjedna ukinuta joj je osobna asistencija jer da nema novaca za plaće asistenata… rečeno mi je iz udruge da projekat ide do 2023. godine, pa mi više ništa nije jasno. Moja sestra je prije bila u domu za psihički bolesne osobe ali sam je izvadila iz doma i ona je uz pomoć asistentice lijepo funkcionirala i funkcionira u svom stanu. Ako joj ukinu asistenciju, nažalost bit ću je prisiljena ponovo smjestiti u dom. Što da činim, kome da se obratim?“

„..ja sam jako nastradala uz MS prije godinu dana… imala težak infarkt… te čekam trenutak kada ću početi s dijalizom, Uz ovo moje stanje trebam veliki suport ljudi oko mene, malo sam se raspitivala i saznala da na EU projektu Osobni asistent moram imati Uvjerenje Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije o ispunjavanju uvjeta za primanje usluge osobnog asistenta. Molim vas gdje se dobije takvo Uvjerenje…“

O izdavanju Uvjerenja Odbora za utvrđivanje potrebe osobne asistencije imali smo s nadležnim MROSP više prepiski tijekom 2020. i 2021. godine. Još u srpnju 2020. godine ukazali smo na pritužbe udruga koje provode uslugu osobne asistencije u provedbi projekata *Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom – faza III* te nemogućnosti da u slučaju odustajanja ranijeg korisnika u projekt uključe novoga potencijalnog korisnika ako nema od ranije izdano Uvjerenje Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije.

U svojim obraćanjima udruge ističu kako su uspješno prošle sve faze provjere svojih projekata, isti su odobreni te su potpisali ugovore nakon kojih je potrebno započeti s provedbom pružanja usluge osobne asistencije. Napominju kako imaju iznimno velik broj zainteresiranih potencijalnih korisnika i u mogućnosti su započeti s provedbom, ali suočili su se s preprekom vezano za dokumentaciju o ispunjavanju pokazatelja invalidnosti.
Dalje u tekstu iznosimo dio upita jedne od udruga koje su nam se obratile:
„… Naime, u sklopu dokumentacije o ispunjavanju pokazatelja invalidnosti… traži se:
1. Uvjerenje neovisnog tijela vještačenja o ispunjavanju uvjeta za primanje usluge osobne asistencije; ili
2. Uvjerenje Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije o ispunjavanju uvjeta za primanje usluge osobne asistencije.
Problem je što prethodno navedeno Neovisno tijelo vještačenja više ne postoji, a Odbor… trenutno ne zasjeda, niti nam je dana jasna informacija kada će zasjedati. Na ovaj način se stavlja veliki broj korisnika na različite liste čekanja, što dodatno “guši” sustav socijalne skrbi te uvelike otežava život prvenstveno osobama s invaliditetom zbog kojih sve ovo i radimo… Postavlja se pitanje, kako omogućiti našim korisnicima s najtežim oblicima invaliditeta uslugu koja im život znači bez navedene dokumentacije… Ukoliko trenutna situacija potraje, veliki broj osoba ostati će bez prijeko potrebne pomoći, ne samo kroz naš projekt već i kroz projekte drugih udruga koje su nam potvrdile da su se suočile sa istim problemom kao i mi…“

Upiti i zamolbe drugih udruga koje su se obratile POSI ukazuju na isti i/ili sličan problem, odnosno na nemogućnost ishođenja potrebnih uvjerenja za potencijalne korisnike usluge, čak i u slučajevima kada ih je potrebno ishoditi za popunjavanje slobodnih mjesta korisnika usluge osobne asistencije u projektima čija je provedba u tijeku, a dosadašnji korisnik iz opravdanih razloga više ne koristi uslugu (zbog smrti, smještaja u ustanovu i sl.). Navedeno dovodi do uskraćivanja mogućnosti pružanja/korištenja usluge te odobrena sredstva ostaju neiskorištena. Zabrinjava naravno i podatak da su sredstva za projekte osobne asistencije ograničena. Zbog toga smo dopisom od 18. siječnja 2021. nadležnom MROSP-u predložili da se osigura za potencijalne/buduće korisnike usluge osobne asistencije mogućnost da u okviru do sada ugovorenog zbog oslobođenih mjesta ostvare uslugu asistencije (ne radi se o povećanju broja, nego o već ugovorenom broju korisnika). Ministarstvo je na

ovu preporuku odgovorilo dopisom od 2. ožujka 2021. u kojemu se među ostalim navodi: *„…nastaviti će se rad Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije, kako bi u određenim opravdanim slučajevima bilo omogućeno uključivanje novih korisnika u ovu uslugu*."

Budući da smo nakon primitka gornjeg odgovora ponovno zaprimili više pritužbi udruga za osobe s invaliditetom da rad Odbora još uvijek nije nastavljen, zbog čega nisu u mogućnosti uključiti pojedine nove korisnike kod kojih za to postoji opravdana potreba (a sredstva su ionako već osigurana), zatražili smo dopisom od 23. ožujka 2021. godine od Ministarstva da konkretizira kada je planiran nastavak rada Odbora kako bi potencijalni krajnji korisnici mogli podnijeti zahtjev za izdavanje Uvjerenja o ispunjavanju uvjeta za primanje usluge osobne asistencije te kako bismo o navedenom mogli izvijestiti sve zainteresirane udruge i Zajednicu saveza osoba s invaliditetom Hrvatske -SOIH.
U svibnju 2021. godine obaviješteni smo da je Ministarstvo donijelo Odluku o izmjenama Odluke o osnivanju povjerenstva za utvrđivanje potrebe za osobnim asistentom, kojom Povjerenstvo nastavlja s radom do završetka provedbe svih projekata za koje su potpisani ugovori, a radi procjene zamjenskih korisnika. Što se tiče neisplate plaća osobnim asistentima, održan je sastanak s predstavnicima udruga na koje se pritužbe odnose te je u tijeku iznalaženje rješenja za nastavak pružanja usluge i osiguravanje redovne plaće njihovim osobnim asistentima.

Opseg pružanja usluge osobnog asistenta - Trenutno se usluga osobnog asistenta pruža u satnici od 20 sati tjedno (četiri sata, radni dan), dok se u punom radnom vremenu (40 sati tjedno) ostvaruje ako je utvrđen Barthelov indeks 0. Takvo je rješenje naišlo na mnoge prijepore od strane samih osoba s invaliditetom i njihovih predstavničkih udruga. U obrazloženjima se naglašava da Barthelov indeks nije pogodan instrument za procjenu potreba za osobnom asistencijom zbog više razloga. Poznato je da ovaj instrument često u praksi ne odražava realno stanje osobe odnosno njezinu funkcionalnu sposobnost, s obzirom na to da je za njegovo ispunjavanje potrebna i određena doza objektivnosti. Pogotovo to nije valjani instrument koji bi nam nedvojbeno ukazivao na obim potrebne podrške osobnog asistenta za pojedinu osobu. Istaknuti su primjeri osoba koje boluju od mišićne distrofije, a koje nisu inkontinentne i samo zbog te činjenice ne mogu ući u krug osoba s Barthelovim indeksom 0, iako su u potpunosti ovisne o pomoći i njezi druge osobe u svakodnevnim životnim aktivnostima zbog svoje nepokretnosti, vezanosti za aparat za disanje, aspiriranje kao i obavljanje fizioloških potreba i drugo.

Činjenica je da osobe s invaliditetom u okviru pojedinih dijagnoza i vrsta invaliditeta funkcioniraju individualno različito te smatramo da je nemoguće jedino Barthelovim indeksom objektivno procijeniti potrebu za pružanjem asistencije u određenom opsegu. Ovakav kriterij možemo razumjeti jedino u okviru potrebe da postupak ocjene prihvatljivih prijavitelja na projekte za osiguravanje osobnog asistenta bude krajnje pojednostavljen, što ustvari pretpostavlja i izbjegavanje odgovornosti za stotine osobnih životnih sudbina i osoba o kojima se ovdje radi.
Osobna asistencija podrazumijeva mogućnost osoba s invaliditetom da prema vlastitim željama, potrebama i izboru obave ili ostvare određene aktivnosti. Osobni asistent je nekima „produžena ruka", nekome pratitelj, vodič, a nekome sve to i jedina opcija ostanka u vlastitom domu i nastavka što samostalnijeg života. Sadržaj usluge u potpunosti je individualiziran na osnovi potreba korisnika te može uključivati usluge kao što su osobna briga, pomoć pri fizičkim potrebama, pomoć u transferu, pratnja, pomoć u različitim socijalnim aktivnostima i drugim aktivnostima koje su korisniku potrebne za svakodnevni život, te je teško u uvjetima projektnog financiranja urediti i radnopravni status, uskladiti radno vrijeme i prava iz rada s potrebama korisnika. Radi se o izrazito individualiziranoj vrsti usluge te se od osobnog asistenta očekuje i visoko izražena motiviranost, empatija i fleksibilnost. U uvjetima niskih plaća i neriješenoga radnopravnog statusa (rad na određeno vrijeme) ovi su poslovi sve manje privlačni. Mjesečna naknada za rad osobnog asistenta iznosi 2.000,00 kn neto za polovinu mjesečnog fonda sati rada (uvećana za dodatke na plaću za prijevoz, dnevnice, božićnice, regres i ostalo na temelju Zakona o radu). Cijena rada tumača/prevoditelja znakovnog jezika iznosi 3.200,00 kn bruto za pola radnog vremena ili proporcionalno broju sati rada, uvećano za navedene dodatke. Radi se o

iznosu od 21,70 do 25,00 kn po satu (ovisno o broju radnih dana u mjesecu), koji je nepromijenjen od samog početka projektnog financiranja, što potiče odljev, fluktuaciju, a onda i nedostatak osobnih asistenata na tržištu rada (od 1. siječnja 2022. godine iznos sata po studentskom ugovoru je 29,30 kn).

Osobe s invaliditetom koje ulaze u projekt osobne asistencije imaju teškoće u pronalaženju odgovarajućih asistenata te im je izrazito sužen izbor kvalitetnih osoba za taj izuzetno specifičan posao.
„…Uz osobnog asistenta koji mi je odobren osam sati dnevno… što mi nije dovoljno… pa sam zbog toga sva svoja primanja primoran davati (plaćati) dvjema ženama u selu, jednoj 1200,00 kn mjesečno da me dođe u noći jednom okrenuti, a 1500,00 kn drugoj ženi da mi dođe 3 puta na dan po 10-ak minuta pomoći oko toaleta i polegnuti me na večer i dati mi jesti vikendom i praznicima…
… Moj i velike većine nas osoba s invaliditetom najveći je problem u tome što naše osobne asistentice više nemaju volju ni želju raditi taj vrlo težak i odgovoran posao za plaću od 4000,00 kn, što je ispod minimalca….“

Kako bi se pravobraniteljica detaljnije upoznala sa stanjem i bitnim informacijama koje se odnose na osobne asistente te mogla poduzimati i daljnje aktivnosti sukladno svojim ovlastima, od udruga koje provode projekt osobne asistencije zatražili smo podatke koji se odnose na projekte osobne asistencije tijekom 2021. godine. Podatci su prikupljeni od 21 udruge.

Udruge su dostavile podatke o broju predviđenih osobnih asistenata po projektima tijekom 2021. godine te o broju ukupno angažiranih osobnih asistenata na tim projektima.

Tablica 23. Broj osobnih asistenata i broj osoba s invaliditetom korisnika

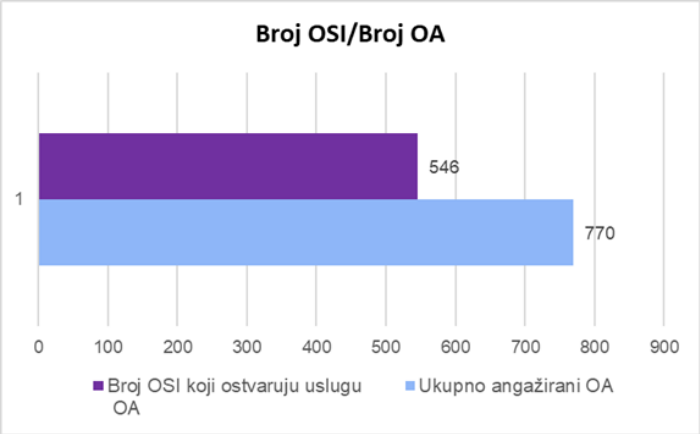

Iz tablice je vidljivo da su udruge po projektima za 546 osoba s invaliditetom imale odobrenih 530 osobnih asistenata, ali je zbog potrebe zamjena ili odlaska osobnih asistenata ukupno bilo angažirano 770 osobnih asistenata.
Tijekom prošle godine u tu svrhu udruge su provele 108 natječaja za zapošljavanje osobnih asistenata. Prema dobivenim podatcima, pet udruga je provelo više od 10 natječaja za zapošljavanje, pet udruga provelo je 5 – 7 natječaja, dok svega tri udruge u 2021. godini nisu imale otvoren niti jedan natječaj za novo zapošljavanje osobnih asistenata.

Tablica 24. Fluktuacija osobnih asistenata

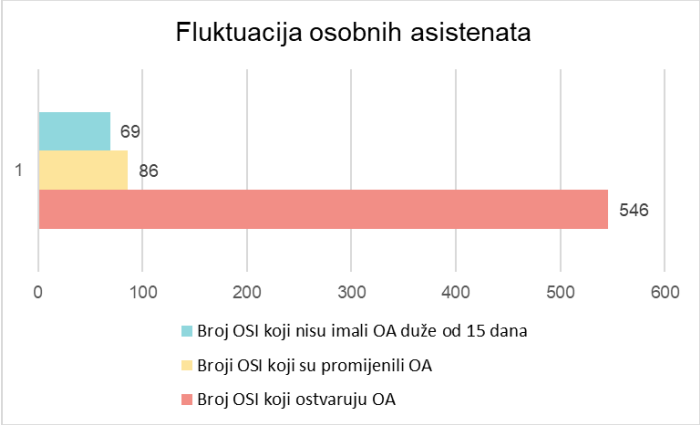

Iz podataka u tablici vidimo da 69 od 546 osoba s invaliditetom duže od 15 dana nije imalo osobnog asistenta (oko 12,5% korisnika osobne asistencije), a da je nešto manje od 16% osoba s invaliditetom tijekom projekta moralo promijeniti osobnog asistenta.

Udruge smo upitali da navedu koji su bili najčešći razlozi odlaska OA iz projekta, pri čemu im je uz svaku tvrdnju ponuđen izbor između najčešće/često/ponekad/nikad. Ponuđeni su im sljedeći mogući razlozi odlaska osobnog asistenta:

1. OA je pronašao drugi posao
2. OA je otkazao zbog niske/neredovite/neisplate plaće
3. OA je otkazao zbog neslaganja s OSI
4. OSI je otkazao zbog neslaganja s OA
5. Udruga je otkazala OA zbog neispunjavanja ugovornih obveza.

Od 21 udruge, njih 14 navodi da je najčešći ili česti razlog odlaska osobnog asistenta u činjenici da je pronašao drugi posao, dok njih svega šest navodi da osobni asistenti najčešće odlaze zbog niske ili neredovite plaće. Mišljenja smo da se osobni asistenti često javljaju na ove natječaje kao privremeni posao. Tek bi dubinska analiza osobnih asistenata po spolu, radnom stažu, stručnoj spremi, prethodnom zaposlenju i sl. mogla upućivati na sigurnije zaključke o razlozima zbog kojih se javljaju za obavljanje poslova osobnog asistenta pa bi se onda moglo zaključivati i o razlozima njihova odlaska. Sigurno je da posao osobnog asistenta i iznosi plaće koju dobivaju nisu stimulativni, te će biti potrebne ozbiljne promjene u pogledu njihovoga radnopravnog statusa i primjerenih naknada za njihov rad, priznavanje kvalifikacije, stalnosti zaposlenja i sl., kako bismo mogli osigurati kvalitetan kadar, motiviran za ostanak u ovom poslu.

Osobe s invaliditetom svakako žele sigurnost u pogledu kontinuiteta usluge nakon što ostvare pravo na osobnog asistenta, jer gubitak osobnog asistenta, makar i privremeno, za njih predstavlja velik problem.

Grafikoni 23. i 24. Odnosi osobnog asistenta i osobe s invaliditetom

Iz navedenih podataka vidimo da u gotovo polovini udruga (10) nikada nije otkazao osobni asistent, odnosno devet udruga navodi da nikada nije otkazala osoba s invaliditetom zbog neslaganja ili neobavljanja poslova od strane osobnog asistenta. Međutim, isto tako vidimo da je u 11 udruga osobni asistent često ili ponekad otkazao zbog neslaganja s osobom s invaliditetom, kao što je 12 udruga navelo da je ponekad ili često upravo neslaganje s osobnim asistentom razlog otkazivanja usluge od strane osobe s invaliditetom. Prema zaprimljenim podatcima, samo jedna udruga imala je slučaj otkazivanja osobnom asistentu zbog neizvršavanja poslova prema ugovoru o radu.

Oslanjanje na entuzijazam radnika/osobnih asistenata koji za 2.000,00 kuna rade posao kroz koji ulaze u najintimniji prostor osobe kojoj pomažu, oslanjanje na obiteljsku solidarnost ili slobodno mjesto u nekoj od institucija indicira da se država ignorantski odnosi prema ogromnoj populaciji osoba s invaliditetom, unatoč temeljnim ustavnim načelima i obvezama iz međunarodnih dokumenata.

Zbog važnosti usluge osobnog asistenta za ostvarenje prirodne potrebe svake osobe s invaliditetom da živi u vlastitom domu, u poznatom okruženju, te da zbog invaliditeta ne treba ostatak života provesti u instituciji, pravobraniteljica je ponovno apelirala na nadležno MROSP i Vladu RH da ovom pitanju posvete prioritetnu pažnju i što žurnije urede sustav usluge osobnog asistenta koja se više od 15 godina ostvaruje isključivo kao projektna/programska usluga.

Diskriminacija asistenata zbog zdravstvenog stanja – Pučka pravobraniteljica obavijestila nas je o zaprimljenoj pritužbi zbog diskriminacije na temelju zdravstvenog stanja prilikom traženja zaposlenja u udrugama koje provode program osobne asistencije osobama s invaliditetom. Prema navodima pritužiteljice koja se obratila, uobičajena je praksa svih udruga koje zapošljavaju osobne asistente tražiti potvrdu liječnika obiteljske medicine da osoba ne boluje od kroničnih bolesti ili duševnih smetnji, a ako boluje od neke bolesti, potrebno je navesti dijagnozu te je potvrda uvjet za zaposlenje osobnog asistenta. POSI nije u dosadašnjem radu zaprimio pritužbe koje se odnose na ovo pitanje. Mišljenja smo da je postupanje koje opisuje pritužiteljica protivno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, antidiskriminacijskim propisima i radnom zakonodavstvu.

Osobni asistent je osoba koja osobi s invaliditetom pruža osobnu, potpuno individualiziranu podršku. Pravo na usluge osobnog asistenta može se ostvariti preko udruge i to na način da udruga prijavljuje potencijalnog korisnika ove usluge slanjem svog projekata na natječaj za prijavu projekata "osobnog asistenta" koji raspisuje nadležno MROSP te pod uvjetom da se odobre sredstva u tu svrhu. Minimalni kriteriji za izbor asistenta definirani su od strane nadležnog ministarstva: najmanje završena srednja škola ili osnovna škola i završen tečaj za njegovatelja/osobnog asistenta. Odabir asistenata udruge uglavnom vrše na sljedeći način: preporukom samog korisnika, objavom natječaja u suradnji s HZZ-om ili razmjenom informacija s drugim udrugama pružateljima ove usluge. Osoba može biti zaposlena kao osobni asistent na temelju ugovora o radu (sklapaju se na određeno vrijeme za vrijeme trajanja projekta) ili temeljem ugovora za obavljanje studentskoga posla u kojem je definirano: tko je korisnik usluge, razdoblje provođenja usluge, obveze i prava asistenta, obveze i prava udruge te druge elemente koje sadrži ugovor o radu/ugovor za obavljanje studentskoga posla.

Nadležno Ministarstvo u svojem očitovanju pučkoj pravobraniteljici navodi da u *Uputama za prijavitelje* nije specificirana specijalizacija liječnika koji izdaje potvrdu o općoj psihofizičkoj zdravstvenoj sposobnosti. U većini slučajeva u praksi navedenu potvrdu izdaju liječnici obiteljske medicine, što se smatra prihvatljivim uzimajući u obzir da je liječnik obiteljske medicine upoznat s cjelokupnom anamnezom svojih pacijenata i njihovim psihofizičkim i zdravstvenim sposobnostima. *Osim toga, potvrda liječnika obiteljske medicine ne iziskuje dodatne financijske troškove za korisnike ugovora i/ili osobne asistente, za razliku od uvjerenja koje izdaju liječnici medicine rada.*
Obrazloženo mišljenje zbog čega smatramo da je postupanje koje opisuje pritužiteljica protivno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, antidiskriminacijskim propisima i radnom zakonodavstvu dostavili smo pučkoj pravobraniteljici. Diskriminacija u području rada i radnih uvjeta, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju, jest zabranjena, stoga isto vrijedi i za postupak zapošljavanja osobnog asistenta. Svatko ima pravo natjecati se za ovaj posao pod jednakim uvjetima i biti primljen, ako udovoljava uvjetima natječaja. Kako bi poslodavac izbjegao diskriminaciju u postupcima zapošljavanja, nužno je staviti fokus isključivo na potrebne radne kompetencije za radno mjesto osobnog asistenta s naglaskom na poslove koje izabrani kandidat mora biti u mogućnosti uspješno izvršavati, a ne na invaliditet i zdravstveno stanje.

Zahtjev poslodavca da kandidati u okviru natječajne dokumentacije priložе potvrde liječnika obiteljske medicine da nemaju duševne smetnje ili u slučaju neke druge bolesti potvrdu o dijagnozi može dovesti do nejednakog položaja ovih kandidata zbog predrasude da određeni invaliditet i/ili zdravstveno stanje predstavlja zapreku za izvršavanje zadataka iz opisa poslova osobnog asistenta, čak i ako bi, unatoč duševnim smetnjama ili drugoj bolesti, mogle izvršavati sve poslove bez teškoća. Osim toga, osobi koja nije liječnik nije etično dati neprerađene informacije o zdravstvenom stanju jer ta osoba nije svojim

formalnim obrazovanjem savladala njihovu interpretaciju, zbog čega bi prema kandidatu mogla postupati diskriminatorski. Jedini kriterij za zapošljavanje mora biti isključivo činjenica posjeduje li osoba sve tražene kompetencije za konkretno radno mjesto odnosno za konkretnog korisnika usluga asistencije, a to može uključivati i zdravstvenu sposobnost za izvršavanje poslova osobnog asistenta. Stoga u tim slučajevima potencijalni poslodavac može kandidata uputiti na liječnički pregled specijalistu medicine rada kako bi se utvrdilo je li sposoban za obavljanje poslova radnog mjesta prema doktrini i kriterijima medicine rada u skladu s radnim zakonodavstvom, a bez dostavljanja medicinske dokumentacije poslodavcu. Nastavno, prema Zakonu o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine, br. 169/04 i 37/08), pacijent ima pravo na povjerljivost podataka koji se odnose na stanje njegova zdravlja sukladno propisima o čuvanju profesionalne tajne i zaštiti osobnih podataka. Mišljenja smo da poslodavac nije ovlašten tražiti od kandidata sve podatke o zdravstvenom stanju te da takvo postupanje prelazi okvire dopuštenog prikupljanja podataka i predstavlja iznimno zadiranje u privatnost.

Zakon o osobnoj asistenciji

Unatoč intenzivnim nastojanjima posljednjih deset godina da preporuke POSI potaknu Vladu RH na konkretne aktivnosti i sustavna rješenja, rezultati su poražavajući. Osobe s invaliditetom kontinuirano se od strane nadležnih tijela „podsjeća“ da se kroz navedeno razdoblje proširivao krug korisnika, da su se proširivali kriteriji za odobravanje usluge, da se povećavao iznos projektnih sredstava za udruge nositelje tih aktivnosti i provedbu ove usluge, ali nije odgovoreno na esencijalno pitanje: zašto ova usluga još uvijek nije ugrađena u pravni sustav države i uređena kao pravo koje treba uživati svaka osoba s invaliditetom kojoj je potreban ovakav oblik podrške?

Kroz iskustvo od gotovo dva desetljeća neosporiva je činjenica da osobe s invaliditetom bez usluge osobnog asistenta ne mogu samostalno živjeti u vlastitom domu, zadržati radno mjesto ili nastaviti s aktivnostima koje doprinose kvaliteti života. Uvođenje usluge osobnog asistenta kroz parcijalno odobravanje usluge putem projekata, u ograničenoj satnici i ograničenom broju osoba u potrebi ne može biti krajnji domet naših aktivnosti u ostvarenju ovih osnovnih ljudskih prava. Iskustvo prikupljeno kroz projektno uređenje usluge zasigurno nam je dalo dovoljno spoznaje o tome što bi tim zakonom trebalo definirati, kako će se definirati kriteriji za dobivanje usluge, kako će se provoditi, tko će biti nadležan za njegovu provedbu i nadzor.
U jednom podnesku se navodi:
„… Korisnik ima osobnu asistenticu već neko vrijeme… Problem je osobna asistentica koja zapravo apsolutno ništa ne radi, uzima godišnji kad hoće i koliko hoće (upravo sada puna tri tjedna), dolazi na posao kad hoće i koliko hoće i tada ne radeći ništa, stara majka skoro 90 godina pere veš, stavlja sušiti, kuha, ide sa sinom doktoru ili po nalaze… moram napomenuti da ga i financijski iskorištava i to na više načina.
Kako tome stati na kraj, tko kontrolira rad osobnih asistenata, njihovo pojavljivanje na poslu i njihov konkretan rad… Do osobnih asistenata je teško doći ali ovo nema smisla….“

POSI inzistira da pristup usluzi treba biti omogućen SVAKOME tko je u potrebi, po definiranim kriterijima, prvenstveno u odnosu na individualnu potrebu svake osobe s invaliditetom, ovisno o težini invaliditeta. To može značiti i 24 sata dnevno.

Što se tiče dosadašnjeg iskustva, a prema pritužbama koje smo svih ovih godina zaprimali, postoje izazovi na svim razinama, koji bi upravo zakonskim rješenjem trebali biti prevladani:

- dostupnost usluge
- nedovoljno regulirani radni status asistenata i potplaćenost (satnica za asistenta trenutno je manja nego za studente ili poslove čišćenja, iako se radi o stručnoj usluzi)
- nadzor i praćenje opravdanosti pružanja usluge.

Prema izjavama ministra, Zakon o osobnim asistentima, kao ni Zakon o inkluzivnom dodatku, ne trebamo očekivati prije kraja 2022. godine, zbog, kako kaže ministar, *"kompleksnosti situacije i financijske zahtjevnosti koje ovi zakoni imaju s obzirom na trenutne fiskalne mogućnosti"*. Odgađanjem kroz gotovo dva desetljeća sustavnog rješavanja ovog pitanja od prvorazrednog značaja za najpotrebitije u društvu, iskustva s gotovo svim najavljivanim zakonima i zakonskim izmjenama iz područja socijalne skrbi i obiteljsko-pravne zaštite potvrđuju da kada Republika Hrvatska u planiranim aktivnostima kasni, tada se sporost donošenja sustavnih rješenja prelama preko sudbina stotina tisuća najvulnerabilnijih građana. Osobe s najtežim invaliditetom gotovo dva desetljeća čekaju sustavno rješenje za uslugu osobnog asistenta. Najava da „Zakon ne treba očekivati prije kraja 2022. godine" podrazumijeva da je sada i odmah potrebno izraditi nacrt zakona, započeti prethodno usuglašavanje sa stručnom i zainteresiranom javnosti te raspraviti i otkloniti sva potencijalno sporna pitanja, ne čekajući kraj ciljane godine za početak svih tih procesa.

PREPORUKE:

1. Ponovno intenzivirati sve aktivnosti u procesu transformacije domova socijalne skrbi.
2. Ponovno intenzivirati sve aktivnosti u procesu deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi.
3. Što hitnije započeti i dovršiti postupak usklađivanja cijene socijalnih usluga.
4. Radi praćenja napretka navedenih procesa potrebno je učiniti javno dostupnima statističke podatke o kretanjima broja smještenih osoba s invaliditetom u različitim oblicima smještaja, kao i broju korisnika izvaninstitucionalnih usluga.
5. Hitno donošenje Zakona o osobnoj asistenciji.

2.20. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Najčešća obraćanja pravobraniteljici, njih **502**, što je gotovo **20%** od ukupno zaprimljenih obraćanja u 2021. godini, zaprimili smo za **područje pristupa socijalnim naknadama i stambenom zbrinjavanju, upitima o pravima koja mogu ostvariti zbog invaliditeta ili materijalne ugroženosti, siromaštva i neriješenog stambenog pitanja. Osobe s invaliditetom, osim suočavanja s prijetećim siromaštvom, imaju potrebu za prevladavanjem dodatnih životnih teškoća koje se odnose na pripremu hrane, održavanje kućanstva, osobnu njegu, pratnju kod odlaska na liječničke preglede i dr. Stoga je za njih osim sustava socijalnih naknada posebno značajan i sustav socijalnih usluga, njihova dostupnost i priuštivost.**

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19 i 64/20) koji je bio na snazi u 2021. godini, osobe koje ne mogu podmiriti osnovne životne potrebe imaju pravo ostvariti zajamčenu minimalnu naknadu, a visina zajamčene minimalne naknade ovisi o broju članova kućanstva i drugim okolnostima. U najvećem broju slučajeva, građani se pritužuju na postupanje djelatnika centara za socijalnu skrb, tvrdeći da su zakinuti njihovim postupanjem. Međutim, u većini slučajeva, prateći postupanja centara za socijalnu skrb povodom pritužbi zbog teških materijalnih prilika i siromaštva, utvrdili smo da su pritužitelji ostvarili sva prava u okviru zakonskih mogućnosti, ali ostvareni iznosi pripadajućih socijalnih naknada u konačnici su nedovoljni za dostojanstven život, stoga i izazivaju nemale frustracije.

Primjer iz prakse: Tročlana obitelj (roditelji i dijete) koja nema nikakvih sredstava za osnovne životne potrebe mogla je ostvariti ukupan mjesečni iznos od 1.440,00 kn za svoje uzdržavanje, a ukoliko obitelj ima bilo kakva sredstva za uzdržavanje, taj se iznos zajamčene minimalne naknade umanjuje za taj prihod. Iz navedenoga je jasno da visina minimalne novčane naknade ne daje mogućnost zadovoljavanja osnovnih životnih potreba, pogotovo kada uz siromaštvo postoje i neki drugi nepovoljni

faktori, kao što su starost, bolest, invaliditet. Učestalo su nam se obraćali građani zbog poteškoća u plaćanju režijskih troškova i naknada za stanovanje, zbog čega im prijeti prestanak isporuke toplinske i električne energije ili deložacija.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila osoba s invaliditetom starije životne dobi ukazujući na teške životne okolnosti u kojima se nalazi. Stranka pojašnjava kako je lošeg zdravstvenog stanja, teško je pokretan, živi sam u malom stanu iz kojeg mu prijeti deložacija zbog imovinsko-pravnog spora oko vlasništva, a mala mirovina koju ostvaruje i doplatak za pomoć i njegu nisu dovoljni za podmirenje osnovnih životnih potreba, kupovinu lijekova i posebno za troškove koji proizlaze iz invaliditeta. Također, stranka ističe da živi u stanu bez struje koja joj je isključena od strane HEP-a, na temelju zahtjeva osobe s kojom vodi sudski spor pred nadležnim sudom vezano za vlasništvo stana.

Uz savjetovanje stranke o mogućnostima koje ima vezano za zaštitu svojih prava i ostvarivanje prava na osnovi invaliditeta, POSI se ujedno obratila centru za socijalnu skrb, Gradu, i HEP-u s preporukama o radnjama koje svatko u svojoj nadležnosti treba poduzeti kako bi se iznašla rješenja za prevladavanje teškoća s kojima se ova osoba s invaliditetom susrela i kako bi se osiguralo ostvarivanje osnovnih životnih potreba stranke. Navedene preporuke POSI u prvoj polovici 2021. godine uvažene su djelomično, a stranka se nakon nekoliko mjeseci ponovo obratila pritužujući se da je i dalje (već drugu godinu) u stanu bez struje, tople vode i grijanja, da je Grad odbio njegove zahtjeve za stambeno zbrinjavanje, da mu se zdravstveno stanje se iz dana u dan sve više pogoršava, a u centru za socijalnu skrb kao jedino rješenje nude zbrinjavanje u nekoj od ustanova socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji.

Tada je POSI uputila nove preporuke Gradu i Centru za socijalnu skrb ukazavši na prethodno navedeno, istaknuvši da će stranka uskoro biti deložirana iz stana, a smještaj u udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi ga s razlogom zabrinjava, s obzirom na udaljenost od grada u kojemu je proveo cijeli život i s obzirom na potencijalni gubitak samostalnosti u slučaju takve vrste smještaja. Centar je uvažavajući preporuku POSI uputio Gradu mišljenje o potrebi odobravanja stambenog zbrinjavanja izvan liste kandidata, a krajem 2021. godine stranka je izvijestila POSI kako je Grad konačno odobrio zahtjev za stambeno zbrinjavanje.

Odluke o davanju u najam stanova u vlasništvu lokalnih samouprava utvrđuju uvjete, mjerila i postupak za davanje stana u najam, a određene probleme uočavamo kod definiranja statusa i težine invaliditeta. POSI je u postupku e-Savjetovanja nadležne jedinice lokalne samouprave o *Nacrtu prijedloga Odluke o davanju u najam stanova u vlasništvu jedne jedinice lokalne samouprave* uočila određene zabrinjavajuće elemente. Odlukom se koristi neprihvatljiva terminologija („invalid“ umjesto „osoba s invaliditetom“ tj. „dijete s teškoćama u razvoju“), a kao kriterij za ostvarenje dodatnih bodova predviđeno je isključivo utvrđenje postotka tjelesnog oštećenja („oštećenja organizma“) dok se kao dokaz o invaliditetu zahtijeva dostava „ovjerenog preslika dokaza o utvrđenom invaliditetu“.

POSI je tada izravno lokalnoj samoupravi uputila preporuku te pojasnila značaj i mjerodavnost rješenja o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja i naglasila da je to samo jedan od načina utvrđivanja invaliditeta i osnova za priznavanje relativno uskog obima povlastica po osnovi invaliditeta: prava na znak pristupačnosti, prava na oslobođenje od poreza na cestovna vozila, prava na oslobođenje od godišnje naknade za uporabu javnih cesta, prava na oslobođenje od plaćanja cestarine i sl. Ukazala je i na postupak i sustav vještačenja za potrebe ostvarivanja prava po osnovi invaliditeta iz socijalne skrbi (doplatka za pomoć i njegu ili osobnu invalidninu), za koje je relevantno utvrđenje stupnja funkcionalnog oštećenja (I.-IV. stupanj), pri čemu se III. i IV. razina oštećenja odnosi na osobe s najtežim invaliditetom. POSI je u preporuci navela i da je ograničenje dodatnog bodovnog vrednovanja samo na osobe kojima je utvrđen određeni postotak tjelesnog oštećenja, diskriminatorno naspram osoba s invaliditetom kojima je invaliditet utvrđivan povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi i kojima je nalazom i mišljenjem utvrđeno oštećenje funkcionalnih sposobnosti. POSI je stoga preporučila da se Odlukom predvidi mogućnost ostvarenja dodatnog bodovanja i za podnositelje

zahtjeva kojima je utvrđen određeni stupanj funkcionalnog oštećenja, posebice osobama kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, a što odgovara utvrđenju postojanja težeg ili teškog invaliditeta. POSI je preporučila da se nastavno na navedeno definiraju i dodatne isprave kojima se dokazuje invaliditet (kao npr. rješenje nadležnog centra socijalne skrbi o priznavanju prava na osobnu invalidninu (dokazuje postojanje teškog invaliditeta - IV. stupanj funkcionalnog oštećenja), odnosno o priznavanju prava na doplatak za pomoć i njegu (dokazuje postojanje težeg invaliditeta - III. stupanj funkcionalnog oštećenja). Osim ispravne terminologije - osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, preporučena je dodjela dodatnih bodova na temelju invaliditeta kako podnositelja zahtjeva tako i malodobnog člana njegove obitelji, kao i proširenje kruga isprava kojima se dokazuje invaliditet podnositelja zahtjeva odnosno razvojne teškoće malodobnog člana njegove obitelji.

Preporuke POSI su u konkretnom slučaju u cijelosti prihvaćene. Međutim, uvidom u istovjetne odluke o mjerilima za dodjelu stana različitih jedinica lokalne samouprave uočavamo i druge sporne kriterije i terminologiju, kao npr. „teže tjelesno i mentalno oštećenje ili psihička bolest“ (sporna terminologija i definicija invaliditeta, nepoznavanje gradacije i odrednica težine invaliditeta), spominju se korisnici „stalne pomoći“ (od 2013. godine radi se o zajamčenoj minimalnoj naknadi), „kategorizirane osobe s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem“ ili „osobe ometene u tjelesnom ili mentalnom ili psihičkom razvoju“. Iz navedenog je razvidno da je kod donositelja odluka kojima se reguliraju prava i povlastice po osnovi invaliditeta, a posebice na razinama jedinica lokalne samouprave, vrlo česta neinformiranost o vrstama i stupnjevima invaliditeta, odnosno o postojanju različitih sustava vještačenja i posljedično načinu utvrđivanja i dokazivanja invaliditeta.

Stoga je preporuka da se kod reguliranja određenih prava i povlastica po osnovi invaliditeta prethodno savjetuju o ovim pitanjima s POSI kao i da u postupcima izrade odluka kojima se reguliraju prava po osnovi invaliditeta surađuju s relevantnim udrugama i/ili pojedincima koji se bave promicanjem prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.
Uz niske iznose pripadajućih naknada, građani ukazuju i na zakonska rješenja koja otežavaju pristup tim naknadama ili se pojedine zakonske odredbe u praksi nadležnih tijela različito primjenjuju u pojedinim centrima za socijalnu skrb.

Tako se više zaprimljenih pritužbi odnosilo na odredbu o utvrđivanju kućanstva, kao i utvrđivanje sredstava za uzdržavanje od obveznika uzdržavanja. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi kod utvrđivanja prava na zajamčenu minimalnu naknadu utvrđuju se prihodi svih članova kućanstva, dakle svih osoba koje zajedno žive i zajedno podmiruju troškove života neovisno o srodstvu (zakonska definicija kućanstva: Kućanstvo je obiteljska ili druga zajednica osoba koje zajedno žive i podmiruju troškove života bez obzira na srodstvo). Centri za socijalnu skrb zajednički život utvrđuju formalnom prijavom boravka ili prebivališta na istoj adresi, međutim gotovo u pravilu ne utvrđuju da li stanari osim što stanuju zajedno, zaista i predstavljaju zajedničko kućanstvo, odnosno da li zaista zajednički žive i podmiruju troškove života.

<u>O navedenom najbolje govori jedan od primjera iz prakse:</u>
<u>Primjer iz prakse:</u> *„Osoba sam s invaliditetom, krećem se uz pomoć invalidskih kolica. Donedavno sam živjela u Kninu, korisnica sam osobne invalidnine i zajamčene minimalne naknade. Kako mi je potrebna tuđa pomoć, na ponudu prijatelja došla sam živjeti u Osijek, ponudio mi je besplatno podstanarstvo kako bi mi pomogao u osnovnim životnim potrebama. Nismo ni u srodničkim ili bilo kakvim partnerskim odnosima, jednostavno radi se o prijateljstvu i prijateljskoj pomoći… Kako bi sve bilo legalno prijavila sam boravak u Osijeku, a nakon posjete socijalne radnice dobila sam rješenje da mi se ukida pravo na zajamčenu minimalnu naknadu zbog prihoda kućanstva….Smatram da je obrazloženje ovog rješenja duboko diskriminirajuće… prvo meni se ne vjeruje da ja i moj prijatelj nismo u kućanstvu. To što živimo na istoj adresi ne znači da činimo zajedničko kućanstvo…bez da obrazloži temeljem kojih je činjenica da ja i moj prijatelj podmirujemo troškove života zajedno…ukida mi se pravo koje sam ostvarivala i ostavlja*

me se bez zajamčene minimalne naknade i to retroaktivno. Upozoravam na diskriminatorno postupanje prema meni, kao ženi, kao osobi s invaliditetom, kao osobi slabog imovnog stanja...“

Mišljenja smo kako je u navedenom slučaju osobi onemogućeno ostvarivanja zajamčene minimalne naknade koju je ostvarivala u mjestu prebivališta, zbog činjenice da je privremeno odlučila stanovati kod prijatelja. Gubitak prava na sredstva za život ima za posljedicu da se ili mora vratiti u mjesto prebivališta ili se uzdržavati iz prijateljevih prihoda. S obzirom da od njega nikako ne može tražiti da je uzdržava i da on to niti po jednom osnovu nije obavezan, a niti ona to želi, u stvari gubi pravo na pristup socijalnoj naknadi. Smatramo kako je u navedenom slučaju nadležni centar za socijalnu skrb treba dosljedno i nedvojbeno utvrditi da su ispunjena obilježja odredbe čl. 4. st. 2. Zakona o socijalnoj skrbi, odnosno da življenjem kod prijatelja *zaista zajednički i podmiruje troškove života*, kako je to definirano spomenutom odredbom. Stranka je u konkretnom slučaju upućena na podnošenje žalbe.

O ovom problemu POSI je u više navrata obavještavala nadležno MROSP, navodeći nužnost izmjene zakonskih odredbi vezanih uz zajamčenu minimalnu naknadu i pojam kućanstva. Predlagali smo da se kod priznavanja prava na zajamčenu minimalnu naknadu kućanstvom mogu smatrati samo one osobe između kojih postoji zakonska obveza uzdržavanja ili je utvrđeno stvarno zajedničko podmirivanje troškova života i zajednički život. Ako zajedno stanuju osobe između kojih ne postoji obaveza uzdržavanja, tada njihovo zajedničko stanovanje ne podrazumijeva i zajedničko trošenje sredstava nekoga od njih te se ne mogu smatrati zajedničkim kućanstvom u smislu Zakona o socijalnoj skrbi. U RH mnogi građani žive u uvjetima siromaštva i stoga nemaju dovoljno sredstava za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba pa tako i onih stambenih te su prisiljeni, zbog nemogućnosti izbora živjeti kod nekoga. Osobe vlasnici nekretnina koji su drugim srodnicima i/ili osobama omogućili stanovanje, odredbama Zakona o socijalnoj skrbi zapravo ih se obvezuje i na njihovo uzdržavanje, iako to istovremeno nije i njihova zakonska obveza. Ako zajedno žive osobe i srodnici između kojih ne postoji obaveza uzdržavanja, onda njihovo zajedničko stanovanje ne podrazumijeva uvijek i zajedničko trošenje sredstava nekoga od njih.
Na primjer radno sposobna osoba ne bi imala pravo ostvarivanja pomoći za uzdržavanje ukoliko živi npr. s bakom korisnicom mirovine. Baka nije dužna uzdržavati radno sposobnog unuka, te joj se ta obveza ne može nametati samo zato što mu je npr. dozvolila da živi s njom u njezinom stanu. Ista situacija pojavljuje se i između braće i sestara, ili između roditelja i punoljetne, radno sposobne djece. Ukoliko srodnici zajedno žive, to istovremeno ne znači i da zajednički privređuju i troše, niti postoji zakonska obaveza međusobnog uzdržavanja, stoga je u svakom pojedinom slučaju ovu činjenicu potrebno posebno utvrđivati. U primjeru koji smo naveli osobi se onemogućava ostvarivanje socijalne naknade, a posredno se utječe i na njezinu slobodu kretanja i izbora mjesta gdje će živjeti.

Sličan je i slučaj osobe s invaliditetom koja se iz istog razloga pritužila POSI, naglašavajući da je u postupku preispitivanja prava na zajamčenu minimalnu došlo do povrede njezinog dostojanstva zbog činjenice da su u centar za socijalnu skrb pozvani njezini roditelji radi utvrđivanja njihove obaveze uzdržavanja, čemu se stranka izričito protivila s obzirom na to da sa svojim roditeljima nema i ne želi imati nikakvu vezu niti kontakt.

Primjer iz prakse: Pritužiteljica (45 godina) navodi da je nakon završene srednje škole napustila roditeljski dom, da je nakon studija radila, jedno vrijeme imala vlastiti obrt, a radna nesposobnost nastala je nakon prometne nesreće u kojoj je ozlijedila kralježnicu (2011. godine). Živi sama u vlastitom stanu, brine sama o sebi, pohađa fizikalne terapije, odlazi na liječničke kontrole. S obzirom na to da s roditeljima ne živi, s njima nije u dobrim odnosima niti su oni kod nje prijavljeni, za nju je posve neprihvatljivo da bi roditelji mogli imati ikakvu obavezu njezinog uzdržavanja, niti bi ona od njih i primila bilo kakvu pomoć niti bi dozvolila njihovo miješanje u njezin život na bilo koji način.

Na upit POSI, Centar za socijalnu skrb se očitovao da se na temelju odredbi čl. 28. Zakona o socijalnoj skrbi zajamčena minimalna naknada priznaje samcu ili kućanstvu koji nemaju sredstva za uzdržavanje,

niti su ih u mogućnosti ostvariti radom, primitkom od imovine, kao ni od obveznika uzdržavanja. Stoga su na temelju odredbi čl. 290. st. 4. Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 103/15 i 98/19; dalje u tekstu: ObZ) pozvani roditelji koji su prema navedenoj odredbi „dužni uzdržavati punoljetno dijete koje zbog teške i trajne bolesti ili invaliditeta nije sposobno za rad dok ta nesposobnost traje“. Odredba čl. 290. st. 4. ObZ-a prema našem mišljenju predstavlja potrebnu zaštitu djeteta koje nakon maloljetnosti nikada nije ni steklo radnu sposobnosti (zbog teške i trajne bolesti ili invaliditeta), te takva njihova obaveza traje sve dok traje i njegova radna nesposobnosti. Međutim, nametanje obveze uzdržavanja roditeljima prema odraslom djetetu koje je nakon punoljetnosti i završenog školovanja steklo radnu i poslovnu sposobnosti, samostalno živi i brine o sebi, predstavlja za tu osobu neprihvatljivo zadiranje u njezinu privatnost i obiteljski život, a isto je tako i napad na njezino dostojanstvo.

Radno sposobne odrasle osobe roditelji nisu dužni uzdržavati (osim ukoliko zajedno žive u kućanstvu), te se oni slobodno mogu obratiti za pomoć sustavu socijalne skrbi i u tom slučaju sustav neće propitivati da li ih roditelji u stvari pomažu uzdržavati ili mogu doprinositi za njihovo uzdržavanje. Suprotno tome, u slučaju teške bolesti ili invaliditeta koji uzrokuje radnu nesposobnost, pozivanje roditelja na obavezu uzdržavanja stavlja osobe s invaliditetom u nejednak položaj, odnosno oni nemaju pristup socijalnim naknadama kao gore spomenute radno sposobne osobe koje roditelji nisu dužni uzdržavati, ali se niti ne propituje da li ih uzdržavaju niti da li im pomažu. Primjenom čl. 290. ObZ-a radno nesposobne osobe izravno se stavlja u poziciju ovisnosti o primarnoj obitelji, isključivo zbog invaliditeta ili bolesti. Ovakav stav POSI opovrgnut je tumačenjem MROSP kao i Katedre za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu koji smatraju ispravnom primjenu navedenog članka ObZ u konkretnom slučaju.

Iz sličnih slučajeva koje smo pratili, uočili smo također da vrlo često obaveza uzdržavanja bude utvrđena samo formalnim davanjem zapisničke izjave obveznika uzdržavanja u centru za socijalnu skrb, dok se takva obaveza u stvarnosti ne izvršava. S obzirom da se zajamčena minimalna naknada priznaje u razlici između ostvarenih sredstava (u ovom slučaju od obveznika uzdržavanja) i pripadajućeg iznosa, posljedično, upravo najugroženija populacija radno nesposobnih osoba i osoba s invaliditetom realno dobiva umanjeni iznos zajamčene minimalne naknade. Time su radno nesposobne osobe u nepovoljnijem položaju od radno sposobnih osoba koje naknadu dobivaju u punom iznosu i imaju nesmetan pristup socijalnoj naknadi, bez da se propituje moguće uzdržavanje i pomaganje koje mogu dobivati od svojih roditelja ili djece.mKao što navodi jedan pritužitelj: *“… moj sin je u centru dao izjavu da mi mjesečno daje 200,00 kn, pa su mi smanjili socijalu za taj iznos, a novac nikada ne vidim….nismo u dobrim odnosima i nećemo ni biti, ali on je tako rekao jer je i on po zakonu obavezan….kad pitam centar šta sad, kažu tužite ga….ko da je lako voditi sudove…“*

<u>Najveći broj predmeta POSI u području socijalne zaštite odnosi se na savjetovanje o ostvarivanju pojedinih prava i načinima na koji se ona ostvaruju</u>. Zaprimamo upite o odnosu osobne invalidnine i različitih vrsta prihoda, osobne invalidnine i smještaja, odnosa osobne invalidnine i drugih naknada kao i trajanja postupaka za ostvarivanje prava. Velike prijepore stvarala je i odredba koja se odnosi na vlasništvo drugog stana ili kuće koja im ne služi za stanovanje, te su mnogi upiti bili u vezi druge vrste nekretnina (oranice, šume) i da li one i na koji način mogu utjecati na ostvarivanje osobne invalidnine. Značajan broj obraćanja odnosio se na pitanje utvrđivanja težine invaliditeta za utvrđivanje naknada kao i prava na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja. I dalje veliki broj građana koji nam se obraća ne razumije odnos utvrđenog postotka oštećenja organizma i prava na osobnu invalidninu, te smatraju da oštećenje organizma od 100% znači istovremeno i pravo na osobnu invalidninu, iako i kod njih tek treba utvrditi funkcioniranje u okviru definiranog IV. stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti.

Najviše je ogorčenja kod građana koji su godinama ostvarivali osobnu invalidninu kao osobe s teškim invaliditetom, a onda je izgubili jer u postupku vještačenja više im nije utvrđen teški invaliditet, nego samo teži. Osobama je teško prihvatiti da uz nepromijenjeno zdravstveno stanje nemaju sigurnost u ostvarivanju stečenih prava.

Prateći postupanja centara za socijalnu skrb u postupcima za ostvarivanje prava uočavali smo i neke grube propuste koji ukazuju na neažurnost i nezainteresiranost socijalnog radnika za pružanje stvarne i konkretne pomoći građanima u potrebi. Detalji problema na koji ukazuju i nepravilnosti koje se prvenstveno odnose na kašnjenje i/ili ne donošenje rješenja, razvidni su već iz izvješća koje je POSI zatražila od nadležnih centara za socijalnu skrb, a iste bivaju potvrđene u obavijesti MROSP-a po provedenom nadzoru.

Od ukupno 159 požurnica koje smo uputili raznim javno pravnim tijelima, najviše ih se odnosilo na dugotrajnost postupaka za ostvarivanje prava koje nisu poduzeli u razumnom roku centri za socijalnu skrb ili MROSP.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila stranka s pritužbom na obustavu isplate osobne invalidnine koja se temelji na donesenom novom nalazu i mišljenju nadležnog tijela vještačenja tj. da je obustava isplate učinjena bez prethodnog donesenog rješenja tijela, čime je stranka bila onemogućena u ustavnom pravu, pravu na žalbu. Putem punomoćnika stranka je podnijela prigovor čelniku tijela na nedonošenje rješenja, no na prigovor nije odgovoreno.

Iz izvješća centra za socijalnu skrb utvrdilo se da je pokrenut postupak preispitivanja ostvarivanja prava na osobnu invalidninu stranke, da je nadležno tijelo vještačenja donijelo nalaz i mišljenje povodom kontrolnog vještačenja na temelju kojeg je nadležni djelatnik centra za socijalnu skrb elektroničkom porukom izvijestio računovodstvo da prestane s isplatom osobne invalidnine stranci s danom donošenja nalaza i mišljenja tijela vještačenja, pritom ne donoseći rješenje. Rješenje koje se temelji na donesenom nalazu i mišljenju tijela vještačenja, dostavljeno je stranci skoro tri mjeseca nakon primitka nalaza i mišljenja na temelju kojeg je nepropisno obustavljena isplata. Uzimajući u obzir da se neisplatom osobne invalidnine stranci ugrožavala egzistencija, da se radi o postupku kojim se odlučuje o pravu u sustavu socijalne skrbi te da je Zakonom o socijalnoj skrbi postupak za priznavanje ove vrste prava određen kao hitan, za navedeno trajanje postupka i nedonošenje rješenja nismo nalazili zakonske osnove niti razumnog opravdanja te je MROSP-u predloženo poduzeti sve mjere iz njihove nadležnosti koje će za cilj imati otklanjanje eventualno utvrđenih nepravilnosti te osigurati učinkovito i efikasno provođenje postupaka ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi.

Iz zaprimljene obavijesti MROSP-a potvrdilo se da u navedenom predmetu nije bilo žurnog postupanja u dijelu postupka za koji je centar za socijalnu skrb neposredno nadležan ujedno utvrdivši da za obustavu isplate priznatog prava prije donošenja rješenja o njegovom ukidanju ne postoji nikakva zakonska osnova. Poduzimanje radnji koje su po zaprimljenom zahtjevu u neposrednoj nadležnosti centra za socijalnu skrb, kao i onih nakon zaprimanja nalaza i mišljenja tijela vještačenja, centar za socijalnu skrb je obvezan poduzimati bez odgode i u što kraćem vremenskom periodu. Odredbama Zakona o socijalnoj skrbi propisano je da je postupak za priznavanje prava u sustavu socijalne skrbi hitan. U situaciji kada je potrebno provoditi posebni ispitni postupak Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da je nadležno tijelo dužno donijeti odgovarajuće rješenje u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva ili pokretanja postupka po službenoj dužnosti.

Iako je nadležni centar u predmetnom slučaju pravo na osobnu invalidninu ukinuo s danom nastanka promijenjenih okolnosti sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi i Uredbe o metodologijama vještačenja, za obustavu isplate priznatog prava prije donošenja rješenja o njegovom ukidanju ne postoji zakonska osnova. Rješenje o ukidanju prava i/ili rješenje o mirovanju prava jedini su zakoniti načini obustave isplate socijalnog prava, a obustava isplate ostvarenog prava samo temeljem činjenica utvrđenih nalazom i mišljenjem tijela vještačenja nisu zakonita.

Primjer iz prakse: POSI se obratila majka osobe s invaliditetom, kojoj je još 2016. godine Upravni sud presudom poništio rješenje nadležnoga Ministarstva kao drugostupanjskog tijela postupka i vještačenje i predmet vratilo tuženiku na ponovni postupak.

U zatraženom izvješću nadležnoga Ministarstva, pravobraniteljica je obavještena da je rješenjem tadašnje Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u 2017. godini odlučilo o žalbi na način da je u izvršenju presude Upravnog suda, prvostupanjsko rješenje nadležnog centra za socijalnu skrb poništilo i predmet vratilo prvostupanjskom tijelu na ponovni postupak. Kako bi bila obaviještena o poduzetim radnjama u ponovljenom postupku predmeta ostvarivanja prava na osobnu invalidninu stranke, POSI je zatražila izvješće u dva navrata, međutim do kraja 2021. godine izvješće nije zaprimljeno. Ministarstvo je također obavješteno da ovo tijelo nije zaprimilo traženo izvješće u zakonskom roku, čak ni po ponovljenoj zamolbi upućenoj nadležnome centru za socijalnu skrb kao prvostupanjskom tijelu postupka, te predložilo provođenje upravnog i izvanrednog inspekcijskog nadzora nad radom centra. S obzirom na činjenicu da POSI za osobe s invaliditetom provodi svojevrstan ispitni postupak, utvrđivanje bitnih činjenica i okolnosti u predmetu stranke koja nam se obratila za pomoć u 2021. godini te posebno uzevši u obzir protek vremena od pet godina od donošenja presude Upravnog suda, kao posljednjoj radnji postupka s kojom je stranka bila upoznata, zatraženo je od Samostalnog sektora za drugostupanjski postupak nadležnog MROSP-a da nas izvijesti u kojoj fazi upravnoga postupka se nalazi predmet stranke te koje su procesne radnje poduzete da se dođe do rješavanja upravne stvari na koju se ukazalo kroz pritužbu stranke.

U odgovoru Ministarstvo navodi da je stranka bila obvezna sukladno Zakonu o općem upravnom postupku (Narodne novine, br. 47/09 i 110/21) podnijeti žalbu drugostupanjskome tijelu budući da prvostupanjsko tijelo nije u roku donijelo rješenje na zahtjev stranke te da s toga nije bilo razloga za postupanjem Ministarstva kao drugostupanjskoga tijela. Ipak, obaviješću stranke nadležan centar za socijalnu skrb poziva stranku da dostavi svu dokumentaciju iz predmetne žalbe i ostvarivanja prava na osobnu invalidninu, kako bi postupili sukladno dostavljenom rješenju drugostupanjskoga tijela.

Mišljenje POSI u konkretnom slučaju je da se ostvarivanje prava u sustavu socijalne skrbi ostvaruje u upravnom postupku čije se radnje poduzimaju sukladno Zakonu o općem upravno postupku. Prilikom takvih postupanja očito se predmnijeva poznavanje prava svih stranaka u ostvarivanju socijalnih prava koja u konkretnom predmetu osobne invalidnine pripadaju osobama teškog invaliditeta ili s drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, a sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi služe isključivo zadovoljavanju životnih potreba osobe za uključivanje u svakodnevni život zajednice.

Time se nameće pitanje je li protekom vremenskog razdoblja od pet godina od podnošenja zahtjeva stranke za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu dovoljno opravdanje sustava postavljanjem pravnog načela *Ignorantia iuris nocet*, izostankom primjene žalbe na nedonošenje rješenja prvostupanjskoga tijela. Većinom se osobe s invaliditetom iz životnih potreba oslanjaju na sustav socijalne skrbi, sustav potpora i socijalnih naknada kao izvora prihoda i egzistencije, te je u konkretnom slučaju upitna primjena ovoga načela kao razumnog opravdanja dugotrajnosti postupka kojim sustav prebacuje obvezu poznavanja propisa stranaka pa čak i u onim područjima procesnog prava gdje se očekuje pažnja viša od prosječnog poznavatelja propisa, u ostvarivanju njihovih prava. Vođeni izjavom roditelja stranke …*u traženju svoga prava osjećamo sram, gubitak obraza i dostojanstva…* zabrinuti smo izostankom reakcije nadležnog centra za socijalnu skrb i nakon ponovljenog traženja izvješća POSI po predmetu stranke. Tek nakon obavijesti tijela koje vrši nadzor nad centrom, dolazi do aktivnosti u smjeru rješavanja upravne stvari.

Nedovoljno upoznavanje s pravima koje građani imaju kao stranke u postupku (npr. podnošenje zahtjeva, prava na pravne lijekove itd.) te nejasno isticanje posljedica pojedinih radnji i odluka kako tijela tako i stranaka, otežavaju ostvarivanje prava osoba s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi što posljedično dovodi do urušavanja sustava koji kroz svoje mehanizme mora znati i moći amortizirati

poteškoće i probleme na koje nailaze osobe s invaliditetom u ostvarivanju svojih prava i stvara nepovjerenje prema institucijama koje o njima odlučuju.

POSI je upućen i značajan broj upita vezano uz ostvarivanje prava na osobnu invalidninu, statusa roditelja njegovatelja ili statusa njegovatelja, prvenstveno vezano uz primjenu zakonskih odredbi i pojedinih zakonskih uvjeta i ograničenja. U najvećoj mjeri upiti su se odnosili na utvrđivanje prihoda kod osobne invalidnine, kao npr. kako se utvrđuje prihod kod obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva ili obrta, čak i da li se u prihod računaju primici fizičkih osoba vidljivih na tekućem računu osobe s invaliditetom. Takvi upiti su posljedica nepovjerenja u odluke i rješenja centara za socijalnu skrb, koje često proizlaze iz različite primjene zakonskih odredbi ukoliko one nisu jasne, konzistentne i nedvojbene.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila se osoba s invaliditetom koja je ujedno i trener u jednoj sportskoj udruzi. U svojoj zamolbi za pomoć stranka navodi kako je korisnik osobne invalidnine u sustavu socijalne skrbi, a kao trener u programu Kvalitetnih sportaša Hrvatskog paraolimpijskog odbora trebao bi primati i naknadu za stručni rad. S obzirom na to da bi stranka tu naknadu preusmjerila za plaćanje dodavača pomoćnika treneru, moli za pomoć u iznalaženju zakonitog rješenja kojim bi se omogućila isplata naknade za stručni rad trenera bez umanjivanja iznosa koji prima kao korisnik osobne invalidnine.

POSI se obratila HPO-u ukazujući na opisani problem s preporukom da se pokuša iznaći zakonito i primjereno rješenje opisanog problema. HPO je u svom odgovoru POSI ukazao na normativni okvir koji uređuje isplatu ove vrste naknade, iz kojega proizlazi kako se ista može isplaćivati isključivo izravno treneru koji se nalazi u programu Kvalitetnih sportaša. S obzirom da takav način isplate utječe na znatno umanjivanje iznosa osobne invalidnine, ovaj slučaj je još jedan primjer štetnog utjecaja cenzusa i ograničenja koje Zakon o socijalnoj skrbi propisuje za korisnike osobne invalidnine koji imaju prihode čija priroda se razlikuje od onih navedenih u čl. 55. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu osobe s invaliditetom koja je prijavljena kao nezaposlena osoba na Hrvatski zavod za zapošljavanje putem kojeg ostvaruje naknadu za vrijeme nezaposlenosti. Ima invaliditet teškog stupnja, ali je odbijena za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu zbog vrste prihoda kojeg ostvaruje.

Odredba čl. 55. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20) utvrđuje što se ne smatra prihodom kod utvrđivanja prava na osobnu invalidninu, pri čemu se između ostalog ne uračunava plaća i autorski honorar. Kako navedenim stavkom nije izrijekom navedena i naknada koju osoba ostvaruje s osnova nezaposlenosti, odbijena je u ostvarivanje osobne invalidnine. Činjenica je da naknada koju ostvaruje kao nezaposlena osoba na temelju prethodno ostvarenog trajanja radnog odnosa i bruto plaće ostvarene u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa služi za podmirenje životnih potreba. Stoga je sasvim nelogično da se penaliziraju svi drugi prihodi osim navedenih odredbom čl. 55. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi. Ovo se također odnosi i na dohodak ostvaren putem npr. ugovora o djelu, koji je također učestali oblik stjecanja sredstava za život osoba s invaliditetom.

Učestalo su se pritužbe odnosile i na nalaze i mišljenja tijela vještačenja i utvrđivanje stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti, pogotovo kada se kontrolnim vještačenjem utvrdi blaži stupanj invaliditeta, što rezultira i gubitkom prava na stečenu naknadu.

Primjer iz prakse: *„…Obraćam vam se kako bi vas pitala kako danas građanin Republike Hrvatske može preživjeti mjesec sa 1.100 kuna? Taj građanin sam ja, dakle primam 800,00 kn minimalne zajamčene naknade i dječji doplatak 299,00 kn. Kćer ide u srednju školu i također ima svoje potrebe kao i svako dijete. Kad poplaćam mjesečne režije ostane mi oko 70,00 kuna za život. A sve je to posljedica ukidanja*

osobne invalidnine koju mi je država ukinula prije dvije i pol godine nakon što sam je primala 30 godina. Znači, 30 godina sam osoba s invaliditetom, nesposobna za radi, ovisna o tuđoj pomoći i sad odjednom nisam po mišljenju dvije liječnice komisije…"

Osobna invalidnina bi trebala predstavljati naknadu kojoj je svrha izjednačavanje položaja osoba s najtežim invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta, stoga bi trebala ovisiti isključivo o stupnju težine invaliditeta. POSI je godinama intenzivno zastupao takvo zakonsko uređenje osobne invalidnine, te konačno možemo biti zadovoljni da je novim Zakonom o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 18/22), koji je stupio na snagu 17. veljače 2022. godine, osobna invalidnina lišena bilo kakvih drugih dohodovnih, imovinskih i drugih ograničenja, nego njezino ostvarivanje isključivo ovisi o utvrđenom teškom invaliditetu, odnosno IV. stupnju oštećenja funkcionalnih sposobnosti.

Godina 2021. bila je ispunjena nizom aktivnosti vezano uz najavu donošenja novog Zakona o socijalnoj skrbi. Zaprimali smo mnoštvo prijedloga građana pojedinaca, organizacija civilnog društva, pa i stručne javnosti o pojedinim zakonodavnim rješenjima budućeg Zakona. POSI je također upućivao veliki broj svojih prijedloga. Primjenom odredbi dosadašnjeg Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20) uočili smo različite probleme u primjeni istih u praksi ili radi neprecizno definiranih odredbi ili očiglednih nelogičnosti pojedinih zakonskih rješenja zbog kojih se osobe s invaliditetom učestalo obraćaju pravobraniteljskim uredima ili Ministarstvu kao drugostupanjskom tijelu. Iako to nije bio sadržaj tog Nacrta, ponovo smo naglasili da je za osobe s invaliditetom razočaravajuće da su ponovno u potpunosti izostale dugo očekivane promjene u smislu uvođenje inkluzivnog dodatka te zakonskog uređenja usluge asistencije, kao najznačajnijih usluga i alata za ostvarivanje neovisnog življenja kao temeljnog ljudskog prava osoba s invaliditetom.

Krajem 2021. godine u javnu raspravu upućen je Nacrt prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi u kojoj je POSI također sudjelovala i svojim prijedlozima i primjedbama. Prethodno je POSI upućivao posebne preporuke na pojedina prava, pa čak i pojedinačne zakonske članke.

MROSP-u je isto tako upućena cjelovita analiza prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, a konačno su i na sastanku u MROSP-u iznesena stajališta POSI u pogledu najznačajnijih prava za osobe s invaliditetom, posebno status roditelja njegovatelja i status njegovatelja, kao i osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu. Konačno, u novi Zakon o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 18/22), nakon ponovne preporuke u prosincu 2021. godine te slanja amandmana, ugrađeni su i prihvaćeni gotovo svi prijedlozi POSI, a posebno ističemo definitivno ukidanje svih cenzusa za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu i doplatak za pomoć i njegu za osobe s težim invaliditetom.

Doneseni Zakon ipak nije u pojedinim ključnim odredbama za osobe s invaliditetom otklonio određene nelogičnosti na koje smo u javnoj raspravi ukazali:
Što se tiče osobne invalidnine sporna je odredba prema kojoj osobe koje ovo pravo ostvaruju i u nekim drugim sustavima, neovisno o iznosu, ne mogu ni na koji način ostvariti osobnu invalidninu u sustavu socijalne skrbi kao povoljnije pravo. U javnoj raspravi predložili smo da istovjetno odredbi čl. 64. Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (Narodne novine, br. 121/17, 98/19 i 84/21) i odredbi čl. 65. Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata (Narodne novine, br. 84/21), korisnici mogu zadržati prava ostvarena prema tim zakonima, a da istovremeno u sustavu socijalne skrbi mogu ostvariti razliku do iznosa osobne invalidnine na koju imaju pravo. Stoga smo predložili da se doda još jedan stavak koji glasi: Korisnik osobne invalidnine koji to pravo ostvaruje po drugim propisima ima pravo na razliku iznosa osobne invalidnine po ovom Zakonu, ako takva razlika postoji.
Na isti način predložili smo urediti i odredbe koje se odnose na doplatak za pomoć i njegu.

Prijedlog koji smo dali, u svrhu je ujednačavanja sustava i izjednačavanja položaja osoba s invaliditetom neovisno o uzroku invaliditeta na način da korisnik osobne invalidnine koji to pravo ostvaruje po drugim propisima ima pravo na razliku iznosa osobne invalidnine po ovom Zakonu, ako takva razlika postoji. Smatramo da je intencija kod propisivanja ograničenja ostvarivanja prava na osobnu invalidninu i doplatka za pomoć i njegu ukoliko se ta prava ostvaruju u nekom drugom sustavu, da korisnik ne ostvaruje više prava nego što mu po zakonu pripada i da na taj način ne zlorabi sustav pribavljajući financijska sredstava iz više izvora, odnosno da se spriječiti kumuliranje prava iz iste osnove. Smatramo da je identični cilj moguće ostvariti uvođenjem predložene odredbe, jer osim što bi omogućilo stranci da se ne mora odricati manje povoljnog prava, ujedno bi se omogućila zakonita primjena odredbe čl. 137. nacrta prijedloga Zakona i priznanje prava od dana podnošenja zahtjeva, i to u visini koji odgovara eventualnoj razlici iznosa osobne invalidnine (ili doplatka za pomoć i njegu) koju prima prema posebnom propisu. Na taj način stranka ne bi primila veći iznos od onog koji joj po zakonu pripada. Prijedlog POSI nije prihvaćen.

Što se tiče prava na status roditelja njegovatelja i status njegovatelja MROSP-u smo u lipnju 2021. godine uputili opsežan prijedlog uređenja ovog prava na način u skladu s Konvencijom o pravu osoba s invaliditetom, definirajući ga prvenstveno kao pravo djeteta s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, umjesto prava osobe njegovatelja. Nemogućnost da sama osoba s invaliditetom na bilo koji način odlučuje o prestanku prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja ili izbor njegovatelja, u izravnoj je suprotnosti s čl. 12., 17., 19., 21. i 22. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Prijedlogom nije propisano da sama osoba s invaliditetom može tražiti prestanak ovog prava, čime se stavlja u poziciju objekta prava. POSI je do sada zaprimila više upita osoba s invaliditetom o mogućnostima da osobno utječu na prestanak statusa, najčešće zbog njihove namjere sklapanja bračne zajednice, ali i drugih razloga (odlazak na studij, preferirano korištenje usluge osobnog asistenta i sl.). Niti ovaj prijedlog nije u potpunosti usvojen, te je u važećem Zakonu o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 18/22) određeno da za priznavanje prava njegovatelja treba prethodni pristanak osobe s invaliditetom ili njegovog zakonskog zastupnika, dok na prestanak prava osoba s invaliditetom ne može utjecati.

Pozdravljamo proširenje kruga mogućih njegovatelja u obitelji, ali smatramo da treba predvidjeti mogućnosti ostvarivanja prava i za osobe koje trebaju podršku u obitelji, a nemaju članove obitelji ili kućanstva koji to žele i mogu pružati. O navedenom upravo govori jedan od primjera iz prakse.

Primjer iz prakse: *„…imam 53.godine…potpuno sam nepokretan. Primam invalidsku mirovinu koja nakon zadnjeg usklađivanja iznosi 1001,00kn. Živim u istoj kući sa majkom od 81.godinu koja me njeguje 24 sata dnevno. Majka ima pristojnu mirovinu i zahvaljujući njezinoj mirovini živim skromno, ali je većina mojih osnovnih životnih potreba zadovoljena.*
Brinu me godine majke, odnosno brine me situacija nakon njezine smrti. Nemam ženu, djecu, brata ni sestru. Nakon smrti moje majke ja ću ostati bez svega. Ostati ću bez 24-satne njege koja mi je životno potrebna, a ostati ću i bez značajnih sredstava koja sada dolaze iz mirovine moje majke.
Nakon smrti moje majke htio bih ostati živjeti u kući u kojoj i sada živim. Majke više neće biti ali ja vjerujem da bih mogao pronaći neku osoba koja bi živjela sa mnom i pomagala mi 24 sata dnevno. Osoba koja bi došla sigurno će biti bez posla, bez plaće, bez mirovine, bez prihoda. Da li nam u takvom slučaju ovaj ured može pomoći i na koji način?
Ono osnovno što bi nam trebalo je topli obrok i podmirene režije. Mislim da bi to bila bolja i jeftinija varijanta nego da me se smjesti u udomiteljsku obitelj ili dom. Najradije bih ostao u svojoj kući i tamo bi se najbolje osjećao“.

Svakako je opravdano proširenje kruga njegovatelja, pa čak i na osobe izvan obiteljskog kruga. Ukoliko u obitelji nema osoba koje žele koristiti status njegovatelja, ili osoba nema članove obitelji, ili osoba s

invaliditetom ne želi podršku člana obitelji nego neke druge osobe, stavljena je u nepovoljniji položaj činjenicom ograničenja statusa na članove kućanstva, a to je u izravnoj suprotnosti sa samom svrhom ovog prava, kao i odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - čl. 5., 19. i čl. 28. Pravo na život u obitelji bez izdvajanja u ustanovu jasno je definirano odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a pravo na obiteljski život i posebnu zaštitu osoba s invaliditetom garantiraju i odredbe Ustava RH. Navedeno će zasigurno biti jedna od tema prilikom donošenja budućeg *Zakona o asistenciji* s obzirom na pitanje korištenje usluge odnosno prava na osobnog asistenta osobama koje u sustavu socijalne skrbi ostvaruju pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja. Stoga je izrazito važno da se pravo na status uredi na konvencijski i nediskriminirajući način.

Na ovo najbolje ukazuje sljedeći primjer:

„…ono što mi je upalo u oči je to da korisnici čiji roditelji koriste uslugu roditelj njegovatelj neće imati pravo na osobnog asistenta, dakle kad navrše 18 godina će biti i dalje osuđeni samo na društvo roditelja….zar predlagatelji zakona stvarno misle da osobama s invaliditetom ne treba društveni život, socijalizacija, obična kava na koju će otići s osobnim asistentom bez roditelja, kino kazalište, drugačija spika s asistentom nego ona koju slušaju cijeli život s roditeljima…..evo primjer fakulteta zar da roditelj sjedi s osobom u kući….kako će se ta osoba osjećati, a znamo da zakon ne dozvoljava roditeljima da budu asistenti na nastavi. Zar su stvarno osobe s invaliditetom osuđene na roditelje cijeli život!?“

Uređenje prava na status roditelja njegovatelja i status njegovatelja mora i na zakonodavnoj razini odražavati opredjeljenje za poštivanje prava na neovisan život u zajednici, kao i budućim procesima kojima se ovo nastoji dosegnuti - nastavak započetih procesa deinstitucionalizacije, jačanje svih oblika podrške radi dostupnosti inkluzivnog obrazovanja, budućim uređenjem usluge osobne asistencije koja se temelji na principu neovisnog življenja i pravu na izbor Ostvarivanje prava njegovatelja osobu s invaliditetom ne bi smjelo ni na koji način udaljiti od ovih procesa i pozitivnih promjena koje su društvo i država dužni provoditi.

Novim Zakonom isto tako nisu promijenjene odredbe kojima se određuje težina i vrsta invaliditeta osobe za koju njegovatelj može tražiti ostvarivanje prava na status njegovatelja. Predložili smo da se umjesto dosadašnjih odredbi na jedinstveni način obuhvate sve kategorije osoba s invaliditetom, sve vrste invaliditeta, te da se korištenje prava omogući onima kod kojih intenzitet i težina invaliditeta zahtijeva intenzivnu pomoć, njegu, brigu i skrb druge osobe, neovisno o postojanju jedne ili više vrsta takvih teškoća. Naime, trenutno su osobe s teškim oštećenjima stavljene u nejednak položaj ovisno o tome da li se radi o potpunoj nepokretnosti ili o nekoj drugoj vrsti teškog invaliditeta, a u tom slučaju nije dovoljna samo jedna, nego trebaju biti utvrđene dvije vrste teškog invaliditeta. Kao primjer navodimo sljedeće kategorije osoba s teškim invaliditetom koje sadašnja odredba stavlja u nepovoljan položaj osoba s teškom mentalnom retardacijom može biti motorički sposobna (npr. za kretanje, držanje), ali nema sposobnost samostalnog korištenja te funkcije, pa joj je potrebna pomoć i njega kod najjednostavnijih motoričkih radnji (npr. održavanje osobne higijene nakon toalete, uzimanja hrane), a uz to joj je potrebna i neprekidna intenzivna pomoć druge osobe. Isto je kod npr. osoba s najtežim oblikom autizma također unatoč funkcioniranju organa za kretanje trebaju potpunu i neprekidnu brigu, pomoć i njegu druge osobe, nisu sposobne često puta niti za najjednostavniju brigu o sebi, kako je to i definirano navedenom Uredbom, kojom se u okviru IV. stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti između ostalog utvrđuje: *„Dijete/osoba treba kontinuiranu podršku (djelomičnu fizičku podršku i verbalno usmjeravanje) ili je potpuno ovisna o podršci pri zadovoljavanju većine potreba (vršenje nužde, prehrana, higijena i njega, odmor i spavanje), a posebno u zaštiti zdravlja i vlastitog integriteta“*

Izdvajanje jedne vrste invaliditeta (tjelesnog) podržava već prevladano shvaćanje invaliditeta kao onog povezanog isključivo s motoričkim oštećenjima, stoga je u neskladu s definicijom invaliditeta prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava treba definirati kriterije za ostvarivanje ovog prava kojima se niti jedna osoba s bilo kojom vrstom teškog oštećenja zdravlja, a koja za posljedicu ima potrebu za podrškom i njegom druge osobe, neće neizravno

staviti u nepovoljniji položaj. Novim Zakonom o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 18/22) nisu unesene spomenute izmjene.

Isto tako, u javnoj raspravi smo upozorili na pretjerano normiranje usluge boravka i psihosocijalne podrške u smislu trajanja i intenziteta tih usluga. Smatramo da je potrebno normirati samo maksimum satnice za pružanje usluge. Isto tako, upozorili smo na opasnost određivanja iznosa participacije u cijeni izvaninstitucijskih usluga, pri čemu smatramo da treba voditi računa da u fokusu zakonodavca bude prvenstveno načelo dostupnosti, individualnog pristupa i najboljeg interesa korisnika, a ne i naplata cijene usluge. S obzirom na značenje ove usluge čija je svrha prevladavanja teškoća kod uključivanja u život zajednice, smatramo da u velikoj mjeri može doprinijeti prevenciji institucionalizacije, lakšem izlasku iz smještaja, te ovu uslugu treba relaksirati od strogih okvira navedenih u Prijedlogu Nacrta. Prijedlozi POSI u pogledu intenziteta i trajanja usluge psihosocijalne podrške donekle su prihvaćeni, dok ostaje za vidjeti na koji će se način urediti naplaćivanje socijalnih usluga iz prihoda korisnika i obveznika uzdržavanja.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo što hitnije donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku kojim bi se pridonijelo ostvarivanju primjerenog životnog standarda i boljoj socijalnoj zaštiti osoba s invaliditetom, te izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom za sudjelovanje u svakodnevnom životu zajednice na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta. Inkluzivni dodatak predstavljao bi novčanu naknadu namijenjenu osobama s invaliditetom radi stvaranja uvjeta za izjednačavanje mogućnosti za njihovo uključivanje u svakodnevni život, koji bi koristili sukladno svojim potrebama, a ovisno o vrsti i težini invaliditeta.
2. Preporučujemo da se centrima za socijalnu skrb pruži potrebna stručna podrška u smislu ujednačene primjene zakonskih odredbi novog Zakona o socijalnoj skrbi, kao i općenito unapređenja stručnog rada.
3. Preporučujemo osigurati isplate novčanih naknada u novim, izmijenjenim iznosima koji su određeni novim Zakonom o socijalnoj skrbi (Narodne novine, br. 18/22) u najkraćem mogućem roku u svim centrima za socijalnu skrb, kako ne bi došlo do nejednakosti između korisnika, ovisno o administrativnim kapacitetima pojedinih centara za socijalnu skrb.
4. Uspostava kvalitetnog i transparentnog sustava vođenja statističkih podataka o korisnicima prava i usluga socijalne skrbi radi planiranja socijalnih akcija.

2.21. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Pravobraniteljica je tijekom 2021. godine zaprimila 81 pritužbu/upit u svezi vještačenja. Kad govorimo o njihovoj strukturi prema sustavu, odnosno tijelu koje je zatražilo vještačenje, u promatranom razdoblju najveći broj odnosio se na postupke vještačenja provedene u svrhu ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi (40), potom u sustavu ostvarivanja prava hrvatskih branitelja i hrvatskih ratnih vojnih invalida (23), u području mirovinskog osiguranja (6), dok su sustavi zdravstvenog osiguranja, odnosno jedinica lokalne regionalne/područne samouprave, bili zastupljeni s manjim brojem. Navedeno se odnosilo uglavnom na upite o mogućnostima, odnosno uvjetima za ostvarivanje prava na osnovi oštećenja organizma/invaliditeta.

Godina 2021. je druga godina u kojoj su se vještačenja u svim područnim uredima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: ZOSI) sukladno epidemiološkim mjerama provodila pod utjecajem pandemije COVID-19, što znači bez obveznog osobnog pregleda vještačenih osoba, već pretežito na temelju medicinske dokumentacije. Međutim, u slučajevima kada je medicinska dokumentacija manjkava te ne sadrži bitne elemente, teže je sa sigurnošću steći cjelovitu i objektivnu sliku – osobito u smislu utjecaja zdravstvenog stanja ili

oštećenja organizma na funkcionalne sposobnosti – iako u ZOSI-u navode da se u takvim slučajevima poziva osobe da dopune medicinsku dokumentaciju ili ih se poziva na osobni pregled. Prema njihovim podatcima vještačenje je na temelju uvida u medicinsku dokumentaciju provedeno u ukupno 70% obrada, a osobnim pregledom 30%.

Unatoč neupitnoj činjenici da je procjena/vještačenje na temelju medicinske dokumentacije znatno skratila vrijeme provedbe samog postupka vještačenja, čime su ujedno skraćeni i rokovi upravnih postupaka za priznavanje određenih prava u različitim sustavima – ističemo važnost interakcije vještaka i vještačene osobe i razmjene informacija prigodom osobnog pregleda što doprinosi kvaliteti i objektivizaciji procjene. Iako u ZOSI-u ističu da prema njihovim iskustvima specijalistička medicinska dokumentacija u najvećem broju slučajeva odgovara psihofizičkom statusu vještačene osobe što je u većini slučajeva dostatno za objektivizaciju zdravstvenog stanja vještačene osobe u trenutku vještačenja, mišljenja smo da vještačenje treba dosegnuti prijeko potrebnu razinu integrativne doktrine. Samo tako, produkt vještačenja – nalaz i mišljenje može odgovarati prvotnoj ideji **jedinstvenosti vještačenja** na temelju koje je uspostavljen sustav vještačenja kakav imamo danas. Pritom mislimo na jedan nalaz i mišljenje kao cjelovitu sliku osobe kako bi iz takvog cjelovitog nalaza svaki sustav mogao odabrati ona dokazna sredstva koja su im potrebna za priznavanje određenih prava/povlastica.

U ZOSI-u navode da je ovakav cilj ostvariv samo pod pretpostavkom usklađivanja međuresornih propisa i usklađivanjem Uredbe o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17, 56/18 i 16/22) s navedenim zakonskim propisima. Ističu dobru informatičku povezanost s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo koja omogućava izravnu razmjenu podataka za potrebe Registra osoba s invaliditetom. Navode također da je sada sustavima nadležnima za priznavanje prava iz socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja omogućena razmjena nalaza i mišljenja kako bi se izbjeglo da se osobe više puta upućuje na vještačenja kada se radi o ostvarivanju prava iz više sustava, ali da se takva mogućnost nedovoljno koristi.

Vodeći se primarno potrebama, perspektivom i interesima vještačenih osoba, a u cilju bolje protočnosti sustava i dostupnosti prava i usluga, moguće je suradnjom i koordinacijom ZOSI-a i nadležnih ministarstava (MZ i MROSP) dogovoriti protokole kako bi se izbjegla opetovana vještačenja, a cijeli sustav učinio ekspeditivnim i racionalnim.

U usporedbi s prethodnim godinama (odnosi se na godine bez pandemije COVID-19) u kojima su dominirale pritužbe na dugotrajnost postupaka vještačenja, u 2021. godini moramo istaknuti da se najveći broj pritužbi odnosio na preporuke ZOSI-a o potrebi učestalih kontrolnih vještačenja, a bez obrazloženja razloga takvih preporuka o potrebi vještačenja osoba čija su stanja nesumnjivo trajna i ireverzibilna. Pritom mogućnost obavljanja vještačenja bez osobnog pregleda u kontrolnim vještačenjima samo donekle olakšava vještačenje. Međutim, u pritužbama je kao osobiti problem isticana nedostupnost preporučenih specijalističkih pregleda pa time i nemogućnost pribavljanja liječničkih nalaza.
Pandemija je u znatnoj mjeri otežala/onemogućila redovito obavljanje preporučenih pregleda s jedne strane, a s druge strane kod osoba s teškim i trajnim oštećenjima predstavljalo je dodatni rizik od moguće infekcije bolešću COVID-19 tijekom pregleda.
Ovaj problem je osobito bio izražen u slučajevima kada su kontrolna vještačenja preporučivana svake godine što pokazuje sljedeći primjer:
„Moj se prigovor odnosi na učestalost vještačenja. Moj sin ima 23 godine i od rođenja ima cerebralnu paralizu. S obzirom na njegovu dob kada je završen rast i razvoj i stanje, njegovo stanje se neće mijenjati pa ne vidim smisla potrebe vještačenja svake godine kako se u nalazu i mišljenju preporučuje. Naime, u 2020. je vještačen te je preporučeno kontrolno vještačenje 2021. godine. Oni ne pozivaju pacijente na vještačenje zbog korone, a moje dijete prisiljavaju da obilazimo doktore po bolnicama da bi dobili novu medicinsku dokumentaciju… Uspjeli smo obaviti preglede kod neurologa, ortopeda, fizijatra i okulista,

ali kod psihologa i logopeda nismo uspjeli. … Oni sebe štite od zaraze tako da vještače samo na temelju medicinske dokumentacije, a nas tjeraju da se izlažemo zarazi obilazeći doktore bespotrebno. Time su izložili opasnosti od zaraze ne samo moje dijete već i nas roditelje koji smo osobe starije životne dobi i u većoj opasnosti od zaraze. U ovoj njegovoj dobi, možemo samo održavati rehabilitacijama postojeće stanje i socijalizaciju. Molim vas da se obratite komisiji za vještačenje i da podastru odgovor zašto odrasle osobe s takvom dijagnozom i IV stupnjem oštećenja podvrgavaju vještačenjima svake godine.“

Dok su u dječjoj dobi učestala kontrolna vještačenja opravdana zbog intenzivnog rasta i razvoja, ali i očekivanih promjena zdravstvenog stanja kao rezultata liječenja i rehabilitacije, u dobi kada je završen rast i razvoj, ali i rehabilitacijski procesi, odnosno liječenje, ili u starijoj životnoj dobi, kada je stanje trajno i ireverzibilno, svaka preporuka učestalijega kontrolnog vještačenja trebala bi biti razmjerna takvoj potrebi i obrazložena u nalazu i mišljenju.

Jednako tako, najveći broj pritužbi na procjene zdravstvenog stanja i sadržaje nalaza i mišljenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi odnosio se na činjenicu aktualno utvrđenoga nižeg/blažeg stupnja funkcionalnih nesposobnosti, što je za posljedicu imalo smanjenje ranije (na temelju prethodnih vještačenja) stečenih prava ili pak potpuni gubitak prava (kada se npr. utvrdi II. stupanj). Tako se često događalo da je novim vještačenjem utvrđen npr. III. stupanj funkcionalnih sposobnosti u odnosu na ranije vještačenje kada je bio utvrđen IV. stupanj, što znači da na temelju novog vještačenja osoba neće više ostvarivati pravo na osobnu invalidninu, već pravo na doplatak za pomoć i njegu, što u novčanom iznosu znači smanjenje mjesečne naknade s 1.500,00 kn na 600,00 kn kao i gubitak statusa ugroženog kupca energenata. Sadržaj pritužbi ukazuje da izostaje obrazloženje razloga zbog kojih je utvrđeno blaže oštećenje/ invaliditet u odnosu na ranije vještačenje.
Opterećenost pojedinih područnih ureda ZOSI-a većim priljevom broja zahtjeva nastojala se ublažiti preraspodjelom predmeta vještačenja na druge područne urede s manjim brojem zahtjeva za vještačenje, što je generiralo pritužbe na neujednačenost pristupa pa i sumnje na netransparentnost i to u slučajevima kada je aktualna procjena bila razlogom ukidanja ili smanjenja ranije ostvarenih prava.

Prema podatcima dobivenim od ZOSI-a, odnosno od Sektora za vještačenje u prvom i drugom stupnju, tijekom 2021. godine zaprimljeno je ukupno 118.212 zahtjeva, a riješeno je 116.045.
Neriješenih predmeta na početku 2021. godine bilo je 15.350 (11.069 + 4.281 HRVI), dok je na kraju iste godine ostalo 15.632 predmeta.

I. VJEŠTAČENJE U PRVOM STUPNJU

Vještačenja u prvom stupnju provodila su se u pet područnih ureda s trinaest izdvojenih mjesta rada.

Kada pogledamo podatke u donjoj Tablici 25., u usporedbi s 2020. godinom bilježi se značajan porast žalbi na rješenja u sustavu socijalne skrbi pa time i vještačenja u drugom stupnju. Tako je u 2021. godini bilo zaprimljeno ukupno 3.627 zahtjeva, dok je godinu ranije zaprimljeno 2.275 zahtjeva. U ZOSI-u smatraju da se broj i učestalost pritužbi zbog neostvarivanja prava na osobnu invalidninu (budući da prevladava upravo ovaj tip žalbi), ne može smatrati odrazom nestručnog ili nedovoljno kvalitetnog rada vještaka, već je razlog u značajnoj razlici iznosa doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine.

Tablica 25. Prikaz broja zaprimljenih zahtjeva za vještačenje i riješenih zahtjeva iskazan po područnim uredima te udio zaprimljenih i riješenih zahtjeva u pojedinim uredima u odnosu na ukupan broj.

Područni ured	Zagreb	Osijek	Rijeka	Split	Varaždin
Izdvojeno mjesto rada	Bjelovar Sisak Karlovac	Požega Slavonski Brod	Gospić Pula	Zadar Dubrovnik Šibenik	Koprivnica
		Vukovar Virovitica			
Udio zaprimljenih zahtjeva za vještačenjem	40	18,3	10,2	21,2	10,2
Udio riješenih zahtjeva (%)	38,5	18,3	10,4	22	9,5
Broj zaprimljenih zahtjeva	47.368	21.594	11.987	25.142	12.111
Broj riješenih zahtjeva (I.ST-114.329)	44.743	21.192	12.123	25.203	11.068
Broj obavljenih kućnih posjeta	-	-	-	8	-

Tablica 26. Prikaz trajanja postupka vještačenja po područnim uredima i središnjem uredu

	HZMO	HZMO	HZMO	HZMO	HZMO	HZMO	HZZO	ŽUP.	CZSS
	RS bolovanja	RS izvan radnog odnosa	obiteljska mirovina	RS kontrolni pregled	doplatak za djecu	tjelesno oštećenje	SRV Dopust radi njege djeteta	ZZ	
SU ZAGREB (II.STUPANJ)	1 mj.	1,5 mj.	1 mj.	1 mj.	0	2 mj.	0	0	2 mj.
Zagreb	7mj.	7.mj.	6 mj.	7 mj.	5 mj.	7 mj.	2 mj.	7 mj.	6 mj.
Karlovac	1 mj.	2 mj.	1 mj.	2 mj.	5 mj.	2 mj.	1 mj.	1 mj.	5 mj.
Bjelovar	2 mj.	2 mj.	1 mj.	2 mj.	3 mj.	2 mj.	1 mj.	1 mj.	2 mj.
Sisak	3 mj.	3 mj.	3 mj.	2 mj.	4 mj.	3 mj.	1 mj.	Lmj.	5 mj.
I NZ		3 mj.	3 mj.						
Varaždin	1 mj.	2 mj.	1 mj.	4 mj.	4 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	3 mj.
Koprivnica	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.
Osijek	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 tj.	0	1 mj.
Požega	1 tj.	1 mj.	1 tj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 tj.	0	1 mj.
SI. Brod	1 mj.	2 mj.	1 mj.	1 mj.	2 mj.	1 mj.	0	0	2 mj.
Vukovar	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	2 mj.
Virovitica					2 mj.	2 mj.			3 mj.
Rijeka	2 mj.	2 mj-	1 mj.	2 mj.	3 mj.	2 mj.	1 mj.	0	3 mj.
Pula	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	2 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	2 mj.
Gospić	1 mj.	2 mj.	0	1 mj.	3 mj.	3 mj.	0	3 mj.	3 mj.
Split	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	l.mj.	0,5mj.	1 mj.
Dubrovnik	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	1,5 mj.	l.mj.	0,5mj.	1 mj.
Šibenik	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	0,5 mj.	0,5 mj.	1 mj.	1 mj.
Zadar	2 mj.	2 mj.	2 mj.	2 mj.	2 mj.	0,5 mj.	0,5 mj.	0,5mj.	1 mj.

Gotovo identično kao i proteklih godina, nalazimo da je Područni ured Zagreb ZOSI-a s pripadajućim izdvojenim mjestima rada zastupljen s najvećim udjelom zaprimljenih i riješenih predmeta, što je i u 2021. godini imalo za posljedicu dulje vrijeme trajanja postupka vještačenja u odnosu na ostale područne urede, premda se uočava da je u svim područnim uredima skraćeno vrijeme trajanja postupka vještačenja, što je, kako smo već spomenuli, rezultat promjene načina vještačenja koje se u najvećem broju predmeta provodilo samo uvidom u medicinsku dokumentaciju.

Tablica 27. Prikaz zaprimljenih i riješenih zahtjeva prema naručitelju

Naručitelj usluge	**Broj zaprimljenih predmeta**	**Udio %**	**Broj riješenih predmeta**	**Udio %**
HZMO (+radna sposobnost hrvatskih branitelja i pripadnika HVO-a)	51.424 (1.133 HRVI/ 154 HVO)	43	48.850 (988 HRVI/225 HVO)	42
HZZO	7.986	7	7.897	7
CZSS	50.537	43	48.850	42
JLR(P)S (zdravstvena zaštita i zahtjevi hrvatskih branitelja)	8.255 (6.777 HRVI)	7	10.448 (8.943 HRVI)	9
UKUPNO	118.202	100	116.045	100

Premda se najveći udio zaprimljenih zahtjeva ranijih godina odnosio na sustav mirovinskog osiguranja, u 2021. godini udio zaprimljenih zahtjeva iz mirovinskog osiguranja bilježi pad od 3% u odnosu na prethodnu godinu, dok udio zaprimljenih zahtjeva iz sustava socijalne skrbi bilježi porast od 5% u odnosu na 2020. godinu. Ostvarenim uvidom u neke od pritužbi zbog neostvarivanja prava na neku od naknada po osnovi invaliditeta, primjećujemo da se u motivima/razlozima zahtjeva za ostvarivanjem naknade po osnovi invaliditeta nalazi potreba i pokušaj ublažavanja siromaštva.

Tablica 28. Prikaz zaprimljenih zahtjeva koji se odnose ostvarivanje prava HRVI

Status/Stanje	**UKUPNO**	**JLR(P)S**	**HZMO (RS)**	**HZMO (HVO)**
Zaprimljeno	8.064	6.777	1.133	154
Riješeno	10.156	8.943*	988	225

*1. stupanj i revizija završeni

Podatci o provedenim vještačenjima za potrebe ostvarivanja statusa hrvatskoga ratnog vojnog invalida (dalje u tekstu: HRVI) radi utvrđivanja uzroka i postotka oštećenja organizma te ostalih prava na temelju Zakona o pravima hrvatskih branitelja Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (Narodne novine, br. 121/17, 98/19 i 84/21) prikazani su izdvojeno zato što ZOSI provodi vještačenja u posebnoj organizacijskoj jedinici te na temelju posebne liste oštećenja organizma. Međutim, u srpnju 2021. godine novelom Zakona o pravima hrvatskih branitelja Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (Narodne novine, br. 84/21) došlo je do promjene nadležnosti u postupcima vještačenja hrvatskih branitelja i hrvatskih ratnih vojnih invalida te ta vještačenja provode liječnička povjerenstva u sklopu Ministarstva hrvatskih branitelja.

II. VJEŠTAČENJE U DRUGOM STUPNJU

U drugom stupnju vještačenja provodi Središnji ured, u žalbenom postupku i u postupku revizije (braniteljski predmeti). Osim postupaka vještačenja u žalbenim postupcima, viši vještaci aktivno sudjeluju u sudskim postupcima, očituju se prema zahtjevu suda u odnosu na sudske vještake, a po odluci Upravnog vijeća provode i prvostupanjska vještačenja u svrhu ispomoći područnim uredima, provode edukaciju novoprimljenih vještaka, sudjeluju u organizacijama stručnih skupova i radionica, sudjeluju u izmjeni Uredbe, participiraju u međuresornoj suradnji i poslovima koordinacije sa sustavima za koje se vrše usluge vještačenja.

Tablica 29. Stanje predmeta u Središnjem uredu za 2021. godini

Status/Stanje	UKUPNO	HZMO	HZZO	MROSP	MZ
Zaprimljeno	8298	4569	97	3627	5
Riješeno	8930	5010	94	3821	5

Tablica 30. Stanje predmeta HRVI u Središnjem uredu u 2021. godini

Status/Stanje	UKUPNO	JLR(P)S -revizija	HZMO (RS)	HVO	MHB
Zaprimljeno	10767	7175	278	222	3092
Riješeno	11395	8943	296	306	1850

U Tablici 30. zasebno su prikazani podatci koji se odnose na HRVI zato što se vještačenja u II. stupnju provode i za potrebe utvrđivanja postotka oštećenja organizma te ostalih prava na temelju Zakona o hrvatskim braniteljima Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji i to u zasebnoj organizacijskoj jedinici i prema posebnoj listi oštećenja. Premda je od sredine 2021. godine ovaj segment prešao u nadležnost Ministarstva hrvatskih branitelja, ova činjenica nije utjecala na broj zaprimljenih zahtjeva kojih je bilo više nego u prethodnoj godini (8.701), budući da su svi zahtjevi za vještačenjem koji su zaprimljeni do stupanja na snagu Zakona rješavani prema odredbama prethodnog zakona.

Tablica 31. Mišljenje o ne/pravilnosti prvostupanjskih nalaza i mišljenja uočenoj u drugostupanjskom postupku

PRAVILNO	NEPRAVILNO	PRAVILNO - UZ DOPUNU	NEPRAVILNO - DRUGI RAZLOZI
47%	**28,4%**	**6%**	**18,6%**

Podatak da su pronađene nepravilnosti u nalazima i mišljenjima prvostupanjskih tijela ukazuju na potrebu kontinuiranih edukacija u cilju unaprjeđenja i usavršavanja rada vještaka u područnim uredima i ujednačavanja procjena u slučajevima kada se radi o istim ili sličnim oštećenjima zdravlja odnosno stupnjevima funkcionalnih ne/sposobnosti.

BROJ VJEŠTAKA I KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA

Prema podacima dobivenim od ZOSI-a na kraju 2021. godine, ZOSI je imao ukupno **237 vještaka** (121 stalno zaposlen i 116 vještaka zaposlenih na temelju ugovora o djelu). Od ukupnog broja, liječnika specijalista bilo je **153** (53 u stalnom radnom odnosu i 100 na ugovor o djelu), dok je stručnih savjetnika bilo 84 (68 u stalnom radnom odnosu i 16 na ugovor o djelu).
U odnosu na prethodnu godinu, kada je broj vještaka bio 294, a stručnih savjetnika 101, u 2021. godini bilježi se smanjenje broja vještaka koje će se prema predviđanjima nastaviti i u sljedećem razdoblju. Naime, očekuju se još složeniji problemi s obzirom na ozbiljan nedostatak liječnika specijalista, ali i nezainteresiranost liječnika specijalista za rad u ZOSI-u, tako da je prema procjeni ZOSI-a za potrebe vještačenja nedostajalo u 2021. godini 70 vještaka s punim radnim vremenom. Ovaj se problem prema izvješću ZOSI-a, kao i u prethodnom razdoblju, rješavao angažiranjem liječnika ugovorom o djelu i na taj način je obavljeno čak 48% vještačenja te prekovremenim radom vještaka u prvom i u drugom stupnju.

U prvostupanjskim postupcima u područnim uredima bile su zastupljene sve specijalnosti, a u drugostupanjskim postupcima u Središnjem uredu zastupljeni su sljedeći specijalisti: liječnik medicine rada, fizijatar, psihijatar, internist, neurolog, anesteziolog, liječnik školske medicine i pedijatar. Što se

tiče vještaka stručnih savjetnika, u područnim uredima i u Središnjem uredu zastupljeni su sljedeći stručnjaci: socijalni radnici, psiholozi, rehabilitatori, logopedi, defektolozi i pedagozi, a rad se odvijao u vijećima čiji se sastav određuje prema naravi oštećenja/stanja/invaliditeta.

Zbog pandemije i u 2021. godini izostali su stručni skupovi i radionice u svrhu edukacija, ali su se kontinuirano provodila individualna mentoriranja novih vještaka. Središnji ured je i u 2021. godini pružao stručnu pomoć područnim uredima i provodio nadzor nad radom u svrhu otklanjanja uočenih nepravilnosti i ujednačavanja postupaka vještačenja.

Područni uredi za rad većinom koriste prostore Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, a ostali su prostori unajmljeni. U 2021. godini izdvojeno mjesto rada u Zadru preseljeno je u novi prostor koji prostranošću i pristupačnošću u potpunosti zadovoljava potrebe.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Kada govorimo o području na koje se odnosio najveći broj pritužbi ističe se područje socijalne skrbi s obzirom na to da upravo o vještačenju, odnosno o nalazu i mišljenju ovisi ne samo ostvarivanje značajnih prava, nego i smanjenje odnosno gubitak prava. Ovo je ujedno i presudni razlog zbog kojeg je u fokusu sam postupak vještačenja kao i sadržaj i kvaliteta nalaza i mišljenja u smislu što objektivnije i cjelovitije slike vještačene osobe. Kao i prethodne godine, pandemija je utjecala na način postupka te su se vještačenja već drugu godinu obavljala pretežito na temelju uvida u medicinsku dokumentaciju, a samo su iznimno uključivala i osobne preglede, što je u značajnoj mjeri vremenski skratilo postupke vještačenja i trajanje upravnog postupka, ali s druge strane bilježi se porast pritužbi na kvalitetu i objektivnost procjena u svrhu vještačenja, a osobito na učestalost i dinamiku kontrolnih vještačenja bez jasno obrazloženih razloga.
Unatoč mišljenju Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom da je za objektivnu procjenu stanja vještačene osobe dostatan uvid u medicinsku dokumentaciju te da bi se osobni pregled trebao obavljati samo iznimno, smatramo da interakcija vještaka i vještačene osobe te razmjena informacija prigodom osobnog pregleda doprinosi kvaliteti te objektivizaciji i transparentnosti samog postupka, otvorenosti i povjerenju između stručnjaka i vještačenih osoba, što nije manje važno.
Vodeći se primarno potrebama, perspektivom i interesima vještačenih osoba, a u cilju bolje protočnosti sustava i dostupnosti prava i usluga, moguće je suradnjom i koordinacijom Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i nadležnih ministarstava
(Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i Ministarstva zdravstva) dogovoriti protokole kako bi se izbjegla opetovana vještačenja, a cijeli sustav učinio ekspeditivnim i racionalnim.
Smatramo da bi u sljedećem periodu trebalo potaknuti bolju suradnju između resora za čije potrebe se provode vještačenja i Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u smislu razmjene nalaza i mišljenja kako bi se izbjegla višestruka vještačenja – primarno vodeći računa o potrebama, perspektivi i interesima vještačenih osoba, a u cilju bolje dostupnosti prava i usluga. Ovakvim pristupom približili smo se ideji jedinstvenosti na temelju koje je i uspostavljen postojeći sustav vještačenja, koji se treba razvijati uz poštivanje autonomije struke i interdisciplinarnosti.

2.22. MIROVINSKO OSIGURANJE

Iz pročišćenog teksta Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. +157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21) (dalje u tekstu: ZOMO) vidljivo je da se navedeni propis mijenjao čak deset puta od početka važenja 1. siječnja 2014. godine. Zadnje izmjene su se odnosile na proširenje kruga osoba kojima se omogućava rad od četiri radna sata uz zadržavanje mirovine, što nije dovelo do značajnijih promjena za bolji status umirovljenika osoba s invaliditetom.

U nastavku prikazujemo statističke podatke zaprimljene od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Središnja služba (dalje u tekstu: HZMO-a) prema podatcima iz prosinca 2021. godine, a vezano uz osobe s invaliditetom i mirovinska primanja:

1. Broj radno sposobnih osoba s invaliditetom (18 – 65 godina života) koje su korisnici invalidske mirovine **zbog profesionalne nesposobnosti za rad** odnosno zbog **djelomičnog gubitka radne sposobnosti** prema važećem ZOMO-u, a koji nisu osiguranici (**mirovinski faktor 0,8**), **u prosincu 2021.** bio je **60.661**. Prosječna neto mirovina za prosinac 2021. iznosila je **2.044,33 kn**.
2. Broj radno sposobnih osoba s invaliditetom (18 – 65 godina života) koje su korisnici invalidske mirovine **zbog profesionalne nesposobnosti za rad** odnosno zbog **djelomičnog gubitka radne sposobnosti** prema važećem ZOMO-u, a koji su osiguranici (mirovinski faktori: 0,5, 0,3334 – 0,4999, 0,5001 – 0,666, 0,6667 i 0,1667), **bio je 4.526**. Prosječna neto mirovina za prosinac 2021. iznosila je **946,93 kn**.
3. Broj korisnika invalidske mirovine zbog **opće nesposobnosti za rad** odnosno zbog **potpunog gubitka radne sposobnosti** prema ZOMO-u bio je **36.700**, s prosječnom neto mirovinom od **2.462,42 kn.**

Ukupan broj svih korisnika invalidske mirovine prema ZOMO-u bio je 102.504 korisnika s prosječnom invalidskom mirovinom u iznosu od 2.145,79 kuna. (Izvor: Ured za odnose s javnošću HZMO, info.hzmo)

5. Postotak uvećanja ili smanjenja prosječne neto mirovine u RH ostvarene prema ZOMO-u u odnosu na uvećanje prosječne mjesečne isplaćene (neto) plaće po zaposlenome u pravnim osobama RH u posljednjih 7 godina (po godinama):

U **2015.** godini prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (2.235,76 kn) smanjila se za 0,21%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.693 kn) povećala za 1,1 %. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je **39,3%.**

U **2016.** godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (2.245,69 kn) povećala za 0,44%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.685 kn) povećala za 1,63%. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je **39,5%.**

U **2017.** godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (2.286,66 kn) povećala za 1,82%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.985 kn) povećala za 5,28%. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je **38,2%.**

U **2018.** godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (2.365,09 kn) povećala za 3,43%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (6.242 kn) povećala za 4,29%. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je **37,9%.**

U **2019.** godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (2.499,57 kn) povećala za 3,99%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (6.434 kn) povećala za 3,44 %. Na dan 31. 12. 2019. udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je **38,8%.**

U **2020.** godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (2.537,16 kn) povećala za 3,16%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za razdoblje od siječnja do studenoga 2020. (6.742 kn) povećala za 4,41%. Udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je **37,6%.**

U **2021.** godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (**2.605,41 kn**) povećala za 2,69%, a prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenom u pravnim osobama RH (7.129 kn) povećala se za 5,41%. Na dan 31. 12. 2021. udio mirovine u neto plaći iznosio je **36,5%.**

Prateći podatke u posljednjih nekoliko godina uočavamo da je konstantan pad mirovina u odnosu na prosječnu plaću u RH (osim 2019. godine, kada je bio gotovo izjednačen postotak). Postoji bojazan, ako se ovakav negativan trend nastavi, da će to dovesti do još većeg siromaštva umirovljenika, a posebice osoba s invaliditetom čiji su troškovi iznimno veliki i zbog same činjenice nedostatka financijskih sredstava za pokrivanje troškova invaliditeta.

Broj korisnika invalidskih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju dana 31. 12. 2021. bio je **102.504**, a njihova prosječna mirovina iznosi **2.145,79 kn**. (Izvor: Ured za odnose s javnošću HZMO, info.hzmo)

Prema podatcima HZMO-a, Središnje službe, Sektor za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja, doplatka za djecu i nacionalne naknade za starije osobe, tijekom 2021. godine:
*1. U HZMO-u **ukupno su podnesena 27.800 zahtjeva** za priznavanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl. 39. ZOMO-a). Od tog broja bilo je **10.944 (39,4%)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti.*
2. ***Podneseno je 14.625** zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja).*
*Od tog broja u sustavu mirovinskog osiguranja novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja uzrokovanu ozljedom na radu ili profesionalnom bolesti ostvarilo je **94** korisnika.*
3. *U postupcima pokrenutim radi priznavanja prava po osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti provedeno je **14.338** postupaka vještačenja, odnosno doneseno nalaza i mišljenja.*
4. *Provedenih vještačenja u svrhu utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja i donesenih nalaza i mišljenja bilo je **13.044**.*
5. *Donesenih rješenja u prvom stupnju za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti bilo je je **10.499**, a temeljem **9.751** zahtjeva podnesenog u 2021. godini, dok je **748** rješenja doneseno u drugom stupnju. Razlika u broju podnesenih zahtjeva i donesenih rješenja odnosi se na činjenicu da se veći broj donesenih rješenja u navedenim predmetima u promatranoj godini odnosi na zahtjeve podnesene do početka 2021. godine.*
6. *Rješenja o tjelesnom oštećenju doneseno je ukupno **15.165.** Od tog broja **10.672** odnosilo se na zahtjeve podnesene u 2020. godini.*
7. *Žalbi na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja podneseno je **2.602**.*
8. *Žalbi na prvostupanjsko rješenje o tjelesnom oštećenju u odnosu na **15.165** donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju bilo je **1.514**, što je udio od **10,01**%.*

U 2021. godini područje mirovinskog osiguranja bilo je, kao i u prethodnom razdoblju, jedno od četiri područja najčešće zaprimljenih pritužbi osoba s invaliditetom. Osim pritužbi na male mirovine, pritužbe su se odnosile na dugotrajnost u postupku donošenja rješenja od strane HZMO-a, nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu, nepoštivanje zakonskih odredbi, odnosno tumačenje odredbi ZOMO-a na štetu osoba s invaliditetom te uskraćivanje prava na obiteljsku mirovinu, nepriznavanje staža osiguranja s povećanim trajanjem (beneficiranoga radnog staža) za određeno razdoblje, kao i na doplatak za djecu. Više od polovine obraćanja Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u području mirovinskog osiguranja bili su upiti i savjeti u svezi uvjeta i načina ostvarivanja i zaštite prava iz sustava.

Naglašavamo da dugotrajnost postupka po zahtjevima za priznavanje prava na invalidske mirovine kod osoba koje su izvan osiguranja (radnog odnosa) dovodi do toga da se stranci priznaje invaliditet, a onda i pravo od datuma vještačenja (koji se uzima kao datum nastanka invaliditeta i gubitka radne sposobnosti). Međutim, ukoliko je od dana podnošenja zahtjeva pa do vještačenja protekao dulji period, a prosječno vrijeme od podnošenja zahtjeva do donošenja rješenja u mirovinskom osiguranju jest godinu dana, tada se stranku u slučajevima ostvarivanja prava zakida i to stoga što je čl. 59. st. 1. ZOMO-a propisano da: *„Pravo na invalidsku mirovinu ima osiguranik od dana nastanka djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno“.*
Na naš upit Središnjoj službi HZMO-a o prosječnom vremenu koje protekne od njihovog zahtjeva za vještačenjem Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

(dalje: ZOSI), pa do zaprimanja Nalaza i mišljenja, HZMO ističe: *„Prema raspoloživim podacima, prosječno vrijeme od dostavljanja zahtjeva za vještačenje Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, pa do njihovog povratnog dostavljanja nalaza i mišljenja ovom Zavodu* ***je više od 3 mjeseca****, uvažavajući činjenicu da je za vještačenje prema Uredbi o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17 i 56/18) potrebno pozvati osiguranika na neposredan pregled.“*
Međutim, pandemija i epidemiološke mjere značajno su utjecale i na duljinu trajanja samog postupka.

Na ovaj problem ukazivali smo i u izvješću o radu za 2020. godinu.
Više o razlozima dugotrajnosti postupka vještačenja bit će navedeno u ovom izvješću o radu u području pod nazivom *Jedinstveno tijelo vještačenja*.

Prema podatcima ZOSI-ja, od ukupno zaprimljenih predmeta tijekom 2021. godine oko 6% (2% manje u odnosu na prošlu godinu) odnosilo se na vještačenje prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji.
Navedeni su sljedeći razlozi vraćanja od strane Povjerenstva za reviziju ocjena invalidnosti Ministarstva hrvatskih branitelja:

- nije suglasno s uzrokom ili omjerom uzroka smanjenja, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti
- iz priložene medicinske dokumentacije ne nalazi se kontinuitet liječenja (najčešće kod HVO-a), pa se ne potvrđuje navedeni uzrok vezano uz rat
- nedostatna nemedicinska dokumentacija vezana uz sudjelovanje u obrani suvereniteta (ratni put, uvjerenje o okolnosti stradavanja i slično...)
- nedostatak rješenja o RVI kod HVO-a.

Napominjemo da ti, naknadno traženi podatci, nemaju utjecaja na ocjenu radne sposobnosti hrvatskog branitelja koji ima za trajno utvrđeni HRVI pa nisu poznati razlozi zašto revizijsko tijelo Ministarstva hrvatskih branitelja u postupku revizije ocjene radne sposobnosti propituje i opravdanost ranije utvrđenog HRVI, budući utvrđivanje HRVI nije bilo u njihovoj nadležnosti.

Tablica 32. Postotak vraćenih Nalaza i mišljenja po mjestima rada

	SPLIT	ZAGREB	RIJEKA	OSIJEK	VARAŽDIN
Pravilno	72%	90%	60%	98%	88%
Nepravilno	28%	10%	40%	2%	12%

Razlozi vraćanja predmeta od strane Samostalnog sektora za reviziju Ministarstva rada i mirovinskog sustava jesu sljedeći:
Razlozi nepotvrđenih ocjena:

- promjena ocjene
- preuranjeno utvrđeno smanjenje ili gubitak radne sposobnosti, jer nema kolizije zdravstvenog stanja sa zahtjevima radnog mjesta ili medicinska obrada i liječenje još nisu u cijelosti završeni
- iz priložene medicinske dokumentacije nije vidljiv kontinuitet liječenja.

Razlozi nepotvrđenih ocjena iz ostalih razloga:

- nije priložena originalna medicinska dokumentacija
- potrebno je uputiti u CPR prije definitivne ocjene
- kompletiranje ostale dokumentacije (smrtni list, uvjerenje medicine rada o nesposobnosti - vozači, neke nepravilnosti u Obrascu 2IN).

Razlozi traženja dopune:

- ispravak datuma nastanka invaliditeta (češće kod vještačenja radne sposobnosti radi ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu)
- ispravak uzroka invaliditeta
- promjena ili dopuna medicinskih kontraindikacija i poslova koje korisnik može

raditi
- nije naveden datum obveznog kontrolnog pregleda
- nije vidljiv podatak primarne zdravstvene zaštite o kontinuiranom bolovanju
- ponekad se traži i ispis zdravstvenog kartona korisnika.

Postotak izmijenjenih i donesenih novih Nalaza i mišljenja na temelju revizije propisane člankom 129. stavak 2. Zakona o mirovinskom osiguranju iznosio je 16%.

Udruge i savezi osoba s invaliditetom upitani su o iskustvima njihovih članova u svezi vještačenja
Od udruga i saveza osoba s invaliditetom zatražili smo podatke o problemima s kojima se susreću njihovi članovi i članice, vezano uz vještačenja prilikom ostvarivanja raznih prava iz raznih sustava. Istaknuli su sljedeće probleme roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom:
- pritužbe na termin za vještačenje, odnosno donošenje rješenja – prosječno vrijeme čekanja na termin za vještačenje je 7 mjeseci; također se dugo čeka i od provedenog vještačenja do donošenja rješenja
- pritužbe na neobjektivnost vještačenja – dio osoba s invaliditetom navodi problem oko procjene invaliditeta kao i razlike vještačenja po pojedinim centrima.

Hrvatski savez za rijetke bolesti navodi da je većina članova nezadovoljna samim postupkom vještačenja kao i dobivenim nalazom i mišljenjem te se u tom smislu nisu dogodile pozitivne promjene u odnosu na prijašnje godine. Većina zamjerki je ista (neprimjeren način komunikacije i odnos pojedinih vještaka prema OSI, nekompetentni, nezainteresirani i neempatični vještaci, duge liste čekanja, nepotrebne kontrole vještačenja, teškoće dobivanja informacija), te donošenje nalaza i mišljenja bez pregleda oboljelog.

Zbog epidemije COVID-19 osobe nisu pozivane na vještačenje, nego je nalaz i mišljenje samo dostavljen institucijama ili su se osobe vještačile telefonskim pozivom. Smatraju kako to nije adekvatno, posebno jer vještak nije specijalist za određenu rijetku dijagnozu koja se vještači. Kao i u 2020. godini, i u 2021. su uočili ukidanje prava, tj. smanjenje za jedan stupanj „ljestvice“. Npr. članovima koji su imali osobnu invalidninu ista je ukinuta te im je priznato pravo na doplatak za pomoć i njegu; oni koji su imali doplatak za pomoć i njegu u punom iznosu (600,00 kn), dobili su u smanjenom iznosu (420,00 kn); onima koji su imali doplatak u smanjenom iznosu ukinuto je pravo.

Zamijećen je još jedan problem zbog epidemije. Naime, teško je dogovoriti pregled kod specijaliste kao i obaviti isti, a što traži Jedinstveno tijelo vještačenja (JTV). Zbog nepotpune medicinske dokumentacije neki od članova su zbog toga imali problem s vještačenjem.

Iz Udruge za sindrom Down uočili su da u nekim slučajevima prilikom vještačenja u samom nalazu i mišljenju nije registriran dio pod točkom 1. tj. ostavljen je prazan: 1. Naziv oštećenja iz liste oštećenja, Uzrok; Datum nastanka oštećenja; Broj poglavlja/potpoglavlja/skupine; Postotak; Razina; dok je kod drugih jasno naveden i to kako slijedi:

Naziv oštećenja iz Liste oštećenja	Uzrok	Datum nastanka oštećenja	Broj poglavlja/ potpoglavlja/ skupine	%	Razina	Napomena
1.1. Prirođene kromosomske i molekularne aberacije	Bolest (B)	Od rođenja	XV-1	100%	4	----------

Smatraju, ako je potrebno i dalje provoditi vještačenje i po kategoriji zdravstvenog stanja i intelektualnih poteškoća, da je bitno naglasiti i obvezno uvesti u Nalazu i mišljenju dio koji se odnosi na prirođene kromosomske i molekularne aberacije (što u nekim slučajevima nije napravljeno).
Rad jedinstvenog tijela vještačenja može se poboljšati zapošljavanjem većeg broja stručnjaka te dodatnom edukacijom postojećih vještaka.

Od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu zatražili smo i podatke o broju osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 75/18).

Tablica 33. Stanje broja zaposlenih i samozaposlenih OSI na dan 31. prosinca 2021.

Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom		
	Stanje na dan 31.12.2020.	Stanje na dan 31.12.2021.
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruga)	4.273	4.272
Zaposleni u privatnom sektoru	7.106	7.430
Samozaposlene osobe	178	188
Udruge	406	419
Osiguranici koji su izgubili status osobe s invaliditetom	0	0
UKUPNO:	11.963	12.309

Odlukom o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (Narodne novine, br. 58/07 i 72/07) nije predviđena djelatnost zaštitnih radionica, slijedom čega iz baze podataka matične evidencije HZMO-a nije moguće izvesti statistički podatak o broju zaposlenih osoba s invaliditetom u zaštitnim radionicama.

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koje je uređeno odredbama čl. 44. do 55. Zakona o mirovinskom osiguranju[26] kao skup mjera i aktivnosti, a koje se provode radi osposobljavanja invalida rada za rad uz očuvanje njegove preostale radne sposobnosti, pravo je koje se rijetko, gotovo nikada ne koristi u mirovinskom osiguranju.

Prema dobivenim podatcima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu **u 2021. godini ni jednom osiguraniku, odnosno osiguranoj osobi nije priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju** u skladu s navedenim odredbama ZOMO-a**.**

Profesionalna rehabilitacija se tijekom 2021. godine provodila za tri korisnika kojima je to pravo priznato u 2018., 2019. i 2020. godini, i to:

1. na temelju ugovora sklopljenog sa Centrom za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, na Fakultetu agrobiotehničkih znanosti Osijek
2. na temelju ugovora sklopljenog s Centrom za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka, u Učilištu Lovran – Ustanovi za obrazovanje odraslih
3. na temelju ugovora sklopljenog s Centrom za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb, u Ustanovi za obrazovanje odraslih Zagreb – ZIRS učilište.

Kao i prošle godine, s obzirom na odredbu čl. 37. st. 6. novog ZOMO-a kojim je uvedena nova kategorija osiguranika, ujedno i **proširen krug osiguranika koji su nakon ispunjenja uvjeta za mirovinu uz primanje mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena** (starosne, prijevremene starosne te obiteljske mirovine), zatražili smo podatke o broju tih korisnika, njihovoj stručnoj spremi, te djelatnosti u kojima rade te smo zaprimili tabelarni odgovor od strane HZMO-a koji prilažemo:

Tablica 34. Broj korisnika koji su na dan 31. 12. 2021. nastavili s radom (polovicom punog radnog vremena), te primaju mirovinu*:* **15.054** ***(u odnosu na prošlu godinu kada je broj korisnika bio 13.226 korisnika, ovaj broj korisnika je povećan za 1.828 korisnika, što je daljnje povećanje i u odnosu na 2019. g.)****,* od čega je većina ovih osiguranika zaposlena u javnom sektoru (javnim službama).

Starosna mirovina	Prijevremena starosna mirovina	Obiteljska mirovina	UKUPNO:
11.633 (77,3%)	**3.048** (20,2%)	**373** (2,5%)	**15.054**

Od ukupno **15.054** korisnika koji primaju mirovinu, a nastavili su s radom, njih **13.764** radi kod pravnih osoba, a **1.260** kod fizičkih.

[26] Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18-OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21.

Tablica 35. Stručna sprema osiguranika kojoj pripadaju navedeni osiguranici (VSS, VŠS, SSS, KV, NKV)

Red. Br.	Stručna sprema	UKUPNO:
1.	KV	1.004
2.	NKV	623
3.	NSP	188
4.	PKV	41
5.	SSS	6.569
6.	Stručni preddipmlomski studij	2
7.	Sveučilišni diplomski ili integrirani studij	2
8.	VKV	202
9.	VSS DR.	170
10.	VSS DR.SPEC.	272
11.	VSS MR.	195
12.	VSS VII ST.	4.012
13.	VŠS	1.401
	UKUPNO:	**15.054**

Tablica 36. Radna mjesta na kojima su zaposleni:

Red. Br.	Skupna zanimanja	Broj korisnika
1.	1 – čelnici i članovi zakonodavnih tijela, čelnici i dužnosnici državnih tijela, direktori	2.449
2.	2 – stručnjaci i znanstvenici	2.947
3.	3 – inženjeri, tehničari i srodna zanimanja	2.335
4.	4 – uredski i šalterski službenici	1.603
5.	5 – uslužna i trgovačka zanimanja	1.573
6.	6 – poljoprivrednici, lovno uzgojni, šumarski radnici i ribari	67
7.	7 – zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	1.464
8.	8 – rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	1.224
9.	9 – jednostavna zanimanja	1.324
10.	0 – vojna zanimanja	0
11.	Nepoznata/neprevedena šifra zanimanja	68
	UKUPNO:	**15.054**

<u>I nadalje su u području mirovinskog osiguranja ostali problemi koji se odnose na sljedeće</u>:

1. Bez obzira na ustavnu zaštitu osoba s invaliditetom te na obveze preuzete međunarodnom Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 6/07, 3/08 i 5/08), donošenjem novog Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13) koji je stupio na snagu 1. 1. 2014. prava OSI u području mirovinskog osiguranja drastično su smanjena.
Dok je s jedne strane naknada za tjelesno oštećenje minimalno povećana, s druge strane osobe koje su ostvarile invalidsku mirovinu s profesionalnom nesposobnošću za rad, a koje su očekivale povećanje mirovine za 20% kada ispune uvjete za starosnu mirovinu, ostale su bez iste postavljanjem dodatnog uvjeta za ostvarivanje starosne mirovine čl. 100. st. 9. ZOMO-a o kojem ih nitko nikada nije obavijestio niti je bilo govora o istom kada su odlazile u invalidsku mirovinu, niti im je omogućeno da zadovolje uvjet rada godinu dana, čime su smanjena njihova dotadašnja prava.

2. Istim tim zakonom, izmjenom čl. 96. ZOMO-a, premda isto nije bilo predviđeno u nacrtu samog zakona, naknadno su osobe s invaliditetom ostale bez mogućnosti primanja mirovine na kućna vrata, jer više ne postoji mogućnost primanja mirovine putem Hrvatske pošte.

Postojeći Zakon o mirovinskom osiguranju kroz odredbe članka 96. doveo je u nepovoljan položaj one umirovljenike koji zbog zdravstvenog stanja i invaliditeta imaju značajne teškoće kretanja.
Nije ostvarena jednaka mogućnost korištenja mirovinskih prava kod korisnika, jer ne postoji ista rasprostranjenost poslovnica banaka i bankomata diljem Hrvatske, čime dolazi do geografske izoliranosti koju karakterizira i slabija gradska prometna povezanost. Osim u slučajevima geografske izoliranosti (npr. otoci i ruralna područja) treba uzeti u obzir da se ovaj problem javlja i u urbanim središtima kada osobe otežane pokretljivosti žive u nepristupačnim stanovima. Upozoravamo i na progresivnu zdravstvenu nesposobnost korisnika.

Primjer iz prakse: Od Pučke pravobraniteljice proslijeđena nam je pritužba u kojoj kći ukazuje na problem svoje majke kojoj je onemogućeno primanje mirovine putem pošte kao jedino mogućeg načina u njezinom slučaju.
Povodom istog problema 2020. godine uputili smo preporuku HZMO-u da omogući dobivanje mirovina putem pošte, odnosno dostavom u kuću za one umirovljenike koji su mirovinu stekli nakon siječnja 2014. godine, odnosno da im omoguće ovakav način isplate na teret sredstava državnog proračuna ako je takav način zbog nepokretnosti ili otežane pokretljivosti najprimjereniji.
Upravo o navedenom govori slučaj N. B., primateljice osobne mirovine koja je ostvarila pravo na obiteljsku mirovinu kao povoljniju nakon smrti supruga.
Na osnovu pritužbe uputili smo preporuku HZMO-u koji je u svom odgovoru između ostalog naveo sljedeće:
„U skladu sa odredbom članka 96. stavka 3. Zakona o mirovinskom osiguranju, mirovine i druga primanja iz mirovinskog osiguranja koja su ostvarena i isplaćuju se od 01. siječnja 2014. isplaćuju se u Republici Hrvatskoj ili u inozemstvo putem banaka.
Zakon ne predviđa izuzetke za isplatu mirovinskih primanja ostvarenih nakon 1. siječnja 2014. godine putem pošte (npr. zbog starije životne dobi, narušenog zdravlja ili smanjene mobilnosti).
Budući da će se gđi. N.B. priznati pravo na obiteljsku mirovinu od 01.10.2020. nismo u mogućnosti udovoljiti njezinom zahtjevu za isplatu mirovine putem pošte na adresu, a sukladno odredbi članka 96. stavka 3. Zakona o mirovinskom osiguranju.“
To bi značilo da HZMO tumači navedenu odredbu na takav način da imenovana ostvaruje potpuno novu mirovinu (obiteljsku od 1. 10. 2020.), a ne više staru koju je do tada ostvarivala i na istu se primjenjuju sadašnje važeće odredbe članka 96. Zakona o mirovinskom osiguranju koji navode da se sve nove mirovine (od 1. 1. 2014.) primaju putem banaka.
S obzirom na navedeno, zatražiti ćemo od MROSP-a, kao nadležnog ministarstva, izmjenu navedenih odredbi.

3. Različito tumačenje odredbi koje se odnose na obiteljske mirovine, odnosno uskraćivanje obiteljske mirovine sukladno članku 69. stavcima od 5. do 9., gdje smo informirani da se nejednako tumače, odnosno ne uvažavaju odredbe čak i kada se osoba s invaliditetom na njih pozove.

Primjer iz prakse: POSI se pritužila majka djevojke s invaliditetom na odbijanje zahtjeva njezine kćeri za priznavanjem prava na obiteljsku mirovinu nakon smrti oca.
Uvidom u priloženu dokumentaciju utvrđeno je da je donositelj rješenja temeljio odbijanje priznanja prava na obiteljsku mirovinu djetetu na činjenici da se ne nalazi na redovnom školovanju. Također, iz priložene dokumentacije moglo se zaključiti kako u upravnom postupku koji je prethodio odbijanju zahtjeva nije ispitivano postojanje činjenica kojima bi se utvrdilo postoji li osnova za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu iz članka 69. stavak 5. i st. 9. Zakona o mirovinskom osiguranju, unatoč tomu što je uz zahtjev priložena i dokumentacija iz koje je jasno da je kći osoba s invaliditetom, a niti jednom radnjom prvostupanjskog tijela nije zatražena dopuna dokumentacije ili nekakvo dodatno očitovanje o ovoj činjenici, odnosno o tome radi li se o osobi s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.
Slijedom navedenog, stranka je savjetovana o načinu zaštite prava korištenjem pravnog lijeka – žalbe protiv navedenog rješenja povodom koje je drugostupanjsko tijelo poništilo rješenje i predmet vratilo

prvostupanjskom tijelu radi donošenja novog rješenja nakon dopune dokaza iz kojih će biti razvidno radi li se o djetetu sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom.
S obzirom na to da stranka nije upućena na koji način može dokazati navedeno, budući da je njezina kći završila redovno obrazovanje uz visoku razinu motivacije, podrške okoline, razumnu prilagodbu te se osposobila, zbog progresije zdravstvenog stanja neće moći vlastitim radom ostvariti osobna mirovinska primanja, imenovana nam se ponovno obratila za mišljenje i savjet.
Slijedom navedenog, pravobraniteljica je u svom odgovoru ukazala na odredbe članka 69. stavka 9. istog Zakona koje glase: *„Status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću iz stavka 5. ovoga članka dokazuje se pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima*“.

Činjenica da se status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću dokazuje rješenjem nadležnog tijela o priznatom pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima predstavlja zapreku za sve koji završe redovne obrazovne programe, ali zbog ozbiljnih promjena u zdravstvenom stanju ili nastalog visokoga stupnja invaliditeta ili pogoršanja općeg zdravlja nastupi potpuna nesposobnost – jer neće moći ostvariti obiteljsku mirovinu.

Mišljenje pravobraniteljice: U odnosu na prethodno opisani slučaj, mišljenja smo da je intencija zakonodavca u smislu odredbi čl. 69., stavaka 5. do 8. (9.) Zakona o mirovinskom osiguranju – primarno zaštita djece neovisno o dobi, koja svojim radom neće moći ostvariti uvjete za vlastitu mirovinu zbog zdravstvenog stanja i invaliditeta. Također, smisao navedenih odredbi jest i poticanje na sudjelovanje u svijetu rada, ali ujedno i zaštita onih osoba koje vlastitim radom zbog zdravstvenih stanja ili invaliditeta moguće neće moći odraditi puni radni vijek, odnosno steći uvjete za vlastitu mirovinu. Odredba čl. 69. st. 5. u smislu st. 9. ZOMO-a u praksi se pokazala neprimjenjivom i nepravednom u slučajevima kada se radi o osobi s invaliditetom kod koje je invaliditet nastao nakon završetka redovnog školovanja (npr. kasno uočene/manifestirane mentalne poteškoće, nesreće, iznenadne bolesti i dr.), a osoba je zbog invaliditeta bila dugotrajno nezaposlena. Također, ovakvu odredbu i strogo formalno provođenje iste od strane nadležnih tijela koja odlučuju o pravu na obiteljsku mirovinu smatramo nepravednom i demotivirajućom prema djeci/osobama koje su tijekom odrastanja i školovanja iskazale motiviranost, upornost, trud i sposobnosti da nadvladaju teškoće koje imaju zbog invaliditeta, uspjele se školovati za zanimanja za koja imaju interes i sposobnosti, ali postoji mogućnost da zbog invaliditeta neće moći odraditi puni radni vijek potreban za stjecanje vlastite mirovine – npr. mlada osoba u prethodno opisanom slučaju. Takve osobe su zakinute praksom da obiteljsku mirovinu mogu ostvariti samo djeca osobe s invaliditetom koje su se školovale po posebnim programima, odnosno stavljene u neravnopravan položaj u odnosu na sve one osobe koje su u djetinjstvu završile školu po posebnom programu i koje će bez obzira koliko budu odradile vlastitog radnog staža imati pravo na obiteljsku mirovinu.

Mišljenja smo da bi nadležna tijela koja odlučuju o zahtjevima za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu temeljem članka 69. st. 5. ZOMO-a prilikom ocjene dokaza i donošenja odluka trebala voditi računa o *ratiu* instituta obiteljske mirovine, te da bi se u upravnim/sudskim postupcima koji se vode vezano za ostvarivanje ovog prava status osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti mogao (trebao moći) dokazivati i na drugačiji način, odnosno širim opsegom dokumentacije nego što je to dokaz o školovanju prema posebnim programima. Mišljenja smo da u navedenim postupcima, uza sve prethodno navedeno, treba voditi računa i o stavu Ustavnog suda iznesenom u brojnim odlukama (npr. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-5989/2013 od 9. veljače 2016.), kojima Ustavni sud naglašava da vladavina prava i zaštita ljudskih prava, kao temeljne odrednice hrvatskog pravnog poretka, obvezuju ne samo sudove, nego i upravna te druga javnopravna tijela. Smatramo kako pri odlučivanju o pravu na obiteljsku mirovinu za dijete sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti, s obzirom na učinak koji to pravo proizvodi, nadležna

tijela moraju voditi računa o stavu Ustavnog suda prema kojemu nerazumno tumačenje, formalistička i nefleksibilna primjena propisa nisu dopustivi u pravnom poretku utemeljenom na vladavini prava i zaštiti individualnih ustavnih prava pojedinaca.
Naime, Ustavni sud (OUSRH br.: U-III-5989/2013 od 9. veljače 2016.) navodi da je: *„…pravo stvoreno kako bi se primjenjivalo u praksi na konkretne životne situacije. Iako je apstraktno vrednovanje samog zakonodavstva važno za ostvarenje načela vladavine prava… kategoričnost objektivnog prava nikako ne znači da se pravna pravila smiju primjenjivati na konkretne životne situacije toliko nefleksibilno, mehanički i slijepo da postaje nemoguće uvažavati imperative razumnosti i pravičnosti. U svakom takvom slučaju uvijek će biti riječ o pretjeranom formalizmu protivnom Ustavu…*“.

Mišljenje POSI, potkrijepljeno između ostaloga i odlukama Ustavnog suda, jest kako se pri donošenju odluke o pravu na obiteljsku mirovinu treba voditi računa o individualnoj pravnoj situaciji podnositelja zahtjeva i potencijalnog korisnika, a mjerodavne odredbe propisa trebaju se tumačiti u svjetlu osobitih okolnosti konkretnog slučaja, kontekstualizirajući njihovu primjenu. Na isti način potrebno je ocjenjivati i sve dokaze priložene s ciljem ostvarivanja traženog prava. Smatramo da su upravna i sudska tijela dužna tumačiti i primjenjivati mjerodavno pravo, uvijek i bez izuzetka, u svjetlu osobitih okolnosti svakog konkretnog slučaja, ali i s obrazloženjem, na što je u novije doba višekratno ukazano u ustavnosudskoj praksi u kontekstu izgradnje objektivnoga pravnog poretka i zaštite prava pojedinaca. Također, smatramo kako se pri vođenju postupaka u kojima se odlučuje o pravu na obiteljsku mirovinu za dijete sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti ne smije zanemariti kontekst socijalne pravde kao jedne od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i pozitivne obveze države da pomaže slabim i nezbrinutim osobama uz posebnu skrb o osobama s invaliditetom – u skladu s njihovim individualnim potrebama. Samo na prethodno opisani način, mišljenja smo, odstupit će se od *„…Ustavom nedopuštenog ekscesivnog formalizma koji, općenito govoreći, još uvijek opterećuje rad nadležnih tijela državne i javne uprave, ali i nadležnih domaćih sudova, kad odlučuju o pravima i obvezama stranaka u pravnim postupcima…“* (OUSRH br.: U-III-5989/2013 od 9. veljače 2016).

4. Osim gore navedenog, problem s ostvarivanjem prava na obiteljsku mirovinu očituje se i kod primjene čl. 23. Zakona o mirovinskom osiguranju koji propisuje kada se smatra da je osiguranik odnosno korisnik mirovine uzdržavani član obitelji.
Naime, člankom 69. st. 3. Zakona o mirovinskom osiguranju propisani su uvjeti za ostvarenje prava na obiteljsku mirovinu, a jedan od uvjeta jest da je dijete za vrijeme života roditelja/osiguranika bilo **uzdržavano** od strane tog roditelja/osiguranika.

Navedeni uvjet nije ispunjen i osoba/dijete osiguranika neće ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu po smrti roditelja/osiguranika ako je u trenutku smrti roditelja/osiguranika radila ili imala druge prihode koji prelaze cenzus koji je određen čl. 23. Zakona o mirovinskom osiguranju; dakle, ukoliko je prihod osobe/djeteta osiguranika prelazio iznos od 858,40 kn za samca odnosno 708,18 kn za osobu koja je živjela s roditeljima. Zakonodavac je propisao navedeni cenzus ispod svakog minimuma i koji ne odgovara realnom stanju jer bi prema izračunu potrošačke košarice, prema stvarnim životnim troškovima, cenzus trebao biti propisan u dvostrukom, gotovo trostruko većem iznosu u visini od sadašnjeg – negdje u iznosu od 1.700,00 kn.
Stvarno je stanje da su mirovine već godinama u opadanju, odnosno ne prate rast životnih troškova niti rast prosječne plaće, već iznose 36,5% prosječne plaće u RH te su u konstantom opadanju zbog same formule za izračun koja je posljednjim izmjenama nešto korigirana, ali nedovoljno.

5. Također (osim HRVI), umirovljenici osobe s invaliditetom s profesionalnom nesposobnošću za rad (po sadašnjem ZOMO-u – djelomičnom nesposobnošću za rad) onemogućene su u pravu na rad s polovicom radnog vremena (4 radna sata) uz zadržavanje pune mirovine, koje pravo je dato ostalim osiguranicima (zadnjim izmjenama i korisnicima obiteljske mirovine), a koje pravo bi mnogima od njih

omogućilo ostanak u svijetu rada, ali i jamčilo socijalnu sigurnost u slučajevima kada zbog bolesti/invaliditeta ne mogu raditi s punim radnim vremenom.
Naime, kroz normativne propise kojima se uređuju prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji proširena je mogućnost rada uz mirovinu hrvatskim braniteljima i hrvatskim ratnim vojnim invalidima koji su ostvarili pravo na invalidsku mirovinu zbog potpunog ili djelomičnog gubitka radne sposobnosti.
S obzirom na to da se isto odnosi samo na hrvatske ratne vojne invalide (HRVI), a izuzete su sve ostale osobe s invaliditetom, predlažemo:
A. Osiguranje ravnopravnoga pristupa osobama s invaliditetom programima i beneficijama vezanim uz mirovine. Izmijeniti Zakon o mirovinskom osiguranju u dijelu koji se odnosi na mogućnost ostvarivanja starosne mirovine, ukoliko je za njih povoljnije kada ispune zakonski uvjet od 65 godina života i 15 godina staža osiguranja kao što je to određeno za sve ostale osiguranike.
B. Također i zasnivanje radnog odnosa s polovicom radnog vremena, uz primanje pune mirovine kako je to dato svim ostalim osiguranicima, ujedno i HRVI, odnosno da se izjednače osobe s invaliditetom koje su ostvarile svoja prava po općem propisu o mirovinskom osiguranju s onima koje su prava iz mirovinskog osiguranja ostvarile prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji.
C. Iz statističkih podataka proizlazi da je prosječna mirovina u prosincu ostvarena prema općem propisu, odnosno prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, u 2021. godini iznosila 2.605,41 kn, a neto plaća 7.129 kn, te je udio prosječne neto mirovine u prosječnoj neto plaći pao na 36,5%, što predstavlja najniži udio mirovine u plaći u cijeloj Europskoj uniji. Prema navedenom proizlazi da su osobe s invaliditetom u još nepovoljnijem položaju jer uz velike troškove koje imaju kao posljedicu invaliditeta većina njih ostvaruje i manji broj godina radnog staža, a time i manje mirovine.

Primjer iz prakse: POSI se obraćaju pojedine osobe s invaliditetom s upitom imaju li kao korisnici invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad ili zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, nakon navršene životne dobi za starosnu mirovinu, pravo na priznanje prava na starosnu mirovinu ako ostvare više od jedne godine staža osiguranja temeljem ostvarenoga drugog dohotka za koji su u cijelosti uplaćeni doprinosi. Uspoređuju se u toj situaciji s korisnicima prijevremene starosne mirovine, starosne mirovine ili starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika kojima se prema izričitoj zakonskoj odredbi može odrediti nova mirovina i po osnovi drugog dohotka za koji su u cijelosti uplaćeni doprinosi.

Naime, sukladno odredbi čl. 100. st. 8. ZOMO-a korisnicima prijevremene starosne mirovine, starosne mirovine ili starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika može se odrediti nova mirovina i ako je kao korisnik mirovine ostvario **najmanje jednu godinu staža osiguranja po osnovi drugog dohotka za koji su u cijelosti uplaćeni doprinosi** i ako su ispunjeni uvjeti godina života i mirovinskog staža iz članaka 33., 34., 35., 180. i 182. toga Zakona.
Pravo korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, na prevođenje navedene invalidske mirovine u starosnu mirovinu i posljedični izračun nove (povoljnije) mirovine reguliran je odredbom čl. 100. st. 9. ZOMO-a prema kojoj se spomenutoj kategoriji umirovljenika može odrediti nova (povoljnija) mirovina samo za slučaj da nastave raditi na drugom poslu ili naknadno stupe u osiguranje i po toj osnovi navrše najmanje jednu godinu staža osiguranja, dok samo drugi dohodak nije dovoljan temelj za ostvarivanje prava na mirovinu po osnovi rizika starosti.
Stoga, korisnicima invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti moguće je priznati **pravo na starosnu mirovinu isključivo ako su uvjet staža osiguranja od najmanje godinu dana ostvarili kao obvezni osiguranici temeljem radnog odnosa ili drugih osnova iz čl. 9. i 10. ZOMO-a, ali ne i ako su staž osiguranja ostvarili kroz drugi dohodak za koji su u cijelosti plaćeni doprinosi** (čl. 17. ZOMO-a), čime su prema stavu POSI stavljeni u nepovoljniji položaj u odnosu na korisnike prijevremene starosne mirovine, starosne mirovine ili starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika.

POSI je prvo od MROSP-a zatražila pravno mišljenje **je li u smislu ostvarenja prava iz čl. 100. st. 9. ZOMO-a staž osiguranja ostvaren temeljem drugog dohotka za koji su uplaćeni doprinosi (prema čl. 17. ZOMO-a) izjednačen po učinku sa stažem osiguranja ostvarenog iz radnog odnosa odnosno drugih osnova iz čl. 9. i 10. ZOMO-a**.

Iz zaprimljenog odgovora MROSP-a iz studenoga 2020. godine izdvajamo slijedeće:

„…Nema osnove da se određuje starosna mirovina za te korisnike (korisnike invalidske mirovine, op.a.) po osnovi drugog dohotka jer ponovnog određivanja mirovine zbog nastanka novoga rizika (rizika starosti, op.a.) nema niti kod drugih vrsta mirovine, a uz to zbog specifičnosti te vrste mirovine ne može se ni odrediti nova svota invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti po osnovi drugog dohotka. Naime, pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad/djelomičnog gubitka radne sposobnosti stječe se s danom nastanka te nesposobnosti te nema mogućnosti za ponovno određivanje toga prava po osnovi ostvarenog drugog dohotka („uz polazne faktore prema kojima je određena prijašnja mirovina"), kao što je slučaj kod starosne mirovine. Odredbom članka 100. stavka 9. ZOMO u odnosu na stavke 1. do 8. navedenog članka već je učinjena povoljnost za te korisnike, time što je omogućeno stjecanje prava na te mirovine uz minimalni uvjet naknadno ostvarenog staža na osnovi novoga zaposlenja ili obavljanja djelatnosti, a isto tako i ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti i bez uvjeta dodatnog zaposlenja, za razliku od korisnika starosnih mirovina koji nemaju takvu mogućnost.

Zaključno, smatramo da, za razliku od korisnika starosnih mirovina, korisnici invalidskih mirovina zbog profesionalne nesposobnosti, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti već imaju mogućnost stjecanja prava na starosnu mirovinu, dakle mirovinu po osnovi drugog rizika, na temelju dodatnog staža od najmanje godinu dana. Slijedom toga, smatramo da nema diskriminacije tih korisnika, zbog činjenice da im se stjecanje starosne mirovine uvjetuje ostvarivanjem staža osiguranja isključivo po osnovi zaposlenja ili obavljanja djelatnosti. Naime, „atipični" oblici rada (rad izvan prostorija i kruga poslodavca, rad kod kuće i dr.) koji s gledišta zaštite na radu, subordinacije poslodavca i ostalih elemenata koji inače prate rad osoba u radnom odnosu ne sadržavaju sve potrebne elemente te nisu dovoljni za ostvarivanje prava na mirovinu isključivo po tom osnovu, a temeljem nastupa novoga rizika i ne mogu se izjednačiti s ostalim osnovama osiguranja, jednako kao ni produženo osiguranje. Povrh toga, kada steknu pravo na starosnu mirovinu po osnovi zaposlenja ili obavljanja djelatnosti za izračun prosječnih vrijednosnih bodova uzima im se i drugi dohodak koji su ostvarili uz zaposlenje ili između pojedinih zaposlenja, ali samo drugi dohodak nije dovoljan temelj za ostvarivanje prava na mirovinu po osnovi rizika starosti. Slijedom navedenoga, odredbe članka 100. stavka 1. do 11. ZOMO-a treba sagledati u cjelini, znači sve povoljnosti, specifičnosti i način određivanja visine prava, uvjete za stjecanje prava, način izračuna i sve ostale elemente pojedinih vrsta mirovina. Pri tome treba imati u vidu i način ostvarivanja staža po osnovi drugog dohotka te način i visine uplate doprinosa i visine prava po tom osnovu."

Nakon zaprimljenog odgovora MROSP-a, **POSI je Ustavnom sudu RH podnijela prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti odredbe čl. 100. st. 9. ZOMO-a s odredbama čl. 3., čl. 14. st. 1. i 2., čl. 48. st. 1. i čl. 58. st. 2. Ustava RH i odredbama Konvencije o pravima OSI**, smatrajući da ponovno određivanje starosnih mirovina kao i prevođenje invalidske mirovine u starosnu mirovinu posljedično utječe na povoljniji izračun mirovine te da korisnici invalidskih mirovina nemaju jednakopravnu mogućnost ostvarenja novog (povoljnijeg) izračuna mirovine u odnosu na korisnike starosnih mirovina, zbog čega su stavljeni u nepovoljniji položaj.

USRH rješenjem od 13. 7. 2021. godine broj U-I-725/2021 nije prihvatio prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti čl. 100. st. 9. ZOMO-a s Ustavom uz obrazloženje prema kojem je u cijelosti prihvatio navode iz očitovanja Ministarstva koji odgovaraju gore iznesenom. Uz navedeno rješenje USRH-a priloženo je i izdvojeno mišljenje tri suca USRH-a koji se nisu suglasili s mišljenjem većine u postupku, smatrajući da prigovor nejednakog postupanja nije ispitan na valjan način te da su nekritički i pogrešno prihvaćena obrazloženja MROSP-a. U izdvojenom mišljenju navodi se, među ostalim, slijedeće:

„…Ministarstvo navodi da se vrste mirovina i uvjeti za ostvarenje mirovine razlikuju s obzirom na osigurani rizik te da sama uplata doprinosa nije temelj za stjecanje prava. To je točno, ali ne može biti

opravdanje za gore opisano različito postupanje odnosno ne objašnjava zašto dvije osobe istih godina života i mirovinskog staža i svih ostalih okolnosti, ali jedna u invalidskoj mirovini a druga u prijevremenoj, nisu u situaciji u pogledu novog izračuna mirovine odnosno zašto se jednoj za povećanje mirovine priznaje drugi dohodak, a drugoj, onoj s invaliditetom, ne. Ni obrazloženje da se korisnicima invalidske mirovine ne obustavlja mirovina za vrijeme zaposlenja ne opravdava opisanu razliku, jer i druge kategorije umirovljenika mogu raditi i primati mirovinu (prema podacima HZMO-a u lipnju 2021. godine bilo je ukupno 17.690 korisnika mirovine koji rade i primaju mirovinu). Niti ostali navodi Ministarstva zapravo ne sadrže jasno i prihvatljivo objašnjenje za navedeno različito postupanje. Stoga, u nedostatku objektivnog i razumnog opravdanja za očiti nepovoljniji položaj korisnika invalidske mirovine ne možemo drugo nego zaključiti da se radi o zakonskom rješenju protivnom čl. 14. Ustava."

Primjer iz prakse: POSI se obratio osiguranik iz Varaždina koji je trenutno na radu u Slovačkoj Republici, pritužujući se na neisplatu mirovine od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu. Naime, imenovani je primao u Republici Hrvatskoj invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad (po današnjem važećem zakonu potpuni gubitak radne sposobnosti) te mu je ista (koju je primao u iznosu od oko 1.200,00 kn), nakon zapošljavanja u svojstvu osobe s invaliditetom u Slovačkoj Republici ukinuta sukladno članku 99. stavak 1. Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21) koji govori: *„(1) Korisniku mirovine koji se zaposli ili počne obavljati djelatnost na temelju koje postoji obveza na osiguranje isplata mirovine se obustavlja.".* U Slovačkoj Republici invaliditet mu je utvrđen u iznosu od 75%.

Konstatiramo da je od 2014. godine, od donošenja novog Zakona o mirovinskom osiguranju, popunjena pravna praznina koja je postojala u zakonskim odredbama te sada više nije moguće da netko bude zaposlen, odnosno u osiguranju, a da posjeduje opću nesposobnost za rad (potpunu radnu nesposobnost), već su donesene odredbe prema kojima je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu HZMO) po službenoj dužnosti dužan takvog osiguranika uputiti na ponovnu procjenu radne sposobnosti.

Odredbe članka 126. stavak 2. i članka 123. stavak 4. Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21), govore da je HZMO po službenoj dužnosti bio dužan uputiti imenovanog na obvezni kontrolni pregled pa time utvrditi i djelomičnu nesposobnost za rad te imenovanom ujedno isplaćivati i zasluženu mirovinu od strane hrvatskog osiguravatelja. Navedeno, s obzirom da mu je slovački osiguravatelj već ranije utvrdio invaliditet od 75%.

Čl. 126. st. 2. Zakona o mirovinskom osiguranju glasi:

„(2) Korisnik invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ili potpunog gubitka radne sposobnosti koji stekne svojstvo osiguranika, kao i korisnik mirovine određene prema članku 58. i članku 175. stavku 7. ovoga Zakona, osim osiguranika iz članaka 14. i 17. ovoga Zakona, podliježe obveznom kontrolnom pregledu."

Dok članak 123. stavak 4. Zakona o mirovinskom osiguranju glasi:

„(4) Postupak radi kontrolnog pregleda iz članka 126. stavaka 1. i 2. ovoga Zakona obvezno pokreće Zavod po službenoj dužnosti, a vještačenje u prvostupanjskom postupku obavlja područna ustrojstvena jedinica Zavoda za vještačenje prema prebivalištu osobe koja se vještači, a u povodu žalbe na rješenje Zavoda doneseno na temelju nalaza i mišljenja, vještačenje u drugostupanjskom postupku obavlja središnji ured Zavoda za vještačenje."

Upozorili smo na kršenje zakonskih odredbi glede imenovanog te poduzimanje žurnih mjera ponovnog vještačenja poradi utvrđivanja djelomične nesposobnosti za rad te po toj osnovi i ostvarivanja dijela, odnosno primanja polovice dotadašnje invalidske mirovine.

Međutim, u svom odgovoru HZMO, PS u Varaždinu navodi: *„ukoliko imenovani želi i dalje raditi u R. Slovačkoj te i dalje primati isplatu mirovine iz R. Hrvatske, da se imenovani mora obratiti slovačkom nositelju mirovinskog osiguranja, s raspoloživom medicinskom dokumentacijom, radi pokretanja postupka za utvrđivanje invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne* sposobnosti."

Ističemo da je imenovani primao u Republici Hrvatskoj invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad (po današnjem važećem zakonu potpuni gubitak radne sposobnosti) te mu je ista nakon zapošljavanja u svojstvu osobe s invaliditetom u Slovačkoj Republici automatski ukinuta od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje sukladno članku 99. stavak 1. Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21) koji govori:
„(1) Korisniku mirovine koji se zaposli ili počne obavljati djelatnost na temelju koje postoji obveza na osiguranje isplata mirovine se obustavlja.“
U Slovačkoj Republici je već vještačen te mu je utvrđen invaliditet u visini od 75%.
Odredbe članka 126. stavak 2. i članka 123. stavak 4. Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19 i 84/21), govore da je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje **po službenoj dužnosti bio dužan** uputiti imenovanog na obvezni kontrolni pregled pa time utvrditi i djelomičnu nesposobnost za rad te imenovanom ujedno isplaćivati i zasluženu mirovinu od strane hrvatskog osiguravatelja.
Članak 126. stavak 2. Zakona o mirovinskom osiguranju glasi:
„(2) Korisnik invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ili potpunog gubitka radne sposobnosti koji stekne svojstvo osiguranika, kao i korisnik mirovine određene prema članku 58. i članku 175. stavku 7. ovoga Zakona, osim osiguranika iz članaka 14. i 17. ovoga Zakona, podliježe obveznom kontrolnom pregledu.“
Dok članak 123. stavak 4. Zakona o mirovinskom osiguranju glasi:
„(4) Postupak radi kontrolnog pregleda iz članka 126. stavaka 1. i 2. ovoga Zakona obvezno pokreće Zavod po službenoj dužnosti, a vještačenje u prvostupanjskom postupku obavlja područna ustrojstvena jedinica Zavoda za vještačenje prema prebivalištu osobe koja se vještači, a u povodu žalbe na rješenje Zavoda doneseno na temelju nalaza i mišljenja, vještačenje u drugostupanjskom postupku obavlja središnji ured Zavoda za vještačenje.“

Iz zakonskih odredbi proizlazi da je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje taj koji je dužan pokrenuti postupak po službenoj dužnosti, a ne sama osoba s invaliditetom.
Ujedno, sukladno odredbama članka 14. stavka 5. Uredbe o metodologijama vještačenja (Narodne novine, br. 67/17 i 56/18) vijeće vještaka (ZOSI) može iznimno dati nalaz i mišljenje i bez pregleda osigurane osobe, isključivo na temelju originalne medicinske i druge dokumentacije, kada osigurana osoba zbog objektivnih razloga ne može biti pregledana (u slučaju boravka u inozemstvu).
Na kraju smo istaknuli da sukladno odredbama uredbi Europske unije o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti, kao i svemu gore navedenom, očekujemo poduzimanje mjera ponovnog vještačenja poradi utvrđivanja djelomične nesposobnosti za rad te po toj osnovi i ostvarivanja primanja dijela, odnosno polovice dotadašnje invalidske mirovine. Do kraja 2021. godine nismo dobili povratni odgovor od strane HZMO-a, Područne službe u Varaždinu.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE:

Od 2014. godine naovamo nije bilo značajnijih promjena u odnosu na osobe s invaliditetom osim neznatnog povećavanja osnovice za izračunavanje naknade za tjelesno oštećenje (povećana je osnovica za određivanje novčane naknade zbog tjelesnog oštećenja za 15% za one korisnike naknade kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti). Ista nije povećavana zadnjih 20 godina. Kao svim ostalim umirovljenicima pa tako i HRVI, osobama s invaliditetom koje imaju profesionalnu, odnosno djelomičnu nesposobnost za rad, nije omogućen rad od 4 sata uz primanje dotadašnje mirovine. Primjetan je u praksi rast pritužbi zbog neostvarivanja prava na obiteljske mirovine osoba kod kojih je invaliditet kao uzrok potpune nesposobnosti nastupio po završetku redovnog školovanja i osposobljavanja, a da nisu stekli uvjete za ostvarivanje prava na osobnu mirovinu. U praksi nije zaživjelo priznavanje prava na profesionalnu rehabilitaciju za osposobljavanje invalida rada za rad uz očuvanje preostale radne sposobnosti (od 2019. godine do 2021. godine pravo je priznato za ukupno tri osiguranika, pri čemu nijednom od osiguranika nije

priznato navedeno pravo u 2021. godini), o čemu se više govori u dijelu izvješća pod naslovom *Osposobljavanje i rehabilitacija*.

U sljedećem periodu kroz izmjene i dopune Zakona o mirovinskom osiguranju potrebno je:

- uskladiti rast mirovina s rastom plaća kako bi se osigurao primjereni životni standard umirovljenicima koji su osobe s invaliditetom (promjena formule usklađivanja mirovina)
- omogućiti umirovljenicima/osobama s invaliditetom zasnivanje radnog odnosa s polovicom radnog vremena, uz primanje pune njihove dotadašnje mirovine kako je to dano drugim kategorijama osiguranika, ujedno i HRVI, odnosno da se izjednače osobe s invaliditetom koje su ostvarile svoja prava po općem propisu o mirovinskom osiguranju s onima koje su prava iz mirovinskog osiguranja ostvarile prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji
- omogućiti korisnicima invalidske mirovine koje imaju djelomičnu nesposobnost za rad (ranije profesionalnu nesposobnost za rad) stjecanje prava na starosnu mirovinu navršavanjem uvjeta za ostvarivanje starosne mirovine (65 godina života i 15 godina staža osiguranja) neovisno o dodatnom uvjetu jedne godine staža osiguranja (što je ranije bilo moguće prije stupanja na snagu Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13) od 1. 1. 2014., odnosno njegovih naknadnih izmjena i dopuna (Narodne novine, br. 33/15) od 1. 1. 2015.
- omogućiti korisnicima invalidske mirovine koji imaju djelomičnu nesposobnost za rad (ranije profesionalnu nesposobnost za rad) da gornji dodatni uvjet jedne godine staža osiguranja mogu ostvariti ne samo po osnovi radnog odnosa, već i po osnovi drugog dohotka (iz atipičnih poslova) za koji su u cijelosti uplaćeni doprinosi, kao što je to primjenjivo kod korisnika starosne mirovine, prijevremene starosne mirovine ili starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika kod izračuna nove (povoljnije) mirovine.

STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM – BENEFICIRANI RADNI STAŽ

Stupanjem na snagu novog Zakona o stažu s povećanim trajanjem (Narodne novine, br. 115/18 i 34/21) u 2021. godini zaprimili smo upite osoba s invaliditetom kao i udruga koje su se obraćale u njihovo ime o razlozima zbog kojih im je priznat staž s povećanim trajanjem od datuma 1. siječnja 2019. godine, a ne od vremena nastanka bolesti ako su tada bili osigurani.
Beneficirani radni staž im je priznat od 1. siječnja 2019. godine odnosno od datuma kada je stupio na snagu novi Zakon kojim su obuhvaćene pojedine rijetke bolesti koje nisu bile taksativno nabrojene u prijašnjem Zakonu.

Primjer iz prakse: POSI se, putem Udruge Crveni leptir (SLE) i Hrvatskog saveza za rijetke bolesti, obratila njihova članica osoba s invaliditetom tražeći savjet te navodi: *„…Bolujem od SLE od 2009. godine, a u radnom odnosu od 2001. godine bez prekida istog, trenutno zaposlenik Centra za socijalnu skrb. 2019. godine sam bila na vještačenju i dobila rješenje kao osoba s invaliditetom i staž s uvećanim trajanjem, ali samo od 01.01.2019. godine kada je izašao zakon. Sada sam vidjela da su neki sa istom dijagnozom dobili retroaktivno beneficiju od datuma kada im je utvrđena dijagnoza ili datuma zapošljavanja ukoliko je već postojala dijagnoza. Molim Vas savjete i uputu kako da ishodujem isto. U prilogu Vam šaljem Rješenje...“.*

S obzirom da se na dobiveno rješenje HZMO-a nije žalila, upućena je da zatraži reviziju postupka, a vezano uz datum priznavanja prava na beneficirani radni staž, budući da boluje od ankilozantnog spondilitisa, psorijatičnog artritisa, seronegativnog artritisa, sistemskog eritemskog lupusa, sklerodermije i polimiozitisa/dermatomiozitisa koje bolesti su rani jim Zakonom o stažu s povećanim trajanjem (Narodne novine, br. 71/99, 46/07 i 41/08) bile obuhvaćene terminom: „osobe oboljele od reumatoidnog artritisa i drugih sustavnih upalnih bolesti zglobova i vezivnog tkiva“, a SLE je bolest zglobova i kostiju koji za posljedicu ima artritis i dr. Stoga je postojala zakonska osnova da joj se prizna staž s povećanim trajanjem ranije, odnosno od trenutka nastanka bolesti.

Stranka je upućena da podnese novi zahtjev za utvrđivanje beneficiranog radnog staža kojim bi se ispravilo propušteno, pozivajući se na zakonom propisane odredbe za podnošenje izvanrednih pravnih lijekova, ili na čl. 129. ZUP-a, na koji način bi se ispravno utvrdio datum utvrđivanja staža osiguranja u povećanom trajanju.

DOPLATAK ZA DJECU

Roditelji djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom su nam se najviše prituživali u ovom području zbog dugotrajnosti postupka vezano uz početak isplate po podnesenom zahtjevu. Naime, s navedenim su se susreli gotovo svi roditelji koji su ostvarili ovo pravo, odnosno jednim dijelom primali inozemni dječji doplatak.
Drugi problem koji su nam isticali je vezan uz proračunsku osnovicu, odnosno potrebu da se dječji doplatak poveća jer se godinama nije mijenjao. Radi se o članku 22. Zakona o doplatku za djecu (Narodne novine, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08 - OUSRH, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18) koji trenutno određuje da: *„Za dijete s težim ili teškim invaliditetom prema posebnim propisima, doplatak za djecu određuje se u svoti od 25% od proračunske osnovice, neovisno o ukupnom dohotku po članu kućanstva mjesečno.“*

Primjer iz prakse: POSI se redovito svake godine već duže vremensko razdoblje obraćaju roditelji djece s teškoćama u razvoju (teškim i težim invaliditetom) koji su podnijeli zahtjev za dječji doplatak na vrijeme svake godine (u mjesecu ožujku). Međutim, da bi nadalje primali doplatak za svoje dijete sukladno člancima 12. i 22. Zakona o doplatku za djecu u slučajevima kada se radi o trajnim stanjima (utvrđenima nalazom i mišljenjem) kod kojih se ne očekuju poboljšanja (Narodne novine, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08 - OUSRH, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18). Čl. 12. glasi: *„Za dijete s težim ili teškim invaliditetom nastalim prije osamnaeste godine života ili za vrijeme redovitog školovanja, utvrđenim prema posebnim propisima, pripada doplatak za djecu od dana podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na doplatak za djecu sve dok taj invaliditet postoji.“* Ako činjenicu utvrđenog teškog invaliditeta više ne treba dokazivati, tada ne postoji osnova da se ova činjenica svake godine dokazuje, čime bi se osigurao kontinuitet prava.

Ovaj problem je pristuan najčešće u slučajevima kao što je sljedeći primjer:
Podnositeljica zahtjeva je samohrana majka troje djece koja je zahtjev za doplatak za svoje dijete s teškoćama podnijela još 1.4.2021. godine, međutim još uvijek nije zaprimila dječji doplatak, odnosno nije riješen njezin predmet. Premda je djetetovo stanje trajno (trajni invaliditet od rođenja), te nije potrebno vještačenje zdravstvenog stanja djeteta ona nije zaprimila dječji doplatak (od ožujka 2021. do rujna 2021.).
S obzirom na navedeno obratili smo se nadležnom HZMO-u, Središnjoj službi u Zagrebu te zamolili za odgovor na konkretna pitanja:
1. Koji su razlozi za kršenje zakonskih odredbi glede rješavanja pojedinih slučajeva te neisplate na vrijeme doplatka za djecu roditeljima.
U svom odgovoru HZMO, Središnja služba u Zagrebu između ostalog navodi da su od tada sav posao oko isplate dječjeg doplatka korisnicima koji dijelom isti primaju iz inozemstva, a koji je za sve korisnike bio rješavan u Središnjoj službi HZMO-a, prebacili na rješavanje nadležnim Područnim službama HZMO-a, te bi već sada trebala kašnjenja biti manja, odnosno ubrzati se sam proces odobravanja isplate.
S obzirom na aktualne izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, koji uvodi termine stupnjevanja funkcionalnih ne/sposobnosti, odnosno III i IV stupanj funkcionalnih ne/sposobnosti (time se postiglo usklađivanje navedenog Zakona i Uredbe o metodologijama vještačenja) umjesto ranijih termina teži i teški invaliditet, nameće se potreba usklađivanja i odredbi Zakona o doplatku za djecu.

2.23. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Dana 16. svibnja 2021. u Republici Hrvatskoj održani su **lokalni izbori**. Povodom toga pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je 10. svibnja priopćenje za javnost pod nazivom *Ništa o nama bez nas – neka se glas osoba s invaliditetom čuje na lokalnoj razini.*
U priopćenju smo istaknuli da se život osoba s invaliditetom kao i svih građana događa na lokalnoj razini. Zbog toga su predstojeći izbori od posebne važnosti za više od 500.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koliko ih ima u Hrvatskoj. Kad se tome pribroje članovi njihovih obitelji, dobije se najbrojnija manjina koja je svakodnevno suočena s brojnim dodatnim izazovima uz one s kojima se nose svi ostali građani. Usprkos brojnosti, većinu svoje energije moraju ulagati u uklanjanje prepreka na svakom koraku i zato je njihova vidljivost mala i ne mogu se nametnuti kao glasna grupacija koja bi tražila svoja prava. Zbog toga je još veća odgovornost političara da prilikom kreiranja planova za unaprjeđenje života čitave zajednice ne zaborave one grupacije osoba s invaliditetom koje su višestruko marginalizirane i isključene kao što su osobe koje žive u ustanovama ili im prijeti izdvajanje iz zajednice zbog nepostojanja socijalnih usluga koje bi im se pružale ondje gdje žive, roditeljima djece s teškoćama u razvoju ili obiteljima koje skrbe o svom članu s invaliditetom, pogotovo kad se radi o osobama s teškoćama mentalnog zdravlja.

Stoga smo pozvali **medije** da u predstojećem razdoblju budu glas i tih osoba i propitkuju kandidate o mjerama i aktivnostima iz nadležnosti lokalne i područne (regionalne) samouprave koje se odnose na teme važne za osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji. *Na koji način će osigurati da se osobe s invaliditetom uključe u donošenje odluka? Koja ključna pitanja vezana uz položaj osoba s invaliditetom na svom području planiraju rješavati ako dođu na vlast?*

Uzimajući u obzir pritužbe koje pravobraniteljica svakodnevno zaprima, smatrali smo da je biračima važno čuti na koji način potencijalni donositelji odluka na lokalnoj i regionalnoj razini planiraju uključiti osobe s invaliditetom u kreiranje politika i donošenje odluka, kako i u kojoj mjeri planiraju osigurati sredstva za osiguranje pristupačnosti i mobilnosti, koje su to mjere i aktivnosti kojima će se osigurati suradnja s organizacijama civilnog društva i pružati im potpora u svakodnevnom radu, a posebno je važno čuti na koji način planiraju u svojim općinama, gradovima i županijama osigurati pružanje potrebnih socijalnih usluga te uključenost u odgojne i obrazovne programe i programe rane intervencije svoj djeci s teškoćama u razvoju.

Podsjetili smo i sve **sudionike izbornog procesa** kako je uz osiguranje arhitektonske pristupačnosti prostorija političkih stranaka, predizbornih debata, skupova i biračkih mjesta neophodno osigurati i informacijsko-komunikacijsku pristupačnost, odnosno da poruke i informacije važne za sudjelovanje na izborima moraju biti dostupne i razumljive svima, uključujući gluhe i slijepe osobe, kao i osobe s intelektualnim teškoćama.

Ujedno smo pozvali **osobe s invaliditetom i roditelje djece s teškoćama u razvoju** da se uključe u procese donošenja odluka koje utječu na njihove živote, da se informiraju o tome kako pojedine opcije planiraju odgovoriti na izazove s kojima se svakodnevno suočavaju i da izađu na izbore. Podsjetili smo i na *Obvezatne upute o načinu glasovanja birača s invaliditetom, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto* koje je objavilo Državno izborno povjerenstvo te pozvali sve sudionike izbornog procesa, posebno medije, da kontinuirano upoznaju javnost s njihovim sadržajem kako bi osobe s invaliditetom pravovremeno bile upoznate s načinima na koje mogu ostvariti svoje biračko pravo.
Podsjetili smo na odredbe koje se tiču birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto, a žele glasati. Oni su trebali o tome obavijestiti nadležno izborno povjerenstvo najranije tri dana prije dana održavanja izbora ili birački odbor do 12 sati na dan održavanja izbora. Ako je to moguće, članovi biračkog odbora će ih posjetiti na njihovoj adresi. Ako je biračko mjesto nepristupačno, glasanje se

može organizirati ispred samog mjesta. Još jednom smo pozvali sve osobe s invaliditetom da iskoriste svoje pravo na sudjelovanje u političkom životu kroz mogućnost da glasaju na lokalnim izborima. Budući da na lokalnim izborima ne postoji mogućnost da se glasa na biračkom mjestu izvan mjesta prebivališta, birači smješteni u ustanovama socijalne skrbi mogli su glasati samo u jedinici u kojoj imaju prebivalište. Podsjetili smo da na izborima mogu glasati osobe lišene poslovne sposobnosti kojima je u svrhu zaštite njihovih prava imenovan skrbnik. Obvezatne upute Državnoga izbornog povjerenstva omogućavaju pružanje podrške osobi s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama na biračkom mjestu od strane osobe od povjerenja (ta osoba može i ne mora biti skrbnik). Način na koji se odvija glasanje osoba kojima prilikom glasanja treba podrška druge osobe iz bilo kojeg razloga, kao i onih osoba koje ne mogu pristupiti biračkom mjestu, detaljno je opisan u *Obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva.*

Ujedno smo pozvali sve birače koji smatraju da im je nekom radnjom izbornog tijela ili na bilo koji drugi način ugroženo ili onemogućeno njihovo biračko pravo da se bez odgode obrate Državnom izbornom povjerenstvu kako bi se pravodobno poduzele odgovarajuće mjere i otklonile eventualne nepravilnosti. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije zaprimio pritužbe koje bi se odnosile na sudjelovanje osoba s invaliditetom na lokalnim izborima. Budući da smo u obraćanjima javnosti uputili osobe s invaliditetom da se u slučaju teškoća vezanih uz njihovo sudjelovanje na izborima obrate izravno Državnom izbornom povjerenstvu, zatražili smo od DIP-a podatke o tome jesu li se Državnom izbornom povjerenstvu pritužile osobe s invaliditetom vezano uz te izbore i ako jesu, u čemu su se sastojale te pritužbe. U svom odgovoru DIP nas je obavijestio da ni oni nisu zaprimili pritužbe osoba s invaliditetom.

Udruga **GONG** zamolila je podatke vezano uz **istraživanje o uvjetima glasanja osoba s invaliditetom.** Zanimali su ih podatci o broju osoba lišenih poslovne sposobnosti koje su iskoristile svoje pravo glasa. S tim u vezi odgovorili smo da se prema našim saznanjima ne bilježi koliko osoba s invaliditetom pa ni onih lišenih poslovne sposobnosti koristi pravo glasanja u praksi i glasanje preko osobe od povjerenja. To bi zahtijevalo da se na biračkom mjestu i tijekom biračkog procesa posebno bilježi, označuje i na drugi način izdvaja osobe s invaliditetom, što bi bilo diskriminirajuće, ali i protuzakonito kao i prikupljanje drugih karakteristika birača. Ne vidimo kako bi se to moglo izvesti, a da se poštuje dostojanstvo osoba s invaliditetom, zaštita podataka i tajnost glasanja. Naveli smo da je podatak koji postoji onaj o broju glasača na posebnim biračkim mjestima određenim u ustanovama socijalne skrbi (domovima za starije i nemoćne osobe i domovima u kojima su smještene osobe s invaliditetom). Te podatke tražimo od Državnog izbornog povjerenstva nakon svakih izbora na kojima je moguće sudjelovanje birača izvan mjesta prebivališta pa smo ih tako prikazali u Godišnjim izvješćima o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2016. i 2020. godinu. Izvješća možete naći na internetskoj stranici Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na poveznici https://posi.hr/izvjesca-o-radu/.

Ujedno smo ih upoznali s činjenicom da u svakom godišnjem izvješću imamo poglavlje **Sudjelovanje u političkom i javnom životu**, a posebno bismo skrenuli pozornost na to poglavlje u Izvješću o radu za 2014. godinu, gdje smo prikazali rezultate kratke ankete provedene u ustanovi i stambenim zajednicama o okolnostima pod kojima se ostvaruje biračko pravo za osobe s invaliditetom koje su smještene u ustanovama socijalne skrbi.

Vezano uz prilagođavanje biračkih mjesta osobama s invaliditetom, također smo ih uputili na odgovarajuća poglavlja izvješća. Zanimalo ih je i kakvo je u praksi iskustvo korisnika s razinom dostupnosti informacija i prilagodbe mrežnih stranica osobama s invaliditetom, u vezi čega smo ih uputili na saveze osoba s invaliditetom uz informaciju da je 23. rujna 2019. godine na snagu stupio Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (Narodne novine, br. 17/19), koji je donesen s ciljem osiguranja ravnopravnog uključivanja i ostvarivanja aktivne uloge u društvu svih osoba bez obzira na vrstu i stupanj njihovog invaliditeta i/ili njihove smanjene sposobnosti za korištenje digitalnih sadržaja tijela javnog sektora. Navedenim zakonom u hrvatsko zakonodavstvo ugrađen je sadržaj Direktive EU 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća. Prema našim saznanjima većina tijela državne uprave i druga državna tijela, JLP(R)S, tijela javnog prava koji su obveznici Zakona prilagodila su svoje mrežne stranice, međutim nismo još istražili korisničku perspektivu. Veći uvid u korisničku perspektivu mogli bi imati savezi osoba s invaliditetom

kao i povjerenik za informiranje koji je nadležan za praćenje usklađenosti mrežnih stranica pojedinih tijela sa zahtjevima za pristupačnost prema Zakonu.
Završili smo s ocjenom da je nakon 2012. godine došlo do zastoja na području unaprjeđivanja biračkog prava osoba s invaliditetom pa nismo upoznati s kampanjama informiranja niti dobrim praksama na tom području. Često čujemo ocjenu da je i među općom populacijom izlaznost mala, a da osobe s invaliditetom imaju puno ozbiljnije probleme od neuključenosti u birački proces za koji ionako vlada slab interes, što bi trebalo mijenjati. Do trenutka pisanja ovog izvješća nismo dobili informacije o rezultatima istraživanja.

2.24. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Iz godine u godinu naglašavamo koliko je uloga organizacija civilnog društva neizmjerno važna za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju čemu u prilog govori i značajan broj predstavki upućenih u raznim područjima života. U mnogim lokalnim sredinama udruge koje okupljaju osobe s invaliditetom, njihove bližnje, roditelje djece s teškoćama kao i članove njihove obitelji često su jedini dostupan izvor informacija, a mnoge od njih su također i pružatelji usluga prioritetnih za život djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Tijekom 2021. godine udruge su tražile pisma podrške i preporuke vezano uz provođenje programa i projekata, radionica i sl. aktivnosti, ukazivale su na nepravilnosti u njihovoj provedbi kao i u radu samih udruga, kroz prosljeđivanje raznih upita i pritužbi osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju tražile su za njih informacije ili ostvarivanje njihovih prava u odgoju i obrazovanju, zapošljavanju i radu, imovinsko-pravnim poslovima.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra udruge osoba s invaliditetom najznačajnijim partnerom u raznim aktivnostima što potvrđuje organiziranje zajedničkih događanja, rasprava, predlaganja izmjena i dopuna propisa.

U 2021. godini udruge s područja pogođenih potresom, prvenstveno Sisačko-moslavačke županije, suočile su se s brojnim izazovima te su svojim značajnim angažmanom pridonijele da su za neke od prioritetnih usluga uspjele osigurati nastavak provedbe. Tako je Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije omogućila nastavak provođenja usluge rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju.
Značajna je uloga svih udruga u pružanju raznih vrsta podrške osobama s invaliditetom u njihovim domovima kao i onima koji su zbrinuti u kontejnerskim naseljima kao što su usluge osobne asistencije, pomoć u kući, smještaj beskućnicima, starima i nemoćnima, besplatna pravna pomoć, različiti oblici podrške djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima i dr..
Osim u navedenoj županiji, okolne županije kao i grad Zagreb, Zagrebačka te Krapinsko-zagorska županija još uvijek nisu riješile pitanje obnove građevina na što su udruge također apelirale te pozvale na provedbu propisa i osiguravanje pristupačnosti svih građevina neovisno da li su javne ili stambene namjene. Udruge su ukazale na značajne izazove vezane uz sigurnost od širenja bolesti COVID-19, od korištenja zaštitnih maski koje stvara problem kod osoba s oštećenjem sluha, informacija vezanih uz cijepljenje, korištenja COVID potvrda kao uvjeta za ulazak u prostore za obavljanje javnih usluga (pošta, banka i dr.), sigurnosti kretanja van vlastitih domova, izlaska iz ustanova kao i korištenja usluga koje pružaju udruge.

Naglašavamo kako su i u protekloj godini, prilagodbom načina rada, snalažljivošću, ali i odgovornošću u skladu s epidemiološkim mjerama udruge pružile neizmjeran doprinos u kriznim situacijama.

Podsjećamo i na **nedostatak sustavnog financiranja** organizacija civilnog društva kao i određivanja udruga od prioritetnog značenja za život osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, na što upozoravamo godinama. Većina njih opstaje i radi isključivo prijavom projekata i programa na

natječaje, iz različitih izvora financiranja, što često dovodi do nedostatka kontinuiteta u nastavku provođenja usluga. I dalje nam se obraćaju udruge ističući probleme na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini vezano uz odluke kojima se ukidaju ili ograničavaju sredstva, a koja su do jučer dobivali u svrhu provođenja projekata i programa. U rad većine udruga uključeni su brojni volonteri, suradnici koji osmišljavanju i provode programe i projekte kao i zaposlenici koji obavljaju poslove koji se često svode na balansiranje između opstojnosti udruge i provođenja aktivnosti odobrenih projekata.

Pravobraniteljica i članovi Stručnog savjeta pravobraniteljice kao i udruge i savezi osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koje na temelju projekata i programa pružaju razne usluga osobama s invaliditetom izrazili su zabrinutost vezanu uz nastavak financiranja takvih projekata iz EU fondova u novom financijskom razdoblju od 2021. do 2027. godine, uzimajući u obzir da još uvijek traju pregovori Republike Hrvatske s Europskom komisijom te nemamo točnih saznanja kada će biti raspisani novi natječaji odnosno javni pozivi. Razvidna su višemjesečna kašnjenja u postupcima donošenja različitih strateških dokumenata važnih za osobe s invaliditetom koji su ujedno i preduvjet za povlačenje sredstava iz fondova Europske unije, kao primjerice dugo očekivani Nacionalni plan za izjednačavanje mogućnosti za osobe invaliditetom od 2021. do 2027. godine koji je donesen tek u prosincu 2021. godine.

Prema navodima MROSP programski dokumenti za sljedeće financijsko razdoblje od 2021. do 2027. godine dostavljeni su Europskoj komisiji još u srpnju 2021. godine te se očekuju daljnji pregovori s Europskom komisijom početkom 2022. godine s čvrstim vjerovanjem kako će u drugoj polovici godine biti raspisani i prvi javni pozivi iz novih programa.

22. prosinca 2021. godine virtualno putem platforme ZOOM održan je u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanak na temu financiranja projekata iz EU fondova u novom financijskom razdoblju od 2021. do 2027. godine. NA sastanku su uz članove Stručnog savjeta pravobraniteljice sudjelovali predstavnici MROSP i MRRFEU.

Pitanje mogućnosti i raspoloživog vremena za prijavu aktivnosti i projekata organizacija i udruga osoba s invaliditetom na natječaje budućeg financijskog razdoblja je iznimno važno zbog toga što su brojne udruge kroz različite projekte već godinama jedini pružatelji socijalnih usluga osobama s invaliditetom u svojim sredinama te se sada ozbiljno nameće pitanje na koji će način ove organizacije civilnog društva moći u budućnosti nastaviti sa svojim aktivnostima.

Na sastanku je istaknuto nezadovoljstvo što su udruge koje se bave zaštitom i zastupanjem prava osoba s invaliditetom, uvrštene u horizontalne aktivnosti s konkurencijom brojnih organizacija koje se profesionalne bave izradom projekata poput lokalnih akcijskih grupa. Istaknut je i problem vezan uz način prijave projekata i programa po **principu „najbrži prst“.**
Način prijave „najbrži prst“ diskriminatoran je za osobe s invaliditetom iz više razloga – podnosio se isključivo putem interneta, što je bio problem za osobe koje nemaju suvremeno računalo, odnosno informatičku opremu, uglavnom je u nepristupačnom formatu i nije pristupačan način za osobe s različitim vrstama invaliditeta. Iz oba ministarstva naglašeno je kako je **prihvaćena preporuka** predstavnika osoba s invaliditetom te pravobraniteljice te će se navedena praksa promijeniti i uzet će se u obzir drugačiji načini dokazivanja ispunjavanja uvjeta. Rješenje vide u koordinaciji aktivnosti svih sudionika.

PREPORUKE:

1. Temeljem stečenih saznanja i iskustava **preporučujemo pravovremeno i transparentno upoznavanja pružatelja i korisnika usluga o razlozima mogućeg kašnjenja u financiranju projekata** za pružanje usluga osobama s invaliditetom kao i rokovima za njihovo raspisivanje u 2022. godini, pritom **apostrofirajući sprečavanje duljeg prekida financiranja usluga čime bi se ugrozila njihova dostupnost**

za korisnike i ugrozila institucionalna stabilnost organizacija koje takve usluge pružaju. Ovakvim prekidom bi bilo ugroženo ostvarivanje socijalnih prava osoba s invaliditetom, što se ne može prevladati naknadnim financijskim potporama u istom financijskom razdoblju.
2. S obzirom na moguće razdoblje u kojem će završiti financiranje tekućih projekata, a neće biti raspisani pozivi za nove projekte **preporučujemo iznaći rješenje kojim će se osigurati kontinuitet i nastavak pružanja usluga** s ciljem izbjegavanja prestanka pružanja usluga i šteta za krajnje korisnike.
Nužno je osmisliti i donijeti učinkovitije mjere za potporu i podršku organizacijama civilnog društva koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i onima koje programski djeluju u njihovu korist kako bi se omogućilo njihovo djelovanje u svim područjima RH.
Važno je ponuditi jasnu strategiju prijelaza s projektnog (cikličkog) pružanja svih ključnih usluga osobama s invaliditetom na sustavno pružanje usluga u kojima korisnici ne ovise o natječajima i kapacitetima organizacija za uspješno prijavljivanje na natječaje.
3. Jedino dugoročno, stabilno i pouzdano rješenje opisanih problema nalazimo u donošenju **zakonodavnog okvira koji bi omogućio sustavno financiranje i osigurao kontinuiran rad** udruga osoba s invaliditetom. Samo na taj način mogu se osigurati ciljana sredstva namijenjena opstojnosti i djelovanju udruga, u svrhu očuvanja i razvoja njihove zagovaračke uloge te općenito uloge koju imaju u podizanju kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.
4. Osim sustavnog financiranja udruga, potrebno je osigurati dostupnost usluga važnih za život osoba s invaliditetom na način koji će **rasteretiti organizacije civilnog društva** i omogućiti im neometano djelovanje usmjereno na zagovaranje, zaštitu ljudskih prava i općenito ostvarivanje ciljeva zbog kojih su i osnovane-krajnje dobrobiti i uključenosti u život zajednice osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji kojima su te udruge, za sada još uvijek jedini pružatelji usluga.

Participacija osoba s invaliditetom u kreiranju javnih politika

Javna politika usmjerena na problematiku osoba s invaliditetom tijekom 2021. godine ponajviše je bila vezana za reformu sustava socijalne skrbi i donošenje Zakona o socijalnoj skrbi koji je konačno usvojen i stupio na snagu u prvom kvartalu 2022. godine. U postupak izrade nacrta Zakona o socijalnoj skrbi bili su formalno uključeni predstavnici udruga osoba s invaliditetom i istaknuti aktivisti, no prema našim saznanjima i prigovorima članova radne skupine koji su isticani putem medija i društvenih mreža, njihovo sudjelovanje je više bilo deklaratorne, a ne stvarne prirode. Prigovarano je da su se sastanci radne skupine u punom sastavu održavali rijetko kao i da se na njima nisu uvažavali odnosno nisu ni razmatrali njihovi prijedlozi, te da je sveukupno gledajući njihovo sudjelovanje u radu radne skupine ponajviše bio paravan za prikazivanje uključenosti civilnog društva u kreiranje politike socijalne skrbi i stvaranje privida o postojanju konsenzusa o sadržaju nacrta prijedloga novog Zakona.
Učinkovito provođenje konvencijskog načela „Ništa o nama bez nas“ moguće je samo uz stvarno, a ne samo deklaratorno uključivanje osoba s invaliditetom i njihovih predstavnika u rad radnih skupina za izradu nacrta propisa, uz puno uvažavanje njihovog znanja, iskustva i poznavanja stvarnog položaja osoba s invaliditetom i njihovih (svakodnevnih) potreba.
S obzirom da se upravo radi na izradi nacrta dvaju zakona od prioritetnog značaja za osobe s invaliditetom koji su planirani za donošenje do kraja 2022. godine - Zakon o osobnoj asistenciji i Zakon o inkluzivnom dodatku, očekujemo stvarno uvažavanje članova i članica radne skupine.

Preporuka pravobraniteljice je da se prijedlozi i mišljenja predstavnika civilnog sektora stvarno, a ne samo formalno uvažavaju kod kreiranja svih propisa koji se tiču položaja osoba s invaliditetom (i na svim razinama vlasti), a posebno kada je riječ o propisima koji su od presudnog značaja za položaj osoba s invaliditetom, kao što je primjerice spomenuti Zakon o socijalnoj skrbi, odnosno najavljeni Zakon o osobnoj asistenciji i Zakon o inkluzivnom dodatku.

Primjer iz prakse: Pozitivan primjer uključivanja organizacija civilnog društva u kreiranju javne politike na lokalnoj razini je novoosnovano Povjerenstvo za pristupačnost Grada Splita kao savjetodavno tijelo Grada Splita zaduženo *„za analizu postojeće situacije vezano za pristupačnost u Gradu Splitu, procjenu*

potreba, donošenja zaključaka, odnosno prijedloga aktivnosti sa ciljem poboljšanja kvalitete života osobama s invaliditetom". Povjerenstvo je sastavljeno od ukupno 23 člana i to predstavnika više službi Grada Splita (socijalna skrb, komunalno gospodarstvo, izgradnja, društvene djelatnosti i EU), predstavnika Splitsko – dalmatinske županije, Turističke zajednice Grada Splita, te čak jedanaest predstavnika civilnog sektora – predstavnika inicijativa za osobe s invaliditetom, predstavnika udruga osoba s invaliditetom. Kao pridruženi (24-ti) član, u rad Povjerenstva uključena je i savjetnica POSI iz PU Split. Predstavnici civilnog društva i predstavnica Ureda POSI u dosadašnjem su radu Povjerenstva vrlo aktivno i uspješno zagovarali poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na lokalnoj razini posebno vezano za mobilnost i organizirani prijevoz osoba s invaliditetom, kao do sada najistaknutijim temama u radu Povjerenstva.

Ono što se od početka djelovanja Povjerenstva nametnulo kao pozitivan rezultat ovakvog tipa uključenosti civilnog sektora u kreiranju lokalne politike je već sama redovita prilika za suradnju, razmjenu mišljenja, iskustava o različitim pitanjima koji su od interesa za osobe s invaliditetom, a time i približavanje informacija o realnim potrebama i izazovima s kojima se svakodnevno susreću osobe s invaliditetom na lokalnoj razini predstavnicima lokalne samouprave. S druge strane, u pozitivnoj suradnji s predstavnicima lokalne politike, predstavnici civilnog sektora imaju bolju spoznaju o realnim mogućnostima i ograničenjima (financijskim i drugim) koje ima pojedina lokalna samouprava, te bolje prihvaćaju potrebu za definiranjem prioriteta u rješavanju različitih, često prekobrojnih, problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom.

Preporuka POSI je da se isti/slični model uključivanja predstavnika organizacija civilnog društva u kreiranju lokalne politike primjeni u što većem broju jedinica lokalne samouprave jer slični primjeri pokazuju da u pozitivnom duhu suradnje postoji očigledna korist za sve dionike javnih politika, a konačno i najvažnije i za same krajnje adresate, osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

PODRŠKA I PREPORUKE ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

U svrhu promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je, između ostalog, dala podršku i uputila preporuke za provođenje programa i projekata, kao i organiziranje radionica. U nastavku navodimo neke od njih:

Radio 92 FM Slavonski Brod – preporuka upućena Agenciji za elektroničke medije u svrhu dozvole prijave na natječaj. Preporuka je prihvaćena.

Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem "Golubica" Vukovar –pismo podrške povodom 50 godina djelovanja.

Udruga Brački pupoljci, otok Brač – preporuka upućena MROSP-u u svrhu osnivanja podružnice Centra za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači na otoku Braču, postupak je u tijeku.

Darko Schweigert – preporuka i zamolba Hrvatskom crvenom križu i drugim humanitarnim organizacijama za osiguravanje humanitarne pomoći iz SR Njemačke za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Preporuka je prihvaćena.

Hrvatska udruga oboljelih od cistične fibroze – upućene preporuke Vladi RH, Ministarstvu zdravstva i HZZO-u te pismo podrške članovima udruge u svrhu uvrštavanja lijekova na listu HZZO-a za osobe oboljele od cistične fibroze. Preporuka je prihvaćena.

Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Zagreb – podrška za prijavu na natječaj za projekt pod nazivom **Filmom do senzibilizacije**. Projekt je prihvaćen.

Udruga „I djeci s ljubavlju", Rijeka – pismo podrške dano u svrhu prijave projekta „Otvori oči". Nemamo saznanja o tome je li projekt prihvaćen.

Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju Vukovarski leptirići – podrška provedbi projekta „#letmetalk - unaprjeđenje znanja odgojno-obrazovnih djelatnika za rad s djecom s teškoćama te osiguranje preduvjeta za komunikaciju i razumijevanje uvođenjem suvremenih tehnoloških rješenja i inovativnih modela rada". Nemamo saznanja o tome je li projekt prihvaćen.

Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije, ugovaranje usluge poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške – preporuka upućena nadležnom MROSP-u u svrhu sustavne podrške radu udruge kao pružatelja usluga. Preporuka je prihvaćena.

Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju Vukovarski leptirići – pružanje podrške i potpore radu Udruge u svrhu sklapanja suradnje s institucijama, ustanovama i udrugama u svrhu unapređenja kvalitete življenja djece s teškoćama u razvoju.

Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju Vukovarski leptirići – pružanje podrške u svrhu zapošljavanja stručnog kadra (dva logopeda) te nastavka pružanja socijalnih usluga, a posebno usluga rane intervencije. Preporuka je upućena MROSP-u, nemamo saznanja o prihvaćenosti.

Udruga Liberato, Split – preporuka u svrhu prijave projekata LiberatoRights, LiberatoAssist, LiberatoTalk i Tehnička prilagodba skripti Sveučilišta u Splitu. Projekti LiberatoTalk i LiberatoRights su prihvaćeni, prijava projekta LiberatoAssist je odbijena dok projekt Tehničke prilagodbe skripti Sveučilišta u Splitu provodi SUMSI.

Hrvatsko društvo za dječju ortopediju Hrvatskog liječničkog zbora – preporuka upućena Ministarstvu zdravstva vezano uz probleme liječenja djece s teškoćama u razvoju na Odjelu za ortopediju KBC Zagreb. Nemamo saznanja o prihvaćenosti.

Centar za inkluziju Šibenik – podrška projektu „Unapređenje socijalne usluge stanovanje uz podršku za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj“ prijavljenog na natječaj ACF-Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj. Nemamo saznanja o tome je li projekt prihvaćen.

Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije – podrška projektu „Ignotus (neprimjetnih), 1362“. Projekt je prihvaćen.

Umjetnička organizacija Divert Kolektiv, Zagreb – podrška radu te organiziranju plesnih radionica i predstava.

Udruga UNUO – podrška projektu „Amorova žlica“ – 1. gastro natjecanje za društvo jednakosti. Natjecanje je uspješno provedeno i preporuka i prijedlozi su prihvaćeni.

Udruga život treće dobi – preporuka MROSP-u za uklanjanje prepreka koje otežavaju provedbu projekata kojima se osigurava usluga osobne asistencije. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) – podrška provedbi projekta Platforma 50+, podrška u pripremi i organiziranju fokus grupa na teme usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s KPOSI i mapiranje sastavnica neovisnog življenja. Fokus grupe održane u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci.

Udruga invalida rada grada Osijeka – podrška u provedbi projekata edukacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom. Projekti su uspješno provedeni.

Udruga Susret - podrška provedbi edukacije (certificirana CARe Edukacija) usmjerene na osnaživanje kompetencija stručnjaka koji rade s osobama s invaliditetom.

2.25. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

2.25.1. KULTURA

I u području kulture zbog utjecaja COVID-19 i provedbe preventivnih mjera i tijekom 2021. godine bio je smanjen broj održanih kulturnih događanja, a ona koja su održana imala su najčešće ograničen broj posjetitelja koji se određivao sukladno trenutnoj epidemiološkoj situaciji.

Kod kulturnih zbivanja i dalje se susrećemo s nizom prepreka koje kontinuirano otežavaju OSI sudjelovanje u kulturi. Pri tome ponovno ukazujemo na neprilagođenost prostora u kojima se održavaju različiti kulturni sadržaji kao što su predstave, radionice, izložbe i druge aktivnosti u kulturi te izostanak potrebnih potpora (najčešće su to pristupačan prijevoz, asistencija, pratnja i sl.). Pravo OSI da kao pojedinci budu u potpunosti uključeni u društvo ovisi i o tome mogu li sudjelovati u kulturnim aktivnostima u svojoj sredini kao što to mogu i osobe bez invaliditeta. Česta je predrasuda da područje kulture nije važno za OSI kao i druga područja. Neosporno je da je potrebno i uvažavanje i međusobna suradnja da bi se mogućnosti i kvalitete života OSI usmjerile kroz pristup i sudjelovanje u umjetnosti i društvenom životu. Još uvijek ne koristimo u svakodnevnom životu, radu i prilikom planiranja

događanja koncepte razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, posebno kada govorimo o pristupačnosti usluga u kulturi koje se pružaju u objektima starije gradnje, a koji su često kategorizirani i zaštićeni kao nepokretna kulturna dobra.

S obzirom na određivanje Hrvatske kao turističke destinacije vrlo su česta ispreplitanja područja kulture i turizma. Današnji gosti/posjetitelji, i domaći i inozemni, žele se gotovo uvijek detaljno upoznati s destinacijom koju posjećuju, a to u zemlji s bogatom povijesti kao što je Hrvatska, treba biti prepoznato i iskorišteno kao dodatna vrijednost naših turističkih destinacija. Zbog toga je potrebno u budućnosti više planski raditi na osiguravanju pristupačnosti svih kulturnih objekata, onih koji su zaštićeni kao kulturna dobra i onih koji to nisu, jer ćemo samo na taj način osigurati da ti objekti i njihovi sadržaji budu dostupni svima onima koji danas žive i posjećuju naše destinacije, a ne onima koji su to mogli doživjeti u prošlosti. Važno je uvidjeti da ono što je u fizičkom, komunikacijskom i informacijskom smislu pristupačno našim građanima na jednaki će način biti pristupačno i svim posjetiteljima koji nam dolaze kao gosti.

Inkluzivne plesne radionice i predstave Divert kolektiva

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznala se s radom umjetničke organizacije Divert kolektiv i izrazila snažnu podršku aktivnostima koje provode, a koje na najbolji mogući način oživotvoruju cilj uključivanja osoba s invaliditetom u zajednicu i sudjelovanje u umjetnosti koja je otvorena različitim sposobnostima. Kako su nas u razgovoru upoznale sa slabim interesom osoba s invaliditetom da se priključi plesnim radionicama pa i da su djeluju na plesnim predstavama kao gledatelji, prilikom održavanja radionice u Osijeku poslali smo preporuku i proslijedili informacije svim udrugama osoba s invaliditetom na tom području uz zamolbu da informacije proslijede svojim članovima kako bi što više osoba s invaliditetom dobilo informaciju o mogućnostima obogaćivanja svog života kroz plesnu umjetnost kao i priliku da možda otkriju plesača ili plesačicu u sebi.
Radionice su besplatne, otvorene i prilagođene svim osobama s invaliditetom i onima bez invaliditeta bez obzira na dob, njihove fizičke i druge karakteristike, fizičku spremnost, plesna iskustva i načine kretanja i, kao što kažu u Divert kolektivu: ako ste živi, možete plesati! Radionice vode stručnjaci educirani u radu s osobama s invaliditetom kroz suvremeni ples. Iako su radionice na visokoj umjetničkoj i stručnoj razini otvorene su potpunim početnicima i amaterima koji dosad nisu imali nikakvih doticaja s plesom.

Radionica u Osijeku bila je dio DIVERTovog projekta Plesom preko rampe kojeg Ministarstvo kulture i medija podržava Natječajem za programe koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj, a koji Divert provodi u suradnji s Akademijom dramske umjetnosti u Zagrebu, Zagrebačkim plesnim centrom, Akademijom za umjetnost i kulturu u Osijeku, Centrom za odgoj i obrazovanje Ivan Štark u Osijeku, Centrom za kulturu Osijek i HNK Osijek.
Pozvali smo sve zainteresirane da se pridruže misiji Divert kolektiva da se povežu plesači s i bez invaliditeta u zajedničko istraživanje plesa, izvedbe i edukacije u plesu te da tako svaki zainteresiran pojedinac dobije priliku biti ili sudionik radionice ili publika na nekoj od predstava.

DIVERT kolektiv je plesni i edukacijski projekt koji okuplja plesače s i bez invaliditeta u zajedničkom istraživanju plesa u odnosu na raznolikost tjelesnih i intelektualnih mogućnosti. Projekt je jedinstven u Hrvatskoj po tome što od samog početka djeluje na visokoj umjetničkoj i produkcijskoj razini i najvišoj razini edukacijskih praksi. Osnovan je 2012. godine kroz strukturu Hrvatskog instituta za pokret i ples, a sada djeluje samostalno kroz umjetničku organizaciju DIVERT inkluzivni plesni kolektiv. Edukacijska djelatnost odvija se u suradnji sa Zagrebačkim plesnim centrom, gdje redovito održavaju radionice inkluzivnog plesa.

Metoda rada koju koriste u Divert kolektivu naziva se DanceAbility. Radi se o pristupu usmjerenom na improvizaciju s ciljem pronalaska i/ili produbljivanja vlastitog kreativnog pokreta. Princip rada je iznutra prema van, kroz maštu, bez zadanih pokreta, osjećajući i razvijajući vlastite pokrete. Na radionici se

radi o plesnoj improvizaciji, pronalaženju načina izražavanja sebe u trenutku, korištenje prostora u kojem se nalazimo, međusobno neverbalno komuniciranje i izgradnje osjećaja zajednice. Glavni način plesnog istraživanja jest improvizacija, no ostavlja se prostor i za koreografiju koja uvijek proizlazi iz svih prisutnih osoba. Područja koja istražuju su pažnja na osjećanje vlastitog tijela, iskustvo jezika vlastitog tijela, pažnja na odnos sebe u prostoru i pažnja na otvaranje plesnog odnosa s drugima.
Radionicu vodi Helvecia Sekulić certificirana za vođenje pokreta i plesa grupa mješovitih psiho-fizičkih mogućnosti po DanceAbility metodi. Kao plesna edukatorica, specijalizirana i certificirana za vođenje pokreta i plesa grupa mješovitih psiho-fizičkih mogućnosti po DanceAbility metodi, te kao glumačka i plesna izvođačica Helvecia surađuje na društveno angažiranim umjetničkim projektima. Neke od DIVERT-ovih cjelovečernjih inkluzivnih plesnih predstavi su „Nukleon“, „Bella Ciao”, „Đavolji odvjetnik”, „Otklon, ožiljak: preuzimanje”, "Neobične ljubavi“.

Ministarstvo kulture i medija je slijedom preporuka POSI iz ranijih godina započetu praksu pilot projektom u 2020. (kojim je bilo financirano 26 projekata u ukupnom iznosu od 1.564,438 kuna) nastavilo i u 2021. godine raspisivanjem *„Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj u 2021*.“ koji je objavljen na temelju članka 9. Zakona o financiranju javnih potreba u kulturi (Narodne novine, br. 47/90, 27/93 i 38/09) i članka 2. Pravilnika o izboru i utvrđivanju programa javnih potreba u kulturi (Narodne novine, br. 55/16). Na objavljeni poziv zaprimljeno je ukupno 75 prijava, a imenovano Povjerenstvo za provedbu programa predložilo je 25 projekta za financiranje u ukupnom iznosu od 1.743.300 kuna. Kod predloženih projekata radi se o programima koji obuhvaćaju široka područja kulture i umjetnosti s dodijeljenom potporama u iznosima od 20.000 kuna do 150.000 kuna. Projekti koji su predloženi za financiranje su inkluzivni za OSI, odnosno orijentirani na sudjelovanje u kulturnim i umjetničkim aktivnostima, što je važan aspekt uključenosti u društvo OSI s naglaskom na djecu i mlade s teškoćama u razvoju kojima je često ograničen pristup kulturi i umjetnosti.

Programsko područje: **Dostupnost kulture osobama s invaliditetom**

Naziv predlagatelja	Naziv programa	Odobreno
centar up2date	Dubrovnik na dlanu	100.000,00 kn
Dramski studio slijepih i slabovidnih Novi život	Kad čujem boje	50.000,00 kn
Hrvatski institut za pokret i ples	Plesna predstava "Translations"	100.000,00 kn
Istra film	INKLUZIVNO KINO	90.000,00 kn
Kazališna družina "Boom!teatar"	Boom mogućnosti	67.200,00 kn
Kazalište "Hotel Bulić"	Ravnopravnost u kulturnom životu	20.000,00 kn
poVUcizakulturu - udruga za projektni menadžment u kuturi	HAI hrvatske autentične igračke, inspirirane kulturnom baštinom	20.000,00 kn
Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba	Uho za kulturu	142.000,00 kn
Udruga (na)gluhih osoba Videatur	Putevima hrvatskih književnika - promicanje hrvatske književnosti kod osoba oštećena sluha	26.000,00 kn
UDRUGA ANĐELI SPLIT	"KAD NE MOGU ONI DO NAS - MI MOŽEMO I ŽELIMO DO NJIH"	58.000,00 kn
Udruga distrofičara Krapina	"Umjetnik i kreativac - to mogu biti i ja"	40.000,00 kn
Udruga Djeca Pelješca	Kultura od malih nogu	20.000,00 kn
Udruga Filmaktiv	Film svima 2021	117.000,00 kn
Udruga Kozlići	KAMIŠIBAJ - INTERDISCIPLINARNE RADIONICE ZA DJECU S POREMEĆAJEM AUTISTIČNOG SPEKTRA	26.000,00 kn
Udruga Metamedij	U istom filmu	80.000,00 kn
UDRUGA SLIJEPIH SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE-SISAK	InkluzivART	35.000,00 kn
Udruga za inkluziju i promicanje kvalitete življenja djece i mladih s teškoćama Frendofon	Frendofonske pričaonice	35.000,00 kn
Udruga za promicanje stvaralaštva Art studio	KULTURING - kulturom do socijalne uključenosti	150.000,00 kn
Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator	Uključi me kulturno - HNK u Šibeniku za osobe s oštećenjem sluha	55.000,00 kn
Udruga za razvoj 'uradi-sam' kulture - Radiona	#InkluLab - inovativne umjetničke i kulturne prakse	100.000,00 kn
Umjetnička organizacija Kazalište Ulysses	Gledajmo svi! - prilagodba predstava za osobe oštećena sluha	105.000,00 kn
Umjetnička organizacija Kotar teatar	Spektar boja	80.000,00 kn
UO KD "Smješko"	HUMANITARNA gostovanja KD "Smješko" s predstavama "Naš zeleni svijet" i "Plavi planet" u centrima	47.100,00 kn
YELO-za interdiscplinarni umjetnički proces	Interaktivna mobilna aplikacija "Čitata 2"	100.000,00 kn
Zaklada Čujem, vjerujem, vidim	Čujem, vjerujem, vidim	80.000,00 kn
	UKUPNO:	**1.743.300,00 kn**

Pregled odobrenih programa po predlagatelju za 2021. godinu koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za OSI i djecu i mlade s teškoćama u razvoju u RH:
Tijekom 2021. godine POSI se uključila i nastavila sudjelovati kao umješač na strani tužitelja (fizičke osobe, osobe s invaliditetom) u više antidiskriminacijskih parničnih postupaka koji su pokrenuti kod suda opće nadležnosti zbog sumnje na diskriminaciju zbog fizičke nepristupačnosti objekata kulture (u Zagrebu i Rijeci) u kojima su se organizirala i u kojima se i dalje organiziraju različita kulturna i društvena događanja. Navedeni sudski parnični postupci nisu pravomoćno okončani tijekom 2021., ali su provedene i zaključene glavne rasprave, te se tijekom 2022. godine očekuju donošenje ovih prvostupanjskih sudskih odluka.

PREPORUKE:

Slijedom navedenog preporučujemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da kulturne objekte na svojim područjima, posebno one kojima su osnivači i s kojima upravljaju, planiraju učiniti i učine pristupačnima primjenom načela univerzalnog dizajna u fizičkom, komunikacijskom i informacijskom smislu, a sve to kako bi takvi prostori i događanja koja se u njima organiziraju bila pristupačna i pristupačnija osobama s invaliditetom kao i svim drugim mogućim posjetiteljima.

Sudjelovanje na događanjima vezano uz kulturne sadržaje

2. međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija“ Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju“

Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku organizirala je 2. i 3. prosinca 2021. godine 2. međunarodnu umjetničku i znanstvenu konferenciju *„Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju“* s ciljem poticanja znanstvenika i umjetnika različitih područja na razmišljanje o inkluziji OSI u *umjetničkom, kulturološkom, znanstvenom, odgojno-obrazovnom, ali i svim drugim područjima i životnim situacijama prije svega ukazujući im kroz primjere i istraživanja na sposobnosti i mogućnosti OSI te koliko značajnije napreduju kada su uključeni u redovne vrtiće i škole, kada im se omogući da studiraju ili se bave aktivnošću u slobodno vrijeme koju vole i za koju imaju talent. Zaokružili su sve i osvrtom na temu Osobe s invaliditetom i pravno-socijalna tematika gdje su se dotaknuli teme zapošljavanja OSI, prilagodbe na radnom mjestu, zastupanja u sudskim postupcima i sl. koja je naravno kao i uvijek otvorila opsežnu raspravu.* Na konferenciji su sudjelovali znanstvenici, stručnjaci i umjetnici iz 12 zemalja i 14 sveučilišta i brojnih ustanova prezentirajući 87 radova na teme iz područja Inkluzivnih politika i praksi u umjetnostima, znanosti, kulturi, umjetničkom i općem odgoju i obrazovanju, te drugim aspektima života. Pravobraniteljica je u uvodnom obraćanju istaknula značaj pružanja mogućnosti i potpore OSI kako bi jednakopravno sudjelovali i u području odgoja i obrazovanja te kulturi i umjetnosti. Konferenciju su iz POSI pratile savjetnice pravobraniteljice i stručne suradnice.

Izložba povodom sto godina organiziranog postojanja HSGN-a

U Zagrebu je 22. srpnja 2021. godine, u organizaciji Udruge za kulturu, umjetnost i turizam gluhih i nagluhih u Hrvatskoj „Svijet tišine“, u Galeriji Udruge specijalne policije iz Domovinskog rata RH otvorena izložba *„100 - povodom sto godina organiziranog postojanja Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih (HSGN) i 15 godina postojanja Udruge „Svijet tišine“.*

Festival jednakih mogućnosti

Dana 28. lipnja 2021. godine na Trgu bana Josipa Jelačića započeo je 19. Festival jednakih mogućnosti u organizaciji Društva tjelesnih invalida. Festival je trajao dva dana. Na otvorenju građanima su se obratili Milan Ožegović, predsjednik Društva tjelesnih invalida grada Zagreba, pravobraniteljica, Marinka Bakula-Anđelić, izaslanica gradonačelnika grada Zagreba i Jasna Vaniček-Fila, ravnateljica Uprave za medije i razvoj kulturnih i kreativnih industrija Ministarstva kulture i medija.

Obilježavanje Međunarodnog dana jednostavnog jezika

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana jednostavnog jezika, 28. svibnja 2021., ujedno i u 2021. godini kao Godini čitanja, Odsjek za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta organizirao je jednosatno online predavanje o značaju jednostavnog i jasnog. Cilj predavanja je bio podignuti svijest o važnosti jednostavnog jezika, ukazati na potrebu istraživanja o specifičnostima jednostavnog jezika i širenje broja zagovornika. Pravobraniteljica se uvodno obratila svim prisutnima te naglasila podršku koju POSI za OSI pruža i pružat će svim budućim događanjima na ovu temu te da se značaj jednostavnog jezika posebice pokazao izuzetno važnim sada u vrijeme epidemije i potresa.

KVIZ - naučite više o svojim pravima i pristupačnosti na internetu kroz kviz znanja

Tijekom sastanka s predstavnicama Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM), 19. listopada 2021. godine u Uredu POSI predstavljena je i Aplikacija KVIZ koja je nastala u suradnji FER-a I HAKOM-a u okviru Projekta “Pogled u budućnost 2020”.

Knjiga svima

Projektni tim koji stoji iza programa *Film svima* udruge Filmaktiv osnažen partnerima Udrugom gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udrugom slijepih Primorsko-goranske županije, Udrugom Portić kroz program Tete i barbe pričalice te Gradskom knjižnicom Rijeka, pokrenuo je novi inkluzivni projekt - *Knjiga svima* koji je u petak, 15. listopada 2021. godine imao svoju završnicu u Dječjoj kući uz panel raspravu na temu *Kome trebaju inkluzivne kulturne prakse?*, radionice pisanja na brajici, pričanja na hrvatskom znakovnom jeziku te radionice pričanja i čitanja priča. Ujedno je ovim

događajem proslavljen Mjesec hrvatske knjige i obilježen Međunarodni dan bijeloga štapa. Panel raspravi iz prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

Lako i razumljivo - Zagorka i Tesla za sve

U Tehničkom muzeju Nikola Tesla u Zagrebu, 15. listopada 2021. godine, su predstavljene lako razumljive brošure izrađene u sklopu projekta *Lako i razumljivo – Zagorka i Tesla za sve.* Projekt je provela Udruga za samozastupanje u partnerstvu s Centrom za ženske studije i Tehničkim muzejom Nikola Tesla uz podršku Ministarstva kulture i medija u okviru Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s teškoćama u razvoju u RH za 2020. godinu. U okviru projekta izrađene su dvije prilagođene, lako razumljive brošure o Mariji Jurić Zagorki i Nikoli Tesli. Predstavljanju je nazočila savjetnica pravobraniteljice.

2.25.2. SPORT

Zbog utjecaja COVID-19 i provedbe preventivnih mjera sprečavanja širenja bolesti i tijekom 2021. godine bio je smanjen broj održanih sportskih događanja, a i ona koja su održana imala su najčešće ograničen broj sudionika i gledatelja koji se određivao sukladno trenutnim epidemiološkim mjerama. Upravo ograničenja provođenja brojnih sportskih aktivnosti, kako onih službenih tako i onih rekreativnih, sigurno će imati značajne posljedice i na populaciju OSI, a posebno na DTUR. Neosporno je da sport i rekreacija općenito imaju iznimno pozitivne učinke na poboljšanje kvalitete života posebno po pitanjima zdravlja, zdravih navika i socijalizacije. Sve OSI zaslužuju oblik rehabilitacije, sukladno svojim potrebama, a u cilju što kvalitetnijeg razvoja vještina i sposobnosti kako bi se mogle uključiti prema vlastitom izboru i interesima te kontinuirano baviti sportskim aktivnostima.

Opisana ograničenja i smanjene mogućnosti praćenja sportskih događanja uzrokovale su manji broj zaprimljenih pritužbi upućenih POSI posebno onih koje bi se odnosile na fizičku nepristupačnost infrastrukture sportskih objekata i građevina. Isto tako zbog provedbi zaštitnih mjera, POSI je postupao povodom više pritužbi sportaša s invaliditetom i saveza različitih sportova zbog uvjetovanja nacionalne sportske udruge za sudjelovanje na međunarodnim natjecanjima samo cijepljenih sportaša. S obzirom da su takvi zahtjevi nadilazili ograničenja određena i od strane organizatora, država domaćina i konačno RH, upućivana su upozorenja i preporuke kojima se ukazivalo na tada važeći sustav izdavanja EU digitalne COVID potvrde koji je bio aktivan od 1. lipnja 2021. godine a kojim je određeno da ovu potvrdu mogu dobiti: (1) osobe cijepljene cjepivom protiv bolesti COVID-19 odobrenim od strane EK ili (2) osobe koje imaju negativan nalaz PCR testa ili brzog antigenskog testa ili (3) osoba koje su preboljele bolest COVID-19 11. dan od datuma prvog pozitivnog PCR testa. Također, prilikom postupanja djelovalo se i edukativno upućujući nadležna organizacijska tijela na Rezolucijom Vijeća Europe 2361 (2021) od 27. siječnja 2021. godine kojom je određeno kako je potrebno *„osigurati da građani budu informirani da cijepljenje nije obvezno i da nitko ne čini politički, socijalni ili drugi pritisak da se građani cijepe, ukoliko to ne žele sami i osigura da nitko ne bude diskriminiran zbog toga što nije cijepljen zbog mogućih zdravstvenih rizika ili ne želi biti cijepljen.“.*

Uzimajući u obzir preporuke POSI iz prethodnih godina od MINTS zatraženi su podaci o mjerama i aktivnostima koje se odnose na unapređenje kvalitete života OSI i DTUR kroz poboljšanje pristupa i sudjelovanje u sportskim sadržajima te aktivnostima povećanja dostupnosti besplatnih sportskih sadržaja (projekti, pružanje podrške i suradnja s udrugama, podizanje razine svijesti o važnosti bavljenja tjelesnom aktivnošću, osiguranje pristupačnosti sportske infrastrukture i dr.). MINTS je dostavilo iscrpan odgovor te dalje u tekstu prikazujemo pitanja POSI i dijelove odgovora MINTS.

1. Koje mjere i aktivnosti je MINTS tijekom 2021. godine poduzimalo s ciljem uključivanja DTUR i OSI u rekreacijske i sportske aktivnosti i događanja?

„MINTS svake godine raspisuje Natječaj za sufinanciranje sportskih programa poticanja lokalnog sporta i sportskih natjecanja i Natječaj za sufinanciranje sportskih programa obuke neplivača „Hrvatska

pliva"… …udruge koje u svoj program uključuju djecu i mlade s teškoćama u razvoju i OSI ostvaruju pravo na dodatne bodove te samim time imaju veću mogućnost dobivanja financijskih sredstava."

2. Na koji način MINTS pruža podršku udrugama i klubovima koji provode rekreacijske i sportske aktivnosti u koje su uključena DTUR i OSI?

„…Člankom 75. Zakona o sportu definirane su javne potrebe u sportu na državnoj razini te se sredstva osiguravaju u Državnom proračunu RH iz općih prihoda i primitaka i iz dijela prihoda od igara na sreću. Između ostaloga, na navedeni način se financiraju programi koji se odnose na djelovanje Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO), Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO), Hrvatskog sportskog saveza gluhih (HSSG), Hrvatskog školskog sportskog saveza i Hrvatskog akademskog sportskog saveza, poticanje i promicanje sporta, osobito sporta djece, mladeži, studenata i OSI, skrb o vrhunskim sportašima, djelovanje nacionalnih sportskih saveza, međunarodna sportska suradnja te znanstveni i razvojni programi u sportu… …MINTS sufinancira Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode HPO i HSSG.

Članovi HPO su 14 nacionalnih sportskih saveza, 11 županijskih sportskih saveza i deset gradskih sportskih saveza OSI. U rad HPO-a uključena su 152 sportska kluba s približno 1.300 sportaša. HPO je zadužen za provođenje programa kroz nekoliko odvojenih cjelina od kojih su posebno značajne: redovni programi (provođenje redovnih programskih aktivnosti u sportu OSI), razvojni programi te posebne programske aktivnosti. Za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provodi HPO u 2021. godini odobrena su i isplaćena proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 20.743.515,00 kuna.

Članovi HSSG su 14 punopravnih sportskih saveza (11 županijskih saveza i tri saveza po sportovima), šest sportskih društava pridruženih članova, 55 klubova i sedam drugih sportskih udruga, a okuplja ukupno 300-tinjak sportaša. HSSG provodi programe kroz programske skupine koje se mogu podijeliti na zajedničke programske aktivnosti Saveza te sportske programe (redovni programi, razvojni programi za gluhu djecu i mlade, nastupi na međunarodnim natjecanjima, edukacija gluhih polaznika za trenere, pripreme gluhih sportaša, organizacija natjecanja u RH). Za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provodi HSSG u 2021. godini odobrena su i isplaćena proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 4.147.051,00 kuna.

Uz prethodno navedeno financiranje proračunskim sredstvima kroz Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode HPO i HSSG, sportaši s invaliditetom, ovisno o postignutim rezultatima, ostvaruju pravo i na Trajne novčane mjesečne naknade te Državne nagrade za vrhunska sportska postignuća. Trenutno Trajne novčane mjesečne naknade prima 58 sportaša s invaliditetom (HPO, sedam sportaša i HSSG 51 sportaš). U 2021. godini sportaši paraolimpijci i gluhi sportaši ostvarili su pravo na sedam nagrada s najviših rangova natjecanja u paraolimpijskim sportovima i sportovima gluhih (Državne nagrade za vrhunska sportska postignuća) te je nagrađeno 20 gluhih sportaša te 29 sportaša paraolimpijaca kao i 59 djelatnih stručnih osoba koji rade s navedenim sportašima.

Nadalje, MINT potiče školovanja sadašnjih i bivših vrhunskih sportaša, sufinanciranjem stjecanja kvalifikacija kroz programe visokog obrazovanja i stručnog osposobljavanja. U 2021. godini putem Natječaja za subvenciju školarina dodijeljene su tri subvencije školarina za sportaše s invaliditetom (HPO jedan sportaš i HSSG dva sportaša).

Osim kroz Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode HPO i HSSG, MINT putem Programa javnih potreba u sportu državne razine koji provodi Hrvatski školski sportski savez… …u sportske programe uključuje i djecu s invaliditetom te se organizira Državno prvenstvo školskih sportskih društava za učenike s intelektualnim teškoćama u razvoju na kojem pravo nastupa imaju svi centri za odgoj djece s intelektualnim teškoćama, odnosno sve škole koje imaju odjeljenja učenika s intelektualnim teškoćama u razvoju. U školskoj 2019/2020. godini na završnici Državnog prvenstva školskih sportskih društava za učenike s intelektualnim teškoćama u razvoju sudjelovalo je 58 škola/centara s ukupno 343 učenika za što su isplaćena proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 500.000,00 kuna. Napominjemo, kako u školskoj godini 2020/2021. zbog pandemije nije održana završnica Državnog prvenstva školskih sportskih društava za učenike s intelektualnim teškoćama u razvoju."

3. Na koji način MINTS potiče i podupire osiguranje pristupačnosti sportskih građevina i objekata (dvorana, igrališta, bazena i dr.), odnosno općenito sportske infrastrukture kako bi ista bila u potpunosti pristupačna OSI svih vrsta oštećenja?
„Kao i svake godine, MINT je i u 2021. godini provelo je Natječaj za sufinanciranje izgradnje, građevinskog zahvata i opremanja sportskih građevina u 2021. godini. Prihvatljivi prijavitelji su bile JLP(R)S koje su na temelju individualnih i grupnih rasprava o stvarnim potrebama sportske zajednice došle do zaključka o potrebi poboljšanja sportske infrastrukture. Sukladno kriterijima bodovanja projektnih prijedloga pristiglih na navedeni natječaj, prijavitelji koji su dostavili projektnu prijavu za izgradnju, građevinski zahvat i opremanje sportske građevine te naveli broj sportova koje mogu koristiti OSI ostvarili su veći broj bodova od ostalih prijavitelja. Putem navedenog natječaja u 2021. godini korisnicima su dodijeljena sredstva u ukupnom iznosu od 14.347.963,42 kuna (41 JLP(R)S). Od spomenutog, sportske građevine prilagođene OSI su slijedeće: Grad Slavonski Brod - 422.119,61 kn (izgradnja dvaju malonogometnih igrališta), Grad Ploče - 145.603,94 kn (vanjsko sportsko igralište za više sportova), Grad Pazin - 600.000,00 kn (rekonstrukcija atletske staze i nogometnog igrališta), Općina Sveti Petar u Sumi - 440.000,00 kn (izgradnja i uređenje vanjskog sportskog igrališta), Karlovačka županija - 449.999,74 kn (Sanacija školske sportske dvorane u Jarce Polju), Općina Koprivnički Ivanec - 288.768,96 kn (uređenje malonogometnog igrališta i popratnih prostorija), Grad Pregrada - 247.069,00 kn (tenis teren), Općina Konjščina - 102.488,00 kn (streetv/orkout park), Općina Veliko Trgovišće - 440.000,00 kn (vanjski sportski tereni kod OŠ), Grad Gospić - 600.000,00 kn (uređenje atletskog stadiona), Općina Vrhovine - 297.950,00 kn (igralište za bowling), Općina Belica - 450.000,00 kn (sportsko igralište - atletska staza), Grad Belišće - 185.006,90 kn (izgradnja i opremanje malonogometnog igrališta), Grad Pakrac - 500.000,00 kn (izgradnja malonogometnog igrališta s umjetnom travom), Grad Pleternica - 408.444,80 kn (sanacija nogometnog igrališta), Općina Kostrena - 450.000,00 kn (rekonstrukcija pomoćnog nogometnog igrališta), Grad Omiš - 495.000,00 kn (izgradnja pomoćnog nogometnog igrališta), Grad Sinj - 412.500,00 kn (sanacija postojećeg nogometnog igrališta), Grad Drniš - 124.796,80 kn (vanjsko sportsko igralište za više sportova), Grad Novi Marof - 153.647,37 kn (rekonstrukcija vanjskih sportskih igrališta za više sportova), Općina Andrijaševci - 248.756,85 kn (obnova i opremanje vanjskih sportskih igrališta), Općina Galovac - 85.800,00 kn (opremanje vanjskog vježbališta streetworkout), Općina Tkon - 112.790,18 kn (vanjsko sportsko igralište za više sportova), Grad Sveti Ivan Zelina - 594.000,00 kn (vanjsko sportsko igralište, višenamjenski sportski park).“

PREPORUKE:

1. Uzimajući u obzir iskustva i saznanja o još uvijek znatnom broju nepristupačnih sportskih objekata i sadržaja, preporučujemo JLP(R)S intenzivnije korištenje mjera i sredstava koje MINTS osigurava u svrhu izgradnje, građevinskog zahvata i opremanja sportskih građevina, a kako bi se uklonile prepreke koje onemogućavaju uključivanje DTUR u sportske aktivnosti. Također, preporučujemo intenzivnije promoviranje svih poticajnih mjera (natječaja, javnih poziva) koje će u predstojećem razdoblju osigurati MINTS, kao i poticanje prihvatljivih prijavitelja na korištenje istih te pružanje podrške u provedbi istih.
2. Donositeljima odluka na nacionalnih, regionalnoj i lokalnoj razini ukazujemo i na potrebu osmišljavanja i osiguravanja mjera kojima će se poticati inkluzivni programi i projekti kojima se DTUR i OSI uključuju u rekreativne i sportske aktivnosti zajedno s djecom bez teškoća u razvoju i osobama bez invaliditeta. Naime, iskustva iz prakse pokazuju da upravo takvi oblici inkluzivnog rada pozitivno utječu na socijalizaciju i uključivanje, djeca motiviraju jedni druge, a ujedno se podiže razina svijesti djece koja na taj način uče o različitostima kao o bogatstvu. Također, na taj način omogućiti će se uključivanje DTUR i OSI u rekreativne i sportske aktivnosti i u onim krajevima u kojima nema udruga i klubova koji okupljaju isključivo DTUR i OSI.
3. Preporučujemo provođenje aktivnosti kojima će se svim dionicima u sportu, ali i općenito cijelom društvu, podizati razina svijesti o važnosti omogućivanja uključivanja DTUR i OSI u rekreativne i sportske aktivnosti. Potrebno je sve udruge i sportske klubove dodatno poticati i pružati podršku u

provedbi takvih aktivnosti, a posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na roditelje DTUR kako bi pravovremeno bili upoznati s time u kojoj mjeri sport pozitivno utječe i koliko je značajan za psihofizički razvoj djece, za njihov osobni razvoj, samoostvarenje i uključivanje u društvo.

Sudjelovanje na događanjima vezano uz sportske sadržaje

U Osijeku obilježen „Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom 2021.“

U razdoblju od 8. do 13. studenoga 2021. godine u Osijeku je održana tradicionalna manifestacija *„Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom“*, s centralnim događajem 11. studenoga na kuglani Pampas. Iz Ureda POSI centralnom događanju je prisustvovao savjetnik pravobraniteljice.

4. Otvoreno para taekwondo prvenstvo Hrvatske

Tijekom 5. i 6. studenoga 2021. godine u Rugvici je u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza održano *„4. Otvoreno prvenstvo Hrvatske u para taekwondou“* i *„1. Rugvica para taekwondo Open“* u organizaciji Taekwondo kluba Rugvica. Otvoreno prvenstvo Hrvatske na kojem se ostvaruju bodovne norme započelo je atraktivnom demonstracijskom izvedbom para taekwondoa od strane Demo tima Hrvatskog para taekwondo saveza „Vlado Požežanac“. Na prvenstvu je nastupilo ukupno 39 natjecatelja iz 11 klubova. U ime POSI svečanom otvorenju 4. Otvorenog prvenstva Hrvatske u para taekwondou prisustvovao je zamjenik pravobraniteljice koji se uvodno obratio natjecateljima, trenerima, roditeljima i brojnim uzvanicima. Predsjednik Hrvatskog para taekwondo saveza gospodin Kristijan Škravan uručio je pravobraniteljici i zamjeniku pravobraniteljice zahvalnice za svesrdnu potporu u radu i djelovanju Hrvatskog para taekwondo saveza.

Održani sastanci na temu položaja osoba s invaliditetom u sportu u Splitu

Dana 23. i 24. rujna u prostorima PU POSI u Splitu održani su sastanci na temu položaja OSI u sportu u gradu Splitu. U ime POSI sastancima je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

Mliječna staza 2021.

Od 3. do 12. rujna održana je 5. jubilarna UNICEF-ova humanitarna, virtualna, inkluzivna i nacionalna utrka *„Mliječna staza 2021“* s ovogodišnjim ciljem podrške uspostavljanja i unaprjeđenja usluga dnevnog boravka, psihosocijalne podrške te kvalitetnih programa podrške za roditelje DTUR tamo gdje tih usluga nema ili su teže dostupne. Simbolično, virtualni start utrke simbolično je označen u Zagrebu, a više od 6.000 sudionika „utrkivalo se“ hodanjem, kretanjem u kolicima, trčanjem i vožnjom bicikla. Na utrci i svim aktivnostima POSI je predstavljao zamjenik pravobraniteljice.

16. ljetne Paraolimpijske igre u Tokiju 2021.

U Tokiju su od 24. kolovoza do 5. rujna 2021. godine održane Paraolimpijske igre na kojima je, među više od 4.000 paraolimpijaca iz cijeloga svijeta, RH predstavljalo ukupno 22 parasportašica i parasportaša. Pravobraniteljica je putem mrežnih stranica POSI uputila dobre želje svim našim predstavnicima za puno sportskih uspjeha, siguran boravak u Japanu i još sigurniji povratak u Hrvatsku. Ovog puta hrvatski paraolimpijci osvojili su tri srebra i četiri brončane medalje u četiri sporta, atletici, plivanju, stolnom tenisu i taekwandou.

Wings for Life World Run 2021.

Osmo izdanje utrke *Wings for Life World Run* održano je 9. svibnja 2021. godine kao virtualni događaj koji je ponovno okupio brojne trkače iz cijelog svijeta. Iako je i ovogodišnja utrka bila virtualna, ona je kao i uvijek započela točno u isto vrijeme (kod nas u 13.00 sati), ali ove godine zbog pandemijskih okolnosti nigdje na istom mjestu. Sudionici, trkači i sudionici u invalidskim kolicima bili su povezani i svi su trčali putem aplikacije Wings for Life World Run uz neizostavno ovogodišnje virtualno sudjelovanje presretačkog vozila koje je krenulo kao pokretna ciljna linija 30 minuta nakon službenog starta utrke. Zanimljivo je da su ove godine u 151 zemlji sudionici bili izloženi vrlo različitim vremenskim prilikama, od kiše u Irskoj i Španjolskoj do snijega u Norveškoj, te toplog i sunčanog dana u Hrvatskoj. Kroz donacije i startnine ove je godine prikupljeno ukupno 4,1 milijuna eura za istraživanje leđne moždine. Aron Anderson, sudionik u kolicima iz Švedske (prešao je 66,88 km) i Nina Zarina, ultramaratonka iz Rusije (pretrčala je 61,1 km) su pobjednici ovogodišnje utrke. Iz POSI na utrci je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

2.26. MEĐUNARODNA SURADNJA

Usprkos nastavku pandemije, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je tijekom 2021. godine u **67** međunarodnih aktivnosti i događanja koja su se uglavnom odvijala *online*. U nastavku se nalazi pregled događanja na kojima smo sudjelovali:

- Sudjelovanje na sastanku **„COVID-19 Vaccination Issues meeting for members“** u organizaciji EQUINET-a, prosinac (održano online)
- Sudjelovanje u promociji i predstavljanju **projekta prekogranične suradnje "Adobe" – Accessible tourism destinations and services in border areas**, manifestacija u Osijeku, prosinac
- Sudjelovanje na dvodnevnoj **edukaciji Equinet-a na temu „Uvjerljivo pisanje 101 i borba protiv online govora mržnje**“, Bruxelles, prosinac
- Sudjelovanje na sastanku **radne skupine za Equinet-a za komunikacijske strategije i prakse**, Bruxelles, prosinac
- Sudjelovanje i izlaganje na regionalnoj konferenciji **„Višestruka diskriminacija osoba s invaliditetom“**, Podgorica, Crna Gora, prosinac (održano online)
- Sudjelovanje na međunarodnoj konferenciji **„Osnaživanje osoba s invaliditetom za potpuno sudjelovanje u društvu povećanjem njihove mobilnosti i pristupačnosti",** Ljubljana, Slovenija, studeni
- Sudjelovanje na sastanku projektnih partnera u **projektu prekogranične suradnje "Adobe" – Accessible tourism destinations and services in border areas**, studeni (održano online)
- Sudjelovanje u promociji i predstavljanju **projekta prekogranične suradnje "Adobe" – Accessible tourism destinations and services in border areas**, manifestacija u Osijeku, studeni
- Sudjelovanje na **Equinet - Općoj godišnjoj skupštini 2021. godine,** studeni (održano online)
- Sudjelovanje na webinaru ENNHRI-a **„Pravo na obrazovanje osoba s invaliditetom tijekom pandemije COVID-a 19",** studeni (održano online)
- Sudjelovanje na sastanku u organizaciji Ureda visokog povjerenika za ljudska prava vezano za **intersekcijske konzultacije o mentalnom zdravlju i ljudskim pravima**, studeni (održano online)
- Sudjelovanje na **5. regionalnoj konferencija tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe,** Slovenija, Ljubljana, listopad
- Sudjelovanje na seminaru CYSCO WEBEX u organizaciji Equineta vezano za **ulogu Povelje o temeljnim pravima EU-a u radu tijela za ravnopravnost i nacionalnih institucija za ljudska prava**, listopad (održano online)
- Sudjelovanje na sastancima projektnog odbora, zagovaračkim sastancima i završnoj konferenciji vezano uz provedbu EU projekta: **ARVID - Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama (eng. *Advancingaccess to Rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities*)**, listopad/rujan/svibanj (održano online)
- Sudjelovanje na drugom **polugodišnjem sastanku radne skupine za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom** pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), rujan (održano online)
- Sudjelovanje na webinaru u organizaciji Equinet-a, vezano za **popunjavanje praznina u zakonodavstvu vezanom uz ravnopravnost u zemljama članicama EU-a**, rujan (održano online)
- Sudjelovanje na **Okruglom stolu u organizaciji Europske komisije, a vezano uz podatke o jednakosti**, rujan (održano online)
- Sudjelovanje na **izvanrednom godišnjem sastanku, u organizaciji Equinet-a**, rujan (održano online)
- Sudjelovanje na sastanku projektnih partnera u **projektu prekogranične suradnje "Adobe" – Accessible tourism destinations and services in border areas,** lipanj (održano online)
- Sudjelovanje na predstavljanju priručnika **„Smjernice i tehnički paketi o uslugama za mentalno zdravlje u zajednici“**, vezano uz promicanje osobno usmjerenih pristupa utemeljenih na pravima WHO, lipanj
- Sudjelovanje na završnoj konferenciji projekta Agora **„Intervencija u ranom djetinjstvu – za održivu i inkluzivnu budućnost: Mijenjanjem početka priče mijenjamo cijelu priču“**, lipanj (održano online)

- Sudjelovanje na radionici u organizaciji ODIHR-a na temu **„Netolerancija i diskriminacija u vrijeme pandemije COVID-a“**, lipanj (održano online)
- Sudjelovanje na webinaru u organizaciji **Equineta o ravnopravnosti, raznolikosti i nediskriminaciji u području zdravstvene skrbi i Covid-19,** lipanj (održano online)
- Sudjelovanje na konferenciji Europske komisije **„Europski mjesec raznolikosti“**, svibanj (održano online)
- Sudjelovanje na radionici u organizaciji Ujedinjenih naroda, Međunarodnog suda pravde i Equineta ***„Access to Justice for Housing Discrimination and Spatial Segregation“***, svibanj (održano online)
- Sudjelovanje na radionici radne skupine EQUINET-a „Equality Law“ pod nazivom **„Positive action workshop“**, svibanj (održano online)
- Sudjelovanje na raspravi u organizaciji Equinet-a i ENNHRI-a na temu **„Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. – 2030.“**, travanj (održano online)
- Sudjelovanje na sastanku u organizaciji Udruge za podršku žrtvama kaznenih djela i svjedocima vezano uz projekt **„Voices for Justice: Communicating with victims of crime with disabilities“**, ožujak (održano online)
- Sudjelovanje na sastanku u organizaciji Equineta **vezano uz COVID i cijepljenje**, ožujak (održano online)
- Sudjelovanje na webinaru u organizaciji ENNHRI i OHCHR **o pravu na istinu i deinstitucionalizaciji OSI**, ožujak (održano online)
- Sudjelovanje na radionici **„Zagovaranje protiv nacrta dodatnog protokola Konvencije iz Ovieda: dokidanje prisile u sustavu mentalnog zdravlja“** u organizaciji EDF-a, Equinet-a i ENNHRI-a, ožujak (održano online)
- Sudjelovanje na prvom **sastanku radne skupine za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom** pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), veljača (održano online)
- Sudjelovanje na dvjema radionicama u organizaciji Equinet-a o evaluaciji **„Rada i upravljanja Equineta“ i „Aktivnostima Equineta tijekom pandemije“**, veljača i siječanj (održano online)
- Sudjelovanje na panel raspravi u organizaciji Veleposlanstva Kraljevine Švedske, **Razgovori o demokraciji: Posljedice pandemije na ljudska prava i demokraciju**, veljača (održano online)
- Sudjelovanje na sastanku u organizaciji ENNHRI i Equinet članova u suradnji s European Disability Forum (EDF) i Mental Health Europe vezano uz **nacrt dodatnog protokola Oviedo Konvenciji, prisilno postupanje i smještaj**, veljača (održano online)

Nastavljen je i aktivan rad u Europskoj mreži tijela za ravnopravnost (*Equinet*) i Europskoj mreži nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), kao i suradnja s Agencijom Europske unije za temeljna prava (FRA). Navedene i druge aktivnosti vezane uz međunarodnu suradnju prikazane su u nastavku, dok se više informacija vezanih uz temu pojedinih skupova i seminara nalazi u određenom području.

Aktivnosti u sklopu članstva u Equinetu

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom postao je u rujnu 2015. godine punopravnim članom Europske mreže tijela za ravnopravnost (*Equinet*). Mreža se danas sastoji od ukupno 49 institucija i organizacija za suzbijanje diskriminacije prema različitim osnovama iz 37 europskih država. Članstvo u Equinetu obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad se odvija se kroz radne grupe, seminare, klastere te razmjenu i prikupljanje informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Djelatnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjeluju u radu radne skupine zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse, radne skupine za prava na području jednakosti, rodnu ravnopravnost i razvoj politika te klastera vezanog uz invaliditet, istraživanje i podatke. U nastavku donosimo kratak prikaz rada i aktivnosti unutar Equineta:

Redovna godišnja skupština *Equineta* 2021. – Putem platforme *Zoom* 9. studenoga 2021. održana je Redovna godišnja skupština *Equineta* (*Annual General Meeting* – AGM) na kojoj su sudjelovali

predstavnici institucija i organizacija za suzbijanje diskriminacije iz 37 europskih država. Uloga tijela za ravnopravnost definirana je u skladu sa zakonodavstvom EU o jednakom postupanju koje zahtijeva od svih država članica uspostavu tijela za ravnopravnost koja će se boriti protiv diskriminacije na temelju spola, rase i etničkog podrijetla. Mnoge države članice, među kojima je i Republika Hrvatska, osigurale su da se tijela za ravnopravnost bave i diskriminacijom na temelju drugih različitih osnova (sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije u Republici Hrvatskoj to je ukupno 17 diskriminacijskih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na skupštini je predstavljao zamjenik pravobraniteljice. Tijekom skupštine predstavljena su izvješća o radu i izvješća o poslovanju *Equineta* u proteklom razdoblju. Prihvaćanjem izvješća dana je i formalna razrješnica dosadašnjem Izvršnom odboru, te su održani izbori za članove novog sastava Izvršnog odbora u sljedećem mandatu. Bili su to prvi izbori koji su uslijed pandemije virusa COVID-19 održani *online*.

Izvanredni godišnji sastanak *Equineta* – Putem *Zoom* platforme 27. rujna 2021. održan je izvanredni godišnji sastanak *Equineta* (EGM - *Extraordinary General Meeting* 2021) na kojoj su sudjelovali predstavnici organizacija članica ove mreže, 50 institucija za suzbijanje diskriminacije iz 37 europskih država. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku je predstavljao zamjenik pravobraniteljice. Tema sastanka je bio *Plan rada za 2022. godinu*, koji je putem elektroničkog glasanja jednoglasno usvojen od strane predstavnika institucija članica Equineta. Plan rada za 2022. godinu ocijenjen je vrlo ambicioznim, a sastoji se od aktivnosti kojima će se morati fleksibilno pristupati kombinirajući događaje uživo i one koje će se zbog epidemiološke situacije u Europi kombinirati s *online* aktivnostima. Plan se temelji na tri glavna strateška cilja Equineta:
1. Osnaživanje i podrška tijelima za ravnopravnost s ciljem ostvarivanja ravnopravnost za sve
2. Predstavljanje tijela za ravnopravnost kao stručnjaka u cilju unaprjeđenja ravnopravnosti u Europi
3. Održavanje otporne, angažirane i inovativne mreže.

I u sljedećem razdoblju tijekom 2022. godine *Equinet* će nastaviti s radom na područjima osiguravanja ravnopravnosti i nediskriminacije. Kao posebni ciljevi izdvojeni su primjena europskih standarda za tijela za ravnopravnost, uključivanje ravnopravnosti, borba protiv institucionalnog rasizma te korištenje podataka o ravnopravnosti u slučajevima diskriminacije.

Edukacija i sastanak radne skupine *Equineta* zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse – Od 1. do 3. prosinca 2021. godine u Bruxellesu su se održavale aktivnosti radne skupine Equineta zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse. Prva dva dana provodio se edukacijski trening *Uvjerljivo pisanje 101 i borba protiv online govora mržnje*, a trećega dana održan je sastanak članova radne skupine. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na svim aktivnostima kao član radne skupine sudjelovao je savjetnik pravobraniteljice. Edukacijski trening *Uvjerljivo pisanje 101 i borba protiv online govora mržnje* poslužio je članovima radne skupine kako bi ojačali stručne kapacitete i stekli nova znanja koja će doprinijeti učinkovitijem podizanju razine svijesti društva o važnosti jednakosti te pomoći u suzbijanju diskriminacije. Tijekom edukacije polaznici su izoštrili vještine argumentiranog uvjeravanja o tome zašto se ravnopravnost i nediskriminacija moraju promicati i poštovati u društvu te su s tim ciljem obrađene tehnike uvjerljivog pisanja, retorički modeli i učinkovito komuniciranje poruka. Također, kroz dvodnevnu obuku komunikacijski stručnjaci tijela za ravnopravnost upoznati su s različitim tehnikama i načinima borbe protiv govora mržnje i lažnih vijesti, kako na internetu tako i izvan njega. Stečena znanja poslužit će tijelima za ravnopravnost u njihovim aktivnostima i poticanju pozitivnih promjena u društvu, posebno osiguranju ravnopravnosti za sve i suzbijanju diskriminacije ranjivih skupina, među ostalima i osoba s invaliditetom.

Radionice *Equineta* o evaluaciji *Rada i upravljanja Equineta* i *Aktivnostima Equineta tijekom pandemije* – Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je 1. veljače i 20. siječnja 2021. godine na dvjema radionicama različitih fokus-grupa Equineta koje su se bavile *Radom Equineta i upravljanjem* te *Aktivnostima Equineta u vezi i tijekom pandemije bolesti COVID-19*. Glavni cilj ovih radionica održanih virtualnim putem bilo je provođenje vanjske evaluacije zbog procjena učinkovitosti

odgovora Equineta na izazove tijekom 2020. godine. Značajan dio aktivnosti Equineta bio je tijekom prošle godine koncentriran na izvješćivanje EK o situaciji stanja ljudskih prava u državama članicama EU i državama tijela za ravnopravnost članica ove mreže. Zaključeno je kako je Equinet pokretanjem posebnog bloga i kreiranjem baze podataka znatno potpomogao radu tijela za ravnopravnost u svojim državama omogućivši vrlo brzu razmjenu informacija i iskustava o postupanjima, čime se doprinijelo podizanju svijesti i jačanju kapaciteta članica u vrijeme pojačanih nejednakosti u društvima nastalih zbog okolnosti izazvanih pandemijom bolesti COVID-19. Također, sudjelovanjem na radionicama omogućeno je pružanje uvida u promjene upravljanja i funkcioniranja Equineta koje su se morale primijeniti zbog nemogućnosti održavanja planiranih, a kasnije i nužno potrebnih događaja uživo. Zamjenik pravobraniteljice istaknuo je kako su upravo aktivnosti Equineta bile među prvim aktivnostima koje su tijekom ožujka i travnja 2020. godine omogućile razmjenu iskustava i uvid u situacije u drugim europskim državama. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom uputio je zbog okolnosti izazvanih pandemijom i prirodnih katastrofa potresa s ciljem zaštite života i prava osoba s invaliditetom čitav niz preporuka Nacionalnom stožeru civilne zaštite i drugim nadležnim tijelima, a te su preporuke i postupanja bili evidentirani u bazi Equineta i na taj način kao primjeri dostupni pravobraniteljskim i drugim tijelima europskih država. Zanimljivo je kako je baza tijela za ravnopravnost Equineta od 13 evidentiranih osnova (kao što su dob, invaliditet, zdravstveno stanje, vjera i religija, rasa i etničko podrijetlo, nacionalnost, spol itd.) najviše unosa imala o postupanjima po osnovi dobi (njih 95) i po osnovi invaliditeta (njih 93). Isto tako posebno se istaknuo podatak da su tijekom prošle godine najviše postupanja u europskim državama imala tijela za ravnopravnost u Švedskoj i u Hrvatskoj.

Europska mreža tijela za ravnopravnost Equinet od 22. do 30. lipnja 2021. organizirala je seriju ***webinara* vezanih uz poduzimanje mjera protiv sustavne neravnopravnosti i za ravnopravniji pristup zdravstvenoj zaštiti.** Savjetnica pravobraniteljice pratila je *webinar* o utjecaju pandemije COVID-19 na zdravstvenu zaštitu. Nedavno ispitivanje *Eurobarometra* pokazalo je da je zdravstvena zaštita po mišljenju Europljana daleko najvažnije pitanje za budućnost Europe. Međutim, ravnopravnost u području zdravstvene zaštite unatoč svojoj velikoj važnosti za sveukupnu dobrobit ostaje relativno neistraženo područje u radu tijela za ravnopravnost u usporedbi s područjima kao što su zapošljavanje ili obrazovanje. To odražava i nedostatak zakonodavstva na razini EU-a koje bi pokrivalo područje zdravstvene zaštite u nacionalnom antidiskriminacijskom zakonodavstvu po svim osnovama, što neizravno utječe na nadležnost tijela za ravnopravnost širom Europe. Zbog tih ograničenja nadležnost i ovlasti tijela za ravnopravnost znatno se razlikuju od zemlje do zemlje. Rezultati *Equinetovog* ispitivanja o ravnopravnosti, raznolikosti i nediskriminaciji u području zdravstvene zaštite koje je proveo Niall Crowley ukazuju na prepreke na koje nailaze tijela za ravnopravnost u području zdravstvene zaštite. Te su prepreke primjerice vezane uz ustroj nacionalnih sustava zdravstvene zaštite koji su često suočeni s nedostatkom resursa i nejednakom geografskom raspoređenošću usluga, što izravno utječe na pristup najmarginaliziranijim grupama. Ostale prepreke koje su utvrđene u *Equinetovom* istraživanju uključuju složenost sustava zdravstvene zaštite, što zahtijeva specifičnu stručnost tijela za ravnopravnost i neravnotežu moći između pacijenta i pružatelja usluga. Ispitivanje *Equineta* ukazalo je na nedostatak posvećivanja pažnje pitanjima ravnopravnosti u sustavu zdravstvene zaštite koje upućuje na nedostatak organizacijske infrastrukture, kapaciteta i politika za ravnopravnost u organizacijama pružatelja zdravstvenih usluga.

Cilj serije *webinara* bio je da se na temelju nalaza ispitivanja izradi skup u kojem ključni dionici u sustavu zdravstvene zaštite zajedno s predstavnicima tijela za ravnopravnost mogu iznaći načine suradnje i prevladavanja uočenih prepreka kako bi se osigurala komponenta ravnopravnosti u pružanju zdravstvenih usluga. Naglasak je bio na sustavnim nejednakostima u ustroju i pružanju tih usluga koje su postojale i prije pandemije. Predstavnica Europskog instituta sindikata govorila je o teškom položaju zdravstvenih djelatnika, posebice medicinskih sestara i njegovatelja čiji se rad ne cijeni i nije adekvatno plaćen u mnogim europskim zemljama iako zahtijeva visoku razinu emocionalnih, tehničkih i

kognitivnih vještina. Potrebno im je osigurati psihosocijalnu zaštitu na radu, a njihovo pravo na zaštitu na radu i adekvatnu plaću dio je prava pacijenata na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu.

Sudjelovanje u radu Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava (ENNHRI)

Dana 10. studenoga 2021. ENNHRI je organizirao *webinar* na temu *Pravo na obrazovanje osoba s invaliditetom tijekom pandemije COVID-19* na kojem je izlagala i savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Savjetnica je ujedno predstavljala i mrežu *Equinet* na skupu i govorila o aktivnostima *Equineta* na tom području, a predstavila je i rezultate ankete o iskustvima učenika s teškoćama u razvoju tijekom pandemije koju je proveo POSI. Nekoliko predstavnika pravobraniteljskih i sličnih institucija iznijelo je iskustva svojih država u organizaciji obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Na *webinaru* su razmijenjena iskustava i dobre prakse, ideje i metodologija kako bi se implementiralo kvalitetno inkluzivno obrazovanje tijekom pandemije, ali i nakon nje.

Dana 21. rujna održan je drugi polugodišnji sastanak radne skupine za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava (ENNHRI). Na sastanku je iznesen pregled aktivnosti grupe u 2021. godini i suradnje s FRA, EDF-om, MHE-om i *Equinetom*. Radilo se na zagovaranju protiv nacrta *Dodatnog protokola Konvencije iz Ovieda,* donošenju Europske strategije za osobe s invaliditetom, a održan je i *webinar* pod nazivom *Pravo na istinu* na kojemu se među ostalim razgovaralo o strategijama za deinstitucionalizaciju. Ombudsman Latvije predstavio je istraživanje o osobama s invaliditetom i javnom bilježništvu. Na sastanku je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice. Odbor za prava osoba s invaliditetom primijetio je da osobe sa senzoričkim i mentalnim invaliditetom imaju probleme u tome kako biti svjedoci ili stranke u javnobilježničkim postupcima. To je potaknulo Ombudsmana Latvije da istraži kakva je situacija po tom pitanju u Latviji. Prikupili su i podatke o situaciji u zakonima koji reguliraju javno bilježništvo u 23 europske zemlje.

Dana 4. veljače 2021. održan je **prvi sastanak radne grupe za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava**. Članovi grupe – predstavnici pravobranitelja i institucija za ljudska prava iz gotovo svih europskih zemalja govorili su o aktivnostima koje su njihova tijela provela u svrhu praćenja, promicanja i zaštite prava osoba s invaliditetom u prošloj godini i jednoj aktivnosti koja je planirana u ovoj godini. Definiran je i plan rada radne grupe. O aktivnostima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Hrvatske na sastanku je govorila savjetnica pravobraniteljice.
U sklopu Mreže svaka tri mjeseca objavljuje se *newsletter* u kojem članovi Mreže pišu o aktivnostima koje su provodili u cilju promicanja i praćenja prava osoba s invaliditetom i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Prikazom aktivnosti pravobranitelja za osobe s invaliditetom Hrvatske sudjelovali smo u svim objavama.

Međunarodne konferencije i drugi skupovi

Ured visokog povjerenika za ljudska prava održao je 15. studenoga **konzultacije o mentalnom zdravlju i ljudskim pravima** u hibridnom obliku kroz fizičku prisutnost u Ženevi i *online* praćenje u kojem je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodna konferencija ***Osnaživanje osoba s invaliditetom za potpuno sudjelovanje u društvu povećanjem njihove mobilnosti i pristupačnosti*** održana je 20. studenoga 2021. godine u organizaciji Republike Slovenije kao predsjedavajuće države članice Europske unije. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice. Slovenija je 1. srpnja 2021. preuzela od Portugala predsjedavanje Vijećem Europske unije pod sloganom ***„Zajedno za otpornu Europu".*** Slovensko predsjedništvo usmjerilo je svoje aktivnosti na olakšavanje oporavka od posljedica pandemije bolesti COVID-19 i ubrzavanje zelene i digitalne tranzicije s ciljem stvaranja novih radnih mjesta i jačanja otpornosti EU-a. Kao jedna od aktivnosti održana je na ovoj visokoj razini organizirana međunarodna konferencija s temom osnaživanja osoba s invaliditetom. Pozdravnim

govorima konferenciju su otvorili Janez Cigler Kralj, ministar rada, obitelji, socijalne politike i jednakih mogućnosti Republike Slovenije i Helena Dalli, povjerenica za ravnopravnost Europske komisije. Oni su istaknuli važnost ostvarivanja prava osoba s invaliditetom i posvećenost Europske unije omogućavanju njihova potpunog sudjelovanja u društvu. Tijekom konferencije predstavljene su brojne aktivnosti kojima Slovenija radi na ostvarivanju obveza preuzetih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kojoj je pristupila među prvim državama potpisnicama na svijetu. Također, Slovenija je u 2021. godini napravila dodatni iskorak uvrštavajući slovenski znakovni jezik u svoj Ustav. Time je uz Austriju, Finsku, Mađarsku i Portugal postala peta država članica Europske unije koja je na ovaj način priznala identitet svoga znakovnog jezika.

Okrugli stol Europske komisije o podatcima o jednakosti – Europska komisija organizirala je 30. rujna u okviru *online* okruglog stola opsežnu raspravu o važnosti i korištenju podataka o jednakosti na kojem je sudjelovalo 180 stručnjaka predstavnika država članica, tijela za ravnopravnost, akademske zajednice, međunarodnih organizacija, civilnog društva, institucija i tijela EU-a, FRA-e, kao i drugih agencija EU-a. U ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na okruglom stolu je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice. Okrugli stol bio je usmjeren na ispitivanje prepreka u postupcima prikupljanja podataka o jednakosti i načina poticanja razmjene najboljih praksi država članica Europske unije, kako bi se sve države članice potaknulo da uz puno poštovanje njihovoga nacionalnog konteksta započnu s prikupljanjem podataka razvrstanih prema svim relevantnim osnovama diskriminacije. Tijekom rasprave istaknuto je kako bez odgovarajućih podataka nema niti kvalitetnog oblikovanja javnih politika niti promjena, odnosno izmjena zakona i drugih propisa.

Virtualna početna konferencija Europskog mjeseca raznolikosti u organizaciji Europske komisije i EU platforme *Povelja raznolikosti* održana je 4. svibnja 2021. godine. Europski mjesec raznolikosti (*The European Diversity Month)* organiziran je s ciljem podizanja svijesti o važnosti raznolikosti, uključivanja svih ljudi u društvo i uključivanja na radnim mjestima u cijeloj Europskoj uniji. Početna konferencija organizirana je *online* 4. svibnja 2021. na visokoj razini zajedno s povjerenicom Europske komisije za ravnopravnost Helenom Dalli. S ciljem promoviranja i razmatranja rasnog i etničkog podrijetla u strategijama raznolikosti konferencija je okupila brojne kreatore politika, izvršne direktore potpisnike povelja o raznolikosti, druge organizacije i dionike. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice. Ovaj događaj, kao i sve aktivnosti Europskog mjeseca raznolikosti važni su za inicijative, potvrde i potpore dugotrajnoj predanosti Europske komisije u borbi protiv diskriminacije i za promicanje raznolikih i inkluzivnih radnih mjesta.

Završna konferencija projekta *ARVID* – Međunarodnom konferencijom održanom 24. rujna 2021. godine završena je provedba projekta *ARVID – Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom*, koji su od 1. siječnja 2020. provodili Hrvatski pravni centar u partnerstvu s Ministarstvom pravosuđa i uprave RH, Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom (HR), Udrugom za podršku žrtvama i svjedocima (HR), Mirovnim institutom (SI) i Udrugom Altra (SI). Projekt je financiran u sklopu *Programa Pravosuđe/Justice Programme* Europske unije i sufinanciran od strane Ureda za udruge Vlade RH. Na Konferenciji koja je zbog epidemiološke situacija morala biti održana *online*, sudjelovalo više od 120 sudionika. Uvodno su predstavljeni rezultati projekta i zajedničke preporuke za Hrvatsku i Sloveniju (svi projektni rezultati/materijali sadržani su u priručniku/zborniku), nakon čega su održane dvije panel-rasprave o izazovima/problemima koje su definirale projektne preporuke i o prijedlozima za njihovo rješavanje. Tijekom konferencije 28 panelista raspravljalo je u okviru dva panela o temama prepoznatima u projektnim rezultatima kao najvećim izazovima u mogućoj implementaciji preporuka: Više informacija o projektu, istraživanjima i preporukama možete pronaći na poveznici: https://www.hpc.hr/2021/07/19/projekt-arvid-bolji-pristup-pravima-iz-direktive-o-zrtvama-za-osobe-s-invaliditetom-izvjestaj-o-provedenom-empirijskom-istrazivanju-preporuke-za-unaprjedenje-sustava-pod/

Popunjavanje praznina u zakonodavstvu vezanom uz ravnopravnost u zemljama članicama EU-a – Direktiva o jednakom postupanju koja bi trebala proširiti zabranu diskriminacije na razini EU-a i na

ostala područja osim rada i zapošljavanja u blokadi je od 2008. godine. Usprkos tomu, antidiskriminacijsko zakonodavstvo trebalo bi unaprjeđivati na nacionalnoj razini. Stoga je mreža *Equinet* 7. rujna u suradnji s međugrupom Europskog parlamenta za antirasizam i raznolikost i španjoskim Savezom za zakon za jednako postupanje organizirao *webinar* na kojem se razgovaralo o nužnim koracima koje bi zemlje članice trebale poduzeti u područjima kao što su međusektoralnost, otklanjanje diskriminacije i sankcioniranje, kao i standardi za tijela za ravnopravnost. *Webinar* je pratila savjetnica pravobraniteljice.

Panel *Razgovori o demokraciji: Posljedice pandemije na ljudska prava i demokraciju* – U organizaciji Veleposlanstva Kraljevine Švedske u RH 26. veljače 2021. održan je *online* panel *Razgovori o demokraciji: Posljedice pandemije na ljudska prava i demokraciju*. Tijekom panela razgovaralo se o posljedicama pandemije na ljudska prava i demokraciju u svijetu, u Europi i u Republici Hrvatskoj. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom panelu je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Sudjelovanje u projektu *Voices for Justice: Communicating with victims of crime with disabilities* – Udruga za podršku žrtvama i svjedocima organizirala je stručni sastanak u sklopu projekta *Voices for Justice: Communicating with victims of crime with disabilities*. Sastanak je održan dana 10. ožujka 2021. putem *web* platforme *Zoom*, a iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice.

Godišnja konferencija o ljudskim pravima – Kuća ljudskih prava Zagreb organizirala je Godišnju konferenciju o ljudskim pravima koja se zbog okolnosti pandemije ove godine održava *online* u dva dijela, 15. i 20. travnja. Prvog dana konferencije predstavljen je godišnji izvještaj *Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja u 2020. godini* koji donosi pregled najvažnijih problema, izazova i otvorenih pitanja koja su u prošloj godini negativno utjecala na zaštitu i promociju ljudskih prava u Hrvatskoj. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. - 2030. – U organizaciji Europske mreže tijela za promicanje ravnopravnosti (*Equinet*) i Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), a povodom nedavnog donošenja nove Strategije o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2030., dana 29. travnja 2021. održan je virtualni *webinar* na kojemu su sudjelovali predstavnici tijela za ravnopravnost. U ime Pravobranitelja za osobe s invaliditetom sudjelovao je zamjenik pravobraniteljice.

Projekt ARVID – U sklopu EU projekta *ARVID – Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom*, putem platforme *Zoom* održan je 13. svibnja 2021. godine, okrugli stol tijekom kojeg su predstavljeni rezultati provedenog istraživanja s preporukama. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na okruglom stolu sudjelovali su pravobraniteljica, zamjenik i savjetnica pravobraniteljice.

Održana završna *online* konferencija projekta *Agora*: *Intervencija u ranom djetinjstvu - za održivu i inkluzivnu budućnost: Mijenjanjem početka priče mijenjamo cijelu priču* – Projekt *Agora* se tijekom 28 mjeseci bavio razvojem usluga rane intervencije u djetinjstvu kroz participaciju i koprodukciju. Cilj projekta bio je stvoriti sveobuhvatan prostor za učenje i sastajanje kako bi se okupili ključni dionici za razvoj visokokvalitetnih usluga rane intervencije u djetinjstvu. Partneri na projektu su bili *Europska mreža pružatelja usluga* iz Bruxellesa, *Eurlyaid* iz Luxemburga i organizacije iz Rumunjske, Bugarske, Slovačke, Mađarske i Poljske.

Smjernice i tehnički paketi o uslugama za mentalno zdravlje u zajednici: *Promicanje osobno usmjerenih pristupa utemeljenih na pravima* – Svjetska zdravstvena organizacija predstavila je Smjernice i tehničke pakete o uslugama za mentalno zdravlje u zajednici: *Promicanje osobno usmjerenih pristupa utemeljenih na pravima*. Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bila

je među 6.000 sudionika iz cijelog svijeta koji su pratili predstavljanje novih smjernica Svjetske zdravstvene organizacije za područje mentalnog zdravlja održano putem *online* platforme 10. lipnja.

Projekt ADOBE predstavljen u sklopu popularne manifestacije *HeadOnEast* u Osijeku – Pravobranitelj za osobe s invaliditetom od 2020. godine aktivno sudjeluje u provedbi svih projektnih aktivnosti u sklopu projekta ADOBE. Detaljima o samom projektu, promotivnim materijalima te korisnim informacijama za turiste i pružatelje turističkih usluga može se pristupiti putem poveznice: https://posi.hr/projekt-adobe/ .

3. HeadOnEast – U Osijeku je 29. i 30. prosinca 2021. godine održan 3. *HeadOnEast*, manifestacija koja je prvi put osmišljena kao dio programa za vrijeme održavanja Dana hrvatskog turizma u Osijeku 2019. godine. Na manifestaciji je pred više od tisuću posjetitelja predstavljen i projekt ADOBE – *Accessible Tourism Destinations and Services in Border Areas*, a sudjelovao je savjetnik pravobraniteljice. Uz prikazivanje promotivnih i edukativnih video uradaka, dijeljenje promotivnih materijala i upoznavanje s projektnim aktivnostima, posebno su zanimljiva bila iskustva s putovanja koja su s posjetiteljima podijelile same osobe s invaliditetom, ali i pružatelji turističkih usluga koji su sudjelovali u istraživanju koje je provedeno u sklopu projekta.

Regionalna konferencija *Višestruka diskriminacija osoba s invaliditetom* – U Podgorici je 17. prosinca 2021. godine u organizaciji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava Crne Gore, Direktorata za zaštitu i jednakost lica s invaliditetom, održana regionalna konferencija *Višestruka diskriminacija osoba s invaliditetom*. Konferencija je održana s ciljem otkrivanja i sprječavanja višestruke i međusektorske diskriminacije osoba s invaliditetom. Na konferenciji su izlagali Kim Miyeon, potpredsjednica Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom, Damjan Tatić, nekadašnji član Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom, zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom RH i Miroslava Mima Ivanović, izvršna direktorica Inicijativa mladih s invaliditetom Boke i MI Boke. Zamjenik pravobraniteljice izlagao je na konferenciji temu ***Pravni i institucionalni okvir i izazovi sprječavanja višestruke diskriminacije osoba s invaliditetom – iskustva RH***.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dao je svoj doprinos **izradi godišnjeg izvješća o stanju ljudskih prava koje sastavlja Agencija EU-a za temeljna prava (FRA).** Kući ljudskih prava koja je u Hrvatskoj bila zadužena za prikupljanje podataka proslijedili smo naša saznanja o mjerama poduzetim tijekom 2021. godine u svrhu provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, uključujući akcijske planove, strategije i mjere za nacionalnu implementaciju direktiva EU (kao što je Direktiva o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga), o inicijativama i prijedlozima reformi započetih ili završenih tijekom 2021. godine, a posebice:
- inicijativa koje se specifično odnose na djecu i žene s invaliditetom, odnosno na mjere i aktivnosti koje su posljedica epidemije COVID-19 u odnosu na osobe s invaliditetom, uključujući mjere usvojene za zaštitu osoba s invaliditetom i izazova s kojima se one susreću te uvjete i način postupanja s osobama s invaliditetom koje su smještene u institucijama, podatke o razvoju institucionalnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije u 2021. godini i o glavnim aktivnostima, s naglaskom na poboljšanja i izmjene uvedene u svrhu jačanja neovisnosti nadzornog mehanizma i uključenosti civilnog društva u proces praćenja, informacije o djelovanju mehanizma za praćenje provedbe Konvencije kao odgovor na epidemiju COVID-19, primjere dobrih praksi projekata ili programa u 2021. godini kojima se provodi Konvencija ili promiču i jačaju prava osoba s invaliditetom, kao i primjere odluka sudova viših instanci donesenih u 2021. godini koje se u svom obrazloženju pozivaju na odredbe Konvencije za zaštitu osoba s invaliditetom.

Dana 19. listopada 2021. održana je ***online* rasprava o Univerzalnom periodičnom pregledu UN-a** koju je pratila i savjetnica pravobraniteljice. *Online* raspravu je pratilo gotovo 100 sudionika. Hrvatska je u trećem ciklusu pregleda dobila oko 200 preporuka. One daju priliku državi i međunarodnoj zajednici za bolje usredotočen rad na rješavanju kršenja ljudskih prava kako bi se neki od problema istaknuti u

raspravi u UN-u riješili. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je svoje preporuke u objedinjenom paralelnom izvješću svih pravobraniteljskih ureda u RH.

2.27. PODRUČNI UREDI

Otvaranjem Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci (dalje u tekstu: PU POSI Rijeka) uspješno je završen proces ostvarivanja ciljeva predviđenih svim strateškim planovima institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom od 2011. godine, a koji proizlaze iz općeg strateškog cilja - Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima RH. Iskustva prikupljena u tri godine rada PU POSI Osijek, dvije godine rada PU POSI Split, kao i prvi mjeseci rada PU POSI Rijeka, potvrđuju koliko je važan osobni kontakt s osobama s invaliditetom i roditeljima djece s teškoćama u razvoju. Naime, iz obraćanja građana je vidljivo da neki od njih otežano komuniciraju i ne snalaze se u komunikaciji putem elektroničke pošte, a i značajan broj njih nije dovoljno informatički pismen. Također, zbog velikih razlika u dostupnosti različitih usluga između urbanih sredina u odnosu na ruralne, važno je omogućiti svim građanima izravno obraćanje i bolji pristup informacijama o zaštiti i ostvarivanju njihovih prava. Upravo je brojnost i kontinuirano povećanje izravnih obraćanja područnim uredima u Osijeku, Splitu i Rijeci pokazatelj važnosti otvaranja i djelovanja područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u svim krajevima RH.

A) STATISTIČKI PODACI

PODRUČNI URED OSIJEK: PU POSI Osijek nadležan je za područje Slavonije, Baranje i Srijema, odnosno za područja Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske, Virovitičko-podravske i Vukovarsko-srijemske županije na kojima živi više od **103.000** OSI i DTUR. Tijekom 2021. godine pravobraniteljici se obratilo 400 OSI, članova njihovih obitelji, predstavnika udruga, ustanova i institucija te zainteresiranih građana s područja Slavonije, Baranje i Srijema. Povodom navedenih obraćanja provedeno je 1.500 postupanja, od čega se 1.000 postupanja odnosi na pisane odgovore, preporuke, upozorenja, prijedloge i traženje različitih izvješća, a preostalih 500 su savjetovanja putem telefona i elektroničke pošte te odgovori na različite upite stranaka.

Grafikon 25. Obraćanja građana po županijama

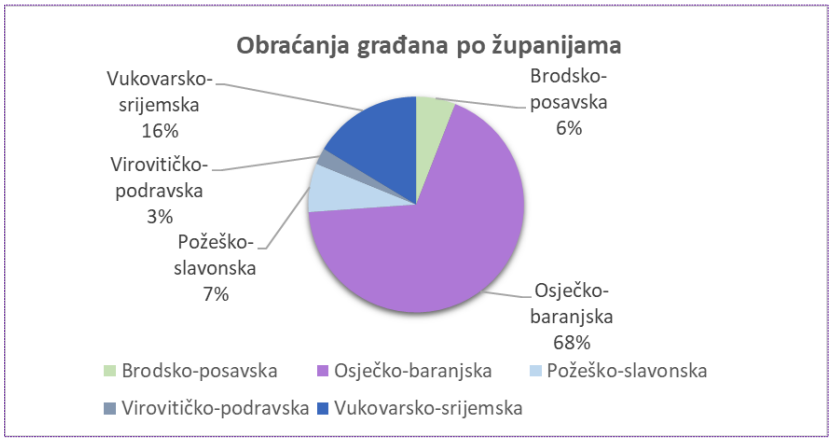

Podaci o obraćanjima pravobraniteljici potvrđuju važnost fizičke prisutnosti područnih ureda i suradnika pravobraniteljice u svim krajevima RH, posebno **važnost rada na terenu** i aktivnosti kojima se podiže razina svijesti o pravima OSI, kako kod samih OSI, tako i kod cijelog društva.

Naime, upravo iz one županije u kojoj se PU POSI Osijek nalazi (OBŽ) i one koja je mu geografski najbliža (VSŽ) zaprimljeno je najviše obraćanja stranaka, a u odnosu na prethodne godine primjetno je znatno povećanje obraćanja upravo iz onih županija u kojima je tijekom 2021. godine bilo najviše "terenskih" aktivnosti i suradnji s lokalnim udrugama (VSŽ i PSŽ), o čemu će više informacija biti dalje u tekstu.

PODRUČNI URED SPLIT: PU POSI Split nadležan je za područje četiri dalmatinske županije, odnosno za područje Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije na kojima živi nešto manje od **120.000** OSI i DTUR.
Tijekom 2021. godine PU POSI Split obratilo se više od 300 OSI, članova njihovih obitelji, skrbnika, roditelja DTUR, predstavnika udruga, ustanova i institucija te zainteresiranih građana. Postupajući po obraćanjima građana (upitima, zamolbama, zahtjevima, pritužbama, prijedlozima) provedeno je više od 800 aktivnosti. Najveći broj obraćanja bio je putem telefona i elektroničke pošte, dok su se u nešto manjem broju stranke obraćale osobno i dolaskom u prostorije POSI-a, čemu je doprinijela epidemiološka situacija vezana za COVID-19. Ovaj trend opadanja osobnih dolazaka u prostorije prisutan je od pojave pandemije.

Grafikon 26. Obraćanje građana po županijama

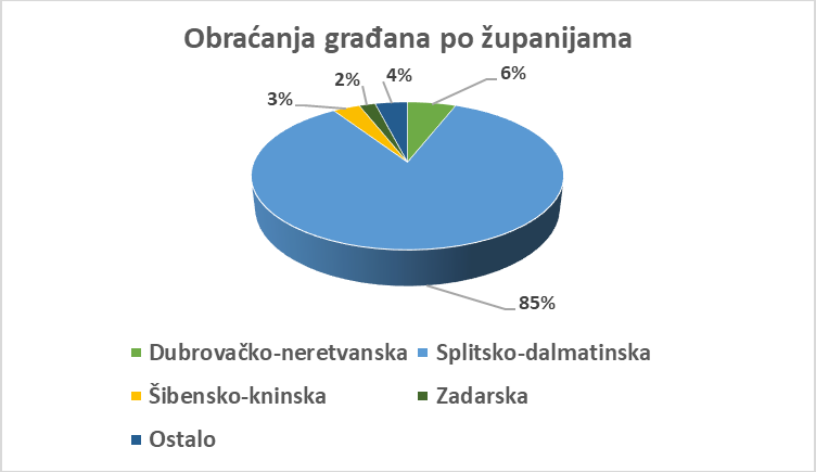

Podaci u Grafikonu x prikazuju broj izravnih obraćanja građana PU POSI Split s područja Dalmacije.
Prema broju obraćanja građana po mjestu prebivališta najviše obraćanja zabilježeno je s područja SDŽ, ŠKŽ i ZŽ.
Najveći broj obraćanja građana tijekom 2021. godine odnosio se na usmena savjetovanja o pravima i načinu ostvarivanja prava na temelju invaliditeta, na ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, pristupačnosti i mobilnosti, zapošljavanja i rada te zdravstvenog i mirovinskog osiguranja. OSI, članovi njihovih obitelji, roditelji DTUR najčešće su se prituživali na nedostupnost informacija o pravima i uslugama koje se na temelju invaliditeta mogu ostvariti, dugotrajnost postupaka te na način komunikacije i odnos službenika prema strankama.

PODRUČNI URED RIJEKA: PU POSI Rijeka je službeno započeo s radom u srpnju 2021. godine čime je ispunjen posljednji dio strateškoga plana institucije POSI, a koje je započelo 2018. godine otvaranjem PU POSI Osijek, a zatim i 2019. godine PU POSI Split.

Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine ustupilo je za potrebe rada područnog ureda odgovarajući prostor u državnom vlasništvu u Rijeci na adresi Ulica Nikole Cara br. 1. Za obnovu, osiguravanje pristupačnosti, uređenje i opremanje tog prostora sredstva su osigurana u Državnom proračunu RH. U PU POSI Rijeka zaposlena je u lipnju 2021. godine jedna savjetnica POSI, a u listopadu iste godine jedna stručna suradnica za pravne poslove. Zbog tadašnje epidemiološke situacije svečanost otvorenja i predstavljanja PU POSI Rijeka odgođena je i planirana za rujan 2021. godine, međutim ni tada epidemiološke prilike nisu bile povoljne.

PU POSI Rijeka svojim radom pokriva područja Primorsko-goranske, Istarske, Ličko-senjske i Karlovačke županije, na kojem živi više od **78.000** OSI i DTUR.

Tijekom pet mjeseci 2021. godine s područja ovih četiriju županija POSI se obratilo 199 OSI, članova njihovih obitelji, predstavnika udruga, ustanova i institucija. Od otvaranja, PU POSI u Rijeci je proveo 119 radnji postupanja iz svoje nadležnosti putem pisanih odgovora, preporuka, upozorenja, obavijesti i traženjem izvješća dok su učinjena 73 savjetovanja putem telefona, elektroničke pošte ili osobnim obraćanjima stranaka. Od ukupnog broja obraćanja stranaka, najviše osoba nam se obratilo putem telefonskog poziva i elektroničke pošte, što vjerujemo da je rezultat epidemioloških mjera.

Najveći broj stranaka prema mjestu prebivališta obratio se s područja PGŽ, a najmanje iz područja LSŽ što je i brojčano prikazano u sljedećem grafikonu.

Grafikon 27. Obraćanje građana po županijama

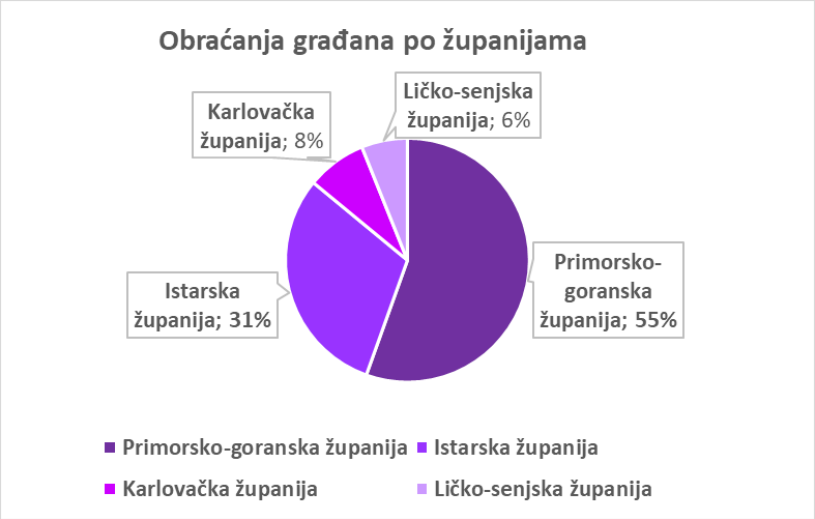

Od ukupnog broja obraćanja građana POSI područja pritužbi građana iz PGŽ, IŽ, LSŽ i KŽ ne razlikuju se od onih u drugim dijelovima RH pa su se i u ovim županijama najčešće obraćanja građana odnosila iz područja socijalne skrbi, područja pristupačnosti i mobilnosti, zapošljavanja i rada, ali i s višestrukim upitima kojima su se OSI savjetovale i informirale o svojim pravima i načinima njihova ostvarivanja.

Iznesene brojke i iskustva iz svakodnevnog rada područnih ureda POSI potvrđuju da prepoznatljivost i vidljivost Pravobranitelja za osobe s invaliditetom dovode do bolje informiranosti građana o pravima OSI te podižu razinu svijesti o tome što je diskriminacija i kako se protiv nje boriti. To uvelike utječe na jednostavnije ostvarivanje prava temeljem invaliditeta, povećava učinkovitost zaštite tih prava i omogućava sprječavanje diskriminatornih postupanja prema osobama s invaliditetom.

B) SAVJETODAVNA POMOĆ U OSTVARIVANJU I ZAŠTITI PRAVA IZ PRAKSE PODRUČNIH UREDA

Tijekom 2021. godine u svim područnim uredima najčešće su zaprimani upiti o pravima koja osobe mogu ostvarivati na temelju invaliditeta te pritužbe o otežanom ostvarivanju i administrativnim preprekama u ostvarivanju tih prava.
Izdvajamo neke od zaprimljenih upita:

„…imam teško tjelesno oštećenje i brojne bolesti zbog kojih sve teže funkcioniram, u svakodnevnom životu i na poslu. Koga god pitam koja prava imam kao OSI, nitko mi ne zna reći, samo me šalju od vrata do vrata i nitko mi ne daje konkretne odgovore. Na poslu mi kažu da nisam OSI i da idem u mirovinu ako ne mogu raditi. To nije u redu, jer želim raditi i mogu raditi samo ako mi se pruži podrška… …molim vas pomozite mi i uputite me u prava koja imam, kako na poslu, tako i općenito kao OSI…“

„…osoba sam sa stopostotnim invaliditetom i ne ostvarujem nigdje nikakva prava. Čuo sam za nekakve naknade, olakšice, ali kome god se obratim svi me šalju negdje drugdje ili kažu da pogledam na internetu. Ja sam stari čovjek i Internet ne koristim, djeca su mi izvan Hrvatske i nema mi tko to provjeriti i riješiti…čuo sam za vaš ured i molim pomoć i savjet…“

„…doživio sam tešku prometnu nesreću i brojne ozljede. Sada se krećem pomoću invalidskih kolica, čuo sam da bih mogao ostvariti nekakve naknade i prava, ali ne znam odakle krenuti i kome se obratiti. Molim vas pomoć i savjet…“

“ Osoba sam s utvrđenim 100 % tjelesnim oštećenjem organizma, starije životne dobi, teško se krećem, otiču mi noge, bolujem od više bolesti, ja i supruga živimo sami u zgradi, ne izlazimo iz stana. Ne ostvarujem nikakva prava po osnovi invaliditeta te me zanima koja prava bi mogao ostvariti s obzirom na opisano zdravstveno stanje i dob.”

“… pokušali smo dati zahtjev za obiteljsku mirovinu za slijepog sina jer i nakon godina traženja adekvatnog zaposlenja nije zaposlen. Odbijen je zahtjev i ne znam što bi trebali napraviti za ostvarivanje bilo kakvih prava po Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI?!”

Kontinuirani porast ove vrste obraćanja potvrđuje pretpostavke o nedostatnoj razini informiranosti o pravima, a **povratne reakcije pojedinaca koji u osobnim obraćanjima naglašavaju kako napokon mogu dobiti pouzdanu i pravovremenu informaciju o pravima koja imaju i načinu njihova ostvarenja** još su jedan od pokazatelja značaja djelovanja područnih ureda.
Izdvajamo obraćanja pojedinih stranaka nakon savjetovanja provedenih u područnim uredima:

„…hvala vam na savjetima i uputama, konačno mi je netko dao konkretne odgovore…“ (PU POSI Osijek)
„…kada se samo sjetim koliko upita koje sam slala državnim tijelima je ostalo neodgovoreno, vaš brz i stručan odgovor mi daje nadu za ovu našu Hrvatsku i zahvaljujem se svima u Uredu POSI na tome…“ (PU POSI Osijek)
„…ovim putem želim od sveg srca zahvaliti na pomoći i potpori koju ste pružili mom sinu, meni i cijeloj obitelji. Kao majka sina s poremećajem iz spektra autizma oduvijek se susrećem s teškoćama u realizaciji raznih potreba na svakodnevnoj bazi… …situacija u kojoj ste nam pomogli samo je jedna od takvih i zato smo vam neizmjerno zahvalni i znajte da je postojanje vašeg ureda s vama na čelu otklonilo grč u stomaku i pružilo nam osjećaj da postoji oslonac i potpora za našu djecu i nas roditelje…“ (PU POSI Osijek)
“ Hvala na svemu što činite za mene” (PU POSI Split)
“… puno ste nam pomogli, da se nije otvorio Područni ured u Rijeci, nikad se ne bih obratila za pomoć pravobranitelju za OSI!” (PU POSI Rijeka)
“… sve pohvale za vaše uključivanje i pomoć koju ste nam pružili u rješavanju ove za nas vrlo stresne i opterećujuće situacije… (PU POSI Rijeka)”

Kontinuirano upozoravamo na nezadovoljstvo i nepovjerljivost OSI prema institucijama i ustanovama koje odlučuju o pravima OSI.
Kako su otvaranjem i radom područnih ureda primijećeni pozitivni pomaci u lokalnim sredinama, zaprimili smo pohvale od OSI na rad upravo onih tijela koja su uvažavala preporuke POSI te ostvarila otvorenu i aktivnu suradnju sa područnim uredima i lokalnim udrugama. Izdvajamo komentar jedne članice lokalne udruge:

„…od kada ste pisali centru i održali one sastanke s njima, primijetili smo da nam se članovi manje pritužuju i da s manje ''straha'' idu predati zahtjeve i obaviti što trebaju. Čak su nas nekoliko puta zvali da surađujemo u nekim projektima, što se prije nikada nije događalo…“ (PU POSI Osijek)

Zajedničko iskustvo u radu područnih ureda je da se mnoge osobe obraćaju tražeći pojašnjenja nerazumljivih odredbi rješenja donesenih u različitim upravnim postupcima za ostvarenje prava po osnovi invaliditeta, ali i tražeći pojašnjenja (za njih apstraktnih upravnih postupaka) u kojem se odlučuje o njihovoj upravnoj stvari. Prednost rada područnih ureda očituje se i u tome što osobe mogu na jednom mjestu (blizu mjesta gdje žive) dobiti informaciju o pravima po osnovi invaliditeta iz različitih sustava (socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, zdravstveno osiguranje, rad i zapošljavanje, prijevoz itd.), što kroz informiranje u različitim sustavima nije moguće već je uvijek ograničeno na informiranje o pravima iz sustava kojem se stranka obratila.

C) PRITUŽBE PO PODRUČJIMA DJELOVANJA IZ PRAKSE PODRUČNIH UREDA

Osim informiranja stranaka o pravima, znatan dio aktivnosti područnih ureda odnosio se na postupanje po pritužbama stranaka zbog diskriminacije po osnovi invaliditeta i kršenja prava po osnovi invaliditeta. Prema iskustvu svih područnih ureda najveći broj pritužbi u 2021. godini odnosio se na teškoće i prepreke u ostvarivanju prava iz različitih područja: **socijalne skrbi, pristupačnosti, zapošljavanja, rada i mirovinskog osiguranja.** Područni uredi, a posebice PU POSI Osijek, u odnosu na prethodne godine bilježi porast upita i pritužbi koje se odnose na **stambeno zbrinjavanje** OSI, kao i pritužbi na **neprimjerene životne uvjete** u kojima se nalaze OSI zbog nemogućnosti podmirivanja troškova osnovnih životnih potreba, kao i troškova koji proizlaze iz invaliditeta. Slična problematika zabilježena je i u pritužbama koje zaprima PU POSI Rijeka (detaljnije je pojašnjeno niže u tekstu pod PU Rijeka).

Znatan broj pritužbi koji su zabilježeni u područni uredima odnose se na nedostupnost informacija, zatim na **dugotrajnost postupaka** ostvarivanja prava, a i dalje su zaprimane pritužbe na način komunikacije i odnosa (pojedinih) službenika prema strankama, kao i pritužbe na **kršenja prava koja su građanima zajamčena kao strankama** u upravnim postupcima.
Izdvajamo najčešće pritužbe ove vrste:

„…pokrenuli su postupak preispitivanja prava na invalidninu i traže me da donesem hrpu papira za koje znam da mogu i sami pribaviti. Krećem se pomoću invalidskih kolica, rizična sam skupina što se tiče korone i obilasci gruntovnice, katastra, banke, uopće kretanje po gradu po ovoj zimi i čekanje u redovima, pogotovo u vrijeme korone je besmisleno i uvjerena sam nepotrebno…“

„…žalbu sam podnio prije godinu i pol dana i dalje nemam nikakav odgovor…“

„…želim dobiti na uvid Nalaz i mišljenje vještaka kako bih pripremio žalbu, a u mirovinskom mi kažu da nemam pravo na to…“

Pritužbe također ukazuju na **potrebu za otvorenijom i aktivnijom suradnjom ustanova i institucija** (npr. JLP(R)S, centri za socijalnu skrb, škole i dr**.) s organizacijama civilnog društva i pružateljima socijalnih usluga,** posebno kada se uzme u obzir da dostupne usluge koje su na raspolaganju OSI i DTUR – nisu dostatne u odnosu na stvarne potrebe – te je nužno maksimalno iskoristiti resurse koji postoje. Posebno je zamjetan nedostatak svih oblika socijalnih i zdravstvenih usluga za osobe s mentalnim teškoćama, a ujedno je i vrlo mali broj organizacija civilnog društva koje zastupaju ovu kategoriju OSI i njihovih obitelji.
Znatan dio aktivnosti područnih ureda tijekom 2021. godine, posebice na području PU POSI Split, odnosio se na postupanje povodom pritužbi zbog nekontinuiranosti u provođenju socijalne usluga boravka u većem broju ustanova zbog epidemiološke situacije, ali i ograničenju prava na slobodu kretanja u ustanovama za smještaj (posebice u domovima za starije i nemoćne i ustanovama za smještaj osoba s mentalnim teškoćama).
Znatno povećanje upita koji se odnose na **rad i zapošljavanje** OSI ukazuju na sve veći interes za uključivanjem na tržište rada, ali iz pritužbi koje su zaprimane razvidno je kako i dalje postoji niska razina svijesti o pravima OSI u ovom području (npr. razumna prilagodba, poticajima poslodavcima), kao i brojne prepreke u njihovom ostvarivanju.

Kao i prijašnjih godina, znatan broj pritužbi upućenih PU POSI Osijek odnosio se na **načine provođenja i rezultate vještačenja** ovlaštenih vještaka jedinstvenog tijela vještačenja u svim dijelovima Slavonije, Baranje i Srijema. PU POSI Split je pritužbe po osnovi vještačenja najčešće zaprimao zbog neobavljanja osobnih pregleda vještačenih osoba što je praksa koja je uvedena pojavom epidemije COVID-19.

Kao drugu najučestaliju vrstu pritužbi (nakon pritužbi iz područja socijalne skrbi) svi područni uredi bilježe **pritužbe iz područja pristupačnosti** javnih površina, zgrada, objekata javne namjene, nepristupačnost proizvoda i usluga na lokalnom području **te mobilnosti** (nepropisno parkiranje na mjesta označena za vozila kojima se prevoze OSI, zloporaba znaka pristupačnosti, potreba obnove horizontalne i vertikalne signalizacije parkirališnih mjesta za OSI, povećanje broja takvih mjesta i sl.). Povećanju broja zaprimljenih pritužbi zbog nepristupačnosti vjerojatno su pridonijeli i aktivnosti područnih ureda kojima se podiže razina svijesti građana o obvezi osiguranja pristupačnosti i mobilnosti za OSI kao i medijski istupi predstavnika područnih ureda na tu temu u lokalnim medijima.

U svakom pojedinom slučaju u kojemu su utvrđene prethodno opisane nepravilnosti, **pravobraniteljica je upućivala preporuke i upozorenja te iznosila prijedloge o mjerama koje je potrebno poduzeti kako bi se nepravilnosti otklonile i kako bi se osiguralo poštivanje prava OSI**.

Detalji slučajeva i primjeri iz prakse mogu se pronaći u poglavljima koja obrađuju spomenuta područja ovog Izvješća o radu, a ovdje iznosimo neke od povratnih poruka stranaka nakon provedenih postupanja:

„…bila sam u gradu i provjerila, pristup parkiralištu i toaletu je osiguran, zahvaljujući vama konačno se više ne osjećam kao građanka drugog reda, hvala vam u ime svih OSI našeg grada…“ (PU POSI OSIJEK)

„…zahvaljujući vašoj intervenciji službenik banke je izašao na teren i obavili smo sve što je trebalo…“ (PU POSI OSIJEK)
„…nakon vaše požurnice konačno sam dobila rješenje i nakon gotovo dvije godine čekanja ostvarila pravo koje mi pripada…“ (PU POSI OSIJEK)
“Neizmjerno vam hvala na angažmanu I ovom traženju očitovanja od ravnatelja Doma. Ja ne mogu opisati kako se osjećam I kakve su mi misli.” (PU POSI Split)
“Želim vam se zahvaliti što ste omogućili ,što ste se IZBORILI da moja A.K. 100%invalid može nakon dvije godine krenuti svaki tjedan u ustanovu Slava Raškaj Split! Nakon desetke mailova svim institucijama jedino ste Vi reagirali i dali maksimum da se sve riješi u korist A., jer ovo je bila teška diskriminacija! Želim se zahvaliti savjetnici POSI iz PU Split koja se lavovski založila na sastanku sa tijelima Slava Raškaj! Koliko ste pomogli nemam rijeci i molim vas da i dalje pomažete maksimalno osobama sa invaliditetom, jer oni zaslužuju puno više od ove države i zakona!!!Hvala!” (PU POSI Split)
„ Dozvolite mi uputiti Vam iskrenu čestitku i izraziti potporu Vašem radu, predavanju - koje je bilo najbolje u čitavom događanju i svim informacijama koje se ponekada i slabije znaju.“ *(PU POSI Rijeka)*
"Još jednom se zahvaljujem na jučerašnjem sastanku i svim korisnim uputama i savjetima.“ *(PU POSI Rijeka)*

Također, iskustva i saznanja stečena prilikom postupanja po pojedinačnim pritužbama korištena su kako bi se stručnjacima u različitim sustavima te odgovornima za donošenje odluka na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini iznijeli konstruktivni prijedlozi o mjerama koje je potrebno poduzeti radi unapređenja kvalitete življenja OSI, DTUR i njihovih obitelji na području Slavonije, Baranje i Srijema.

Više o svemu navedenom opisano je u dijelu ovog Izvješća o radu po pojedinim područjima.

D) SURADNJA S UDRUGAMA, USTANOVAMA I INSTITUCIJAMA

PODRUČNI URED OSIJEK: Tijekom 2021. godine primjetan je značajan porast obraćanja predstavnika i djelatnika lokalnih i regionalnih ustanova i institucija koje su u PU POSI Osijek prepoznale partnera od kojeg mogu dobiti **pomoć i podršku u pripremi i provedbi različitih projekata i mjera** usmjerenih na uklanjanje prepreka na koje nailaze OSI i članovi njihovih obitelji u svakodnevnom životu, kao i partnera u provođenju aktivnosti koje za cilj imaju uključivanje OSI u sva područja življenja na ravnopravnoj osnovi s drugima.
Aktivnosti PU POSI Osijek bile su usmjerene na jačanje ranije uspostavljenu suradnju s brojnim ustanovama, institucijama i posebno organizacijama civilnog društva. Navedeno je važno jer su teškoće na koje nailaze OSI u svakodnevnom životu u određenoj mjeri uvjetovane specifičnostima sredine u kojima žive, a kontinuirana prisutnost na terenu omogućava da se u neposrednoj komunikaciji i suradnji s predstavnicima JLP(R)S, područnih organizacija, institucija i ustanova koje odlučuju o pravima OSI te udrugama OSI - doprinese bržem i kvalitetnijem rješavanju konkretnih problema.

Organizirana su ili smo sudjelovali na **50 događanja** (konferencije, javne tribine, seminari, okrugli stolovi, panel rasprave, stručni skupovi, sastanci i dr.), koja su za cilj imala poboljšanje položaja OSI u društvu. Također, obavljeno je i **7 obilazaka** prostorija u kojima borave, rade ili su smještene OSI, što je manje od planiranog, a razlog su bile epidemiološke mjere i ograničenja.
Na taj način, uz nastavak zajedničkih aktivnosti iz prethodnog razdoblja, uspostavljene su i nove suradnje, od kojih izdvajamo podršku PU POSI Osijek u mjerama osiguravanja pristupačnosti javnih površina i objekata (suradnja s Gradom Osijekom, Gradom Slavonskim Brodom, Gradom Požegom, pojedinim općinama i komunalnim tvrtkama), te sudjelovanje u projektima osiguravanja pristupačne turističke ponude (suradnja s Osječko-baranjskom županijom, lokalnim turističkim zajednicama i pružateljima usluga).
Suradnja s lokalnom i regionalnom upravom intenzivirala se i nakon preporuka koje je POSI uputila općinama, gradovima i županijama s područja Slavonije, Baranje i Srijema, a vezano za mjere i aktivnosti za izjednačavanje mogućnosti za OSI (lokalne i regionalne strategije, uključivanje predstavnika OSI u procese donošenja odluka, osiguravanje pristupačnosti i mobilnosti i dr.).

Više o navedenom (uz opise projekata i konkretnih aktivnosti) možete pogledati u ovom Izvješću o radu u područjima: Pristupačnost, te Preporuke i upozorenja POSI.

Također, dodatno se intenzivirala **suradnja PU POSI Osijek i Pravnog fakulteta Osijek**. Uz predavanja i radionice za profesore i studente, zajednička istraživanja i suradnju na projektima, izdvajamo i obilježavanje Međunarodnog dana OSI. Tim povodom, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, Pravni fakultet Osijek i Akademija za umjetnost i kulturu Osijek organizirali su u prosincu stručni skup na temu „*Studenti s invaliditetom*". Tijekom stručnog skupa stručnjaci iz različitih područja aktualizirali su probleme s kojima su u svakodnevnom životu susreću mlade OSI, posebno studenti i oni koji to žele postati. Savjetnik POSI, uz sudjelovanje u raspravi, održao je i izlaganje na temu „*Institucija Pravobranitelja za OSI - Pravni položaj i prava OSI u Republici Hrvatskoj*". Povratne reakcije te posebno pozitivni pomaci koje za OSI donose ovakvi oblici suradnje poticaj su za širenje i uspostavljanje iste i na ostale obrazovne ustanove. Stoga, krajem 2021. godine pokrenuta je inicijativa za uspostavljanje suradnje PU POSI Osijek i Kineziološkog fakulteta Osijek, a prve zajedničke aktivnosti od značaja za djecu s teškoćama u razvoju i OSI predviđene su za 2022. godinu.
Buduće pravnike, socijalne radnike, ali i prisutne zaposlenike visokoobrazovnih ustanova predavanjem se željelo potaknuti na promišljanje kako i na koji način svatko u svom okruženju može doprinijeti uklanjanju prepreka i problema s kojima se OSI susreću u svakodnevnom životu.

Uzimajući u obzir značaj udruga koje okupljaju OSI, DTUR i članove njihovih obitelji, kao i značaj udruga koje programski djeluju u njihovu korist, **PU POSI Osijek kontinuirano je surađivao s predstavnicima i članovima lokalnih udruga**.
Suradnja se odnosila na pružanje podrške lokalnim udrugama u organizaciji i provedbi događanja na kojima su se okupljali stručnjaci različitih profila, predstavnici udruga, ustanova, institucija, poslodavci te nositelji lokalne i regionalne vlasti, s ciljem razmjene iskustava i provođenja stručnih rasprava usmjerenih na donošenje mjera koje će doprinijeti boljem položaju OSI i DTUR na području Slavonije, Baranje i Srijema.
Uz gotovo svakodnevnu otvorenu komunikaciju, izdvajamo neke od značajnijih zajedničkih aktivnosti tijekom 2021. godine:
Dana 22. travnja 2021. godine održan je **sastanak s predstavnicima organizacija civilnog društva s područja Vukovarsko-srijemske županije**. Sastanak na temu „*Poštivanje ljudskih prava OSI na području Vukovarsko-srijemske županije*" održan je u online, a uz zamjenicu POSI i suradnike iz PU POSI Osijek sastanku su nazočili predstavnici i članovi udruga te predstavnici medija. Na početku sastanka zamjenica POSI je zahvalila na suradnji i doprinosu udruga u prethodnom razdoblju, istaknuvši važnost uloge civilnog društva u kreiranju politika i nužnost uvažavanja prijedloga udruga prilikom donošenja odluka i mjera koje se tiču OSI. Suradnici POSI iz PU Osijek ukazali su na izazove i probleme koji su u dvije godine rada područnog ureda prepoznati kao najveće prepreke koje otežavaju život OSI, a prisutni su upoznati s aktivnostima i radnjama koje je POSI poduzimala s ciljem uklanjanja tih prepreka. U odnosu na uvažene preporuke POSI predloženo je aktivno zajedničko praćenje provođenja predloženih mjera i aktivnosti od strane onih koji su ih se obvezali provoditi. Tijekom sastanka predstavljeni su i statistički podatci vezani za prve dvije godine rada Područnog ureda u Osijeku. Predstavnici udruga izrazili su zadovoljstvo uspostavljenom suradnjom s PU POSI Osijek te su iznijeli svoja iskustva vezana za probleme s kojima se susreću u svakodnevnom životu i radu. Također, tijekom rasprave sudionici sastanka iznijeli su brojne prijedloge koji će poslužiti kao temelj za provođenje daljnjih zajedničkih aktivnosti POSI i udruga, sve s ciljem povećanja kvalitete življenja OSI i njihovih obitelji na području Vukovarsko-srijemske županije. Zaključno, predstavnici udruga usuglasili su se kako je potrebno učestalije organizirati događanja ove vrste kako bi se ojačala suradnja i uspostavila otvorenija komunikacija između organizacija civilnog društva koje predstavljaju OSI te na taj način dodatno osnažila njihova zagovaračka uloga.

Suradnja s udrugama Vukovarsko-srijemske županije nastavila se pružanjem podrške u projektima Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići, te obilascima prostorija i sastancima s članovima i predstavnicima navedene Udruge, kao i Udruge za osobe s intelektualnim

oštećenjem Golubica Vukovar. Također, savjetnik POSI sudjelovao je na događanjima i aktivnostima koje je organizirala Udruga Vukovarski leptirići, od kojih izdvajamo dvije radionice i panel raspravu održane pod geslom: *Rastimo, igrajmo se i učimo zajedno*!, kao i panel rasprave i radionice na temu: "*Učinimo zajedno da poteškoće postanu mogućnosti*". Navedena događanja održana su u rujnu i prosincu 2021. godine, a na njima su sudjelovale OSI, roditelji DTUR, predstavnici državne, lokalne i regionalne uprave i samouprave, ravnatelji lokalnih i državnih ustanova te stručnjaci iz različitih područja. Događanja su poslužila kako bi se donositeljima odluka, prvenstveno na regionalnoj i lokalnoj razini ukazalo na potrebe koje imaju obitelji DTUR, probleme s kojima se susreću udruge koje im pružaju različite usluge te kako bi se iznijeli prijedlozi mjera i aktivnosti kojima upravo lokalna i regionalna samouprava može pomoći u prevladavanju tih problema, posebno u odnosu na osiguravanje dostupnosti potrebnih usluga svoj DTUR i članovima njihovih obitelji.

Suradnja s udrugama Osječko-baranjske i Brodsko-posavske županije tijekom 2021. godine rezultirala je zajedničkim aktivnostima usmjerenim na osiguranje pristupačnosti javnih površina, objekata i usluga. Naime, predstavnici lokalnih udruga ukazivali su na prepreke koje im onemogućavaju kretanje i pristup pojedinim objektima, zgradama i uslugama, a POSI je povodom tih informacija provodila aktivnosti iz svoje nadležnosti usmjerene na uklanjanje tih prepreka. Također, PU POSI Osijek kontinuirano je s udrugama surađivao u aktivnostima kojima se nastojalo ublažiti posljedice pandemije na OSI, kao i u projektima kojima se podizala razina svijesti društva o pravima OSI. *Više o navedenom (uz opise konkretnih aktivnosti) možete pogledati u ovom Izvješću u poglavljima: Pristupačnost, Utjecaj epidemije COVID-19 na položaj OSI.*

Posebno bismo istaknuli **radionicu i okrugli stol na temu *„Jačanje kompetencija OSI za tržište rada – prilike i mogućnosti“*,** koja je održana 5. listopada u Osijeku. Događanje je organizirano s ciljem poticanja i stvaranja boljih mogućnosti zapošljavanja OSI te boljih uvjeta za njihovu ekonomsku neovisnost i samostalnost. Savjetnik POSI iz PU POSI Osijek, stručnjaci HZZ-a, CZP-a i poslodavci održali su izlaganja kojima se OSI informiralo o njihovim pravima i načinima zaštite prava u području zapošljavanja i rada, posebno u smislu zaštite od diskriminacije temeljem invaliditeta. Radionica je poslužila stjecanju znanja i poboljšanju vještima potrebnih za proaktivno pristupanje potencijalnim poslodavcima, a pružene su i korisne informacije o mogućnostima koje OSI imaju prilikom pokretanja vlastitog poslovanja u svrhu ekonomske neovisnosti. Nakon održanih radionica i izlaganja uslijedila je obostrana rasprava i razmjena iskustava tijekom koje su predstavnici udruga ukazali na probleme i poteškoće s kojima se susreću u svakodnevnom životu i radu, posebno u odnosu na ostvarivanje prava OSI prilikom traženja zaposlenja ili tijekom radnog odnosa. Prisutni poslodavci koji zapošljavaju veći broj OSI iznijeli su svoja pozitivna iskustva vezano za zapošljavanje OSI te na taj način pokušali utjecati na uklanjanje predrasuda koje u velikoj mjeri i dalje otežavaju položaj OSI na tržištu rada.

Udrugama s područja Požeško-slavonske županije pružena je podrška u organizaciji skupa na temu *„Prava i položaj OSI u lokalnoj upravi i samoupravi“*, održanog dana 15. listopada u Pleternici. Naime, Udruga slijepih Šestočka iz Pleternice, s partnerskim udrugama te uz podršku PU POSI obilježila je Međunarodni dan bijelog štapa organiziranjem događanja podijeljenog na tri tematske cjeline: Obrazovanje i zapošljavanje OSI; Ostvarivanje prava na socijalnu zaštitu, zdravstvenu skrb i druga prava OSI; Zaštita od svih oblika nasilja OSI. Tijekom skupa, okupljeni predstavnici i članovi lokalnih udruga, predstavnici JLP(R)S, državnih institucija i medija upozoreni su kako unatoč pozitivnim pomacima koji u znatnoj mjeri omogućuju uključivanje OSI u svakodnevne životne aktivnosti, njihov položaj u ruralnim sredinama je i dalje iznimno težak. Izneseni su konkretni primjeri i problemi s kojima se OSI i DTUR na području Požeško-slavonske županije svakodnevno susreću, a nositelji vlasti pozvani su na poduzimanje konkretnih mjera kojima će se položaj OSI poboljšati. Razmjena iskustava i mišljenja te konkretni prijedlozi koji su izneseni tijekom panel rasprave objedinjeni su u zaključke koji će poslužiti donositeljima odluka na nacionalnoj te posebno lokalnoj i regionalnoj razini kako bi javne politike, programi i mjere koje se poduzimaju bile primjerene potrebama OSI i djece s teškoćama u razvoju na području Požeško-slavonske županije. Nakon sudjelovanja na tematskom skupu, savjetnik pravobraniteljice održao je sastanak i savjetovanje sa predstavnicima lokalnih udruga. Problemi na koje

su predstavnici udruga tijekom sastanka ukazali, kao i prijedlozi koje su iznijeli poslužili su kao temelj za daljnje aktivnosti POSI kojima se nastojalo ukloniti prepreke na koje je ukazano.

Pokazatelj značaja organizacije i sudjelovanja na opisanim događanjima bio je i tijekom 2021. godine povećani broj izravnih obraćanja Područnom uredu nakon svakoga takvog seminara i/ili radionice.

Također, osim izlaganja prisutnima, ovakve radionice potaknule su grupe studenata, udruge i pojedine stručnjake na provođenje istraživanja i pokretanje projekata od značaja za OSI (npr. studentska istraživanja o neovisnom življenju, istraživanja o položaju OSI na tržištu rada i dr.).

Posebno bismo istaknuli **istraživanje mapiranja resursa na području grada Osijeka iz perspektive OSI**, a koje je u sklopu Festivala znanosti proveo Studij socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek, uz podršku PU POSI Osijek. U sklopu istraživanja organizirana je fokus grupa tijekom koje se prikupio detaljan opis poteškoća s kojima se susreću OSI na području Osijeka te su utvrđeni kapaciteti za lokalni razvoj na temelju dostupnih formalnih i neformalnih resursa. PU POSI Osijek je aktivno sudjelovao u pripremi i provedbi ovog istraživanja u kojemu su sudjelovale osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i koje su iznijele svoja iskustva vezano za socijalnu integraciju OSI u Osijeku. Sudionici su kroz radioničke zadatke, razmjenu mišljenja i raspravu podijelili svoj dojam o razini ostvarenosti integracije, iznijeli brojne preporuke i prijedloge prioriteta pri unaprjeđivanju integracije OSI, a definirane su pojedinačne i zajedničke željene vrijednosti koje je potrebno poštovati kako bi OSI na području grada Osijeka postigle potpunu socijalnu integraciju. **Informacije i saznanja prikupljena ovim istraživanjem pravobraniteljica je koristila za upućivanje preporuka prema donositeljima odluka na lokalnoj razini, a udruge su rezultate istraživanja koristile za daljnje zagovaranje politika i strategija za razvoj inkluzivnog grada**.

PODRUČNI URED SPLIT: PU POSI Split je tijekom 2021. godine nastavio i proširio uspostavljenu suradnju s organizacijama civilnog društva, državnim institucijama i javnopravnim tijelima na lokalnoj razini ali i sudjelovao radu EQUINET-a, međunarodnog tijela za ravnopravnost kroz radnu skupinu *„Equality Law“*.

Uz nezamjenjivu važnost međunarodne i suradnje s nacionalnim organizacijama činjenica je da se život osoba s OSI kao i svih građana događa na lokalnoj razini i stoga je iznimno važna uloga područnih ureda u poticanju lokalnih dionika, prvenstveno lokalnih vlasti da u što većoj mjeri provode mjere i aktivnosti iz svoje nadležnosti koje se odnose na teme važne za OSI, DTUR i njihove obitelji. PU POSI Split je u tom smislu kontinuirano upućivao preporuke JLS na području Dalmacije za unapređenje pitanja pristupačnosti, prijevoza za OSI, pružanja potrebnih socijalnih usluga te omogućavanja uključenosti u odgojne i obrazovne programe i programe rane intervencije DTUR.

Zbog važnosti poticanja lokalnih vlasti na konkretan pristup u rješavanju problematike OSI, povodom obilježavanja druge godišnjice rada POSI u Splitu organizirali smo online **panel raspravu** pod **nazivom „Raskorak između Konvencije o pravima OSI i zbilje – putokazi za stvarno uključivanje OSI u lokalnu zajednicu“**. Uz predstavnike OSI u raspravi su sudjelovali i predstavnici JLP(R)S. Svim gradovima na području Dalmacije prethodno je upućena preporuka i zatraženi su podaci da li imaju izrađenu strategiju/program u svrhu izjednačavanja mogućnosti za OSI, da li imaju imenovane koordinatore ili povjerenstvo zaduženo za provedbu mjera Nacionalne i lokalne strategije te je zatražila obavijest o daljnjem poduzimanju mjera ako su odgovori na ranije navedeno negativni. Preporuka je poslana na adrese 32 grada na području Dalmacije, a zaprimljeno je 11 odgovora. U svojim odgovorima većina jedinica navodi kako trenutno nemaju izrađenu lokalnu strategiju u svrhu izjednačavanja mogućnosti za OSI, ali da je ista planirana za izradu u skorijoj budućnosti.
Provedene mjere i aktivnosti PU POSI Split također su bile usmjerene na održavanje savjetovanja, sastanaka, okruglih stolova, panel rasprava i tribina kao i suradnju s lokalnim medijima radi promicanja i skretanja pozornosti na problematiku OSI. PU POSI Split je u okviru svojih ovlasti i nadležnosti proveo i **7 obilazaka** ustanova u kojima su smještene ili borave OSI i to COO Juraj Bonači Split, COO Slava Raškaj Split, Centar za autizam Split, Dom za odrasle osobe Trogir (u dva navrata) i Centra za rehabilitaciju

Rudine. Nakon obilaska i po utvrđenom stanju POSI je navedenim ustanovama uputila odgovarajuće preporuke u svrhu poboljšanja pružanih usluga ili same organizacije pružanja usluga. Broj obilazaka manji je od planiranog s obzirom na epidemiološke mjere i ograničenja te se nadamo u budućem periodu intenzivirati broj obilazaka.

Tijekom 2021. godine, kao druge godine rada PU POSI Split, zamijećena je veća prepoznatljivost značaja rada Ureda i podrške koju može pružiti organizacijama civilnog društva u zagovaranju poboljšanja položaja OSI na lokalnoj razini. PU POSI Split je u tom smislu povodom pritužbi organizacija civilnog društva, pojedinaca, ali i samoinicijativno u više navrata uspješno reagirao prema tijelima JLS kod donošenja ili izmjene njihovih akata koji se tiču OSI, a koji su bili nezadovoljavajući po različitim osnovama. Zamjećujemo i da sve više JLS prepoznaje važnost područnih ureda POSI kao nositelje širokog znanja o pravima OSI na svim područjima života i djelovanja i koji im uz brzu i neposrednu komunikaciju mogu pružiti podršku u donošenju/izmjeni akata i biti svojevrsni partneri kod reguliranja pojedinih pitanja, a ne samo „dežurni kritičari".

Osnivanje **Povjerenstva za pristupačnost u Gradu Splitu** čiji je pridruženi član i savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Split jedan je od takvih primjera. Navedeno Povjerenstvo osnovano je rješenjem gradonačelnika Grada Splita. Povjerenstvo čine 24 člana i to šest predstavnika upravnih odjela Grada Splita, predstavnica Splitsko-dalmatinske županije, predstavnica TZ Grada Splita, četiri gradska vijećnika te jedanaest predstavnika udruga za zaštitu OSI i DTUR. Osnivanjem ovog Povjerenstva Grad Split je postao drugi grad u Dalmaciji (nakon Dubrovnika) koji ima međuresorno savjetodavno tijelo zaduženo za unapređenje položaja i poboljšanja kvalitete života OSI koje ujedno uključuje u rad predstavnike civilnog društva. Zadaća Povjerenstva je analizirati postojeću situaciju i davati prijedloge za uklanjanje barijera i prepreka pristupačnosti u okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama na području grada Splita. Iako je POSI predlagala da se sukladno Konvenciji o pravima OSI proširi naziv tijela u Povjerenstvo Grada Splita za pristupačnost, neovisno življenje i uključenost u zajednicu OSI, a s obzirom da je pitanje pristupačnosti znatno šire od problema fizičke pristupačnosti i podrazumijeva i osiguranje mobilnosti, prijevoza, pristupačnog stanovanja, informacija, komunikacija, radnih mjesta i sl., prijedlog nije usvojen uz obrazloženje da je za preostale teme nadležno drugo savjetodavno tijelo - Socijalno vijeće Grada Splita. POSI je također predložila u rad Povjerenstva uključiti predstavnike svih oblika invaliditeta, pa tako i osoba s intelektualnim teškoćama, gluhih osoba i gluhoslijepih osoba koje s obzirom na oblik oštećenja također imaju potrebu za razumnom prilagodbom i osiguranjem pristupačnosti informacija, komunikacija i drugih usluga a koje su često vrlo nedostupne i zanemarene. Prihvaćen je prijedlog djelomično, odnosno uključene su osobe s oštećenjem vida i sluha, a nisu osobe s intelektualnim oštećenjima. Rad Povjerenstva za pristupačnost Grada Splita u dosadašnjem radu obilježila su pitanja reguliranja organiziranog prijevoza za OSI u Splitu i subvencioniranog javnog prijevoza. Doprinos PU POSI Split u radu Povjerenstva očitovao se u poticaju uključivanja šire kategorije OSI koji bi bili ovlaštenici prava na organizirani prijevoz Grada Splita, iznošenje komparativnog prikaza rješenja navedenog pitanja u drugim većim gradovima i podrška u izradi/izrada nacrta prijedloga izmjene relevantnog akta. O široj važnosti ovakvih tijela *više je opisano u ovom Izvješću o radu u području pod nazivom Suradnja s organizacijama civilnog društva.*

Suradnja s Gradom Splitom kao najvećom jedinicom lokalne samouprave u Dalmaciji bila je intenzivna i prije osnivanja Povjerenstva, odnosno od samog početka rada PU POSI Split. Dana 3. kolovoza 2021. godine u prostorima gradske uprave Grada Splita održan **sastanak s gradonačelnikom Grada Splita**, **zamjenikom i suradnicama**. Sastanku su prisustvovali pravobraniteljica te savjetnica i stručna suradnica iz PU POSI Split. Tijekom sastanka razgovaralo se o temama koje se tiču prava OSI iz područja pristupačnosti, s posebnim naglaskom na pristupačnost javnih površina Grada Splita, plaža za OSI, pitanja vezana uz parkirališna mjesta za OSI te javni prijevoz u gradu Splitu. Istaknuta je potreba osiguranja pristupačnosti pojedinih športsko-rekreacijskih objekata u gradu Splitu. Naglasak je stavljen i na položaj udruga OSI i roditelja DTUR koje djeluju na području grada Splita. Grad Split je također iskazao interes za intenzivniju provedbu obveze kvotnog zapošljavanja OSI, kako izravno tako i posredstvom ostvarivanja poslovnih suradnji s pravnim osobama koje zapošljavaju OSI.

U Splitu je 3. kolovoza 2021. godine održan na inicijativu POSI **sastanak s županom Splitsko-dalmatinske županije**, s ciljem daljnjeg jačanja međusobne suradnje POSI i Splitsko-dalmatinske županije. Sastanku su prisustvovali pravobraniteljica i savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Split. Naglasci sastanka bili su usmjereni na unapređenje pristupačnosti turističkih sadržaja, posebice plaža i drugih infrastrukturnih sadržaja, povećanje broja pristupačnih stambenih kapaciteta kod poticajne stanogradnje te poboljšanja uvjeta u domovima za starije i nemoćne. Poseban je naglasak stavljen na nedostupnost socijalnih usluga u dalmatinskom zaleđu i na otocima u SD županiji, kao i na potrebu unapređenja pristupačnosti obrazovnih ustanova čiji je osnivač SD županija. Istaknuta je i potreba da SD županija kao osnivač Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju potakne i osigura sredstva za ugradnju liftera na rekreacijskom bazenu u toj ustanovi zbog čega je POSI zaprimila veći broj pritužbi, a tada dano obećanje župana da će navedeni problem biti riješen je i uspješno realiziran početkom 2022. godine.

Na području Splitsko-dalmatinske županije ostvarena je **suradnja s Udrugom Brački pupoljci** koju smo podržali i podržavamo u inicijativi za osnivanje podružnice COO Juraj Bonači na otoku Braču koja bi pružala izvaninstitucionalne socijalne usluge za DTUR. Nedostupnost socijalnih usluga na otocima i manje naseljenim područjima dobro je poznat i praksi nažalost prečesto vidljiv problem. **Suradnja s centrima za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonači“ i „Slava Raškaj“** je kontinuirana i zadovoljavajuća. Proveden je obilazak navedenih ustanova kao i Centra za autizam Split, a savjetnica POSI je u više navrata sudjelovala na predstavljanju projekata COO Juraj Bonači: „Za bolji život“ usmjeren na povećanje kvalitete života osoba s intelektualnim teškoćama kroz socijalnu uključenost i „Zajedno sretni“ s ciljem prevencije institucionalizacije te davanju podrške daljnjem procesu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za OSI. Kontinuirana je dobra suradnja i s **Područnim uredom ZOSI u Splitu i Centrom za profesionalnu rehabilitaciju u Splitu te Područnim uredom HZZ u Splitu.**

PU POSI Split je u **suradnji s Policijskom upravom splitsko-dalmatinskom**, udrugom Vjeruj i djeluj te prometnim redarstvom grada Splita, Trogira, Omiša i ostalih gradova na području navedene policijske uprave proveo preventivno-represivnu akciju pod nazivom Nadzor korištenja parkirnih mjesta rezerviranih za OSI. Cilj akcije bio je skrenuti pozornost građana na problem parkiranja na parkiralištnim mjestima rezerviranim za OSI od strane sudionika u prometu koji nemaju pravo korištenja tako označenih parkirnih mjesta. Provedba prometne akcije bila je usmjerena na nadzor parkirnih mjesta rezerviranih za OSI i kontrolu korištenja znaka pristupačnosti. Početak akcije obilježen je zajedničkim okupljanjem i konferencijom za medije. Provođenjem pojačanih mjera nadzora tijekom ove akcije policijski službenici kontrolirali su 129 vozila, odnosno znakova pristupačnosti te su sankcionirali ukupno 29 vozača kojima je utvrđen prekršaj nepropisnog parkiranja vozila na mjestu rezerviranom za parkiranje OSI.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana OSI u organizaciji Ustanove za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju OSI - **DES** dana održana je **panel rasprava na temu „Zapošljavanje OSI na otvorenom tržištu rada**“ na kojem je savjetnica iz PU POSI Split govorila o teškoćama u ostvarivanju prava na rad i zapošljavanje OSI prema iskustvu POSI. Kao glavne probleme nepovoljnog položaja OSI na otvorenom tržištu rada navela je predrasude poslodavaca o slabijim radnim potencijalima OSI, neusklađenost obrazovnog sustava ~~s~~ tržištem rada, nemogućnost ostvarenja prava na prednost pri zapošljavanju, i uskrata prava na razumnu prilagodbu natječajnih postupaka i uvjeta rada, nepostojanje usluge radnog asistenta te nepostojanje poticaja za rad u skraćenom radnom vremenu. Tijekom rasprave koja je uslijedila po završetku izlaganja istaknuti su problemi, prijedlozi za poboljšanje položaja OSI na otvorenom tržištu rada te iznesena pojedinačna iskustva OSI i poslodavaca.

Isto tako povodom Međunarodnog dana OSI u organizaciji udruge Liberato i Sveučilišta u Splitu, pod pokroviteljstvom predsjednika RH, 3. prosinca 2021. godine u prostorijama Sveučilišne knjižnice u Splitu održan je **okrugli stol na temu OSI u visokom obrazovanju**. Savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Split sudjelovala je na okruglom stolu s izlaganjem na temu položaja OSI u visokom obrazovanju.

Uspostavljena je dobra **suradnja i s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Splitu** povodom inicijative PU POSI Split za organizacijom panel rasprave za student na temu *„Ljudska prava u Republici Hrvatskoj - pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda“* a povodom Međunarodnog dana ljudskih prava (detaljnije niže pod točkom 4.4) kao i s studentima članovima **Pravne klinike** s kojima je PU POSI Split surađivao u radu na konkretnom predmetu sumnje na povredu prava po osnovi invaliditeta, a nastavljena je i suradnja s voditeljem **Ureda za studente Sveučilišta u Splitu**.

Nastavljena je dobra suradnja i s ostalim **područnim pravobraniteljskim uredima u Splitu** - **Uredom pučke pravobraniteljice i Uredom pravobraniteljice za djecu** s kojim na je održano nekoliko zajedničkih sastanaka u cilju razmjene informacija, unapređivanja suradnje te koordinacije zajedničkih aktivnosti, a sve s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava te suzbijanja diskriminacije i promicanja jednakosti.

Od početka rada PU POSI Split uspostavljena je i razvijana intenzivna suradnja s **Inicijativom za pristupačan Split** kao prepoznatljivim i aktivnim zagovornikom poboljšanja položaja OSI na području Grada Splita, ali i brojnim drugim lokalnim udrugama s kojima postoji aktivna suradnja (Udruga Anđeli, Udruga Srce, TOMS Trogir, Udruga Agape, Udruga Moje dijete Solin, Udruga za sindrom Down-21, Udruga Lastavice, Liberato, Vjeruj i djeluj, Županijska udruga slijepih Split, Udruga UOSIS itd.). Tijekom 2021. godine, a povodom donošenja Programa javnih potreba u sportu Grada Splita za 2022. godinu kao i preporuka za postavljanje ploča osvajačima medalja na Paraolimpijskim igrama i Olimpijskim igrama gluhih, uspostavljana je suradnja i sa **Športskim savezom invalida Grada Splita i Sportskim savezom gluhih Grada Splita**.

U Šibeniku je u siječnju 2021. godine održan zajednički **sastanak predstavnika udruga, Grada Šibenika i Ureda POSI.** Glavne teme sastanka bile su pitanje pristupačnosti na javnim gradskim površinama u gradu Šibeniku, određena sporna rješenja pristupačnosti kod rekonstrukcije prometnica, posebice u Zvonimirovoj ulici i na plažama te financiranje udruga OSI. Predstavnici udruga izrazili su načelno zadovoljstvo suradnjom ~~s~~ Gradom Šibenikom, no ujedno i dodali da je potrebno učiniti dodatne napore posebice vezano za osiguranje pristupačnosti uže gradske jezgre, posebice Rive, kod Katedrale sv. Jakova kao i učiniti Zvonimirovu ulicu dodatno pristupačnom. Postignut je dogovor da predstavnici udruga naprave zajednički obilazak centra grada s predstavnicima Grada Šibenika kako bi zajednički utvrdili postojeće prepreke pristupačnosti i definirali načine njihova uklanjanja. Sukladno zaključcima sastanka, POSI je uputila dodatne preporuke Gradu Šibeniku i pojedinim ustanovama koje djeluju na području Šibenika. Uspostavljena suradnja rezultirala je među ostalim i usvajanjem Strategije za izjednačavanje mogućnosti za OSI Grada Šibenika u razdoblju 2021. godine - 2025. Veseli i najava Grada Šibenika da će po donošenju Strategije za izjednačavanje mogućnosti za OSI Grada Šibenika za razdoblje 2021. - 2025. biti osnovano tijelo/povjerenik za OSI.

Na području Šibensko-kninske županije posebno se ističe suradnja s Udrugom OSI Sv. Bartolomej Knin i Centrom za inkluziju Šibenik. U organizaciji Centra za socijalnu inkluziju Šibenik u rujnu 2021. godine održan je online **stručni skup „Izazovi u zapošljavanju pripadnika ranjivih skupina“.** Stručnom skupu prisustvovalo je više od 100 sudionika, među kojima su bili domaći i strani znanstvenici, stručnjaci, predstavnici europskih, državnih i javnih institucija te predstavnici realnog sektora. Savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Split održala je predavanje na temu „Raskorak između Konvencije o pravima OSI i prakse, teškoće u ostvarivanju prava na rad u RH prema iskustvu pravobraniteljice“.

Komunikacija i suradnja s **Gradom Dubrovnikom** najintenzivnije je bila usmjerena na reguliranje spornih kriterija za dodatno bodovanje po osnovi invaliditeta u Odluci o davanju u najam stanova u vlasništvu grada Dubrovnika s mogućnošću kupnje u svrhu rješavanja stambenog pitanja mladih i mladih obitelji na području grada Dubrovnika. Inicijalno određeni sporni uvjeti u nacrtu Odluke korigirani su po preporuci POSI i u konačno usvojenoj verziji Odluke su zadovoljavajuće riješeni. Grad Dubrovnik je ujedno 29. ožujka 2021. godine donio Strategiju izjednačavanja mogućnosti za OSI Grada Dubrovnika za razdoblje od 2021. do 2025. godine i imenovao novi saziv Povjerenstva za OSI. Ovdje

treba spomenuti i važnost suradnje s dubrovačkom Udrugom Poseban prijatelj koja nam vrlo često usmjerava pritužbe roditelja DTUR koje zaprima s područja Dubrovačko-neretvanske županije i na koje reagiramo s odgovarajućim preporukama.

U 2021. godine na području **Zadarske županije** uspostavljena je intenzivnija suradnja i komunikacija s Udrugom za autizam Zadar i Udrugom djece oboljelih od dijabetesa i njihovih roditelja „Cukrići" koji su nam se obratili pritužbama u vezi upisa DTUR u redovne vrtiće čiji je osnivač Grad Zadar i upozorili na sporne akte Grada Zadra koji reguliraju navedeno pitanje. Zajedničkom suradnjom kao i medijskim objavama na navedenu temu pozitivno je riješen upis u dječje vrtiće Grada Zadra za četvero DTUR, a ujedno je Grad Zadar za narednu upisnu godinu najavio izmjenu spornih kriterija koje su predstavljale zapreku za upis djece (odnosno dodatno bodovanje kod upisa). Postupanje POSI detaljnije je opisano u dijelu ovog Izvješća o radu pod naslovom *Predškolski odgoj*.

Pregledom svih gore navedenih aktivnosti vidljiv je veći intenzitet djelovanja na području Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije s kojeg područja je i zapriman veći broj pritužbi od strane građana što je vidljivo i iz statističkog dijela ovog Izvješća. Na navedenom području, posebice u Gradu Splitu, snažan je utjecaj civilnih organizacija za promicanje prava OSI koje vrlo aktivno i uspješno zagovaraju poboljšanja položaja OSI kod lokalne vlasti. Navedeno je ujedno poticaj PU POSI Split da u narednom periodu intenzivnijim prisustvom na području preostalih dalmatinskih županija potakne lokalne udruge da preuzmu snažniju zagovaračku ulogu i pritom u PU POSI Split potraže i dobiju aktivnog partnera i podršku u borbi za ravnopravnost i unapređenje položaja OSI.

PODRUČNI URED RIJEKA: Proteklih 13 godina rada POSI obilježila je intenzivna suradnja s udrugama OSI i DTUR u razvoju i s područja Kvarnerskog primorja, Istre, Gorskog kotara i Like. Vjerujemo kako će otvaranje Područnog ureda Rijeka OSI s područja ove četiri županije približiti instituciju POSI, doprinijeti njihovoj informiranosti o pravima i osnažiti ih u njihovoj borbi za unaprjeđivanje položaja i većoj uključenosti u život zajednice. Želimo da se PU POSI Rijeka prepozna kao partner JLP(R)S, organizacija civilnog društva, te ostalih institucija i ustanova s područja nadležnosti s ciljem zajedničkog rada, boljeg i čujnijeg djelovanja u zajednici.

Tijekom 2021. godine PU POSI Rijeka je sudjelovao i/ili organizirao **8 inicijativa** kojima se nastojalo poboljšati kvalitetu života OSI i DTUR te članova njihovih obitelji, ali i podignuti svijest građana o pravima OSI i DTUR. Kroz navedene inicijative pravobraniteljica je uputila preporuke i prijedloge za poduzimanje odgovarajućih mjera u smjeru poboljšanja kvalitete života OSI.

Održani sastanci s gradovima sjedištima Primorsko-goranske, Istarske i Ličko-senjske županije: Na inicijativu POSI u prostorijama gradskih uprava **Pule, Gospića i Rijeke** održani su sastanci s predstavnicima lokalne vlasti. POSI je inicirala održavanje sastanaka s predstavnicima pojedinog grada s ciljem upoznavanja s aktivnostima koje gradovi poduzimaju za poboljšanja položaja OSI i DTUR na svome području i predstavljanja novootvorenog PU POSI Rijeka nadležnim za područja Primorsko-goranske, Istarske i Ličko-senjske županije sa željom uspostavljanja zajedničke suradnje u daljnjoj provedbi aktivnosti. Rezultati sastanaka su zaključci koji će poslužiti kao temelj za provođenje daljnjih aktivnosti PU POSI Rijeka, a to će OSI na području navedenih županija približiti instituciju POSI, doprinijeti njihovoj boljoj informiranosti o pravima, osnaživanje OSI na udruživanje i aktiviranje kroz postojeće ili nove udruge na području županija, a sve u cilju unaprjeđivanja položaja OSI i većoj uključenosti u život zajednice.

Sastanci s organizacijama civilnog društva na području Primorsko-goranske županije: Održani su sastanci s predstavnicima udruga OSI i roditelja DTUR koji djeluju na području grada Rijeke. Tijekom održanih sastanaka udruge su predstavile svoje aktivnosti i projekte koje provode te su upozorili na poteškoće i prepreke s kojima se susreću u svom djelovanju, kao i na probleme s kojima se susreću njihovi članovi u svakodnevnom životu i radu. PU POSI Rijeka teži da bude prepoznat kao spona između OSI, organizacija civilnog društva, institucija i tijela koja rade na zaštiti i promicanju prava i interesa OSI te smo ih tom prilikom pozvali na još aktivniju zagovaračku aktivnost kako bi uz zajedničke snage

djelovanja poboljšali položaj OSI u našem društvu. Za početak 2022. godine planirani su daljnji obilasci i sastanci s predstavnicima udruga OSI i roditelja DTUR koji djeluju na području nadležnosti ovoga područnog ureda. Uloga organizacija civilnog društva kroz perspektivu zaštite prava i interesa OSI, čine ih pokretačkim snagama i nezaobilaznim partnerima institucije pravobranitelja za OSI.

Održan sastanak s predstavnicima područnih ureda ostalih pravobraniteljskih institucija: U PU POSI Rijeka 29. rujna 2021. godine održan je radni sastanak s predstavnicima područnih ureda pravobranitelja za djecu i pučkog pravobranitelja u Rijeci, a povodom predstavljanja novootvorenog PU POSI u Rijeci i radi unapređivanja buduće suradnje i koordinacije zajedničkih aktivnosti na ovom području. Kao rezultat sastanka istaknula se važnost zajedničke suradnje, međusobnog povezivanja institucija pravobranitelja za OSI, pučkog pravobranitelja i pravobranitelja za djecu, a koja proizlazi iz podijeljenog sustava zaštite građana, sve s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava te suzbijanja diskriminacije i promicanja jednakosti.

Pristupačnost stanovanja u Gradu Rijeci: Slijedom iskazanih potreba OSI s područja Primorsko-goranske županije, POSI se obratila Gradu Rijeci i ukazala na prepreke s kojima se suočavaju OSI na njezinome području, a odnose se na pristupačnost prostoru za stanovanje, pravu na dom, pravu na razumnu prilagodbu, a time i uključenosti u životnu zajednicu. Preporučili smo Gradu Rijeci da predvidi financijska sredstva kojima će se OSI, obiteljima OSI i DTUR omogućiti financiranje ili sufinanciranje troškova potrebne prilagodbe kako bi im se omogućilo ostvarivanje prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru, da se pronađu odgovarajuća rješenja za financiranje ili sufinanciranje ugradnje dizala (bilo EU sredstvima u sljedećoj financijskom razdoblju ili sredstvima iz drugih izvora) kao mjere omogućavanja pristupačnosti prostoru za stanovanje te osiguraju sredstva kako bi svi građani mogli ostvariti pravo na nesmetano kretanje, ostanak u vlastitom domu i na taj način bili svakodnevno uključeni u život zajednice.

Budući da je grad Rijeka prepoznata i kao sveučilišni grad, poseban naglasak u sadržanoj preporuci stavljen je i na studente s invaliditetom koji su prepoznali sveučilište grada kao grada svojeg visokog obrazovanja - studiranja upravo zbog podrške koja im je osigurana kroz smještaj, asistente, pristupačnost, prijevoz i uključenost u društvo. Imajući u vidu navedeno, preporučeno je Gradu Rijeci da osigura OSI pristupačnost i povoljnost stanova nakon završetka studija. Pružanjem navedene podrške omogućiti će se i ostvarivanje ciljeva i htijenja studenata s invaliditetom nakon završetka studija, a to je samostalnost i neovisnost življenja te vođenje aktivnog i ispunjenog života. S obzirom na odgovor Grada Rijeke koji opisuje da veći broj OSI na području JLS nema odgovarajuće prilagođen stambeni prostor i da se stambeni fond grada uglavnom sastoji od stanova starije gradnje koji većinom ne odgovaraju potrebama OSI **predložena je organizacija proširenog sastanka na temu stambenog zbrinjavanja OSI na području grada Rijeke**, s proširenim dionicima koji svojom nadležnošću, znanjima i iskustvu rada mogu pridonijeti u ovom značajnom području života OSI.

Pokrenute inicijative radi osiguranja bolje zdravstvene zaštite i usluga OSI: Obraćanjem za pomoć PU POSI Rijeka onkološke bolesnice iz ruralnog djela RH otvorilo se, izuzev aktualnih problema dostupnosti i pravovremenosti u liječenju, i pitanje mogućnosti, načina dolaska onkoloških pacijenata na terapiju, tim više ako nemaju podršku obitelji, žive kao samci, u udaljenijima dijelovima RH ili zbog egzistencijalnih neprilika s kojima se suočavaju. U izostanku državne podrške i osiguranju ove vrste usluga, prijevoza onkoloških bolesnika na terapiju i s terapije, od strane udruga koje znaju prepoznati i odgovoriti na potrebe OSI, upućene su preporuke JLP(R)S kako bi osobama koje boluju od malignih bolesti olakšali ostvarivanje prava na dostupnost zdravstvenih usluga. U svrhu pravovremenog i kvalitetnog pristupa liječenju onkoloških bolesnika, provelo se i istraživanje o trenutačnoj opremljenosti bolnica u RH radioterapijskim uređajima za liječenje onkoloških bolesnika i njihovom stanju, a više o svemu navedenom, uz opise konkretnih istraživanja i zaprimljenih odgovora možete pogledati u ovom Izvješću o radu u području pod nazivom *Zdravstvo.*

Tijekom petomjesečnog rada, PU POSI Rijeka je sudjelovao i/ili organizirao **24 događanja** (konferencije, okrugli stolovi, panel rasprave, sastanci i dr.) te je provedeno devet obilazaka ustanova u kojima borave OSI, udruga OSI i sjedišta regionalnih samoupravnih jedinica koji se nalaze na području nadležnosti PU

POSI Rijeka. Navedenim događanjima se nastojala upoznati javnost i podignuti svijest o pravima OSI te promicati poštivanje njihovih prava, a nastavku su prikazani neki od njih.

Izložba „Distancirano socijalni“ – Savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Rijeka sudjelovala je u otvorenju izložbe „Distancirano socijalni“ udruge Društvo za istraživanje i potporu koja je u suradnji s Akademijom primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci prikazala fotografije portreta mladih s teškoćama s ciljem povećanja njihove vidljivosti i skretanje pažnje javnosti na njihovu svakodnevnicu. Javnost je pozvana da obrati pažnju na sposobnosti koje mladi s teškoćama u razvoju imaju, a ne na prepreke s kojima se svakodnevno suočavaju. Progovara se o socijalnoj isključenosti, izoliranosti i stigmatizaciji OSI - mladih s teškoćama u razvoju i psihosocijalnom funkcioniranju (autizam, intelektualne teškoće, ADHD i sl.). Njihove teškoće možda nisu odmah vidljive, ali nažalost upravo zbog njih oni postaju nevidljivi društvu. Izložbom se nastojala privući pažnja javnosti i senzibilizirati donositelje odluka na obavezu pružanja podrške i skrbi mladima s teškoćama u razvoju, a time se stvara prilika za socijalnu interakciju i druženje te stvaranje zajednice koja brine.

Film svima - 8. rujna 2021. godine savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Rijeka imala je čast otvoriti prvo inkluzivno kino na otvorenome u Rijeci - UGIN Filmski vrt. Cilj ovoga projekta je bio otvaranje audiovizualnih sadržaja osobama s limitiranim pristupom. Ciljna skupina projekta su gluhe i nagluhe osobe za koje se prevode i prilagođavaju filmovi nastali na hrvatskom jeziku na hrvatski znakovni jezik te izrađuju prilagođeni titlovi. Kroz projekt se intenzivno radilo i s čujućom publikom koju se upoznalo s inkluzivnim kulturnim praksama, čime se potiče kreiranje društvene svijesti o nužnosti dosega civilizacijskog nivoa u kojem su kulturni, ali i opći društveni sadržaji dostupni svima.
Film svima 2021. godine donio je osam novih inkluzivnih filmova od kojih je svih osam prilagođeno gluhim i nagluhim osobama, a jedan i slijepim i slabovidnim osobama. Svi filmovi zajedno s prevedenim i prilagođenim filmovima iz prethodnih izdanja projekta, čine Film svima Medijateku. Programom Film svima 2021. godine želio se omogućiti pristup filmovima prilagođenima za gluhe i nagluhe osobe kroz prijevod filmova na hrvatski znakovni jezik, potaknuti druge aktere u kulturi za prilagodbom vlastitih radova (primarno iz područja filma) konzumaciji gluhih i nagluhih osoba te kroz zajedničke projekte, s udruženjima OSI i odgojno-obrazovnim ustanovama koje rade na integraciji gluhih i nagluhih osoba i potaknuti prilagodbu kulturnih sadržaja. Provedbom projekta primijetio se porast razumijevanja čujuće publike, s interesom za potrebom uvođenja redovnih inkluzivnih projekcija.

Knjiga svima - 15. listopada 2021. godine Područni ured je sudjelovao i u panel raspravi „Kome trebaju inkluzivne kulturne prakse?“ u Dječjoj kući u Rijeci. Projektni tim koji stoji iza programa *Film svima* udruge Filmaktiv osnažen partnerima Udrugom gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udrugom slijepih Primorsko-goranske županije, Udrugom Portić kroz program Tete i barbe pričalice te Gradskom knjižnicom Rijeka, pokrenuo je inkluzivni projekt — *Knjiga svima.* Uz panel raspravu održane su radionice pisanja na brajici, pričanja na hrvatskom znakovnom jeziku te radionice pričanja i čitanja priča. *Knjigom svima* proslavljen je i početak Mjeseca hrvatske knjige i Međunarodni dan bijelog štapa. Kroz projekt *Knjiga svima*, financiran sredstvima Ministarstva kulture i medija kroz program poticanja čitanja u Godini čitanja te sredstvima Primorsko-goranske županije, četiri knjige za djecu su prevedene i prilagođene za gluhe i nagluhe te slijepe osobe, ali i kreirane da i videće i čujuće osobe zainteresiraju i potaknu na čitanje. Odabrani naslovi su pretvoreni u audioknjige zahvaljujući edukaciji predsjednika Udruge slijepih Primorsko-goranske županije te su uz audio izdanje, knjige opremljene i inkluzivnim filmom koji su izradili tumači i prevoditelji za hrvatski znakovni jezik. Inkluzivne audiovizualne knjige postale su dio novoformiranog fonda inkluzivnih naslova Gradske knjižnice Rijeka pod nazivom Knjiga svima te su dostupne kroz cijelu godinu.

Provedena akcija nadzora korištenja parkirališnih mjesta rezerviranih za parkiranje vozila OSI u gradu Rijeci - 30. listopada 2021. godine PU POSI Rijeka uoči Međunarodnog dana OSI, sudjelovao je u preventivno-represivnoj akciji koja je imala za cilj prevenciju i sankcioniranje nepropisnog parkiranja na označenim parkirališnim mjestima za OSI kao i provođenje nadzora nad zloupotrebom tog prava. Navedena akcija je provedena na inicijativu udruga OSI koje djeluju na području Primorsko-goranske županije i PU POSI Rijeka, osnažene Gradom Rijekom i Policijskom upravom primorsko-goranske

županije. Inicijativa za provođenjem preventivno represivne akcije je rezultat zaprimljenih brojnih pritužbi OSI, ali i drugih savjesnih građana koji su upozorili na nepropisno parkiranje nesavjesnih vozača na parkiralištnim mjestima posebno označenima za parkiranje vozila OSI, ali i na zloupotrebu znaka pristupačnosti. *Više o provedenoj inicijativi opisano je u dijelu ovog Izvješća o radu pod naslovom Cestovni prijevoz.*

Suradnja s Pravnim fakultetom u Rijeci – Uz obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava s ostalim nacionalnim pravobraniteljskim institucijama u suradnji s Pravnim fakultetom u Rijeci o čemu će biti više riječi u daljnjem sadržaju izvješća o radu područnih ureda, povodom 15. godišnjice Konvencije o pravima OSI 10. prosinca 2021. godine na Pravnom fakultetu u Rijeci održan **je Okrugli stol na temu „Studenti s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja“**. Na održanom okruglom stolu studenti s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci iznijeli su probleme i teškoće na koje nailaze tijekom svojeg akademskog obrazovanja i iznijeli svoja iskustva kroz koja se istaknuo, kao pozitivan primjer iz prakse, uspješan rad Sveučilišnog savjetovališnog centra - Ureda za studente s invaliditetom koji su osigurali uvjete za uspješno i kvalitetno studiranje te izjednačavanje mogućnosti za studente s invaliditetom, zbog čega je Sveučilište u Rijeci prepoznato od strane studenata s invaliditetom, a čemu idu u prilog iskazane brojke koje pokazuju da se broj studenata s invaliditetom u posljednjih 10 godina povećao s njih 15 na trenutnih 106 studenata koliko ih je registrirano pri Uredu za studente s invaliditetom u Rijeci. Na okruglom stolu sudjelovale su i savjetnice POSI koje su iznijele normativne okvire i ukazale na raskorak s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08), ali i na povezani problem zapošljivosti mladih pripadnika ranjivih skupina, osoba s invaliditetom.

E) ZAJEDNIČKE AKTIVNOSTI PODRUČNIH UREDA

Obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava – Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava pokrenuli smo inicijativu za suradnjom pravobraniteljskih institucija i pravnih fakulteta u RH. Uz radne sastanke suradnika pravobraniteljice u područnim uredima u Osijeku, Splitu i Rijeci, organizirane su i panel rasprave na temu „*Ljudska prava u Republici Hrvatskoj - pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda*“. Tom prilikom su predstavnici POSI, Pučkog pravobranitelja, Pravobranitelja za djecu i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova na pravnim fakultetima u Osijeku, Splitu i Rijeci održali izlaganjima kojima su profesorima i studentima pružena dodatna znanja i informacije o kodifikaciji međunarodnopravne zaštite prava čovjeka i njihovoj implementaciji u pravni poredak RH, kao i o ulozi i nadležnostima pravobraniteljskih institucija prema područjima rada, naglašavajući važnost obrazovanja o ljudskih pravima kao važnom dijelu pravne kulture i pravne pismenosti.

Hrvatski simpozij OSI s međunarodnim sudjelovanjem - SOIH - Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u suradnji s ZOSI-jem organizirala je 13. prosinca 2021. godine 26. hrvatski simpozij OSI s međunarodnim sudjelovanjem na kojem su sudjelovali savjetnici pravobraniteljice iz PU POSI Split, PU POSI Rijeka i PU POSI Split i gdje su područni uredi predstavljeni kao snažne karike u promicanju prava OSI.

F) SURADNJA PODRUČNIH UREDA S LOKALNIM MEDIJIMA

U svrhu podizanja razine svijesti i osvještavanja cjelokupnog društva jedna od važnih aktivnosti u radu područnih ureda je suradnja s predstavnicima nacionalnih i lokalnih medija. Područni ured Osijek je zabilježio **74 pojavljivanja** (izjava, reagiranja, priopćenja, intervjua i gostovanja u emisijama) u medijima, koja su se odnosila na aktualiziranje tema od značaja za OSI, dok PU Split bilježi **49 pojavljivanja** u medijima, a novootvoren PU POSI Rijeka **33 pojavljivanja** pri čemu je poseban naglasak bio na informiranju javnosti o djelokrugu i načinu rada te mogućnostima i načinima obraćanja Područnom uredu Rijeka.

ZAKLJUČAK:

Brojnost i vrsta obraćanja područnim uredima te posebno povratne informacije od samih građana, potvrdile su opravdanost dugogodišnje inicijative OSI i obitelji DTUR kojom se zahtijevalo otvaranje područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i u dijelovima Hrvatske udaljenijim od Zagreba. Svakom novom godinom rada područni uredi u sve većoj mjeri prepoznati su kao mjesta na kojima se OSI mogu pouzdano i sveobuhvatno savjetovati o načinu ostvarivanja prava koja im pripadaju na temelju invaliditeta, ali i kao mjesta na kojima mogu očekivati pomoć i zaštitu u slučaju kršenja ljudskih prava i diskriminacije. Približavanjem informacija OSI o pravima koja imaju, uspješnim rješavanjem pojedinačnih slučajeva kršenja prava i diskriminacije na temelju invaliditeta, identificiranjem i aktualiziranjem specifičnosti položaja OSI na lokalnoj razini kroz istupe predstavnika POSI u lokalnim medijima, kao i organizacijom događanja i aktivnosti na lokalnoj razini, područni uredi doprinose podizanju razine svijesti građana o pravima OSI u svim krajevima RH te na taj način ostvaruju jedan od važnih ciljeva POSI.

Osim kontinuiranog povećanja broja obraćanja građana i udruga, tijekom 2021. godine primjetno je povećanje upita i zamolbi zaprimljenih od strane djelatnika različitih ustanova i institucija koji na lokalnoj razini rade s OSI i DTUR, odnosno odlučuju o njihovim pravima ili donose odluke od značaja za njihov svakodnevni život. Na taj način uspostavljena je otvorena komunikacija i aktivna suradnja koja doprinosi efikasnijem ostvarivanju i zaštiti prava OSI u svim životnim područjima. S obzirom na iznimno pozitivna iskustva i značajne rezultate ostvarene kroz neposrednu suradnju područnih ureda s udrugama, općinama, gradovima i županijama, kao i s područnim organizacijama državnih institucija, daljnje aktivnosti bit će usmjerene upravo na jačanje takvih oblika suradnje te na dodatno povezivanje institucija koje su važne za ostvarivanje i zaštitu prava OSI.

Također, područni uredi će nastaviti ukazivati na potrebu suradnje svih nadležnih institucija s organizacijama civilnog društva i posebno na **nužnost uključivanja predstavnika OSI u planiranja i rasprave o donošenju mjera i odluka koje se tiču lokalne i regionalne razine**. Naime, pozitivni pomaci u kvaliteti življenja OSI primijećeni su upravo u onim područjima u kojima postoji povezanost i suradnja između institucija i organizacija civilnog društva te u kojima su OSI uključene u procese donošenja odluka. Stoga, upravo takvi pozitivni primjeri trebaju biti putokaz svim općinama, gradovima i županijama kako u predstojećem razdoblju poboljšati položaj OSI na svom području, a organizacije civilnog društva trebaju potaknuti i motivirati na intenzivnije provođenje zagovaračkih aktivnosti. Uzimajući u obzir iskustva prikupljena tijekom 2021. godine i potvrđen značaj rada na terenu (radionice i predavanja, obilasci udruga, ustanova i poslodavaca, pojavljivanje u medijima, stručni skupovi, rasprave, konferencije i dr.), u predstojećem razdoblju područni uredi će intenzivirati upravo te aktivnosti kako bi se osiguralo ostvarivanje i zaštita prava svih OSI, posebno onih koje su zbog različitih okolnosti dodatno izolirane i u nepovoljnijem položaju.

2.28. RAD 4. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

4. saziv Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izabran je prema Javnom pozivu iz prosinca 2019. godine na mandat s trajanjem od 12 mjeseci. Međutim, prema prijedlogu POSI zbog događanja tijekom 2020. godine (pandemija i potresi) zbog kojih nije bilo mogućnosti za odvijanje redovitog rada Stručnog savjeta, mandat je članovima i članicama, kao i njihovim zamjenama, produžen za sljedećih 12 mjeseci, odnosno na 2021. godinu. Vezano za to napravljen je dodatak Sporazumu o osnivanju 4. saziva Stručnog savjeta.

Među izabranim članovima iz različitih sredina s cijelog područja RH (iz Zagreba, Karlovca, Dubrovnika, Pule, Osijeka, Vukovara i Slavonskog Broda) su OSI, zagovaratelji prava OSI i DTUR, predstavnici

akademske zajednice i predstavnici organizacija civilnog društva. Provođenje ranije donesenog i utvrđenog plana i programa rada Stručnog savjeta za 2020. nastavljen je i tijekom 2021. godine. Prioriteti u radu odnosili su se na praćenje i promicanje KPOSI i nacionalnih strateških dokumenata, razmatranje pitanja od značaja za OSI, predlaganje mjera za promicanje prava i unaprjeđenje položaja OSI u RH, održavanje zagovaračkih i konzultacijskih sastanaka s predstavnicima različitih institucija i tijela, daljnja uključenost i društvena angažiranost OSI, savjetovanje POSI o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti te izmjene zakona, pravilnika i drugih akata koji su važni za zaštitu prava i interesa OSI i DTUR.

Tijekom 2021. godine održana su četiri sastanka 4. saziva Stručnog savjeta u ožujku, svibnju i prosincu. Svi su sastanci zbog nepovoljne epidemiološke situacije održavani online.

Prvi sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice u 2021. godini održan je 15. ožujka. Zbog aktualnih okolnosti vezano za pandemiju značajna pažnja posvećena je utjecaju COVID-19 na život i zdravlje OSI, kao i tijek odvijanja cijepljenja stanovništva. I dalje su aktualna pitanja vezana za obavljanje zdravstvenih usluga, terapijskih i rehabilitacijskih postupaka usmjerenih na održavanje zdravstvenog stanja, te druge brojne izazove koji onemogućavaju normalni život i funkcioniranje OSI i njihovih obitelji. Činjenice i podaci ukazuju da velik dio OSI i DTUR još uvijek ne mogu doći do potrebnih socijalnih usluga. Tijekom sastanka posebna rasprava se povela vezano za visoko obrazovanje studenata s invaliditetom, način njihovog funkcioniranja tijekom studiranja, osiguravanju asistenata, obvezama administrativnih plaćanja potvrda, kao i stanju na pojedinim sveučilištima. Kao dio Nacionalne kampanje *#Tjedan dana s invalidima rada*, predstavnik Hrvatskog saveza udruga invalida rada predstavio je teme i prijedloge s kojima se OSI susreću tijekom rada i nakon napuštanja svijeta rada. Posebno je istaknuo važnost uvođenja instituta *„razumne prilagodbe“* u Zakon o radu, problem prevođenja mirovina invalida rada u starosne mirovine doživljenjem određenog broja godina te važnost osiguravanja pristupačnosti za zaposlenike od strane poslodavaca. Predstavnik Hrvatskog saveza udruga za mlade i studente s invaliditetom “SUMSI“ podijelio je informaciju kako SUMSI pokreće trogodišnji program o zapošljavanju OSI, odnosno program povezivanja poslodavaca i OSI. Kao važnu teme otvorio je pitanje da li se u istom odnosu nalaze manje/privatne tvrtke koje zbog eventualnog nezapošljavanja OSI plaćaju nadoknadu od prihodovanih sredstava i javne ustanove koju tu istu nadoknadu plaćaju od sredstava koje dobiju. Sudionici sastanka raspravljali su o mogućnostima zapošljavanja osoba s intelektualnim teškoćama, mogućnostima poslodavaca za zapošljavanje OSI, važnosti predviđanja aktivnosti i prihvatljivosti udruga kao prijavitelja za operativne programe financirane iz fondova EU u sljedećem financijskom razdoblju od 2021. do 2027. godine, poduzimanju aktivnosti u potresima pogođenim područjima, kao i drugim aktualnim temama važnim za OSI.

Stručni savjet pravobraniteljice nastavio je svoj rad sastankom održanim 27. svibnja 2021. godine. Kao dio posebne teme razmatrana su rješenja predložena prijedlogom novog Pravilnika o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom (koji će zamijeniti važeći Pravilnik o znaku pristupačnosti iz 2008. godine) kojeg je nadležno MMPI uputilo u postupak savjetovanja sa zainteresiranom javnosti putem platforme e-Savjetovanje. Isto tako kao posebna tema razgovaralo se o oslobađanjima OSI od plaćanja sudskih, javnobilježničkih, upravnih i drugih pristojbi. Naime, u radu POSI uočeno je često obraćanje OSI zbog nemogućnosti pronalaženja točnih informacija o važećim oslobađanjima od plaćanja, posebno načinima oslobađanja od sudskih pristojbi. Tome je doprinio i nedorečeni važeći Zakon o sudskim pristojbama (Narodne novine, br. 118/18) koji na primjer traži od OSI dostavu valjane isprave ZOSI-a koju ovo tijelo ne izdaje. Dio OSI prituživao se POSI i zbog razlika u ostvarivanju oslobađanja od plaćanja različitih pristojbi (upravnih i javnobilježničkih) koje se u praksi rade zbog uzroka, a ne zbog težine invaliditeta. O ovoj temi POSI godinama ukazuje kroz preporuke u izvješćima o radu kako prava s osnove invaliditeta trebaju biti jednaka za sve OSI neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. POSI je članovima Stručnog savjeta najavila kako se početkom srpnja 2021. godine očekuje otvorenje i početak rada Područnog ureda POSI u Rijeci.

Dana 6. prosinca 2021. godine održan je ukupno šesti sastanak 4. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice. Brojne planirane aktivnosti Stručnog savjeta bile su realizirane kroz online oblike sastanaka, međutim cjelokupni rad i ovog 4. saziva Stručnog savjeta značajno je doprinio i obogatio rad institucije POSI. Kao dio posebne teme razmatrane su dostupne informacije o mogućnostima budućeg financiranja projekata iz fondova EU o čemu je više članova Stručnog savjeta izrazilo svoju zabrinutost budući da RH višemjesečno kasni s donošenjem različitih strateških dokumenata. Jedan od njih je i *Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom od 2021. do 2027. godine*, čije je donošenje jedan od uvjeta koji omogućava provedbu fondova Europske unije u razdoblju od 2021. do 2027. godine. Naime, zbog takvih kašnjenja vrlo je izvjesno da će doći posljedično i do kašnjenja s objavom javnih poziva za projekte čime će se izravno ugroziti kontinuitet pružanja socijalnih usluga OSI koje brojne organizacije civilnog društva u svojim sredinama osiguravaju i pružaju svojim korisnicima, a financiraju se upravo projektnim sredstvima iz EU fondova. Veliki dio članova Stručnog savjeta nije zadovoljan s načinom na koji su predstavnici OSI uključeni u postupke izrade različitih zakonskih, podzakonskih i strateških dokumenata. Prečesto članovi radnih skupina nemaju utjecaj na konačne prijedloge koji se upućuju u postupke savjetovanja sa zainteresiranom javnošću i iako su formalno uključeni u rad njihovi prijedlozi se ne uvažavaju. I KPOSI u čl. 4. st. 3. Opće obveze propisuje: *"…U razvoju i provedbi zakona i politika u smislu provedbe ove Konvencije, i u drugim postupcima donošenja odluka koje se tiču OSI, države stranke će se temeljito savjetovati s osobama s invaliditetom, i u to ih aktivno uključiti, kao i djecu s teškoćama u razvoju, putem organizacija koje ih predstavljaju…".* Prepoznato je kako se u posljednje vrijeme ova obveze samo formalno izvršava i posebno ne u završnim fazama izrade i donošenja nekog dokumenta. Veliku raspravu opravdano je izazvao i prijedlog novog Zakona o socijalnoj skrbi koji je zbog sadržanih i predloženih rješenja te uvođenja različitih cenzusa prepoznat kao korak unatrag kada govorimo o pravima i kvaliteti života OSI. Vrlo je indikativno da se takvoj ocjeni ovog, još uvijek prijedloga Zakona, slažu akademska zajednica, stručna javnosti, predstavnici OSI i same OSI. Pravobraniteljica je zaključno zahvalila svim članovima i članicama, kao i njihovim zamjenama, na predanom radu i angažmanu tijekom proteklih vrlo izazovnih 2020. i 2021. godine.

Kao posljednja aktivnost 4. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice održan je 22. prosinca 2021. godine sastanak s predstavnicima MROSP-a i MRRFEU-a o financiranju projekata iz EU fondova u novom financijskom razdoblju. Na sastanku je zaključeno:
(1) Nadležna ministarstva, MROSP i MRRFEU, trebaju pružateljima i korisnicima usluga uputiti i dostaviti pravovremenu transparentnu informaciju o razlozima mogućeg kašnjenja u financiranju projekata za pružanje usluga OSI kao i rokovima za njihovo raspisivanje u 2022. godini. Svakako bi trebalo izbjeći bilo koji oblik duljeg prekida financiranja usluga čime bi se ugrozila njihova dostupnost za korisnike i ugrozila institucionalna stabilnost organizacija koje pružaju te usluge. Ovakvim prekidom bi bilo ugroženo aktualno ostvarivanje socijalnih prava OSI, što se ne može riješiti naknadnim financijskim potporama u istom financijskom razdoblju. (2) S obzirom na moguće razdoblje u kojem će završiti financiranje tekućih projekata, a neće biti raspisani pozivi za nove projekte, treba razmotriti načine na koji će se moći osigurati kontinuitet i nastavak pružanja usluga, a sve s ciljem izbjegavanja prestanka pružanja usluga i šteta za krajnje korisnike. (3) Socijalne usluge koje su projektno financiranje ne jamče održivost niti pružaju siguran oslonac krajnjim korisnicima. Zbog toga je važno ponuditi jasnu strategiju prijelaza s projektnog (cikličkog) pružanja svih ključnih usluga osobama s invaliditetom na sustavno pružanje usluga u kojima korisnici ne ovise o natječajima i kapacitetima organizacija za uspješno prijavljivanje na natječaje. Na taj način će u središtu procesa doći korisnici, njihova prava i rješavanje njihovih potreba.

U radu Stručnog savjeta tijekom 2020. i 2021. godine sudjelovali su pravobraniteljica i zamjenici, poslove tajnika obavljao je zamjenik pravobraniteljice, a prema potrebi i ovisno o temi u rad su bili uključivani savjetnici pravobraniteljice. Na temelju čl. 5. toč. 1. Sporazuma o osnivanju Stručnog savjeta pravobraniteljice u prosincu je objavljen Javni poziv za izbor članova 5. saziva Stručnog savjeta

pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je započeo s radom 8. veljače 2022. godine kada je održan osnivački sastanak 5. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice.

2.29. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

U ovom području prikazat ćemo aktivnosti pravobraniteljice za osobe s invaliditetom usmjerene na podizanje razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i borbi protiv stereotipa i predrasuda vezanih uz invaliditet. S tim u vezi upozoravali smo javnost na česte slučajeve neprimjerenog govora o osobama s invaliditetom u javnom govoru i u medijima, održavali smo edukacije, davali priopćenja za javnost, upućivali preporuke i poduzimali druge aktivnosti koje će biti prikazane u nastavku.

Korištenje neprimjerene terminologije za osobe s autizmom

Iskustvo iz rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pokazuje da se u javnom govoru često koristi riječ autizam kako bi govornik izrazio svoju kritiku ili drugo negativno mišljenje o nekoj osobu ili instituciji. Često se događa da članovi obitelji osoba s autizmom ili same osobe koje se identificiraju kao osobe s autizmom upozore pravobraniteljicu da je došlo do takve situacije u javnom govoru i traže njezinu reakciju. Tako je u rujnu prošle godine više članova obitelji osoba s autizmom upozorilo pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom na neprihvatljiv i uvredljiv način komunikacije o osobama s autizmom u članku koje je objavljen na portalu Paraf kao i na Facebook stranici portala pod naslovom: *Je li ministar Beroš autističan ili samo glup? I dalje tvrdi da je cijepljenje jedini izlaz*. Nakon reakcija građana uvredljiv članak je uklonjen s Facebook stranice, ali ga se i dalje moglo naći na internetskoj stranici portala.

Potaknuta ovakvim naslovom pravobraniteljica je upozorila portal na krajnju neprimjerenost i neprihvatljivost takve objave kojima se učvršćuju stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom, u ovom slučaju osobe s autizmom. Izjednačavanjem percipiranih nepoželjnih i negativnih ponašanja javne osobe s obilježjima autizma koji je kao specifično stanje dio ljudske različitosti narušava se ljudsko dostojanstvo osoba s autizmom. Osobe koje žive s nekim od poremećaja iz autističnog spektra svaka na svoj način svojim individualnim osobinama svjedoče o bogatstvu ljudske različitosti, a njihovim netočnim i pojednostavljenim obilježavanjem kao osoba koje 'žive u svom svijetu' pojačavaju se štetne posljedice koje za njih imaju takvi stereotipni stavovi. Stoga smo pozvali portal da se u komunikaciji vode načelom poštivanja urođenog ljudskog dostojanstva svake osobe, a ne širenjem predrasuda i stereotipa. S obzirom da se u naslovu članka pojam autizma koristio za jednostrano označavanje nepoželjnog ponašanja čime je nanesena uvreda osobama s autizmom i njihovim obiteljima pozvali smo ih da sporni članak uklone s internetske stranice portala te da se javno ispričaju osobama s autizmom i članovima njihovih obitelji i upoznaju s njihovim osobinama i ljudskim vrijednostima kao i teškoćama na koje nailaze pri ostvarivanju svojih potencijala.

Na to koliko je često etiketiranje neke osobe ili institucije riječju autističan ukazuje i to da da je pravobraniteljica i u prosincu primila pritužbu osobe s autizmom nakon što je više medija prenijelo izjavu Ivana Đikića koji je komentirajući epidemiološku situaciju izjavio da je „ponašanje Stožera dosta autistično“. Osoba s autizmom to je doživjela kao izravan napad na čitavu zajednicu osoba s autizmom i njihov ponižavajući tretman.
Dakle, osobe s autizmom i članovi njihovih obitelji su vrlo povrijeđeni time što se riječ kojim se opisuje njihova različitost koristi u pogrdne svrhe i time učvršćuju stereotipi i predrasude o njima. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom koristi svaku priliku da podigne razinu svijesti medija i ostalih predstavnika javnosti o štetnosti takvog govora koji je nažalost čest u našem javnom prostor jednako kao i pogrdno korištenje ostalih karakteristika vezanih uz osobe s invaliditetom kao što su slijepac, gluh ili invalid.

Korištenje neprimjerene terminologije za slijepe osobe

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izravno je uputila preporuku većem broju medija koji su prilikom izvještavanja javnosti o nemilom događaju uslijed kojega je policija prilikom privođenja nanijela teške tjelesne ozljede slijepoj osobi koristili pogrdan naziv slijepac. Povodom tih napisa, same slijepe osobe obratile su se Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom ukazujući na primjere kao što su *Policajci u Zagrebu isprebijali slijepca*. S tim u vezi upozorili smo medije da naziv slijepac u svakodnevnom govoru označava osobu koja ne opaža ono što se oko nje događa i kao takvog ga koristimo kad se želimo negativno izraziti o osobi za koju smatramo da se tako ponaša. Pozivali smo ih da osvijeste činjenicu da diskriminacija i nepovoljnije postupanje prema jednoj skupini osoba počinje već u nazivu kojom se tu skupinu oslovljava te da i samim korištenjem termina izražavate poštovanje dostojanstva slijepih osoba kao i drugih osoba s invaliditetom.
Ujedno smo podsjetili na definiciju osoba s invaliditetom prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda. Invaliditet nije bolest, nego kompleksno stanje u kojem je medicinska komponenta samo jedan dio. Invaliditet je ujedno dio identiteta neke osobe i kao takav jedan od vidova ljudske različitosti koji se treba poštovati i prihvaćati. Budući da su se u praksi koristili različiti termini kad se govori o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, same osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj usuglasile su se da kao najmanje stigmatizirajući koriste termini „osoba s invaliditetom“ i „dijete s teškoćama u razvoju“. Ti su termini usvojeni još 2003. godine kao rezultat rasprave između saveza osoba s invaliditetom, članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te predstavnika vlasti.

S obzirom da su mediji, kao kreatori percepcije javnosti o osobama s invaliditetom, i medijsko izvještavanje o osobama s invaliditetom neizmjerno bitni za osobe s invaliditetom i udruge koje se bave njihovim položajem u društvu, potrebno je osvijestiti važnost korištenja terminologije koja je u skladu s odredbama Konvencije, posebno ističući da već naziv kojim oslovljavamo određenu grupu ljudi ili pojedinca može odrediti stav prema njima.
Ponovili smo da kada želimo pobliže opisati osobu s invaliditetom preporuča se i korištenje ovih termina: *osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, osoba s teškoćama u kretanju* umjesto invalidi prikovani uz kolica, *slijepa osoba, gluha osoba, osoba s mišićnom distrofijom, osoba s multiplom sklerozom, osobe s intelektualnim teškoćama* (umjesto osobe s mentalnom retardacijom ili mentalno retardirane osobe budući da je termin retardiran u kolokvijalnom govoru dobio izrazito pogrdno značenje), *osobe s psiho-socijalnim invaliditetom* umjesto psihijatrijski pacijenti, psihički/duševni bolesnici, mentalni bolesnici.

Povodom slučaja u kojem je slijepa osoba pretučena prilikom priviđenja u policijsku postaju te joj unatoč molbama nije joj omogućeno da uzme bijeli štap koji je njezino osnovno ortopedsko pomagalo uz ocjenu policijskih službenika da mu „ne treba“, o potrebi korištenja odgovarajuće terminologije obavijestili smo i **Ravnateljstvo policije upozorili** na slučajeve diskriminacije i kršenja prava osoba s invaliditetom tijekom policijskih postupanja za koje smo saznali u radu te smo ih zamolili da svim policijskim postajama proslijede preporuku kako bi se povećala senzibilizacija i educiranost policijskih službenika o osobama s invaliditetom i izbjegle slične situacije. Ujedno smo uputili i preporuku vezanu uz to na koje se sve kategorije odnosi naziv osobe s invaliditetom kao i koji su prikladni termini za govor o njima.

Naglasili smo kako je ophođenje policijskih službenika i njihov pristup osobama s invaliditetom od izrazite je važnosti jer svako ponižavajuće postupanje prema osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovog urođenog dostojanstva. To je posebno naglašeno zbog nerazumijevanje društva za specifičnosti koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta i brojnih predrasuda koje su dio naše kolektivne svijesti, a mogu se izmijeniti jedino ulaganjem svjesnog napora kroz edukacije i bolje upoznavanje ljudske različitosti koju predstavlja invaliditet. Stereotipni način razmišljanja o invaliditetu kao i medicinski model poimanja invaliditeta uveliko je prisutan u društvu slijedom čega se osobe s invaliditetom nalaze u nepovoljnijem položaju što je protivno Konvenciji o pravima osoba s

invaliditetom. Svako postupanje prema osobama s invaliditetom treba biti na ravnopravnoj osnovi s drugima i u skladu s temeljnim ljudskim pravima zajamčenim Ustavom Republike Hrvatske i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja je za Republiku Hrvatsku međunarodni obvezujući dokument te drugim pozitivnim propisima.

Diskriminacija i korištenje neprimjerene terminologije za osobe s psiho-socijalnim invaliditetom u medijima i javnom prostoru

Područnom uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Osijeku obratila se osoba s psihosocijalnim invaliditetom, pritužujući se na neprikladne termine i općenito diskriminirajuće prikazivanje osoba s psihosocijalnim invaliditetom u medijima i javnom prostoru. U dijelu svoje pritužbe stranka navodi: *„…Izraz luđak se veoma brzo izgovara na televiziji, radiju, novinama, a gotovo svakodnevno čujem ili pročitam izjavu, šalu ili komentar koji nisu primjereni javnom prostoru i zbog kojih se kao osoba s invaliditetom osjećam uznemireno i diskriminirano, a grozno je i što iz toga proizlazi kako je primjereno i općeprihvaćeno kao normalno da se osobe sa psihičkim smetnjama smatra ludima, može se zbijati šale na naš račun i ismijavati nas zbog bolesti koje imamo…“*

Budući da se radilo o općenitom zapažanju, stranku smo obavijestili o aktivnostima pravobraniteljice usmjerenih na podizanje razine svijesti medijskih djelatnika, ali i ostalih javnih osoba, a ovaj primjer ćemo svakako koristiti u edukacijama na ovu temu kako bismo upozorili na diskriminatorno izvještavanje o osobama s psihosocijalnom invaliditetu i podizali razinu svijesti u primjerenom govoru kojim se uklanjaju stereotipi i predrasude koje su za ovu kategoriju osoba s invaliditetom posebno štetne i dovode do ušvršćivanja stigme i autostigme.

Proširenost termina *invalid*

Sljedeći primjer korištenja zastarjele i neprimjerene terminologije odnosi se na Slobodnu Dalmaciju gdje je objavljen članak *“Invalidi će moći polagati vozački ispit i u Splitu”*.

Budući da svaka objava kojom se afirmativno govori o mogućnostima i sposobnostima osoba s invaliditetom uvelike doprinosi uklanjanju predrasuda i time izgradnji društva jednakih mogućnosti, pohvalili smo što je medijski prostor posvećen informiranju čitatelja o tome da se osobe s invaliditetom mogu realizirati i kao vozači ukoliko autoškole ostvare potrebne prilagodbe. Iako se u članku govori o osobama s invaliditetom, u naslovu se koristi neprimjereni termin invalidi na koji nam je pažnju skrenuo jedan od čitatelja. To samo pokazuje kako je i samim čitateljima važno korištenje ispravne terminologije i kako su svjesni poruke koja se odašilje određenim izborom riječi. Tim povodom smo ovom tiskanom mediju uputili preporuku o potrebi osvještavanja važnosti korištenja terminologije koja je u skladu s odredbama Konvencije, posebno ističući da već naziv kojim oslovljavamo određenu grupu ljudi ili pojedinca može odrediti stav prema njima.
ISHOD: Preporuka je prihvaćena uz napomenu da je do korištenja neprimjerene terminologije došlo prilikom obrade teksta i određivanja naslova što je česti slučaj kad se naziv osobe s invaliditetom skraćuje bez da se vodi računa o značenju zamjenskog termina.

Nakon učestalih situacija u kojima je bilo razvidno da predstavnici vlasti i javni službenici na svim razinama ne poznaju ispravnu terminologiju za oslovljavanje osoba s invaliditetom kao ni promjenu paradigme u shvaćanju invaliditeta koju je unijela UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je **Udruzi gradova i Hrvatskoj zajednici županija uputila preporuku o primjerenoj terminologiji za osobe s invaliditetom i definicijom osoba s invaliditetom kao i socijalnom modelu invaliditeta koji je uvela Konvencija**. Upozorili smo na i dalje prisutno nepoznavanje kategorija osoba koje su obuhvaćene nazivom osoba s invaliditetom kao i korištenje neprimjerene i diskriminirajuće terminologije koje je posebno štetno ukoliko dolazi od predstavnika vlasti na bilo kojoj razini.

Svjedočimo činjenici da velik dio javnosti, ali i predstavnika vlasti još uvijek nisu osvijestili da velik dio grupacije koju obuhvaćamo zajedničkim nazivom osobe s invaliditetom čine osobe čiji invaliditet nije vidljiv te da invaliditet može biti različitih stupnjeva. S tim u vezi skrenuli smo pozornost na definiciju osoba s invaliditetom u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda i socijalni model invaliditeta za razliku od medicinskog koji još uvijek prevladava u našem društvu i nerijetko utječe na javne politike kroz koje se trebaju adresirati još uvijek brojna pitanja koja dovode do neravnopravnosti djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Podsjetili smo da se u medicinskom modelu, na osobu s invaliditetom gleda isključivo kao medicinski i zdravstveni problem, kao nesposobnost, a većina intervencija usmjerena je na njegovo otklanjanje i rehabilitaciju. Osobe s invaliditetom gleda se kao na pacijente te invaliditet postaje njihov jedini identitet. Nasuprot tomu, socijalni model invaliditeta naglasak stavlja na osobu, dok je invaliditet samo jedan njezin dio. Prepreke u okolini su ono što dovodi do toga da nečije teškoće postaju nemogućnost sudjelovanja u aktivnostima i ostvarivanju temeljnih ljudskih prava.

Naglasili smo koji su izrazi neprihvatljivi jer vežu brojne negativne konotacije i štetne stereotipe i naveli ispravne. Podsjetili smo da se korištenjem ispravne terminologije izražava naš stav da se osobi s invaliditetom pristupa na ravnopravan način i da je se gleda kao cjelovitu osobu čime se poštuje dostojanstvo svake osobe s invaliditetom kao i djeteta s teškoćama u razvoju. To je posebno važno zbog nerazumijevanja društva za specifičnosti koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta i brojnih predrasuda koje su dio naše kolektivne svijesti, a mogu se izmijeniti jedino ulaganjem svjesnog napora kroz edukacije i bolje upoznavanje ljudske različitosti koju predstavlja invaliditet.

Preporuka je objavljena na službenoj stranici Udruge gradova i proslijeđena članstvu , Općina Marija Gorica odgovorila da će organizirati edukacije, općina Preseka koristi odgovarajuću terminologiju. Preporuka je proslijeđena članovima Hrvatske zajednice županija uz napomenu da bi Država škola za javnu upravu trebala razviti tu specifičnu edukaciju. Vukovarsko-srijemska županija prihvatila preporuku, a o ostalima nemamo saznanja.

Osobe s invaliditetom upozorile su na i na **neprimjerenu terminologiju za osobe s invaliditetom u Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu** (Narodne novine, br. 97/00 i 101/00). Svjesni smo da u brojnim zakonima još uvijek postoje zastarjeli i derogativni termini za osobe s invaliditetom poput onih na koje ste nas upozorili. 2010. je na preporuku pravobraniteljice za osobe s invaliditetom termin invalidne osobe u Ustavu RH zamijenjen odgovarajućim terminom osobe s invaliditetom. Nažalost, termini u nekom zakonu mogu se mijenjati samo kad je zakon u proceduri izmjene ili dopune, a ta se procedura pokreće zbog sadržajnih razloga. Pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom prati e-savjetovanja u kojem se pojavljuju svi zakoni koji se nađu u toj proceduri kako bismo mogli predložiti dopune i izmjene vezane uz unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom, ali i promjene neodgovarajuće terminologije. Budući da je Zakon na koji je upozoreno donesen još 2000.- e vjerujemo da će se u dogledno vrijeme pristupiti njegovim izmjenama i dopunama ili donošenju novog zakona u sklopu čega ćemo svakako upozoriti na neprimjerenu terminologiju i zahtijevati da se ona zamijeni odgovarajućom.

PREPORUKE:

1. Preporučujemo da se organiziraju edukacije za policijske službenike u svrhu podizanja razine svijesti o invaliditetu i upoznavanja sa specifičnim potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta
2. Preporučujemo izradu plakata i letaka koji bi policijske službenike kontinuirano podsjećali na osnovne standarde ophođenja s osobama s različitim vrstama invaliditeta posebno onim nevidljivim.
3. Preporučujemo uvesti protokole/smjernice u postupanju s osobama s invaliditetom koje bi bile obavezne za sve policijske postaje u Republici Hrvatskoj.
4. Preporučujemo organizaciju edukacija za javne službenike u svrhu podizanja razine svijesti o invaliditetu i upoznavanja sa specifičnim potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta kao i izradu

plakata i letaka koji bi službenike kontinuirano podsjećali na osnovne standarde ophođenja s osobama s različitim vrstama invaliditeta posebno onim nevidljivim.

2.29.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA O SPECIFIČNOSTIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Kao i u prethodnom razdoblju gotovo sve edukacije o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom koje su predstavnici Ureda provodili u svrhu podizanja razine svijesti, održavale su se virtualnim putem (online), a jedan manji broj uživo. Edukacije su održane studentima, ali i stručnjacima. U nastavku ističemo predavanja održana tijekom 2021. godine:

Edukacija studentima studija sestrinstva na Zdravstvenom veleučilištu

U sklopu redovne dodiplomske nastave polaznicima, studentima Zdravstvenog veleučilišta (studij sestrinstva), 13. prosinca održana je stručna edukacija pod nazivom *„Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom“.* Edukaciju je organizirao Hrvatski zavod za javno zdravstvo u suradnji s predstavnicima osoba s invaliditetom pojedinih oštećenja. U uvodnom dijelu polaznicima se obratila Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom te je održala izlaganje na temelju pritužbi zaprimljenih od OSI vezano uz ophođenje zdravstvenog osoblja i prava pacijenata.

Edukacija ˝Zapošljavanje osoba s invaliditetom˝

U organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije u suradnji s Državnom školom za javnu upravu za zaposlenike koji rade u sustavu upravljanja i kontrole fondova je dana 15. prosinca 2021. godine održana je edukacija na temu ˝Zapošljavanje osoba s invaliditetom˝, tijekom koje je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održala izlaganje na temu ˝Diskriminacija u zapošljavanju osoba s invaliditetom – iz prakse Pravobranitelja za osobe s invaliditetom˝.

Radionica o antidiskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim (ESI) fondovima

U organizaciji MRRFEU i uz provedbu Državne škole za javnu upravu održana je 13. i 14. prosinca 2021. godine posljednja ovogodišnja online *Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim (ESI) fondovima.* Zamjenik pravobraniteljice održao je izlaganje o pravima OSI i primjeni KPOSI u aktivnostima ESI fondova. Sudionicima su tijekom izlaganja o pravima OSI predstavljene teme vezane za razvoj politika, mjera i programa usmjerenih sprečavanju socijalnog isključenja OSI, izazovima prilikom osiguravanja odgovarajuće pristupačnosti, načinima ostvarivanja digitalne pristupačnosti, te su predstavljeni korisni savjeti za prijavitelje o ispunjavanju horizontalnih uvjeta kojima se omogućuje provedba fondova EU. Ovom radionicom na kojoj je sudjelovalo dvadeset sudionika, zaposlenika različitih državnih tijela, završena je planirana realizacija programa izobrazbe MRRFEU za 2021. godinu koja se provodi za sve zaposlenike koji rade u državnim i javnim tijelima kao dijelovima sustava upravljanja i kontrole vezano za EU fondove u RH.

Radionica o antidiskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim (ESI) fondovima

Dana 7. rujna 2021. godine zamjenik pravobraniteljice održao je izlaganje u sklopu online radionice na kojoj je sudjelovalo dvadesetak sudionika iz MRRFEU, MINGOR, MPS, HAMAG-BICRO, HZZ, APPRRR i FZOEU.

Radionica o antidiskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim (ESI) fondovima

U Državnoj školi za javnu upravu 11. svibnja 2021. godine zamjenik pravobraniteljice održao je izlaganje u sklopu online radionice na kojoj je sudjelovalo petnaestak sudionika iz MRRFEU, MPS, APPRRR, SAFU, HAMAG-BICRO, ASOO i HZZ.

Radionica o antidiskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim (ESI) fondovima

U Državnoj školi za javnu upravu započeo je 26. travnja 2021. godine novi ciklus online radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim (ESI) fondovima. Nastavak je to radionica koje se održavaju u sklopu programa godišnje izobrazbe MRRFEU za sve zaposlenike koji rade u sustavu upravljanja i kontrole europskih strukturnih i investicijskih fondova.

Dvadesetak sudionika iz MRRFEU, MROSP, MINGOR, SAFU, APPRRR, FZOEU, HZZ i ASOO, detaljno su upoznati s politikama i zakonodavstvom koje se odnosi na zaštitu prava i interesa OSI. Sudionicima su posebno istaknute teme vezane za izazove osiguravanja pristupačnosti i savjeti za prijavitelje i korisnike o ispunjavanju uvjeta određenih horizontalnim načelima.

Predavanje na 39. temeljnom tečaju pravosudne policije

U Zatvoru u Zagrebu je 25. listopada 2021. godine zamjenik pravobraniteljice održao je polaznicima 39. temeljnog tečaja pravosudne policije predavanje na temu *„Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.* Tijekom trosatnog izlaganja predstavljen je rad i nadležnosti pravobraniteljskih institucija, a posebno POSI, te međunarodni i nacionalni pravni okvir ostvarivanja prava OSI. Ova nastavna cjelina obuhvaća teme vezane za posebnosti prilikom postupanja s osobama različitih vrsta invaliditeta, načinima djelotvorne i ispravne komunikacije, kao i praktičnim primjerima iz rada pravosudnih policajaca. Polaznici tečaja su vježbenici različitih kaznenih tijela RH: zatvorske bolnice (u Zagrebu), zatvora (u Bjelovaru, Dubrovniku, Gospiću, Karlovcu, Osijeku, Požegi, Puli, Rijeci, Sisku, Splitu, Šibeniku, Varaždinu, Zadru i Zagrebu) te kaznionica (u Glini, Lepoglavi, Lipovici-Popovači, Požegi, Turopolju i Valturi). Sudjelovanje POSI u realizaciji programa temeljnog tečaja za pravosudnu policiju nastavak je suradnje s Centrom za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU.

Predavanje na 38. temeljnom tečaju pravosudne policije

U Kaznionici u Lepoglavi 5. studenoga 2021. godine, zamjenik pravobraniteljice održao je polaznicima 38. temeljnog tečaja pravosudne policije predavanje na temu *„Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.*

Predavanje na 37. temeljnom tečaju pravosudne policije

U Zatvoru u Zagrebu 28. lipnja 2021. godine zamjenik pravobraniteljice održao je predavanje polaznicima 37. temeljnog tečaja pravosudne policije o temi „Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.

Predavanje na 36. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju

U Zatvoru u Zagrebu 8. veljače 2021. godine zamjenik pravobraniteljice održao je polaznicima 36. temeljnog tečaja pravosudne policije predavanje o temi *„Osobama s invaliditetom u zatvorskom sustavu“*.

24. Sajam Zdravlja

U organizaciji Hrvatske mreže zdravih gradova (HMZG) održan je od 22. do 29. travnja 2021. godine Sajam zdravlja (po prvi puta u online obliku) sa središnjom temom: *Vizije gradova i prostora.* U okviru prve tematske konferencije *„Zdravo urbano planiranje“* zamjenik pravobraniteljice održao je izlaganje na temu *„Osobe s invaliditetom i ravnopravni život u zajednici“* koja je obuhvatila važne i aktualne teme za neovisno i ravnopravno življenja OSI u zajednici – pristupačnost, mobilnost, stanovanje.

Izlaganje studentima Pravnog fakulteta Osijek

U sklopu obilježavanja Međunarodnog dana OSI na Pravnom fakultetu Osijek organiziran je dana 6. prosinca 2021. godine stručni skup na temu „Studenti s invaliditetom“. Tijekom stručnog skupa savjetnik pravobraniteljice održao je izlaganje na temu „Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom - Pravni položaj i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ te su na taj način prisutni studenti, profesori i stručnjaci različitih profila upoznati sa nadležnostima, djelokrugom i načinom rada Ureda POSI te ulogom u zaštiti prava osoba s invaliditetom, a poseban naglasak stavljen je na rad Područnog ureda u Osijeku.

Predavanja vezana uz Međunarodni dan ljudskih prava

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava tijekom prosinca 2021. godine organizirane su panel rasprave na temu „Ljudska prava u Republici Hrvatskoj - pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda“. Tom prilikom su predstavnici Ureda pravobranitelja za OSI, Ureda pučkog pravobranitelja, Ureda pravobranitelja za djecu i Ureda pravobranitelja za ravnopravnost spolova, na pravnim fakultetima u Osijeku, Splitu i Rijeci održali izlaganja kojima su profesorima i studentima pružena dodatna znanja i informacije o kodifikaciji međunarodnopravne zaštite prava čovjeka i njihovoj implementaciji u pravni poredak Republike Hrvatske, kao i o ulozi i nadležnostima pravobraniteljskih ureda prema područjima rada, apostrofirajući važnost obrazovanja o ljudskih pravima kao važnom dijelu pravne kulture i pravne pismenosti.

2.29.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

Unatoč epidemiološkim mjerama, u 2021. godini POSI je organizirala i sudjelovala na niz događanja. Takvih je bilo **175.** U nastavku navodimo neka od njih, a značajan dio se nalazi po područjima u ovome izvješću te u Prilogu 2.

Sastanak o položaju osoba s invaliditetom u gradu Rijeci, prosinac

Predstavnici Ureda POSI sastali su se s predstavnicima Grada Rijeke razgovarajući o temama trenutnog položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u gradu Rijeci i daljnji planiranim aktivnostima Grada u smjeru unapređivanja položaja te bolje integracije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u život zajednice. Na sastanku su sudjelovali gradonačelnik grada Rijeke, zamjenik gradonačelnika te pročelnica Odjela za zdravstvo i socijalnu skrb. **Sastanku su ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovali zamjenici pravobraniteljice** te savjetnica pravobraniteljice iz Područnog ureda Rijeka.

Sastanak o položaju osoba s invaliditetom u gradu Gospiću, prosinac

Sastanak na temu „Položaj osoba s invaliditetom u gradu Gospiću“ i s ciljem predstavljanja Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, održan je s predstavnicima Grada Gospića. Sastanku su prisustvovali zamjenici te savjetnica pravobraniteljice iz Područnog ureda Rijeka.

Sastanak sa županom Splitsko-dalmatinske županije, kolovoz

Održan je sastanak sa županom Splitsko-dalmatinske županije i suradnicama. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanku su prisustvovali pravobraniteljica i savjetnica pravobraniteljice iz Područnog ureda Split.

Naglasci sastanka bili su usmjereni na unapređenje pristupačnosti turističkih sadržaja, posebice plaža i drugih infrastrukturnih sadržaja, povećanje broja pristupačnih stambenih kapaciteta kod poticajne stanogradnje te poboljšanja uvjeta u domovima za starije i nemoćne. Poseban je naglasak stavljen na nedostupnost socijalnih usluga u dalmatinskom zaleđu i na otocima u SD županiji, kao i na potrebu unapređenja pristupačnosti obrazovnih ustanova čiji je osnivač SD županija.

Sastanak s gradonačelnikom Grada Splita, kolovoz

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u Splitu je održan sastanak s gradonačelnikom Grada Splita, zamjenikom gradonačelnika Splita i suradnicima. Sastanku su prisustvovali pravobraniteljica, savjetnica pravobraniteljice iz Područnog ureda Split i stručna suradnica. Pravobraniteljica je podsjetila predstavnike Grada Splita da je otvoren Područni ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Splitu te je iznijela konkretne prijedloge za intenzivniju suradnju svih institucija i organizacija civilnog društva sa Uredom pravobraniteljice, sve s ciljem poboljšanja položaja osoba s invaliditetom na tom području.

Sastanak s predsjednikom Vijeća veleučilišta i visokih škola, lipanj

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i njezinih suradnica s predsjednikom i predstavnicom Vijeća veleučilišta i visokih škola te predstavnicom Agencije za znanost i visoko obrazovanje putem Microsoft Teams platforme. Sastanak je održan s ciljem uspostavljanja suradnje u svrhu unaprjeđivanja uvjeta studiranja studenata s invaliditetom na veleučilištima i visokim školama. Naglašena je ideja da se i veleučilišta uključe u rad navedene koordinacije.

Sastanak s ministrom znanosti i obrazovanja, svibanj

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak ministra znanosti i obrazovanja Radovana Fuchsa i njegovih suradnika s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i njezinim suradnicama. Sastanak je održan na više tema, a vezano uz predškolski odgoj, osnovno i srednjoškolsko, te visoko obrazovanje i cjeloživotno učenje.

Sastanak s ministrom rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, travanj

Na prijedlog Josipa Aladrovića, ministra rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike održan je sastanak s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i Maricom Mirić, dopredsjednicom Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanku je prisustvovala i zamjenica pravobraniteljice, dok su iz Ministarstva sudjelovale Marija Pletikosa, državna

tajnica, Zvjezdana Bogdanović, savjetnica ministra te Marija Barilić, ravnateljica Uprave za obitelj i socijalnu politiku. Sastanak je održan na temu unaprijeđenja položaja osoba s invaliditetom i zakonodavnih aktivnosti.

Sastanak s udrugama s područja Vukovarsko-srijemske županije, travanj

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je online sastanak sa predstavnicima udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, članove obitelji djece s teškoćama u razvoju i udruga koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom na području Vukovarsko-srijemske županije. Sastanak na temu „Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Vukovarsko-srijemske županije" održan je u virtualnom okruženju.

Sastanak s predstavnicima Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta, ožujak

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak predstavnika Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom putem ZOOM aplikacije na temu nedostatka stručnjaka u području rehabilitacije i obrazovanja djece/učenika s teškoćama u razvoju.

Inicijalni sastanak s koordinatorima za studente s invaliditetom pri sveučilištima, veljača

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak predstavnika Ureda za studente s invaliditetom odnosno koordinatora za studente s invaliditetom pri sveučilištima u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Rijeka, Split, Osijek, Dubrovnik, Pula, Sjever, Zadar) i predstavnika Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom putem ZOOM platforme.

Sastanak s predstavnicima grada Šibenika i udrugama, siječanj

Nastavno na zaključke sastanka održanog 11. prosinca 2020. sa predstavnicima udruga za zaštitu prava osoba s invaliditetom sa područja Šibensko-kninske županije, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je održala zajednički sastanak predstavnika udruga i predstavnika Grada Šibenika. Na sastanku je sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice iz Područnog ureda Split. Glavne teme sastanka bile su pitanje pristupačnosti na javnim gradskim površinama u gradu Šibeniku, određena sporna rješenja pristupačnosti kod rekonstrukcije prometnica, posebice u Zvonimirovoj ulici i na plažama te financiranje udruga osoba s invaliditetom.

Osim navedenog, Pravobraniteljica i suradnici su održali sastanke sa Stručnim savjetom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o čemu se više nalazi u području ovog Izvješća - Rad stručnog savjeta.

Tribina povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom

2. prosinca povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, Savez udruga osoba s invaliditetom Međimurske županije organizirao je javnu tribinu pod nazivom „Osvrt na prijedlog novog Zakona o socijalnoj skrbi i donošenje Zakona o osobnoj asistenciji i inkluzivnom dodatku".

Na tribini su o reformi sustava socijalne skrbi raspravljali predstavnici županije, centra za socijalnu skrb, predstavnici udruga osoba s invaliditetom Međimurske županije te predstavnice Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

2. međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija" Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju"

Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku organizirala je dana 2. i 3. prosinca 2021. godine 2. međunarodnu umjetničku i znanstvenu konferenciju „Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju". Cilj održavanja konferencije bio je potaknuti znanstvenike i umjetnike različitih područja na razmišljanje o inkluziji osoba s invaliditetom u *umjetničkom, kulturološkom, znanstvenom, odgojno-obrazovnom, ali i svim drugim područjima i životnim situacijama prije svega ukazujući im kroz primjere i istraživanja na sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom te koliko značajnije napreduju kada su uključeni u redovne vrtiće i škole, kada im se omogući da studiraju ili se bave aktivnošću u slobodno vrijeme koju vole i za koju imaju talent. Zaokružili su sve naravno i osvrtom na temu Osobe s invaliditetom i pravno-socijalna tematika gdje su se dotaknuli teme zapošljavanja osoba s invaliditetom, prilagodbe na radnom mjestu, zstupanja u sudskim posstupcima i sl. koja je naravno kao i uvijek otvorila opsežnu raspravu.*

U konferenciji su sudjelovali znanstvenici, stručnjaci i umjetnici iz 12 zemalja i 14 sveučilišta i brojnih ustanova prezentirajući 87 radova na teme iz područja Inkluzivnih politika i praksi u umjetnostima, znanosti, kulturi, umjetničkom i općem odgoju i obrazovanju, te drugim aspektima života. Osim plenarnih izlaganja u kojima su predstavljena istraživanja, iskustva, teoretski okviri i prikazi dobre prakse, dio konferencije su i poster prezentacije u okviru Poster sekcije – Politike i prakse inkluzije u različitim aspektima društva.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak u uvodnom obraćanju, istaknula je značaj pružanja mogućnosti i potpore osobama s invaliditetom kako bi jednakopravno sudjelovali i u području odgoja i obrazovanja te kulturi i umjetnosti. Naime, kao i za sve ljude tako i za osobe s invaliditetom obrazovanje predstavlja ključni faktor ulaska na tržište rada i aktivnog sudjelovanja u društvu, a kultura i umjetnost izričaj unutarnjih emocija razvoj i pokazivanje talenata i sposobnosti, trenutke opuštanja u slobodno vrijeme te terapijskog učinka.

UNIC Gradski laboratoriji 2021/2022

U okviru Erasmus+ projekta pod nazivom Europsko sveučilište postindustrijskih gradova UNIC, Sveučilište Zagreb sudjeluje u projektu u partnerstvu s još sedam drugih europskih sveučilišta. Više detalja o samom projektu može se pronaći na mrežnoj stranici https://www.unic.eu/ .

Vođenje ovog projekta u kojem sudjeluje cijelo Sveučilište Zagreb operativno je povjereno Pravnom fakultetu, a voditelj hrvatske komponente bio je prof.dr. Ivan Koprić.

Jedna od sastavnih komponenti ovog projekta odnosi se na tzv. Gradske laboratorije koji su zamišljeni kao mjesto susretanja akademske zajednice i različitih dionika iz šire društvene zajednice kako bi u partnerskom dijalogu utjecali na razvoj gradova uz pomoć ekspertize koju akademska zajednica posjeduje s jedne strane i s druge strane s iskustvima, praksom i također ekspertizom dionika poput predstavnika civilnog društva, gradskih vlasti i drugih. Važan dionik u radu gradskih laboratorija su naravno i studenti.

Budući da je Grad Zagreb upravo u procesu izrade Strategije urbane sigurnosti, a kako bi se doprinijelo dovršetku te Strategije, kao jedan od sudionika pozvani su i predstavnici POSI.

U okviru prvog Gradskog laboratorija pravobraniteljica je odgovarala na pitanja vezana uz kapacitet otpornosti Grada Zagreba na krizne događaje. Također, sudjelovano je u raspravi koja je održana u svibnju pod nazivom Komunikacije i odnose u zajednici tijekom kriza.

Osim navedenog, 9. i 10. studenoga 2021. godine održan je online drugi ciklus gradskih laboratorija koji su se bavili vizijom Zagreba kao ZELENOG GRADA. U okviru ciklusa održane su sekcije: (1) Ekološki rizici i prirodne katastrofe iz perspektive ranjivih skupine, (2) Glad i pristup hrani, (3) Stanovanje i energetsko siromaštvo i (3) Mobilnost i pristup zelenim površinama. U ciklusima gradskih laboratorija „ZELENI ZAGREB“ sudjelovao je zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Konferencija "Podrška osobama s invaliditetom u Gradu Zagrebu u rizičnim situacijama"

Konferenciju, održanu 3. prosinca 2021. godine povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, je putem platforme Zoom organizirala Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“ kao jednu od aktivnosti projekta "Položaj osoba s invaliditetom u Gradu Zagrebu", financiranog kroz jednokratne financijske potpore Grada Zagreba. Tijekom konferencije raspravljalo se o podršci osobama s invaliditetom u rizičnim situacijama, kao što su nedavni potresi i aktualna pandemija koronavirusa. Na konferenciji su sudjelovali predstavnici institucija i nevladinih udruga te osobe s invaliditetom s prebivalištem u Gradu Zagrebu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u svom izlaganju navela kako su se mnoge osobe s invaliditetom suočile sa nizom problema tijekom pandemije – od nedostatka sustavne podrške, nedostupnosti medicinske opreme i usluga, nabavke zaštitne opreme, problema s asistencijom kako u studentskim domovima tako i u vlastitim domovima. Istaknula je kako mnoge lokalne sredine nemaju protokole i planove za pomoć osobama s invaliditetom u kriznim situacijama kao ni baze podataka.

2.30. POPIS STANOVNIŠTVA I REGISTAR OSOBA S INVALIDITETOM

Za razliku od Popisa stanovništva 2001., kada se pitalo o postojanju nekog oblika invalidnosti, i Popisa stanovništva 2011., kada se po prvi put postavljalo pitanje ima li osoba teškoća u obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog neke dugotrajne bolesti, invalidnosti ili starosti, u Popisu stanovništva 2021. nije bilo pitanja koja bi se odnosila na invaliditet kako bi se kroz ovaj najvažniji nacionalni popis dobila saznanja o osobama s invaliditetom (OSI).

Iako u RH postoji Registar osoba s invaliditetom u kojem se prikupljaju podatci o OSI i djeci s teškoćama u razvoju (DTUR) koja koriste prava u nekom od sustava, od izuzetne važnosti za kreiranje javnih politika za OSI i DTUR bilo bi prikupiti podatke o ovoj kategoriji stanovništva kroz najvažniji nacionalni projekt prikupljanja podataka o stanovništvu.

O važnosti prikupljanja podataka o invaliditetu kroz Popis stanovništva, kućanstava i stanova, a ne samo kroz Hrvatski registar osoba s invaliditetom, najbolje govori obrazloženje iz publikacije koju je 2016. godine objavio sam Državni zavod za statistiku pod nazivom *1.584 Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Osobe s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti*. U predgovoru navedene publikacije između ostalog se navodi: *„Ova publikacija sadržava podatke o osobama s teškoćama prema starosti i spolu, uzrocima i vrsti teškoća, fizičkoj pokretljivosti i obrazovnoj strukturi. Namjena ovih podataka jest usporedba razine sudjelovanja u zaposlenosti, obrazovanju ili obiteljskom životu osoba s teškoćama i osoba bez teškoća kako bi se vidjelo jesu li osobe s teškoćama ostvarile socijalnu uključenost.“* U poglavlju Metodološka objašnjenja nadalje se navodi da *„potreba podataka o osobama s teškoćama... treba biti spoznaja o broju, dobnoj i spolnoj strukturi i prostornoj rasprostranjenosti kako bi se moglo pristupiti rješavanju njihovih problema i potreba. ... i kako bi pomogla relevantnim osobama u donošenju adekvatnih odluka i mjera. Na temelju tih podataka moguće je planirati određene programe u cilju osiguravanja usluga uključujući razvoj programa i politika. Jedan od ciljeva mjerenja osoba s teškoćama u Popisu je procjenjivanje pokazatelja i trendova razine njihova funkcioniranja unutar cjelokupnog društva.”* Zaključno se navodi da se *„podaci u Registru, za razliku od popisnih, temelje na zdravstvenoj dokumentaciji i odnose se na invalidne osobe, a podaci u Popisu odnose se na osobe s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti.“ S obzirom na navedeno zatražili smo od Državnog zavoda za statistiku (dalje: DZS) da nas izvijeste o razlozima izostavljanja pitanja o invaliditetu iz Popisa stanovništva 2021.*

Iz DZS-a su nam u bitnome odgovorili da Državni zavod za statistiku u Popisu 2021. ne postavlja pitanja vezana uz invaliditet jer se ovi podatci prate u Hrvatskom registru osoba s invaliditetom koji vodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Zaključuje se da bi se *„pitanjima o invalidnim osobama ili osobama s poteškoćama u Popisu stanovništva bespotrebno dodatno opteretilo Popisni upitnik, a time i čitavu hrvatsku javnost, a već postoji kvalitetan administrativan podatak unutar Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom.“*

U svezi navedenog očitovali smo se kako slijedi. POSI je dobro upoznat s Hrvatskim registrom osoba s invaliditetom i redovito koristi različite vrste podataka koji se kroz njega prikupljaju. Ne možemo se složiti s konstatacijom da bi se postavljanjem pitanja o invaliditetu u Popisu stanovništva radilo o bespotrebnom dodatnom opterećenju jer se ne radi o dvostrukom prikupljanju podataka o invaliditetu, odnosno podatci iz Registra nisu identični onima koji se prikupljaju kroz Popis stanovništva o osobama s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Takva konstatacija izaziva sumnju u razumijevanje važnosti i problematike popisivanja OSI kroz popis stanovništva koja je vrlo složena. Naime, u Registru se nalaze samo podaci o OSI koje su vještačene u nekom od sustava u svrhu ostvarivanja nekog prava odnosno onima koje primaju neku vrstu podrške od sustava, a ne i svih onih

kojima je podrška potrebna, ali je ne dobivaju zbog različitih cenzusa koji postoje u tim sustavima zbog ograničenih sredstava. Utoliko je veća važnost podataka koji se prikupljaju s popisom stanovništva za planiranje socijalnih i drugih javnih politika.
Stoga smatramo da je s obzirom na velik broj registriranih OSI i DTUR u RH (prema podatcima iz Registra za osobe s invaliditetom iz siječnja 2020. godine registrirano je oko 500.000 OSI i DTUR) te uzimajući u obzir vjerojatnost da Registrom iz različitih razloga nisu obuhvaćene sve osobe i djeca koja imaju određeni invaliditet bilo uputno u Popis stanovništva 2021. godine uključiti i određena pitanja o invaliditetu popisanog stanovništva.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom prilikom razmatranja inicijalnog izvješća RH o provedbi KPOSI izrazio je zabrinutost jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije. Stoga je preporuka Odbora bila da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s OSI i njihovim predstavničkim organizacijama.

Vezano uz konstataciju da bi se bespotrebno dodatno opteretio Popisni upitnik, a time i čitava javnost, napomenuli smo da su OSI izrazile veliko nezadovoljstvo što je tako bitna činjenica posve izostavljena iz Upitnika pritužbama izjavljivanim i izravno DZS-u. Poruka koja je tim izostavljanjem nehotice poslana javnosti najbolje se vidi iz reakcija samih OSI od kojih su neke izostavljanje invaliditeta iz Popisa doživjele kao oblik diskriminacije. Citiramo neke od navoda iz pritužbi koje smo zaprimili: "*Osjećam se pomalo uvrijeđeno što se nisam imala priliku izjasniti. Nastavimo zatvarati oči i nastavimo se boriti sami za sebe. Tako ću i dalje na posao po stepenicama bez rukohvata dok me noge drže jer nema ni najmanje inicijative da se isti ugradi s obzirom da nema za koga. Jer, barem sudeći po popisu stanovništva, ne postoje*."
"*Zar su vodokotlić i kada bitniji od činjenice koliko nas ima, kako živimo, u kojim uvjetima, da li smo zaposleni. Mislim da je to nedopustivo u 21. stoljeću u jednoj državi koja samo deklarativno stavlja nas u fokus javnosti i interesa kad joj to odgovara. Zašto u ovom popisu nema apsolutno spomena OSI? Nismo jednaki. Sramotno, tužno i poražavajuće.*"

Kako je u tom trenutku bilo kasno da se Popis izmijeni, izrazili smo nadu da će se u sljedećem popisu stanovništva pitanja o invaliditetu ponovno uvrstiti i dodatno unaprijediti kako bi što bolje odražavala realitet OSI u RH i osigurala podatke nužne za unaprjeđenje njihova položaja.

Ujedno smo zamolili DZS da nas obavijesti o načinu na koji se u Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2021. popisuju OSI i druge osobe koje žive u ustanovama socijalne skrbi odnosno ne žive u pojedinačnim kućanstvima. Iz DZS-a su se povratno složili s time da je tematika područja invaliditeta uistinu važna na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Naglasili su kako popis stanovništva, kućanstava i stanova kao sveobuhvatni statistički i metodološki instrument prikupljanja temeljnih informacija o ukupnom stanovništvu i o njihovim glavnim obilježjima nije prikladan instrument za prikupljanje podataka o OSI, posebno imajući u vidu sve veću usmjerenost službene statistike na kvalitetne i sveobuhvatne administrativne izvore podataka. Ponovno su istaknuli kako je Hrvatski registar o osobama s invaliditetom sveobuhvatan, kvalitetan i ažuran izvor podataka o osobama kojima je, po bilo kojoj zakonski utemeljenoj osnovi, priznat invaliditet. Pitanja koja su bila uključena u prijašnjim popisima stanovništva, kućanstava i stanova: u Popisu 2001. pitanja o uzroku invalidnosti i fizičkoj pokretljivosti invalidne osobe, u Popisu 2011. pitanja o teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti te o fizičkoj pokretljivosti osobe, uzrocima i vrstama poteškoća, temeljila su se na izjavi ispitanika te nisu nužno bila vezana za bilo kakvu medicinski utemeljenu i zakonski priznatu osnovu. Drugim riječima, bila je riječ o subjektivnim izjavama osoba koje su odgovarale na popisna pitanja. Pitanja o subjektivnom mišljenju ispitanika o određenim modalitetima ograničenja u obavljanju svakodnevnih životnih zadaća, kretanja i slično statistički su relevantna i zato su prisutna u relevantnim statističkim aktivnostima iz područja društvenih statistika. Naveli su i Uredbu EU br. 2019/1700

Europskog parlamenta i Vijeća od 10. listopada 2019. o uspostavi zajedničkog okvira za europske statistike o osobama i kućanstvima koji se temelji na podatcima o pojedincima prikupljenim na uzorcima. Navode kako Uredba u članku 3., stavku 3. eksplicitno navodi *„zdravlje: status i invaliditet, pristup zdravstvenoj skrbi i dostupnost i upotreba zdravstvene skrbi te zdravstvene odrednice"* kao jednu od zajedničkih tema koje su obuhvaćene statističkim područjima iz čl. 3., st. 1. Uredbe. EK donosi provedbene i delegirane uredbe kojima se regulira primjena Uredbe u pojedinim statističkim područjima. U nastavku navode druge statističke instrumente u kojima se spominju OSI kao što su Anketa o dohotku stanovništva u kojoj postoje pitanja o ocjeni ukupnog zdravstvenog stanja, postojanju kronične bolesti ili zdravstvenog problema te o ograničenju u aktivnostima koje osobe inače obavljaju zbog zdravstvenih tegoba u posljednjih najmanje šest mjeseci. U Anketi o radnoj snazi u 2022. godini bit će implementirane varijable GALI (Ograničenje uobičajenih aktivnosti zbog zdravstvenih razloga) i GENHEALTH (Opće zdravstveno stanje prema vlastitoj percepciji). Na stranicama Statističkog ureda EU-a postoji područje koje se odnosi isključivo na statistiku invaliditeta. S druge strane, naveli su da Uredba (EZ) br. 763/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. srpnja 2008. godine o popisu stanovništva i stanova koja je referentni međunarodni dokument u Zakonu o popisu stanovništva, kućanstava i stanova u RH 2021. godine (Narodne novine, br. 25/29 i 34/21) u prilogu *„Teme koje treba obuhvatiti Popis stanovništva i stanova"* navodi nužne elemente obuhvata popisa stanovništva, kućanstava i stanova. U tom prilogu nije naveden invaliditet ili ograničenje koje se temelji na zdravstvenim čimbenicima. Identična je situacija i s Provedbenom uredbom Komisije (EU) br. 2017/543 od 22. ožujka 2017. o utvrđivanju pravila za primjenu Uredbe (EZ) br. 763/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. srpnja 2008. godine o popisu stanovništva i stanova u pogledu tehničkih specifikacija obilježja i njihovih raščlanjivanja. Iz DZS-a su dodatno istaknuli kako je strateški cilj DZS-a da se sljedeći popis stanovništva, kućanstava i stanova temelji na administrativnim izvorima, tj. da se ustanovi statistički registar stanovništva. U tom slučaju budući bi se popisi temeljili na dostupnim administrativnim podatcima, a ne na izjavi osoba koje daju podatke.

Vezano uz DTUR, OSI te starije, nemoćne i psihički bolesne osobe koje žive u organiziranom stanovanju odnosno u ustanovama socijalne skrbi obavijestili su nas da je DZS u suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike pripremio i organizirao njihovo popisivanje kao i popisivanje beskućnika te djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i djece s problemima u ponašanju. Tijekom druge faze popisivanja odnosno tijekom terenskog popisivanja bilo je predviđeno da popisivač popiše sve osobe smještene u institucionalnim kućanstvima i u privatnom smještaju.

S obzirom na navode DZS-a završno napominjemo da se u svom obrazloženju pozivaju na dokument iz 2008. godine koji ne spominje invaliditet, a ne na recentnije dokumente koji ga navode. Primjećujemo da u svom očitovanju ne spominju Washingtonsku grupu za statistiku u području invaliditeta koja koordinira međunarodnu suradnju u području statistike zdravlja s fokusom na razvoj mjerila invaliditeta koji bi odgovarali nacionalnim popisima stanovništva pa su s tim u vezi predložili i set pitanja. POSI će nastaviti s praćenjem dobrih međunarodnih praksi na tom području i s njima upoznavati DZS kako bi se osiguralo da budu implementirane u buduće popise neovisno o obliku u kojem se budu provodili.

ZAKON O REGISTRU OSOBA S INVALIDITETOM

Ministarstvo zdravstva putem platforme e-Savjetovanje kao nadležno tijelo objavilo je u studenome 2021. savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o Nacrtu prijedloga Zakona o registru osoba s invaliditetom koji bi trebao zamijeniti važeći Zakon o hrvatskom registru osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 64/01) koji je snazi od 24. srpnja 2001. POSI se uključio u postupak savjetovanja te u općem komentaru koji je Ministarstvo zdravstva primilo na znanje naveo: *„Podržavamo donošenje ovog zakona te očekujemo da će omogućiti veću dostupnost bazama podataka različitih tijela, razmjenu podataka između tijela u postupcima koja vode bilo po zahtjevu OSI ili po službenoj dužnosti što bi OSI trebalo pojednostaviti administrativne procedure i olakšati rješavanje određenih statusnih*

pitanja, poput dokazivanja invaliditeta." Međutim, Ministarstvo zdravstva nije prihvatilo sljedeće prijedloge: *(1) „Novim Zakonom o registru osoba s invaliditetom predvidjeti i propisati izrada i donošenje „Pravilnika o sadržaju, načinu prikupljanja podataka i vođenja evidencija u Registru osoba s invaliditetom". Sadržaj predloženih čl. 8., 9., 10., 11. i 12. detaljnije bi se uredio kroz predloženi Pravilnik, a navedene članke trebalo bi brisati iz predmetnog prijedloga Zakona. Pravilnikom bi se detaljnije uredila pravila i procesi prikupljanja podataka, sadržaj evidencija kao i pravila za korisnike podataka a u svrhu ispunjavanja svih zahtjeva koji se odnose na zaštitu osobnih podataka. U svrhu pojednostavljivanja procesa ostvarivanja prava OSI a što je sukladno dokumentu Europske unije „Unija ravnopravnosti: Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.-2030." kao i projektu iz Nacionalnog plana opravak i otpornosti „C1.4. R1-I2 Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti" potrebno je uvesti europsku iskaznicu za OSI. Za stvaranje potrebnih preduvjeta potrebno je Zakonom o registru osoba s invaliditetom predvidjeti i propisati donošenje „Pravilnika o europskoj iskaznici za osobe s invaliditetom", kojim bi se detaljnije uredila pravila izdavanja i korištenja same iskaznice. Na ovaj način omogućilo bi se usklađivanje provedbenog dijela propisa s drugim propisima kojima su regulirana prava OSI, sve i s ciljem pravovremene provedbe projekta iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. Obrazloženje – uvođenja europske iskaznice za OSI: Naime, u sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti RH je prijavila spomenuti projekt „C1.4. R1-I2 Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti". Postavljeni cilj projekta je brže i jednostavnije ostvarivanje prava OSI na području mobilnosti, uvođenje jedinstvenog dokumenta kojim će OSI ostvarivati sva prava iz područja mobilnosti te pojednostavljenje administrativnog okruženja krajnjem korisniku i povećanje dostupnosti interoperabilnih digitalnih javnih usluga OSI. Ujedno će projekt omogućiti pojačanu zaštitu osobnih podataka korisnika i ujednačavanja prakse u odlučivanju o invalidskim pravima. Državnim institucijama projekt će omogućiti lakše i iscrpnije praćenje ostvarenih prava, osiguranje javne dostupnosti svih podataka na jednostavan i interoperabilan način, a sve u svrhu donošenja strateških odluka na poljima koja su ključna za OSI. Države članice poticalo se da sredstva za pristupačnost uključe u planove za oporavak i otpornost, Hrvatska je ovim projektom odgovorila zahtjevima Europske komisije. Prema spomenutom dokumentu Europske unije „Unija ravnopravnosti: Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.-2030." jedna od vodećih inicijativa do kraja 2023. godine je uvesti europsku iskaznicu za OSI, koja bi trebala biti priznata u svim državama članicama. Ova iskaznica temeljit će se na iskustvu iz pilot-projekta iskaznice EU-a za OSI koji se provodi u osam država članica i na europskoj parkirnoj karti za OSI. Na osnovi ova dva strateška dokumenta te zbog ostvarivanja zadanih ciljeva Nacionalnog plana oporavka i otpornosti u prijavljenom vremenu preporučamo u predloženom Nacrtu prijedloga Zakona o registru osoba s invaliditetom dodati članak o uvođenju europske iskaznice osobama s invaliditetom.*

(2) U čl. 18. st. 1 predlažemo iza riječi zahtjev dodati, odnosno zahtjev skrbnika, zakonskog zastupnika ili osobe koju osoba upisana u registar opunomoći da u njezino ime može podnijeti zahtjev za izdavanjem potvrde o podacima upisanima u Registar. Obrazloženje: Predloženo smatramo potrebnim u slučajevima kada zahtjev podnosi roditelj u ime malodobne djece ili u slučajevima kada su osobe u tom segmentu lišene poslovne sposobnosti ili kada osobe zbog vrste i stupnja invaliditeta ne mogu osobno predati zahtjev pa isti po njihovoj punomoći može predati u njezino ime druga osoba.

(3) Predlažemo u čl. 18. iza st. 1 dodati novi st. 1a koji bi glasio: Iznimno, Zavod može na zahtjev osobe upisane u Registar ili njezinog skrbnika, zakonskog zastupnika ili osobe koju opunomoći izraditi ovjerenu presliku isprave na temelju koje je izvršen upis u Registar, ako ista uvjet za ostvarivanje prava i ako ju ne može pribaviti od donositelja isprave ili na drugi način. Obrazloženje: Prema iskustvima POSI, OSI se u pojedinim slučajevima susreću s teškoćama u ostvarivanju određenih prava za čije ostvarivanje je potrebno kao neizostavan dokaz priložiti ispravu/rješenje izdano od određenog tijela prije više godina, a kojima se dokazuje status koji predstavlja uvjet za ostvarivanje značajnih prava (primjerice rješenje HZMO-a o priznatom pravu na osposobljavanje po posebnom programu koje je uvjet za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu); problem je u tome što donositelj nakon proteka određenog vremena iste uništava."

MIŠLJENJE I UPOZORENJE:

Do dana okončanja podnošenja predmetnog Izvješća o radu POSI za 2021. godinu, Zakon o registru osoba s invaliditetom nije donesen, povodom i slijedom čega iskazujemo zabrinutost budući da predloženim nacrtom Zakona neće biti ostvareno suštinsko pojednostavljivanje procesa ostvarivanja prava OSI na temelju korištenja podataka ovog registra, a što bi trebao biti jedan od osnovnih ciljeva postojanja ovog registra i korištenja podataka. Podredno, upozoravamo kako se ustrajanjem na donošenju Zakona o registru osoba s invaliditetom u nepromijenjenom obliku koji je upućen u e-Savjetovanje, smanjuje mogućnost uspješnog apliciranja i realizacije projekta *C1.4. R1-I2 Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti* koji je prema dostupnim podatcima RH prijavila u sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti.

3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07), Poslovnikom pravobranitelja za osobe s invaliditetom te Pravilnikom o unutarnjem redu pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je i za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12). Također, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14).
Na dan 31.12.2021. godine u Uredu je bilo zaposleno 16 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce.

Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Osobe koje žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara su u znatno nepovoljnijem položaju kad se radi o dostupnosti zdravstvenih, rehabilitacijskih i drugih usluga podrške, a često im je otežan pristup informiranju i ostvarivanja određenih prava.

Nakon provedenih radova adaptacije i uređenja prostora, početkom ljeta započeo je radom Područni ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Rijeci, na adresi Nikole Cara 1. Time je ispunjen jedan od najvažnijih strateških ciljeva planiran od 2011. godine, a to je otvaranje Područnih ureda u Osijeku (2018. godine), Splitu (2019. godine) i Rijeci (2021. godine).

3.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno čl. 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu (Narodne novine, br. 87/08, 136/12 i 15/15), pravobranitelj za osobe s invaliditetom sastavio je financijski izvještaj za 2021. godinu te ga dostavio Ministarstvu financija (putem Fine) i nadležnom područnom uredu Državnog ureda za reviziju sukladno čl. 20. st. 2. i 5. Pravilnika o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (Narodne novine, br. 3/15, 93/15, 135/15, 2/17, 28/17, 112/18, 126/19, 145/20 i 32/21).

Tablica 37. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2017.	3.932.560	3.496.984	2.515.139	888.650	92.163	88,92 %
2018.	4.067.410	3.744.707	2.518.780	1.090.913	133.662	92,07 %
2019.	4.345.198	4.023.835	2.801.801	1.004.335	215.635	92,60 %
2020.	4.990.505	4.429.337	3.058.681	1.091.927	278.528	88,76 %
2021.	5.285.048	5.015.490	3.657.816	1.099.332	258.157	94,90 %

Obrazloženje pojedinih skupina rashoda i izdataka

Od ukupno planiranih sredstava za 2021. godinu u iznosu od **5.285.048**, rashodi iznose **5.015.490 kn**, odnosno **94,90 %.**

Administracija i upravljanje: Na stavkama za Rashode za zaposlene planirano je **3.657.818 kn,** a potrošeno je **3.657.816 kn** ili **100,00 %** uz napomenu da je izvršenje u ovom postotku zato što smo sredstva preostala na rashodima za zaposlene u cijelosti preraspodijelili tijekom mjeseca prosinca sukladno uputama Ministarstva financija. Na dan 31.12.2021. u Uredu je bilo zaposleno 16 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce. Zapošljavanja u područnom uredu u Splitu i Rijeci provedena su prema planu.
Planirana sredstva za Materijalne rashode u 2021. godini iznosila su **1.364.400 kn** od čega je izvršeno **1.099.332 kn** ili **80,57 %.** Sredstva materijalnih rashoda korištena su najvećim dijelom za pokriće troškova uredskog materijala, energije, usluga tekućeg i investicijskog održavanja, promidžbe i informiranja, komunalnih te računalnih usluga, odnosno za potrebe redovitog poslovanja ureda.
Planirana sredstva za Financijske rashode u 2021. godini iznosila su **4.050 kn**, od čega je utrošeno **185,27 kn** ili **4,57 %** jer je najveću potrošnju predstavljalo plaćanje bankarskih usluga kod isplate deviza vezanih za službena putovanja u inozemstvo, a zbog epidemije COVID-19 broj putovanja je smanjen.

Opremanje: Sredstva vezana za nabavu nefinancijske imovine planirana su u iznosu od **258.780 kn** od čega je izvršeno **258.157 kn** odnosno **99,76** %. Iznos od 223.780 kn utrošen je na dovršetak uređenja i adaptacije prostora novog područnog ureda u Rijeci, a preostali dio sredstava utrošen je na nabavu uredske opreme i namještaja prema potrebama pojedinih ureda.

4. ZAKLJUČAK

Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07) predviđena uloga pravobranitelja nije samo evidentiranje i izvještavanje o zabilježenim povredama prava po osnovi invaliditeta već kao najvažnije uključuje predlaganje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite osoba s invaliditetom i predlaganje mjera za unapređenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. S obzirom na Zakonom predviđene ovlasti prema kojima Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nema djelotvornih mehanizama izravne implementacije donesenih preporuka, učinkovitost njegovog rada ovisi u najvećem dijelu o pozitivnoj povratnoj reakciji adresata preporuka. Ako usporedimo podatak od 53% preporuka koje su u cijelosti ili djelomično prihvaćene, sa 47% preporuka koje nisu prihvaćene ili u odnosu na koje nije zaprimljen odgovor ili je postupanje po njima u tijeku (što vrlo često podrazumijeva negativan odgovor), ne možemo biti zadovoljni postignutim.

Pravobraniteljica stoga ponovno poziva sva tijela državne vlasti, a posebice jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, centre za socijalnu skrb, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te Ministarstvo zdravstva da deklaratornu opredijeljenost za unapređenje položaja osoba s invaliditetom i zaštitu njihovih prava prenosi u konkretne postupke i mjere; odnosno da intenzivnijim uvažavanjem i implementiranjem preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom koje su usmjerene rješavanju realnih i ozbiljnih problema s kojima se ova populacija suočava (a u najmanju ruku odgovaranjem na iste), omogući puni učinak uloge ove pravobraniteljske institucije u ispunjavanju Zakonom predviđenih ovlasti i stvarnom (opipljivom) poboljšanju položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

Također, Vladi Republike Hrvatske preporučujemo intenzivniji nadzor nad ispunjenjem obveze suradnje s uredom Pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao i davanje snažnijeg poticaja međuresornoj suradnji na najvišoj razini koja je vrlo često neophodna kod rješavanja pojedinih problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom.

5. PRILOZI

PRILOG 1. POPIS OPĆIH PREPORUKA I UPOZORENJA U 2021. GODINI

Legenda: A – prihvaćena preporuka; B – djelomično prihvaćena preporuka; C – nije prihvaćena; D – u tijeku; E – nije zaprimljen odgovor

ZAPOŠLJAVANJE I RAD						
Br.	Opis	Upućeno:	A	B	C	D	E
1	Promjena uvjeta/kriterija za mjeru aktivne politike zapošljavanja kako bi OSI koje su korisnici obiteljske mirovine temeljem statusa OSI s preostalom radnom sposobnosti bile u ravnopravnom položaju na tržištu rada	HZZ				x	
1	Prava osoba s invaliditetom u postupcima zapošljavanja	Galerija MK					x
1	Diskriminacija prilikom zapošljavanja	ZL RIJEKA, na znanje MMPI	x				
1	Prava osoba s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i na radnom mjestu	Komunalno trgovačko društvo Risnjak -Delnice	x				
1	Potvrda liječnika obiteljske medicine o zdravstvenom stanju kao uvjet za zapošljavanje	MIZ, MROSP, HUP, HGK, na znanje KULJ		x			
1	Prilagodba u postupku testiranja	KB Dubrava	x				
1	Diskriminacija prilikom zapošljavanja	HZZ		x			
1	Izmjena zakona o radu vezano uz prava OSI tijekom radnog odnosa	MROSP				x	
1	Pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima	CZSS Zadar					x

SUZBIJANJE NASILJA						
Br.	Opis	Upućeno:	A	B	C	D	E
1	Neprimjereno ponašanje policijskih službenika	MUP	x				
1	Sumnja na obiteljsko nasilje	MUP	x				
1	Diskriminacija i govor mržnje prema djeci s autizmom	MUP				x	

MIROVINSKO OSIGURANJE						
Br.	Opis	Upućeno:	A	B	C	D	E
1	Dostava mirovine 100% OSI putem pošte	HZMO			x		
1	Nezakonita uskrata naknade za bolovanje	MROSP			x		
1	Prijedlog za pokretanje ocjene suglasnosti pojedinih odredbi Zakona o mirovinskom osiguranju	USTAVNI SUD RH			x		

	PREDŠKOLSKI ODGOJ						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Razmatranje zakonitosti sklapanja Opservacijskih ugovora između dječjih vrtića i roditelja djece s teškoćama u razvoju	MZO				x	
2	Preispitivanje zakonskog temelja za sporne dijelove Opservacijskih ugovora u pojedinačnim slučajevima	Predškolske ustanove	x		x		
1	Sufinanciranje podrške u privatnom vrtiću	Grad Velika Gorica	x				
1	Usklađivanje Odluke o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece u DV Grada Zadra sa zakonskim propisima	Grad Zadar	x				
1	Poduzimanje aktivnosti kako bi se napustila nepovoljna praksa upisa djece s TUR, a postupanje svih vrtića u RH uskladilo sa pozitivnim zakonodavstvom, dobrom inkluzivnom praksom i zabranom diskriminacije po osnovi razvojnih teškoća djeteta.	MZO				x	
1	Poduzimanje aktivnosti kako bi se odgojno obrazovne skupine s posebnim programom formirale u okviru Dječjih vrtića Dubrovnik, te njihov rad i ustroj uskladio s odredbama Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i obrazovanja.	Grad Dubrovnik	x				

	OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Osiguravanje primjerenih uvjeta za natjecanje za DTUR – OŠ i SŠ	AZOO		x			
1	Dopuna Pravilnika o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred SŠ	MZO					x
3	Pravovremeno osiguravanje prilagođenih udžbenika za učenike s oštećenjem vida	MZO					x x x
2	Rad pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika s punim radnim vremenom na neodređeno vrijeme te donošenje programa osposobljavanja/novog srednjoškolskog kurikuluma	MZO				x	x
1	Obveza prilagođene prehrane zbog zdravstvenog stanja u odgojno-obrazovnim ustanovama	MZO, MZ, Vlada RH				x	
1	Organizacija nastave za učenike s TUR tijekom epidemije bolesti COVID-19	MZO		x			
4	Organizacija nastave u COO Goljak tijekom epidemije u šk.godini 2020./21.	COO Goljak, MZO, Grad Zagreb, HZJZ		x	x x x		
1	Osnivanje Centra za odgoj i obrazovanje te rehabilitaciju na području Županije	Dubrovačko-neretvanska županija i Grad Dubrovnik				x	

2	Zapošljavanje stručnih suradnika u školama i razvoja mreže stručnih suradnika	MZO					x x
3	Osiguravanje pristupačnosti (savladavanje visinskih razlika) i prilaza školi	škole, osnivač	x	x x			
4	Otvaranje potrebnih posebnih razrednih odjela i zapošljavanje edukacijskih rehabilitatora	MZO				x x x x	
6	Osiguravanje potrebnih prilagodbi kako tijekom upisa u školu tako i školovanja	školama	x x x x	x x			
5	Stručna potpora školama	AZOO	x x				

	VISOKO OBRAZOVANJE						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Diskriminatorne odredbe Odluke Rektorskog zbora RH u odnosu na uvjete upisa izvan odobrene upisne kvote	Rektorski zbog RH	x				
2	Dopuna Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju u odnosu na definiranje SSI, razumne prilagodbe i provedbenih propisa	MZO				x x	
3	Usklađivanje provedbenih propisa visokog obrazovanja s Uredbom o metodologijama vještačenja	MZO		x		x x	
1	Osiguravanje osobne asistencije u studentskim domovima za studente veleučilišta	VVO, Sveučilište u ZG					x
1	Uklanjanje diskriminatornog Popisa dodatnih kriterija za upis na studije	Visoko učilište	x				
1	Dodijela stipendija u kategoriji studenata s invaliditetom	Sveučilište J. Dobrile u Puli	x				
1	Osnaživanje ureda za studente s invaliditetom	sveučilišta	x				

	ZDRAVSTVO						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Odgoda početka primjene Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o utvrđivanju dopunske liste lijekova HZZO-a vezano uz nastavak primjene bezglutenskog brašna na recept.	HZZO	x				
1	Sustavnija organizacija cijepljenja protiv COVID-19 u kući za nepokretne ili teško pokretne osobe I povećanje broja mobilnih timova za provođenje cijepljenja po županijama	HZJZ, HLK		x			
1	Izmjena indikacija za ostvarivanje prava na prijenosni koncetrator kisika koji bi uključivao osobe koje se ne mogu samostalno kretati i osobe koje su na trajnoj mehaničkoj ventilaciji	HZZO, HPD		x			
1	Uvrštavanje lijekova za osobe s cističnom fibrozom na listu lijekova odobrenih od HZZO-a	Vlada RH, MIZ i HZZO	x				
1	Osiguranje usluge prijevoza za onkološke bolesnike **	576 JLP(R)S					
1	Načelo razumne prilagodbe prilikom liječničkih pregleda i liječenja	MIZ		x			
1	Sanitetski prijevoz, dugotrajnost čekanja	MIZ, HZZO, GZG, Zavod za hitnu medicinu GZG		x			
1	VKO Hrvatska, priznavanje višestruke kemijske osjetljivosti kao bolesti	MIZ, HLK				x	
1	Pravo na zdravlje, djeca s teškoćama u razvoju (sumnja na ukinuće odjela za ortopediju Split)	MIZ			x		
1	Neposredni osobni pregled korisnika tijekom vještačenja	ZOSI	x				
1	Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece	MIZ i HS				x	
1	Pristanak na operativni zahvat osobe s duševnim smetnjama	CZSS					x
1	Imenovanje Spinalnog centra po pok. Mandi Knežević	MIZ			x		
1	Imenovanje Spinalnog centra po pok. Mandi Knežević	VŽ Županija, Grad VŽ, Grad Varaždinske Toplice					x
1	Uvrštavanje transfer dizalice i kreveta na listu pomagala	SOIH, MIZ					x
1	Smještaj u bolnici bez medicinskih indikacija	SB "Sv.Rafael" Strmac, MZ, MROSP, CZSS Novi Marof					x
1	Postavljanje znaka prednosti za OSI na centralnom i prijemnim šalterima u ambulantama	KBC SPLIT				x	
1	Ugradnja liftera na rekreacijskom bazenu SB Biokovka	SB Biokovka	x				
1	Omogućavanje korištenja D! uputnice za medicinsku rehabilitaciju roditeljima djece I odraslih OSI za vrijeme dok u SB Biokovka borave u svojstvu pratitelja djeteta koji je na stacionarnom liječenju	SB Biokovka		x			

** - više zaprimljenih odgovora od JLRS, 7 reg. i 18. lok. - prihvatili, 1 reg. i 4 lok.- djelomično prihvatili, 1 lok. - na znanje, 5 reg. i 525 lok. - nismo zaprimili odgovor

	SOCIJALNA ZAŠTITA						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Cijepljenje protivno volji skrbnika	CZSS			x		
1	Raspolaganje prihodom osobe lišene poslovne sposobnosti	CZSS		x			
1	Cijepljenje protiv COVID-19 OSI lišenih poslovne sposobnosti	CZSS					x
1	Prava osoba s duševnim smetnjama	CZSS	x				
1	Podrška i stručna pomoć u poboljšanju roditeljskih kompetencija OSI	CZSS		x			
1	Prava osoba s duševnim smetnjama u obiteljskim domovima	CZSS	x				
1	Nesposobnost korisnika za potpisivanje ugovora o smještaju	CZSS					x
1	Cijepljenje protiv COVID-19 OSI lišenih poslovne sposobnosti	KZP Vrapče					x
1	Smještaj OSI u prihvatilište za beskućnike	MROSP; Grad Zagreb; GDCK Zagreb		x			
1	Povreda Zakona o zaštiti prava pacijenata	SB za plućne bolesti					x
1	Prijedlog za omogućavanje statusa njegovatelja uz istovremeno primanje mirovine	MROSP			x		
1	Ograničenje slobode kretanja unutar ustanove za smještaj	Ustanova socijalne skrbi					x
1	Ostvarenje dodatnih bodova temeljem invaliditeta u nacrtu Odluke o davanju u najam stanova u vlasništvu JLS	JLS	x				
1	Poboljšanje uvjeta pružanja usluge organiziranog smještaja u ustanovi socijalne skrbi	Ustanova socijalne skrbi		x			
1	Proširenje kapaciteta zdravstvenih i socijalnih usluga za osobe s mentalnim teškoćama na području SD županije	MROSP, JRS (SD županija) I NZJZ SD županije					x
1	Preispitivanje epidemioloških mjera za cijepljenje korisnika usluge boravka u sustavu socijalne skrbi	MROSP, MZ, Ravnteljstvo civilne zaštite, HZJZ		x			
1	Osnivanje podružnice COO Juraj Bonači na otoku Braču	MROSP				x	
1	Ne utvrđivanje prekida korištenja prava na osobnu invalidninu kod ostvarenja usluge privremenog smještaja te preporuka za izdavanjem uputa CZSS-ovima za isključivanje obveze participacije u plaćanju troškova smještaja u tim slučajevima	MROSP			x		
1	Propisivanje kraćih rokova za osiguranje zamjene privremeno nesposobnih radnika/ca zaposlenih u ustanovama socijalne skrbi	MROSP		x			
1	Ugovaranje usluge poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške	MROSP					x
1	Prijedlog izmjene zakonske odredbe	MROSP			x		
1	Prijedlog izmjene zakonskih odredbi	MROSP		x			
1	Prijedlog izmjene zakonske odredbe - uzdržavanje odraslih OSI	MROSP			x		
1	Otklanjanje nepravilnosti i osiguravanje efikasnijeg provođenja postupaka ostvarivanja prava na usluge iz sustava socijalne skrbi	MROSP	x				x

1	Izmjena Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama za omogućavanje prava na rad u skraćenom radnom vremenu ne samo za roditelje već i za druge osobe koji žive i skrbe o punoljetnoj osobi s invalditetom	MROSP, SDUZDIM					x
1	Ukidanje kolizije prava na naknadu za korisnike osobne invalidinine i prava na potporu umirovljenicima u sklopu projekta Moj zlatni Split	Grad Split				x	
1	Ukidanje autonomne odluke ravnatelja ustanove o ograničenju slobode kretanja za korisnike Doma za starije i nemoćne osobe Split i poštivanje Uputa za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja za starije osobe i OSI	Ustanova socijalne skrbi (Dom za starije i nemoćne osobe Split)			x		
2	Nepravilnosti u provođenju postupka ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi	MROSP	x				
1	Osiguravanje usluge dugotrajnog smještaja	CZSS	x				
1	Usklađivanje/povećanje cijena socijalnih usluga	MROSP					x
1	Prijedlog izmjene zakonske odredbe	MROSP	x				
1	Pružanje socijalnih usluga i sustav rane intervencije	MROSP					x
1	Izmjena zakona o socijalnoj skrbi	MROSP		x			

	PODIZANJE RAZINE SVIJESTI						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Korištenje odgovarajuće terminologije za OSI	Svim JLS		x			
1	Korištenje odgovarajuće terminologije za OSI	Svim JP (R)S		x			
1	Korištenje odgovarajuće terminologije za OSI	Grad Split					x
1	Korištenje neprimjerene terminologije za slijepe osobe	više medija		x			
1	Korištenje odgovarajuće terminologije za OSI	Slobodna Dalmacija	x				
1	Korištenje odgovarajuće terminologije za OSI	portal Paraf	x				

	PRISTUPAČNOST I MOBILNOST						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Oslobađanje od naplate parkirališnih mjesta za OSI i povećanje broja parkirališnih mjesta za OSI	Općina Primošten					x
1	Prevencija i sankcioniranje zlouporabe znaka pristupačnosti	PU VP	x				
1	Prilagodba postupka ostvarivanja prava na oslobođenje od plaćanja posebnog poreza na motorna vozila	MF Carinska uprava	x				
1	Ukazivanje na važnost osiguravanja neometanog korištenja posebno označenih autobusnih mjesta za OSI te preporuka za educiranjem djelatnika o vještinama komunikacije i odgovarajućeg pristupa prema OSI	Autoprijevozničke tvrtke (2)	x				
1	Osiguravanje parkirališnih mjesta za vozila OSI	MUP, PU-Zagreb	x				
1	Osiguravanje pristupačne javne površine	Hrvatske Vode	x				
1	Osiguravanje pristupačne javne površine i dovoljnog broja parkirališnih mjesta za vozila OSI	Grad Zaprešić	x				
1	Osiguranje pristupačnih parkirališnih mjesta za vozila osoba s invaliditetom	Grad Rijeka		x			
1	Neprimjereno ponašanje vozača tramvaja ZET-a	ZET	x				
1	Neprimjereno ponašanje djelatnice ZET-a	ZET	x				
1	Usklađivanje normativnog okvira u cilju stvaranja preduvjeta za implementaciju projekata unapređenje prava OSI u području mobilnosti	MIZ			x		
1	Razmatranje projektnog prijedloga za unapređenje načina ostvarivanja prava OSI u području mobilnosti	MMPI, MIZ					x
1	Osiguravanje budućeg načina ostvarivanja prava OSI na oslobađanje od plaćanja cestarine nakon uvođenja beskontakntne kontrole korištenja dionica autocesta i objekata s naplatom	MMPI				x	
1	Usklađivanje podataka u ROI o vještačenjima prema prijašnjim propisima sa aktualnim propisima u svrhu ishođenja pomorskih iskaznica za OSI	MROSP, ZOSI, HZJZ				x	

1	Provođenje aktivnosti i suorganizacija događanja kojima će se podizati razina svijesti o važnosti osiguravanja pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga OSI	MINTS	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti sanitarnih čvorova i drugih prostorija bolnice	KBC OS	x				
1	Promjena načina odlaganja kanti i kontejnera za otpad tako da ne sprječavaju pristup OSI parkirališnim mjestima i ulazima u objekte	Unikom - Komunalno poduzeće Osijek	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene	Općina Bizovac	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti stambenim i objektima javne namjene tijekom sanacije nogostupa	Hrvatske ceste	x				
1	Osiguravanje korištenja pristupačnih sanitarnih čvorova za OSI i primjereno rješenje za naplatu parkirališnih karata na način koji će biti pristupačan OSI	Poslovni subjekt-vlasnik trg. Centra	x				
1	Uklanjanje prepreka koje onemogućavaju korištenje pristupačnog ulaza u stambenu zgradu	GSKG Zg, PU ZG, suvlasnici zgrade	x				
1	Prevencija i sankcioniranje odlaganja romobila na način koji će onemogućiti neometano kretanje OSI po javnim površinama	Tvrtka Bolt	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti ulaza u zgradu Doma zdravlja	DZ OBŽ	x				
1	Natječaj vezan za stambeno zbrinjavanje na način koji će osigurati pristupačno stanovanje za OSI i njihove obitelji	Grad Slavonski Brod	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti javne površine (kosina na šetnici uz Orljavu)	Grad Požega, HC, HV				x	
1	Osiguravanje pristupačnosti svih prostora i sadržaja u Glazbenoj školi Požega	Grad Požega, PSŽ	x				
1	Uređivanje parkirališnih mjesta za vozila OSI radi osiguravanja pristupačnosti istih	Grad Valpovo	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti poslovnica HPB-a u Osijeku i Belom Manastiru	HPB	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti zgradi, prostorijama i uslugama u zgradi policijske postaje u Belom Manastiru	PU OB				x	
1	Pristupačnost stanovanja	Vodovod Pula d.o.o. i Cesta d.o.o.				x	
1	Pristupačnost sanitarnih čvorova OSI na benzinskim crpkama	Tifon, Petrol, INA, CRODUX derivati dva					x
1	Pristupačnost financijskih usluga	FINA u Pazinu		x			
1	Pristupačnost objekata javne namjene-sjedišta lokalne samouprave i javnih površina proširenjem otvorenih terasa ugostitelja	Grad Pazin	x				
1	Pristupačnost poštanskih usluga	HP-poslovnica Pazin	x				

1	Omogućavanje korištenja dizala u trgovačkom centru	Pravna osoba – trgovački centar	x				
1	Rješavanje pristupnog puta za stanovnike naselja	Općina Župa Dubrovačka					x
1	Ugradnja dizala pored katedrale Sv. Jakova u Šibeniku	Grad Šibenik					x
1	Propisno označavanje postjećih parkirališnih mjesta i povećanje ukupnog broja parkirališnih mjesta za OSI u krugu KBC Split	Grad Split i KBC Split				x	
1	Nabava mobilnog liftera na bazenima na ŠC Poljud u Splitu	Grad Split	x				
1	Poboljšanje pristupačnosti javnih površina u užem centru grada Splita	Grad Split	x				
1	Osiguravanje pristupačnosti plaža u Splitu	Grad Split		x			
1	Osiguravanje pristupačnosti pješačkog prijelaza	Grad Zagreb; Ravnateljstvo policije		x			
1	Osiguravanje noćne smjene za OSI sa prilagođenim ZET prijevozom za OSI	Grad Zagreb; ZET		x			
1	Osiguravanje pristupačnosti prostora MIZ i HZZO	MIZ, HZZO				x	
1	Osiguravanje pristupačnosti prostora CZSS, ZOSI i MROSP	MROSP, HZMO, ZOSI				x	
1	Omogućavanje ugradnje voznog okna dizala	MPGI	x				
1	Osiguravanje potrebnog prava prednosti za OSI prilikom ulaska na atrakciju Skywalk, Park prirode Biokovo	JU Park prirode Biokovo	x				
1	Pristupačnost javnih površina	Općina Tisno	x				
1	Izdavanje trajne vinjete različitim kategorijama OSI radi prometovanja park šumom Marjan	Grad Split			x		
1	Učestalija kontrola zlouporabe parkirališnih mjesta za OSI	Grad Split					x
1	Obnova vertikalne i horizontalne signalizacije parkirališnih mjesta za OSI na više lokacija u gradu Splitu	Grad Split	x				
1	Osiguranje pristupačnosti bankarskih usluga	Erste&Steiermärkische Bank d.d.					x
1	Prilagodba informacija u medijima gluhim osobama - titlovanje	HRT		x			x
1	Osiguranje pristupačnosti plovila	Agencija za obalni linijski pomorski prijevoz	x				
1	Osiguranje pristupačnosti kontejnerskih naselja za OSI stanovnike potresima pogođenih područja	Stožer CZ, Vlada RH					x
1	Pristupačnost stanovanja	Grad Rijeka			x		

1	Pojednostavljenje (digitalizacijom) postupka za ostvarenje prava na povlašteni prijevoz u unutarnjem putničkom prometu (željezničkom); preporuka za izmjenu terminologije koja se koristi u Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu kao i izmjenu diskriminatornih uvjeta za ostvarivanje povlastica	MMPI					x

	RAZNA PODRUČJA						
Br.	**Opis**	**Upućeno:**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
1	Uklanjanje prepreka za početak provedbe projekata pružanja usluga osobne asistencije	MROSP		x			
1	Poboljšanje postojećeg načina prodaje ulaznica OSI	GSK Kerempuh	x				
1	Osiguravanje usluge asistencije putnici (OSI) u zračnom prijevozu	Croatia Airlines	x				
1	Prilagodba servisa e-Građani za OSI i njihove zakonske zastupnike	MIZ		X			
1	Opremanje Ferijalnog saveza u Zadru za OSI	HFHS			x		
1	Uspostava sustava podrške OSI u kriznim situacijama	MROSP, Stožer CZ		x			
1	Oslobađanje od plaćanja upravnih pristojbi za sve kategorije OSI, neovisno o uzroku invaliditeta	MF					x
1	Nepravilnosti u radu vještaka	ZOSI	x				
1	Pristupačnost bankarskih usluga za OSI	HPB	x				
1	Isplata COVID dodatka djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom	MROSP			x		
1	Poštivanje dostojanstva osoba s invaliditetom	Stožer civilne zaštite					x
1	COVID dodatak za OSI	Predsjednik Vlade RH; MROSP			x		

1	Proširenje potpora za očuvanje radnih mjesta na udruge za OSI	MROSP, Vlada RH i Nac. zaklada za razvoj civilnog društva	x				
1	Osiguravanje sredstava za sanaciju prostora u kojima rade udruge osoba s invaliditetom na području stradalom u potresu	MROSP, Vlada RH i Nac. zaklada za razvoj civilnog društva		x			
1	Izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom na području JL(R)S	132 JLP(R)S Slavonije, Baranje i Srijema (5 županija, 22 grada, 105 općina)		x			
1	Kontrola pružatelja usluge osobne asistencije	MROSP	x				
1	Sustavna skrb za odrasle osobe s autizmom	MROSP					x
1	Rana intervencija – aktivnosti na uspostavi sustava	MIZ/Vlada RH					x
1	Specifičnost vještačenja hrvatskih branitelja i HRVI i primjerena komunikacija sa OSI	MHB					x
1	Redovito financiranje projekata osobne asistencije	MROSP	x				
1	PDV	MFIN			x		
1	Oslobađanje od plaćanja javnobilježničkih pristojbi za sve kategorije OSI, neovisno o uzroku invaliditeta	MPU, HJK				x	
1	Uvrštavanje sportaša s invaliditetom na Aleju velikana hrvatskog sporta na Jarunu u Zagrebu	Grad Zagreb		x			
1	Postavljanje brončanih ploča na Stazi slave olimpijskog sporta u Splitu paraolimpijcima i osvajačima medalja na Olimpijskim igrama gluhih	Grad Split					x

Legenda:
A – prihvaćena preporuka; B – djelomično prihvaćena preporuka; C – nije prihvaćena; D – u tijeku; E – nije zaprimljen odgovor

PRILOG 2. SUDJELOVANJE U DOGAĐANJIMA

Od 29. do 30 prosinca 2021. godine u Osijeku, u sklopu manifestacije 3. HeadOnEast, **predstavljen je projekt ADOBE - Accessible Tourism Destinations and Services in Border Areas**.

Dana 21. prosinca 2021. godine, **predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastali su se s predstavnicima Grada Rijeke** razgovarajući o temama trenutnog položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u gradu Rijeci.

Dana 16. prosinca 2021. godine, u organizaciji Državne škole za javnu upravu i Pučkog pravobranitelja, a u suradnji s Kućom ljudskih prava Zagreb, te pokroviteljstvom Veleposlanstva Francuske Republike i Ministarstva pravosuđa i uprave, **održana je konferencija „Pravni i praktični izazovi u zaštiti prijavitelja nepravilnosti“**.

Dana 15. prosinca 2021. godine, u Gradskoj knjižnici Slavonski Brod, Povjerenstvo za osobe s invaliditetom Grada Slavonskog Broda organiziralo je **Okrugli stol na temu „Osobe s invaliditetom u vrijeme pandemije“**.

Od 13. do 14. prosinca 2021. godine, u organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije i uz provedbu Državne škole za javnu upravu, **održana je Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)** na kojoj je zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao izlaganje o pravima osoba s invaliditetom i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u aktivnostima europskih i investicijskih fondova.

Dana 13. prosinca 2021. godine, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, za studente Zdravstvenog veleučilišta (studij sestrinstva) je **održana stručna edukacija pod nazivom „Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom“.**

Dana 13. prosinca 2021. godine, **Sveučilište Sjever** organiziralo online završnu konferenciju **projekta „eRadio za drugu šansu“** kojeg je sufinancira Europska unija iz sredstava Europskog socijalnog fonda (ESF-a).

Dana 10. prosinca 2021. godine, u organizaciji 8. Centra znanja za društveni razvoj u području unapređenje kvalitete življenja, a povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, u Zagrebu je organiziran online **Okrugli stol na temu: „Ljudskopravaški pristup invaliditetu“.** Pravobraniteljica je održala izlaganje na temu „Ljudska prava osoba s invaliditetom u obzoru pravobraniteljice za osobe s invaliditetom“.

Dana 10. prosinca 2021. godine, u Osijeku je **održana završna konferencija projekta "Postani svoj"**.

Dana 10. prosinca 2021. godine, na inicijativu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a u suradnji s ostalim nacionalnim pravobraniteljskim uredima, **obilježen je Međunarodni dan ljudskih prava panel raspravom na temu: „Ljudska prava u Republici Hrvatskoj - pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda“.**

Od 9. do 10. prosinca 2021. godine, u organizaciji Centra za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači Split, u Splitu su **održani okrugli stolovi u sklopu projekta „Zajedno sretni“,** sufinanciranog iz ESI fonda, cilj kojeg je prevencija institucionalizacije te podrška daljnjem procesu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za osobe s invaliditetom.

Dana 9. prosinca 2021. godine, u organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) i Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER), on-line je **održan 4. okrugli stol o temi „Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu“**.

Dana 9. prosinca 2021. godine, sudjelovanjem u događanjima i aktivnostima koje provode, obilaskom prostorija u kojima djeluju te održavanjem sastanka s predstavnicima i članovima udruga „Vukovarski leptirići“ i „Golubica“, **nastavljena je suradnja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i udruga koja djeluju na području grada Vukovara i cijele Vukovarsko-srijemske županije**.

Dana 8. prosinca 2021. godine, u organizaciji Koordinacije pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju, **održan je online stručni skup čija je središnja tema**

bila potencijal i postignuća studenata s invaliditetom, kako u akademskom području tako i u izvannastavnim aktivnostima te nakon završetka studija uključivanjem u svijet rada.

Dana 8. prosinca 2021. godine**,** u sklopu Human Rights Film Festivala, **Kuća ljudskih prava Zagreb organizirala je online javnu raspravu o utjecaju internet platformi na ljudska prava i o izazovima zaštite ljudskih prava** – prava na slobodu izražavanja, participaciju, nediskriminaciju, prava na privatnost i radničkih prava.

Dana 8. prosinca 2021. godine, Savez društava distrofičara Hrvatske – **SDDH organizirao je online radionicu o mišićnoj distrofiji** i izazovima s kojima se osobe s mišićnom distrofijom susreću.

Dana 7. prosinca 2021. godine, u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te pod pokroviteljstvom Agencije za odgoj i obrazovanje, u Zagrebu je održana **Konferencija „Visokoškolske ustanove: ključ inkluzivnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja“**.

Dana 6. prosinca 2021. godine**,** povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, Pravni fakultet Osijek, u suorganizaciji s Akademijom za umjetnost i kulturu i Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirao je **stručni skup na temu „Studenti s invaliditetom“** na kojem je savjetnik pravobraniteljice održao izlaganje na temu „Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom - Pravni položaj i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“.

Dana 6. prosinca 2021. godine**,** online je održan je posljednji sastanak **IV. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom**.

Dana 3. prosinca 2021. godine**,** u organizaciji udruge Liberato i Sveučilišta u Splitu, pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, a povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, u prostorijama Sveučilišne knjižnice u Splitu **održan je prvi okrugli stol na temu Osobe s invaliditetom u visokom obrazovanju.**

Dana 3. prosinca 2021. godine, povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, u organizaciji Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“, u Zagrebu je **održana online Konferencija "Podrška osobama s invaliditetom u Gradu Zagrebu u rizičnim situacijama".**

Dana 3. prosinca 2021. godine, u organizaciji Ministarstva turizma i sporta, a povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, **održana je online konferencija pod nazivom „Turizam za sve“.**

Dana 3. prosinca 2021. godine, pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske i pokroviteljstvom gradonačelnika Grada Zagreba, u Zagrebu je **Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora svečano je obilježila 60 godina uspješnog rada**.

Dana 3. prosinca 2021. godine, **u priopćenju za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je istaknula da pandemija posebno teško pogađa osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji**. Posebno je upozorila na težak položaj osoba s invaliditetom smještenim u ustanovama koje su od samog početka pandemije suočene s diskriminatorno strogim propisivanjem i primjenjivanjem zaštitnih mjera.

Od 2. do 3. prosinca 2021. godine, Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku organizirala je **2. međunarodnu umjetničku i znanstvenu konferenciju „Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju“.**

Dana 2. prosinca 2021. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, u organizaciji Ustanove za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom DES, u Splitu je **održana panel rasprava na temu „Zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada“**. Savjetnica pravobraniteljice u svom je izlaganju govorila o teškoćama u ostvarivanju prava na rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom prema iskustvu Ureda pravobraniteljice.

Dana 2. prosinca, povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, Savez udruga osoba s invaliditetom Međimurske županije organizirao je **javnu tribinu pod nazivom „Osvrt na prijedlog novog Zakona o socijalnoj skrbi i donošenje Zakona o osobnoj asistenciji i inkluzivnom dodatku“.**

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, **13 Saveza udruga osoba s invaliditetom upozorili su na nužnu uspostavu odgovarajućeg pravnog i institucionalnog okvira stambenog zbrinjavanja** koji će osigurati dovoljan broj primjerenih i pristupačnih socijalnih stanova za

zadovoljavanje stambenih potreba svih pojedinaca i skupina, osobito osoba s invaliditetom, koji si stanovanje ne mogu osigurati po tržišnim uvjetima.

Dana 01. prosinca 2021. godine, s ciljem predstavljanja Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, u Gospiću je održan sastanak na temu **„Položaj osoba s invaliditetom u gradu Gospiću“.**

Dana 01. prosinca 2021. godine, Kuća ljudskih prava Zagreb organizirala je online okrugli stol **“Vladavina prava u Hrvatskoj – izazovi i preporuke u području pravosuđa i drugim institucionalnim područjima iz perspektive ljudskih prava”.**

Dana 26. studenoga 2021. godine na Trgu slobode u Osijeku **održana je manifestacija „EU fondovi mijenjaju OBŽ“** tijekom koje su predstavljeni projekti (su)financirani bespovratnim sredstvima iz EU fondova, među kojima je i projekt ADOBE – Accessible Tourism Destinations and Services in Border Areas.

Dana 25. studenoga 2021. godine, povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, zamjenica pravobraniteljice za osobe s invalditetom izlagala je na Okruglom stolu **„Spriječimo nasilje nad ženama s invaliditetom“** koji je održan u organizaciji Vladinog ureda za ravnopravnost spolova.

Dana 25. studenoga 2021. godine, održana je sjednica Saborskog odbora za ravnopravnost spolova na kojoj je kao tematska točka **obilježen Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama**.

Dana 25. studenoga 2021. godine, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež i Humanitarne organizacije „Zajednica Susret“, **održan je online okrugli stol na temu: Informiranje i povezivanje stručnih suradnika koji rade s djecom i mladima**.

Dana 24. studenoga 2021. godine, **Udruga osoba s cerebralnom paralizom Srce iz Splita proslavila je 26 godina aktivnog djelovanja**.

Dana 24. studenoga 2021. godine, u Zagrebu je **održana konferencija pod nazivom „Obiteljsko nasilje nad ženama s invaliditetom - izazov pokretu osoba s invaliditetom, stručnjacima i donositeljima odluka“**. Konferenciju je organizirao SOIH – Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Grada Zagreba.

Dana 16. studenoga 2021. godine**,** povodom Međunarodnog dana tolerancije, Centar Up2Date u suradnji s Udrugom za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“ održao je online radionicu pod nazivom **„Interpersonalne vještine u odnosima s kolegama s invaliditetom“.**

Dana 16. studenoga 2021. godine**,** na Pravosudnoj Akademiji u Zagrebu održana je svečanost otvaranja i početka projekta **„Promicanje vladavine prava i temeljnih prava kroz kvalitetno učenje na daljinu u hrvatskom pravosuđu“.**

Dana 15. studenoga 2021. godine, 8. Centar znanja za društveni razvoj u području unapređenja kvalitete življenja osoba s invaliditetom organizirao je Međunarodnu online panel diskusiju **„Primjereno stanovanje osoba s invaliditetom u RH i regiji - primjeri dobre i loše prakse“** u okviru kampanje **"Je li osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj primjereno stanovanje lutrija?",** potaknute s ciljem donošenja odgovarajućeg pravnog okvira za socijalno stanovanje u Republici Hrvatskoj.

Dana 15. studenoga 2021. godine, **Klinika za psihijatriju Vrapče virtualnim je putem obilježila 142. godišnjicu postojanja**. Održan je simpozij pod naslovom **“Mjesto i uloga telepsihijatrije danas”** te okrugli stol na temu **“Uloga i značaj novih tehnologija u skrbi za psihičko zdravlje – iskustva psihijatrijskih institucija”.**

Dana 9. studenoga 2021. godine, u organizaciji Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“, održana je online Konferencija **"Sustav podrške za studente s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u Gradu Zagrebu".**

Od 9. do 10. studenoga 2021. godine, u okviru projekta UNIC Europskog sveučilišta poslijeindustrijskih gradova, u Zagrebu je održan **2. online ciklus gradskih laboratorija koji su se bavili vizijom Zagreba kao ZELENOG GRADA**.

Od 8. do 13. studenoga 2021. Godine, u Osijeku je održana tradicionalna manifestacija **„Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom“**.

Dana 5. studenoga 2021. godine, u Kaznionici u Lepoglavi, održan je **38. temeljni tečaj pravosudne policije** na kojem je zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao predavanje na temu: **„Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.**

Od 5. do 6. studenoga 2021. godine, u Rugvici se, u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza održalo **4. Otvoreno prvenstvo Hrvatske u para taekwondou** i **1. Rugvica para taekwondo Open** u organizaciji Taekwondo kluba Rugvica.

Od 4. i 5. studenoga 2021. godine, u prostorijama Gradske četvrti Tvrđa u Osijeku, **provedene su četiri fokusne grupe s osobama s invaliditetom, roditeljima djece s teškoćama u razvoju i relevantnim stručnjacima koji se bave problematikom od značaja za osobe s invaliditetom.**

Dana 3. studenoga 2021. godine, održan je online radni sastanak projektnih partnera koji sudjeluju u provedbi projekta **“ADOBE” – ACCESSIBLE TOURISM DESTINATIONS AND SERVICES IN BORDER AREAS»** (Pristupačne turističke destinacije i usluge u prekograničnom području).

Dana 31. listopada 2021., u organizaciji Udruge nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja UNUO, a u sklopu nacionalnog projekta Udruge UNUO pod nazivom **„Društvo jednakosti",** u Zagrebu je održan humanitarno donacijski ručak koji je ujedno bio i drugo polufinale prvog nacionalnog gastro natjecanja za osobe s invaliditetom **„Amorova žlica“.**

Dana 27. listopada 2021. godine**,** u okviru Foruma virtualnog učenja o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u Splitu je organizirala online edukaciju pod nazivom **„Je li osobama s invaliditetom primjereno stanovanje u Republici Hrvatskoj lutrija?“**.

Dana 26. listopada 2021. godine, povodom obilježavanja druge godišnjice rada Područnog ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je online panel raspravu pod nazivom **„Raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i zbilje – putokazi za stvarno uključivanje osoba s invaliditetom u lokalnu zajednicu“.**

Dana 25. listopada 2021. godine, u Zatvoru u Zagrebu, zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je polaznicima 39. temeljnog tečaja pravosudne policije predavanje na temu: **„Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.**

Dana 21. listopada 2021. godine, na inicijativu i uz nazočnost savjetnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Područni ured Split, **održan je radni sastanak s predstavnicima Područnih ureda pravobranitelja za djecu i Pučkog pravobranitelja u Splitu** s ciljem razmjene informacija, unapređivanja suradnje te koordinacije zajedničkih aktivnosti u narednom periodu.

Dana 19. listopada 2021. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv siromaštva, Ured Svjetske banke organizirao je **virtualno predstavljanje rezultata ankete o učincima pandemije bolesti COVID-19 na kućanstva i ranjive skupine društva u RH** od početak pandemije pa sve do rujna 2021. godine.

Dana 19. listopada 2021. godine, na sastanku s predstavnicama Fakulteta elektrotehnike i računarstva i Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM), u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom **predstavljena je Aplikacija KVIZ**, nastala u suradnji FER-a I HAKOM-a u okviru Projekta **“Pogled u budućnost 2020”.** Na istom sastanku prezentiran je i **Priručnik za održavanje radionice o digitalnoj pristupačnosti** i primjeni aplikacije **Susretnica za učitelje/nastavnike te učenike od 3 do 8. razreda osnovne škole**.

Dana 19. listopada 2021. godine, održana je online rasprava o **Univerzalnom periodičnom pregledu UN-a.**

Od 14. do 15. listopada 2021. godine, Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu u suradnji s Organizatorom d.o.o. održalo je u Opatiji **XXXVI. tradicionalno savjetovanje: Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse**.

Dana 15. listopada 2021. godine, projektni tim koji stoji iza programa *Film svima* udruge Filmaktiv osnažen partnerima Udrugom gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udrugom slijepih Primorsko-goranske županije, Udrugom Portić kroz program Tete i barbe pričalice te Gradskom knjižnicom Rijeka, pokrenuo je novi inkluzivni projekt — **Knjiga svima** koji je svoju završnicu imao panel raspravom na temu: **Kome trebaju inkluzivne kulturne prakse?** Ovim događajem proslavljen je Mjesec hrvatske knjige i obilježen Međunarodni dan bijeloga štapa.

Dana 15. listopada 2021. godine, Udruga slijepih Šestočka iz Pleternice, sa partnerskim udrugama te uz podršku Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirala je tematski skup na temu **„Prava i položaj osoba s invaliditetom u lokalnoj upravi i samoupravi“,** a povodom obilježavanja Međunarodnog dana bijelog štapa.

Dana 15. listopada 2021., u Tehničkom muzeju Nikola Tesla u Zagrebu, predstavljene su lako razumljive brošure izrađene u sklopu projekta **Lako i razumljivo – Zagorka i Tesla za sve** koji je provela Udruga za samozastupanje u partnerstvu s Centrom za ženske studije i Tehničkim muzejom Nikola Tesla uz podršku Ministarstva kulture i medija RH.

Dana 12. listopada 2021. godine, Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator organizirala je na Facebook stranici Festivala prava djece online panel **„Poslušajte nas malo, ako vam je stalo! Djeca i mladi govore o posljedicama današnjih kriza“,** a povodom otvorenja 13. festivala prava djece.

Dana 6. listopada 2021. godine, Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize pridružio se organizacijama diljem svijeta u obilježavanju Svjetskog dana cerebralne paralize putem online okruglog stola na temu **„Kako biti samostalan/na“.**

Dana 6. listopada 2021. godine i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pridružio se obilježavanju Svjetskog dana cerebralne paralize pomoću oznake **@worldcpday** ili hashtagova **#hsucdp, #MillionsOfReasons, #WorldCerebralPalsyDay i #svjetskidancerebralneparalize**.

Dana 5. listopada 2021. godine, Centar za poduzetništvo, u suradnji s Područnim Uredom Pravobranitelja za osobe s invaliditetom Osijek i Područnim uredom Hrvatskog zavoda za zapošljavanje Osijek organizirao je radionicu i okrugli stol pod nazivom: **„Jačanje kompetencija osoba s invaliditetom za tržište rada – prilike i mogućnosti“.**

Od 2. do 3. listopada 2021. godine, u Splitu je održano **1. Prvenstvo Hrvatske u tenisu u kolicima** uz prijenos uživo.

Dana 1. listopada 2021. godine, u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice, održana je javna rasprava pod nazivom **„Život nakon potresa - ljudi u fokusu“.**

Dana 30. rujna 2021. godine Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, u suradnji sa Centrom za autizam Osijek organizirala je **okrugli stol na temu „Pozitivni učinci terapijski pasa u radu s djecom s teškoćama u razvoju“.**

Dana 29. rujna 2021. godine, u Područnom uredu pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, **održan je radni sastanak** s predstavnicima Područnih ureda pravobranitelja za djecu i Pučkog pravobranitelja u Rijeci, a povodom predstavljanja novootvorenog Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci i radi unapređivanja buduće suradnje i koordinacije zajedničkih aktivnosti na ovom području.

Dana 28. rujna 2021. godine, u Zagrebu je **održana završna konferencija i predstavljanje rezultata Projekta „OTISAK – Obrazovanje za socijalnu jednakosT, koheziju i Solidarnost kroz AKtivno sudjelovanje djece“.** Nositelj Projekta bila je Udruga RODA.

Od 23. do 24. rujna 2021. godine, u prostorima Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu, **održani su sastanci na temu položaja osoba s invaliditetom u sportu u gradu Splitu**.

Dana 24. rujna 2021. godine, međunarodnom on-line konferencijom završena je provedba projekta **„ARVID - Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom“,** kojeg su od 1. siječnja 2020. godine provodili Hrvatski pravni centar u partnerstvu s Ministarstvom pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom (HR), Udrugom za podršku žrtvama i svjedocima (HR), Mirovnim inštitutom (SI) i Udrugom Altra (SI).

Dana 23. rujna 2021. godine, Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići organizirala je u Vukovaru dvije radionice i panel raspravu, a cjelokupno događanje održano je pod geslom: **Rastimo, igrajmo se i učimo zajedno!.**

Od 21. do 22. rujna 2021. godine, u organizaciji Centra za socijalnu inkluziju Šibenik održao se online stručni skup **„Izazovi u zapošljavanju pripadnika ranjivih skupina“** u sklopu projekta **„Razvoj mreže klubova za zapošljavanje na području Šibensko-kninske županije».** Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz Područnog ureda Split održala je predavanje na temu **„Raskorak između**

Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse, teškoće u ostvarivanju prava na rad u RH prema iskustvu pravobraniteljice".

Dana 22. rujna 2021. godine, Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva (SDURDD) u suradnji s Povjerenikom za informiranje, krovnim nacionalnim organizacijama osoba s invaliditetom i Državnom školom za javnu upravu (DŠJU), organizirao je 2. virtualni okrugli stol na temu **„Digitalna pristupačnost od zakona do prakse".**

Dana 22. rujna 2021. godine, Sveučilišni savjetovališni centar Sveučilišta u Rijeci i Grad Rijeka – Odjel gradske uprave za poduzetništvo organizirali su online panel **"Što nakon diplome?".** Panel je organiziran u sklopu mjere **„Provođenje promidžbenih i informativnih aktivnosti prema dionicima na tržištu rada usmjerenih na poticanje zapošljavanja mladih, pripadnika ranjivih skupina"**, a koja se provodi u okviru Akcijskog plana za mlade 2021. Grada Rijeke i redovitih aktivnosti Sveučilišnog savjetovališnog centra.

Dana 22. rujna 2021. godine, povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, **održana je Konferencija visoke razine „Integrirani pristup u borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji"** u organizaciji Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Dana 21. rujna 2021. godine, povodom obilježavanja 22. rujna, Nacionalnog dana borbe nasilja nad ženama u spomen na tri ubijene žene na zagrebačkom Općinskom sudu prije 22 godine, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima organizirala je u Zagrebu okrugli stol **„Manje prepoznati oblici nasilja u obitelji - što moramo znati da bismo pomogli?".**

Dana 21. rujna 2021. godine, u organizaciji Udruge za pomoć i edukaciju žrtava nasilja i mobbinga, u sklopu projekta **„Još jedno sigurno mjesto- savjetovalište za žrtve obiteljskog nasilja",** organiziran je okrugli stol na temu: **„Međusektorskom suradnjom do zaštite od nasilja»**.

Dana 10. rujna 2021. godine, u okviru provedbe projekta **"ARVID - Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom",** održan je virtualni zagovarački sastanak s predstavnicima civilnog društva koji zastupaju i zagovaraju prava osoba s invaliditetom.

Dana 8. rujna 2021. godine**,** u dvorištu Udruge gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, **otvoreno je prvo inkluzivno kino na otvorenom u Rijeci**.

Dana 7. rujna 2021. godine, u okviru kampanje obilježavanja **Svjetskog dana svjesnosti o Duchenne mišičnoj distrofiji (DMD)** koju provodi Svjetska organizacija osoba s Duchenne mišičnom distrofijom (eng. World Duchenne Organization), a u organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske (SDDH), održan je virtualni okrugli stol **„Svjetlo za Duchenne".**

Dana 7. rujna 2021. godine je Državnoj školi za javnu upravu **zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao izlaganje u sklopu Radionice o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)**.

U rujnu 2021. godine, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH i trinaest nacionalnih saveza osoba s invaliditetom uključenih u 8. centar znanja za društveni razvoj pokrenuli su **Kampanju „Je li osobama s invaliditetom u RH primjereno stanovanje lutrija?"** radi donošenja Zakona o socijalnom stanovanju u Republici Hrvatskoj.

Dana 6. rujna 2021. godine, u okviru provedbe projekta **"ARVID - Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom",** u prostorima Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Zagrebu **održan je zagovarački sastanak s predstavnicima Ministarstva pravosuđa i uprave i Pravosudne akademije**.

Dana 6. rujna 2021. godine, **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je čestitku paraolimpijcima i paraolimpijkama na uspješnom sudjelovanju na 16-im ljetnim Paraolimpijskim igrama u Tokiju.**

Od 3. do 12. rujna 2021., pod visokim pokroviteljstvom predsjednika RH i Vlade RH, te u suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, putem mobilne aplikacije, **održana je 5. jubilarna UNICEF-ova humanitarna utrka Mliječna staza,** s ciljem osiguravanja ključnih usluga za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji u područjima gdje je dostupnost najmanja.

Od 24. kolovoza do 5. rujna 2021. godine, **u Tokiju su održane Paraolimpijske igre** na kojima je, Republiku Hrvatsku predstavljalao ukupno 22 parasportašica i parasportaša.

Dana 3. kolovoza 2021. godine, u prostorijama Splitsko-dalmatinske županije, **održan je sastanak sa županom Splitsko-dalmatinske županije i suradnicama** s ciljem daljnjeg jačanja međusobne suradnje Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Splitsko-dalmatinske županije.

Dana 3. kolovoza 2021. godine na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Splitu je, u prostorima gradske uprave Grada Splita, **održan sastanak s, gradonačelnikom Grada Splita, zamjenikom gradonačelnika Splita i suradnicima s ciljem poboljšanja položaja osoba s invaliditetom na tom području**.

Dana 22. srpnja 2021. godine, u organizaciji Udruge za kulturu, umjetnost i turizam gluhih i nagluhih u Hrvatskoj „Svijet tišine", u Galeriji Udruge specijalne policije iz Domovinskog rata Republike Hrvatske u Zagrebu je **otvorena izložba „100 – povodom sto godina organiziranog postojanja Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih (HSGN)"** i **15 godina postojanja Udruge „Svijet tišine"**.

Dana 15. srpnja 2021. godine, u sklopu 16. Ljeta na Gradini, u **Udruzi CDP Rijeka je organiziran svečani nastup članova CDP Rijeka okupljenih u plesnu grupu «Magija».**

Dana 15. srpnja 2021. godine, **Hrvatski sabor jednoglasno je, s 199 glasova «za», prihvatio Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2020. godinu**.

Dana 15. srpnja 2021. godine, Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika „JA KA" Osijek, u suradnji s Područnim uredom Pravobranitelja za osobe s invaliditetom Osijek, organizirala je radionicu na temu **„Pravni položaj i prava osoba s invaliditetom"**.

Dana 15. srpnja 2021. godine, **započeo je s radom Područni ured institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci** koji pokriva područja Primorsko-goranske, Istarske, Ličko-senjske i Karlovačke županije, na kojem živi više od 55.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

U srpnju 2021. godine**, pravobraniteljica je priopćenjem najoštrije osudila nasilje nad osobom s invaliditetom (slijepe osobe) tijekom privođenja od strane policije**.

Dana 13. srpnja 2021. godine, u organizaciji Sveučilišnog savjetovališnog centra Sveučilišta u Rijeci u sklopu YUFE (eng. *Young Universities for the Future of Europe*) Akademije održano je online predavanje pod nazivom **"Univerzalni dizajn"**.

Od 25. svibnja do 9. srpnja 2021. godine, **Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom proveo je online anketu o organizaciji nastave za učenike s teškoćama u razvoju tijekom epidemije bolesti COVID - 19.**

Od 6 do 7. srpnja 2021. godine, u organizaciji Centra za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači, u Splitu je predstavljena provedba projekta **„Za bolji život – povećanje kvalitete života osoba s intelektualnim teškoćama kroz socijalnu uključenost",** financiranog iz ESF-a.

U srpnju 2021. godine, Inicijativa "Osobni asistenti zajedno" organizirala je u Zagrebu **okrugli stol na temu položaja radnika i korisnika sustava osobne asistencije**.

Dana 5. srpnja 2021. godine, **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izdala je priopćenje u kojem je najoštrije osudila i, u skladu sa zakonskim ovlastima, obavijestila nadležno državno odvjetništvo o događaju u Puli, 4. Srpnja 2021. godine,** kada je mlađa ženska osoba za vrijeme održavanja javnog okupljanja u organizaciji Inicijative za prava i slobode u svrhu izražavanja podrške prof.dr.sc. Krešimiru Paveliću održala krajnje neprimjeren govor kojim je vrijeđala i omalovažavala djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

Dana 5. srpnja 2021. godine, u Područnom uredu Pravobranitelja u Osijeku, **održan je sastanak s predstavnicima Društva invalida cerebralne i dječje paralize Osijek i Boćarskog kluba osoba s invaliditetom "Osječki osmijeh".**

Dana 2. srpnja 2021. godine, u organizaciji Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, u Zagrebu je održana dodjela priznanja **Poslodavac godine za osobe s invaliditetom**.

Sastanak Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i predsjednika Vijeća veleučilišta i visokih škola

Dana 2. lipnja 2021. godine, na inicijativu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, održan je sastanak Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i njezinih suradnica s predsjednikom i predstavnicom Vijeća veleučilišta i visokih škola te predstavnicom Agencije za znanost i visoko obrazovanje putem Microsoft Teams platforme. **Sastanak je održan s ciljem uspostavljanja suradnje**

u svrhu unaprjeđivanja uvjeta studiranja studenata s invaliditetom na veleučilištima i visokim školama.

Dana 8. lipnja 2021. godine, savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom **sudjelovala je na predstavljanju knjige** u Velikoj dvorani Matice **hrvatske autorice Jelene Perković**, mlade djevojke, osoba s invaliditetom, dobitnica nagrade Ponos Hrvatske.

Održana završna online konferencija projekta Agora: Intervencija u ranom djetinjstvu – za održivu i inkluzivnu budućnost: Mijenjanjem početka priče mijenjamo cijelu priču.

Dana 9. lipnja 2021. godine, povodom obilježavanja Dana zaštite prava osoba s duševnim smetnjama, Klinika za psihijatriju Vrapče organizirala je stručni skup **„Prevencija primjene nedobrovoljnih i prisilnih mjera u liječenju osoba s duševnim smetnjama“.**

Dana 10. lipnja 2021. godine, Svjetska zdravstvena organizacija online je predstavila **Smjernice i tehničke pakete o uslugama za mentalno zdravlje u zajednici: Promicanje osobno usmjerenih pristupa utemeljenih na pravima.**

Dana 15. lipnja 2021. godine, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH organizirala je sastanak i raspravu putem web platforme ZOOM vezano za javno **savjetovanje o Prijedlogu Pravilnika o uporabi parkirališne karte za osobe s invaliditetom**.

Dana 16. lipnja 2021. godine, u Kazalištu Vidra u Zagrebu, uz prigodni program **svečano je obilježena 75. obljetnica Hrvatskog saveza slijepih**.

Dana 25. lipnja 2021. godine, u **Hrvatskom saboru održana je rasprava o Godišnjem izvješću o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom**

Dana 28. lipnja 2021. godine, u Zatvoru u Zagrebu, zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je predavanje polaznicima 37. temeljnog tečaja pravosudne policije na temu **„Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.**

Dana 28. lipnja 2021. godine, na Trgu bana Josipa Jelačića započeo je 19. Festival jednakih mogućnosti, u organizaciji Društva tjelesnih invalida.

Dana 28. lipnja 2021. godine, savjetnice pravobraniteljice **posjetile su Fakultet elektrotehnike i računarstva i upoznale se s radom Laboratorija za asistivne tehnologije i potpomognutu komunikaciju** koji se bavi istraživanjem pristupačnosti digitalnih tehnologija i potencijalom primjene informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) u svrhu poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom.

Dana 5. svibnja 2021. godine, održan je online **Okrugli stol Implementacija EU prakse individualne podrške u zapošljavanju osoba s težim mentalnim poteškoćama** u organizaciji Klinike za psihijatriju Vrapče.

Dana 5. svibnja 2021. godine, povodom obilježavanja Nacionalnog dana osoba s cerebralnom paralizom, Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize organizirao je online **okrugli stol Obrazovanje djece i mladih s cerebralnom paralizom u Hrvatskoj**.

Od 5. do 7. svibnja 2021. godine, Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (URIHO), **organizirala je povodom 75 godina od osnutka, Dane otvorenih vrata**.

Dana 6. svibnja 2021. godine, Studij socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek organizirao je fokus grupu s ciljem istraživanja mapiranja resursa na području grada Osijeka iz perspektive osoba s invaliditetom.

Dana 9. svibnja 2021. godine, virtualno je održana **8. utrka Wings for Life World Run** koji je ponovno okupio brojne trkače iz cijelog svijeta.

Dana 10. svibnja 2021. godine, na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, održan je sastanak ministra znanosti i obrazovanja i njegovih suradnika s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i njezinim suradnicama u prostorima Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Dana 11. svibnja 2021. godine, u Državnoj školi za javnu upravu, **zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je izlaganje u sklopu 2. virtualne Radionice o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova** o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).

Pravobraniteljica je povodom lokalnih izbora 2021. godine izdala priopćenje **Ništa o nama bez nas – neka se glas osoba s invaliditetom čuje na lokalnoj razini**.

Dana 13. svibnja 2021. godine, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek organizirao je i online proveo je fokus grupu na temu: „Razina integracije Roma na području Općine Darda“.

Dana 13. svibnja 2021. godine, u sklopu EU **projekta „ARVID – Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za osobe s invaliditetom“,** online je održan 1. okrugli stol tijekom kojeg su predstavljeni rezultati provedenog istraživanja s preporukama.

Dana 20. svibnja 2021. godine, u prostorijama Gradske četvrti „Gornji grad“ u Osijeku održana je **Završna konferencija projekta „Osobna asistencija za osobe s invaliditetom OAOI“.** Nositelj projekta je Kršćanska humanitarna udruga „Putevi milosti“, a partner na projektu je „Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije“.

Dana 27. svibnja 2021. godine, putem Zoom platforme, pravobraniteljica i savjetnica sastale su se s predstavnicima organizacijskog tima inicijative **Osobni asistenti zajedno.**

Dana 27. svibnja 2021. godine, online je održan **5. sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom**.

Dana 28. svibnja 2021. godine, povodom obilježavanja **Međunarodnog dana jednostavnog jezika i u 2021. godini kao Godini čitanja**, Odsjek za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta organizirao je **jednosatno online predavanje o značaju jednostavnog i jasnog jezika preko platforme Microsoft Teams**.

Dana 31. svibnja 2021. godine, u prostorijama Područnog ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, **održan je radni sastanak s ciljem iznošenja prijedloga mjera i aktivnosti** koje Turistička zajednica grada Osijeka i Grad Osijek mogu poduzimati kako bi turistička ponuda bila dostupna i potpuno pristupačna osobama s invaliditetom.

Dana 31. Svibnja 2021. godine, u organizaciji Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida u Zagrebu je održana konferencija na temu **„Socijalizacija, edukacija i rekreacija osoba s invaliditetom“.**

Dana 1. travnja 2021. godine, na inicijativu članova Stručnog savjeta POSI, online je **održan stručni sastanak vezan uz pitanja visokog obrazovanja osoba s invaliditetom**.

Pravobraniteljica predala Saboru Godišnje izvješće o radu za 2020. godinu koju su u potpunosti obilježili pandemija COVID-a 19 i potresi uslijed kojih je došlo do znatnog urušavanja ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Dana 12. travnja 2021. **Pravobraniteljica je reagirala na netočno objavljenju informaciju** objavljenu u online članku Jutarnjeg lista na portalima Jutarnji.hr i Mojportal.hr „Violeta ima multiplu i opaki je borac. Promijenila je suludi zakon koji je 16 godina činio nepravdu“ o tome da Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nije reagirao na problem ukidanja radnog staža samozaposlenim osobama s invaliditetom

Dana 14. travnja 2021. godine održan je prvi ovogodišnji kvartalni **sastanak Trenerske mreže Državne škole za javnu upravu**. Sastanak je okupio više od pedeset trenera koji kao predavači sudjeluju u realizaciji različitih vrsta edukacija za državne službenike.

15. i 20. travnja 2021. godine, Kuća ljudskih prava Zagreb online je organizirala **Godišnju konferenciju o ljudskim pravima**.

Dana 20. Travnja 2021. godine, na prijedlog ministra rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike održan je sastanak s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i dopredsjednicom Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske.

Od 22. do 29. travnja 2021. godine, Hrvatska mreža zdravih gradova (HMZG) organizirala je online **24. Sajam zdravlja**, sa središnjom temom: Vizije gradova i prostora na kojem je zamjenik pravobraniteljice u okviru prve tematske konferencije „Zdravo urbano planiranje“održao izlaganje na temu **„Osobe s invaliditetom i ravnopravni život u zajednici“**.

Dana 22. travnja 2021. godine, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je online sastanak sa predstavnicima udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, članove obitelji djece s teškoćama u razvoju i udruga koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom na području Vukovarsko-srijemske županije na temu **„Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Vukovarsko-srijemske županije“**.

Dana 26. travnja 2021. godine, u Državnoj školi za javnu upravu **započeo novi ciklus virtualnih radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).**

Dana 27. travnja 2021. godine, u organizaciji SOIH-ove Mreže žena s invaliditetom i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je putem Zoom platforme **webinar na temu položaja žena s invaliditetom i COVID-19**.

Dana 15. travnja 2021. godine, **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je Vladi Republike Hrvatske preporuku vezano za tzv. Covid dodatak za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.**

Dana 1. ožujka 2021. godine u prostoru Obiteljskog centra – podružnice Centra za socijalnu skrb Osijek, na adresi L. Jagera 12 u Osijeku, **održana je završna konferencija projekta „Društveni putokaz".**

Dana 15. ožujka 2021., u virtualnom okruženju ZOOM platforme, održan je **4. Sastanak 4. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice.**

Dana 18. ožujka 2021. godine, u organizaciji Katedre za radno i socijalno pravo Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održana je videokonferencija na temu Pravne zaštite od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja.

Dana 24. ožujka 2021. godine, na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, **održan je online sastanak predstavnika Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na temu nedostatka stručnjaka u području rehabilitacije i obrazovanja djece/učenika s teškoćama u razvoju**.

Dana 8. veljače 2021. godine, polaznicima 36. temeljnog tečaja pravosudne policije u Zatvoru u Zagrebu **zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je predavanje o „Osobama s invaliditetom u zatvorskom sustavu"**.

Dana 17. veljače 2021. Godine, na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, **održan je online sastanak** predstavnika Ureda za studente s invaliditetom odnosno koordinatora za studente s invaliditetom pri sveučilištima u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Rijeka, Split, Osijek, Dubrovnik, Pula, Sjever, Zadar) i predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Dana 22. veljače 2021. godine**,** Udruga za podršku žrtvama i svjedocima u suradnji sa Službom za podršku žrtvama i svjedocima Ministarstva pravosuđa i uprave organizirali su povodom obilježavanja Europskog dana žrtava kaznenih djela virtualni okrugli stol **„Individualna i kolektivna traumatska iskustva – sličnosti, razlike i oporavak".**

Dana 13. siječnja 2021. godine, **Stožeru civilne zaštite zaduženom za otklanjanje posljedica katastrofe uzorkovane potresom, pravobraniteljica je uputila je preporuku** ukazujući na obvezu osiguranja pristupačnosti svih oblika smještaja koje će stanovnici potresom pogođenih područja Petrinje, Siska i Gline koristiti u predstojećem razdoblju.

Dana 27. siječnja 2021. godine **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je sastanak s predstavnicima udruga za zaštitu prava osoba s invaliditetom sa područja Šibensko-kninske županije i predstavnika Grada Šibenika**. Glavne teme sastanka bile su pitanje pristupačnosti na javnim gradskim površinama u gradu Šibeniku te financiranje udruga osoba s invaliditetom.

Dana 29. siječnja 2021. godine, udruga za samozastupanje iz Zagreba organizirala je online javnu tribinu na temu **COVID 19 i ljudska prava osoba s invaliditetom – Neovisno življenje u vrijeme pandemije**. Tribina je organizirana u okviru projekta Samozastupanjem prema ravnopravnosti i uključenosti.

PRILOG 3. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA

31. prosinca, portal Sib.hr, članak o projektu ADOBE i pristupačnom turizmu, https://sib.net.hr/promo/4167854/dobrila-tomislav-i-antonio-otkrivaju-koje-zapreke-treba-ukloniti-kako-bi-osjecko-baranjska-zupanija-postala-potpuno-pristupacna-osobama-s-invaliditetom/
30. prosinca, Dalmatinski portal, članak, upozorenje i javno priopćenje zbog vrijeđanja po osnovi invaliditeta gradskog vijećnika Luke Baričića, https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/suspenzija-zbog-vrijedanja-invaliditeta-napravit-cemo-sve-sto-je-zakonski-moguce-da-djelatnika-udaljimo-iz-sluzbe-/120187
30. prosinca, portal Osijek express, članak o projektu ADOBE i pristupačnom turizmu, https://www.osijekexpress.com/2021/12/30/adobe-na-headoneastu-pristupacni-eventi-su-prilika-za-rast-kontinentalnog-turizma/
29. prosinca, In portal, Večernji list, članci o projektu ADOBE, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/24642/projekt-adobe-najmom-asistivne-opreme-turisticka-odredista-u-slavoniji-i-baranji-postaju-dostupnija-osobama-s-invaliditetom
https://www.vecernji.hr/vijesti/pravobraniteljica-slonjsak-projekt-adobe-potvrduje-kako-kod-vecine-turistickih-djelatnika-postoji-volja-za-osiguranjem-pristupacnosti-osobama-s-invaliditetom-u-osjecko-baranjskoj-zupaniji-1551196
29. prosinca, objave priopćenja vezano uz uvredljiv sadržaj objavljen na Facebook stranici: https://www.vecernji.hr/vijesti/djelatnik-grada-splita-vrijedao-gradskog-vijecnika-na-facebooku-regirala-i-pravobraniteljica-slonjsak-1551244?fbclid=IwAR01bMkRHODfyvuqGHGDlX-C_5Nnt-rU8Qz_BIdaIZHAuAFUtxCtmYRuq9k
https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/suspenzija-zbog-komentara-vijecnika-centra---napravit-cemo-sve-sto-je-zakonski-moguce-da-djelatnika-udaljimo-iz-sluzbe-/120187?fbclid=IwAR3SO2DCDN0aPEldnb-az_Iqs6dnD5rQZiyWz6dsc2zPSlOvrBfJADfXHNU
https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/dalibor-lovric-o-suspenziji--ovo-je-puljkov-osobni-obracun-s-kriticarem--gospodin-invalid-se-samo-koristi-kao-gavrilo-princip-/120188?fbclid=IwAR1Eo7_E5AFwMi9cy-x4tAeUvuwfiDeyxTb9wsAFw9_0nEN-q2kaAWSlyrQ
23. prosinca, In portal, članak o projektu ADOBE. https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/24611/nova-web-stranica-i-mobilna-aplikacija-o-pristupacnosti-turistickih-odredista-osobama-s-invaliditetom
23. prosinca, RTL Potraga, izjava vezana uz postupanje POSI u područjima pristupačnosti i mobilnosti – slučaj prelaska osobe u inv. kolicima preko prometnice u Vrapču
21. prosinca, objava priopćenja vezano uz incident u samoborskoj slastičarnici. https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-osudila-incident-u-samoborskoj-slasticarnici-to-je-neprihvatljivo-15136220
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-osudila-uzasavajuci-incident-u-samoborskoj-slasticarnici-20211221
https://m.hina.hr/#content/10863596
17. prosinca, portal Radnička prava, objave na temu zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom: https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/imamo-stepenice-tesko-cete-se-kretati-osobe-s-invaliditetom-na-radnom-mjestu
https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/invaliditet-nije-zapreka-za-rad
15. prosinca, Radio 92 FM, intervju o Okruglom stolu "Osi u vrijeme pandemije"
15. prosinca, web portal Slavonski Brod, članak o Okruglom stolu "Osi u vrijeme pandemije", https://www.slavonski-brod.hr/vijesti/11894-odrzan-okrugli-stol-na-temu-osobe-s-invaliditetom-u-vrijeme-pandemije
14. prosinca, H-alter, članak na temu Zakona o socijalnoj skrbi
11. prosinca, Glas Slavonije, članak o obilježavanju Međunarodnog dana OSI, http://www.glas-slavonije.hr/481203/1/Drustva-koja-ne-zaboravljaju-ranjive-otpornija-na-krize

11. prosinca, Vinkovačka TV, prilog u Dnevniku, prilog o obilježavanju Međunarodnog dana OSI, https://www.youtube.com/watch?v=y0cRX3OfH3s
10. prosinca, In portal, članak o obilježavanju Međunarodnog dana OSI, ANKA SLONJŠAK Obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava (in-portal.hr)
10. prosinca, Web portal Radio Osijek, članak o obilježavanju Međunarodnog dana OSI, https://radio.hrt.hr/radio-osijek/vijesti/nove-podjele-i-nove-dvojbe-problemi-su-s-kojima-se-suocava-cijeli-svijet-3925420
10. prosinca, Radio Osijek, prilog o obilježavanju Međunarodnog dana OSI
10. prosinca, Glas Istre, članak o obilježavanju Međunarodnog dana OSI, https://www.glasistre.hr/hrvatska/u-osijeku-panel-ljudska-prava-u-republici-hrvatskoj-763681
10. prosinca, portal Hina, članak o obilježavanju Međunarodnog dana OSI, https://www.hina.hr/vijest/10854560
08. prosinca, HRT, emisija Dobro jutro Hrvatska, gostovanje na temu zapošljavanja OSI
06. prosinca, Osječka TV, prilog u Dnevniku, te prilog u vijestima o stručnom skupu na temu „Studenti s invaliditetom“, izjava o studiranju OSI, https://www.youtube.com/watch?v=O6Nw3ebMAaY https://www.youtube.com/watch?v=AulKgYpC0Ao
06. prosinca, Slavonska TV, prilog u Vijestima, prilog o stručnom skupu na temu „Studenti s invaliditetom“, izjava o studiranju OSI, https://www.youtube.com/watch?v=Ky1h-DkUImY
06. prosinca, Slavonska TV, prilog na Youtube, prilog o stručnom skupu na temu „Studenti s invaliditetom“, izjava o studiranju OSI, https://www.youtube.com/watch?v=V6SgthLy1M8
04. prosinca, Glas Slavonije, najava Stučnog skupa "Studenti s invaliditetom", http://www.glas-slavonije.hr/480611/3/O-studentima-s-invaliditetom https://studentski.hr/vijesti/hrvatska/osobe-s-invaliditetom-zahtijevaju-jasne-protokole-o-postupanju-u-kriznim-situacijama
03. prosinca, Jutarnji list, te na portalu Studentski.hr članci o održanom okruglom stolu ”Studenti s invaliditetom u visokoškolskom obrazovanju” https://novac.jutarnji.hr/novac/next/osobe-s-invaliditetom-mogu-zavrsiti-fakultete-i-zaposliti-se-na-jako-dobro-placenim-mjestima-15128560
03. prosinca, In portal, članak vezan za priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12., https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/24479/anka-slonjak-pandemija-posebno-tesko-pogadja-osobe-s-invaliditetom-djecu-s-teskocama-u-razvoju-i-njihove-obitelji
03. prosinca, Glas Slavonije, članak vezan za priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12., https://www.glas-slavonije.hr/480534/1/Od-COVID-a-preminulo-919-osoba-s-invaliditetom
03. prosinca, portal HRT Radio Osijek, članak vezan za priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12., https://radio.hrt.hr/radio-osijek/vijesti/pandemija-tesko-pogada-osobe-s-invaliditetom-i-djecu-s-teskocama-u-razvoju-3821232
03. prosinca, portal Radio Đakovo, članak vezan za priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12., https://www.radio-djakovo.hr/2021/12/pandemija-posebno-tesko-pogada-osobe-s-invaliditetom-djecu-s-teskocama-u-razvoju-i-njihove-roditelje/
03. prosinca, Index.hr, članak o pristupačnosti turističkih usluga osobama s invaliditetom, Brnjac: Treba još puno truda za dostupnost turizma osobama s invaliditetom - Index.hr
03. prosinca, portal Jutarnji HR, objava članka vezano uz studente s invaliditetom i zapošljavanje https://novac.jutarnji.hr/novac/next/osobe-s-invaliditetom-mogu-zavrsiti-fakultete-i-zaposliti-se-na-jako-dobro-placenim-mjestima-15128560
03. prosinca, objave na portalima vezano uz održavanje Okruglog stola na temu pristupačnog turizma. https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/turisticki-radnici-osposobljavat-ce-se-za-rad-s-invalidima-15128435

https://vijesti.hrt.hr/gospodarstvo/treba-jos-puno-truda-za-dostupnost-turizma-osobama-s-invaliditetom-3681144
https://www.index.hr/vijesti/clanak/brnjac-treba-jos-puno-truda-za-dostupnost-turizma-osobama-s-invaliditetom/2322999.aspx
https://mint.gov.hr/vijesti/odrzana-online-konferencija-turizam-za-sve/22800
03. prosinca, radio 92 FM, gostovanje vezano uz položaj OSI u RH povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom
02. prosinca, T-portal, članak vezan za priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12., https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slonjsak-pandemija-dovodi-do-urusavanja-prava-osoba-s-invaliditetom-20211202
02. prosinca, portal N1, članak vezan za priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3.12. https://hr.n1info.com/vijesti/slonjsak-pandemija-dovodi-do-urusavanja-prava-osoba-s-invaliditetom/
02. prosinca, portali Radio Gospić i Gospić HR, objave članka vezano uz sastanak predstavnika POSI s gradonačelnikom Gospića.https://radio-gospic.com/2021/12/predstavnici-podrucnog-ureda-za-osobe-s-invaliditetom-rijeka-na-sastanku-kod-gradonacelnika/
https://gospic.hr/predstavnici-podrucnog-ureda-za-osobe-s-invaliditetom-rijeka-na-sastanku-kod-gradonacelnika/
02. prosinca, objave priopćenja vezano uz Međunarodni dan osoba s invaliditetom.
https://www.hina.hr/vijest/10845334
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slonjsak-pandemija-dovodi-do-urusavanja-prava-osoba-s-invaliditetom-20211202
https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-pandemija-dovodi-do-urusavanja-prava-osoba-s-invaliditetom/2322710.aspx?index_ref=clanak_vijesti_najnovije_d
https://dalmatinskiportal.hr/zdravlje/pandemija-posebno-tesko-pogada-osobe-s-invaliditetom--djecu-s-teskocama-u-razvoju-i-njihove-obitelji/117418
https://www.facebook.com/direktno.hr/
Prijenos izjave na sljedećim radio postajama: Osijek HR, Split HR, HR1
Gostovanje na HRT emisija „Dobro jutro, Hrvatska“, Gostovanje na HR2 – emisija 1 na 1.
02. prosinca, objave članaka na portalima vezano uz Okrugli stol na temu donošenja Zakona o socijalnoj skrbi – Čakovec.https://medjimurjepress.net/zupanija/3-prosinca-medunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom/
https://medjimurski.hr/3-prosinca-medunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom/
28. studenoga, HR1, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu prava na radnog asistenta
26. studenoga, Radio Valpovština, intervju o radu i aktivnosti Područnog ureda Osijek Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te položaju OSI tijekom 2021. godine
24. studenoga, Radio Đakovo, intervju o potrebi zakonskog uređenja prava na uslugu osobne asistencije
24. studenoga, objava vijesti sa 4. Konferencije žena s invaliditetom:
https://www.glasistre.hr/hrvatska/zene-s-invaliditetom-u-jos-tezem-zivotnom-polozaju-zbog-pandemije-760163
https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/zene-s-invaliditetom-u-jos-tezem-zivotnom-polozaju-zbog-pandemije-3560630
https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/zene-s-invaliditetom-u-jos-tezem-zivotnom-polozaju-zbog-pandemije-izlozene-su-vecem-obiteljskom-i-partnerskom-nasilju-ne-prijavljuju-nasilnike-jer-cesto-ovise-o-njima-1145673
19. studenoga, Slobodna Dalmacija, članak o provedbi strožih epidemioloških mjera u Domu za starije i nemoćne Split, https://slobodnadalmacija.hr/split/korisnicima-doma-za-starije-i-nemocne-u-vukovarskoj-i-na-zenti-neovisno-o-covid-potvrdama-zabranjeni-izlasci-i-posjete-opet-se-osjecamo-kao-u-zatvoru-ili-u-kolektivnoj-izolaciji-1144399
16. studenoga, portal Osijek 031, članak i video prilog o projektu ADOBE,
http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=88750

09. studenoga, Osječka TV, intervju povodom preporuke pravobraniteljice upućene općinama, gradovima i županijama SBiS
06. studenoga, Tv Zapad, važnost sporta za OSI, 4. otvoreno prvenstvo Hrvatske u Para taekwandou
04. studenoga, HR1, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu razlike između civilnih i HRVI
29. listopada, Glas Slavonije, članak o projektu ADOBE
27. listopada, Radio Split, Intervju povodom obilježavanja 2. godine rada POSI PU Split
27. listopada, Radio Slavonija, intervju povodom preporuke pravobraniteljice upućene JLP(R)S
27. listopada, Radio 92 FM, intervju povodom preporuke pravobraniteljice upućene JLP(R)S
27. listopada, In portal, priopćenje povodom preporuke pravobraniteljice upućene JLP(R)S https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/24263/pravobraniteljica-slonjak-preporuka-opcinama-gradovima-i-zupanijama-slavonije-baranje-i-srijema
27. listopada, web portal Udruge za pomoć žrtvama i svjedocima, članak povodom preporuke pravobraniteljice upućene JLP(R)S https://pzs.hr/2021/10/27/preporuka-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/
27. listopada, Savez društva multiple skleroze Hrvatske, članak o edukaciji u okviru kampanje „Je li osobama s invaliditetom primjereno stanovanje u Republici hrvatskoj lutrija?“, https://sdmsh.com.hr/je-li-osobama-s-invaliditetom-primjereno-stanovanje-u-republici-hrvatskoj-lutrija/ , objavljeno 28. listopada
27. listopada, Hrvatski savez Udruga za mlade i studente s invaliditetom, članak o edukaciji u okviru kampanje „Je li osobama s invaliditetom primjereno stanovanje u Republici hrvatskoj lutrija?“ https://www.savezsumsi.hr/index.php/novosti/86-aktualno/466-edukacija-u-okviru-kampanje-je-li-osobama-s-invaliditetom-primjereno-stanovanje-u-republici-hrvatskoj-lutrija, objavljeno 28. listopada
27. listopada, portal Moje vrijeme, članak o mjerama koje će popraviti položaj osoba s invaliditetom u području mirovinskog osiguranja, https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2021/10/slonjsak-invalidska-mirovina-ne-smije-biti-manja-od-50-posto-prosjecne-place/
27. listopada, portal Mirovina.hr, članak o iznosu invalidskih mirovina, https://www.mirovina.hr/novosti/pravobraniteljica-trazi-da-mirovine-iznose-50-posto-prosjecne-place/
26. listopada, Slavonska TV, intervju povodom preporuke pravobraniteljice upućene općinama, gradovima i županijama SBiS, https://www.youtube.com/watch?v=Zm7_jgf6NgE
26. listopada, Glas Slavonije, članak povodom preporuke pravobraniteljice upućene općinama, gradovima i županijama SBiS, http://www.glas-slavonije.hr/477520/1/Pristupacnost-i-mobilnost-najveci-su-problemi-osoba-s-invaliditetom
26. listopada, Glas Slavonije, članak povodom preporuke pravobraniteljice upućene općinama, gradovima i županijama SBiS, http://www.glas-slavonije.hr/477482/3/Kvalitetu-zivota-podici-i-europskim-sredstvima
26. listopada, Novi List, članak o manjkavostima socijalne reforme, https://www.novilist.hr/novosti/pravobraniteljica-anka-slonjsak-upozorava-na-propuste-manjkava-reforma-nece-popraviti-zivot-invalida/?meta_refresh=true
26. listopada, portal Dubrovnik net, članak o panel raspravi o pravima i uključivanju osoba s invaliditetom u lokalnu zajednicu https://www.dubrovniknet.hr/zamjenica-tepsic-sudjelovala-na-panel-raspravi-o-pravima-i-ukljucivanju-osoba-s-invaliditetom-u-lokalnu-zajednicu/
26. listopada, službene stranice Grada Dubrovnika, članak o panel raspravi o pravima i uključivanju osoba s invaliditetom u lokalnu zajednicu, https://www.dubrovnik.hr/vijesti/zamjenica-tepsic-sudjelovala-na-panel-raspravi-o-pravima-i-ukljucivanju-osoba-s-invaliditetom-u-lokalnu-zajednicu-15120
26. listopada, portal Virovitica.net, članak povodom preporuke Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave s područja Slavonije https://www.virovitica.net/preporuke-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-opcinama-i-gradovima-slavonskih-zupanija/34712/

25. listopada, portal Osijek-danas, priopćenje povodom preporuke pravobraniteljice upućene JLP(R)S https://osijek-danas.com/2021/10/25/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/
25. listopada, portal Radio Đakovo, priopćenje povodom preporuke pravobraniteljice upućene JLP(R)S https://www.radio-djakovo.hr/2021/10/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-povodom-preporuke-upucene-opcinama-gradovima-i-zupanijama-slavonije-baranje-i-srijema/
25. listopada, Radio Slavonija, obavijest o priopćenju POSI svim JLP(R)S http://www.radioslavonija.hr/sadrzaj/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom--5264
22. listopada, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, obavijest i objava, preporuka Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave s područja Slavonije, Baranje i Srijema, https://pzs.hr/2021/10/27/preporuka-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/, objavljeno 27. listopada
22. listopada, Glas Istre, članak o amandmanima za rebalans Splitskog gradskog proračuna, https://www.glasistre.hr/hrvatska/splitski-sdp-ide-s-amandmanima-na-rebalans-gradskog-proracuna-752952
22. listopada, Novi List, članak o nezadovoljstvu roditelja njegovatelja novim socijalnim reformama, https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/roditelji-njegovatelji-ogorceni-novim-prijedlogom-zakona-ne-trazimo-socijalnu-pomoc-nego-dohodak/?meta_refresh=true
21. listopada, In-portal, članak, odgovor na upite čitatelja o tome kako dobiti potvrdu i nalaze nakon gubitka pamćenja, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/kutak-zastrucnjake/24225/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-kako-dobiti-potvrdu-ili-nalaze-nakon-gubitka-pamcenja
20. listopada, Dalmatinskiportal.hr, objava preporuke vezano uz bazene na ŠC Poljudu https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/preporuka-pravobraniteljice--predvidite-sredstva-za-lift-za-osobe-s-invaliditetom-za-bazen-na-poljudu-/113188
20. listopada, portal Hr turizam, članak o edukaciji za turističke vodiče i voditelje putovanja „Turističko vođenje i osobe s invaliditetom – kako voditi?, https://hrturizam.hr/edukacija-za-turisticke-vodice-i-voditelje-putovanja-turisticko-vodenje-i-osobe-s-invaliditetom-kako-voditi/
17.listopada, portal Generacija.hr, objava članka http://generacija.hr/intervju-tjedna/anka-slonjsak-nazalost-i-danas-veliki-broj-drzavnih-i-javnih-institucija-rade-u-prostorima-koji-su-nepristupacni-osobama-s-invaliditetom/
17. listopada, HRT, Dnevnik, izjava vezana uz smanjivanje naknade studentima s invaliditetom u gradu Zagrebu.
16. listopada, Nacional, intervju s Hrvojem Antoniom Belamarićem o najavljenim reformama socijalne skrbi, https://www.nacional.hr/hrvoje-antonio-belamaric-vlada-je-povecala-crkavice-ali-ne-bavi-se-sustinom-problema/
16. listopada, portal Požeški vodič, članak o tematskom skupu o pravima i položaju OSI u lokalnoj upravi i samoupravi, https://pozeskivodic.com/u-pleternici-u-povodu-dana-bijelog-stapa-tematski-skup-o-pravima-i-polozaju-osoba-s-invaliditetom-u-lokalnoj-upravi-i-samoupravi/
15. listopada, portal Dalmatinski portal, članak o nepravilnostima kod upisa djece s teškoćama u razvoju u Zadarske gradske vrtiće „Radost“ i „Sunce“, https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/zadarska-gradska-vijecnica-vukosa--osam-godina-su-djeca-sa-teskocama-u-razvoju-diskriminirana-i-zatvarana-u-njihova-cetiri-zida/112657
13. listopada, Slobodna Dalmacija, članak o tome zašto se u popisu stanovništva za 2021. godinu niti jedan upit ne odnosi na osobe s invaliditetom i osobe s poteškoćama u razvoju, https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/drzavnom-zavodu-za-statistiku-trebalo-je-dva-tjedna-da-odgovori-na-jednostavno-pitanje-o-osobama-s-invaliditetom-a-odgovor-spektakularan-sigurno-je-vise-odjela-radilo-na-njegovom-sastavljanju-1134796
13. listopada, portal Slobodna Dalmacija, objava vezano uz popis stanovništva https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/drzavnom-zavodu-za-statistiku-trebalo-je-dva-tjedna-da-odgovori-na-jednostavno-pitanje-o-osobama-s-invaliditetom-a-odgovor-spektakularan-sigurno-je-vise-odjela-radilo-na-njegovom-sastavljanju-1134796

11. listopada, Glas Slavonije, članak o studiranju osoba s invaliditetom, http://www.glas-slavonije.hr/476263/3/Antonio-Moguce-je-ukloniti-sve-prepreke-pa-i-u-glavama
10. listopada, portal Info 057, članak o utvrđenim nepravilnostima kod upisa djece s teškoćama u razvoju u Zadarske gradske vrtiće „Radost“ i „Sunce“, http://www.057info.hr/vijesti/2021-10-10/utvrdene-nepravilnosti-kod-upisa-djece-s-teskocama-u-gradske-vrtice-radost-i-sunce
08. listopada, Informativna katolička agencija, članak o održanom okruglom stolu o „percepciji društvenih skupina prema hrvatskim braniteljima'', https://ika.hkm.hr/hbk/mons-fabijan-svalina-na-okruglom-stolu-o-percepciji-drustvenih-skupina-prema-hrvatskim-braniteljima/
07. listopada, HRT, članak o potrebi uklanjanja prepreka za slobodno kretanje osoba s invaliditetom, https://vijesti.hrt.hr/eu/ep-treba-uklanjati-prepreke-za-slobodno-kretanje-osoba-s-invaliditetom-3126406
07. listopada, Glas Istre, članak o uklanjanju prepreka za slobodno kretanje osoba s invaliditetom, https://www.glasistre.hr/eu/ep-treba-uklanjati-prepreke-za-slobodno-kretanje-osoba-s-invaliditetom-750317
07. listopada, portal ravnica.eu, članak o radionicama okruglom stolu pod nazivom: 'Jačanje kompetencija osoba s invaliditetom za tržište rada - prilike i mogućnosti', https://ravnica.eu/?p=15
06. listopada, Glas Slavonije, članak o radionicama okruglom stolu pod nazivom: 'Jačanje kompetencija osoba s invaliditetom za tržište rada - prilike i mogućnosti', http://www.glas-slavonije.hr/475900/3/Jacanje-kompetencija-osoba-s-invaliditetom-za-trziste-rada--prilike-i-mogucnosti
06. listopada, Index hr, portal, objava izjave strane i Udruge vezano uz slučaj L.J. https://www.index.hr/vijesti/clanak/diskriminacija-djeteta-s-teskocama-u-zagrebackoj-skoli-majka-zele-je-se-rijesiti/2307376.aspx?index_ref=naslovnica_vijesti_ostalo_d
06. listopada, portal Indeks.hr, članak o diskriminacije curice s teškoćama u razvoju u Osnovnoj školi Sveta Klara u Zagrebu, https://www.index.hr/vijesti/clanak/diskriminacija-djeteta-s-teskocama-u-zagrebackoj-skoli-majka-zele-je-se-rijesiti/2307376.aspx
28. rujna, In portal, članak najava radionice i okruglog stola pod nazivom: 'Jačanje kompetencija osoba s invaliditetom za tržište rada - prilike i mogućnosti', https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/24077/osijek-jacanje-kompetencija-osoba-s-invaliditetom-za-trziste-rada--prilike-i-mogucnosti
28. rujna, portal Slobodna Dalmacija, članak https://slobodnadalmacija.hr/split/ivo-weber-je-vec-godinu-i-pol-dana-zarobljen-u-zgradi-na-splitu-3-razlozi-su-bizarni-ovo-je-kao-u-alan-fordu-kad-moram-izaci-zovem-hitnu-da-dode-po-mene-1130615
27. rujna, Libertas televizija, izjava na temu popisa stanovništva
24. rujna, portal Vinkulja.hr, članak o dvije radionice i panel raspravi u sklopu provedbe projekta Rastimo, igrajmo se i učimo zajedno!, https://vinkulja.hr/dvije-radionice-i-panel-rasprava-u-okviru-projekta-rastimo-igrajmo-i-ucimo-zajedno/
24. rujna, portal Slobodna Dalmacija, članak o popisu stanovništva u odnosu na osobe s invaliditetom https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/popisivaci-stanovnistva-pitat-ce-vas-imate-li-pcele-i-drzite-li-koje-grlo-stoke-ali-zato-osobe-s-invaliditetom-za-njih-ne-postoje-djeca-s-posebnim-potrebama-svrstana-medu-neobrazovane-1129861
23. rujna, portal Moje vrijeme, izjava vezano uz provedbu projekta ARVID https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2021/09/osobe-s-invaliditetom-nailaze-na-brojne-prepreke-u-kaznenim-i-prekrsajnim-postupcima/
23. rujna, portal VSŽ, članak o dvije radionice i panel raspravi u sklopu provedbe projekta Rastimo, igrajmo se i učimo zajedno!, http://www.vusz.hr/novosti-najave-i-sluzbene-obavijesti/rastimo-igrajmo-se-i-ucimo-zajedno

23. rujna, portal Hrvatski radio Vukovar, članak o dvije radionice i panel raspravi u sklopu provedbe projekta Rastimo, igrajmo se i učimo zajedno!, https://hrv.hr/vijesti/vijesti/item/24385-vukovarski-leptirici-provode-projekt-rastimo-igrajmo-se-i-ucimo-zajedno

23. rujna, portal CZP, članak najava radionice i okruglog stola pod nazivom: 'Jačanje kompetencija osoba s invaliditetom za tržište rada - prilike i mogućnosti', https://czposijek.hr/poziv-na-radionicu-i-okrugli-stol-jacanje-kompetencija-osoba-s-invaliditetom-za-trziste-rada-prilike-i-mogucnosti/
23. rujna, Radio Kastav, intervju o početku rada Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom
23. rujna, Intervju vezan uz projekt Arvid
https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2021/09/osobe-s-invaliditetom-nailaze-brojne-prepreke-u-
19. rujna, Objave u medijima vezane uz preporuku gradu Splitu- paraolimpijci izostavljeni na Stazi slave splitskog sporta
https://www.hina.hr/vijest/10782584
https://www.in-portal.hr/in-portal-news/sport/24026/anka-slonjak-na-stazu-slave-splitskog-sporta-uvrstiti-i-paraolimpijce
https://360hr.news/vijesti/tportal-hr-slonjsak-na-stazu-slave-splitskog-sporta-uvrstiti-i-paraolimpijce
https://hr.n1info.com/sport-klub/ostali-sportovi/slonjsak-na-stazu-slave-splitskog-sporta-uvrstiti-i-paraolimpijce/
16. rujna, Siniša Bogdanović, radio intervju vezano uz projekt Arvid
14. rujna, portal Paraf, reagiranje na neprimjeren sadržaj
08. rujna, portal Moja Rijeka, Novi List, izjava i članak povodom otvorenja prvog inkluzivnog kina na otvorenom u Rijeci, https://www.mojarijeka.hr/ugin-filmski-vrt-prvo-inkluzivno-kino-na-otvorenom-u-rijeci/, objavljeno 9.09.2021. https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijeka/u-rijeci-se-otvara-prvo-inkluzivno-kino-na-otvorenom/
07. rujna, Filmaktiv, najava otvorenja prvog inkluzivnog kina na otvorenom u Rijeci, https://filmaktiv.org/2021/09/pokrecemo-ugin-filmski-vrt-prvo-inkluzivno-kino-na-otvorenom-u-rijeci-5564/, objavljeno 07.09.2021.
07. rujna, Kanal Ri, članak o otvorenju prvog inkluzivnog kina na otvorenom u Rijeci, https://filmaktiv.org/2021/09/pokrecemo-ugin-filmski-vrt-prvo-inkluzivno-kino-na-otvorenom-u-rijeci-5564
07. rujna, Infokiosk, članak o otvorenju prvog inkluzivnog kina na otvorenom u Rijeci, https://infokiosk.net/u-rijeci-je-otvoreno-prvo-inkluzivno-kino-na-otvorenom-cilj-nam-je-da-gluhi-i-nagluhi-u-buducnosti-mogu-sami-birati/
6. rujna, objava u medijima, priopćenja vezano uz otkaz čistačici s invaliditetom u Splitu
https://hr.n1info.com/vijesti/slonjsak-zatrazila-preispitivanje-otkaza-djelatnici-s-invaliditetom-u-splitu/
https://slobodnadalmacija.hr/split/anka-slonjsak-zatrazila-preispitivanje-otkaza-djelatnici-s-invaliditetom-u-splitu-osudila-politicka-poigravanja-s-radnim-mjestom-1125269
https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/predstavnik-radnika-u-sportskim-objektima-dobro-je-da-se-ukljucila-pravobraniteljica--vazno-je-samo-da-se-zena-vrati-na-posao-/109075
https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/anka-slonjsak-zatrazila-preispitivanje-otkaza-djelatnici-s-invaliditetom-u-splitu-15100244
https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-trazi-preispitivanje-otkaza-cistacici-s-invaliditetom-iz-splita/2302148.aspx
https://direktno.hr/domovina/slonjsak-zatrazila-preispitivanje-otkaza-djelatnici-s-invaliditetom-splitu-243556/
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slonjsak-zatrazila-preispitivanje-otkaza-cistacici-s-invaliditetom-u-splitu-20210906
https://www.nacional.hr/pravobraniteljica-zatrazila-preispitivanje-otkaza-djelatnici-s-invaliditetom-u-splitu/
06. rujna, Jutarnji list, članak o priopćenju Pravobraniteljice povodom otkaza djelatnice s invaliditetom u Javnoj ustanovi Športski objekti Split,
https://www.novilist.hr/novosti/policajce-koji-su-pretukli-slijepca-moraju-biti-kaznjeni-shvatili-su-da-imaju-krivog-covjeka-ali-im-nije-smetalo/

06. rujna, Teklić, članak o otvorenju prvog inkluzivnog kina na otvorenom u Rijeci, https://www.kanal-ri.hr/pgz/otvara-se-prvo-inkluzivno-kino-na-otvorenom-u-rijecifilmovi-prilagodeni-gluhim-i-nagluhim
03. rujna, T-portal, Mliječna staza 2021.
03. rujna, Novatv, Dnevnik, izjava vezano uz Mliječnu stazu 2021.
01. rujna, Portal Baranja info, članak o projektu ADOBE
28. kolovoza, Slobodna Dalmacija, izjava vezano uz pristupačnost
27. kolovoza, članak o priopćenju POSI o učestalom korištenju neprimjerene i diskriminatorne terminologije za osobe s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, https://www.udruga-gradova.hr/17583/
27. kolovoza, Tportal, članak vezan uz prava iz socijalne skrbi, objava: https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/majka-njegovateljica-silom-prilika-odgojiteljica-slucaj-ove-obitelji-iz-zagreba-razotkriva-svu-trulez-socijalne-politike-mislim-da-sam-to-vise-zasluzila-od-cinjenice-da-imam-troje-djece-20210827
20. kolovoza, Večernji list, izjava vezano uz ortopedska pomagala
17. kolovoza, portalzdravlje.hr, članak na temu položaja OSI
31. srpnja, članak povodom otvorenja Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://www.uir-dugaresa.com/post/otvoren-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-u-rijeci
30. srpnja, RTL, emisija „Potraga“, objava izjave https://www.rtl.hr/vijesti-hr/potraga/4077616/unatoc-pozitivnom-misljenju-strucnjaka-malom-leonu-vrtic-odbijen-jer-ima-poteskoce-nepravda-ispravljena-tek-kad-je-u-zadar-stigla-reporterka-potrage/?utm_source=potragaFB&utm_medium=post&utm_campaign=organic&utm_content=RTLdanas
29. srpnja, AL Jazeera, izjava na temu neovisnog življenja i zakona o asistenciji
28. srpnja, SiB.hr, članak o projektu ADOBE, https://sib.net.hr/promo/4077570/provedena-analiza-pristupacnosti-turistickih-atrakcija-obz-u-sklopu-projekta-adobe/ , objavljeno 28. srpnja 2021.
27. srpnja, Slobodna Dalmacija, https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/osobe-s-invalidetetom-u-hrvatskoj-suocavaju-se-s-velikim-problemom-kada-ostanu-bez-ikoga-nakon-sestrine-smrti-o-meni-se-skrbe-prijatelji-i-susjedi-drzava-je-zakazala-1115657
26. srpnja, članak povodom otvorenja Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/kultura/23718/ljeto-na-gradini-nastup-clanova-udruge-osoba-s-cerebralnom-i-djecjom-paralizom-rijeka-druga-strana-pogleda
22. srpnja, Radio 92, Slavonski Brod, intervju o početku radu Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci
22. srpnja, Novi list, članak povodom priopćenja POSI na slučaj pretučene slijepe osobe, https://www.novilist.hr/novosti/policajce-koji-su-pretukli-slijepca-moraju-biti-kaznjeni-shvatili-su-da-imaju-krivog-covjeka-ali-im-nije-smetalo/
22. srpnja, objava priopćenja vezano uz nasilno ponašanje policije prema slijepoj osobi
https://www.hina.hr/vijest/10736455
https://hr.n1info.com/vijesti/pravobraniteljica-osudila-nasilno-ponasanje-policije-prema-slijepoj-osobi/
https://www.nacional.hr/pravobraniteljica-slonjsak-osudila-nasilno-ponasanje-policije-prema-slijepoj-osobi/
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-osudila-nasilno-ponasanje-policije-prema-slijepoj-osobi-koju-su-pogresno-identificirali-20210722
https://www.24sata.hr/news/pravobraniteljica-slosnjak-ostro-osudila-nasilno-ponasanje-policije-prema-slijepom-covjeku-775178
https://time.rs/c/9cd517c150/pravobraniteljica-osudila-nasilno-ponasanje-policije-prema-slijepoj-osobi.html
http://ss-topusko.skole.hr/skola/kontakti

https://www.vecernji.hr/vijesti/policajci-tesko-ozlijedili-slijepca-jer-su-mislili-da-je-netko-drugi-nije-ni-uspio-uzeti-osobnu-iskaznicu-1509877
https://www.telegram.hr/politika-kriminal/policajci-u-zagrebu-priveli-slijepca-pritom-mu-iscasili-ruku-i-polomili-nogu-on-uopce-nije-bio-covjek-kojeg-su-trazili/
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/policajci-slomili-slijepcu-nogu-iscasili-ruku-pa-ga-jos-optuzili-za-lazno-predstavljanje-i-vrijedanje-20210721
https://www.rtl.hr/vijesti-hr/potraga/4073708/potraga-otkriva-kako-su-policajci-slomili-slijepcu-nogu-iscasili-ruku-pa-ga-jos-optuzili-za-lazno-predstavljanje-i-vrijedjanje/
https://www.index.hr/vijesti/clanak/policajci-u-zagrebu-isprebijali-slijepca-zamijenili-su-ga-za-drugog-covjeka/2292188.aspx
https://www.24sata.hr/news/pretukli-i-priveli-krivog-stevu-policajci-slijepcu-slomili-nogu-iscasili-rame-pa-ga-i-prijavili-775008
https://www.zagreb.info/crna-kronika/slomili-mu-nogu-iscasili-ruku-pa-ga-okrivili-za-sve-policija-u-zagrebu-greskom-prebila-slijepca-nisu-uopce-trazili-njega/348507/
https://net.hr/danas/crna-kronika/zagrebacka-policija-nasilno-privela-slijepca-i-tesko-ga-ozlijedila-93050750-eac4-11eb-8453-a2d85098f6e5
https://najnovijevijesti.hr/vijesti/zamijenili-su-ga-za-drugog-covjeka-policajci-u-zagrebu-isprebijali-slijepca-slomili-nogu-a-onda-ga-prijavili/
https://direktno.hr/zagreb/nevjerojatan-propust-policije-slijepcu-slomili-nogu-iscasili-ruku-i-jos-ga-optuzili-lazno-predstavlj-239315/
22. srpnja, portal Zadarski list, objava izjave vezano uz upis u vrtuć djeteta s autizmom
https://www.zadarskilist.hr/clanci/22072021/nekic-prijave-ce-se-ponovno-razmotriti-odluka-ce-biti-na-dobrobit-djece-s-autizmom
https://www.zadarskilist.hr/clanci/21072021/ukoliko-mogu-pohadati-redovni-program-djeca-s-teskocama-imaju-pravo-na-inkluzivni
21. srpnja, RTL Direkt, izjava vezana uz nezakonito postupanje policijskih službenika prema slijepoj osobi
21. srpnja, RTL Potraga, izjava vezana uz nezakonito postupanje policijskih službenika prema slijepoj osobi
20. srpnja, Slobodna Dalmacija, objava Preporuke POSI vezano uz plažu Bene u Splitu
https://slobodnadalmacija.hr/split/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-apelira-na-banovinu-omogucite-im-trajnu-vinjetu-od-rampe-na-institutu-pa-do-bena-1113780
19. srpnja, Kanal Ri, intervju povodom otvorenja Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://kanal-ri.hr/dnevnik/dnevnik-1972021
19. srpnja, Kanal Ri, članak o početku radu Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://www.kanal-ri.hr/index.php/rijeka/u-rijeci-otvoren-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom
19. srpnja, objave priopćenja vezano uz napad na komunalnog redara radi sankcioniranja nepropisnog parkiranja
https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-upozorava-na-vaznost-parkiralisnih-mjesta-2412808
https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/svasta-parkirao-na-mjestu-za-invalide-pa-napao-komunalnog-redara-koji-je-htio-fotografirati-vozilo/104120
https://www.sibenik.in/crna-kronika/vozac-(47)-fizicki-napao-komunalnog-redara-u-primostenu-jer-ga-je-upozorio-da-ne-parkira-na-mjestu-za-invalide/141182.html
https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-upozorava-na-vaznost-parkiralisnih-mjesta-za-osobe-s-invaliditetom---660239.html
https://www.hina.hr/vijest/10735652
15. srpnja, Jutarnji list, izjava za članak na temu asistencije i ostanka u vlastitom domu
15. srpnja, portal Moja Rijeka, članak o otvorenju Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://www.mojarijeka.hr/u-rijeci-otvoren-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom/

15. srpnja, Glas Istre, članak o otvorenju Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://www.glasistre.hr/pula/otvoren-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-zastita-prava-i-za-osobe-i-djecu-s-podrucja-istre-734309
15. srpnja, Radio Maestral, članak o otvorenju Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, http://www.radio-maestral.hr/aktualno/u-rijeci-zapoceo-rad-podrucnog-ureda-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom/
15. srpnja, Radio Istra, intervju povodom otvorenja Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://radio.hrt.hr/radio-rijeka/clanak/otvoren-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-u-rijeci/266984/
14. srpnja, Novi list, članak o otvorenju Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci, https://www.novilist.hr/rijeka-regija/rijeka/rijeka-dobiva-ured-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/
08. srpnja, In portal, članak o priopćenju POSI povodom neprimjerenog govora na skupu u Puli, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/23602/skandalozna-snimka-pravobraniteljica-najostrije-osudjuje-vrijedjanje-osoba-s-invaliditetom-na-okupljanju-u-puli
08. srpnja, Glas Istre, Dalmatinski portal, članci o priopćenju POSI povodom neprimjerenog govora na skupu u Puli, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/23602/skandalozna-snimka-pravobraniteljica-najostrije-osudjuje-vrijedjanje-osoba-s-invaliditetom-na-okupljanju-u-puli
https://dalmatinskiportal.hr/hrvatska/pravobraniteljica-osudila-ispad-zene-u-puli-koja-je-vrijedala-djecu-s-teskocama-u-razvoju-i-invaliditetom/103021
07. srpnja, Telegram, članak o priopćenju POSI povodom neprimjerenog govora na skupu u Puli, https://www.telegram.hr/politika-kriminal/na-bizarnom-skupu-potpore-smijenjenom-dekanu-neka-zena-vrijedala-djecu-s-teskocama-u-razvoju/
07. srpnja, Jutarnji list, članak o priopćenju POSI povodom neprimjerenog govora na skupu u Puli, https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-osudila-govor-na-skupu-u-puli-o-svemu-ce-izvijestiti-odvjetnistvo-15086425
07. srpnja, In portal, članak o sastanku s udrugama u PU POSI Osijek, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/23591/posi-odrzan-sastanak-s-udrugama-dicidp-i-bkoioo-iz-osijeka , objavljeno 07. srpnja 2021.
07. srpnja, HRT, priopćenje vezano uz neprimjerenu izjavu na javnom okupljanju
https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/pravobraniteljica-osudila-vrijedanje-osoba-s-invaliditetom-na-skupu-u-puli-2291210
https://www.index.hr/vijesti/clanak/zena-na-skupu-podrske-tipu-koji-siri-gluposti-o-koroni-pricala-o-kljakavoj-djeci/2289003.aspx
https://www.telegram.hr/politika-kriminal/na-bizarnom-skupu-potpore-smijenjenom-dekanu-neka-zena-vrijedala-djecu-s-teskocama-u-razvoju/
https://www.glasistre.hr/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-osudila-govor-na-skupu-u-puli-izvijestit-ce-odvjetnistvo-732417
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-slonjsak-osudila-govor-na-skupu-u-puli-izvijestit-ce-odvjetnistvo-20210707
06. srpnja, Grad Rijeka, članak povodom sudjelovanja na otvorenju izložbe "Distancirano socijalni", udruge DIP Rijeka, https://www.rijeka.hr/u-galeriji-skc-otvorena-izlozba-fotografija-clanova-drustva-za-istrazivanje-potporu/
30. lipnja, Glas Slavonije, članak i izjava o položaju OSI na tržištu rada, http://www.glas-slavonije.hr/467764/7/Unatoc-propisima---jos-nema-ravnopravnosti-na-trzistu-rada
28. lipnja HRT, Izjava na temu Festivala jednakih mogućnosti
https://magazin.hrt.hr/sretni-i-zdravi/u-zagrebu-poceo-19-festival-jednakih-mogucnosti-2210326ž
25. lipnja, Objave na portalima vezano uz raspravu o Izvješću o radu za 2020. godinu:
https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/slonjsak-epidemija-se-posebno-tesko-odrazila-na-zivot-osoba-s-invaliditetom-2184573
https://www.nacional.hr/pravobraniteljica-anka-slonjsak-epidemija-se-posebno-tesko-odrazila-na-zivot-osoba-s-invaliditetom/

https://www.hina.hr/vijest/10714568
https://www.sabor.hr/zvjesce-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-podnositeljica-pravobraniteljica-za-osobe?t=124466&tid=209428
24. lipnja, portal H-alter, intervju vezano uz osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu https://www.h-alter.org/vijesti/s-invaliditetom-u-zatvoru
15. lipnja, Glas Slavonije, članak o projektu ADOBE, Osječko-baranjska županija i Županija Baranya provode projekt za promociju turizma prilagođenog osobama s invaliditetom,https://www.glas-slavonije.hr/466527/3/Osjecko-baranjska-zupanija-i-Zupanija-Baranya-provode-projekt-za-promociju-turizma-prilagodjenog-osobama-s-invaliditetom , objavljeno 15. lipnja 2021.
01. lipnja, IN-portal, objava članka vezano uz sastanak s inicijativom Osobni asistenti zajedno https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/23344/vaan-sastanak-pravobraniteljica-slonjsak-se-sastala-s-inicijativom-osobni-asistenti-zajedno
31. svibnja Objave na portalima vezano uz konferenciju HSUTI – a za voditelje udruga OSI :
https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-milanovic-udruge-osoba-s-invaliditetom-rade-jako-vazan-posao/
https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/milanovic-udruge-osoba-s-invaliditetom-rade-jako-vazan-posao-1966196
https://www.nacional.hr/milanovic-udruge-osoba-s-invaliditetom-rade-jako-vazan-posao-i-trebale-bi-iskoristi-svaki-euro-iz-eu-fondova/
https://www.hina.hr/vijest/10694528
26. svibnja portal Promise hr, intervju vezano uz korona krizu, objava: http://promise.hr/tijekom-epidemije-najgrublje-su-krsena-prava-osoba-s-invaliditetom-pozivamo-nove-vlasti-na-promjene/
25. svibnja, In portal, članak o sudjelovanju na Završnoj konferenciji projekta OAOI, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/23297/udruga-putevi-milosti-zavrsna-konferencija-projekta-osobna-asistencija-za-osobe-s-invaliditetom , objavljeno 25.05.2021.
25. svibnja, Glas Slavonije, članak o radu PU Osijek u 2020. godini i ostvarivanju prava na status njegovatelja, http://www.glas-slavonije.hr/464970/1/Zakon-o-njegovateljima-potrebno-je-redefinirati , objavljeno 25.05.2021.
12. svibnja, Radio Đakovo, emisija o sudjelovanju OSI u lokalnim izborima 2021. godine
12. svibnja, portal Radio Đakovo, članak o osobama s invaliditetom treba omogućiti sudjelovanje na izborima, https://www.radio-djakovo.hr/2021/05/i-osobama-s-invlaiditetom-treba-omoguciti-sudjelovanje-na-izborima/ , objavljeno 12.05.2021
12. svibnja, Radio Đakovo, intervju povodom priopćenja OSI o lokalnim izborima 2021. godine, https://www.radio-djakovo.hr/2021/05/osobe-s-invaliditetom-i-izborni-proces-nevenovci-12-5-2021/ , objavljeno 12.05.2021.
12. svibnja TV Jadran, izjava vezana uz položaj OSI i COVID-19
11. svibnja, HRT Radio Osijek, intervju o priopćenju POSI povodom lokalnih izbora 2021
11. svibnja, portal HRT Radio Osijek, članak o priopćenju POSI povodom lokalnih izbora 2021., https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini/263551/ , objavljeno 11.05.2021
11. svibnja, Radio Đakovo, intervju o priopćenju POSI povodom lokalnih izbora 2021
11. svibnja, Glas Slavonije, priopćenje povodom lokalnih izbora 2021. godine, http://www.glas-slavonije.hr/463748/1/Iskoristite-svoje-pravo-i-glasajte
10. svibnja, Radio 92 FM, intervju o priopćenju POSI povodom lokalnih izbora 2021
10. svibnja objave priopćenja POSI vezano uz lokalne izbore 2021. : Neka se glas osoba s invaliditetom čuje na lokalnoj razini :
https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini-1725901
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini-20210510
https://objektivno.hr/poruka-slonjsak-za-izbore-neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini-106199

https://www.24sata.hr/news/neka-se-i-na-lokalnoj-razini-cuje-glas-osoba-s-invaliditetom-761186
https://www.icv.hr/2021/05/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-anke-slonjsak-povodom-lokalnih-izbora-2021-godine/
http://radio101.hr/slonjsak-neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini/
https://www.dalmacijadanas.hr/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-povodom-lokalnih-izbora-2021-godine-nista-o-nama-bez-nas-neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini/
https://novine.hr/vijesti/pravobraniteljica-slonjsak-neka-se-glas-osoba-s-invaliditetom-cuje-na-lokalnoj-razini
https://www.hina.hr/vijest/10671664
https://www.hina.hr/vijest/10671625
HR, Radio Split vijesti, izjava vezano uz lokalne izbore 2021.
10. svibnja, Dalmatinski portal, priopćenje pravobraniteljice povodom lokalnih izbora https://dalmatinskiportal.hr/hrvatska/pravobraniteljica-osoba-s-invaliditeom-o-izborima-nista-o-nama-bez-nas/97551
10. svibnja, Dalmacija danas, priopćenje pravobraniteljice povodom lokalnih izbora, https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/kontrola-parkirnih-mjesta-za-osobe-s-invaliditetom--prijavljeno-29-osoba-u-splitu/95092
07. svibnja RTL Potraga, izjava vezana uz nepostupanje institucija u slučaju rješavanja stambenog zbrinjavanja obitelji Krmpotić (više članova su gluhe osobe)
03. svibnja, Radio Laganini FM intervju o pristupačnosti biračkih mjesta i općenito izborima i važnosti za OSI
28. travnja, H-alter, portal, objava linka vezano uz osobe s oduzetom poslovnom sposobnosti https://www.h-alter.org/vijesti/liseni-poslovne-sposobnosti
27. travnja, In portal, članak o sastanku s udrugama s područja VSŽ, https://www.in-portal.hr/pretraga/23088/pravobraniteljica-postivanje-ljudskih-prava-osoba-s-invaliditetom-na-podrucju-vukovarsko-srijemske-zupanije
26. travnja, Hrvatski radio Županja, intervju o dvije godine rada Područnog ureda i o detaljnima sastanka sa udrugama
22. travnja, Radio Vukovar, intervju o sastanku s udrugama s područja VSŽ, https://www.hrv.hr/vijesti/vijesti/item/22215-odrzan-online-sastanak-o-pravima-osoba-s-invaliditetom
22. travnja, In portal, članak, najava sastanka s udrugama s područja VSŽ, https://www.in-portal.hr/pretraga/23054/pravobraniteljica-pridruzite-se-online-sastanku-o-postivanju-ljudskih-prava-osoba-s-invaliditetom
22. travnja, HR1, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu prava na radnog asistenta
20. travnja, IN portal, objava linka vezano uz beneficirani staž https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/23043/violeta-voni-osobe-s-invaliditetom-sada-mogu-lakse-pokrenuti-biznis
19. travnja, Radio Split, Intervju povodom provedene akcije kontrole parkirališnih mjesta za OSI
15. travnja, Dalmatinski portal, Slobodna Dalmacija, članci o provedenoj akciji kontrole parkirališnih mjesta za OSI, https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/kontrola-parkirnih-mjesta-za-osobe-s-invaliditetom--prijavljeno-29-osoba-u-splitu/95092
https://slobodnadalmacija.hr/split/samo-cu-izletit-pet-minuta-najcesca-je-izlika-za-parkiranje-na-mjesto-rezervirano-za-osobe-s-invaliditetom-problem-je-i-krivitvorenje-znaka-pristupacnosti-1091617
15. travnja, Dalmacija Danas, članak o provedenoj akciji kontrole parkirališnih mjesta za OSI, https://www.dalmacijadanas.hr/policija-provela-posebnu-akciju-kaznjeno-na-desetke-vozaca-ne-odnosimo-se-bas-lijepo-u-prometu-prema-osobama-s-invaliditetom
13. travnja, Dalmacija danas, Ferata, Dalmatinski portal, Dalmacija News i Slobodna Dalmacija članci kojima se najavljuje provedba akcije kontrole parkirališnih mjesta za OSI,

https://www.dalmacijadanas.hr/akcija-splitske-policije-nadzirat-ce-se-koristenje-parkirnih-mjesta-rezerviranih-za-osobe-s-invaliditetom
https://slobodnadalmacija.hr/split/policija-s-partnerima-za-cetvrtak-sprema-akciju-nadzora-koristenja-i-zlouporabe-parkirnih-mjesta-za-osobe-s-invaliditetom-1090932
https://www.ferata.hr/provodenja-nadzora-koristenja-parkiralisnih-mjesta-rezerviranih-za-osobe-s-invaliditetom/
https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/akcija-policije-kontrolirat-ce-tko-parkira-na-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom/94847
https://www.dalmacijanews.hr/clanak/th3h-policija-najavila-dvije-akcije-kontrolirat-ce-se-brzina-u-prometu-ali-i-parkiranje-vozila
09. travnja, portal Promise.hr, objava intervjua vezano uz slučaj bake i sina, obitelj Postružin
http://promise.hr/pravobraniteljica-najpotrebitiji-su-kao-nikad-dosad-rezignirani-i-malodusni-zbog-uvjeta-u-kojima-zive/
07. travnja, HR1, Šesto čulo, intervju na temu položaja OSI i utjecaja pandemije u 2020. godini
07. travnja, portal Poslovni dnevnik, intervju na temu zapošljavanja OSI
01. travnja. Tris portal, objava intervjua na temu rada POSI
http://tris.com.hr/2021/04/anka-slonjsak-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-vazno-je-nikada-se-ne-predati/
30. ožujka, RTL, izjava na temu neisplate plaća u udruzi Promente Hrvatska
22. ožujka, Radio Laganini FM, intervju o pristupačnosti javnih površina u Osijeku
18. ožujka, Glas Slavonije, članak o pristupačnosti javnih površina u Osijeku, http://www.glas-slavonije.hr/459101/3/Pjesacki-se-prijelaz-prilagodjava-potrebi-osoba-u-kolicima
17. ožujka, radio 92 fm, izjava povodom preporuka POSI vezano uz brigu za OSI stradalim u potresima
16. ožujka, Glas Slavonije, članak o pristupačnosti javnih površina u Osijeku, http://www.glas-slavonije.hr/458908/3/Invalidi-u-Osijeku-samo-sanjaju-o-samostalnosti
11. ožujka, Radio Student, emisija Hodalica, intervju na temu SSI i pristupačnosti visokoobrazovnih ustanova
08. ožujka, priopćenje povodom Dana žena
https://www.zeneimediji.hr/u-hrvatskoj-je-preko-250-tisuca-zena-s-invaliditetom-njihov-je-potencijal-na-podrucju-rada-i-liderstva-slabo-prepoznat/
23. veljače, Dubrovačka televizija, izjava vezano uz stanove i uvjete za OSI
15. veljače, Tv Zapad, gostovanje u emisiji Iza zida na temu položaja OSI
11. veljače, Radio Student, emisija Hodalica, intervju na temu položaja OSI u vrijeme pandemije COVID-19 i potresa
10. veljače, Nova TV, emisija Provjereno, izjava vezana uz udomiteljstvo djece s teškoćama i status roditelja njegovatelja
27. siječnja, TV Student, intervju na temu položaja osoba s invaliditetom na području Grada Zagreba
24. siječnja, portal Index.hr, intervju, članak „Pitali smo Anku Slošnjak kojih joj je pet omiljenih knjiga“, https://www.index.hr/vijesti/clanak/pitali-smo-anku-slosnjak-kojih-joj-je-pet-omiljenih-knjiga/2249104.aspx
22. siječnja, Glas Slavonije, članak o predavanju održanom na Pravnom fakultetu Osijek
19. siječnja, HRT, emisija Normalan život, gostovanje na temu potresa i stanja u Banovini
18. siječnja Vijenac MHE, intervju na temu visokog obrazovanja za studente s invaliditetom, https://www.matica.hr/inkluzija/5/optimizam-i-hrabrost-31157/
16. siječnja, HR1 Radio Banovina, izjava za područje stradalo u potresu
07. siječnja Radio 92 FM, intervju o priopćenju POSI povodom potresa u RH
03. siječnja Slavonska TV, Vijesti, prilog o dvije godine rada PU Osijek, https://www.youtube.com/watch?v=KdncNrkfmlA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb
Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek
Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek
Telefon: 031/293 352

Područni ured Split
Ulica Domovinskog rata 44, 21 000 Split
Telefon: 021/649 713

Područni ured Rijeka
Ulica Nikole Cara 1, 51 000 Rijeka
Telefon: 051/643 200

Faks: 01/6177 901
E-mail: ured@posi.hr
Web: http://posi.hr

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI

ZA 2021. GODINU

Ja, Anka Slonjšak, dipl.oec., pravobraniteljica, čelnica ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti i raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 29. ožujka 2022. godine

Anka Slonjšak, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2021.

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca[1]
		N/P	DA	NE[2]	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na: - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslike odnosno reference dopisa i uputa
2.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:	X			preslika, odnosno referenca dopisa i upute

[1] Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje
[2] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	- visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)				
3.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu *donosa* sredstava iz prethodne, odnosno *odnosa* u sljedeću godinu		X		preslika, odnosno referenca financijskog plana
4.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)	X			preslika, odnosno referenca financijskog plana odnosno proračuna
5.	Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti		X		preslika, odnosno referenca obrazloženja proračuna, odnosno financijskog plana usvojenog do 31. prosinca pitanje nije primjenjivo za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunske i izvanproračunske korisnike za godinu u kojoj se donosi odluka o privremenom financiranju za prva tri mjeseca naredne godine
6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			provesti analizu na način da se zbroje prihodi i rashodi iz financijskih planova proračunskih korisnika te prihodi i rashodi iz financijskog plana nadležnog ministarstva bez proračunskih korisnika te usporede s podacima u usklađenom financijskom planu

7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			financijski plan proračunskog korisnika jedinice usvojen od strane upravljačkog tijela odgovara financijskom planu tog proračunskog korisnika sadržanom u posebnom dijelu proračuna jedinice, a kod zajedničkih proračunskih glava zbroju financijskih planova svih proračunskih korisnika unutar te glave
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X			usporedba izvornog financijskog plana (iz posljednjih izmjena i dopuna Državnog proračuna koje je donio Hrvatski sabor) i izvještaja o izvršenju odstupanje od 5% podrazumijeva 5% ispod planiranih veličina
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokrića manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela
9.2.	U slučaju pokrića manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela
10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika odnosno referenca godišnjeg plana rada

11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika, odnosno referenca odluke
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			preslike, odnosno reference dobivenih i danih suglasnosti
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X			preslike, odnosno reference danih suglasnosti

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[3]	DJELOMIČNO[4]	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti na uzorku od najviše 20
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				na uzorku od najviše 10 investicijskih projekata dokazati povezanost s proračunom i projekcijama, odnosno s financijskim planom i priložiti preslike, odnosno reference provedenih vrednovanja
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				izvješća o korištenju proračunske zalihe
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				preslika, odnosno referenca pisane procedure iz koje su vidljive vrste prihoda koje se naplaćuju, mjere naplate koje će poduzimati, vremensko razdoblje nakon kojeg se pokreće pojedina mjera naplate, slučajeve u kojima treba pribaviti instrumente osiguranja plaćanja, praćenje naplate po poduzetim mjerama, osobe koje će obavljati navedene poslove i slično

[3] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[4] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				na uzorku od 10% dospjelih nenaplaćenih potraživanja sa stanjem 31. prosinca dokazi o poduzetim radnjama za naplatu (preslike, odnosno reference odgovarajućih dopisa, opomena), a najviše 100
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					
19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				preslika akta
19.2.	Upravljačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				preslika akta
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom		X			izvještaj o izvršenju proračuna za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave iz kojeg se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih proračunom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) usporedba izvršenja i financijskog plana iz koje se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih financijskim planom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) za proračunske i izvanproračunske korisnike
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			nasumično odabrano najmanje pet isplata po svakoj od vrsta rashoda na razini definiranoj u Tablici: Testiranja uz pitanje 21 danoj u dodatku 1 Upitnika
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					

22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				Preslika, odnosno referenca ugovora na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				preslika, odnosno referenca izvješća na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				preslika, odnosno referenca zapisnika o izvršenoj kontroli kod 10%, a najviše 100 krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					
23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				preslika upute i dokaz o dostavi proračunskim korisnicima
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka

	izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)					
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					provjera na uzorku 5% ukupnog broja svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			priložiti odgovarajući dokaz
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplatitelja	X				uzorak od 5% ukupnog broja svih ugovora, a najviše 20
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X				sve pravomoćne presude s dospijećem u godini za koju se ispunjava Upitnik ili u ranijim godinama, a nepodmirene su, te izvodi ili drugi dokumenti koji dokazuju da je plaćeno

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[5]	DJELOMIČNO[6]	
JAVNA NABAVA						dokazati na uzorku od 20% financijski najznačajnijih ugovora/objava/provedenih postupaka javne nabave, a najviše 50
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				preslike, odnosno reference ugovora, navesti članak u kojem stoje odredbe o instrumentima urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi	X				preslike, odnosno reference dokumentacije o provedenim postupcima i preslike, odnosno reference ugovora
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				oznake i datum objave
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				Registar sklopljenih ugovora preslika, odnosno referenca dodataka ugovora
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen plan nabave i poveznica na objavljeni plan nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kuna
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				preslika, odnosno referenca potvrda i internih odluka o imenovanju stručnih povjerenstava za javnu nabavu

[5] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[6] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				imena osoba koje su sudjelovale u provedbi postupka i osoba koje prate provedbu ugovora te preslika, odnosno referenca internih odluka o imenovanju ovlaštenih predstavnika naručitelja
37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma i poveznica na objavljeni registar ugovora u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kn
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			preslika, odnosno referenca izvješća u EOJN, preslika, odnosno referenca izvješća o javnoj nabavi koje sadrži i ukupan iznos jednostavne nabave prema vrsti predmeta nabave (roba, usluga i radovi)
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			preslika, odnosno referenca akta adresa mrežne stranice na kojoj je objavljen akt

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[7]	DJELOMIČNO[8]	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			uzorak 1% svih narudžbenica, a najviše 100
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			uzorak 5% svih ugovora i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih ugovora
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			preslike, odnosno reference dokumenata na uzorku 5% svih dokumenata, a najviše 100
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge					preslika, odnosno referenca izvještaja ili druge dokumentacije na uzorku 1% izvršenih usluga, a najviše 100
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove		X			preslike, odnosno reference odobrenih privremenih, odnosno konačnih situacija na uzorku 5% svih ugovora
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100

[7] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[8] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				uzorak 5% svih donacija i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih primljenih i danih donacija
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada		X			preslike, odnosno reference izvoda otvorenih stavaka na uzorku 10%, ali ne više od 20 izvoda otvorenih stavaka
51.	Izvještaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku		X			preslika popisa vjerovnika i dužnika s iznosim potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			dio analitičke evidencije po izvorima financiranja i programima (projektima i aktivnostima) ili referenca iz pitanja 21.
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak					
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X			preslika procedure u kojoj je propisano da se sve kopije ugovora dostavljaju na znanje ustrojstvenoj jedinici za financije
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X				uzorak 10% potraživanja od čijeg je dospijeća prošlo više od godinu dana, odnosno potraživanja od dužnika nad kojima je pokrenut stečajni i/ili likvidacijski postupak, ali ne više od 20 pojedinačnih
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna*, uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna.* (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali	X				preslika, odnosno referenca usklađenja s proračunskim korisnicima istog proračuna, odnosno pisani trag kojim se informira primatelja sredstava, na uzorku 10%, ali ne više od 20 dokumenata usklađenja s proračunskim korisnicima

	sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)					
56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja		X			uzorak 20% okončanih građevinskih situacija
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X			zahtjevi za refundaciju za svaki mjesec u kojem je bila isplata bolovanja

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[9]	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		preslike, odnosno reference referentnih stranica financijskih izvještaja
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili elektroničke pošte
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			preslika, odnosno referenca dopisa
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)	X			preslika, odnosno referenca izvještaja o izvršenju financijskog plana dostavljenog upravljačkom tijelu

[9] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je godišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je polugodišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili pismena o izvršenim kontrolama
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika dijela registra rizika

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslika, odnosno referenca akta

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[10]	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		poveznica na mrežnu stranicu
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen opći i posebni dio proračuna te obrazloženje
69..2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune proračuna
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena odluka o izvršavanju proračuna
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune odluke o izvršavanju državnog proračuna
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna

[10] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen vodič za građane
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su financijski planovi objavljeni
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su izvještaji objavljeni

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[11]	DJELOMIČNO[12]	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				preslika strategije, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena strategija
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				preslika godišnjeg plana, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji plan
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisana su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				preslika popisa imovine i obveza te preslike zemljišnoknjižnih izvadaka
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslika registra
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				priložiti odgovarajući dokaz
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom ili drugi odgovarajući dokaz

[11] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[12] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom i korištenjem (jesu li u funkciji ili ne) ili drugi odgovarajući dokaz
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				popis nekretnina za koje je utvrđena namjena, a nisu u funkciji i odgovarajući dokazi o poduzimanim aktivnostima (dopisi, zahtjevi...)
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				priložiti odgovarajući dokaz
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				dokaz za ovo pitanje je preslika analize za svaku pojedinu nekretninu koja je stečena u godini za koju se popunjava Upitnik o fiskalnoj odgovornosti
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije	X				preslike ugovora/akta o prodaji, darovanju ili drugom načinu otuđenja ili uništenja imovine
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila		X			preslika, odnosno referenca na interni akt
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova	X				preslika donesene procedure s popisanim aktivnostima, osobama i ovlaštenjima na temelju kojih se upravlja i raspolaže nekretninama i osigurana je koordinacija odjela u slučaju ako se poslovi u vezi s evidentiranjem, procjenom i praćenjem nekretnina obavljaju u više odjela

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM